HYPERION

Revistă de cultură • Anul 34 • Numărul 10-11-12 | 2016 [270-271-272]

mihai şora

CENTENAR

Revista apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

CUPRINS

Accente

Criterii și... criterii ... 1

Invitatul revistei

Ana Blandiana ... 3
Constantin Abăluță ... 6

Dialogurile revistei

Angela Baciu în dialog cu Nora Iuga ... 15
Beatrice Stoiciu în dialog cu Constantin Iftime ... 18

Aniversări

Mihai Șora – 100 ... 26
Vasile Iftime – 45 ... 30

Antologia revistei

Vasile Vlad ... 32

Poesis

Daniel Corbu ... 34
Radu Florescu ... 36
Leo Butnaru ... 38
Victor Teișanu ... 40
Petruț Pârvescu ... 41
Marcel Miron ... 45
Iulian Dămăcuș ... 46
Mihai Babei ... 47
Radu Cange ... 48
Emilia Ivancu ... 50
Dumitru Iftime ... 51
Cornelius Drăgan ... 52
Nicolae Căruntu ... 53
Adrian Alui Gheorghe ... 54
Simona Popescu ... 56

Beletristica

Constantin Arcu – Un telefon din infern ... 57
Mircea Oprea – Anul cu o mie și una de nopți ... 60
Dumitru Necșanu – vremuri bizantine ... 67
Stelorian Moroșanu – Ziua întâi ... 69
Cristina Costov – Păcatul ... 71
Elena Cardaș – Florin ... 76

Teatru

Traian Chelariu – În ceasul acela ... 78

Jurnal

Constantin Dracsin (II) ... 89

Cronică literară

Vasile Spiridon – G. Călinescu în casa cu molii ... 95
Mircea A. Diaconu – Gheorghe Grigurcu. Locuirea în chip po(i)etic ... 97
Ioan Holban – Poezia lui Cezar Baltag ... 100
Ionel Savitescu
– Istoria comunismului românesc ... 103
– În căutare de modele ... 104
Nicolae Sava – De la Petru citire ... 106
Remus Valeriu Giorgioni – Iacob Roman, un poet al realului imaginativ ... 108
Adrian Lesenciuc - Drumul spre orizont ... 111
Angela Furtună – În umbra marilor imperii ucigașe ... 112
Ciprian Măceșaru – Un triptic european ... 114

Ochiul criticului

Nicolae Oprea – Ioan Moldovan sau viața poetului prin fantasme 115

Eminescu in aeternum

Valentin Coșereanu – Biblioteca pumneană și „învățăcelul" Mihai Eminescu ... 118
Theodor Codreanu – Creștinismul lui Eminescu în viziunea părintelui Theodor Damian ... 124
Petruș Andrei – De la muzica poeziei la poezia muzicii ... 128
Valentin Coșereanu - 100 de zile cu Petru Creția ... 131
Arhiva edițiilor Eminescu ... 136

Universalis

Leo Butnaru - Mark Talov ... 140
Geo Vasile
– Paul Auster: Proiect și trop al apocalipsei planetare ... 143
– Rescrierea Infernului Dantesc ... 144

Eseu

Al. Cistelecan – Ioan Moldovan între lehamite și entuziasm imaginativ ... 146
Constantin Coroiu – Constantin Călin, mărturii despre Bacovia ... 152
Simona-Grazia Dima – Emil Cioran și instinctul libertății ... 154
Marius Chelaru – Cu pasul, sufletul și cartea prin Dobrogea ... 158
Nina Corcinschi – Romanul *Frunze de dor*: resurecția intimității ... 159
Victor TeișanuMihaela Marilena Chițac și poezia sa ... 161
Mircea Ciobanu – Despre dulcii asasini și alte viețuitoare al Bambuneziei ... 163
Nicolae Enciu – Renașterea culturală a Basarabiei între cele două războaie mondiale ... 165
Ala Sainenco – „Judecata" cuvintelor ... 173
Gică Manole – Teoria formelor fără fond în sfera politicii ... 177
Petru Ursache – Criminalitatea la ea acasă: în comunism ... 189
Magda Ursache – Să revenim la argument ... 192
Dumitru Ungureanu – Închinare ... 194

Note, comentarii, idei

Adrian G. Romilă – Rock Poetry ... 195
Cătălin Stanciu – Bogdan Munteanu - Ai uitat să râzi ... 195
Adrian Lesenciuc – Despre amintiri dezgropate din colbul târgului în stagnare ... 196
Lucian Gruia – Corneliu Antoniu - Poetica destrămării ... 196
Viorica Colpacci – Liviu Șoptelea - Îngeri urbani ... 197
Ana-Elisabeta Florescu
– Noapte Albă în Galeria „Interferențelor" ... 198
– „Simetrii" policrome în lumea „Cailor de vis" ... 199
Scriitorul anului: Mircea Mihăieș ... 200

Grafica copertei: Luiza Palanciuc-Șora

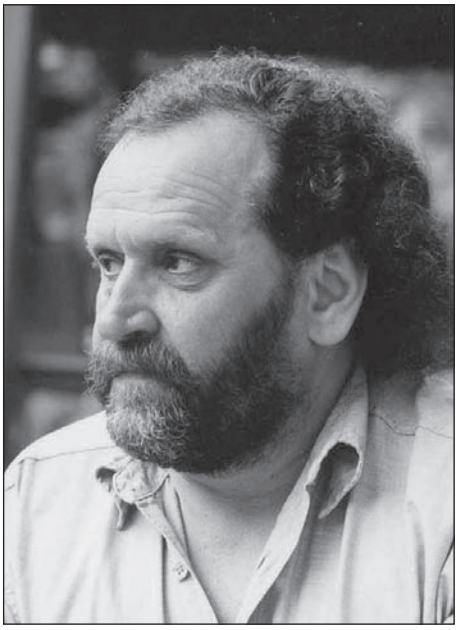

Gellu DORIAN

Criterii şi... criterii

Observăm de ceva timp încoace că, pentru evidențierea unor valori ale spațiului cultural românesc, se invocă, cu accente grave, așa-numitele criterii de valoare. Comparate aceste criterii de acum cu altele de acum cîteva decenii sau chiar cu un secol în urmă, observăm o inversare sau mai curînd o înlocuire a adevăratelor criterii, cele venite din esența înțelesului acestui cuvînt, cu unele noi, invocate ca stînd la baza schimbărilor de care societatea românească are nevoie. Și totul de parcă s-ar pune în practică ciudatul principiu al lui Murphy, și anume cel care spune că „dacă un lucru merge bine, trebuie făcut totul pentru ca el să meargă prost". Sau dacă ne-am raporta la schimbarea de mentalitate a societății, fie impusă de ideologii pasagere, fie preluate după modele perdante, cum ar fi crearea „omului nou", modificat radical și adus la gradul de impasibilitate față de originile sale sau recentul „om nou nouț", după sintagma consacrată de Octavian Paler, vom observa că ele au fost posibile numai prin înlocuirea criteriilor de valoare cu altele, și ele tot de „valoare", dar după concepția celor ce doreau să manipuleze în scopuri de moment. Și puse astfel în aplicare, aceste noi criterii au degradat societatea românească într-un hal greu de remediat. Și asta pentru că la vîrful deciziilor se află personalități care, cîndva, reprezentau modelele vieții culturale de la noi, ca să mă refer doar la acest aspect.

Niciun semnal de alarmă tras nu a schimbat cu nimic deciziile care au modificat lucrul bine făcut în lucru rău făcut și consolidat acum ca model care prinde la cei ale căror planuri de evoluție rapidă se pot împlini peste noapte. Bulversarea societății, astfel, este și scopul acestor noi criterii de valoare, care răstoarnă lumea cu susul în jos (și, evident, ca acum, cu josul în locul susului). Cînd puteam să evoluăm în lume după modelele solide ale societăților democratice și libere, ne-am întors cu spatele la ele, ne-am însușit alte criterii, după alte modele previzibil catastrofale, și am secerat valorile, așa cum, cu nepăsare și prejudecăți, radem la fel tot ce se ivește mai de Doamne ajută acum, fie alungîndu-i de acasă pe cei mai valoroși, fie ignorîndu-i în casele lor, izolați și lăsați pradă disperării. Imediat se găsesc înlocuitori, inși de carton, dar puși în evidență de noile criterii de valoare, false și lipsite de sens, urcați la vîrf, fie din nepăsarea celor ce deja s-au așezat în lehamite, fie din interesul personal al altora, care, deși valori autentice, s-au mulat pe cerințele de acum, oportuniști, pregătiți oricînd să-și schimbe criteriile după prima adiere de vînd ce propune o altă schimbare, mai aducătoare de profituri rapide.

În plan cultural, cangrena este mult mai mare și mai gravă. Pare nevindecabilă. Dacă ar fi să ne uităm la ce și cum am promovat în spațiul marilor culturi, vom vedea că am ignorat cu consecvență cele mai banale metode de impunere a adevăratelor valori. Să luăm doar exemplul lui Eminescu. În timpul vieții nu s-a pus problema promovării lui în afară. La acea vreme noi știam de Shakespeare, de Goethe, de Dante, dar și de Lenau sau alți minori ai momentului, în timp ce lumea Europei habar nu avea de Eminescu. Mai tîrziu, cînd s-a pus problema promovării lui, s-au tradus cum s-au tradus poeziile sale, în cîteva exemplare, s-au pus pe rafturile bibliotecilor ambasadelor sau centrelor culturale, și gata, asta a fost tot. Iar de la schimbare la schimbare, s-au reluat aceleași traduceri, s-a bifat acțiunea și gata, ne simțeam ai lumii cu un Eminescu tradus în 147 de limbi, ascuns în mini-biblioteci ale ambasadelor României de aiurea. În timp ce modelele de promovare a valorilor culturilor lumii rulau prin fața ochilor noștri fără să le sesizăm. Cei mai mulți (pentru că o valoare este cunoscută numai dacă intră în conștiința maselor, nu doar în cea a unor personalității care-și fac meseria și își consolidează erudiții egoiste sau își urmăresc scopuri doctorale, academice etc.) au aflat de marile valori din opere artistice bine făcute (piese de teatru, filme, documentare esențiale). Un film bine făcut despre Shakespeare l-a făcut cunoscut unei mari mase de oameni interesați sau nu de cultură. Un Cervantes, la fel. Hemingway, alții și alții. Cum ar fi fost receptat Eminescu, dacă, de exemplu, un serial TV bine gîndit și făcut, chiar și comercial, despre familia Eminoviceștilor ar fi circulat în toată lumea? Ce fami-

lie, ce destin, ce drame, ce destine zguduitoare ar fi devenit modele culturale de neevitat! Dar nimeni nu s-a gîndit la aşa ceva. În schimb s-au făcut cîteva filmulețe patetice, de circuit intern, despre Eminescu, Creangă, Porumbescu, Bălcescu și alții, fără niciun suflu de promovare, ci doar de bifare conform indicațiilor prețioase. De asemenea, turismul cultural n-a făcut nimic, în afara creării unor sinecuri pentru clientela nomenclaturii sau acum pentru beizadelele demnitarilor analfabeți din punct de vedere cultural. Locuri de extraordinară valoare culturală au intrat pe mîinile unor politruci, care-și asigură intrarea pe liste și voturile la alegeri cu promisiunile unor posturi în aceste lăcașuri de cultură, transformate în cuibușoare de nebunii pentru hoarde de analfabeți licențiați pe la casieriile unor universități improvizate dar acreditate.

Nu se stă deloc mai bine nici în spațiul literaturii române de azi. Gîfîitul după glorie pare a fi scopul principal și nu consistența operei, de cele mai multe ori grăbite, sărace în perspective de continuare a tradițiilor sănătoase ale literaturii române. Privind la doar cele cîteva nume mereu vehiculate pe la tîrgurile internaționale, pe la concursurile de promovare prin traducere ale scrierilor celor preferați, ai impresia că trăim într-o literatură foarte săracă. Or nu este deloc așa! Acest lucru îl poți observa și în programele școlare și în orientările profesorilor, fie preuniversitari sau universitari. Și toate astea pentru că s-au schimbat criteriile și nu mai știu nici cei care le aplică cum or mai fi arătînd adevăratele criterii de valoare și ce ar putea promova acestea și cum. Ce concluzie putem trage de aici? Ni-o va arăta următoarea schimbare, poate omul și mai nou-nouț, cine știe, care stă pus la pachet, ca asul din mîneca trișorului.

PREMII USR FILIALA IAŞI

DEBUT CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ DEBUT

Loredana Cuzmici, *Generația Albatros, o nouă avangardă*, Editura Universității „Al. I. Cuza"

DEBUT POEZIE

Ioan Oancea, *Singurătatea spinului – poeme de semne*, Editura Junimea

PREMIUL FILIALEI IAŞI A USR PENTRU CARTE DE TRADUCERE: Elena Brândușa Steiciuc, Patrick Modiano, *Iarba nopților*, Editura Polirom

PREMIUL„DUMITRU STĂNILOAE": Laura Enache, Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru, *SCRIERI 1 – Zece cuvinte despre poruncile lui Hristos *Cincizeci de capete*, Editura Doxologia

PREMIUL PENTRU MONOGRAFII: Sabina Fînaru, *Revelațiile intimității – studii despre Mircea Eliade*, Editura Paralela 45

PREMIUL PENTRU CARTE DE PUBLICISTICĂ: Magda Ursache, *Noi vrem Cuvânt sau alte feluri de cenzură*, Editura Eikon

Premiul RESTITUTIO: Livia Ciupercă, *Oreste Trafali – Uitare-n neuitare*, Ed. Studis

PREMIUL FILIALEI IAŞI A USR PENTRU ESEU: Nicu Gavriluță, *Mit, magie și manipulare politică*, Editura Institutul European

PREMIUL FILIALEI IAŞI A USR PENTRU CARTE DE PROZĂ: Violeta Lăcătușu, *Daria*, Editura Crigarux

PREMIUL „TRAIAN OLTEANU": Aurel Brumă, *Azilanta*, Editura Performantica; *Dealul*, Editura Performantica

PREMIUL „IONEL TEODOREANU": „Vasile Iancu, *Viclenia anilor*, Editura Tipo Moldova

PREMIUL FILIALEI IAŞI A USR PENTRU CARTE DE POEZIE: Sterian Vicol, *Memoria lui Femios (III), Ielele și elegiile lui Terian*, Editura Junimea

PREMIUL „LUCIAN ALECSA": Nicolae Corlat, *Îngerii vin când nu-i chemi*, Editura Junimea

PREMIUL „CEZAR IVĂNESCU": Nicolae Panaite, *Secetă*, Editura Charmides

Comitetul de Conducere al Filialei Iași a USR a decis în ședința din data de 9 septembrie 2016 acordarea următoarelor premii la data de 4 noiembrie 2016:

PREMIUL OPERA OMNIA
Miron Kiropol
Dumitru Vacariu

PREMIUL DE EXCELENȚĂ
Adam Puslojic
Marius Chelaru
Radu Florescu
Dumitru Țiganiuc

PREMII SPECIALE
Paul Munteanu
Cristian Livescu
Mircea Radu Iacoban

Comitetul de Conducere al Filialei Iași a USR: Cassian Maria Spiridon, Marius Chelaru, Adi Cristi, Gellu Dorian, Lucian Vasiliu.

INVITATUL REVISTEI

ANA BLANDIANA

„premiile nu au legătură cu scrisul, ci cu rezultatul lui, este întotdeauna un eveniment post festum, mai important pentru cei care nu îl iau, decât pentru cel care îl primește“

ANGELA BACIU ÎN DIALOG CU ANA BLANDIANA

Angela Baciu: *Iată-ne, Doamnă Ana Blandiana, stând din nou de vorbă într-un octombrie plin de viață și soare. Tocmai s-a încheiat Festivalul de Literatură de la Cluj „FestLit“ 2016 unde ați primit Marele Premiu al Festivalului Național de Literatură, ediția a treia, cu volumul de poezii „Orologiul fără ore“, vă felicit.*

Ana Blandiana: Mulțumesc. Este un premiu care mi-a făcut plăcere pentru că e dat de colegii mei, pe care îi cunosc, care mă cunosc și care, dincolo de caracteristicile estetice ale volumului premiat, cuprinde evident și o dovadă de prietenie. În timp ce premiile din străinătate am sentimentul că descind direct din cer: n-am știut niciodată cine a decis Premiul Herder, sau Vilenica, sau Camaiore, sau cel de la Gdańsk. De altfel, colegii din Cluj m-au impresionat prin prietenia pe care mi-au arătat-o cu prilejul acordării titlului de *doctor honoris causa* de către UBB Cluj, când și *Apostrof* și *Steaua* – conduse de poeți importanți ca Marta Petreu, Adrian Popescu, Ruxandra Cesereanu – au publicat grupaje de comentarii.

Angela Baciu: *Cum a fost anul 2016 pentru dumneavoastră?*

Ana Blandiana: Dacă nu aș fi superstițioasă și nu m-aș gândi că mai sunt două luni în care poate să se mai întâmple orice, ar trebui să răspund că a fost un an norocos, bogat în cărți scrise și traduse, în succese, recunoașteri și premii, înșirate într-o aglomerare de întâmplări fericite, ceea ce nu le împiedică să fie și foarte obositoare. În martie am primit premiul „Poetul european al libertății“ atribuit de un juriu de scriitori la Varșovia, dar decernat în mod simbolic la Gdańsk, premiul încununa versiunea poloneză, semnată de Joanna Kornaś-Warwas, cea de a cincea versiune străină a acestui volum cu destin special. Tot în martie am primit titlul de Doctor Honoris Causa din partea universității clujene, cea în care ani de zile am încercat fără succes să fiu admisă ca studentă, și pe care am absolvit-o în cele din urmă fără să mai am puterea să mă bucur. Cred că dacă aș fi primit același titlu la Sorbona nu aș fi fost mai emoționată. Au urmat, în aprilie și mai, două participări la prestigioasele festivaluri de poezie de la Venezia și Berlin și două întâlniri cu cititorii ultimei cărți apărute în Germania (cea de a zecea) la Heidelberg și Frankfurt: traducerea volumului de povestiri fantastice „Cele patru anotimpuri“. Tot în mai, la Bookfest a fost lansat volumul de versuri „Orologiul fără ore“ apărut la Humanitas, iar în iunie am participat la Brăila la cea de a patra ediție a Festivalului National de Creație și Interpretare pentru elevi, care îmi poartă numele. Anul acesta, cei mai mulți de 1000 de participanți au provenit nu numai din țară, ci și

din şcoli româneşti din Republica Moldova, Ucraina, Ungaria şi chiar Torino. Au urmat aproape două luni (iulie şi august) de linişte fermecată, la ţară, numai noi şi pisica, în care am scris, am citit, am tuns iarba, am făcut căpiţe, am udat florile, am făcut găluşte cu prune, am mâncat lubenişe, am ascultat Chopin, am citit, am scris. În toamnă mi-a apărut la Madrid în traducerea Vioricăi Patea o nouă carte în spaniolă (a patra) cuprinzând volumele de versuri „Soarele de apoi" şi „Refluxul sensurilor", primit foarte bine de critica literară. Apoi în octombrie, premiul de la Cluj şi cel de la Oradea, acesta din urma mai important pentru mine decât altele pentru că revista *Familia* a fost singura care în 1988-1989, când eram interzisă, a continuat să mă publice cu pseudonim, ceea ce nu voi uita niciodată.

Angela Baciu: *Premiile, distincţiile demonstrează în vreun fel valoarea unui artist?*

Ana Blandiana: Nu întotdeauna. Există premii care nu garantează valoarea şi valori care nu sunt încununate de premii. Totul este relativ şi mai mult sau mai puţin întâmplător. E destul să privim lista premianţilor Nobel printre care nu-i vom găsi nici pe Tolstoi, nici pe Proust, nici pe Rilke, nici pe Joyce, nici pe Borges. În orice caz, un lucru e sigur: premiile nu au legătură cu scrisul, ci cu rezultatul lui, este întotdeauna un eveniment post festum, mai important pentru cei care nu îl iau, decât pentru cel care îl primeşte.

Angela Baciu: *Sunteţi cunoscută atât de publicul român, cât şi de publicul străin, cum vă simţiţi atunci când vă întâlniţi cu cititorii? Puteţi să îmi spuneţi o mică întâmplare de la vreo lansare, sau legată de vreun cititor?*

Ana Blandiana: Mă simt întotdeauna bine la întâlnirile cu cititorii, şi în ţară şi în străinătate. Şi asta dincolo de numărul participanţilor, de cele mai multe ori mare, pentru că **atunci când încep să citesc se face o linişte ciudată**, o altfel de linişte decât pur şi simplu tăcerea, sau atenţia. Mult timp am crezut că doar mie mi se pare, că e doar o impresie a mea generată de faptul că sunt emoţionată. Apoi, când mi s-a întâmplat să-mi spună şi alţii aceeaşi impresie, am încercat să înţeleg despre ce este vorba. Este ca şi cum ascultătorii şi-ar ţine respiraţia aşteptând să se întâmple ceva şi este clar că, înainte de a fi vorba de sensul poemelor, este vorba de vocea mea, de capacitatea de a transmite ceva de dincolo de înţeles. Îmi amintesc o întâmplare dintr-un oraş din sudul Portugaliei – Faro – unde aveam un recital în care eu citeam în română şi un actor urma să citească traducerea în portugheză. Doar că, după primul poem citit în româneşte, sala a izbucnit în aplauze, înainte de a fi fost citită traducerea. M-am oprit descumpănită şi nu m-am putut opri să întreb „De ce aplaudaţi? Înţelegeţi româneşte?". A urmat un moment de confuzie, în care s-au privit unii pe alţii ca şi cum s-ar fi întrebat ei înşişi de ce aplaudaseră. În mod evident, înaintea sensului ajunsese la ei un fior care îi emoţionase şi le dăduse senzaţia că au înţeles. Astă primăvară, la recitalul pe care l-am avut la Veneţia, a avut loc chiar o interesantă discuţie pe această temă, după ce organizatorul de la Ateneo Veneto a mărturisit că nu mai participase niciodată la o comunicare de asemenea intensitate.

Angela Baciu: *Şi pentru că suntem la momentul mărturisirilor, pregătesc o nouă carte de întâmplări vesele*

cu și despre scriitori. Ați putea să îmi povestiți o întâmplare, două, legată de vreun coleg de breaslă?

Ana Blandiana: Îmi pare rău, dar nu cred că pot figura în acest volum. Nu am fost niciodată foarte implicată în viața scriitorilor: mai întâi pentru că nu eram bucureşteancă, apoi pentru că nu lucram în vreo redacție literară, apoi pentru că am fost interzisă, iar după ,89 pentru că m-am ocupat cu multe alte lucruri.

Angela Baciu: *De curând am citit un interviu cu dumneavoastră și am revăzut o fotografie care îmi e foarte dragă: dumneavoastră pe un scaun la marginea marii (erau valuri) mai țineți minte unde era făcută acea fotografie?!*

Ana Blandiana: Și eu țin foarte mult la acea fotografie fantezistă. Este făcută undeva în nordul Greciei, la Marea Egee. Țin minte că veneam dinspre Vergina, capitala lui Filip, tatăl lui Alexandru Macedon, și am oprit Trabantul pe marginea şoselei care mergea paralel cu țărmul, pe o plajă unde fuseseră părăsite niște scaune ale unei terase care nu mai funcționa. Am avut ideea să aşez cu picioarele în apă două scaune, aşezate față în față ca într-o conversație, și m-am aşezat pe unul dintre ele. Romi care trebuia să-l ocupe pe celălalt a fost fotograful. Rezultatul a fost o imagine de-a dreptul artistică – deși aveam o rablă de aparat și film *ORWO* – având ceva între mister și suprarealism.

Angela Baciu: *Mi-ar plăcea să lucrăm împreună o carte și să vorbim despre viața dumneavoastră, cariera, destinul, familia, ca într-un joc de puzzle, pornind de la un album de fotografii... de multă vreme mă gândesc la acest lucru, sper ca timpul să fie de partea noastră, ce spuneți?*

Ana Blandiana: Și mie mi-ar face mare plăcere lucrul la o asemenea carte, care însă presupune o stare de spirit calmă, contemplativă, ieșită din agitația cotidiană, care să lase nostalgia să se nască și să coloreze amintirile. Să ne rugăm lui Dumnezeu să ni se întâmple.

Angela Baciu: *Nu v-am întrebat niciodată: ați avut un mentor?*

Ana Blandiana: Mentor, nu cred, în măsura în care acest termen presupune o diferență de vârstă și relație de inegalitate, de la profesor la elev. Dacă însă mă întrebați dacă a existat cineva care mi-a citit întotdeauna paginile înainte de a le publica, și a făcut semne de minus sau plus pe marginea manuscrisului, iar eu țineam întotdeauna seama de ele, atunci vă voi răspunde afirmativ. Este vorba de soțul meu. Desigur și eu fac aceleași semne pe marginea manuscriselor lui, dar, în mod evident, autoritatea lui este mai mare, pentru că este mai sever și mai riguros decât mine.

Angela Baciu: *La ce scrieți acum și unde va duc pașii?*

Ana Blandiana: Sper să nu mă mai ducă niciunde. În toamna asta am fost invitată și am refuzat să merg în Mexic la Târgul de la Guadalajara, care este cel mai mare de limbă spaniolă și unde urma să mi se lanseze ultima carte spaniolă. **Pur și simplu nu-mi mai doresc decât să stau acasă și să scriu**. Sunt în curs de a scrie o carte cam în stilul „Falsului tratat de manipulare“, dar cu meditații și întâmplări trăite nu în țară, ci în străinătate. Am cunoscut o lume care s-a schimbat și s-a degradat sub ochii mei într-un mod plin de semnificații.

„Începuturile au întotdeauna într-însele ceva atașant, plin de energia descoperirilor pe cont propriu“

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU CONSTANTIN ABĂLUȚĂ

Gellu Dorian: *Domnule Constantin Abăluță, am dorit de multișor să realizez un interviu cu Dumneavoastră. Alte proiecte m-au ocupat cu insistență, încât acum, lăsând toate la o parte, doresc să stăm un pic de vorbă. Sunteți de acord?*

Constantin Abăluță: Cu mare plăcere. Și cu acea disponibilitate ce vine în primul rând din prietenia pe care ți-o port, și apoi din acel clocot al proiectelor mele multiple (din care unele, fatalmente, nu se vor concretiza) și care măcar în acest mod, povestite, își vor găsi poate un rost pentru cei puțini care vor mai continua să urmărească și altceva decât *rețelele de socializare* (groaznică expresie masificantă care se vrea culmea progresului, dar nu e decât o expresie sofisticată a unei societăți tot mai totalitare).

G.D.: *Sunteți absolvent de arhitectură. Chiar diplomat în acest domeniu, din 1961. Ce-a însemnat acest lucru în realitate, pentru că în 1969 ați ieșit din rândul acestui domeniu ce ține de o anumită aristocrație a artei elaborate cu un scop precis și practic?*

C.A.: E bine spus *în realitate*. Căci s-a dovedit ulterior că această alegere a fost salvatoare pentru formarea mea. Acum îmi dau seama că filologia de pe acea vreme nu m-ar fi satisfăcut, iar pentru artele plastice (deși aveam talent la desen) nu eram îndeajuns de pregătit. Cât despre prioritățile părinților (începând cu Medicina) nici n-am vrut să aud, iar ei au fost înțelepți și înțelegători să nu-mi impună propria lor voință. Așa că, precum mulți care nu se hotărau, am ales calea de mijloc: arhitectura, o facultate „artistică“, la care nu trebuia să tocești prea mult și care îți oferea în schimb un excurs prin lumea greco-romană cu bogăția ei de forme artistice. Da, pe atunci școlarizarea începea cu studii îndelungate ale arhitecturii grecești și romane. Îmi aduc aminte cum randam coloanele și capitelele dorice ori corintice, cum proiectam mici temple doar ca să ne exersăm simțul proporțiilor, să ne apropriem estetica plinului și golului, să transformăm utilul în frumos cu tact și eleganță. Cred că aceste principii de bază inculcate tânărului ce eram pe atunci m-au făcut să pot glisa în poezie cu un spor de înțelegere a formelor ei intrinseci. Cred că filologia mi-ar fi tocit aceste elanuri spre libertate pe care o artă/disciplină a formelor naturale, palpabile, de dincolo de cuvânt, mi le-a favorizat.

G.D.: *Ați debutat editorial în 1964, chiar înaintea dezghețului, sau mai*

exact într-un declin ușor al proletcultismului agresiv dedicat bolșevismului și dejismului. Ați debutat și în presa literară a vremii? Cum era să debutezi atunci? Abandonarea arhitecturii se datorează cumva descoperirii poeziei?

C.A.: Am debutat în revista „Luceafărul", revista tinerilor scriitori, proaspăt înființată, în octombrie 1958, la rubrica „Steaua fără nume". Mihu Dragomir ori Dan Deșliu (nu-mi mai aduc precis aminte, căci cei doi dețineau cu schimbul această rubrică) mi-au ales din tot grupajul trimis niște poeme – cum observați înainte – de un proletcultism moderat. Tot pe atunci și la aceeași rubrică au debutat Adrian Păunescu, Constanța Buzea, Ion Crânguleanu și mulți alții. Ca arhitect am activat doar șapte ani, schimbând șapte servicii, căci nu-mi găseam locul nicăieri. Ca să pot scrie preferam să mă angajez la IAL-uri (Intreprinderi de administrație locativă) unde programul era mai lejer. Făceam devize de reparații ale imobilelor naționalizate, majoritare pe acea vreme. Reparat sobe, tâmplărie, cârpit jgheaburi și burlane, înlocuit unu sau doi metri pătrați de parchet. Mărunțișuri de-astea. Treabă de trepăduș, de arhivar. Și dacă aș fi lucrat la un mare institut de proiectare, credeți că lucrurile s-ar fi schimbat? Nici vorbă de așa ceva. Aș fi cosmetizat cele câteva proiecte tip ale blocurilor muncitorești. Planuri tip, fațade tip, eventual decorații „românești" la balcoane. Pe scurt: aceeași mizerie a unei epoci totalitare care îngrădea creația adevărată. Sigur că am virat în literatură de cum s-a putut. Adică în 1969, atunci când volumul meu „Piatra", apărut cu un an înainte, strângând un palmares de cronici foarte favorabile, am fost primit în Uniunea Scriitorilor.

G.D.: *Ce cerc de poeți practicați? Cu cine vă întîlneați în acea perioadă?*

C.A.: Am spus deja câteva nume. Mai adaug câteva: Gabriela Melinescu, Florin Costinescu, Nicu (Nicolae) Florescu, devenit apoi critic literar și director al revistei „Jurnal literar", Iosif (Ioșca) Naghiu, care a debutat ca poet, Dumitran Frunză, Ovidiu Hotinceanu, Mariana Bulat, și mulți alții – cum vedeți, nume de care azi se mai știe sau nu, pe drept ori pe nedrept. Ne întâlneam pe la diverse cenacluri ale vremii. Schimbam între noi, copiate de mână, mai rar bătute la mașină, poezii din marii poeți interziși ori doar ocultați: Voiculescu, Ion Barbu, Blaga, Fundoianu, Prévert, St. John Perse („Anabasis"-ul lui, tradus de Ion Pillat a făcut vogă, zguduindu-ne pe toți prin formula novatoare la acea vreme). Imitând pe unul sau pe altul, încercam și noi să ne găsim modalități adecvate sensibilităților noastre în dezvoltare. Prévert și Minulescu sensibilizau o poezie a cotidianului, cu miză directă spre cititor. Multe erau poezii minore, dar ne ajutau să creștem, să cucerim noi domenii. Însă vă pot spune și nume ce citeau la cenaclu poezii mature vădind de pe atunci personalități puternice. Constanța Buzea și Gabriela Melinescu și-au citit la cenaclu o parte din splendidele poeme ce urmau să intre în volumele lor de debut – care rezistă și azi. Iar Iosif Naghiu a introdus printre primii în spațiul public post-proletcultist fiorul liric al unor ființe extramundane: poemul „Omicron" a făcut furori la vremea lui. Eu, care am frecventat cenacluri literare multă vreme după debut, chiar dacă sporadic, pot spune că am asistat la ședințe memorabile și ale celor din alte generații, în care tineri necunoscuți propuneau universuri de-o stranie forță și eleganță. Astfel la Cenaclul de luni: Ara Alexandru Șișmanian, un furios experiementalist. La cenaclul Universitas: Doina Tudorovici și Eugen Dan Ilcenco, cu mlădieri biografice într-un discurs frust, nelacrimogen, în schimb plin de genuinul imaginii. Începuturile au întotdeauna într-însele ceva atașant, plin de energia descoperirilor pe cont propriu. Ce bine e când ești tânăr și încă nu ești încadrat în genuri, în curente. Nu ți se pune o etichetă, nu ești convins ori obligat să o respecți. Te bat toate vânturile și-ți aduc minunății (de care, vai, prea adesea, nu avem experiența necesară pentru a le prețui și păstra..)

G.D.: *Cum era viața literară a deceniului șapte, când intrați ca debutant în spațiul publicistic românesc?*

C.A.: O viață destul de contradictorie. Cu un fost cazangiu, naivul „poet" Ion Bănuță, la cârma marii edituri EPL (Editura pentru Literatură), un om de treabă în fond, care ne prea pricepându-se lăsa cumva mână liberă redactorilor (Elis Bușneag, apoi și poetul Mircea Ciobanu), secondat de Vasile Nicolescu, om de cultură, fin estet, dar și vigilent reprezentant al cen-

zurii, corabia literară dansa pe valurile unei oarecare liberalizări pe care, ca să fim drepți, au forțat-o câțiva din poeții ce aderaseră la proletcultism (Maria Banuș, Nina Cassian) ori tânărul A.E. Baconsky, sătul de compromisul pe care-l făcuse prin câteva volume de poezie ce nu erau decât lozinci rimate – și de care se leapădă public în curajosul său „Cuvânt la Congresul scriitorilor" din 1957. O viață tumultuoasă căci marile schimbări tectonice în structura însăși a vieții noastre artistice atunci au avut loc. Și câțiva corifei ai criticii partinice (de exemplu Paul Georgescu) nu sunt deloc străini de acest lucru. Așa se face că un grup de tineri poeți (i-am numit în primul rând pe Petre Stoica și Nichita Stănescu) au captat, prin talentul lor, atenția bătrânilor mamuți și împreună, într-o conspirativitate desăvârșită, au „trișat" puțin Partidul ce se obișnuise să fie stăpân absolut. În același an 1957, în care Baconsky ținea fulminantul său discurs, debutează cu un volum de „Poeme" Petre Stoica, iar Nichita Stănescu debutează concomitent cu poezie în revistele „Steaua" de la Cluj, condusă de același Baconsky, și „Gazeta literară" din București. Deschiderea era făcută. Critica a înregistrat izgonirea clișeelor, lărgirea tematicii, personalizarea viziunilor, dreptul la originalitate. Însă „Lupta cu inerția" (titlul unui volum de Labiș) a continuat mult timp, căci vajnicii stalinești nu se lăsau cu una cu două. Și Nichita Stănescu și Petre Stoica au fost criticați „tovărășește", li s-a pus eticheta de „evazioniști", au fost terfeliți prin presa „angajată" etc. În acea atmosferă fierbinte, fiecare volum bun care apărea era numaidecât receptat, și de prieteni și de dușmani, care se manifestau în consecință. Ce-și putea dori mai mult un tânăr poet? Astăzi e greu de înțeles impactul de atunci al literaturii, puterea ei de penetrare în public. Azi, când libertatea a devenit blazare și rețelele de socializare reușesc performanța de a pulveriza „îngustele" criterii cultural-estetice.

G.D.: *De cine v-ați apropiat cel mai mult?*

C.A.: Pentru scurtă vreme Ioșca (Naghiu), Adrian (Păunescu) și Dinu (Abăluță) a fost un triumvirat cunoscut în lumea cenaclurilor bucureștene. Apoi Adrian, cu versatilitatea lui caracteristică, a „sărit" în gruparea mai profitabilă a lui Nichita (Stănescu). Eu am continuat să fiu prieten cu Ioșca, pe atunci numai poet, dramaturgul din el dezvăluindu-se ceva mai târziu. Ioșca locuia în cartierul Tei și, într-o seară mi-a propus să-mi facă cunoștință cu o familie de prieteni care stătea foarte aproape de el. Așa i-am cunoscut pe Nino (George Almosnino) și pe Nora (Iuga). Ba, în aceeași seară, și pe Tiberiu, băiatul lor de câteva luni, în pătuț, făcând mare gălăgie și dând din mâinile și din picioarele care mai târziu vor deveni ale cunoscutului prim balerin la Opera Română. În scurtă vreme ne-am împrietenit la cataramă. Nino, Nora, Ioșca și Dinu: eram nedespărțiți. Seara târziu, după cenacluri, întârziam prin birturi obscure, comentând în fel și chip ședința abia terminată. Disecam lecturile, luările la cuvânt, alături de mulți alți cenaclişti, căci nu eram sectari și, în general, nici resentimentari. Exceptându-l desigur pe vulcanicul Adrian care își permitea furii nemotivate împotriva unor poeme ori a poetului care le citise. Inconstant, după o vreme, și/ori după un pahar, umoarea lui se domolea și revenea la sentimente mai puțin belicoase. Dar – cum se știe – firea lui bătăioasă și interesată l-a făcut să intre în politică, lucru ce a îngustat sensibil drumurile lirice.

G.D.: *Vorbiți-mi despre poeții George Almosnino (Nino) și Nora Iuga.*

C.A.: Pe acea vreme cenaclurile (oficiale ori particulare) constituiau miezul de foc al vieților noastre de tineri scriitori. Aș spune azi că erau un fel de universități ad-hoc de literatură vie. Cine n-a trecut prin ele nu-și poate închipui dezbaterile înflăcărate, lava vulcanică a discursurilor pătimașe, iar adesea, peste câteva săptămâni, cenușa regretelor sincere ale puștilor ce eram. Sâmbetele (uneori și duminicile) apartamentul din Balta Albă al familiei Almosnino devenea cenaclu. Ne adunam acolo câțiva colegi de generație: Nelu (Ion) Iovan, Marius (Robescu), Virgil (Mazilescu), Ioșca (Naghiu). Câțiva ani mai târziu au fost cooptați și câțiva poeți dintr-o generație mai tânără: Madi (Mariana) Marin, Dobrovicescu, Alex (Dohi). Poeziilor stranii, recitate teatral, cu glas bubuitor, de Alex le răspundea lirismul atent supravegheat coborând prin vocea domoală a lui Marius. Dobrovicescu, împleticit și în mers și în vorbă, gângăvea incongruități expresive,

dacă se poate închipui așa ceva. Incantațiilor ritmice ale lui Mazilescu, cel căruia îi plăcea să recite stând întins pe burtă în mijlocul camerei, îi urma recitalul lui Nino care, ghemuit turcește în fotoliul verde, citea discret – parcă silit de împrejurarea că este gazdă și nu se face să-i refuze pe oaspeți – câteva versuri: penetrante, exacte ca o epură a acelui, de pe atunci, inconfundabil univers lăuntric ce ar fi trebuit să-l propulseze printre cei mai de seamă poeți români (dar, cum se întâmplă la noi, n-a fost observat la timp și... „ce mai încolo-încoace: a pierdut, domne, trenul!" – îmi închipui că așa gândesc cinicii neprofesioniști care alcătuiesc ierarhiile artistice). Madi impresiona întotdeauna prin „șopârle" (aluzii la situația politică) și prin neașteptatul unghi din care privea realitatea. Nelu avea imagini criptice și-o putere imaginativă de invidiat. În fine, Nora era diversă ca anotimpurile; coexistau în poemele ei ecouri de cantilenă, absurd al situațiilor cotidiene, suprarealism moderat și – poate că înainte de toate – un umanism tenace, uneori scrâșnit, alteori tandru, covârșitor întotdeauna.

G.D.: *Ați trecut de la o poezie legată de teluric – prima Dumneavoastră carte se intitulează* ***Lumina pământului!****, cea din 1964 – la* ***Piatra****, în 1968 și* ***Psalmi****, în 1969. Ce v-a determinat să vă schimbați registrul?*

C.A.: Draga Gellu Dorian, îmi pare rău că te dezamăgesc, volumul meu de debut nu are, în ciuda titlului, nimic teluric, el nefiind decât o culegere oarecare de texte semi-proletcultiste. L-am repudiat de fiecare dată când am avut ocazia (o fac și acum!), întrucât îl consider, fără doar și poate, o greșeală a tânărului nerăbdător să vadă lumina (nu a pământului) ci a tiparului. Adevăratul meu debut a fost volumul *Piatra*. Iar registrul a fost schimbat brusc (Ilie Constantin își denumește cronica la *Piatra* „Schimbarea la față" și observă că în patru ani am trecut „de la o poezie a excesului de comunicare la una a lirismului de o autentică absconsitate") ca urmare a lecturilor intense, făcute oarecum de-a valma, cu acea foame de cunoaștere a celor cărora, după ani de falsitate, ipocrizie și trogloditism partinic li s-au deschis în sfârșit porțile spre libertatea și diversitatea artei adevărate. Așa că suprarealism, dadaism, modernism (Breton, Tzara, Gellu Naum, Gherasim Luca (*Un lup văzut printr-o lupă*), Paul Păun (*Marea palidă*) etc., etc., etc, coexistau cu marii clasici în editura „Fundațiilor regale" (Blaga, Bacovia, Minulescu), St. John-Perse și Rilke, *Art abstrait* a lui Marcel Brion cu prelegerile despre muzica nouă ale profesorului George Bălan de la Conservator (Boulez, Varèse, Stockhausen, Cage etc.), prima expoziție de pictură modernă de la galeria Simeza (Aurel Cojan) cu prima expoziție de sculptură modernă (Spiru Săbiescu) ce umpluse parcul Institutului de numismatică cu ciudate cortegii de siluete la limita figurativului. Și din aceste confluențe imaginația noastră de tineri zvâcnea și ardea la cea mai înaltă tensiune, azvârlindu-și magma în incendiare, de neuitat ședințe de cenaclu. Rând pe rând Adrian, Ioșca, Nora, Nino, eu însumi, tânărul (cred că elev pe atunci) Mihai Teclu, Gabriela Melinescu și alții stârneau aplauzele și comentariile entuziaste ale asistenței și, uneori, emulații care duceau până la pastișe (cel mai „copiat" era, desigur, Păunescu cu elocința lui cristalizată în sintagme „tari", dovedite însă de multe ori a fi doar verbalism lipsit de o reflecție mai adâncă). Așa că, după ce am citit cu sufletul la gură cele câteva traduceri din Rilke („Stegarul Cristoph Rilke" și fragmente din „Elegiile duineze") am scris poemul „Piatra": în câteva zile la rând, sub o febră constantă de 38 de grade. După mărturisirile Gabrielei (Melinescu), citindu-mi volumul (despre care a și scris o cronică entuziastă), Nichita, din care versurile țâșneau ca apa dintr-un gheizer, a fost inhibat și n-a mai putut scrie vreo două săptămâni. Asta nu se mai întâmplase decât după lectura debutului lui Ivănceanu cu „Cinste specială". Iar volumul de *Psalmi* a fost scris după ce cunoscusem câteva poeme din volumul de *Psalmi* al lui Bertolt Brecht. E ciudat că azi, uitându-mă și pe Rilke și pe Brecht, nu-mi pot da seama care-i legătura între poemele lor și volumele care mi-au fost inspirate de ele. Miracolul a fost atunci. Azi nu se mai lasă descifrat.

G.D.: *Are vreo legătură cartea Dumneavoastră* ***Unu****, apărută în 1970, cu revista de avangardă cu același nume a lui Saşa Pană. Râvneați la repunerea în circulație a manierei avangardiste? Anii șaptezeci repre-*

zintă și un început al dezghețului, dar și ivirea ***Tezelor din iulie 1971****, când se năștea cultul personalității dictatorului Ceaușescu.*

C.A.: Sigur că da. Pe atunci frecventam sporadic, dar cu mare râvnă, biblioteca Saşa Pană, care se afla pe o stradă din acelaşi cartier Leonida în care locuiam la acea vreme. Mă duceam pe jos, de pe strada mea apucând-o pe strada Badea Cârțan, apoi traversam Viitor, făceam câțiva metri și coteam pe strada Icoanei iar la prima curbă se ivea strada Dogarilor și se profila clădirea cu etaj de la numărul 36: ținta mea de tânăr poet modernist. Dulceața amfitrioanei, adusă pe-o tăviță de îndatoritorul poet și arhivar al avangardei, o savuram câteodată în compania lui Ion Pop care venea special de la Cluj ca să studieze publicațiile editurii „Unu". Câteodată apărea inopinat Iordan Chimet, vechi prieten cu care Saşa Pană se-ntreținea la alt nivel, cel al „cunoscătorilor". Mă uitam cu jind la ei nebănuind că peste câteva decenii voi fi, iată, interogat, dacă nu ca un cunoscător, măcar ca un martor al acelor timpuri de cumpănă care forțau reluarea, uneori târâș-grăpiș, a importantei tradiții avangardiste a culturii române. Paradoxale vremuri căci „un pas înainte doi înapoi" era cazaciocul preferat al diriguitorilor. Aşa se face că vestitele *Teze din iulie* au dus la epurarea a mii de cărți din librării și biblioteci, editorii au fost mai „vigilenți" o vreme, dar apoi, sub presiunea a două edituri nou înființate (una „Cartea Românească", editură a Uniunii Scriitorilor, și cealaltă „Litera", editură în care autorul își plătea el însuși apariția cărții), încet-încet cenzura s-a mai îmblânzit, cel puțin pentru membrii USR. Tinerii aveau însă să rămână multă vreme nepublicați și generația '80 a tras mult până când a fost recunoscută. Desigur, nedreptățile, șicanele, bunul plac era la modă pe atunci (mă-ntreb dacă nu și acum) și fiecare se descurca cum putea. O ultimă completare la întrebarea Dumitale este aceea că legătura mea cu avangarda m-a făcut ca imediat după zisa Revoluție să superplusez și să deschid și o mică editură particulară numită tot aşa ca volumul din 1970. Editură ce-și propunea, pentru început, să publice traduceri din câțiva scriitori ocultați în comunism, sperând în vandabilitatea acestor cărți și în obținerea unor fonduri cu care aş fi putut trece la avangardă, al cărui public era mult mai restrâns. N-am fost bun manager, n-am luat în calcul boicotarea și, în cele din urmă, spargerea sistemului național de librării, considerat „comunist". Editura abia a apucat să scoată trei volume (cred eu capodopere: „Prima iubire" de Beckett, „Inimă de câine" de Bulgakov, „Camera de baie" de Jean-Philippe Toussaint) și a dat faliment. S-a adeverit astfel verdictul unui „chasseur de tête" parisian, la care o prietenă cam zurlie m-a dus printr-un șiretlic, chipurile să cunosc un copil minune care scrie haiku-uri, fără să mă avertizeze că tatăl lui își câștigă pâinea testând capacitățile străinilor „de passage". Doamnei cu pricina îi intrase în cap că trebuie să mă ajute să rămân la Paris, cu toate că eu n-aveam în nici un fel această intenție. Nu-ul categoric al „specialistului" a dezumflat-o și m-a privit chiondorâș multă vreme. „N-ai fost serios, ai răspuns într-o doară, fără să te gândești!" îmi tot reproșa ea. Cam aşa era. Căci încet-încet mă dumirisem în ce capcană am căzut și mă răzbunam răspunzând cât mai aiurea. Dar orice ar fi fost, nu bănuiam că aptitudinile mele de a mă descurca într-un sistem capitalist erau realmente aproape de zero, cum mi-a dovedit episodul cu editura „Unu".

G.D.: *Din acești ani începe și cariera Dumneavoastră de traducător. Una destul de prolifică și care s-a simțit și în propria Dumneavoastră creație.*

C.A.: Pentru mine anul 1970 a început în forță: mi s-au editat de către editura Univers două volume de poezie (în colaborare cu profesorul Ștefan Stoenescu, prietenul și inițiatorul meu întru traducere literară din limba engleză) care au făcut vâlvă: „Viziune și rugă" de Dylan Thomas și „Lumea ca meditație" de Wallace Stevens, doi reprezentanți de frunte ai poeziei moderne engleze și, respectiv, americane. Impactul acestor viziuni cu tânăra generație de poeți (ba și cu scriitorii mai în vârstă) a fost unul de proporțiile unui cutremur de gradul opt. Au mărturisit-o mulți optzeciști; destule poeme publicate în reviste și adunate în cărți vădeau influențe (mai asimilate ori nu) ori chiar apropieri care mergeau până la pastișă sau plagiat. Erau tineri care-și împănaseră volumele cu citate din D.Th. și W.St. Un aer transatlantic circula în

sfârşit peste lagărul socialist. Titluri ciudate, gen „Un iepure de casă ca rege al stafiilor“ ori „Împăratul de înghețată“ abundau în epocă şi fuseseră preluate în acelaşi stil de frondă ca la poetul american, adică aproape fără legătură cu conținutul poemului. Pe tot parcursul deceniului opt al secolului trecut cuplul Abăluță-Stoenescu a tradus multe mii de versuri din poeții americani şi englezi, unele adunate în trei cărți de autor (ale americanilor Roethke, Merwin şi O„Hara), la care se adaugă „Rime fără noimă“, o antologie din opera maestrului englez al nonsensului, Edward Lear şi, în 1974, lucrarea „Introducere în poezia americană modernă“ a lui Serge Fauchereau, compendiu ce a devenit rețetarul poeziei tinere (zilele acestea Editura Tracus Arte, în prezența autorului, a lansat a doua ediție a volumului). Încerc acum să strâng alte câteva sute, poate o mie de versuri, rămase prin reviste, traduse din poeți diverşi, poate nu de importanța celor cărora le-am dedicat volume antologice dar, oricum, cu o certă originalitate, ca Robert Bly sau Marianne Moore. Capitolul traducerilor din franceză, multe făcute împreună cu soția mea, se axează pe două mari direcții: **maeştri ai prozei şi poeziei moderne**: Beckett, Boris Vian, Patrick Modiano, Baudelaire (*Paradisurile artificiale*), Henri Michaux (*Călătorie în Marea Garabanie*), Tahar Ben Jelloun, Rilke (*Poemele franceze*), şi **stiluri şi tendințe ale scriiturii contemporane:** Vahé Godel, Petr Kral, Werner Lambersy, Gérard Augustin, Carl Norac, Laurence Vielle, Jacques Jouet, Beatrice Libert, Herman Van Rompuy, etc. În ceea ce priveşte a doua direcție, trebuie să menționez că, imediat după 1990, am avut şansa s-o concretizez datorită bunăvoinței câtorva edituri (în ordine cronologică: Universal Dalsi, Ex Ponto şi Limes) care mi-au încredințat coordonarea unei colecții – o duzină de cărți devenite azi rarități şi prin concepția şi prezentarea grafică deosebită. Am tradus şi câteva cărți din alte limbi, menționez în primul rând pe cei doi mari poeți: peruanul César Vallejo (*Poeme umane*) şi sârbul Rade Drainac (tradus împreună cu Miljurco Vukatinovic). Din mulți alți autori n-am publicat decât grupaje de texte prin reviste: Gérard Noiret, Daniel Fano, Fernando Pessoa, José Lezama Lima, Manuel Bandeira etc. La vârsta asta şi privind în urmă, aventura cunoaşterii lumii şi a sufletului uman prin intermediul traducerilor îmi apare ca esențială. Ca orice artist, cred şi eu că opera proprie este importantă; timpul va arăta dacă este şi esențială. Însă traducerea, acea activitate ce implică supunerea logosului matern la rigorile gândirii şi simțirii într-o altă limbă, **trebuie** să fie esențială, căci altfel nu e decât maimuțăreală lingvistică. De aceea, traducerile izbutite (mai ales dacă sunt din mari scriitori) se constituie automat în modele pentru însăşi creația traducătorului în limba sa maternă. Am simțit deplin acest miracol atunci când am tradus Beckett, Michaux, Vian, Vallejo, Pessoa. Îmbogățit prin modelele altei limbi, prin verva şi melancolia altor temperamente, traducerile mi-au oferit croaziere de neuitat pe alte mări şi pe sub alte constelații. Fără ele nu aş fi fost scriitorul deplin de acum. Nu aş fi ştiut ce să aleg din multitudinea posibilităților, nu aş fi învățat să merg la existențialul expresiv, la esența umanului. Aş fi rămas doar cu zorzoanele stilului şi ale formulelor, ale cojilor literale, ale sclipitoarelor futilități.

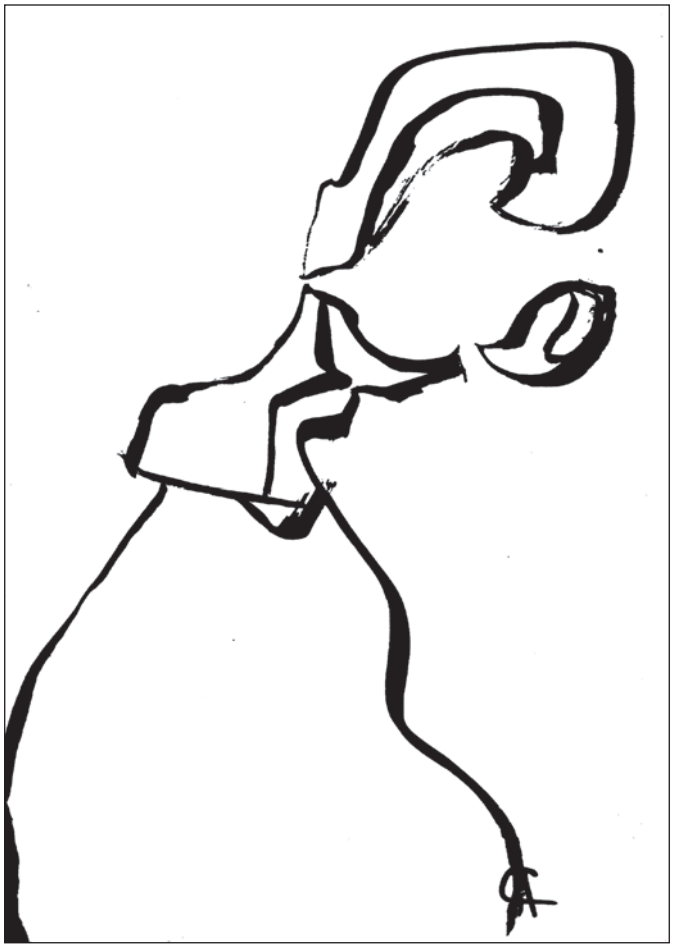

G.D.: *Ați devenit la câțiva ani de la debut un scriitor prolific. De la* ***Obiecte de tăcere****, din 1979, poezia Dumneavoastră a cunoscut o cotitură decisivă. A trecut de la raționalul concret la poezia banalului, cum ați şi declarat la un moment dat, care s-a dus cu vizibile tentacule şi spre absurd. Ce v-a determinat să faceți acest pas?*

C.A.: În 1975 am publicat o culegere de POEZII de Charles Cros. Tot pe atunci, în antologia de poezie franțuzească a lui Jean Rousselot am descoperit capitolul intitulat *Poate exista oare o poezie materialistă?* După câteva considerații introductive, dubiul părea a fi fost tranşat printr-un citat din André Breton, care suna aşa: „*Cunoaşterea ştiințifică a naturii n-ar avea noimă decât dacă, pe căi poetice, aş îndrăzni să spun mitice, contactul cu natura ar fi într-adevăr restabilit.*“ Poeții antologați la acest capitol erau Francis Ponge, Guillevic şi Jean Follain. M-au interesat şi le-am căutat prin bibliotecile unor prieteni mai vârstnici volumele. În mod special Follain m-a cucerit. Poemele lui m-au convins că lucrurile simple, obiectele, peisajele, casele, drumurile şi tot ce ne înconjoară conțin în ele însele, dacă ştii să le priveşti, o emoție umilă, autentică. Totul e să reuşeşti să o captezi în cuvinte şi să faci în aşa fel încât să fie *confun-*

dată cu transcendența. Sigur, astea sunt reflecțiile mele de acum – pentru tânărul de atunci neexistând decât atracția puternică față de – vorba prietenului Negrici – o modalitate de a produce text. Modalitate care, în „Obiecte de tăcere", era încă tributară unui anume formalism. Vreau să spun că poemele erau rigide compuneri după un rețetar. Le lipsea trăirea care să le scoată din letargia modelului însușit conștiincios. De aceea, în singurele două antologii care contează din opera mea poetică (am numit „Despre viața și dispariția broaștelor mele țestoase", Vinea 2004, și „Totul despre nimic", Vinea 2011) din acest volum am ales doar trei ori patru poeme.

G.D.: *Cele **11 erezii**, ca titlu cel puțin, sunt legate de celebra carte a lui Nichita Stănescu, **11 elegii**?*

C.A.: Da, am vrut să dau o replică în existențial a poemelor abstracte ale lui Nichita. Cred că mi-a reușit în bună măsură. De aici a început adevăratul meu drum. Experiența parisiană, cunoașterea poeziei franceze, a celei de limbă spaniolă (César Vallejo și José Lezama Lima) și a celei de limbă portugheză (Fernando Pessoa) prin vârfurile ei, nenumăratele cărți cu care am venit în țară, mi-a dat o independență spiritual-poetică mult peste încorsetarea viziunilor auto-suficiente ale modernismului preluat ca o nouă dogmă. În special „Poemele umane" ale lui Vallejo, pline de inovații invidiabile de orice suprarealist, dar fiind funciarmente altceva, m-au ghidat în această replică la plutitoarele forme abstracte ale unuia dintre cele mai novatoare volume ale lui Nichita, dar, după gustul meu, prea depărtat de sentimentul zilnic al insecurității ființei umane, al dureroasei degradări fiziologice și, finalmente, al extincției. Am priceput că sângele și carnea se luptă cu puterile minții și că înfruntarea asta e atât de minunată și definitorie încât poetul n-are dreptul să i se sustragă. Mi-am zis: gata cu jocurile frumoase, esența omului e parcă în altă parte. Și-am încercat să văd dacă pot găsi acest areal, care să fie al meu dar și al întregii umanități. Și l-am găsit cu adevărat abia după 12 ani, în 1997, cu volumul „Drumul furnicilor" pe care cred că Jean Follain, dacă ar mai fi trăit, l-ar fi aplaudat. În locul lui l-au aplaudat alți poeți de limbă franceză: Werner Lambersy, Vahé Godel, Carl Norac.

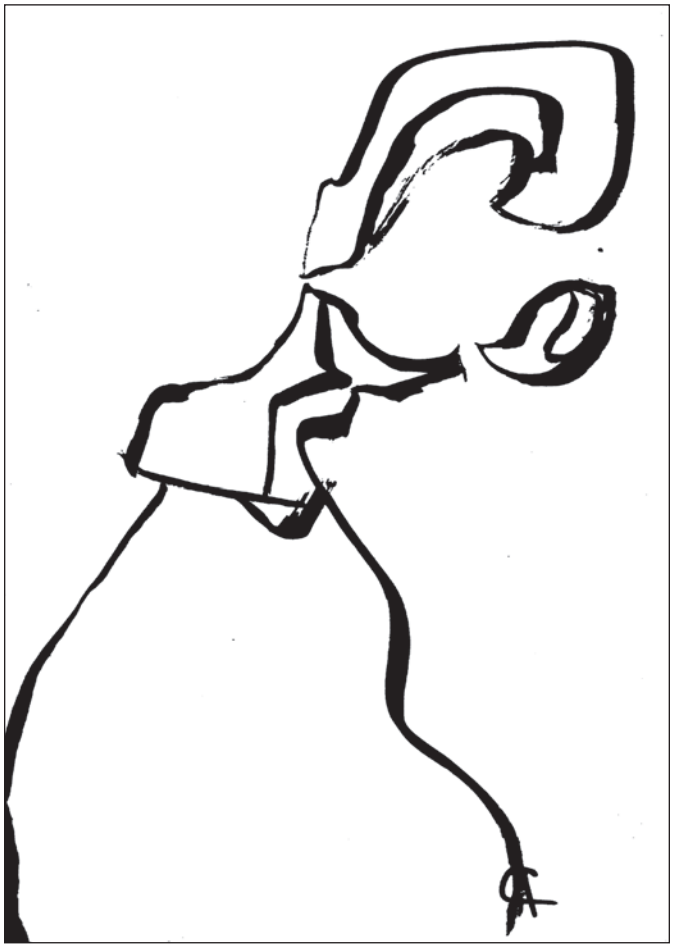

G.D.: *Prin traducerile realizate ați putut cunoaște pe viu, cum se spune, poezia lumii, în special cea de limbă franceză. Cum vi se pare, în comparație cu poezia lumii, poezia românească din totdeauna și mai ales cea de azi?*

C.A.: Vezi părerile de mai sus. Trăirea nemijlocită printre semeni și puterea de a o face plauzibilă prin cuvinte, de nu cumva și memorabilă – asta lipsește în bună măsură poeziei românești. Ismele clasice, ori cele inventate în laboratorul personal, nu pot ține locul ardenței trăirii evenimentelor lumii și ale sinelui. Cavalcada misterioasă a lucrurilor simple printre care ne ducem viața, și care sunt amenințate de cuceririle tot mai traumatizante ale tehnologiei e poate tema cea mai la ordinea zilei: e greu s-o abordezi neschematic. Întoarcerea la natură, vai, n-o poate rezolva partidul verzilor, ori deputații la tribuna parlamentului, ci doar vocea unui inspirat poet protestatar. Bâjbâiala tinerei generații, nelipsită de talente, ci de modele călăuzitoare, și apatia generațiilor mature și vârstnice, care-și admiră extaziate nombrilul propriei formule din care nici nu mai încearcă să iasă, dau un aer stătut, lânced, volumelor și serilor de recitări. Puțini poeți își îngăduie să tacă un timp, ca să reușească să se reinventeze. Oricum nu aceia care sunt adulați peste măsură, și care nu observă că fetișizarea unei maniere nu-i semn bun. Poți fi un Robinson Crusoe credibil pe insulele a nenumărate cărți? Poți fi căpitanul Ahab pe mările aceleiași fantezii repetitive?

***G.D.:** Ce-i lipsește scriitorului român și implicit literaturii române să fie mai bine cunoscute și apreciate pe plan internațional?*

C.A.: O critică de direcție care să selecteze bine, traducători specializați și neînregimentați în coterii paraliterare, bune edituri de nișă din occident.

Vorbesc desigur de literatura adevărată, nu de best selleruri căci alea se autopropulsează de la sine, și nu de puține ori pescuiesc o editură mare, amatoare de câștig financiar prin promovare agresivă, inflamată.

***G.D.:** Ați făcut antologii (cea care adună într-un sumar poezia de după proletcultism este exemplară prin generozitatea și selecția făcută și mai ales prin includerea unor nume care nu ar fi sperat să fie antologate vreodată), ați scris teatru, scenarii, proză (cartea despre străzile Bucureștilor, scrisă într-un registru ficțional, este unică în literatura română). Vă considerați un scriitor total?*

C.A.: Explic încă o dată ceea ce spun pe larg în Prefața antologiei cu pricina. Nu am dat gir unor nume minore ci doar unor poeme bune care riscau să se piardă altfel. Un florilegiu oferă și această surpriză: poeme inspirate ale celor ce decenii întregi au fost funcționari ai literelor. Devenirea e paradoxală. Clipa e suverană. Cuvintele vii ne vin din neant. Cât despre mine, că place sau că nu place cuiva, evidențele arată că **sunt** un scriitor total. Nu cred că pentru asta merit premiul Nobel. Dar nici că trebuie să mă scuz că, în cinci decenii de activitate, am reușit să acopăr mai multe genuri ale artei (includ aici arta plastică și dramaturgia) și registre ale simțirii și expresiei. Sunt antologator fiindcă am făcut trei antologii, una fiind o retroversiune (traducerea în franceză, alături de poetul Gérard Augustin, a 12 poeți români). Și tablourile și piesele mele de teatru au fost neglijate după bunul obicei românesc. Cartea despre străzile Bucureștiului (îmi pare bine că remarcați evidența: că e unică în peisajul literar românesc) aproape n-a avut comentatori. E adevărat că pentru varianta ei franceză (*Péripéties quasi-imaginaires dans les rues de Paris,* Editions du Cygne 2012) am fost răsplătit cu o bursă de un an la Paris, dar nu mi-au dat-o românii ci juriul francez al ICR Paris. ICR București, după îndelungi peripeții, abia a catadicsit să mă trimită câteva zile la Salon du Livre din același an, unde alte peripeții incredibile au scindat grupul scriitorilor români. Parcă vorbeați de mai buna cunoaștere a valorilor noastre peste hotare…? Dacă așa ne prezentăm, scindați, învrăjbindu-ne, cine să mai creadă în noi? Nu dau detalii căci aș vrea să uit totul. Aș vrea să uit sfidătorul pliant color, făcut profesionist, dar numai pentru… jumătate dintre participanți, cealaltă jumătate fiind omisă arbitrar, jignitor.

G.D.: *Sunteți mulțumit de receptarea poeziei Dumneavoastră de către critica literară românească? Ce părere aveți despre critica literară de la noi? Mai reprezintă ea o rampă de consacrare a scriitorului autentic?*

C.A.: De receptarea poeziei, în mare Da, sunt mulțumit. La proză ar mai fi oarecare discuții. Dar criticii merită circumstanțe atenuante: prozatorii cu funcții, relații, garsoniere la Paris publică atât de mult încât… eu care n-am avut niciodată așa ceva nu mă pot pune cu dânșii. Din fericire nu toți criticii umblă după avantaje. Foarte puține cronici la prozele mele, e adevărat, dar ce bucurie să descoperi oameni serioși și receptivi care nu vor privilegii pentru simplul fapt că spun ce simt și ce gândesc. Tot ce rămâne după noi habar n-avem unde o să se ducă, așa că nu-mi fac griji prea mari. Sunt mulțumit că scriu, spontan, rapid, la obiect, inspirat și că există câteva edituri de nișă care mă publică. La urma urmei cronicile nu-s decât cuvinte. Premiile – diplome și bani – nu-s decât cartoane luxos tipărite și bancnote cu care-ți cumperi fructe, legume, medicamente. Merită să te dai de pragul morții pentru atât de puțin? Sunt sigur că musca ce-n clipa asta îmi bâzâie chelia râde în sinea ei de-o astfel de năroadă ipoteză.

G.D.: *La ce lucrați acum? Am publicat în numărul precedent al revistei noastre un* ***Poem pentru cei ce nu sunt de față****, cu o notă explicativă. Ceva însă v-a reținut să nu explicați mai mult. Ce anume? Dovediți și un talent de desenator. Asta vi se trage de la prima pasiune, arhitectura!*

C.A.: A explica mai mult înseamnă adesea a văduvi creația de un mister intrinsec. Mai ales că, fiind prea aproape de texte, nu ai deocamdată orizontul necesar și riști a interpreta greșit intempestivul inspirației. E bine să dai cititorului degetul arătător, cel ce indică direcția, dar să-l lași pe el să-și imagineze palma care e o roză a vânturilor.

G.D.: *Oferiți-ne ceva din creația Dumneavoastră pentru acest număr al revistei noastre.*

C.A.: Cu mare plăcere. Vă dau bucuria celui mai recent poem al meu („Era un om…"), care – cred eu – figurează un drum nou: tot mai simplu, tot mai palpitant. Și, totodată, – fiindcă vorbeați de arta plastică – scanez pentru Hyperion câteva desene ce împlinesc mai multe decenii. Mesajul meu artistic (indiferent de forma lui: poem, desen, proză, teatru) pornește de la simplitatea ductului real-imaginar menit a contura destinul omului comun, a celui ce bea apă și mănâncă pâine, a celui ce citește o carte și se uită la televizor, ascultă muzică și discută cu prietenii la telefon. Minimalul asta înseamnă pentru mine. Poezia mea se pricepe cu minim de efort. Doar să ai un dram de sensibilitate și nici o preconcepție. Se pare însă că noua societate interzice sensibilitatea ca fiind ridicolă și depășită. Cât despre preconcepții, Doamne!, le încurajează pe toate căile…

Constantin ABĂLUȚĂ

ERA UN OM

1.
Era un om cu fața ca marea
nu avea nici un prieten
prin preajma lui rareori se abătea vreun trecător
și acela se ferea parcă de ceva nevăzut
vreo albină sau vreun sunet de clopot

când era mic
stătea pe băncuța din fața porții
și privea oamenii care trec
azi nu mai îndrăznește să se așeze

omul cu fața ca marea aleargă prin sate
țăranii se sperie
ca atunci când fără veste li se rupe coasa
poate că e toamnă
culege câteva frunze
și trebuie să se întoarcă acasă
la mama lui moartă de câteva luni

omul acela cu fața ca marea
stă lângă sicriu și plânge
lacrimile lui se transformă în zăpadă pe obraji

2
A intrat în salon
unde părea a fi cineva
dar nu era nimeni

atunci și-a amintit copacul din iarna aceea
de-o creangă era spânzurat un iepure

3
Omul cu fața ca marea aleargă pe dealuri
iarba vine legată la picioare ca un spirit gata
să-l ajungă și să-l și întreacă

4
Își amintește : unchiul petrică
locuia în curtea fabricii de bere
îi spunea : am robinet de bere în bucătărie
în pod – atelier de pictură
n-a văzut vreodată robinetul cu bere
n-a văzut nici o pictură

dar credea orbește că-i așa
îi dădea bomboane în formă de țigară
i-a cumpărat o trotinetă
l-a dus în parcul carol l-a urcat pe ursul de bronz
și mormăia ca un urs și râdeau amândoi

simte și azi pe-un obraz
bronzul cald al ursului
și pe celălalt obraz obrazul neras
al unchiului petrică gâdilându-l

5
A găsit pe plajă o gușă de pelican
a cărat-o acasă și-n ziua aceea a fost fericit

printre rafalele sporilor de plopi
ce veneau dinspre gârlă
se simțea cetățean onorific al străzii sale

6
Stă în magazie pe-o buturugă
de pironul bătut în grindă e agățată bicicleta

spițele au ruginit dar tot sclipesc în soare
omul cu fața ca marea se gândește
la prietenii lui de-odinioară

7
Se uită la poze cu case vechi
întinde rufe pe frânghie
a renunțat la telefon
și la oglindă

a făcut un hârdău de mortar
din conserve expirate a clădit un zid în mijlocul curții
pe zid se-nsoresc pisicile vecinilor

omul nu le gonește niciodată

8
E o după-amiază calină de toamnă
iarba e plină de umbre
o sonerie se-aude undeva
omul cu fața ca marea își zice: o furnică
știe tot ce se întâmplă-n univers

9
Călătorim călătorim
potecile vin noaptea la malul mării să se spovedească
să-și spună nenorocul bucuria
spaima de-a trăi printre picioarele oamenilor

abjectă luna plină proiectează
întreaga mare pe fața acelui om care nu
mai are scăpare

10
Marea a secat trei săptămâni
și-acum își revine încet
din coma în care căzuse omul se trezește

pe tâmpla dreaptă i-au crescut câteva fire
din alga numită spirulină
iarna locul acela e cald
ca-n copilărie bronzul ursului și
obrazul unchiului petrică

„Oac, oac, orăcăia la mine brotacul și eu eram închisă într-o bilă albastră“

ANGELA BACIU ÎN DIALOG CU NORA IUGA

Angela Baciu: *Oamenii încep un interviu cu mulțumiri, cine ești, ce faci. Eu am să te întreb când ai fost ultima dată la cimitir?*

Nora Iuga: Ce bine mă cunoști, Angela. Nu-mi place nimic care nu respectă protocolul. Asta nu înseamnă că nu bat la ușă, însă recunosc că de multe ori, în momente de exaltare, îmi place să intru direct cu ușa în casă. Dar, să revenim la oile noastre… îmi plac cimitirele, nu fiindcă m-ar transpune în stări de melancolie, sau în acel necunoscut, unde sînt sigură că voi ajunge într-o formă sau alta, dar oricum fără trupul ăsta frumos pe care mi-l iubeam cîndva – echipamentul meu terestru; îmi plac cimitirele pentru că figura acelei doamne cu o tocă neagră de velour, mama mare, mă ducea, de cînd aveam cinci ani, în fiecare săptămînă la Bellu. Cel mai frumos și neîngrijit muzeu din România. Stăteam minute-n șir la mormîntul Iuliei Hasdeu să descifrez acele semne ciudate ca în fața unei construcții tombale încărcate de semnificații misterioase, culoare întunecate și umede spre un spațiu în care gîndul meu mic de copil umbla desculț și pe vîrfuri.

A.B.: *De ce Doamna cu Umbrela?*

N.I.: Doamna cu umbrela era în imensa grădină de cruci monumentul meu preferat, așezat chiar în fundul cimitirului, în dreapta capelei, lîngă zidul de piatră, după care urma „Valea plîngerii“. Un spațiu imens cu case roase de vreme în care roiau bărbați, femei și copii, în cămăși fără culoare, în picioarele goale, în jurul ceaunelor cu mămăligă, sîni grei alăptînd niște negri mititei și cîte-un glas răgușit: „lume, lume, soooorooooo, lume…“. Doamna cu umbrela era atunci, pentru mine, cea mai frumoasă femeie, fiindcă era atît de albă, de netedă și lucioasă. Visam să devin și eu o femeie de marmură, cu o umbrelă de marmură, fără nume, fără dată de naștere și fără biografie. Femeile care udau mormintele șușoteau că ar fi murit de-o boală necunoscută, sau de mîna unui amant trădat, mare miliardar, care-și angajase un sculptor florentin. Mă îndrăgostisem de doamna de marmură așa cum mă îndrăgostisem, peste cinci ani, de toate curtezanele din colecția femeilor celebre și voiam să le împărtășesc destinul. Cred că asta nu se cheamă predispoziție romantică, e mai curînd o fascinație pe care kitschul o exercită asupra gustului primar, nealterat de cultură. N-o să vă vină să credeți, și aceste lecturi au stat la nașterea poeziei mele.

A.B.: *Anul trecut ai venit la 2 Mai, după câți ani?! Și te-ai întâlnit cu Ginghiz...*

N.I.: Da, anul trecut am venit la 2 Mai, am revenit, după 35 de ani. Aici întrebarea ta e neîncăpătoare pentru amintirile mele, Angela. Toată vara am suferit în fiecare seară în fața televizorului ca un cîine bătut, cînd l-am auzit pe Rareș Bogdan lăudînd în delir elita culturii românești, care-și petrecea vacanțele la Vama Veche, unde toată lumea bună știe că acolo era țarcul închis al clujenilor, sau la Costinești, unde se așezaseră studenții, sau la

Năvodari… numai de adevărata oază de refugiu, într-o boemă fără oprelişti, a elitei artistice, 2 Mai, nu mai pomeneşte nimeni, fiindcă asta şi cultura, cu adevărat rafinată, se cuibăreşte mai totdeauna în organismele aflate în crepuscul. Întotdeauna, artele şi cultura au atins apogeul în marile civilizaţii aflate în definitiva lor decadenţă. Nicăieri nu ne luceau trupurile goale mai sălbatic ca la nudism sub tunurile militarilor în termen. Nicăieri nu s-au pierdut nopţile într-un dans continuu pe „Rasputi, Rasputin, the Russian sex-machine", şi nu am adormit, în zori, înveliţi în valurile înspumate ca la 2 Mai, oază de libertate fără zăgazuri, de vodkă, de poezie continuă, de dans frenetic şi de iubire. 2 Mai-ul nu va muri decît odată cu ultimul lui „doimaiot" care şi-a trăit acolo, din plin, nebunia. M-ai întrebat de întîlnirea mea cu Ginghiz. Ginghiz era un tătar mic, cu vreo doi ani mai tînăr decît Tiberiu, băiatul meu cu care făceam autostopul pînă în bazarul din Mangalia, de unde cumpăram şiraguri de scoici. Şi fiindcă Tiberiu al meu era cel mai frumos copil, într-o zi, nişte elveţieni i-au dat o ciocolată mare, cum nu mai mîncase vreodată. Cînd m-am întîlnit cu Ginghiz acum un an, el m-a recunoscut primul. M-a surprins, să mă fi schimbat atît de puţin după 36 de ani? Mi-a spus că s-a stabilit în State, are familie, şi e preocupat de studierea zonelor abisale, de semne, de comunicări la distanţă. De tot la ceea ce naţiunea noastră nu ajunge încă. Eram fascinată. 2 Mai-ul îşi făcuse marea mişcare de revoluţie cosmică şi-acum se pregătea să se predea valurilor. Tu m-ai condus, împreună cu Tiberiu, la gară. Dar, ştiu că voi reveniţi mereu, mînaţi de o chemare veche, în care se-aud vocile lui Virgil Mazilescu, a Marianei Marin, a Gabrielei Adameşteanu, a lui Marius Robescu, a Adei Bittel şi a lui Toma, vocile fraţilor Gabrea, a lui Ion Vianu, a Ninei Cassian, a lui Tudor Ţopa, a lui Nae Prelipceanu, a lui Dan Laurenţiu, a lui Mihai Ursachi,… a lui Nino al meu şi a mea. Cînd o să puneţi piciorul în 2 Mai, vocile noastre vor vorbi în urechile voastre.

A.B.: *Aşa este…apoi am băut o cafea aromată la moscheea din Mangalia.*

N.I.: Sigur, am fost şi la moscheea din Mangalia, dar nu m-a impresionat atît de mult ca sinagoga din Piatra-Neamţ, unde am primit în auz minunata rostire a domnului Emil Nicolae.

A.B.: *Numai eu am stat jos pe perne, tu mă priveai de sus…acolo in Mangalia.*

N.I.: (rade) Iartă-mă, Angela! Sigur că mintea mea e răsucită din naştere ca şarpele din paradis în jurul mărului cunoaşterii interzise. De-asta îmi place în artă mai ales ce nu se înţelege decît ce se înţelege, dar unele momente le mai uit. Nu-mi amintesc imaginea şi locul cînd tu erai jos, pe perne, şi eu te priveam de sus…

A.B.: *Mai ştii, si Vintilă Ivănceanu purta joben şi mănuşi glacé.*

N.I.: Vintilă Ivănceanu era unul dintre tinerii cei mai extravaganţi ai acelor vremuri. Atunci cînd citea la cenaclul U.S.R, purta joben, fular alb de mătase şi mănuşi glacé… scria o poezie pe măsură, pe care scriitorii „satului şi ai cîmpiei" o priveau drept o demonstraţie, lipsită de orice sens şi substanţă: „Caii netrebnici să fie spînzuraţi!/ N-avem necesitate de cai netrebnici/ Care aleargă precum nişte/ Paralizie infantilă pe cîmpii." Sau „Iubito, mă gîndesc la tine/ Ca un borfaş la ceasul unui lord!/ Dar se ciocnesc în carnea mea drezine/ Şi caii au atac de cord." Eram cinici pînă la sarcasm cu confraţii noştri semănătorişti… poate de aceea, mie, astăzi, nu-mi mai place cam nimic din tot ce se scrie acum, în afară de Robert Gabriel Elekes.

A.B.: *Crezi că o să ai o casă în Grădina Edenului?*

N.I.: Acolo nu sînt case, sînt numai călătorii permanente de la o stea la alta şi costume schimbate mereu, după condiţiile acelor pămînturi gazoase, ori lichide, ori aburoase, fiindcă noi sîntem veşnici; purtăm în fiecare celulă stigmatul cosmic. Chiar şi din gaura neagră scăpăm şi ieşim pe deschiderea opusă, unde ce-i jos repetă identic ce-i sus; ce-i în faţă repetă identic ce-i în spate.

A.B.: *Cu pălăria ta pe Calea Victoriei, purtai pantofi de lac, te văd si acum…*

N.I.: (rade) E imposibil să mă vezi cum eram. Mă vezi în imaginaţia ta. Fiecare din noi putem avea infinite fizionomii în închipuirea celorlalţi. Oricum, nu semănăm cu nimeni. Ăsta a fost şi idealul meu suprem: cu flexibili de balet, legaţi cu panglici pe gambe, cu flori naturale-n păr, cu rochii lungi cu volane, cu umerii totdeauna goi, cu părul negru pînă la brîu şi cu breton de Cleopatră. Semănam şi la nas cu ea, ceea ce nu-mi prea plăcea. Nici pistruii mei nu-mi plăceau, pe care acum îi regret atît.

A.B.: *În afara faptului că arzi in fiecare zi mâncarea, ce mai regreţi?*

N.I.: „Non, rien de rien, non, je ne regrette rien,/ Ni le bien (…), ni le mal, tout ça m'est bien égal."

A.B.: *Te-am văzut dimineaţă scriind, citeşte-mi ce ai acum in maşina de scris.*

N.I.: VISUL – *Oac, oac, orăcăia la mine brotacul şi eu eram închisă într-o bilă albastră. Îl ştiam din Pliocen. Îl găsisem atrăgător din prima clipă. Dacă nu eram închisă în globul de sticlă, mi-ar fi plăcut să facem copii împreună. Copii de nisip între două rîuri care se vărsau la nesfîrşit unul în altul şi fecundau pămîntul micii Asii. Brotacul se uita la mine şi eu mă lipeam de peretele rece al globului de sticlă pînă se aburea… şi atunci auzeam cum se înalţă, cum îi cresc picioarele, cele mai lungi picioare din lume, cum vine spre mine, mă prinde în palme cu mingea aia de sticlă cu tot şi mă aruncă la coş. Brotacul era cel mai mare baschetbalist şi eu îl urmam… unde începea deşertul se-auzea foşnetul şopîrlelor iuţi, ţîşnind ca săgeţile din arc pe nisipul neatins de nicio talpă şi trupul lui lung şi subţire ca un ţipar aluneca lent să nu mă doară…*

(30 septembrie 2016,
Bucureşti)

FOTO: CRISTIAN NASTASE

Nora IUGA

monolog într-o staţie de tramvai

nu se poate trece dincolo de barieră
cu pălăria roşie cu laba de gâscă
aşezată de-a curmezişul unui nor
în formă de zero
nu se poate vedea structura epidermei
nici frisonul unui orfelinat
împărţit între două state beligerante
vom uita totul şi vom începe să murim
dumnezeu nu mai are picioarele concrete
ale balerinei margot fonteyn
nici tu nu mai ai lentilele acelea
prin care puteai pipăi absolutul
în pieptul tău se lăfăie
o morsa albă
băiatul îşi încălţa adidaşii
vrea să iasă spune
în caiete sunt câteva timbre presate
patruzeci şi doi de poeţi români contemporani
o eoliană harfă răsfoieşte paginile

***

între două geamuri
o muscă învie
in toiul iernii

parcă visez
că mi-am găsit pantoful pierdut
şi nu-mi mai încape

în aerul tulbure ca-ntr-o baie de aburi

pentru acest argument
care m-ai pâlpâie
şi pentru mila mea de mine
în dimineaţa asta
priviţi
cum îşi fac loc frumoşii teribili
râsul lor care muşcă

„puiandri“ spuneai altădată
dragostea ta oarbă
pentru tot ce anunţă viitorul
pentru seducătorul care se spală pe mâini
de simpatia ta

schimbarea aşternutului

inimă veche cu mici defecţiuni
ca motorul unui ford din 1931
îţi mai aminteşti etichetele cu numele tău
pe caietele de şcoală
acel spaţiu imens
în care încăpeau toate posibilităţile
curăţenia de crăciun
curăţenia de paşte
schimbarea aşternutului
mereu schimbarea aşternutului
ca acest ruj zilnic
pe buzele tale tot mai subţiri
în care se instalează o răutate străină

am început să stau
nu mai pierd nimic
pierd luptătorii
pierd îndrăgostiţii
în aerul tulbure
ca-ntr-o baie de aburi
sunt doar o respiraţie
puţin precipitată puţin speriată

şi fetiţa aceea mâncând

priveşti fotografia unei zile
avântul obosit al cuţitelor în bucătărie
şi fetiţa aceea mâncând adică făcând să dispară
un măr roşu în secretele coridoare ale nopţii

aşa vin iscoadele creierului
câini subţiri bice de gheaţă
nu latră nu se gudură
stai mişti timid în tăcerea unei după-amieze
o draperie după care cade
o frunză

***

cum
se
scurge
nisipul
din
case
ca laptele mamei cu pruncul mort

„În limba mea poetică, ca să spun așa, se regăsește o relectură a poeziei optzeciste, una actuală“

BEATRICE STOICIU ÎN DIALOG CU CONSTANTIN IFTIME

Beatrice Stoiciu: *Constantin Iftime, ai debutat greu cu poezie, ai publicat câteva cărți, deja și o antologie, de ce ai trecut la proză? Ai venit cu un roman masiv, la „Cartea românească“...*

Constantin Iftime: Cred că epuizasem această etapă, deveneam iar grav, nu mă mai jucam în voie cu limba, cu gândurile, unele lucruri imaginate de mine deveniseră prea insistente, se repetau. M-am gândit apoi că am publicat prea mult, trei volume, aproape 500 de pagini în total, plictiseam lumea. În fiecare volum încercasem să schimb câte ceva, un ton, o temă, așa îmi venea mai ușor să răsucesc limba. Nu știu dacă s-a văzut ceva în primul volum, care a fost mai lung, prea mare, 250 de pagini. Mă simțeam încărcat de ceva proaspăt și nou și nu mai sfârșeam… Editorul de la Editura Tracus Arte îmi ceruse să-l împart în trei volume. N-am vrut, nici ei nu au insistat și a ieșit o carte cât o cărămidă. Acolo, săpasem mult, dar mi-a plăcut această căutare. Trecusem de un nivel în fața căruia mă blocasem de multe ori. Îmi amintesc de o vară plină de frământări, luminoasă, dar cu un sfârșit care se tot repeta. Pe la douăzeci de ani, trebuia să încep acea facultate pe care nu mi-o doream, dădusem la Politehnică ca să scap de armată, iar acum trebuia să mă hotărăsc, să merg mai departe sau să renunț… Citeam și scriam poezie continuu. Nu găseam calea și-mi tot repetam, merg mai departe sau renunț. Mă aflam sub plafonul acelei stări de poet bogat în gânduri minunate, ale căror idealuri aveau însă câte un defect, o știrbitură – știam că nu-mi însușisem bine meșteșugul de-a scrie poezia pe care o visam. Trebuia să mai fac ceva ciudat, o nebunie, care să mă scoată din comoditate. Eram un poet obișnuit. Intuiam că trebuie să nu o iau pieptiș, ci pe de lături. Să exersez mult, evadând până la halucinație, folosind teme minore. Știam că o dată ajuns acolo, undeva, căpătam siguranța că pot să fac orice, că pot să urlu, că pot să dau drumul acelor versuri simple, directe. Voiam o călătorie în acel dincolo, iar în acel regim periculos de tranziție trebuia să mă ascund printre lucruri neînsemnate, pe care să le țes epic, cu multe imagini concrete. Până aici era un fel de proză… Îmi doream o concretețe specială, care să emane ceva, ca broboanele de sudoare ale unui trup contorsionat. Sufletului meu ciudat are această bipolaritate – o față vrea concretețea lucrurilor, a căror fizionomie să ajungă la naturalism, iar alta, însetată de idealuri. Sunt pot spune cel mai mare romantic, poate m-am tocit între timp, nu mai am tăcerile de altădată, compresiunile, timiditățile. Pentru a ajunge să mă scald din nou în lumea asta, aș învăța zi și noapte toate mijloacele la modă ale meșteșugului poeziei, ale subzistenței în acel mediu irespirabil, dar a cărui pierdere aduce căderea mea. Acel strat de concretețe, însă, rămâne pentru mine vital. Trebuia să dau cumva un semnal, și indirect, ironic, detașat – efecte ce țin de meseria de a trăi – că, din lumea mea utopică, plină de lucruri ce nu pot fi obținute oricum, care mă obligă la restricții ale egoismului,

că sunt fratern cu toată lumea, obișnuită, fie ea rea sau bună. Nu pot trăi fără gândul că lumea asta din jur nu-i cea mai bună.

B.S.: *Ca să ajungi aici, ți-a trebuit atâta vreme?*

C.I.: Ca să ajung aici, atunci, la douăzeci de ani, mi se părea că am în față o cale foarte lungă, că trebuia să mă dedic ca un călugăr vieții de poet, în același timp să trăiesc ca un om obișnuit. Și am renunțat, am căzut… Și renunțarea a avut mai multe etape. M-am dus la facultatea aceea, gândindu-mă că voi trișa, apoi că voi renunța la poezie și voi face proză.

B.S.: *Ce înseamnă să faci proză pentru tine, ai mai amintit mai sus că drumul către visul tău de-a face poezie are multe ocolișuri?*

C.I.: Știam și știu că textele de proză sunt niște texte alterate, dacă mă raportez la visul meu despre cum trebuia să fac poezie. Gândurile astea le-am avut totdeauna, din instinct. Nu m-au părăsit. Astea m-au ținut lângă poezie. Știam că trebuie să sufăr mult, să citesc mult, iar la urmă va veni și calea mea. Formula mea avea multe frânturi, era împrăștiată. Nu știam cum să mă adun. Am fost bolnav de mai multe ori de boli groaznice, mă destrămam. La 35-40 de ani, am devenit un soț obișnuit, cu trei copii, care parcă sunt căzuți din alt spațiu. Sunt tăcuți, timizi, muncitori, enorm de frumoși. Nici asta nu m-a oprit, nu am încetat să citesc și să scriu zilnic. Am lucrat în multe locuri, dar de fiecare dată puneam condiția că nu mă pot obișnui cu program de birou, iar ultimii 15 ani mi i-am petrecut în bibliotecă, de dimineață până seara. Sigur greșisem calea… Am scris cred că mii de pagini de note în acești ani, pe tema prozei, am început câteva romane. Am conceput și scris, prin 2000, și un eseu despre romanul modern, pornind de la Flaubert până la Pynchon. Mă obseda ideea cum înaintează fantezia de la cel mai obișnuit lucru, până în întunecimile spaimei, ale jocului care destramă tot, iar descrierile acestei aventuri să rămână în spațiul estetic. Trăisem asemenea momente în viață. Dar acum să fie și joc, și plăcere, și nelinişte, bineînțeles, ca să nu mint… Flaubert, ca să fie sigur că obține un dozaj de estetic brut, pur, pune frână acestei fantezii, de romantic pur. Când am citit „Ispitirile Sfântului Anton", primul lui roman, mi-am dat seama cât de greu i-a fost s-o ia pe ocolișuri. Nu se merge așa călare, sigur, pe acel etern sentiment al marii poezii, cum s-ar spune, cel descris de Dante, al insistenței de-a fi credincios unui ideal până la moarte. Poeții mei cei mari încep cu Pound și moderniștii ce vin în epocă, de la început de secol XX, iar ei pentru poezie au rețeta cea mai bună. În acel eseu despre hotarele fanteziei estetice, am făcut o interpretare a poziției poeților și artiștilor, despre lumină, pornind de la preromantici etc., etc., și așa am descoperit o lumină specială, crudă… Pare a fi din realismul celor vechi, unde se lucrează cu altă natură, omogenă, clară. Așa am descoperit ideea mea despre lumină, m-am obișnuit cu ea între timp, este și materialitate, și ceva spirit, de-o prospețime uriașă… E ca atunci când dai jos pielea de pe un animal și-i vezi carnea, oasele bine învelite. Caut un inițiat care să mă ducă spre această lume, de răcoare și umbră, concretă la lumină, brutală, care păstrează toate sentimentele acelea ale sufletului înaripat de iubirea de la 17 ani. Sigur, evoluate, cu carnea expresivității pe ele. Flaubert, în corespondență, urlă că trebuie să se oprească mereu la peisajul acela stupid al Emmei lui, clocotind de umori, de carne, lucruri văzute de ochii acestei romantice, nesigure, schimbătoare, și de ochii acelui Homais, farmacist, jurnalist, spirit progresist. Sar stropi din carnea asta, din când în când, de cel mai pur romantism. Flaubert descrie pe ocolite, cu măsură, acel spațiu etern al sufletului său romantic, romantic până la destrămare. Aceasta-i formula romanul modern, cu un text alterat, făcut prima dată de mâna lui Flaubert, care se adresează și el unei lumi alterate. La Kafka, de exemplu, textura limbajului narativ parcă se apropie mai mult de densitatea poeziei, de focul ei. El înaintează cel mai mult pe această cale pe care și eu încerc să o urmez.

B.S.: *De ce nu ai publicat mai întâi proză, cum spui?*

C.I.: Poezia e cea dintâi, dacă ratezi, te duci la proză, nu? De la aceste intuiții am reluat poezia. Am fost curajos. Am publicat cele trei volume, urmate de-o antologie. Apoi ca o pauză, ca o odihnă într-un spațiu îngăduitor, am trecut la proză. Dar am descoperit că și aici, că să-ți spui gândurile proprii, ai nevoie de o mulțime de lucruri care țin de meșteșug. Eu vorbesc și de un meșteșug de a trăi, nu numai de a scrie literatură. Odată, în tinerețe, nu îl aveam, și am fost la limită, am văzut moartea fiind destrămat fizic în mai multe rânduri.

B.S.: *Până la urmă a fost o treabă de învățare a unor tehnici de a scrie, tehnici însușite încet-încet? În același timp ai ținut seama de modele timpului tău, ai căutat în prezent un limbaj, pornind de la limba cea mai apropiată a poeziei de azi. Ții să trăiești în actualitate?*

C.I.: Asta-i una din regulile mele de-a trăi. Citesc, visez toată ziua, dar mă comport ca un om obișnuit, îmi asum toate obligațiile. Revenind la literatură, la mine a contat acel gând, că mă aflu mereu în preajma ușii mele, că trebuie să am răbdare, că cea mai bună vreme e cea a căutărilor… Dar percepțiile culturale, apoi spiritul critic căpătat prin lecturi, își ascut mereu pofta de dominare în raport cu pulsiunile personalității. Orbesc, îmi spun, în orice clipă când uit de vechile idealuri, cele care vor mereu să răstoarne lumea reală. Orbesc și când îmi iau prea multe măsuri de siguranță.

B.S.: *În primul volum, se văd și aceste măsuri de siguranță, ai atașat în mod ciudat niște eseuri scurte versurilor.*

C.I.: Am greșit. Poezia nu se explică, nici proza. Am alterat ritmul poemelor cel puțin. Pe vremea aceea scriam la mai multe mâini, și scurte eseuri despre poezie. Încercam să fac o istorie a felului cum am înaintat în poezie, sprijinit de lecturile din marii poeți români și străini. Am selectat fragmente de eseuri a căror limbă aducea cât de cât cu cea a poemelor. Fusesem cam direct chiar din titlu, că vreau

altă realitate, că voi merge, cum spun în segmentul al doilea al titlului, pe mâna artei, pe mâna esteticului. Sunt şi polemic, într-un fel, numai în felul aceasta mă desprindeam de douămiişti, chiar dacă pe ei îi îndrăgesc mult. Vedeți, ca vârstă aş aparține optzeciştilor sau nouăzeciştilor, ca exprimare am devenit un post-douămiist. În limba mea poetică, ca să spun aşa, se regăseşte o relectură a poeziei optzeciste, una actuală. La primul volum, a fost o primire bună, cronicile au fost foarte favorabile, pornind tocmai de la acest lucru, al viziunii noi. Şi după aceea am publicat repede de tot încă un volum la „Cartea românească",„Elefantul de câmpie", apoi altul despre sat şi natură, „Zlătunoaia pentru toți", satul meu de fapt.

B.S.: *Când te-ai apucat de acest roman, „Copiii sălbatici", aveai dinainte povestea, tema, personajele?*

C.I.: În perioada cât scriam poezie intens, publicam pe portalul ziarului „Adevărul" câte un scurt material, aş spune pamflet-eseu, în care îmi exersam cumva mâna de prozator. Făceam portrete sau încercam să dezvolt anumite teme, subiecte, în schițe, povestiri, creionam personaje. Am obținut 50 de bucăți, fiecare de-o lungime apreciabilă, ce depăşea cu mult lungimea unui text publicat în presă. Le-am editat într-un volum, la Tracus Arte,„Eseul carnivor". Publicasem de-a lungul timpului foarte multe fragmente de roman, prima dată cred că am început să scriu roman, fiind în timpul liceului, romane despre călătorii pe mare sau în spații geografice inaccesibile. Erau romane romantice, cu personaje, aş spune eu, care depăşeau vârsta mea. Apoi am început să public în timpul facultății câteva fragmente, începusem un roman foarte bun, zic eu, se numea „Aristot", o poveste despre formarea unui tânăr ca mine în perioada comunistă, unde eram atent la detalii care țin de cotidianul acelor ani, anii '80. Apoi am scris multe fragmente, în perioada când eram profesor de liceu. În ultimii ani, publicasem în „Hyperion" fragmente de roman de actualitate, altul în care încercam cu tot dinadinsul să am o construcție şi o viziune nativă care se apropia de ceea ce doream eu. Revista era deschisă experimentelor mele. Mi-aduc aminte că am citit unul din acele fragmente unui tânăr, prozator contemporan, prieten, care mi-a spus: „Uite, scrii ca Breban!". A făcut-o pe un ton, sigur şi disprețuitor, care mi-a amintit de o scenă cu tineri revoltați din Dostoievski, din „Demonii". Asta m-a blocat.

B.S.: *Acțiunea romanului se creionează după activitatea rețelelor de informatori ai securității, care vor să prindă un elev de liceu care scrie lozinci pe ziduri, pe garduri. Te-a marcat un asemenea eveniment, au fost Securitatea, informatorii prezenți în viața ta?*

C.I.: Nu ştiam nimic despre cum lucra Securitatea înainte de 1989, nu am văzut şi discutat cu un informator, nu am ştiut de acest caz al elevului Mugur Călinescu. Am vrut să scriu un roman superrealist mergând pe urmele acestui răzvrătit. Într-un fel încercam să provoc o realitate dură, o realitate neagră din perioada comunistă, pe care s-o rescriu poate în felul în care o făceau prozatorii americani. Nu ştiam ce voi obține din punct de vedere estetic. Am aflat de cazul acelui elev de liceu, care, în anii ,80, scrisese pe zidurile instituțiilor publice din Botoşani, lozinci anticomuniste. Am citit dosarul lui de la Securitate şi am fost stupefiat. Depăşise imaginația mea. Cunoscusem mulți copii de la casele de copii, mai ales după ,90. Câțiva ani am fost la Târgu Ocna, făcând salină, şi am văzut acel orăşel înecat de pâlcuri de copii care crescuseră la un orfelinat de acolo, m-am ataşat de ei. Mi-a venit întâmplător ideea de a-l urmări pe acel elev, de-al prinde cu sprijinul unor rețele de copii. M-am simțit deodată fericit, gândindu-mă cum voi organiza eu acele grupuri de ciudați, proveniți în mare parte de la casele din acel oraş de provincie. Copiii lucrează în secret, sunt încântați de aventură, cruzi, urmează anumite itinerarii, pe nivele, organizate de oameni ai securității, de turnători din fabrici sau din blocuri. Era o acțiune de roman polițist. Am scris jumătate din roman dintr-un suflu. Nu m-a mulțumit, era prea simplu, un roman cum se spune electric. Atunci am început adâncirea lui. Am început să caut, am schimbat limbajul, m-am apropiat de detalii. Simțeam că naratorul se apropie de personaje, trebuia să fie fraterne cu ele. Rezolvasem cel mai important lucru. Apoi nu mai mizam pe o descriere în forță a realității, mergând aşa cu mintea pe axul principal al rațiunii realului, aşa cum se întâmplă în proza realistă, aşa cum o face magistral Tolstoi, atacând realitatea în lucrurile ei esențiale şi căutând să surprindă mai bine momente ale acelui real coerent, universal. Tolstoi se opune cât poate lui Gogol. Gogol are toate soluțiile, şi cele diabolice, este primul, descoperitorul acelui spațiu, al artei ruseşti. Tolstoi vrea altceva, în lumina cea bună a lumii, după care tânjesc şi eu, descrie cu o mai mare exactitate viziunea omului de la Răsărit, trăitor în modernitate. Nu ține seama de canoanele lui Balzac despre roman, o ia mai de jos. El a avut o mare pasiune pentru Montaigne, pentru Rousseau, moraliști şi fondatori de viziune pentru moderni. Ca viziune de viață, Tolstoi se aşează mult mai bine decât occidentalii în proză. Este de partea poeziei omului. El e un meşter al sufletului, un sfredelitor al subiectivității, se ocupă mai mult de celălalt pilon al artei, acela de-a reconstitui ființa omului, cum făceau cei vechi. Face mai mult de cât contemplativul occidental, dedat artei de a crea literatură, preocupat de tehnicile de-a aşeza o viziune de viață într-o formulă estetică. Într-o anumită ordine, e cel dintâi rol al artei moderne. Aşa s-a născut arta modernă, invers de cum o voiau cei vechi. Tolstoi vine în contra valului modernilor.

B.S.: *La prima vedere, viziunea ta narativă pare a fi a unui modernist, cucerit de frumusețea artei, e o cale pe care mizezi să te ducă dincolo. Apelezi parcă şi la naturalism, pentru a mări forța expresivității. Foloseşte toate tehnicile clasice de-a scrie un roman. Nu descrii fluxuri ale memoriei, nu ai rupturi, nu ai intervenții în text peste narator, foloseşti dialogul, descrii cu măsură.*

C.I.: Când am descoperit limba și acea scenă mișcătoare pe care o creează naratorul ca să-și pună să joace bine, expresiv, personajele, am simțit cum prind putere să scriu acest roman. Înaintam, cum spuneam în acel eseu despre roman, lăturalnic, pe teme minore, cu lucruri obișnuite. Dar toate emanau energie și acea lumină specială, despre care ți-am spus. Viziunea, lumina aceea, vine la suprafața lucrurilor de la o natură primă. E prima lumină de pe porcul jupuit, așa cum l-am văzut eu în copilărie. Am și descris o asemenea scenă aici. Repet, tot ce am descris acolo, chiar lucruri ciudate, le-am văzut în realitate, măcar o singură dată. Mă ajută să-mi descriu viziunea și realitatea răscolită de demonul comunismului, în mod concret, blocuri, fabrici, sate etc., etc., apoi apropierea locului acțiunii de URSS, o Rusie a sistemelor militare și economice. Am urmărit zile întregi spațiul estic, al URSS, cu binoclu, de la Ștefănești, o localitate de lângă Prut, unde am fost profesor. Soția mea este din Basarabia, copiii mei au sânge și lumină în ochi de acolo.

B.S.: *Romanul pare a avea o frază complicată, mi-ai spus că așa ți-au spus doi traducători din Franța.*

C.I.: Descriu realitatea la nivelul acesta al firului ierbii, al omului cu totul robit amănuntelor. Acesta-i nivelul la care am ajuns ca să pot fi fratern cu toate personajele, care cam toate au o existență neagră. Dau drumul la imagini cu o tăietură crudă, năucitoare. Trag cu ochiul la personaje. Mă joc. Am în memorie o mulțime de realități culturale. Nu am ținut cont de realitatea rațiunii comune, nici la cea din memorie, am dat drumul la ce mi-a pus la dispoziție fantezia pe moment, uneori eram speriat, uimit. Nu ți-am spus, mă fascinează realitatea fanteziei mele. Realitate credibilă, nu fantasmagorii ale unui poet. Trimit firește la naturalism căci mă ajută realitatea din jurul timpului acelei istorii. De altfel, mi-a plăcut naturalismul ca și modernitatea, modalități, atitudini, care țin mai mult de tehnica supraviețuirii plăcerii în artă. Nu cred că poți supraviețui, ca degustător de artă, dacă nu-ți place modernitatea. Am căutat mai mult aici, atitudini care țin de viziunea de viață, care dau energie gânduri ale fiecărui om, ca să prindă viață, greu de descris, unele sunt anemice, suave, ținute mult în întuneric.

B.S.: *În roman există și două capitole aș spune explicative. Naratorul descrie în ele, cum poate, ceea ce notase un personaj într-un jurnal confiscat de Securitate. Ai avut un asemenea jurnal, căpătat de la arhivele Securității?*

C.I.: Nu, sunt din notațiile mele mai vechi… M-am temut că nu voi fi înțeles și am conceput două capitole speciale, de descrieri de realități și idei, culese dintr-un jurnal al unui profesor la liceul unde învață personajul hăituit. Am dat și niște chei. Matei, numele personajului, trimite la un roman cunoscut, care legitimează viziunea estetică a Școlii de la Târgoviște, vezi romanul „Matei Iliescu“ al lui Radu Petrescu. Se vedea apoi bine că eram marcat de optzeciști. Merg pe epiderma realității și o tratez ca un personaj din Flaubert, farmacistul acela, Homais, exact și stupid, evocat și el acolo. Autorul jurnalului e un personaj important, veridic, nu de hârtie, are un rol important în acțiunea prinderii celui urmărit. Efectul de detașare pe care mi-l dă caracterul lui, un om tulburat, îmi dă voie să vorbesc despre Răsăritul meu, sălbatic, crud, de o tensiune a sentimentelor extraordinară. De la acest nivel vreau să vorbesc despre comunism. Încântat de tensiunea fabulației, într-un mod pe care mi-l doream demult, mă avânt cu personajele mele în fel de fel de aventuri colaterale, nu dau răspunsuri. Sunt măști sub care mă ascund și jubilez. Personajele de la acest nivel pot spune tot ce vreau. Sunt urâți, marginali, își arată slăbiciunile. Transcendența, marile fericiri sau spaimele, sunt lăsate deoparte. Stările acestea vin singure la suprafață. Dar, prin precaritatea vieții lor, toate acestea se află acolo. Respiră. S-a rupt ceva în raport cu natura cea mai puternică, comună, comodă. S-a rupt ceva și în raport cu zeii care impun ritualuri comune. Caută apropiați cu care să fraternizeze, nu contează violența la care sunt expuși. Vor dincolo, în altă lume.

B.S.: *Care sunt ideile exprimate în carte despre comunism?*

C.I.: Nu pot spune ceva clar. Copiii mei sălbatici sunt din altă lume, una subterană. Ajung undeva, îmi vine să cred, sub stratul memoriei recente. Cunoaștem comunismul de la nivelul acesta obișnuit, o cunoaștere care s-a și uzat între timp. Nu mai poate fi credibilă, știm din timp unde se află dușmanii, oamenii buni, oamenii răi. Asta încă se mai întâmplă în unele romane despre comunism. Din punctul meu de vedere, cel puțin arta trebuie să ceară noi interpretări. Să lovească în stânga și în dreapta în locurile comune. Nici naratorul din roman nu știe de la început ce vor spune lumii personajele lui. Eu am fost luat prin surprindere de ce aflam, cu cât înaintam în roman. Eram lovit, mă sufocau mulțime de date noi. După ce încheiam un ciclu mă simțeam însă întărit. Eram sigur că mă aflam pe calea cea bună. Primeam ceva nou, coerent, în schimbul efortului de-a traversa un haos. Atunci mi-am formulat și o definiție despre efectul esteticii unui roman. Este ceva care cere o picătură de efort în plus față de ce cere urmărirea aventurii, a ideilor acelei cărți. Este efortul care te duce la poezia romanului. Am spus toate astea ca să înțelegi că ideea mea despre comunism este impregnată de această poezie despre căderea sufletului. Există un fel de stimul foarte adânc rămas în creierul meu despre spațiul în care trăim. Acolo voiam să ajung, să înlătur culturi recente despre spațiul cunoscut între timp. Am mers după instinct, fără vreo prejudecată, vreun plan. Din acel strat vine cruzimea aceea primară, inexplicabila violență dintre oameni aflați în social. Fraternitatea la fel, ea cere mereu o reluare în sufletul meu ca să simt că trăiesc. Tensiunile acestea din descrieri, din textul narativ, dau o formă viziunii mele despre comunism. E un spațiu primar al unor târguieli – fraternitate la pachet, cu spaime mari, cruzimi, gingășii. Poți alege doar ceva? Dar și această formulare spune prea puțin.

Constantin IFTIME

Mac sau despre acțiunile de luptă ale doamnei colonel

(FRAGMENT NEPUBLICAT DIN ROMANUL „COPIII SĂLBATICI", EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2016)

– Bravo, Mac! I-ai spus ceva de dulce acestei pisicuțe?

Acum vorbea baba de la parter, care deschidea ușa de la intrare cu piciorul.

– Du-te sus, că vin și eu!

Motanul se împinge în șoșonul ei, care miroase a mâncare. Șoșonul se târâie ușor, se dă la o parte. Șoldul gros al cotoiului coti brusc, se rupse de trunchi, iar botul se înălță și ajunse la genunchiul ei gol, imens și strălucitor. Pe spatele gras, părul i se ridică, iar la rădăcina cozii apăru un năsturel alb, își mușcă doar coada. Repede însă s-a strecurat printre șoșoni, cum voia baba, iar ea pe vârfuri privește, de data asta mulțumită, pe deasupra curții. Pândește și militarii care se retrag. Prezentul, trecutul și viitorul, repeta în focul îndoielii, când îi vedea așa de tineri și de solizi, toți unul și unul. Dacă se gândea la trecut îi venea să plângă. La doctor când se dusese, mânată de o spaimă ascunsă, îi vorbi numai de viitor și-i trecu.

Uite-i vorbesc, merg încet spre colț, unul înalt a uitat toată înțelegerea și râde neruşinat. Ştie că baba, de cum a intrat, se duce repede-repede la geamul de la bucătărie. Trage ultimul fum de țigară, strivește chiștocul de cerceveaua ferestrei și simte nevoia să întindă mâna cu toate degetele răsfirate afară. Acolo sub geamul ei, sunt straturile de flori, de ceapă. Aerul cel mai bun se ridică de deasupra lor. Le udă în fiecare dimineață și seară. Lăsă chiștocul până la urmă să cadă afară, peste pătrunjel.

– Jos laba, puturosule! Du-te-n lada ta! Cacă-te și pișă-te cât vrei acolo!

Coloneleasa vorbește răstit cu motanul, în timp ce privește atentă la baza blocului. Ceva se întâmplă acolo. Alți doi militari se grăbesc să plece, dar, înainte să facă iute colțul, cel înalt s-a oprit, s-a întors cu fața drept spre ea. I-a făcut un semn cu mâna, care i s-a părut dulce și neruşinat. Simte ea că se va întâmpla ceva în curând.

Când pândea, mergea când și când șchiopătând prin curte. Tiptil, șontâc-șontâc. Era sigură că-i poate duce, viclenia o încărca. Își simțea de-acum doar mijlocul rănit, picioarele se duceau singure înainte, oloage. Ducă-se pe pustii! O dată spusese că fusese rănită și ziua aceea a fost minunată. Putea să-i scuipe pe toți. Ăia, când râdeau la masă, la balcon, aveau gurile plină de bucăți de carne, murături, papanași cu smântână, toate clocotind de vin sau de bere. Te mănânc!, îi șoptea un nebun. Era palpitant. Târfa nebunului se credea portocală, avea fața arsă de soare și de vânt. Stătea toată ziua în ușa strâmbă din spatele blocului, lângă alimentară. Mergi în lumea ta!, îi șoptea. Îi spunea mereu că nu poate urca panta, deși e lină, iar când ajungea sus nu se mai putea mișca. Nu se putea hotărî, să rămână aici sau să se ducă la ai săi, în satul de peste deal. Aici, oamenii își rup picioarele și la biserică, ce să mai zică de altceva…Peste capetele lor se auzeau atunci clopote de biserică, apoi un cântec mângâios, licărul stelelor, luna mâncată de nori fumurii. Mai e mult până la zidul de întărire? După aceea veneau căsuțele ei dragi din sat.

– Porc bătrân! Baba dă din picioare, căci ațipise și se enervă. Râde, aude cum Mac se freacă de ciorapii ei, apoi de piele.

Motanul se juca cu capătul furoului, care se revărsa dintre pulpanele halatului. Halatul îi accentua ghebul, căci moltonul se decolora chiar unde se revărsau capetele zdrențuite ale părului ei rar. Înainte de somn, aceasta e rugăciunea ei, să caute un loc potrivit în patul imens. Doamna colonel își trage șuvițele subțiri și încâlcite, dar degeaba. Trebuia să continue lupta până la victoria finală. Nu era ea cea mai slabă, bine, nici ceilalți nu se dau bătuți.

Firele se lipesc de gât și i se răsucesc în sus ca o codiță de șoricel, bine unsă cu untură. Furoul însă o întinerește și o trage spre pat. Pur și simplu îi mângâie pielea, o mângâie pe coaste, acolo unde grăsimea s-a topit prea mult, iar restul de carne a căzut sub buric. Avea un brâu – două, de slănină bună, și asta o obosea la mers. Când se tăvălește în pat, simte că are două mișcări, care nu mai sunt ale sale, care se împotrivesc. Burduful de slănină se mișcă mai repede dedesubt, în timp ce mătasea proaspătă și subțire rămâne în urmă, deasupra, parcă plutește sus de tot. Duce repede mâna la burtă, deasupra gogoșarilor ei tari, căci de ciudă o apucase junghiul.

– Crapă, animal spurcat! Crapă o dată!

Îi aruncă motanului un os pregătit, plin de cioturi, unde carnea nu mai putea să se desfacă niciodată. Era tare ca lemnul. Asta-i plăcea însă cotoiului fălcos, cu mustățile zdrențuite și cu ochii înroșiți. Câinele ăsta flămând se aruncă repede peste mâncare! Câteva clipe rămase împietrit de plăcere. Nu mai este tânăr să mai sară în sus, să se joace pe sub masă, pe sub scaune, tărăboiul acesta îi plăcea mult colonelului.

– Dă-i înainte, nu-l lăsa Paisie! îl îndemna colonelul, cu pieptul umflat, plin de păr.

Îl dezmierda, spunându-i Vasile, îl ridica de coadă în sus.

Colonelul din când în când se strâmba și murmura ca pentru el, apăsat:

– Gojdule! Am să te omor cu mâna mea! Lasă-mă să trăiesc și eu!

Așa îi șoptea la beție maiorului Vasile Gojdu, un ardelean de la o unitate militară mare, care venea în inspecție peste el, în B. Îl urmărea peste tot în țară, de când căzuse la un eșalon inferior, la granița cu ungurii. Nimic nu-l trădau pe Gojdu ca scrisorile trimise sus, scrise de mâna lui. Bea, mânca la fel de mult, vorbeau prostii. Nu se pricepea colonelul să explice, dar când vedea rapoartele trădătorului la CI-ist, pe birou, nu mai avea răbdare să-și aleagă gândurile, înjura, sărea în sus. Scrisese și el destule, dar nu exagera așa de mult. Să fie în apărare sau în ofensivă? Nu, inamicul trebuia lovit cu toată forța, nimicit, în munți, prin defileuri, la umbra codrilor. A organizat și el puncte de observare în sate, discuta din timp cu primarii, de partea lor erau profesorii, învățătorii, ăștia formau grupurile de „ceată".

– Uite, rușii ăștia vă călăresc, aici, la Prut, vă controlează și în cur! S-au infiltrat peste tot kaghebiștii, para Vasile, după ce cânta ceva despre țară și despre neam.

– Țărănoi puturoși, murmura la urmă și voma peste Mac al lui.

Mac se afla sub masă la postul lui. Stătea cu ochii în sus, încordați. Nu erau galbeni și strălucitori, ci negri și adânci. Mârâia și mai tare. Lucra atent la osul lui, acum cu limba tăia pielița măduvei ca și cu fierăstrăul, și o arunca pe gât. Coada i se înșurubase drept în sus.

– Ți-o fi de ajuns, scârbă!, țistui ea.

– Ce zici?

De data asta chiar se trezi. Curtea era scăldată de lumină ca de lună.Vorbeau cei de sus de la balcon.

– Ce să zic?

– Nu prea vorbești. Treaba asta cu copii e gravă…

– Cum adică gravă? Eu pe ai mei îi duc la înghețată. Nu-i frumos?

– Bine…

Se trezi gândindu-se la deliciile înghețatei, cu fructe, galbenă, înspumată, dar se trase îndărăt. Era prea țepoasă și rece, făcu gura pungă, poate mai târziu. Se uita la seturile de linguri și furculițe, pe care le cumpărase demult, și-i părea rău. Își imagina paharele, șiruri- șiruri pe masă, goale, de cristal, îi dădeau lacrimile, i se scurgeau fierbinți pe obraji.

Doamna colonel vorbește singură și-l împinge pe Mac cu piciorul. Motanul o mușcă de șoșon, sâsâie cu botișorul plin de untură, și se împinge în joacă spre ciolan. Dă cu laba. Baba sare ca friptă de la locul ei și se trage după perdele. Bâiguie.

În curte au apărut doi milițieni, iar în urma lor un ARO rulează cu luminile galbene încet-încet. Trage o cisternă portocalie. Unul din milițieni urcă scările în grabă, privește în urma colegului mai gras, care stă cu mâinile în șolduri. Grasul își aburcă mereu un toc de pistol nevăzut și privește hăt-departe, la colțul unde parcă i-a văzut pe cei doi militari. Mașina nu-i de la Miliție, ci de la Sanepid, sau cam așa ceva. Nu e ARO-ul milițienilor, sigur… Un funcționar, îmbrăcat în halat alb, sare din fundul mașinii, apoi începe să stropească cu pompa. Portiera mașinii, în acest timp, flutură galbenă ca o ureche de mort.

Gata, spune el și-și freacă pumnii de halatul alb, are glas de funcționar, cu bonetă și halat, de la Sanepid. Țeapăn, face un pas spre milițian, apoi scuipă din gât de parcă s-ar fi otrăvit pe loc. Aruncă saliva tocmai sub răzătoarea lor încărcată de praf și de chiștoace galbene. Nu-s maronii, de la sânge? Văzuse sigur carnetul șefului blindat cu două coperte de metal. Pardon!, scânci ea. Se scuză încă o dată, se făcea că moțăie, că nu văzuse nimic. Auzi roțile mari pe prundiș când au plecat.

– Nu merită nimic, ăștia! Uite ce putori s-au făcut! Rămân mormanele de gunoi în urma lor. Unde se cacă, de acolo și mănâncă!

Baba vorbește singură repetând după Sanepid, sau gunoieri, iar motanul o privește în sus, mârâind. Are glasul gros ca atunci când este prea sătul. Ea, cu fața înlemnită, se uită în jos, străină, la motan. Cei doi nu se mai recunosc. Nici el, cu ochii galbeni și căscați, nici baba nu ar mai putea zâmbi în veci.

– Tacă-ți fleanca, pocitanie!

Motanul se arcuiește și-și freacă spinarea de genunchii ei goi. Toarce încântat parcă trage la fierăstrău.

– Mai ține-ți acasă blana asta năpârlită și plină de păduchi. Ne-ai îmbolnăvit pe toți.

De data asta o spune acru, fără să mai poată urmări ce se întâmplă în curtea întunecată. Se sălbăticise stând acolo, singură, între patru pereți. Mai tânără i se pare a fi ziua, când stă în fața blocului. Deodată simte cum o înțeapă ceva sub inimă, unde are o boalfă vânătă. A ajuns să se sperie și de gâlcile de la gât, le cântărește mereu cu palmele. Ce femeie de colonel a fost ea!

Colonelul a murit de mult, în cadă, cu cracii în sus. Tocmai în ziua aceea își cumpărase o sacoșă de mușchiuleț, iar măcelarul i-a strecurat și o vrăbioară de mânzat. Spunea la toți că mănâncă puțin, cu cântarul. La fiecare înghițitură, lua câte o lingură de borș sau de ceva ud. Vinul îl servea la urmă, rachiul, bineînțeles, la început. Gura i se uscase în ultima vreme, căci la el mâncarea nu i se mai ducea în jos. Omușorul i se ridica în sus, cu botișorul lui ascuțit. Îl râcâia, iar pe gât i se plimba un șarpe unsuros. Avea coada lungă până-n burtă; acolo la fund zăcea câteva zile și se lățea. Făcea clisme multe pentru asta, băga câte o pungă de supozitoare, și degeaba. Într-o zi nu a mai putut, s-a îngălbenit, îi puțea gura, sudoarea îi duhnea a gunoi, și a plecat la spital.

S-a dus și s-a întors imediat. A fost cel mai înduioșător lucru pentru ea, când l-a văzut în fața ușii, cu sacoșa strânsă la piept. Stătea și aștepta cuminte, ca un copilaș. Parcă se făcuse și mai mic, și mai gras la piept. Fălcile îi atârnau albe, nu mai erau ale lui. Peste o săptămână a murit săracul în apa călduță din cadă, pe care i-o potrivise chiar cu mâna ei, urmărind exact termometrul acela special, unul prevăzut cu rezistențe rusești, cu cadran uriaș, cu liniuțe pentru grade și altele pentru presiunea atmosferică. I-l făcuse cadou unul dintre băieții lui dragi, spunându-i că-i de la ruși, de unde se fac nave cosmice. Bă, nu de la Gagarin, căci acela a fost un bețivan! i-a spus el.

După îngropăciune, baba a rămas cu chipul neschimbat, deși au venit toți ofițerii de la „Speciale“. Tineri, grași și bârfitori. Ăștia nu mai au nici o mândrie, nici o regulă, cum erau cei de pe vremuri, din anii '50. Merg în misiune în hăinuțe comandate de la fabrici, sunt atenți la piept și la fund. V-ul hainei nu mai este larg și lejer.

– Hmm, vacă bătrână ce ești tu, vorbești urât!

Femeia chiar auzi, la miez de noapte, în casa ei, cum cineva scuipă peste umăr. Nu se clinti, nu mai zise nimic. Motanul adormise lemn. Îl răsturnă cu piciorul, se jucă puțin cu pielea lui moale de pe burtă, care-i amintea ceva urât și rușinos. Îi înfipse și mai adânc degetul gros.

– Spală peștele ăsta împuțit! Mai cu inimă, femeia lui Dumnezeu! Aoleu, mă doare-n spate său de tot!

Ea stă cu ochii neclintiți. De data asta privește într-un colț întunecat al camerei. Gândurile astea ciudate îi mânjesc somnul de mult. Asculta atentă și fâșâitul țevilor de la WC. Mâncase într-adevăr pește proaspăt azi și solzii i-a aruncat în bideu.

– Dă de pământ cu peștele tău împuțit!

El, colonelul, a înjurat mereu ca atunci când era tânăr, cu cracii puternici, ce-i ajungeau până sus la fund. Când stătea drept, o pupa delicat la ureche. N-o să uite asta niciodată!

– Vino-ți în fire, om bătrân. Ne vede lumea!

De-acum trebuia să se culce. Dormea de când se știe cu o scufie roz sau cu scufie neagră. Când a murit colonelul, a aruncat scufia neagră, speriată. Nu mai avea putere să cumpere alta, ba chiar a apucat-o tremurul când și-a dat seama că va dormi cu părul desfăcut pe pernă. Multă vreme rămânea cu ochii ațintiți în tavan, fericită, după ce-și strângea cu șnurulețul tare marginile scufiei, tivite cu o blăniță de iepuraș. Blănița se tocise de mult, dar tot o mângâia plăcut pe gât, pe sub bărbie. Ia stai! mâine am să-mi cumpăr o scufie nouă. Hotărî să nu-și încheie socotelile chiar așa cu viața, ci să-și amintească de ceva frumos, care o va adormi ca pe-un copil. Visa în fiecare noapte soldați înșirați la fiecare colț de bloc și pe stradă. Pe Mac îl vedea tot mai des cum îi roade pantofii. Aveau căptușeala încă proaspătă înăuntru, dar fețele pantofilor erau roase și arătau bătrâne.

Victor TEIŞANU

Romanul ca spectacol şi document

Revolta anticomunistă a unui tânăr, confirmată istoric şi terminată cu moartea suspectă a acestuia, putea fi punctul de plecare plin de promisiuni epice, întrucât oferea suficient material brut pentru un *story.* Aşa arăta iniţial şi proiectul romanului pe această temă gândit de Constantin Iftime. Numai că punerea în ramă a intenţiilor originare presupunea un cu totul alt autor: anume unul rămas în paradigme clasice, cu respect pentru naraţiune, construcţie şi personaj. Între aceste elemente şi idealul de creaţie clamat adesea de Constantin Iftime este însă o incompatibilitate evidentă. Vitalismul debordant şi o sete de forme noi, manifestându-se fără oprelişti, erau enunţate la scenă deschisă până şi în volumul de debut poetic, sugestiv intitulat **Vreau altă realitate. Artă, merg pe mâna ta** (2012). De altfel, într-o bună măsură, stilul poematic şi compozit, acoperind suprafeţe însemnate din romanul **Copiii sălbatici** (Bucureşti: Ed. Cartea Românească, 2016), vine şi din conceptul de poezie, ilustrat mai cu seamă în volumul menţionat. Amprenta unui gânditor de factură lirică s-a dovedit fecundă. Cât despre opţiunile compoziţionale, ne ajută să le desluşim, din roman, însuşi autorul, prin intermediul unui rezoner care, scriind, trecea cu bună ştiinţă acţiunea pe plan inferior: *„reducea amănuntele psihologice, le înmulţea pe cele pitoreşti şi groteşti. Voia o mişcare a tablourilor, cu evenimente şi gânduri neaşteptate. Aduna substantivele cărnoase, cu osul greu, verbele, care dau culoare şi relief. Pregătirile acţiunii însă se amânau la infinit*". Şi mai încolo: *„…nimic mental, oniric, expresionist sau psihologizant. Veacul acestor mode s-a dus pentru totdeauna. Nu-mi pare rău deloc după ele, chiar dacă atunci au scris cele mai mari cărţi Flaubert, Tolstoi sau Kafka (...) Va fi un haos al detaliilor, până ne apropiem de Nimic*". Aşadar eludarea programatică a structurilor raţionale, bazate pe flux narativ, poveste coerentă şi eroi cu identitate clară. Elementele de postmodernism, dar şi de antiroman, specific prozei franceze de la mijlocul veacului trecut, alcătuiesc un conglomerat la care primează nu interpretarea, ci descrierea atentă, până la ultimul amănunt, a realităţii, ilustrând acea „literatură obiectuală" de care vorbea mai demult Roland Barthes. Dar Constantin Iftime, apologet al libertăţii şi experimentelor novatoare, nu-şi declară nicăieri vreo apartenenţă. Nici măcar brebaniană, de care îl apropie ştiinţa de a crea o altă realitate, una aparent autonomă, stranie şi compusă din fapte şi evenimente disparate. Cu multe ambiguităţi şi cu direcţii narative care uneori se intersectează, alteori nu. Cu eroi indefiniţi şi stil inform, foarte liber. Toate acestea revoluţionau proza primelor decenii ale veacului XX, fertilizând literatura existenţialismului şi mai târziu noul roman francez, dar deschizând şi porţile tendinţelor demolatoare cu damf suprarealist. Constantin Iftime, se vede, a degustat din toate, savurând deliciile limbajului şi iluzia suveranităţii absolute a autorului. Încât canavaua epică iniţială, având un personaj cu stare civilă identificabilă, a fost abandonată în favoarea unei construcţii în care graniţa dintre faptul palpabil şi imaginarul neîngrădit devine aproape imperceptibilă. Prozatorul simte imperios nevoia îngroşării liniilor, încât până la urmă ne livrează, cum şi-a propus, o suprarealitate, rezultând din digresiuni şi aglomerări supuse permanent dilatărilor şi cercetării cu lupa. O lume fără busolă şi saturată de false repere capătă, în haina epică aleasă

de autor, dimensiuni apocaliptice. Pentru depistarea unui adolescent care scrie pe ziduri lozinci împotriva regimului politic, forțele de represiune ale orașului B. devin insuficiente, așa că sunt trimise de la centru, în flux continuu, trupe de miliție și securitate. Imaginea este a unei așezări urbane aflate sub ocupație. Suspiciunea pare endemică, orice gest putând fi taxat drept dușmănos și prin urmare impunând măsuri punitive. Degradarea morală nu mai cunoaște limite. Trădările și duplicitatea fac casă bună, atât în forfota interlopă a străzii și canalelor, cât și printre slujbașii militarizați ai statului. Iar binoclul se transformă într-un simbol, aliat al organelor de urmărire, dar și complice la scene ce țin de fanteziile lor erotice pentru care, adesea, uită cu totul de scrupulozitatea datoriei. Mișcarea este browniană, haotică, încât toate personajele, de la șefi la cele insignifiante, au identitate dublă: de urmăritor și de urmărit. Faptul fiind cunoscut de toți și de fiecare în parte, esențială pentru ei rămâne doar învățarea celor mai eficiente tehnici de supraviețuire. De aceea instituțiilor represive li se opun în general nu inși singuratici, ci grupuri care mișună prin cartiere ori pe maidanele din preajma unităților industriale, gata să se replieze sau să denunțe, dintr-un excesiv de reactivat instinct de conservare. Hoardele de copii, la care inocența primelor experiențe senzuale se împletește cu simțul infracțional, ca mod de autoapărare, prilejuiesc autorului momente epice halucinante. De altfel efectul halucinatoriu reprezintă, în cazul acestui roman, nota de excelență, ca argument că demersul narativ, în integralitatea sa, n-a eșuat. Scenele cu liotele de copii aparent hoinari, dar de fapt plantați într-o realitate contondentă, cu care aceștia se războiesc tacit pe viață și pe moarte, ridică în mod cert miza parabolică a cărții. Prin magia verbului, Constantin Iftime preface și existența subterană într-un tărâm magic, al inițierilor și exorcizărilor colective de orice fel. Paradoxul este că în acest context social al singurătății interioare în care se consumă dramele individului, gregarismul devine mod de viață.

Deși având contururi ambigui, personajele sunt ilustrative pentru lumea pe care o reprezintă. Doi milițieni, Michi și Capră, veșnic în misiune de pândă și patrulare, se adaptează ușor împrejurărilor, exploatând cu folos specificul meseriei. Ca și locotenentul George Mercea, securistul, culant cu femeile, mai ales cu soția colonelului, șeful său, căruia îi râvnește și funcția. Colonelul, om cu experiență, știe nu doar intimitățile ascensiunii profesionale, ci și dedesubturile meschine ale familiei, cu amantlâcuri pe care le tolerează din motive de strategie personală. Ca într-un carusel al degenerescenței, femeile par a fi simple obiecte erotice, cu extrem de mică marjă decizională, indiferent de natura intrigilor. Comenzile, mai ales cele care se referă la siguranța hotarelor cu defunctul URSS, vin de sus, pe o filieră misterioasă, ca în masonerie. Gesticulația și mișcarea personajelor au o singură menire: aceea de executant, dincolo de rațiune și morală. În acest univers dezumanizat e limpede că nu poate fi vorba de trăire spirituală. Încât Matei Gheorghiu, profesorul care-și transcrie ideile într-un carnet pentru viitoare cărți, și care visează la valori estetice, împotriva curentului, pare dubios și trezește vigilența securității. Acest personaj, de fapt un alter ego al autorului, menit să învioreze o lume searbădă, nu are nimic comun cu tipologia care populează paginile romanului. O tipologie veroasă și promiscuă, în care de departe Nașul posedă, literar vorbind, toate atributele eroului memorabil. Un soi de monstru, construindu-și propria lume, una paralelă, cu ritualuri tenebroase și reguli dure pentru supuși. Nașul, precum toate starurile interlope, trăiește însă pe un teren nesigur, fiind la rându-i atât urmărit cât și urmăritor, în pofida relațiilor sale cu instituțiile represiunii. Semnificativ, este lichidat nu de „organe“, ci de propriii camarazi, care nu-i mai suportă lăcomia și violența. Și totuși, contrar atmosferei sumbre, de univers concentrationar, cititorul participă la un grandios spectacol cu măști, urmăriții, ca și urmăritorii, ascunzându-și cu grijă gândurile, pentru că pretutindeni există binocluri și urechi specializate. Spectacolul este pus în scenă tocmai de acești anonimi, angrenați permanent într-o dinamică bizară, cu iz de aventură dincolo de limitele rațiunii. Dar succesul amplei desfășurări epice vine, după opinia noastră, tocmai din avalanșele de verbozitate ce se succed continuu, cu o forță uneori năucitoare. Constantin Iftime e asemenea solistului care se descurcă la mai multe instrumente. Deși situat pe linia prozei nedogmatice și antinarative, el știe să obțină dozele de tensiune necesare, bazate pe ritmuri alerte și pe vervă stilistică. Impresia asupra cititorului nu poate fi decât persistentă. Nimic mai absurd, spre exemplu,decât minuțiozitatea și efortul disproporționat cu care slujbașii statului urmăresc și analizează, din diverse unghiuri de interes, turmele de porci care pășunează dincolo de ultimele blocuri ale orașului. Sau ce demonstrație de inventar exhaustiv găsim în Capitolul VIII, cu eviscerarea cocoșului sacrificat pentru masa șefilor de la județ! Ca și rigoarea descriptivă consacrată în altă parte găinilor, de parcă era în balanță siguranța națională! Se poate spune că autorul reinventează verosimilul în varianta sa opusă sublimului. Detaliile, menite să sugereze anonimatul acestei lumi, sunt pentru Constantin Iftime la fel de importante ca emisiile de idei fundamentale. Perspectivele se schimbă neîncetat, iar inconsistența personajelor și fragmentarismul epic, venind dinspre postmodernitate, nu diminuează în nici un fel sentimentul de mobilitate și ritm. Înfățișând crepusculul unei epoci, prozatorul, ca martor avizat, creează dintr-o multitudine de secvențe, ca un prestidigitator, imagini emoționale de impact. La el autenticul se dezvoltă mai totdeauna pe portative naturaliste. Și deși poate induce ideea de improvizație, epicul la Constantin Iftime relevă cultul său pentru altitudini estetice. Fără discuție, prozatorul este o sensibilitate calofilă, îndrăgostit de fluențe, dar și de contorsiunile meșteșugite ale limbajului. Având la îndemână un lexic de maximă varietate și utilizându-și cu dibăcie inclusiv valențele poetice, Constantin Iftime realizează una din cele mai vii, mai energice și mai substanțiale replici literare despre absurd, nonsens și eșec într-un regim totalitar.

Luiza PALANCIUC-ŞORA

1∞

Multă vreme m-am mirat că majoritatea oamenilor care îl întâlnesc pe Mihai Şora, care îl vizitează, îi solicită interviuri, vor să se fotografieze cu el (după cum, în alte vremuri, strămoşii lor se fotografiau cu ursul), aşadar: majoritatea aceasta – în mod sistematic şi destul de obositor – îl întreabă mereu despre Cioran, despre Eliade, despre Ionesco şi alţii.

În loc să-l întrebe despre el însuşi.

Nu am nici astăzi o dezlegare perfectă a acestui mister.

Desigur, Mihai Şora a străbătut un secol întreg:

a fost bun prieten cu Cioran şi cu Eliade,

s-a zbenguit pe străzile Parisului cu Ionesco,

a fost studentul lui Mircea Vulcănescu,

a pus de-o mămăligă în atelierul lui Brâncuşi,

a luat zece la cel mai teribil examen din timpul studenţiei lui bucureştene, la profesorul Nae Ionescu, – şi l-a luat fără ca profesorul Nae Ionescu să-i pună vreo întrebare: „Daţi-mi carnetul!“ a fost singura propoziţie rostită în ziua examinării;

a audiat cursurile lui Paul Valéry la Collège de France, ale lui Jean Wahl, Étienne Gilson, Jean Laporte, Jacques Chevalier şi ale altor gânditori remarcabili;

a trăit sub ocupaţia nazistă în Franţa, unde se afla în perioada doctoratului, – şi unde, fără îndoială, ar fi rămas pentru tot restul vieţii dacă nu ar fi avut ideea de a reveni acasă, în 1948, după zece ani de absenţă, într-o excursie organizată de Frontul Naţional Român [nişte comunişti mai spilcuiţi, cu fluturi în cap şi idealuri „neîntinate“], – excursie în urma căreia a fost sechestrat şi obligat să rămână în România totalitară, din ordinul Anei Pauker.

Mihai Şora a pus ţara la cale în salonul parizian al Elenei Văcărescu;

i-a strâns mâna lui George Enescu şi l-au trecut fiorii, amintindu-şi apoi de domnişoara Moldovan, profesoara lui de pian care îi dădea cu rigla peste degete dacă greşea o notă;

a stat cu sufletul la gură când, la *Radio Londres*, Generalul De Gaulle a pronunţat prima alocuţiune către poporul francez ocupat, în 18 iunie 1940;

a intrat în Rezistenţa franceză (în vreme ce Mariana Şora, prima lui soţie, îl credea la bibliotecă, studiind cu sârg opera lui Pascal);

a publicat, în 1947, la editura Gallimard, cartea *Du dialogue intérieur. Fragment d'une anthropologie métaphysique*, carte despre care cele mai strălucite minţi ale vremii aceleia au spus şi scris numai de bine [Étienne Gilson: „Un asemenea filosof se naşte o dată la o sută de ani.“ Gilson nu avea cum să ştie, aşa că voi completa eu acum: „Şi trăieşte peste o sută de ani.“];

a refuzat cetăţenia franceză (care i-a fost propusă imediat după apariţia cărţii la Gallimard), şi a refuzat-o dintr-un fel de patriotism naiv, ataşament faţă de originile lui bănăţene şi dor sfâşietor după Moşul lui din Feneriş, – bunicul patern;

a făcut trei copii (în care nu se regăseşte)

şi

NU!,

nu a avut nicio idilă cu Ana Pauker (cum spun câţiva nesăbuiţi),

nu a dat niciodată mâna cu Ceauşescu,

a fost urmărit de Securitate (din 1948 până în 1989, ceea ce face din el cel mai longeviv urmărit),

a citit multe cărţi,

a scris (mai puţine decât a citit),

a revărsat peste lume „Biblioteca Pentru Toţi“, când să fii *editor* – în înţelesul deplin şi autentic al cuvântului – era un act de curaj: „Eşti nebun!“, i-au spus, în anii ’60, toţi prietenii. „Cum crezi că o să te lase ăştia să publici aşa ceva?“,

iar „ăia“ l-au lăsat,

şi aşa a apărut Marcel Proust în limba română, în 80175 (optzeci de mii o sută şaptezeci şi cinci) de exemplare broşate, pe când bolşevici semi-analfabeţi erau la putere şi cenzurau tot ce se publica;

a fost, după Revoluţie, primul şi singurul demnitar care şi-a dat demisia la Mineriade, primul şi singurul demnitar care s-a ridicat, în iunie 1990, din fotoliul generos pe care-l ocupa în Ministerul Învăţământului, şi a coborât până jos, până jos de tot, la nivelul solului, în Piaţa Universităţii, ca să vadă cu ochii lui ce se întâmplă cu studenţii, de ce şi de cine sunt bătuţi şi trataţi inuman;

a fost singurul demnitar care, în zilele acelea tulburi din iunie 1990, s-a retras definitiv din politică: pentru că nu putea sta la aceeaşi masă cu politicienii vremii, nici nu putea fi cumpărat de unii sau de alţii.

Mihai Şora a fost intelectualul care a dorit să publice, în 2008, o ediţie a traducerilor lui din opera scriitorului francez de origine română Benjamin Fondane (B. Fundoianu) şi care, mişeleşte, a fost împiedicat s-o facă [dar ediţia lui va fi publicată, în cele din urmă, căci Dumnezeu este mare şi bun, şi scoate la iveală adevărul gol-goluţ, iar efortul lui, astăzi neştiut de nimeni, va ajunge, mai devreme sau mai târziu, să-i bucure pe semenii săi].

Mihai Şora a fost bărbatul care, la 98 de ani, a avut tăria, în faţa lumii întregi (neauzitor de vorbe nedrepte), s-o ceară în căsătorie pe femeia iubită,

iar ea a spus „da“ [de fapt, ea a spus „DAAAAA“].

Mihai Şora
a iubit,
a iubit,
a iubit.
Mihai Şora
iubeşte.

Şi nu a urât niciodată pe nimeni.

Nu urăşte.

Nici chiar pe cei care i-au schimbat cursul vieţii, l-au persecutat, l-au batjocorit, l-au furat, l-au călcat în picioare, i-au scufundat corăbiile şi i-au spulberat proiectele.

Da, Mihai Şora a trecut prin toate acestea şi prin multe altele, în cei o sută de ani ai săi;

a cunoscut mii de oameni, – unii mai interesanţi, mai geniali, mai grozavi decât alţii. Sau mai puţin grozavi, mai puţin geniali, mai urâţi, mai urâţei.

Dar Mihai Şora nu este „doar“ atât.

Mihai Şora este omul care primeşte pe oricine în casa lui, cu braţele deschise, – când nu sunt sparte ţevile de la baie sau de la bucătărie şi nu este inundat tot apartamentul 19 de la etajul 3 al blocului ponosit din strada Jules Michelet, numărul 15-17, în care locuieşte din anii ’50. Mihai Şora deschide uşa oricui, îi face oaspetelui o cafea la ibric, îl pofteşte în salon, pe canapeaua înfundată de atâtea aşezări; apoi stă şi ascultă, ascultă, ascultă…, ascultă tot ceea ce oaspetele are să-i spună *despre el*, despre sărăcia şi nevoile şi neamul lui. Şi mulţi s-au perindat, de-a lungul timpului: mai vorbăreţi sau mai timizi, mai insolenţi ori neşlefuiţi, în căutarea unui maestru, a unui prieten, a unui sfat, a unei vorbe bune; mulţi l-au iubit, unii l-au părăsit, alţii l-au trădat.

Mihai Şora este omul care visează să ajungă sub cascada Niagara şi „să-i cadă apa-n cap.“ [Şi unde nu a ajuns până acum, pentru că nu are nici viză pentru America, nici dolari pentru avion.]

Mihai Şora este omul care îi cântă iubitei cântecelul cu ♫ *lighida li domba logoda li hendri* ♫, cum niciun om de pe Pământ nu i-a cântat vreodată unei iubite.

Mihai Şora a aşteptat douăzeci de ani înainte să publice, în 1978, cartea *Sarea pământului* pentru că nu voia să-şi vadă textul cenzurat, manipulat, schimonosit în vreun fel de către comunişti. Şi Mihai Şora mai este omul care,

atunci când a fost reeditată această carte, în anul 2006, și a văzut-o, în librăria Humanitas Din Fundul Curții, aruncată într-un coș de nuiele, pe jos, purtând eticheta reducerii de „3,5 lei" lipită pe copertă, a zis: „E foarte bine c-au scos-o la reduceri; tinerii nu au bani de cărți, iar cartea asta este pentru ei; e bine și c-au aruncat-o în coș: tinerii sunt mai sprinteni, încă nu-i dor șalele, se pot apleca la pământ s-o ridice de-acolo. Iar cei în etate mai fac și ei puțin sport."

Mihai Șora este fiul preotului ortodox Melentie și copilul care a visat să ajungă în Țara Sfântă, iar bunul Dumnezeu i-a îndeplinit visul: la 97 de ani.

Mihai Șora a umblat prin praful și printre ruinele de la Petra, pe pământul nabateenilor, a încălecat pe cal ori pe măgăruș în pustiul Iordaniei, la vârsta la care nu mulți oameni ajung să trăiască, iar alții cu greu fac față vicisitudinilor.

Mihai Șora este omul care poartă cămăși roșii pentru că roșul este culoarea vieții și pentru că Roșia Montană.

Mihai Șora este cetățeanul care, la 98 de ani, sărea în Piața Universității și striga: „Cine nu sare nu vrea schimbare". Iar, la 99, suferea profund și în tăcere din cauza tragediei de la Colectiv.

Mihai Șora este omul care, atunci când primește o decorație la Palatul Cotroceni, rămâne așezat în timp ce se cântă imnului național: din solidaritate cu Domnul Neagu Djuvara, coetaneul său.

Mihai Șora „rabdă îndelung, este plin de bunătate, nu știe de pizmă, nu se laudă, nu se trufește, nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu pune la socoteală răul".

Mihai Șora „nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr".

Mihai Șora este o cumințenie a Pământului.

O cumințenie în carne și oase, pe care niciun Guvern din lume nu ar putea vreodată pune un preț, căci Mihai Șora este de neprețuit.

Mihai Șora este iubitul meu și este soțul meu.

Aș vrea să istorisesc aici un scurt episod petrecut zilele trecute la Muzeul Satului („Muzeul Domnului Gusti", cum îi place lui să-l numească, unde mergem adesea).

Stătea așezat pe o bordură de piatră, cu fața spre lac, la marginea drumului care străbate Muzeul de la un capăt la altul. Eu, în picioare, strângeam trepiedul. La un moment dat, a trecut pe lângă noi o doamnă care l-a recunoscut și l-a întrebat:

„Ei, cât mai aveți pân' la centenar?"

Mihai Șora nu a auzit întrebarea (nici nu a văzut-o pe doamna respectivă): era concentrat să cânte „din opinci" [secvența o veți putea vedea în filmul „100"].

Așa că am răspuns eu, pentru ca întrebarea trecătoarei să nu rămână în aer.

Doamna a replicat imediat:

„Nu v-am întrebat pe dumneavoastră! Nu sunteți Mihai Șora!"

Doamna avea dreptate:

nu sunt Mihai Șora.

Nimeni nu este Mihai Șora.

Mai mult decât atât:

nimeni nu *poate* fi Mihai Șora.

Nu pentru că nu ar găsi, în el însuși, resurse pentru a fi Mihai Șora, ci pentru că suntem ființe distincte și irepetabile, și niciodată o ființă nu se va putea suprapune perfect peste o alta, peste felul de a fi al celeilalte. Îi va putea, la limită, împrumuta anumite trăsături, îi va putea calchia jocurile de limbaj, stilul vestimentar, anumite gesturi.

Dar nu va fi *Celălalt*.

Mi-ar plăcea ca dumneavoastră, cei care veți privi filmul „100" (și altele care au fost difuzate până astăzi sau care vor urma, de acum înainte) să-l priviți pe Mihai Șora pentru că este Mihai Șora.

Nu altcineva.

Nu altceva.

Dacă acest lucru se va întâmpla, atunci înseamnă că filmele mele, cu toate limitele lor tehnice, cu toate neajunsurile lor de ordin material (cameră de filmat neprofesională), sunt filme izbutite.

Filmul „100" ar putea avea 100, 200, 300, 1000 de minute.

Pentru că fiecare moment cu Mihai Șora mi se pare esențial, de neratat. Fiecare gest pe care îl face – de la cele mai simple, când își bea cafeaua, citește, desenează, vorbește la telefon cu un prieten, cântă ori savurează pricomigdale, până la cele mai elaborate și subtile, când tace sau formulează un gând, – fiecare clipă a vieții lui este *deplină*: „rotundă", ar spune el. Trăită cu cea mai mare intensitate, cu toată făptura lui.

Le mulțumesc medicilor, echipei de asistenți și infirmieri de la Spitalul Elias, unde am trăit, împreună cu Mihai Șora, momente foarte grele. Îi mulțumesc, în mod spe-

cial, Doamnei doctor Diana Dobrin, șefa departamentului de Urgențe, care, atunci când am ajuns acolo disperați, cu un Mihai Șora sub forma unei umbre suferinde, a fost atât de promptă, de vrednică și salvatoare. Le mulțumesc Doamnelor doctor Dana Safta și Luminița Sârcă. Îi mulțumesc Domnului doctor Șerban Gologan, care veghează în continuare asupra sănătății lui Mihai Șora. În asemenea împrejurări se vede mai bine încă una dintre vocațiile pe care un medic desăvârșit trebuie să le aibă, dincolo de aceea de a se apleca asupra durerii semenilor: vocația de a rămâne în conștiința lor. Nu cred că sunt singura care are acest sentiment și care a înțeles, a interiorizat și a văzut această latură a medicinii care face toată diferența dintre un medic dăruit și unul ajuns în chip accidental în breasla aceasta.

Aș dori să-i mulțumesc și Domnului doctor Radu Jecan, cel care, la începutul anului, a operat, cu mare măiestrie și migală, tâmpla stângă a lui Mihai Șora: tâmpla gânditorului.

Le mulțumesc părinților mei, Eugenia Schiavoni-Palanciuc și Dumitru Palanciuc: fără sprijinul lor financiar nu aș fi reușit să cumpăr, luna trecută, prima mea cameră de filmat [Sony FDR-AX53].

Și am un gând de recunoștință pentru voi toți, oameni buni de aici, care îi scrieți cuvinte atât de frumoase și îi trimiteți atâtea și atâtea „inimioare" pe care Mihai Șora le vede, cu ochii înlăcrimați și cataractici, pe tabletă. Un gând de recunoștință pentru voi și pentru toți prietenii familiei noastre, pentru Doamna Daniela Slușanschi, Doamna Melania Sălișteanu, pentru Oana Sălișteanu. Pentru prietena mea Graziella Comșa, cea mai bună prietenă din Univers, cea care mă sprijină când simt că mă scufund. Graziella și cățelușul Billy vor fi, de altfel, amfitrionii petrecerii noastre din această seară (apartamentul în care locuim, pe strada Jules Michelet, fiind din nou devastat de șantiere, inundații și alte calamități nenaturale).

♫ La mulți ani, iubitul meu!
Să trăiești și să rămâi așa cum ești.

Peste câteva ore, îmi vor da lacrimile privind cum te străduiești să stingi cele o sută de lumânări (doar nu credeai că vei scăpa iute, suflând în cifra unu și în doi de zero).

Mă va podidi plânsul, însă nu mă va vedea nimeni, pentru că prietenii noștri se vor uita la tine, te vor încuraja să sufli *mai cu nădejde* (cum ai spune tu): „Mai cu nădejdeeeee…". Iar eu mă voi ascunde în spatele camerei de filmat FDR-AX53.

E deja trecut de miezul nopții; tu stai în fața mea, la birou, desenezi și fredonezi melodia aceasta pentru care am răscolit tot youtubul ca să aflu cum se numește [și tot n-am aflat].

Îndată ce voi termina de scris și voi semna aceste rânduri, închid calculatorul și mergem să ne odihnim. Mâine ne așteaptă o zi grea. Iar pe tine, iubitul meu, pe tine te așteaptă un secol nou.

De când am deschis această pagină de facebook, în ziua de 7 noiembrie 2010, acesta este primul text pe care nu-l vei fi scris tu, cu degețelele tale, pe un post-it sau pe o bucată de hârtie A5; este primul text publicat aici de care tu, iubitul meu, nu ai știință și pe care prietenii tăi îl vor citi înaintea ta, în timp ce tu dormi ca un prunc, după o noapte lungă și veselă. Tu îl vei citi în ziua de 7 noiembrie 2016, după prânz, când, abia trezit și încă somnoros, te vei așeza la birou, în fața tabletei, și vei spune:

„Ia să vedem noi ce se mai întâmplă pe feisbuc!"

Luiza Palanciuc-Șora
București, 6 noiembrie 2016, ora 00:10

PS 1: Până să se trezească sărbătoritul nostru și să ne surprindă jucându-ne aici, țin să vă anunț, dragi prieteni, că Mihai Șora are un canal personal pe YouTube, unde eu voi posta, de acum înainte, toate filmulețele (în paralel cu cele de pe facebook).

Adresa este aceasta: *www.youtube.com/channel/UCKGXegiSmk5fOYIVihr6Vsg*

După 30 de zile de la crearea canalului, dacă vom avea 100 de abonați, vom putea preschimba adresa în felul acesta: *www.youtube.com/channel/MIHAISORA*

PS 2: Ceea ce vedeți mai jos reprezintă un [fel de] trailer al filmului „100". Voi reveni cu filmul propriu-zis după ce sărbătoritul nostru va fi suflat deja în lumânări.

PS 3: Iar atunci, oameni buni, când veți fi văzut filmul de la început până la sfârșit, secundă cu secundă și minut cu minut [câte vor ieși, căci nu știu încă ce va ieși, la final], atunci, dragii mei, dacă sunteți curați la suflet, nu veți putea rămâne de piatră în fața acestui Om. Cum nu am rămas nici eu, în urmă cu zece ani, când l-am întâlnit pentru prima oară și când, în loc să vorbesc, am învățat să tac și să-l ascult.

Vasile Iftime

45

Vasile IFTIME

Hristos toamna

vă spun vouă
lui nu-i sângerau rănile
am fost acolo
am pus degetul apoi am crezut
era singur
Eli Eli Lama Sabactani
paharul plin de furtună sfida
însetarea fântânilor
sulița despica coastele precum
toiagul lui Moise Marea Roșie
coroana se înrădăcina în tâmplă –
spinii creșteau până dincolo
de asfințitul soarelui
atunci am înțeles pentru prima oară –
la început frunzele se scutură de pe cruci
din icoane
de sub clopot

despre o astfel de toamnă
când eram copil
în curtea bisericii
am auzit multe povești
nu le-am crezut (erau fără
semne în podul palmei)
bătrânii satului
lângă monumentul eroului necunoscut
își aminteau pe sărite
cum glonțul a găurit cămașa pusă la
uscat pe un băț deasupra tranșeei
cum din pânza plină de vânătăi curgea sânge
cum sângele s-a așternut sub tălpi –
brazdă de fân cosită toamna târziu
bătrânii satului beau rachiu din
același pahar cu îngerul
apoi se întindeau cât le era umbra de lungă
sub cruci

despre o astfel de toamnă vă spun vouă

bunicul dus de mână
în luna octombrie
a urcat la cer
eu aruncam cu pietre după porumbeii de spumă
ascunși sub streașina bisericii

Așa se vede de aici

ieșim din viață precum viermii
dintr-un măr putred
stâng
drept
stângul urlă moartea parcă scoasă din minți
în clopotnița bisericii
stâââânguuuul
se stinge ecoul pe fundul unei gropi locuite
de nelocuirea unei desagi de oase
mărșăluim
mărșăluim spre dealul cu mușuroaie proaspete
suntem atât de singuri pe dinăuntru
suntem atât de goi pe dinafară
nicio diferență între un sânge veșted
și altul impregnat într-o textilă de nuntă
luuuumeeee
luuuumeeee
iată inexistentul îmbrăcat în haine noi
iată trupul reconstituit după
ultima fotografie a bunicului

parcă îl strâng pantofii
parcă ultima respirație s-a făcut melc
în nodul cravatei
parcă îmbrățișările îl abandonează câte puțin
cu fiecare prohod
nu-i mai duhnește cămașa a suflet
luuumeeee

stâââânguuul
cu inima apretată
defilăm prin fața altarului
cu buzele de pământ
semănăm pământ în icoană
cu ochii exfoliați
căutăm cerul în rădăcinile crucii
și morți suntem la fel de naivi
și vii decojim cochiliile melcilor
pentru a învăța mersul înafara sinelui
stângul pe tobă
dreptul nici măcar în apa botezului

ieșim din moarte
cu spatele
într-o dâră lascivă de vierme
cât să desenăm hartă într-un fir de iarbă uscată

Mea culpa

de la o vreme
despre dragoste scriu doar în gând
sunt captiv în propria cutie poștală
nimic mai intim
ferestrele multiplică noaptea
ușile ermetizează erecția felinarelor
gratiile adună sufletul între coaste
dincolo avioanele cos cerul
după o cezariană cu frunze
dincoace absențele
în inimă
trag obloane

de la o vreme
decojesc cuvintele de respirație
le înșir pe funie ca pe niște cămăși înălbite
și aștept
(se spune că îngerii se îmbracă de la SH)
sunt gol precum o Biblie fără sfinți
plâng cusăturile în somn
condamnate să tacă coacerea inului
în podul palmei
semnul cuielor
pentru fiecare silabă nescrisă
de la o vreme
umezesc timbre
le lipesc pe tocul ușilor
și aștept

Tot ce a rămas din ceea ce nu a fost să fie

toamna începe dincolo de fereastră
este cod portocaliu în viețile
oamenilor pe care îi cunosc
unii au murit
unii s-au născut cu ombilicul veșted
alții
alții suntem bolnavi
septembrie croiește giulgiu în livezi
fără cusuturi pe margini
groapa pe care a săpat-o tata să planteze un nuc
s-a lărgit cât pentru o livadă
(să ne încapă pe toți
spune părintele visarion în
timp ce alungă frunzele
din pridvorul bisericii
se ne încapă răspund babele în cor
cântarea aceasta de vecernie
destramă cerul ca pe o căptușeală
de palton putred
în timp ce dumnezeu spală rufele în public
fără să țină seama de neprihănirea cămășilor)
dumnezeu a uitat că unii s-au născut cu
rucsacuri pline de pietre în spate

toamna uneori începe pur și simplu din greșeală
IERI
un pluton de îngeri
pe o alee oarecare în cer trăgeau
la țintă în icoana fecioarei
castanele sunt gloanțele orbilor
spunea un poet într-o carte din
care modelam avioane
(zbura poezia peste sat
peste cimitir
zbura poezia până dincolo de pădure
și se întorcea ca un bumerang veșted
în inima aeroportului tânăr)

ASTĂZI
cineva fotografiază melancolia fântânilor
întunericul deasupra orașului se umple cu lupi
luna se ascunde într-o gutuie

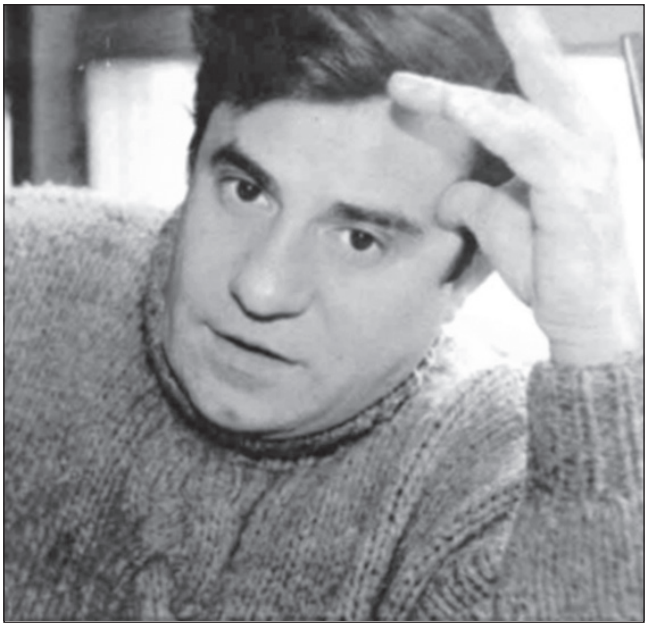

ANTOLOGIA REVISTEI

Vasile VLAD

O, Doamne, m-am săturat

O, Doamne, m-am săturat
să-mi pîndesc sîngele.Năclăit sînt
pîngărită e goana.Dîmburile de silă
nu au fost ocolite nici ele,
dar se așează temeliile rîzînd la fel
de măruntaiele spetite.

Și nu știu ce vreau
cu un singur deget măcar,
și vlaga oftează după stîrpitul imbold,
printre lăptoasele boabe de vîsc,
și tidva se lovește de arborii lepădați.

O, nu-mi cerceta numele, Doamne,
eu m-am închinat ochilor care știu să nu presupună,
picioarelor care se opresc tîrziu în pămînt,
mîinilor sfinte cît o dragoste omenească.

Frunții

Cu privirea vîlvoi am cutreierat
apele încurcate în ger, și am istovit
ceea ce presupune răgaz.

Am fumegat cu mentă sub limbă,
am îngropat vîslele în pămînt,
am așezat blidele cu leșii deasupra.

Mi-am spălat, Doamne, sufletul
către miazănoapte,
și acum pe spaimă pîndește gura bolnavului.

Mi-a rămas doar somnul
cu glasul lui bătut în adînc,
ci nu vreau somnul.

Cocorii aşteaptă cer.Eu
ce aştept rezemat de arborele tău
înflorit de cîrje în vîrf?

Clopotele sapă în pămînt primăvara mielului
care se va desparte de sînge.
Mestec cenuşă în gură,
la răspîntiile cu dureri de picioare,
privind cerul săpat în fîntînă.

Stelele.

Iar cerul e atît de înalt
încît îmi atinge sufletul, Doamne.

Însemnări pentru dezastre (III)

O tăcere pe inimă, fumul scorburos
din preajma înşelătoarelor ceasuri,
și mai ales morile de vînt
tulburate de răsuflarea fluturilor,
și mai ales clopotele aşezate sub robinete,
alcătuiesc singurul țipăt.

Am cu mine şi lacrimi întregi,
dar o plecare cu sufletul vag îmi reaminteşte
gogoloaşele întîmplării.

Am cu mine și un fel de zăpezi,
dar în marginea pleoapelor atîrnă umbra
acestora.
Scîrba o voi încredința de aceea gurii.
Pentru văile împinse în marginile
durerii. Pentru privilegiul de a-mi însufleți
grija vreme de-a rîndul. Pentru
gîlgîitul grozav al catargelor coborîte
în mare.

O, meritul ochiului,
cînd niciodată nu poți fugi de o pasăre.

O, sufletul pîclei,
cînd uiți întrebările,
călcînd prin singura băltoacă mai teafără.

O, bolnavii schimbați ai încrederii,
strînşi ca o rană în pumni.

Daniel CORBU

KATABASA. Istoria anahoretului Daniel sau creşterile şi descreşterile unei vieţi de unică folosinţă

Motto:
Dacă ai un trup de vîndut, vinde-l!
dacă ai o Sodomă de-nflorit, înfloreşte-o!
Să vă mai spun o dată povestea călătorului
rătăcit în ţara fără nume?

I
Poate că toate ar trebui să se-ntîmple
într-o singură carte
unde doar ceea ce ai iubit rămîne
ca o flamură fluturîndă
ca un intim resort al neîngenuncheatei zădărnicii.
Despre el se va spune:
Avea un ochi glorios ce nu mai privea decît
în sine.
Era atât de preocupat de esenţe
că pînă şi moartea i se părea o melodie galantă.
Ar fi putut vorbi mai mult despre abatoarele fricii
ar fi putut îmbrăca o cămaşă străină
sau accepta jocurile şi nu martirajul
ar fi putut rămîne în scepticul cor de bărbaţi
al vechii înţelepciuni
de n-ar fi învins peste limita lor
altă şi altă înfricoşătoare limită.

II
EL SCRIA CÎNTECE DE BIRUIT RUTINA
şi-atîţia se repezeau să-i potrivească
cununa de spini.
Îndulcea hazardul cel orb
era grav ca o stea lactee
ceremonios ca un răsărit
şi se-amesteca foarte des cu taumaturgii
ezoteriştii şi sacerdoţii din îngălbenitele
pagini.
Spunea:
Dacă ai un trup de vîndut, vinde-l!
dacă ai o Sodomă de-nflorit,
înfloreşte-o!
Dar pe cel dinlăuntru, nemărginitul
cu credinţă caută-l şi cu aleasă grijă
să nu-l răneşti.
Cultivă-ţi somnul! Astfel ca el să poată ieşi
din tine pentru a te renega
şi pînă la urmă pentru a avea unde
se-ntoarce.
Pentru că TOT CE SE IVEŞTE ÎN JUR
E FĂCUT SĂ NE DOMINE
îţi vor scoate pînă şi inima
şi pe loc va apărea o nouă inimă
sau îţi vor planta mult aşteptatele aripi
pe care singur şi în deplină simetrie
le vei creşte
şi tot tu desprinzîndu-le
le vei arunca una după alta în mare.

III
Despre el se vorbea ca de-o prejudecată
era cel ce aude nechezatul cailor
dintr-un ev mediu întîmplător
şi scîncetul limbilor moarte.
Cîteodată spunea:
EHEI, LUMEA SE SCHIMBĂ!
PE DEALURI ŞI VĂI POSTMODERNE
CINE MAI VORBEŞTE POLITICOS? Cine-şi
mai alege cuvintele?
Nerăbdarea a devenit un fel de
fufă în curtea spitalului de urgenţă
raţiunea un fel de cetate de gheaţă.
De mila maşinilor pînă şi şoarecii de cîmp
dispar
din bună cuviinţă faţă de miriapodicele unde

ale comunicării
gîndăceii de rapiță nu mai ies din pămînt.
Lumea se schimbă. Nunai de-am putea
reconstitui sufletul din cuvinte!

IV
Cîteodată îl văd cum se strecoară
printre săgețile otrăvite ale zilei
sclav și rege al metaforei
ducîndu-și la amanet nopțile albe.
Îl aud vorbind unui popor nevăzut.
Să preamărim deopotrivă
sicriul de foc al înfrîngerii
sicriul de lut al victoriei
căderile în prăpastia sinelui
acolo unde se limpezește blestemul
și se retrag vremelnice ziduri.
Spunea:
Nimic nu sfîrșește senin
nici gîndirea abstractă
nici transplantul miresmei de trandafir.
Și mai spunea:
Au obosit și căutătorii de *essentia nobilis*.
Dar dacă de mine vreți să fugiți
eu vă dau aripile!

V
Se pare că ce-a fost de spus am spus.
Nimic despre neprețuitele daruri
nimic despre atoatestăpînitorul Neant!
Am scuturat de pe mine cuvintele rele
– spunea -
pizma o îngrop adînc în pămînt
precum securea războiului. Nu mai sîngerați
pentru mine
pietre, păduri ale copilăriei, nici voi,
vestale ale trecutei tinereți!
Acum mă cațăr pe munții din suflet
acolo nici lătratul stelelor

nu se mai aude
nici blîndețea îngerului nu se mai vede
iar cuvintele sunt ovalele gurii pustii.

VI
Sunt mai bătrîn ca umbra
născut din bezna lumii – îmi spunea.
FĂRĂ AVERI FĂRĂ DISCIPOLI
FĂRĂ SPERANȚĂ.
Am inventat acrobații fără noimă
am inventat sfăşietoare cadențe ale unei limbi
numai de mine știută
și-atîtea vise asemenea grădinilor suspendate
la care nimeni n-ajunge.
Tîrziu iluziile se transformă-n cadavre
pe care oamenii uită să le-ngroape.

VII
Îl auzeam spunînd
pe cînd admira pomul cu bufnițe dormitînd
ziua-n amiaza mare:
Aproape că nu-mi mai știu drumurile
dar ceața care le-acoperă
poate fi o bucurie aurorală.
Ca pe-un ecran
dintr-o sală de cinematograf poți vedea
cum se-adună firimiturile gîndului
într-un punct iar punctul devine
o lacrimă.

VIII
Despre el se va spune:
Avea un ochi glorios ce nu mai privea decît
în sine.
Ar fi putut îmbrăca o cămașă străină
sau acceptă jocurile și nu martirajul.
Ar fi putut accepta cîteva rînduri de aripi false
sau să negocieze la un preț bun praful de stele.
dar EL ERA ATÎT DE PREOCUPAT DE ESENȚE
CĂ PÎNĂ ȘI MOARTEA I SE PĂREA
O MELODIE GALANTĂ.

Grafică de Mihai Pastramagiu

Radu FLORESCU

Zile de muncă

***

poate eşti în al nouălea cer şi asta-i călătoria vieţii tale
poate ai obosit şi nu mai vrei
acest peisaj cu dealuri şi fluturi.
poate sîngele tău nu mai vrea cuminecătura
zilei de mîine.
tu vii de aproape.
trupul tău o adunătură de morţi uitaţi sub pămînt.
toate astea se întîmplă cu voia femeii din casă
care în fiecare zi pune pe masă
o bucată de cer
învelit în ziar. bucuria ta
o călătorie în zori
peste marginile zdrenţuite ale gurii.

***

ea e cea care te devoră încet.
ea are oasele moi
sîngele mereu proaspăt
noduri în suflet
umbra zidită în carne
plînsul amar.

***

urmărit de cuvinte. pierdute în capul tău.
crescute sub pielea ta
ca un cuib de viespi
de care încă nu ştii.
dar ziua începe prost.
ţi se cuibăreşte în suflet
un gînd
ca un frate geamăn bolnav
în patul tău.

***

eşti totuna cu pereţii cu tavanul
cu zidul din spatele casei
totuna cu zeul alb şi sfărmicios
din bucătăria de vară.
pe urmele tale sînt roiuri
de drosophila melanogaster
gîndacii de bucătărie
pisica vecinilor.
bucăţi mari de cer îţi umblă prin sînge
dar tu
în fiecare dimineaţă
în timp ce-ţi bei cafeaua
tot mai amară
muţi cu mîna
linia orizontului puţin mai departe.

***

cu paşi mici se apropie. ea nu are nume
şi nu se arată oricui.
ea trăieşte în visele altora
ca o pădure de brazi
scufundată în mare.
are privirea întoarsă spre sine
nu are gust
nu are miros
dar simte cum creşte fructul sub coajă.
cînd am văzut-o
se hrănea
cu cele mai ascunse gînduri ale mele
o zi în preajma ei
făcea ţăndări
cîntecul
în guşa privighetorii.

***

o să-ţi aminteşti muşcătura ca pe un capăt de drum
cu oameni la tot pasul
cu norii agăţaţi la fereastre.
n-o să-ţi fie uşor
dar o să-ţi aminteşti de toţi. şi de toate.
de felul în care se înnoadă apele la marea moartă
de felul în care somnul a pus stăpînire pe tine.
o să-ţi aminteşti mulţi ani muşcătura
ca pe un trofeu
ca pe un nor de musculiţe albastru
în jurul inimii.

***

în fiecare zi sapi în sufletul tău
şi nu dai decît de pămînt.
ai săpat atît de adînc
încît în jurul tău
nu a mai rămas nimeni.
seara tîrziu
nu te mai saturi de dragostea lor.

***
acolo unde se tînguie moartea
tu îți faci curaj.
unii ar crede că o nouă estetică
pune stăpînire pe dulapul cu haine
sau pe grădina de meri
din spatele casei.
ești tot mai convins.
pînă la urmă slăbiciunea ta
adună în mijlocul casei
un morman de rufe murdare.

***
am spus ce am avut de spus și voi ați știut asta.
am repetat-o în mod clar aproape obsesiv.
uneori am fost mai mult decît vorbe
și voi ați știut asta.
tîmplă lîngă tîmplă am sprijinit zidul
împreună am purtat marea pe brațe
dar azi am săpat singur pămîntul
azi am pus masa
am rînduit scaunele
am deschis ușa
dar voi ați uitat asta.

***
un cîmp alb și pur pare moartea
atunci cînd are gijă de tine.
prin fereastra deschisă intră noaptea vălurind totul
în cale. trăiești înconjurat de
cutiile goale de analgezice
lăsate în soare ca niște cartușe trase demult.
totul în jur pare răsturnat și trist.
o amețeală bruscă nivelează pereții camerei
mîinile apasă un trup străin
cauți în mintea ta o zi cînd totul era sigur
acea zi cînd în oasele unui pește
pe țărmul mării egee
ți-ai văzut viitorul.

***
dincolo de disperările mele
de ferestrele bine închise
de cuvintele tot mai puține
vine unul
care mă însoțește tot drumul.
eu tac
el tace
amîndoi sîntem mînioși
amîndoi sîntem tot mai convinși
că s-a pornit împotrivă-ne
ceva peste puterile noastre.

***
de cîteva zile plouă la marginea cerului.
găsesc de cuviință
să tac atunci cînd sub unghii se adună
pămîntul.
împovărat de lucruri mărunte
ascult ropotul ploii
și sîngele năvălind prin artere.
din loc în loc pereții camerei
se acoperă cu nori mari cenușii.
sînt fericit. întorc inima pe toate fețele
și nimic nu-mi mai amintește de mine.
în memoria casei
în varul pereților sînt un om fericit.
de cîteva zile port pe brațe sufletul
ușor ca o rază de lună.
de cîteva zile pămîntul rodește
la mine acasă
un bărbat tînăr.

***
o lume numai a ta. o lume mirosind a ploaie
o lume tîrzie și nocivă
o lume închipuită
lipsită de somn
unde întîmplările sînt aceleași
același e amestecul dintre viață și moarte
care-ți umple camera
și noaptea care vine
apăsînd pe toate lucrurile din jur
și sufletul tău
întins peste lume
ca o ploaie rece venită de aiurea
de care te saturi.

***
nu observă nimeni cum te trezești noapte de noapte
cum privești tavanul camerei ca pe un cer înstelat
ești plin de gînduri care par
să nu mai aștepte.
ești în preajma unui atac de panică
care îți apasă fiecare nerv
fiecare perete al camerei.
dar tu iei lucrurile așa cum sînt
și alegi la întîmplare.
ziua de azi nu are nimic bun.
tavanul camerei
lasă urme adînci pe mîini. dincolo cerul
ca un munte de cretă.

***
după cîteva zile de muncă obosit aștept
în spatele casei
să-mi crească din nou
brațele
ochii inima ficatul plămînii.
odată cu mine o lume defectă
așteaptă
dreptul la viață.
deasupra un soare crud
ne mîngîie căpățînile pline de
lacrimi.

Leo BUTNARU

Greu de presupus

Bineînțeles nu a fost totul brusc
dintr-o dată. Sigur
deja era începutul
el aştepta; timpul deja se declanşase ca eternitate
fiindu-i în cot de se consumă sau nu
dat fiind că timpul doar este
însă nu se trece.
Dar să revenim:
începutul exista
deja se derula
însă încă nu era cuvântul care
pe urmă
se va spune că a fost la început.
Era un început mut. Ne-
umplut. Măcar cu ceva. Măcar cu
o formă acustică a vieții. Cuvântul-existență ca sens
încă nedeterminat. Într-adevăr: care-s mărturiile despre
ce însemna acel cuvânt
care a fost la început. Era pur și simplu
un cuvânt de dragul cuvântului
cuvânt care nu avea nici sens
dar nici nonsens
fiind pur și simplu cuvântul pur, model, neutru
pe care omul urma să-l umple cu ceva
scoțându-l din poziția lui de dincolo de bine și de rău.
În acelaşi timp (și spațiu)
precum spuneam – in abstracto
acel cuvânt de la început fiind și mărturie a declanșării vieții
e drept – nenumită
nedefinită
dar suficientă sieşi fie și prin rudimentara formă sonoră
a cuvântului care era la început.

Pentru că dacă nu era cuvântul
e greu de presupus ce ar fi fost la început.

40 de ani prin deşert

E necesar un Moise care
40 de ani în şir
ar purta toate armatele lumii prin pustiu
pentru ca acestea să uite că au fost roabe
că au fost armate;
în genere
să uite că au fost…

Tramvaiul

Tramvaiul numit dorință e cel mai zdruncinător
din câte tramvaie există. O spun
din proprie pățanie – într-o hurducăt-
ură
de la cotit-
ură
dorințele îmi căzură *A Streetcar Named Desire*
pe când
mai aveam de parcurs doar câteva stații (până la – credeam –
îndeplinirea acelor dorințe căzute pe caldarâm);
chiar aşa
să-mi fi rămas de parcurs vreo 2-3 stații –
răstimp și răs-
spațiu în care mi-am revenit
zicându-mi aproape calm:

Bine că nu am căzut eu.

Deja
fără nicio dorință
continuându-mi călătorie în acel tramvai numit dorință…

Perioadă de tranziție de la… – la…

Era (dar mai este) timpul ruinelor comunismului

ruinele ca
materialele de construcție bune pentru
edificarea capitalismului.

Așa că meșterii grăbeau
șforile-ntindeau,
locul măsurau,
șanțuri largi săpau
și mereu lucrau,
capitalismul ridicau,

dar orice lucrau ziua,
noaptea se surpa!

!Ay-ya-ya-ya!

Dincolo

Dincolo de bine și de rău

adică
inclusiv
dincolo de plus și de minus…

…chiar o fi interesant: cum e
când nu mai e valabil nici plus
nici minus
nici pâs?…

…nici pâs
adică
inclusiv
dincolo de consoane și vocale

…ar fi chiar mai interesant decât dincolo de bine și
de rău
dincolo de plus și de minus
nu? – dincolo de consoane și vocale…

Uluitor

Progresul în medicină
și meta-medicină
este uluitor:
de la
simplul aparat de măsurat tensiunea – la
recenta invenție a geniilor
subordonate lui Bill Gates (n. 1955):
pe
ecranul computerului
poți vedea cum te doare sufletul
(de altfel
ceea ce nu e același lucru cu a-ți vedea sufletul
care te doare; ci
doar – cum te doare ăsta
sufletul…)

Mutație

De când în lume a devenit atât de obișnuit
ca inșii să-și demonstreze degetul mijlociu
probabil
sub influența deformațiilor psihice s-au produs
unele modificații genetice
încât
deja tot mai frecvent se nasc prunci
la o mână
sau la alta
cu câte un singur deget;

bineînțeles
doar cu degetul mijlociu.

Doamna și tânărul

Și îi spuse galeș-lasciv doamna:
„În prezența ta
nu mă simt în apele mele…“

Și tânărul o înțelegea:

din păcate
apele doamnei erau deja
secate…

Puțin iad

Pe timpuri de început când
dimpreună cu omul
toate erau cuvântătore – păsări
animale arbori
munți
stele zburătoare

la un moment dat
simțindu-se ca și gâdilat
împilat
împuținat din interior
mărul din rai întrebă în sinea lui:

„Cine ai fi tu cel care
parcă te miști
parcă mă răpui?

Și auzi răspunzându-i un glas calm
aproape cald:

„Nimic deosebit: sunt un vierme
adică –
puțin iad…“

Victor TEIȘANU

Poţi fi liniştit

Poți fi liniștit
au mai zburat o clipă
un mileniu o eră glaciară
și tu rezişti

cursă contra cronometru
zici
despre urcarea pe spinare
a stâncii spre vârful muntelui

s-au mai dus
un mileniu o eră glaciară
poți fi liniștit
moartea ta rezistă.

Răstignire

În odaia sa
poetul este aşezat pe cruce
litere silabe și diftongi
pironindu-i cele două palme

tot astfel și la picioare
tălpile găurite cu piroane
fac să curgă în pământ
sângele verbelor și substantivelor

martiriul continuă
până mult după miezul nopții
când crucea și cele patru piroane
devin literatură existențialistă.

Viaţa pe muchie

Trăiesc pe o muchie
zilnic pe altă muchie
pot oricând
luneca în golul nesfârşit

viața pe muchie
nu este deloc ușoară
trebuie să-ți ascuți simțurile
și să fii inspirat tot timpul

pe muchie
și arta este total diferită
devenind de neînțeles
pentru majoritatea privitorilor.

Cu buldozerul

Ai trecut peste umbra mea
cu buldozerul
dorind să-i zdrobești oasele
și s-o faci una cu pământul

biata umbră
tremura din toate încheieturile
ca o frunză în vânt
ca o barcă pe valuri

ce va fi
umbra amestecată cu pământul
umbra mea cu oasele zdrobite
de buldozer.

Pe această arenă

Doamne, m-ai părăsit
pe această arenă
în fața semințiilor lumii
veșnic însetate de sânge

voi fi dat tigrilor
leilor sau aligatorilor
îmbrăcat în pielea mea transparentă
prin care se vede inima

știu cât de greu
este să poți supune fiarele
mi-ar trebui pentru așa ceva
o calificare dumnezeiască.

Ce ştii tu

Ce știi tu
despre violonistul de rouă
despre cimitirele
adăpostind fluturi roșii

vei mai surâde
încă o mie de ani
până să afli câte ceva
din secretele înserării

hai să plecăm
printre saharele visului
aici
însăși respirația este violentă.

Ars vivendi

M-am instalat
la propriul meu kilometru zero
măsurând orice distanță
după hărțile mele tainice

așa încât
de la mine până la umbra mea
și de la mine până la voi toți
sunt distanțe absolut egale

nu trebuie să vă supere
lipsa mea de cooperare
pentru că hărțile mele sunt invizibile
ca să nu vă împiedicați într-însele.

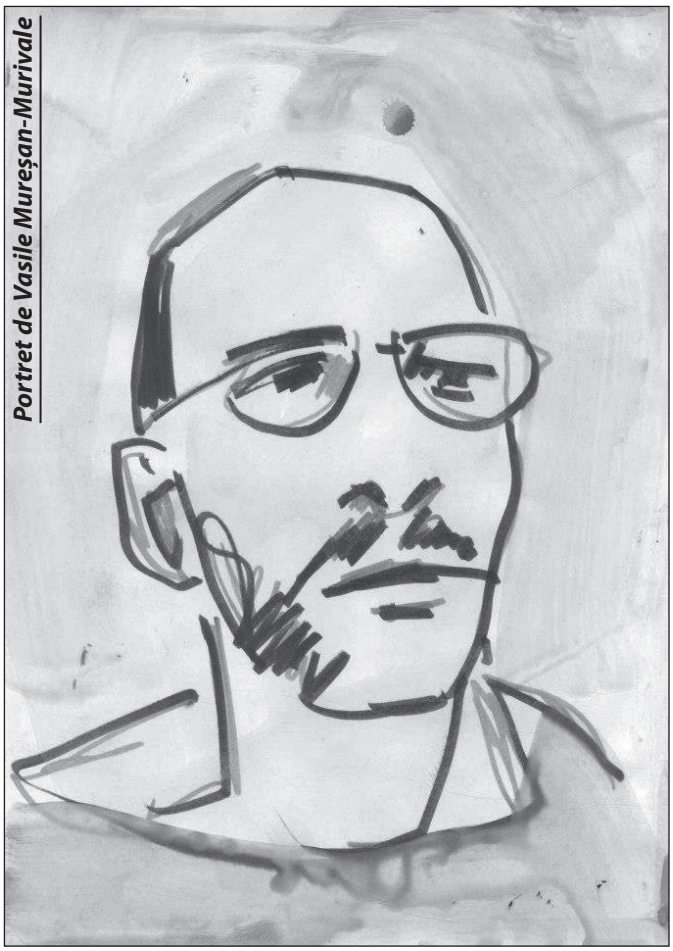
Portret de Vasile Mureșan-Murivale

Petruț PÂRVESCU

peisajul din care lipsește mereu autorul

1. a doua zi și aproape nu mai recunoști nimic
de șapte ori a stat soarele-n loc acolo deasupra
semințelor creierul meu o sărbătoare de patimi

rând pe rând ajungeam până la ghidon
trosnea pielea moale
subțire întoarsă pe trupul ei tânăr gelatinos
râuri de sudoare mestecau cilindri
între picioare nervos
scăpam din labă pedala dar nu mă lăsam

înaintam cu râvnă aproape curios
era însă ulița strâmtă și prea adânci
malurile ei albe rotunde
cel puțin așa mi se păreau mie când eram deasupra
călare pe situație
acolo se sfârșea abrupt totul

desigur gândeam
se întâmplă ceva despre care
eu nu știam pe atunci mai nimic
bănuiam așa vag absolut
din născare
mă ridicam rușinat în genunchi în picioare
prindeam coarnele ei mari nichelate răsucite
ce pe-un ham și i z b e a m

firișoare roșii ciripind alergau
voioase prin venele moi
întreaga pădure
venea în galop peste noi
mușchii solizi căutau frenetic teaca umbroasă
roata ei toată dințată spițele lanțul
gâfâiau rotindu-se-n gol

(d o a m n e
pe lunca Vezii la deal
ce sărbătoare
în amiaza meșteșugului
cum scobeau lingurarii în trupul ei alb tânăr
cu dăltițe și cosoare de os
propriul lor chip)

trosc
auzeam târziu până la rădăcina
fântânii până către poale
cum cădeau bilele mici și rotunde direct în țărână

cercuri în valuri tremura aerul tare gustos
a naibii situație încurcată păgână

împinge băăă
strigau flăcăii de pe marginea șanțului
împinge băăă cu sete și o să m e a r g ă

cădeam invers
într-un gol enorm măreț și împreună
cu mine roata cilindru bilele
lanțul gros de abanos murdar de vaselină
și ea peste mine călare

printre spițele moi uleioase mergând înapoi se
vedea cerul negru ca smoala și stele
lui verzi mici s t r ă l u c i t o a r e

2. arătarea în coama dealului s-a lățit
mărturisirea voastră controlează memoria noastră
mereu aproximativă
fără contur fără orizont șiruri
nesfârșite ale suferinței din
care recreăm peisajul acesta domestic
aici pe fundul cenușiu al mării albe
în această pauză neterminată
între un v i s și a l t u l
e somnul
tuturor

veneau
așa spre seară când se amurgea când nu se
deslușeau bine lucrurile între ele cam o duzină
acolo o ceată amestecată de țărani de-ai noștri de
prin alte sate și niște domni de la raion toți cu bâte

cu pari de porumb și trei țigani lăutari vestiți de
la gura boului cu două viori si-un țambal pus pe
burtă oprea tractorul gâfâind o namilă de mașină
hârbuită cu remorcă de lemn cu roate mari ne
uitam noi ca la urs cum ieșea fumul gros pe un coș
lung și îngust coborau cu toții și intrau ghiotura
în ograda câte unui vecin de pe la noi din sat de
toată lumea cu purcel cu cățel se strângea acolo
să vadă până la capăt comedia unii cu haine negre
de piele pantofi negri de lac și cu o geantă mare
de porc jupuit în mână și câțiva țărani mai aleși
cu pari și măciuci lustruite intrau direct în casă la
om se aprindea lampa de petrol se trăgea grăbită
perdeaua și nu prea se auzea ce discutau ei acolo
înăuntru lucruri importante pesemne gândeam în
schimb în curte se încingea neică o horă bătută în
toată puterea cuvântului și jucau cu toții chiuind
de bucurie și de năduf de săreau opincile din
picioare iar arcușurile țiganilor parcă luaseră foc
noi ne uitam prelung furați de dănțuială dar nu
știu doamne de ce anume ne trăgea ochiul pieziș
din când în când la fereastra omului cu pricina
se mai stinge lampa vedeam bine asta că doar nu
eram chiori se mai aprindea lampa și asta vedeam
era lumina când prea albă când prea neagră era
lume multă nu puteai să-ți dai seama după o
vreme ieșea gheorghe a lu' dovleacă și muierea sa
ilinca adusă de spate afară din casă acolo pe prispă
nehotărâți parcă apoi îmbrânciți cu blândețe în
bătătură gheorghe nu prea se putea ține singur pe
picioare asta se vedea bine se mai înnoptase un
pic dar tot se vedea pe fața lui între ochi și buză
o cărare de sânge proaspăt neștearsă așa cum
era îl țineau de aproape doi inși mai cu grijă și
intrau apoi cu toții în joc eram mic abia ajungeam
până la mijlocul gardului mă beleam înghesuit
acolo printre uluci în curtea omului să văd ce se
întâmplă prea multe nu înțelegeam eu era o curată
harababură și hărmălaie o ploscă de cireș negru
plină cu țuică de poame puturoasă trecea ca un
steag fluturând din mână în mână pe când hora
se rotea se rotea se învârtea drăcească mai mai….
să……urce…la….ceruri……

A S E M N A T!….am auzit atunci lângă
mine o vorbă groasă tărăgănată…pe care
nu am uitat-o nici acum……și vedeam cu
uimire și teamă cum se rărea de pași ulița
noastră sub luna……..borțoasă

acolo
desigur
sub reflectoare galbene umbroase libidinoase chiar
se-mbrățișează cretină și idioată toată
gloria acestei lumi de prăsilă
toate marile victorii în avans promise tuturora dar
aici lângă firul de iarbă crestat pe buric
în ghioc pe brazdă
lângă copacul rotund și fântâna de piatră înflorată
TU pe cine îmbrățișezi în nopțile
în care rămâi singur
la marginea picioarelor tale
a dorului tău mereu prea călător
suferind ca un proscris limita
acestei transcendențe

3. rapoartele luminii i-au găsit vinovați pe orbi
nimeni
nu mai respectă aritmetica morții
și doar era atât de simplu
dinspre geometrie bate într-o adiere vântul
în seara pergamentelor așteptându-ne
ființa aproapelui
recitim tablele

stau
neputincios în ograda veacurilor
v ă d
și a u d prin perete
la sfârșit de săptămână ca la sfârșit de mileniu
preotul își caută nedumerit ochelarii
printre mucuri de lumânări
miros de tămâie și ceasloave fălcoase
pentru slujba de d u m i n i c ă
TREC
cohorte nesfârșite de poheți și
pohetese către academia
re-gală pe generații pe clanuri
pe găști haite și cincinale
cu biciclete cu trotinete cu aeroplane
pe jos
și pe sus
pe deasupra
și pe dedesubt
pe unde s-a puTUT și nu s-a PUtut
hăi hăi hă lă șa

AUD
ecouri dadaiste interferențe
futuriste repere programatice
sutiene ace brice și alte desuuri pohezia contra
poheziei integralism și suprarealism
în vecinătatea avangardei
literatura manifestelor iar în loc de concluzii
grăitori neaoși de limbă modernă
postmoderniști textualiști autiști
cu trompetiste alese guriste și toboșari de gală
cu steaguri chiar
cu lozinci mititele scrise direct acolo pe piele
la intrare să se v a d ă bine
(„CÎND VOM IZBI CU BARDA
A DOUA OARĂ!")

VĂD
chelii savante bărbi matusalemice
mustăți cravate noduri mirosuri fine

aduse direct de la paris şi alte capitale guralive
ţâţă de mâţă şi ţâţă de silicon în
fustiţe şi huse latifundiare
doamne
domniţe domnişoare domnişori
şi chir domniTORI
din generaţie în generaţie
din tată în mamă fiu şi surioară
m ă i d r a g ă n e i c u ş o r u l e

talent ales şi glorie măreaţă producători
de sens pe fiecare cartier uliţă stradă
doar porumbul rămâne în fiecare toamnă necules

veta
de când se ştia era curva satului chiloţii ei vişinii
mari uriaşi cu franjuri aurii şi mânecuţe se prăjeau
zile-ntregi pe culmea borţoasă în bătătură copii
fiind ne întorceam fără grabă de la şcoală treceam
ziua în amiaza mare prin faţa casei şi neavând ce
face se vedea bine treaba ne lăsam uitaţi printre
ostreţe direct de acolo din drum în curtea femeii
glumind şi râzând făceam haz de necaz şi ziceam
aşa mai mult între noi că iar a lipsit veta de la
şcoală şi arătam cu degetul în ogradă chiloţii cu
pricina întinşi la uscat auziserăm noi undeva
vorba asta şi tare ne mai amuzam veta de fel era
demult muiere coaptă la trup şi fără carte multă
rămasă nemăritată încă tânără zdravănă însă cam
durdulie cu sânii grei lăsaţi în brazde mănoase
peste bord şi fundul lat cât târna cu cracii groşi
noduroşi crescuţi direct din gât şi plini de varice
făcea cu toate acestea deliciul flăcăilor neduşi
de multe ori la biserică şi a bărbaţilor uitaţi prea
mult în faţa paharelor goale în rest veta ca orice
muiere singură făcea noaptea mare şi lampa
mică muncea din greu se ruga mergea la nunţi
horă şi parastase dar femeile cum sânt ele rele
de gură şi cărpănoase din curvă n-au scos-o

înspre păduri fiinţa noastră
plăpândă fuge adeseori inima
noastră toată în sărbătoare dinspre
păduri bate sufletul
acesta nemărginit sub înaltele ceruri
o mână de humă cu ochi şi gură
creşte pe umbră adumbrind acest ţărm călător
val peste val corabie firavă fără pânze
care la rându-i adumbreşte alt trup mult mai fără
de ramuri mult mai fără de frunze
mult mai fără de păsări

dinspre păduri fiinţa noastră
plăpândă fuge adeseori
în bătaia celor trei vânturi celor
trei timpuri aproximative
unul
în răsărit mult prea trist
mult prea aproape
unul
în amiază şovăitor mult prea departe
unul
în amurg mult prea frumos mult
prea duios mult prea fără de moarte

4. târâitul urechilor nasc consonantice silabe
aşa(DAR)
să recapitulăm
dumitru a muiat degetul ăla mare
bătucit în călimara roşie
l-a pus apoi oarecum încurcat pe bucata
aia de hârtie galbenă osoasă
a ascultat buimac o bucată şi
ceva de muzică clasică cu
notarul primarul şi omul de serviciu de la primărie
şi-a luat apoi cu grijă pălăria nevasta
şi pământul şi a plecat acasă

măria îl tot suduia pe drum
măi omule dar unde o să punem noi
pământul ista al nostru (şi-i arăta cu mâna baniţa
plină ochi cu pământ reavăn negru
pe care o ducea gâfâind în cap)

lasă femeie
zicea într-un târziu dumitru
b i n e c ă n i l-a u d a t ş i p-ă s t a
să ne rugăm
pentru păcatul frumos al Floricăi...
pentru spânzuratul suflet al Anei

cât de fericită e clipa care ne petrece în tăcere ne
acoperă uşor cu întreaga ei pustiire lichidă
de pe celălalt mal moartea ne
face semne obscene c-o
monedă-ntre pleoape vâslim mediocru
înaintăm şovăielnic pe fundul mării albe
peşti zburători cu
ochii în palme

mărturii despre obiecte fragile care
abia se ridică în picioare întind
marginea obosită a zilei pe
acoperişuri fierbinţi ochii strigoiului
înrămează îngerii trişti
pătrunjelul cânepa lintea blidul t ă u
zilnic ce te-mbrânceşte-nainte acolo un număr pe
bulevardul victoriei printre
stive de piatră ofilite
printre hârtii ridate şi mucuri de ţigară afişul zilnic
lipit direct pe creier O B I Ş N U I N Ţ A

în compartimentul X o câmpie imensă fără culoare
fără miros fără gust
aproape c î m p i e
numai numere cifre litere linii şi plane

într-o geometrie a elementelor
din care lipsește viitorul
fișa Y tasta K amprenta umbrei calde de siliciu
pe teritoriu abstract
marchează numărul din toate d i r e c ț i i le
în toate p o z i ț i i l e
linia subțire de crom oxidată la-ncheieturi
atinge perimetrul circular al vârstei inel
dintr-o eroare perfectă cipul de
wolfram sectorul prezenței
cade pe nivelul anterior spațiului gol
principiul feed-back intră în alertă
prelungită pe firul scurtcircuitat tensiunea
preia echilibru calm relaxată
o omidă de platină șterge memoria
plăcuței de nichel fierbinte
cu semnul acela ciudat .....pauză
de scurtă eternitate

P I X E L I
o pastilă micuță DREPTunghiulară
de fosfor luminează
ecranul D I L A T A T

E N T E R ....CAPS LOCK...INSERT....HOME...
END...DELETE.....Y E E S S!...

5. icoane de lemn adăpostesc troițe
E J A C U L E A Z Ă lume fericită
între statistici care mai de care
droguri și boli
volane și bulane răsucite
pansamente cheaguri de sânge iarbă verde rară
țigări și sărăcie
MUCURI
seringi de multiplă utilizare
băutură ieftină S A L A M și P Î I N E
prezervative de lux de ambele sexe pe trupuri moi
glisante fără jenă îmbracă peisajul colorat
interminabile și inocente cozi ale
unei suferințe bolnave

o păpușă de plastic într-o vitrină de sticlă s-a
spânzurat o figură blajină de ceară s-a topit
și a curs pe asfalt piramidele au rămas și.....
din.....vârful.....lor.....tocit.....peste
veacuri.....(fleacuri.....domnule.....
.....jumătăți răsuflate de bancuri....și tu cu
morala.....cu estetica epistemică în brațe.....
cu critica rațiunii pure.....cu
retorica ta belită de rațe).....bătrâne...
.....t i m p u l....se scrie.....
astăzi.....fără L.....I...
.....T.....E.....R.....E.....)

impulsuri inițiatice ritmuri ancestrale
semne dorințe străvechi
amprente refulate pe gura înflorită
a unui canal colector
un cor enorm de trupuri înnodate pe râul care
curge de sub noi
aurolaci prostituate bețivi și cerșetori
escroci killeri pungași invidioși și lași deopotrivă
un o s p i c i u ambulant ciudat fără
gratii și porți umblă demult prin orașe și sate

imaginația ființei în creștere ușoară pe când
statistici ne-mblânzite merg direct în arhivă

să se ȘTIE
să se CUNOASCĂ
cineva acolo JOS ne corijează V i s u L

boul vede vaca
vaca vede boul
calul vede iapa iapa vede calul
capra vede capra.....
se recoltează cu grijă imaginația
greutatea
culoarea ochilor
în eprubete de sticlă cu etichete
multicolore printre
panglici eșarfe și steguleț se plimbă liberă fiara
în arenă T O A T Ă V I A Ț A N O A S T R Ă

pipăi fața o r b u l u i
două lumi imense
căzute-nlăuntru două hăuri
de vămi ce dau contur ales acestui gol și
liber și singur p u n c t u l închipuirii
un vis prea mult visat în acest v i s continuu prin
care dăm culoare spațiu obiectelor

pipăi fața s u r d u l u i
toate cântecele au culoare miros
unul singur în catedrala goală fără de moarte

pipăi fața m u t u l u i
tiparul erorii multiplicând gestul
unei definiții perfecte

pipăi fața o m u l u i
trei lumi
trei paralele în aceeași secundă la același punct

ianus
incert
pe o scenă abstractă
lăsă loc unei repetiții totale

spre binele și indiferența tuturor peisajul
din care lipsește mereu autorul!

Marcel MIRON

Din nou către Athos

Am scos cărarea din inima mea
o sfoară de lumină
curcubeu către Athos.

Ca o furnică
printre firele de iarbă
pieptănat de culorile
altor planete.

Simt chemarea cosmică
scrisă în manuscrisele milenare
din cetățile sfinte
presărate cu praf stelar.

Din nou către Athos
țara în care bărbații bărboși
trăiesc timpurile începuturilor creației
când Adam avea toate coastele
iar Eva dormea în tainica tainiță.

Singurul loc din lume
unde simt
că Dumnezeu mai are de creat ceva
iar eu am o coastă în plus.

Judecata

Un talger alb
unul negru
pe-un vârf de deal
de-un stâlp agățate
bălăngăneau ca o talangă tristă.

Și-au aruncat
un vierme
legat
ca un cocon în mătase purpurie
și-o viespe
trăgea de firul frumoasei haine.

Încet
încet
talgerul alb
s-a ridicat sus
tot mai sus
a răsturnare.

Deodată
un roi de fluturi
zburând din izvorul luminii
s-au așezat pe margine
a odihnă
și hrană
cu trompele cătând
nectarul florii.

Când ospățul era în toi
câteva grăunțe de mană
hrana anticilor evrei
din pustiul Arabiei
au refăcut balanța.

Atunci a fulgerat peste dealul pietros
și-au dispărut tenebrele.

Cei de față am mărturisit
că stâlpul legat la ochi
a zâmbit.

Apoi s-a deschis
ochiul
cerului
și eu am înviat.

Scoală-te, cel ce dormi

Să-mi spui în trezirea mea
scoală-te
tu care dormi
pune-mi un cuvânt
dureros
în călcâiul lui Ahile
colac de lacrimi albastre
pe cap.

Fără inimă
numai o fereastră goală
în coasta stângă
aștept nemurirea
o fată dispărută în amurg.

Mai putred ca răchita
adăpostul licuricilor
niște viermi luminoși
îmi arată orizontul.

Din somn
în somn
un vis slab
ne leagă de cerul albastru.

Poate urc
în norul care trece.

Iulian DĂMĂCUȘ

ANOTIMPURILE

Prevestisem oarecum, vizita, seara,
plimbînd telefonul de la unul la altul,
depănînd amintiri nostalgice
de pe vremea cînd…/
Neîndurător este momentul aducerilor aminte!…
(Nu scria cîndva un poet uitat*?:*
„Cînd singurătatea -
mi întîlnește amintirile, o șterg de-acasă"…)
Se formulau întrebări scurte sau mai elaborate
în fraze elegant nuanțate, alternînd
cu răspunsuri ample, complicate
cu trimiteri și reveniri/ Aveam în față
un perete iscat din trăinicia și
gingășia amintirilor,
un obstacol (spre înainte, spre înapoi?…), care
se năruie cu fiecare întrebare și se reface
cu fiecare răspuns/ În fine,
totul presupunea o vizită de mult
așteptată, mai mult amînată decît plănuită…
Fiecare *parte* simțind că și-a făcut datoria
că *mesajul* a fost transmis și că, desigur
vizita nu va avea loc, închise telefonul.

„Și de ce la o adică, și de ce la o adică"
oi fi amînat cu anii, vizita, oricît de mică?!
În răgazul întotdeauna prea scurt
al trecerilor mele prin oraș, un taxi ar fi
o rezolvare, parcurgînd în cîteva minute
traseul lui 23, care, azi mi se pare
lung, complicat, încîlcit, al cărui capăt
e tot mai greu de ghicit…
– Alo, da! mi s-ar răspunde. Ah, c'est toi?
– Am puțin timp și aș trece… – Cînd? Acum?!
– Sunt cu cineva cu mașina… –
Da, da, te așteptăm!
Masa din *salon* se va acoperi cu bunătăți…
rămase din ultimul roman…/ –
Cred că va dori o cafea!
– Da, întotdeauna a băut o *cahfea*, să o faci,dragă,
la ibric, știi, cum și el o pregătea
pe jarul din vatra străbună, – Acolo, lîngă fîntînă
– Sau, poate, o țuică… – Mai
are voie?…(*„Vai, săracii,*
vai, săracii alcoolici…„recita poetul
în cutia scorojită a radioului)
– Cine știe?…oricum nu mai e loc pe masă…
Pe masa de sub tabloul cu floarea- soarelui
(acum veștejită ca și florile din covor)
aproape de ușa care dă spre balcon
spre balconul închis, altădată – un petic de cer
sau o perdea multicoloră de frunze…
Ici-colo tapetul e dezlipit, afumat,
lista de programe tv., cîrpită…/
Pe strada cu blocuri comuniste (din anii buni)
ce duce spre niște (i)dealuri triste, caut
iară numărul… – ***25***! îmi șoptește complice
Domnu' de la etaj. Înseamnă că așteptau
cu acea neliniște care dispare adesea la debutul
evenimentului, și, sigur, după… chiar
dacă *ora aceea* nu are o destinație anume,
cafeaua, pastila, glicemia, trecute fiind… chiar
dacă e ora cînd nu trebuie să faci nimic
iar acest crîmpei de timp e gol, dar
preferi să rămînă *așa* / E ora cînd
poți ucide o singurătate care
(ar) vrea să trăiască…

– Lasă-ți haina acolo, șezi aici…
– V-am adus cartea…Din bucătărie
Doamna cu o trenă
de cafea (dar unde sunt țigările *d'antan*?…):
– Ei! aveam și prima ediție. – A
fost prima mea carte!
– Cu o dedicație pe măsură! Ha, ha!…/ăstimp,
Domnu' în papuci de casă, înaintă încet
pipăind covorul ca pe o pajiște, primăvara,
mîna căutătorului de comori se întinse
spre raft: – Aici sunt toate!
Amîndoi,
fotoliu lîngă fotoliu, le iau pe rînd
ca-ntr-un ritual și le pun apoi
pe măsuța din fața televizorului:
– Romanul marilor iubiri!
zîmbește Doamna. – Celebrele tristihuri… Scena
miroase a hîrtie, a cerneală, a muzică de orgă/
(și observ că Domnu' poartă proteză, dar
aceeași ramă la ochelari)…
– Ce vrei, prăjitură, cozonac,
fursecuri? Să-ți aduc!
– O să trec la masă. – E mai
bine, așa, aprobă Domnu'…
– O farfurioară? – E deja, una. – Și
o linguriță…, observă Domnu',
– Dar cafeaua? – Ah, da, vezi să nu se răcească!,
se precipită grijuliu Domnu'… – Aș
vrea să-mi măsor t.a.
– Da, pari cam agitat! – Știți, vremea, emoțiile…
À ton… à *notre* âge, ha, ha!…
– Eu aduc aparatul, tu, te rog
fă un ceai! De păducel
ar fi foarte nimerit, eu iau adesea.
– Ori o țuică. Scade rapid… –
Prefer (rîzînd) ceaiul…
– Aparatul e nemțesc, îl folosim extrem de rar…
introduci degetul aici, e un orificiu cu perniță,
apeși pe butonul de culoare…

Valorile produc agitație, iar Doamna
îl încearcă elle-même:
– Vezi dragă, ai valori *hipo*, o cafea…
– Aduc ceaiul și un aspenter, trece
Domnu' – n bucătărie
și revine rapid cu o pastilă și cîteva cutii
goale (- De cînd voiam să le arunc!…).
Și văzînd aproape cartea c-o agendă semănînd,
Jules a exclamat deodată: – *„J'ai*
faim, J'ai soif, Vreau să mănînc!"
Ocupat cu aparatul ce zăcea ca o balenă
eșuată, Domnu' zise:
– Ne costase ceva sute pe atuncea, pare-mi-se,
sunt vreo 23 de ani (!!!), orișicum după *Zaveră…*
– Vezi, alături de fursecuri este o bombonieră…

(Fusese o zi încărcată,
Trece trenul de 3, Pe-aproape, calea ferată….)

– Baia-i prima la dreapta, mă ghidă Domnu'
Asta-i în casă, cealaltă era departe în curte,
departe în timp… Pe-acolo nu curgea nici un rîu…
doar timpul… ca tinerețea și ca iubirile
„ cu sînii lor aspri ca pita neagră…"
Apă este și în acest ibric… depinde…
(Trebuia, deci, să aleg.)

– Pleci, deja? întrebară dezamăgiți ca doi copii
care rataseră un divertisment, în fine
ceva pentru care s-au mobilizat într-atît!
Domnu' ieșí cu mine: – Stația-i tot acolo… Dar,
uite, eu – nu – am – bilet!…
Cîteva momente de pauză. Ce-o fi vrut
să spună? Orice: *că are abonament, însă*
de data asta… (regretînd), ori, prin
expresia feței și gestul mîinii libere
(cu cealaltă ținea ușa deschisă) – *eu*
ce să fac? te descurci!…
Am eu, și vă mulțumesc…

Afară, mugurii incerți ai copacilor
Din hățișul de amintiri, păsările pe care
le-am ucis din nepăsare sau nesăbuință,
vestesc primăvara…
Nimeni la chioșcul de bilete
Autobusul sosește
La ***nr.25***, un colț de perdea
se-ntoarce la locul său
acoperind geamul…
Încet spre oraș, în recitalul monoton
al motorului
acompaniat de Vivaldi…

Mihai BABEI

… de cântat lumea!

…mă agăț
de copacii
de smarald
și nu reușesc
să te prind…!

…vorbesc cu
macii galbeni
și nu
reușesc
să te aștept…!

…mă întorc
și nu pot
să te
păstrez…!

…chiar ești dată
pe un pumn de lotuși și
nu te pot
răpi
cu o caleașcă
de crini…!

…m-am îndrăgostit
de o liană
cântătoare…!

…m-am chinuit
de o floare
de o stâncă
să o culeg
dintre pietrele
sfărâmate de
ploaia rece
a chipului tău…!

…nu este adevărat că
lumea pleacă
și noi nu
rămânem
singuri…!

…mi-e dor de
gura ta
accidentată de florile
sărutului meu…!

…nimeni nu-mi
poate spune
cât mă vei
câștiga pentru
petrecerile stelare
din tine…!

…vorbesc cu tine
și-mi pare că
visez prin lanul
din crângul
de pe stepa
cenușie din
sufletul meu
perfid și
alungat de seara
albastră
din tine…!

…nu pot să cred
că nu mai vii
să vezi cum
dorm și cum
visez
să mă-nveleşti
cu năframa
sufletului tău…!

…starea de
noiembrie apare
în suflet
cu tine…!

…sunt seci
serile fără
floarea de
stâncă coborâtă
din înaltul
stelar
al lumii agățată
de colțul din
dreapta
inimii
frânte…!

…potecile sunt
deschise doar
pentru noi
în noaptea
aceasta
de negură
gri…!

…plouă mărunt
peste
sufletu-ți
de piatră…!

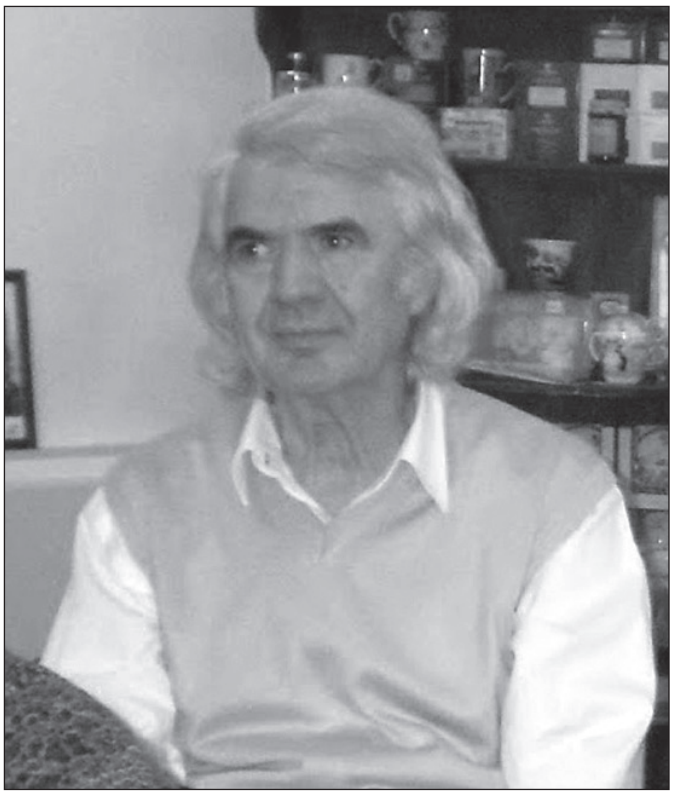

Radu CANGE

Sora

Omorând o băutură-n alta
Și un gând c-un vis – și de ce nu,
Dar și drumul, părăsind învoalta
Viață care nu mă străbătu,

Am uitat de mine și de mare,
Chiar de luna ce s-a prăbușit,
Iar aseară și de valul care
Pe un țărm pustiu s-a pripășit.

Mult n-am mers, nisipul umed, rece
M-a pătruns în oase c-un fior;
Dar mi-am zis: și noaptea asta trece,
Poate-n dimineață am să zbor,

Ca în somn, în care, lin, plutirea
Este soră cu dezamăgirea.

Ne-ntărâtam

– exercițiu-

Îți mai aduci aminte când,
Doream să ne-ndulcim cu trufe,
Când încă mai scriam un rând,
Și ne gândeam, zglobii, la fufe?

Atunci visam și, murmurând,
Mai compuneam opere bufe;
Pe clipele, alunecând,
Nimeni nu îndrăznea să sufle.

O, chiar de am îmbătrânit,
Mai sper, visez, doresc lectura,
Sunt ca un lup, ce, hămesit,
Citesc și nu-i mai tace gura.

Reflecția o scriu, cu sârg,
Să se-nminune vechiul burg.

Îmi caut

Satir bătrân, cu gândul doar aiurea,
Și venetic în stări reinventate;
Colindător printre iubiri purtate,
Ca un străin ecou chemând pădurea…

Dar ce să fac cu starea-mi indecisă?
Nu-s tânăr, nici bătrân și nu-i vreun leac,
Să-mi potolesc neliniștea de drac,
Și nici iubirea ce s-ar vrea ucisă.

Doar călător prin litere și cărți…
E-un alt miraj, cu mult mai mare, scump;
Un oarecine mă privește, tâmp
Și-mi trage chiar visările la sorți.

Dar uit de carte, soartă și neant,
Și-mi caut meseria de vagant.

Vulturul

Născut pe-un obelisc, din piatră dură,
Visa, în zbor, de postament să scape.
În aripi nu era nici o fisură,
Se desfăceau în evantai și-n ape.

Iar sculptorul sperase, cu tărie,
Pasărea,-n zbor, să piardă postamentul,
Căci vârsta lui, cam de demult târzie,
Putea să-i fie,-acum, revirimentul.

Și se vedea în zbor, ca o nălucă,
Alături de lucrarea lui, cea vie;
Descătușată, vestea o s-o ducă
Neegalata lui minunăție.

Se răsuci în somn, sub mâna-i moartă,
Zăcea lucrarea rece, albă, spartă.

Vom fi

Lingușitor față de mine însumi,
Purtat de amăgiri și de trufie…
Mai bine m-ar întuneca doar plânsu-mi
Sau doar m-ar potoli vreo veselie,

Să râd de mine și de cel de-aproape

Ce mi s-ar potrivi în nebunie;
Atunci ne vor scălda aceleași ape
Și ne va stăpâni orice stihie

A morții, când, lucizi, poate mai vrednici,
Ne vom da seama de acel pericol,
De starea noastră de nebuni vremelnici,
Când ne vom fi, curând, propriul ridicol,

Ca oameni; trăitori pe veresie,
Vom fi-ntre dramă și-ntre tragedie.

Și chiar

Curvar n-am fost, aș fi putut să fiu,
Că trecere aveam la târfoștine;
De beam sau nu jumătate de rachiu,
Le gâdilam că sunt niște regine.

Le recitam Esenin și Baudelaire,
Le amețeam cu poezii răzlețe,
Și le spuneam că-n datu-mi efemer,
Am să le vindec mâine de tristețe.

Da, pentru-o curvă n-am plătit o rimă;
– Poate m-am aiurit și am uitat. -
O, de puștanca îmi era sublimă,
Ambiție-mi făceam, că sunt bărbat.

Și am făcut cu una un amor,
De șapte ori – și chiar eram să mor.

Dorință

Ca o lumină,
în noapte, să dorm.
Ca o liniște ascunsă
în taină, ca un miez
într-un sâmbure de măslină.
Aș simți, poate, o cugetare,
poate valurile mării le-aș auzi,
nisipul prefirându-se printre gene,
cum printre degete mătăniile.
Ascuns de lume să fiu
într-un cimitir al verdelui ierbii,
cu o carte, cea mai frumoasă,
cea mai bună, pe pieptul meu,
nesătul nici acum de poezie.

Filmul

Cu mulți ani în urmă,
cu foarte mulți, o, pe vremea
când eram tineri, compuneam poeme
triste, cu moartea pre moarte…

Eu scriam…
Mi-am dat seama târziu, târziu
mi-am dat seama, că plângeai.
Plângeai moartea mea frumoasă
și tânără, în hohote plângeai,
de parcă… Și eu o numeam
în gând „micuța mea moarte".

Și voi în câmp, toți trei
mâncând cartofi, alături de țăranii
lui Van Gogh – el și
urechea lui tăiată.
Pe noi ne despărțea o batistă
albă, imaginară,parcă o mică
parașută umflată de vântul poznaș.

Spune-mi

Spune-mi ceva ce nu știu
despre mine sau mai bine spune-mi
că ploaia n-a murit, că streașina
cerului este mult mai aproape
de cum am gândit.

Ori spune-mi că floarea
cireșului mă așteaptă într-o vară
fragilă și coaptă.

Mai spune-mi, mai spune-mi,
că n-am să mă satur niciodată
de lumina lin furișată în
floarea-soarelui
care mai de demult a fost fată.

Spune-mi acum sau niciodată.

Ori spune-mi sau lasă-mă
să dau ocol, ca un cavaler
rătăcitor, să înconjur cetatea
și
că nimeni nu-mi va fura singurătatea.

Spune-mi acum sau niciodată.

Podul

Un vers ascuns în
colțul paginii dintr-o revistă -
ocară-eternității…

Cât mintea nu cuprinde
întristarea, la ce ți-ai mai
toci lumina din litanii și vocea
chiar, căzută în dizgrații?

Da, poți să anulezi această
viață cu un cuvânt, și-o umbră
va cădea în apa ce se scurge
pe sub pod.

Emilia IVANCU

Oameni care duc în spate alţi oameni

Sunt oameni şi oameni,
unii duc în spate alţi oameni,
le cară greutăţile şi nehotărârile,
le cară viaţa pe umerii lor zgâriaţi de atâtea dorinţe
ale celor ce privesc lumea de pe umerii lor.
Alţi oameni se îmbracă în pieile altor oameni,
după ce i-au jupuit pe aceştia de toată carnea lor,
toată carnea făcută din tot atâtea vise
câte poate un om aduna
în nopţile lui nedormite
şi în zilele în care cerul e departe şi albastru.
Alţii se ascund de umbra celorlalţi,
se ascund de viaţă şi moarte,
se ascund de durere,
dar şi de frica de a da naştere altor pui de oameni
care să le moştenească toate spaimele
ce îi respiră în fiecare zi.
Alţi oameni trăiesc în trupurile lor
de parcă acestea ar fi nişte copaci de pădure,
pe deasupra cărora trec trăsnete şi păsări,
dar nu se sperie nici de foc, nici de zbor.
Tot ei pot să se oprească din viaţa lor rotundă
să ajute alţi oameni să trăiască sau să moară,
pentru că nu contează nici noaptea, nici ziua,
doar mâna ce alungă spaimele de pe frunţile reci.
Alţi oameni umbră cu cărţi mari şi
grele pe creştetul capului
şi privesc cu ură
la cei care fug prin pădure, pe malul apei,
în miez de noapte şi în miez de spaimă,
alţii ţin strâns de o cruce sau de un toiag grunţuros
şi se simt Dumnezei,
scuipă foc şi lavă fierbinte
acolo unde e nevoie doar de cântec şi mângâiere
şi uită, vai! uită
că noi, cu toţii,
cu toţii am fost cândva copii.
Alţii respiră iubire ascunşi între scorburi
sau vorbind cu florile şi bătrânii
pe dealuri sau câmpii
şi se rogă cu pietrele dintre valuri,
cu căprioarele şi peştii pentru încă o zi,
încă o zi de lumină şi pentru încă o noapte –
o noapte fără suspin.
Alţi oameni sunt păsări, alţii sunt fum şi cenuşă,
unii sunt cântec, alţii – cădere,
unii sunt îmbrăţişare continuă,
alţii – ecoul blestemului pământului.
Şi cu toţii vieţuim ca nişte pietre pe mal,
mareea ne ia şi ne duce acolo unde nici gândul,
nici suspinul nu pot ajunge,
decât dacă sunt ale unui copil nenăscut.
Da, cu toţii suntem pietre pe mal,
şi fiecare dintre noi putem lovi sau încălzi
un umăr dureros.
Numai din când în când uităm
că frumuseţea pietrei nu constă în greutatea ei surdă,
ci în felul în care se lasă netezită
de lumină, valuri, sare şi dor.

Toamnă de ceară şi tămâie

E o toamnă de ceară şi tămâie,
de tresăriri din adâncale frunzelor
ce se tem de singurătate,
de strângeri în braţe de trupuri de miere
cu gust de gutuie amară,
de cutremure din străfunduri ale trupurilor
ce vor să ardă încă,
dar cu ploaia ce li se scurge peste
noaptea plină de aburi.
O toamnă atât de nebună,
şi-atât de nebuneşte se cutremură pământul
în respiraţia lui ruginie,
o toamnă de struguri în firbere,
o toamnă în care mustul se bea
din căuşul palmei celuilalt,
o toamnă de pământ obosit de atâta soare,
toamnă grea, ca o femeie coaptă,
toamnă de ţipăt, nu de cântec,
pentru că lucrurile se iubesc încă
şi nu vor să se despartă,
precum frunza de ram şi pasărea de cuib,
e o toamnă de foşnet, în care le cad coarnele cerbilor
alergând după ciuta pierdută,
toamnă de vrajă, când cad nucile în grădină
precum bucuriile neaşteptate.
E o toamnă de aur
ce se va scutura de viaţă curând,
o toamnă de nori şi dulceaţă de mure,
o toamnă cum nu va mai f vreodată,
toamnă de ceară şi tămâie.

Dumitru IFTIME

***

când cuvintele-ți stângace
se scutură-n floare batută pe ie
iar cerul, dintr-un craniu albastru
se preface în umbrelă de satin

când nu-ți mai trebuie alt ritm
decât să-i asculți respirația
și s-o privești strivindu-ți memoria
sub pleoapele închise – embargo

când…
la plecarea din parcul orașului
cu-alei închiriate pe datorie
te-mbarci în cel de pe urmă zepelin
și cânți disperat ca recruții în gară

când…
până-n zori vânezi guguștiuci
le scrii mesaje pe aripi și-i zbori
de la tine din fort către ea
să-i răsară primii `bună dimineața`…

ei, bine – tocmai atunci
te-mbeti de bucurie cu ingerul pazitor
si nu auzi cand suna desteptarea
gornistul din inima

de-ți spui:
băi, nătărăule, paznic vei împietri
în umbra ușilor
pe unde vine sau pleacă iubirea

(la scanteieri-le…)

mi-au placut fetele – valuri
damele dantelate metafizic
cu trupurile lasere. radiatii

cele vizibil imponderabile
care renasc in fiecare zi
mai transparente / mai sticloase

sa le tot iubesti pe dibuite…
cum isi pipaie orbii vederea
cu epidermele / cu toiagul

cele care sclipesc cuvintele
in smaltul dintilor
si-nghiata marea cu-o stranutare

inchise de vreun pictor in rame
si bete de leganarea algelor
forever
sa cinezi pe indelete / mon cher
la scanteieri-le…

(mi-e foame)

la micul dejun
nu-mi mai serviți certitudini
lăsați-ma cu cuțitul in spate înfipt
cu zorii vestitori / cu rasaritul de soare
sa tot alunec pe peretii oblici din bucatarie
de-a calare pe felii mucegaite de paine
pe platitudini

nu-mi pregătiți pentru prânz planuri
turnați-mi în pahare apă cu valuri
inimi albastre în farfuria adâncă
patimi înăbușite poftesc / salate de cuvinte
și-un turn pe-un țărm îndepărtat
în loc de prăjitură
cu flamuri

nu vreau concluzii la cină
serviți-mă doar cu un boț de amurg
nu-mi mai place adevărul însângerat
demult / vinul roșu din prăbușirea zilei
la schimb / ay-ay / ce grav aș savura
o porție dublă de iluminare
în taină
cu ceva alcooluri din aerul tare
distilate în tihnă…
perfuzii

Cornelius DRĂGAN

primul pas fără Tată

primul pas pe lună
terenul arid nisipos
tremur
ne me quitte pas
ne me quitte pas
ne me quitte pas

lumea are un orizont funebru
abia acum văd
trebuie să merg înainte
calc nisipul strident
las în urmă ochiul tatei
inima lui bolnavă
las în urmă amintirile
părul lui
barbă lui aspră
glasul

sunt gol
fără mantie
cel mai mult
am învățat în ultimii ani
să primesc vestea morții părinților mei
nu credeam să învăț
asta vreodată
ne me quitte pas
ne me quitte pas
ne me quitte pas
Tată!

pe peretele absolut al cerului
te văd
ca o umbră
care mă înconjoară
în joacă

tata era mic

mă ustura gândul la el
tata era mic
și eu puteam să-l iau așa
ca pe un inel
să-l pun la loc curat
să-l pun pe un deget
pe care nu l-am mai pus niciodată

uneori când îmi aduc aminte
de acele vremi
simt cum mustața lui aspră
mă trezește la realitate

Favia îl iubea foarte
acum plâng
în plânsul meu
nu se aude nimeni
pentru că eu
nu știu să plâng

sigur
dupa un timp voi muri
pentru că nu știu să-mi eliberez
plânsul

o seară cu totul specială

în care palmele mele
plesnesc în alcătuirea ta
ești obosită
de atâta multinațională
te găsesc goală în bucătăria
moștenită de la bunica
aș vrea să te sărut
alcătuirea ta mistuiește
mai rău ca *focul gheenei*
ceea ce sărut acum nu ești tu
ci pur și simplu o femeie goală
de propria-i existență
tac
mușc să te trezesc
zaci în adormire cu *santoku* în mâini
făcând ce îmi place mai mult
șnițele subțiri cu piure

Nicolae CĂRUNTU

ÎN FAȚA MULȚIMII

Vai mie, Doamne, vai
cum de mi-am permis
(oare cine m-a convins),
să apar în fața Mulțimii
și propriile-mi le-am zis,
O, Doamne-atunci am comis
o gafă fatală de nepermis...
...Așadar am declamat versuri
Oamenilor
care, acolo, în sală,-n saloane,
În biblioteci, în aer liber
ori în case de cultură
nu păreau cel puțin
că puteau să-nțeleagă,
să asculte ori să digere
ceea ce eu recitam!...
Păreau și erau neatenți
deși se aflau acolo
erau cu totul absenți
la ceea ce se întâmplă în jur
iar eu, Cititorul
am simțitîn acel moment
că rămân fără aer că
sunt a cincea roată la căruță!...
Cu-adâncă și neagră durere în suflet
mi-am zis și-am decis:
Voi pleca și le voi vorbi
Munților!...
Cu riscuri imense
aproape interminabile peripeții
anevoie-am pătruns la poalele lor!
Într-o aliniere perfectă,
într-o uriașă și mută tăcere de piatră
fără ca nimeni să clipească
ori să miște în front,
coloșii din creme și bazalt
mi-au acceptat provocarea
și la un moment dat
cu o reverență ireproșabilă
cel mai înalt vârf
în fața mea s-a oprit
și-a rostit:
„Omule, spune tot oful
Și răcorește-te!”
Atunci, mulțumit de mine
și de superba arie înconjurătoare
am început să declam poezii...
La auzul cuvintelor mele –,
munții până atunci văluriți
ca la o neauzită comandă
au devenit o nesfârșită câmpie
din care ieșeau aburi,
liniște și-o caldă și imensă bucurie
și-au ascultat în sfântă tăcere de piatră,
din copac în copac
din stâncă în stâncă
și mult mai departe încă...
Satisfăcut de cele-ntâmplate în munți
am purces în fața dealurilor
și-am îngânat, recitat și citit poezii.
Merii, perii, prunii, nucii și vișinii
au ascultat într-o încordată tăcere albă și verde
într-un ciudat amalgam
de culori și mirosuri
și-n acel an
au rodit pe deplin!...
Mi-am continuat peripeția
ajungând între șesuri și lunci,
între superbe lanuri de grâu,
de porumb, de hamei ori
de nesfârșite și unduitoare ierburi
mi-am încheiat declamația
și-am dorit să-nchei aventura...
Eram frânt, obosit dar pe deplin mulțumit,
de la picioarele mele, de lângă râu
cu coarnele înainte
gata ca pentru atac – Melcul
limpede-mi grăi:
„Omule – trecătorule, încă n-ai spus și n-ai scris
o vorbă – despre noi trăitorii –
trecătorii acestui pământ...”

Grafică de Mihai Pastramagiu

Invitatul rubricii POESIS

Adrian ALUI GHEORGHE

O proiecţie oarecum dramatică

poetul era bufonul regelui
dar și regele era bufonul poetului
cum și bufonul era poetul regelui
dar și regele era poetul bufonului

bucătăreasa care făcea papanași cu brînză
pentru rege
fura de fiecare dată cîte o bucată
pe care o strecura bufonului
care pentru asta îi compunea o poezie
la care poetul făcea un rictus
de dezaprobare
care plăcea foarte mult regelui
vai, ce bufon, striga regele
și aplauda
și după el aplauda și bucătăreasa
care a doua zi dădea prăjitura poetului
care îi mulțumea făcînd o rostogolire stîngace
precum făcea altădată bufonul
vai, ce metaforă, striga regele
și aplauda
și după el aplauda și bucătăreasa

ah, doar puterea ta ne face să fim poeți
și bufoni
spuneau poetul și bufonul
numai că bucătăreasa face papanași cu brînză
atît de buni
că unii ar intra și la balamuc
pentru o bucățică

dar bucătăreasa mai avea o prăjitură
ascunsă între sîni
pe care nu se decidea cui să o dea
bufonului sau poetului
și atunci grădinarul, hați!, smulse prăjitura
din mîna bucătăresei
și ea plecă să vadă ce și cum
să vadă cum și de ce
și nu s-au mai întors niciodată

vai, vai, vai, ce ne-am mai distrat
spunea regele aplaudînd
și aplauda pînă cînd mîinile obosite
îi cădeau moarte;
cineva intra grăbit în scenă
le culegea de pe jos
și le arunca la coș.

Braşovul în o mie şi unu versuri

De la scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung către judele Braşovului, Hans Benkner, de la tipografia lui Honterus şi tiparul coresian, de la gimnaziul umanist şi prima şcoală românească din Şchei, până la prima gramatică a limbii române şi până la versurile imnului naţional, iar mai apoi, până la prezentul neaşezat, istoria literaturii române nu s-ar fi putut scrie nesocotind Braşovul. În jurul Braşovului au gravitat marile nume ale literaturii şi culturii române. Paşii lui Eminescu, Blaga sau Cioran s-au oprit în Braşov. Prima asociaţie literară din România s-a înfiinţat în Braşov, în 1821: Societatea Literară, născută la iniţiativa boierilor munteni Nicolae Văcărescu, Grigore Bălăceanu, Constantin Câmpineanu, Ion Câmpineanu, Iordache Golescu şi Dinicu Golescu. Primul ziar românesc, *Gazeta de Transilvania*, a apărut la Braşov, iar prima publicaţie culturală, suplimentul *Foaia literară / Foaia pentru minte, inimă şi literatură*, de asemenea. Uniunea Scriitorilor din România a înfiinţat, în 25 martie 1949 (de Buna Vestire!), cinci filiale în afara Bucureştiului, printre care şi cea braşoveană. Până şi manifestul (eseul-program) al ultimei mişcări literare de amploare, cea a postmodernismului optzecist – *Poezia cotidianului*, a fost publicat de Alexandru Muşina în *Astra,* la Braşov. După atâtea aşezări de straturi ale literaturii române, **oraşul *Operei prima*** a rămas fără vreo publicaţie literară. *Astra* însăşi, prin voinţă politică, a devenit o revistă de popularizare ştiinţifică în domeniul istoriei, cu un supliment cultural. Vocile literare ale Braşovului se disting tot mai greu, ca reverberaţii ale unor emisii secundare în spaţii culturale de aiurea. Aceasta este, pe scurt, motivaţia propunerii filialei Braşov a Uniunii Scriitorilor din România a unei rubrici temporare de poezie în *Hyperion*, care să găzduiască autori ai Braşovului ultimilor zece ani: *Braşovul în o mie şi unu versuri*, ale căror voci literare se aud încă, dar sunt tot mai rar asociate cu oraşul din care provin. De aceea mizăm pe voci puternice, distincte, uşor recognoscibile în literatura română contemporană, indiferent de asocierea directă sau nu cu filiala braşoveană. Motiv numai bun să începem cu regretatul Andrei Bodiu şi cu al său *Fir alb* al poveştii unui Braşov al literaturii române contemporane. Mulţumesc domnilor Gellu Dorian şi Nicolae Corlat pentru găzduire şi doamnei Adriana Bodiu pentru acceptarea publicării acestor versuri în *Hyperion*!

Adrian Lesenciuc

Simona POPESCU

Iată fragi, vouă dragi!

pentru Andrei, Marius şi Caius

Era spre seară şi pustiu – precum spuneam
şi-atîta linişte încît
mi-am amintit
cum leneveam pe pajişte acum vreo zece ani
vorbind despre poeţi
cu nişte prieteni
(aveam douăjdeani şi toţi citeam în draci
din poezia lumii).

Cîţiva prindeau lăcuste
iar fetele frumoase şi viclene îşi învîrteau şuviţe
sau căutau prin iarbă trifoi cu patru foi
şi unul mă-ntrebă de Sapho
(era adevărat că Sapho se aruncase-n mare
pentr-un gagiu, de fapt, FAON?)
dar Keats de ce murise la 26?
şi Ducasse? Dar Marlowe?
E oare adevărat că E., ce deveni statuie naţională,
striga nebun *să i se smulgă capul*?

Ne măsurarăm apoi puterea improvizaţiei şi
Opridor-truverul
ne bătu pe toţi
cu ritmul lui curat şi simplu
vorbind despre iubire şi despre
emoţia din… stomac
(nici nu ştiam pe-atunci
al cărui sediu este *phren* – adică diafragma).
Stăteam întinsă-n iarbă cu ochii-nchişi
şi-l ascultam:
era fără greşeală ritmul lui
era fără greşeală viaţa lui
făcea pe vremea aia descoperiri
de cioburi din epoci depărtate
şi într-un ring de dans cu toţii se dădeau deoparte
uitîndu-se la el.

Vorbeam despre imaginaţie şi despre realitate
cu Kayus plimbîndu-ne într-un oraş străin şi terasat
iar umbrele-naintea noastră ne însoţeau albastre.
Ne întrebam care-i mai bună
calea lui Colderige sau poate
cea a lui Wordsworth mai bine?
Ne întrebam ce-i fals în poezie
şi cum s-ajungi în viscerele creierale
ale-adormiţilor din jur
şi-mi povesti cum într-o zi citise ceva
unor soldaţi
(era un puşti pe-atunci n-avea nici 16 ani)
şi ăia-l ascultară ca nişte îngeri
în mantale groase de postav cu capetele rase.

O, şi Andrei pe vremea aceea
era cel mai frumos adolescent poet
strîmba din nas la toţi nababii viersului
autohton poieţii băştinaşi contemporani sleiţi
ce amorţiră plăpînda minte omenească.
Trufia lui era strălucitoare precum
o gemă rară şlefuită
şi la lumina ei mormane de livide cărţi se transformau
în praf.

Dar dintre toţi
poate avea dreptate Moco
cel cu limba iute dar altfel cu suflet de hulub
neprihănit: „Ia dă-o-n mă-sa, Poezia
nu vezi că ne-a blegit pe toţi? Ne trage-n piept!
Luăm plasă, băi!
Voi nu vedeţi c-o pupă-n bot tot felul de cretini
şi tanti proaste şi funcţionari uscaţi
şi juni cleioşi?
Vă ameţeşte motoraşul tic-tacul ei?
Voi nu vedeţi că poezia *minte*?
Voi nu vedeţi că nu ne mai *exprimă*?
Că e bătrînă, depărtată, moartă?
Mai dă-o-n mă-sa, Poezia!
Ori faceţi alta, zău!
Ci hai mai bine să dansăm să înotăm să facem focul
să vă învăţ să prindeţi peşte cu mîna goală. Hai măă,
mai dă-o-n mă-sa, Poezia…
Uite fragi,
vouă dragi!“

În timp ce glasul lui venea spre mine de-acum
mai mult de zece ani
firescul unei voci de radio m-a pus pe alt macaz:
*„Ei se numesc **The Sharp** şi titlul piesei lor e **You**“*

(fragment din *Noapte sau zi*, 1998)

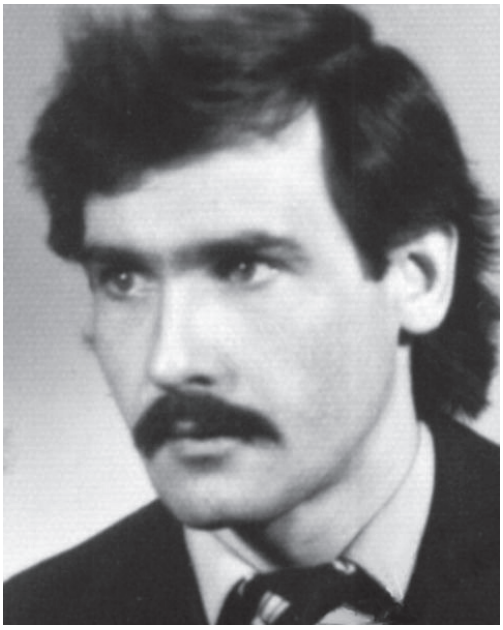

Constantin ARCU

Un telefon din infern

Oftînd amarnic, Anton se ridică din pat. Nu-i plăcea această vizită neanunțată. Nu-l văzuse pe Sandu de cîțiva ani și nici nu ținea să-l întîlnească. Numai auzind de el, Anton simțea cum îl cuprind senzații vagi, neplăcute, cît și un simțămînt nelămurit de primejdie. Acum, din păcate, nu putea să-l evite, trimițîndu-și bunăoară nevasta să spună că nu-i acasă. Sandu contase pe elementul surpriză. Procedase în stilul lui și nu dăduse un telefon dinainte, cum se obișnuiește între oameni civilizați. Iar mașina direcției silvice se afla în curte, oricine își dădea seama că șoferul e prin apropiere.

Trecu peste impulsul de a se piti undeva și examină situația prin fereastra bucătăriei. Sandu se afla la ușa din față, distrîndu-se pe seama înverșunării lui Bulbuc. Cățelul renunțase la pacifismul său înnăscut și asalta picioarele musafirului, lătrînd cu înverșunare. Anton nu pricepu de ce animălușul era atît de furios. Pentru ca posteritatea să nu facă presupuneri greșite, consemnez că Sandu îl insultase grav pe Bulbuc, de cum a intrat pe poartă. Chiar de la primul lătrat, un salut canin de bun venit la urma urmei, acela l-a repezit: „Tacă-ți fleanca, potaie scîrboasă!“ Ofensă pe care Bulbuc n-o putea înghiți. Își dăduse seama că tipul e un bădăran. Nu-l descoperi nicăieri prin memoria lui de cîine isteț și se întrebă de unde apăruse. Merita să i se dea o lecție. De aceea ataca cu furie, regretînd pentru prima dată în viață că nu s-a născut doberman sau alt uriaș de acest fel.

Anton ieși pe ușa bucătăriei, cercetînd de la distanță individul care ciocănea în geamul ușii din față. La prima vedere era același Sandu, un tip înalt, osos, prezentabil. Părea doar adus ușor de spinare. Trebuie să aibă peste șaizeci de ani, socoti la repezeală Anton.

– Hei! strigă, încercînd să-i atragă atenția.

Anton își dădu seama că nu știe cum să-i spună. Înainte vreme, pe cînd exista centrul de legume și fructe, îl numea, oficial, tov. jurist. Mai tîrziu, după ce el și Nae și-au înființat S.R.L. propriu, iar omul devenise angajatul lor, îi spunea pur și simplu Sandu. Dar acum se afla în încurcătură. Între timp acela deținuse cîteva funcții și probabil trăia încă în sfere înalte. Fusese judecător vreo doi ani, însă s-a văzut silit să plece din sistem pentru că nevastă-sa negocia procesele pe care el trebuia să le judece. Apoi s-a înscris într-un partid și a fost numit șef de serviciu în prefectură. Dar nici aici n-a rezistat mult. Colegii de partid și-au dat seama că omul lucra pe cont propriu și au cerut demiterea sa. Același lucru îl solicitau și adversarii politici. Numai prefectul era împotrivă. Pînă la urmă acela a fost nevoit să cedeze și Sandu a fost destituit cu succes. Toate astea erau bîrfe care circulau prin tîrg, Anton nu putea pune mîna în foc pentru nimic. Auzise că de cîțiva ani Sandu practica avocatura, dar nu era sigur. Cum să-i spui unui om pe care nu știi de unde să-l iei?

– Bună ziua! salută Sandu imediat, strecurînd entuziasm în glas. Ce faci, amice? Nu te-am întîlnit de-un secol!

– Bine, domnu' Sandu, răspunse Anton. Înaintă cu un zîmbet stînjenit spre omul care-i fusese cîndva angajat. Își dădea seama că pornise cu stîngul și nu reușise să-l tutuiască. Bine, ce să fac?

– Nu te-ai schimbat deloc, spuse Sandu, întinzîndu-i mîna. Tot cu zîmbetu' pe buze, același tip bonom! Mă bucur să te-ntîlnesc.

– Și eu mă bucur, răspunse Anton, strîngîndu-i mîna. Se aplecase involuntar în timpul salutului și încercă să-și restabilească poziția, dar se împiedică în iarbă și aproape că se pierdu cu firea. Troscotu' ăsta, mama lui!

Feri fîșiile cu mărgele colorate ale plasei pentru insecte și-și invită musafirul să intre. Sandu pătrunse în odaie și, o dată cu el, străbătu încăperea un fior de răceală, neliniște și pericol venind de-a valma din trecut. Luă loc pe laviță, lîngă masă, iar Anton scoase dintr-o vitrină o sticlă cu pălincă și două pahare. Ciocniră și fiecare gustă cîte

puțin, scuturîndu-și capetele. Nu erau băutori de cursă lungă. Anton se așeză pe un scaun, încercînd parcă să-și ascundă treningul uzat. Celălalt era la costum și cravată, ca scos din cutie. Însă obrajii îi erau mai supți ca altădată și nasul i se coroiase.

Sandu îi aduse laude pentru felul cum renovase vechea gospodărie și se interesă de viața lui și de neamuri. Neștiind unde vrea să ajungă acela, Anton dădu răspunsuri în doi peri. Își aminti pe neașteptate de nepoți și-și spuse că erau prin livada din spatele casei. Le plăcea să se joace prin tufele de coacăze și zmeură, căutînd urmele ursului care făcea dulceață pentru copii. Și atunci apăru Aneta, aducînd o farfurie plată cu felii de pîine, ceapă, roșii, șuncă și caș. Încercînd să-și ascundă temerile, femeia glumi amintindu-le proverbul despre casa nemăturată care musafiri așteaptă. Afișa o amabilitate forțată și reuși să despotmolească pentru o clipă discuția. Dar se retrase rapid, motivînd că avea treburi.

Din acest punct dialogul dintre cei doi poate fi refăcut numai pe bază de presupuneri. Luat la întrebări de Aneta în aceeași zi, Anton a declarat că el unul n-a priceput nimic. Sandu făcuse aluzii peste aluzii și insistase că poți avea neplăceri cînd nici nu te aștepți. Se referise la Nae, sugerînd că a căpușat cu S.R.L.-ul lor fostul centru de legume și fructe ce aparținea statului, pînă l-a dus în faliment. Știa exact cum au stat lucrurile, pentru că el însuși îl consiliase pe Nae. Sigur că avea partea lui de vină, Sandu nu nega asta, dar făptuitorul scapă basma curată dacă îi dă în gît pe ceilalți. Așa sunt legile din ziua de azi, spuse. Iar el a fost prevăzător și deține copii de pe acte, nu aruncă vorbe în vînt.

Anton nu reușea să înțeleagă unde bate omul și ce vrea de la el. Îi dădea întru totul dreptate, privindu-l cu fața senină și zîmbăreață. Sandu îl analiză cu atenție, întrebîndu-se dacă tipul e cretin sau se preface. El căuta să-l șantajeze, dar celălalt nu pricepea nimic. Cum să te descurci cu ăsta? În timp ce Sandu încerca să se facă înțeles, Anton intra tot mai mult în ceață. Sesizase că există o amenințare în tirada lui Sandu, dar nu pricepea ce se dorește de la el. Nu se făcuse vinovat cu nimic. În firmă, fusese ținut la distanță de fratele său. Semna acte numai cînd Nae nu era acolo. Dar asta se întîmpla rareori. În rest, Nae tăia și spînzura, cum se spune.

Dîndu-și seama că n-o scoate la capăt, Sandu schimbă foaia și o luă cu binișorul. Îi aminti lui Anton că erau prieteni de ani și ani și venise să-i propună o afacere din care să scoată amîndoi bani frumoși. Deocamdată era ceva confidențial, totul trebuia să rămînă între ei. Intenționa să-și cumpere un gater și să intre în afaceri cu material lemnos, cam asta era ideea. Puteau face treabă bună împreună, mai ales că Anton era șoferul și omul de încredere al directorului silvic.

Anton obiectă că el nu se pricepe la afaceri și încearcă să se țină departe de învîrteli riscante, dar Sandu îl asigură că nu existau riscuri. Nu-i cerea un răspuns pe loc, deoarece el însuși avea nevoie de timp pentru a face un plan de bătaie. Numai să rămînă între ei toată treaba, pe moment nu avea altă rugăminte. Ar fi fost de dorit să nu afle nici Aneta, știi cum sunt femeile, nu-i nevoie să-ți explic. Anton trase un fermoar imaginar prin dreptul gurii și-l asigură că nimeni nu va afla nimic, domnu' Sandu.

Dar abia plecă acela, că Anton se duse întins la nevastă-sa în bucătărie și încercă să-i reconstituie cît mai fidel discuția. Părea dificil să redea o conversație atît de încîlcită și înțesată cu aluzii, însă Aneta îi puse tot felul de întrebări, reușind să priceapă despre ce-i vorba.

– Antoane, ascultă ce-ți spun, zise femeia. Nu te băga în chestiile astea și nu semna nici o hîrtie. N-am încredere în omu' ăsta.

– Ei, lasă, spuse bărbatul. N-o lua nici tu în serios. M-a întrebat și el, nu mi-o pus sula-n coaste.

Aneta termină de spălat vasele și-și șterse mîinile cu poala șorțului. Feri puțin perdeaua și urmări zbenguiala nepoților prin curte.

– Din cîte înțeleg, încearcă să ți-o pună, spuse, îngîndurată. Și cred că nu se lasă păgubaș și te caută din nou. Fii cu băgare de seamă, Antoane. Nu umbla după cai verzi pe pereți…

Sfatul nevestei părea rezonabil, numai că fusese livrat într-un ambalaj sîcîitor și asta îl scoase din sărite pe Anton.

– N-am nevoie de sfaturile tale, replică Anton. Cred că știu și singur ce am de făcut, adăugă.

Ieși în curte și un timp se învîrti pe lîngă mașină. Parcă nu-și găsea locul. Știa de pungășiile lui Nae, dar astea erau chestii vechi. Absent, nu luă în seamă tentativele nepoților de a-l atrage în luptele cu indienii, iar Aneta, dîndu-și seama de indispoziția bărbatului, îi chemă în bucătărie la o dulceață. Numai Bulbuc se învîrtea în jur, pînă cînd Anton îl săltă cu vîrful piciorului și-l aruncă prin aer, numindu-l *javră puricoasă*. Cățelul își dădu seama că trece printr-o zi nefastă și se retrase schelălăind în cușca sa dintre garaj și bucătărie.

Încercînd să scape de sentimentul apăsător de indispoziție, Anton pretextă că trebuie să cumpere niște piese pentru mașină. Era o minciună și Aneta pricepu exact asta. Îi înțelegea mîhnirea, dar era de datoria ei să-i deschidă ochii. Anton rămăsese același tip copilăros din tinerețe și era nevoie de cineva care să-l țină din scurt.

Înainte de a ieși în tîrg, Anton se schimbă de trening. Își puse o cămașă cadrilată, cu mînecă scurtă și un pantalon din pînză. Hoinări un timp prin piața de vechituri, apoi îl întîlni pe Vichentie, un tip rufos, cu barbă roșcată. Vichentie (Vic pentru apropiați) fusese prieten cu taică-su, Oreste, și le cam trăgea la măsea, deși trecuse de șaptezeci de ani. După evenimentele din 1989 s-a oploșit în cimitirul orașului și se ocupa cu întreținerea mormintelor, iar rudele celor îngropați îl răsplăteau cu pomeni și sticle cu băutură. Vic ținea morțiș ca pe mormîntul lui Oreste să existe tot timpul flori proaspete adunate de pe alte locuri de veci, iar Anton, în contrapartidă, îi strecura cîțiva lei pentru o votcă, de fiecare dată cînd se întîlneau.

De astă dată norocul îl copleși pe Vichentie. Anton îl invită într-o bodegă de lîngă piață și comandă șase halbe cu bere și zece mici cu pîine și muștar. Rămase apoi dus pe gînduri, ascultînd pălăvrăgeala bărbosului despre vremurile cînd trăia Oreste și cît de bine se distrau ei împreună. Anton gusta cînd și cînd din berea amăruie, încercînd să uite de musafirul din acea zi și de perico-

lele pe care acela obișnuia să le presare în urmă. Căuta să se liniștească, spunîndu-și că toate i se trăgeau de la vorbele aruncate în vînt de o muiere proastă.

Vichentie își dădu seama că Anton nu era în apele sale, dar nu conteni să înșire baliverne, înfulecînd mititei și dînd pe gît halbă după halbă. Pentru că, potrivit credinței strămoșești, pomenile atît de îmbietoare se ridicau de îndată în slăvi la sufletul lui Oreste. În fond, Vic era un altruist care săvîrșea un serviciu pentru un prieten dispărut, nu avea alt interes.

În spiritul adevărului, ca unul care l-am cunoscut pe Vichentie, afirm cu mîna pe inimă că pehlivanul, în timp ce lingea berile și mesteca mititei cu cioturile înnegrite ale dinților, se gîndea numai la sufletul lui ahtiat după bunătăți din astea. La Oreste putea să ajungă numai o aromă plăcută de grătar încins și hamei, ce-i trebuie bere în ceruri? Om de treabă Oreste, nimic de spus, dar întotdeauna a fost cam necumpătat la băutură. Și nu s-ar mînia bunul Dumnezeu să-l vadă mort de beat pe acolo? Vichentie știa că niște halbe înspumate cu bere ar însemna și acum o tentație primejdioasă pentru Oreste. Așa că supse halbele, pentru ca nu cumva să ajungă vreo picătură la ceruri și să-i cauzeze neplăceri prietenului său.

Anton se întoarse acasă pe înserat, luă cîteva guri de mîncare și se culcă în camera de zi, ca de fiecare dată cînd se certa cu nevastă-sa. Se scufundă într-un somn agitat, din care îl extrase mai tîrziu niște zgîlțîieli. Se simțea buimac și încercă să scape de insistențele atît de supărătoare.

– Scoală, omule! Auzea ca prin vis glasul Anetei care continua să-l scuture. Trezește-te odată, n-auzi?!

Reuși să se ridice în capul oaselor, confuz și iritat. Nimic nu-l deranja mai mult decît să i se strice somnul. Înțelese pînă la urmă că se petreceau lucruri grave. Trecuse de ora două noaptea și telefonul din hol suna fără încetare. Nu putea fi semn bun. Aneta spuse că îi este frică, du-te tu, doar n-o fi tot advocatu' acela, ducă-se pe pustii!

Informațiile astea îl stîrniră și mai mult. Anton era om blînd și cumsecade, însă fusese călcat pe bătătură. Cum să suni la ora asta? Nu te gîndești că sperii lumea? Avea de gînd să-i spună cîteva, cît era el de avocat. Merse somnoros în hol, urmat îndeaproape de nevastă. Telefonul continua să sune în draci, spărgînd liniștea nopții. Sunetul strident îl călca pe nervi. Își reproșă din nou că nu renunțase la telefonul fix, acum cînd orice terchea-berchea avea mobil.

– Alo! strigă Anton, ridicînd receptorul. Aa-loo!

Aneta rămase la distanță, de parcă s-ar fi temut că pericolul putea să năvălească prin dispozitivul de ebonită. Nu apucase să aprindă becul în hol și-l zărea pe Anton în lumina ce se strecura din camera de zi, fără să-i distingă reacțiile de pe față. Din cîte își dădea seama, nici el nu reușise să priceapă cine se afla la celălalt capăt al firului.

– Cine ești?! Anton se răstise în telefon, scos brusc din sărite. Părea că ține morțiș să-l legitimeze pe celălalt. Vorbește clar, ticălosule!

Teama femeii începu să se risipească și deveni curioasă. Probabil se înșelase și la telefon nu era domnu' advocat. Dar cine putea fi atît de insistent? Se apropie prin spatele bărbatului, încercînd să obțină un răspuns la întrebările ce-i năvăleau în cap. O bănuială puternică îi dădea tîrcoale, dar mintea ei nu putea să accepte aiureala aia. Nu-și dădea seama ce urmări putea să aibă acel telefon. Simți un ușor regret că nu sunase Sandu, măcar ai fi știut la ce să te aștepți.

– Cinee? (…) Nae?! Care Nae? Eu nu cunosc nici un Nae! (…) Nu ți-i rușine să dai telefon la ora asta?! Și încerci să te mai dai drept… (…) Bun, dacă tu ești nemernicu' acela, de ce dai telefon după douăzeci de ani, la miezu' nopții și beat ca un porc pe deasupra?!!

Anton puse palma pe receptor și-i spuse Anetei că un bețivan se dă drept fratele său. O îndemnă să se ducă la culcare, el avea de gînd să-i dea o lecție ticălosului, de să-l țină minte. Dar femeia nu se clinti din loc. Nu se punea problema să plece tocmai acum, îi sărise complet somnul. Anton se întoarse spre telefon.

Simțea crescînd în el un sentiment de furie; ceva necunoscut firii sale părea să i se răzvrătească prin sînge. Trecuseră ani și ani de cînd Nae dispăruse cu banii firmei și, cu toate că Anton percepuse fapta ca pe o trădare și un furt mișelesc, un timp s-a temut pentru viața fratelui care o luase pe căi greșite și părea în stare de orice. Nu făcuse plîngere la poliție de teamă ca Nae să nu facă și de alte netrebnicii, dar și din cauza mamei lor, care vărsa rîuri de lacrimi pentru fiul ei preferat și încerca să-i găsească un milion de scuze.

– Porcule! reluă Anton. De ce nu ne lași în pace?! Ce mai vrei? (…) Ceee?!… Sîngele apă nu se face? Mă piș în sîngele tău, nesimțit, ce ești! Cum de nu ți-i rușine să vorbești de sînge?! (…)

Anton se miră de curajul și răutatea lui; parcă îi făceau bine. Devenise dintr-odată alt om. Dintotdeauna Nae fusese *fratele mai mare* și avusese ascendent asupra lui din toate punctele de vedere. Ani în șir îi spusese *bădița*, cum dorise mama lor. Abia după ce Nae a intrat la liceu, i-a interzis categoric să-l mai numească astfel, de teamă să nu-l ridiculizeze colegii. I-a venit greu să renunțe la acel apelativ și a început să-l tutuiască, dar cu un fel de jenă. Au urmat apoi anii rupturii dintre ei, pentru ca în acest miez de noapte mezinul să se răzvrătească atît de spectaculos.

– Iertare?! Cum îndrăznești să vorbești de iertare? După ce ne-ai furat ca-n codru și ne-ai lăsat cu atîtea belele pe cap, vrei iertare? (…) Mă întreb cum ai să-i ceri iertare lui Cristi, un prunc handicapat pe care l-ai părăsit ca un laș! Și de ce-ai telefonat acum? (…) Sandu?! Da, a trecut. Da' ce mai puneți la cale? Vreți să mai trageți vreun tun, așa-i? Vă dau pe mîna procurorilor pe amîndoi, pungași ce sunteți voi, să nu spui că nu ți-am spus. Pa!

Dădu să închidă telefonul, însă păru că-și amintește ceva și se răzgîndi.

– Ascultă, bestie, spuse, părînd calm și sigur pe el. Nu vreau să mai am de-a face cu tine, să fie clar. Dar dacă tot deranjezi lumea la miezu' nopții, spune-mi și mie, de unde dai telefon? (…) Din fundul iadului?! Din infern?! Aha, excelent! Sper că și Dana e cu tine, că vă potriviți de minune! Pa, și mai du-te naibii de ticălos!

(Fragment dintr-un roman în lucru)

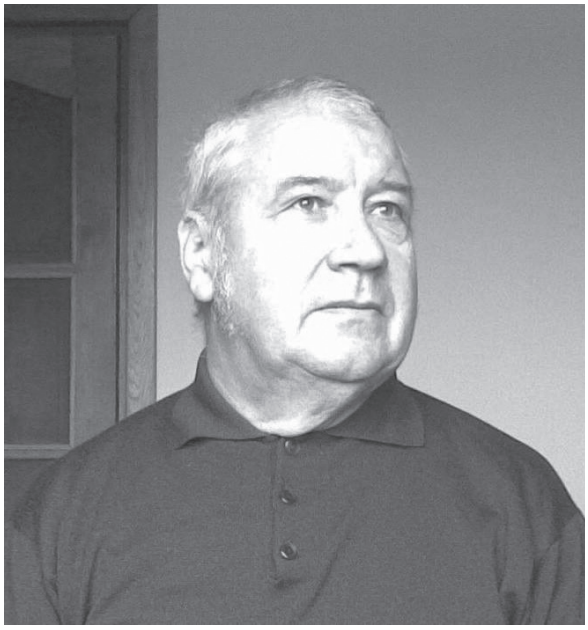

Mircea OPREA

Anul cu o mie și una de nopți*

36.

După alte și alte înghițituri din coniacul răpit din patrimoniul prietenului dispărut, Tudorin își aminti, în compensație cu reveriile lui Mihal care își permisese să-i spună ce bărbat fusese la vremea lui, un bărbat care niciodată nu abuzase de vreo femeie, dimpotrivă, i s-a întâmplat să facă sex și fără să vrea el, că și acum are nopți cu erecții oțelite și se întoarce cu spatele până să se dea de gol, că și Anița-i prea muncită, prea chinuită de viața asta nedreaptă, zâmbind în aburul aromat, Tudorin tocmai își amintea ceea ce ar fi vrut să uite, ar fi vrut să uite de marea lui vitejie de gazetar, ancheta dinainte de '89 despre bărbații cei viteji ai orașului de atunci, cei care luau câte o cameră la hotel să-și întâlnească *iubițica,* știind și că oamenii de la recepție fuseseră instruiți să-i accepte de clienți și pe moldoșăneni înregistrându-i și pe cei care luau camera să facă un duș că n-aveau acasă apă caldă, ori aveau zidarii în casă, recepționerii acceptau să dea camere cu ora deși erau plătite pe ziua întreagă, nimerindu-se, în camera de alături, cu un etaj mai sus, mai jos, să vină și câte o femeie căsătorită sau nu – de ce am ști, care, și ea dornică de igienă, dorea un duș pentru că nu-i curge apa caldă acasă, urmând să vină și cei din familie, uneori aceștia veneau, alteori – nu, dar directorul hotelului nu era dirigintele clasei, nu era parohul de la Sf. Macarie. Bucuros de vânzoleală, el se mulțumea cu profitul, cameristele având treabă cu spălatul băilor, cu schimbatul lenjeriei, iar casieria – cu număratul banilor.

Tudorin, cu fler, a avut revelația dorinței de igienă a moldoșănenilor, bărbați și femei, și prețul pe care sunt gata să-l plătească numai s-o aibă, a avut revelația când a privit situația veniturilor din activitatea de servicii: ia uite ce surpriză, hotelierii s-au înscris și ei, vasăzică, în întrecerea socialistă, gradul de ocupare a paturilor a ajuns la 150 la sută din capacitatea totală. Într-o informație pe care alt coleg ar fi expediat-o ca știre, e adevărat, de pagina întâi, Tudorin a simțit bomba: *Anul cu... o mie și una de nopți!* Nu-i un titlu prea rău și-a zis Tudorin, însă trebuie argument, documentare. I-a spus Ceciliei că pleacă *pe teren,* și-a luat într-o geantă trusa de bărbierit, pijamaua, papucii și, copleșit de amabilitățile recepționerei, și ea o cunoștință mai veche, a completat conștiincios fișa de cazare în hotel: *ziarist; interes de serviciu!* Și prinde taina: da, gradul de ocupare al paturilor trece de sută la sută pentru că o cameră se vinde cu ora la prețul de zi întreagă, cum ai plăti o pâine și tu iei o felie, atât vrei să mănânci, cu atâta te saturi, următoarea felie fiind vândută altuia tot ca pâine întreagă și, minune, lumea-i mulțumită, nimeni nu se plânge! Din zâmbete, din aluzii, din șoapte pe sub scări, Tudorin află că nici nu se tăia întotdeauna chitanță, că erau și clienți, clipit din ochi, care n-aveai cum să-i treci într-o rubrică, n-aveai să le ceri bani, deși ei nu uitau să lase o mică atenție, acolo, fie pentru cameristă, fie pentru băiatul de la room-service dar, de vreme ce lumea-i mulțumită, de ce să te sperii, să refuzi clienții?

Când Tudorin a citit lista cu concetățenii săi iubitori de igienă a jubilat ca și cum l-ar fi zărit pe Papă, așezat și el la coadă să vadă Capela Sixtină. A copiat din registru numele *turiștilor,* durata, scopul vizitei, revenirile lor în hotel, el urmând să aleagă *pe cine dă la ziar*, că doar n-avea să completeze vreo *Carte de imobil*, precum Mihal, să scrie tot ce află, tot ce aude, deși, după cum știa, și hotelurile țin un fel de carte de imobil. Dar Tudorin nu pentru atât se străduia ca gazetar să scrie despre un subiect pe care l-ar fi putut ignora fără niciun reproș din partea cuiva sau, pentru sine, să invoce clauza de conștiință. Săptămâna următoare se convocase o ședință de partid în redacție, pe ordinea de zi fiind propusă și excluderea lui din organizație, lucru mare să scape cu un vot de blam.

Trăsese o beție de pomină cu câțiva prieteni mai deocheați, între ei și Tonny Cofar dornic ca Lolly, dizeuza, să-i pozeze; spre dimineață s-au bătut cu chelnerii, au dansat pe mese și au plecat cu Lolly, o podoabă pornită *cu pluta* în turneu prin orașele de pe malul Siretului, începând de la Galați în amonte, acum ajunsă și la Moldoșani și, cu Lolly, au plecat într-o garsonieră din centru; din pricina înghesuielii, au lăsat ușa deschisă că nu încăpeau toți admiratorii

cântăreței în camera prea strâmtă iar vecinii, invidioşi că nu prind loc în față, au chemat miliția. Legitimarea cheflilor dornici s-o asculte pe Lolly şi în particular a durat până la ziuă, Tudorin refuzând să se legitimeze, ba arătându-se de-a dreptul jignit: *Tablagii de doi bani, vă fie ruşine că mă deranjați; o să vă pună comandantul să vă cereți scuze şi o să-l rog, o să-l rog mult să nu vă dea afară!* Peste două ore *tablagii* l-au dus cu o maşină mică acasă aşa, ca gest amical din partea colonelului Perian, dar de vot de blam n-avea cum să scape pentru că primul-secretar primise informarea cu *evenimentele* nopții şi scrisese în dreptul numelui său cu creionul roşu: *Afară!* Mai mult, unul dintre amicii de chef, să se salveze, turnase în amănunt tot ce făcuseră iar Tudorin căzuse destul de prost în afacerea asta, el îi condusese în garsoniera de la care avea cheia, proprietarul fiind plecat o vreme.

Trebuia să găsească o ieşire sau, măcar, cei de la ziar să afle ce om pierd că, sigur, după tărăşenia asta de pomină, n-aveau cum să-l mai țină în redacție, alții au fost dați afară şi pentru mai puțin. Tudorin copiase cu sârg numele musafirilor, clienții de hotel din oraş, iertând, din prima, paraşutele de profesie sub scuza că a scrie despre ele abia aşa le făceai publicitate, o scuză care le elimina pe toate celelalte. Gazetarul ăsta corupt de beție, şi totuşi atent la context, scosese din listă şi câțiva inşi pe care îi ştia cu probleme în casă ori în curs de divorț, mai scosese un profesor, doi, prieteni de-ai săi ori prieteni ai prietenilor, iertase câțiva studenți veniți în vacanță, mai iertase câteva mămici.

Şi tot fusese în riscul să i se refuze materialul. Iftode, secretarul de redacție, după ce se distră pe tot timpul lecturii, îl respinse în hohote: Nu, ha, ha, nu, cum să publicăm *asta?!* Atunci, ca orice inconştient, Tudorin blufă: Ancheta e din ordinul lui Bujoran, secretarul cu organizatoricul, de la el am pontul iar el, tovarăşul Iftode, ca secretar de redacție, n-are decât să-l sune. Bine, fii atent, pe răspunderea ta! Altfel, textul, anunțat printr-un supratitlu ilizibil, *Hotelul Simfonia, în fruntea întrecerii socialiste din județ*, părea un text anost, fără adjective bombastice, fără laude exagerate, stilul parodiind cât mai aproape maniera sobră în care ar fi scris şi despre întrecerea de la Combinatul de utilaj greu: cifre de plan în mii lei, procente, angajamente, fruntaşi, în final – cuvântul secretarului de partid care, autocritic şi modest, recunoştea că, aşa cum a spus deseori secretarul general, *şi la noi e loc pentru mai mult şi mai bine!* Directorului îi fusese rezervată cireaşa de pe tort: el mulțumea moldoşănenilor căci, grație lor, unitatea de care răspunde *va ajunge în comunism înainte de anul 2000* – gogomănie citată într-o casetă separată, scrisă în aldine, pe prima pagină. Fireşte, fiind un text de lucru, erau şi critici; un client se plângea de calitatea săpunului Cheia, altul vorbea despre lenjeria de pat, curată, e adevărat, dar vizibil învechită, iar un bărbat mai solid se arăta supărat pe mobilierul şubred, gata să se rupă şi la cel mai mic *orgasm,* ochiul vigilent al capului limpede corectând – *şi dintr-un strănut!*

Tudorin s-a străduit din răsputeri în documentare şi până la urmă a reuşit să-şi redacteze ancheta cum a vrut: puține texte au fost scrise mai prost, niciun text de-al său n-a fost mai citit. Unitatea deja primise din partea Ministerului turismului *diploma de fruntaşă pe ramură*, hotelul de la noi fiind dat de exemplu în țară şi ar fi o mare greşeală ca pe aceşti fruntaşi, lăudați de *forul superior,* să-i laşi în umbră, să se creadă că organul local de presă nici n-a aflat de ei ori, mai grav, îi persecută. Cu asemenea argumente secretarul de redacție păru să se lase înduplecat, totuşi îl mai întrebă o dată, înainte de a trimite manuscrisul în tipografie: *Şi zici că ai vorbit cu Bujoran!?*

Mințise, mințise ca de obicei, ori devansase un adevăr, asta-i şi minciuna în presă, un adevăr spus mai devreme de a se fi întâmplat, pentru că până la urmă Tudorin a ajuns să stea de vorbă şi cu secretarul de la organizatoric care l-a chemat în ziua următoare, de dimineață. Cu un zâmbet larg, l-a întrebat, mare diplomat Bujoran ăsta, dacă a avut greutăți în documentare şi de ce n-a apelat la sprijinul său, cum fac şi alți colegi din redacție. Apoi a vrut să se asigure că toate datele sunt exacte şi că el, ca ziarist, s-a gândit la urmările publicării anchetei, la consecințe. Consecințe pentru mine, se sperie Tudorin! A, nu, pentru *eroii* reportajului, pentru reputația lor! Sigur că m-am gândit; dar ei de ce nu s-au gândit la statutul lor, la carieră, de ce să le păzească reputația un gazetar când toate cameristele ştiu şi vorbesc prin oraş cine cu cine se culcă, că eu de unde aveam să aflu, şi încă n-am spus totul, am şi eu rezerva mea în caz că voi fi reclamat la secția de presă. Bujoran şi-a dat seama imediat cu cine are de-a face: înaintea saltului mortal la trapez, sinucigaşul şi-a asigurat plasa, în caz că nu-i reuşeşte figura, măcar să se agațe de alții, să nu-şi rupă gâtul singur.

Cunoscând oamenii, Bujoran a înțeles că atâta timp cât îl avea în mână mai poate discuta cu el, iar dacă îl amenință şi scandalul ajunge mai sus nici pentru el nu-i bine. Parcă se şi vedea deja director pe la un IAS, meseria sa fiind de agronom. Îşi sună secretara: Două cafele bune, te rog, că am ceva de vorbit cu tovarăşul de la ziar şi nu ne deranjează nimeni, doar tovarăşul prim. A scos din raftul de protocol o sticlă de votcă neîncepută şi două pahare: Bun, să văd lista completă pentru că, fii sigur, vei primi o mulțime de telefoane. Până să-i arate ce ştie, Tudorin prinse a da cu periuța: da, se bucură de ocazia de a fi între patru ochi, să-i spună că îl apreciază pentru obiectivitate, ştie că munceşte mult, că face teren în județ, că deseori îşi sacrifică sfârşitul de săptămână când alții stau cu familia, ştie şi de vizitele lui de lucru în CUASC-ul Vlădeni, zonă de care tovarăşul director Eugenel Martiniuc răspunde şi el de achizițiile de lapte. Şi zici că-l ştii pe Jânel, pe Martiniuc, se arătă interesat secretarul. Păi cum, e vecinul meu, suntem prieteni şi, în timpul liber, mai stăm de vorbă la un pahar de chefir.

Aha, se lumină Bujoran pe deplin lămurit de cum numele amicului lor comun, ce minune, nu se regăseşte în anchetă, nici pe lista întreagă, lumină ce nu-i scăpă lui Tudorin, motiv să-l întrebe repede dacă-i posibil să discute şi despre eventuala publicare a unui caz mai grav, un tovarăş din activul de partid a ajuns în garsonieră, la o domnişoară, ea i-a făcut poze când, beat, bărbatul adormise, jenante poze şi, să fie sigură că scapă de el pentru totdeauna, a dus filmul şi hainele la miliție. Secretarul părea să nu ştie: Ei, îi aminti Tudorin, *şeful* i-a dat repartiția pe garsonieră cu condiția ca ea să accepte o vizită de casă nouă şi uitați ce-a ieşit – scriu despre ei, am şi titlu: *Amant cu forța!* Şi s-a dus la femeia dorită la pat, ce jignire, cu o sticlă de *vin de masă!* O ştiu, o ştiu şi pe asta, dar să mai lăsăm, nu dăm toate bombele, se tocmi secretarul, să nu se creadă că suntem un județ de futălăi, nu acum când îl aşteptăm pe Tovarăşul în vizită. Oo, excelent, gândi Tudorin, asta cu *vizita Tovarăşului* i-o vând lui Iftode, să vadă şi el ce surse am! Au stat de vorbă vreo două ore, sticla de votcă aproape că a băut-o toată Tudorin, dar întâlnirea n-a fost fără rezultat.

Aventurier de altă clasă, Bujoran a înțeles că are în față un coțcar de talent care, ăsta-i era talentul, prins la furat găini, dă foc la poiată şi-ți spune senin că el a sărit primul

să stingă focul! N-avea să-i reproşeze asta acum; îi va ierta prostia cu dizeuza, pricepând că ziaristul ăsta e un jucător dispus să rişte până la inconştienţă. În redacţie nu l-au mai deranjat de ce-a scris el despre *realizările Hotelului Simfonia*, nici Tudorin n-a mai insistat să scrie despre activistul din garsonieră, nimeni nu i-a reproşat ceva în faţă, doar colegii, invidioşi, îl mai împungeau când se aflau la un pahar; şedinţa în care urma să fie dat afară din partid şi, fireşte, din redacţie, s-a amânat la cererea lui Bujoran care ţinea să participe şi, ca un făcut, fusese chemat la o plenară la cece şi o să-i anunţe el când s-o reprogrameze. Aşa, amintindu-şi pe sărite poveşti din tinereţe, poveşti de care ar fi vrut să uite, Tudorin adormise în şezlongul lui Dorel, acolo, în subsol şi, când deschise ochii, văzu că Mihal plecase iar sticla de coniac se golise de parcă nici n-o băuse el. Uitând de toate câte le gândise, de câte îşi amintise, Tudorin rămăsese cu o plăcere ascunsă, trăită de unul singur: îi va cere Doricăi, nu azi, nu mâine, să-i lase lui cheile de la subsol, să-i lase lui chilia, aşa, în amintirea prietenului său de care, încă, nu se poate despărţi.

Dorel? În stradă, cunoştinţele care apucau să-l zărească, îl salutau placid, cu stropul de bunăvoinţă, cu îngăduinţa acordată idiotului ce nu-şi dă seama pe ce lume trăieşte, un idiot blând şi senzaţia asta, conştientă şi irepresibilă, îl durea până la anularea de sine. În ultimele sale ieşiri, Dorel simţise dureros cum cară în spate mirarea ce-i putrezea de mult şira spinării: de ce-ar trăi în mijlocul unei lumi inutile, o lume în care el, mai întâi, nu crede, în care el nu are scop. Şi, apoi, de ce-ar avea un scop al său şi n-ar trăi ca o plantă: ea există şi atât, în fibra ei având şi scopul, şi mijloacele de a-l ajunge. Ce să-şi mai dorească? Dacă nu-ţi eşti ţie util, fii util altuia. Şi de ce să fie util cuiva când, înainte de orice, ar trebui să nu fii o povară, asta şi-ar dori el. *Să fii util cuiva* i se părea că şi aici s-ar ascunde un pericol: starea de bine a *cuiva* ar depinde de tine, sentiment ce l-ar copleşi peste ce ar putea să îndure, judeca Dorel şi avusese ocazia să i-o spună şi lui Tudorin, continuând una din dilemele pascaliene.

Inutil altora, inutil sieşi, Dorel simţea că, *evaporându-se,* nimeni nu l-ar regreta, nimănui nu i-ar lipsi. Iar Tudorin se întreba de nu cumva prietenul său din subsol se scrântise de-a binelea, altfel – cum să-l înţelegi într-o lume reală, el fiind un prilej de continuă uimire pe scară: ce ins matur se ascunde în subsol, într-o boxă insalubră, întunecoasă, ce ins teafăr ar alege să trăiască sub limita austerităţii refuzând un confort şi o bunăstare deasupra oricăruia dintre noi? De n-ar fi fost atât de spectaculoasă, ci una banală, cum e o moarte bună, un accident, o sinucidere chiar, fie şi o crimă, ca situaţie extremă, orice dar ceva cu o explicaţie certă, toţi s-ar fi împăcat repede cu ideea: *Săracul, ce ghinion, nici nu ştiu dacă împlinise şaptezeci de ani, că nu ieşise la pensie de mult.* Cu prezenţa sa inexplicabilă, Dorel părea un meteorit căzut la picioarele noastre, şi el mirându-se că este acceptat, suportat, deşi, e limpede, nu aparţinea lumii în care s-a nimerit. Inadecvarea lui îţi sărea în ochi, vederea sa fiind o lumină prea aspră peste mizeria zilei. Avea momente de absenţă când nu-i zărea pe cei de lângă el, cum nici ceilalţi nu-l băgau în seamă, un fel al lumii de a se purta *drăguţ* cu tine, de a te accepta: *Câtă vreme nu mă deranjezi, fii cât de ciudat vrei!* Să fie ăsta adevărul întreg? Şi dacă toţi cei din jur l-au acceptat, eu de ce n-aş admite personajul când m-a prins şi pe mine ca în capcana unui vis negru.

Cu ceva curaj, l-am adus târziu între noi, apoi l-am exilat, l-am surghiunit la subsol, în zona inconştientului, dar nu-i suficient; prezenţa sa de fantomă încă mă domină. Ultima soluţie – afară! Şi atunci Tudorin auzi o voce, vocea din spatele vocii sale: Dar tu acum despre cine vorbeşti? Despre Dorel sau despre cineva din interiorul tău? Nu cumva chiar tu l-ai alungat cu neîncrederea ta în tine, în el, nu cumva l-ai alungat pentru că nu se integra lumii, aşa cum o vedea el? Greu de acceptat între noi, Dorel a dispărut fără ca nimeni să afle cum şi unde: nu-şi afla locul nici în spatele creierului, a vocii mele, nici în subsolul blocului, nici în subsolul paginii, afară cu el, afară şi din *condominiu!* O dispariţie care, văd, n-a îngrijorat pe nimeni, doar pe cei apropiaţi, familia. Inconştientul are puterea să ascundă, să facă uitat un fapt ca şi cum nici n-a fost. De ce te-ar mira dispariţia vedeniei ivite din aburii alcoolului, când se întâmplă tragedii, oamenii mor, dispar sau, pur şi simplu, se satură să mai fie aceiaşi din fiecare zi, să fie mereu în acelaşi loc, să te întâlneşti cu ei zi de zi cum întâlneşti un copac, colţul de clădire, semnul de circulaţie, dar nici n-au curajul să te tragă de mânecă, să-ţi strige în faţă: *Află că şi eu sunt un om!* şi dispar înainte ca tu să afli că lângă tine, da, a fost un om. Unii, cu pretenţia că-s mai mult de-atât, din respect pentru ei, o iau din loc când nici nu te-aştepţi, ca silueta cea neagră de pe semnul de trecere de pietoni, când semaforul e verde, traversând şi ea strada. Avem dreptul să ne luăm după acel contur nesigur şi să-l fixăm acolo unde credem noi că-i este locul, înapoi, *pe semnul de circulaţie,* să-i spunem că asta-i este menirea pe tot restul vieţii, să stea încremenit pe vopseaua albă de pe tablă, ca într-o amânare a trecerii? Fapt banal din lumea reală, Dorel a dispărut. Sigur voi fi întrebat şi eu dacă ştiu ceva. Cum nu pot minţi, voi spune atunci *adevărul meu* şi poliţiei. Doar să fiu întrebat!

S-a întâmplat cum mă aşteptam: am fost chemat la poliţie şi asta s-a petrecut la o săptămână şi mai bine de la ziua, din noaptea în care a dispărut. Noaptea, de ce noaptea? Eşti tu sigur că a dispărut noaptea sau doar aşa ţi se pare ţie mai spectaculos, mai romantic, să fi fost răpit noaptea? Fii atent, te fură cuvintele şi ele, cuvintele, dacă nu eşti treaz, creează o realitate a lor în care te vor sili să trăieşti şi tu! Am fost punctual, la fel şi inspectorul Berceanu, semn că nici unul n-aveam treabă, altfel – de ce să fim punctuali într-un oraş ca Moldoşani unde, a-i cere cuiva să fie punctual şi de cuvânt sună a impolitete? Ofiţerul, pe care nu-l mai văzusem pe la noi, m-a condus la primul etaj într-o cameră cu un birou şi câteva scaune, o austeritate ce lăsa să planeze peste cel interogat orice bănuială. Ne-am aşezat ca doi inşi trişti care au de făcut împreună o treabă deloc plăcută, motiv să ne arătăm, să ne comportăm uşor iritaţi, stare ce mie, mai ales, îmi scapă repede de sub control. Inspectez spaţiul cu ţâfnă, aşteptându-mă să fiu în cătarea vreunei arme ascunse. Văd două camere de filmat ieşite în relief cu ostilitate, amănunt ce irita ariciul din mine ajuns în faţa *Autorităţii*.

Celui de bun simţ i se va părea inutilă zbârlirea lui Tudorin, când ar fi trebuit să coopereze cu bunăvoinţă, să-şi afle mai repede prietenul. Dar ceva, o veche nemulţumire îi revenea de câte ori avea de-a face cu poliţia, ceva ca un hoit înecat, aruncat în răstimpuri la suprafaţa apei. Îi venea în minte imaginea tatălui său, *Autoritatea* pe care n-a reuşit s-o convingă că este şi el o persoană majoră, cu discernământ şi, pentru că nu şi-au mai lămurit unul faţă de altul

neînțelegerea, Tudorin a rămas așa cum l-a știut Marțian Spinache, cuvintele tatălui așezându-l pentru tot restul vieții, în acest șablon. Iar acum, abordarea cu obrăznicie a întrevederii lor l-a surprins pe ofițerul care, simțindu-i mustrarea nemeritată, hotărâse totuși să-l accepte până la capăt ascultându-l: Bănuiesc că veți înregistra discuția dintre noi, și fac semn spre ochiul camerei de filmat, pentru că n-aș vrea să pierd vreo idee. Plec de-aici cu CD-ul întâlnirii, ca de la orice post de televiziune? Nu-mi sesizează ironia, știam că simțul umorului nu intră în obligațiile poliției și n-aveam de ce să mă supăr, așa sunt profesiile din slujba *Autorității,* sobre. Și eu voiam să vă propun, mai ales că asta-i procedura, înregistrăm întâlnirile de serviciu, îmi confirmă ofițerul. Foarte bine, am și eu *procedura mea* în relație cu poliția. Și îmi scot reportofonul, mic cât bricheta. Îmi pare rău dar discuția noastră e confidențială, încercă el să mă blocheze. Va fi cazul să vă obișnuiți, altfel am amuțit. Așadar, aveți grijă ce mă întrebați, aveți grijă ce-mi spuneți, orice cuvânt va fi folosit împotriva poliției! Încercarea mea de a glumi rămâne mai departe fără ecou, încât reiau. Adică eu ce fac aici: pun în pericol siguranța altora, a vecinilor, a statului? Nu înțeleg ce-i *confidențial* ori secret în discuția unui funcționar de poliție cu un particular ca mine? Dacă există vreun secret, acela e la dumneavoastră; n-aveți decât să nu mi-l spuneți pentru că, ăsta-i riscul, eu voi trăncăni, voi bârfi: nu-s un om de încredere, așa-s gazetarii, altfel eram senator care jură să fie cinstit, loial și – discret. Ce libertate am eu dacă nu-mi pot înregistra propriile cuvinte? Ofițerul se arătă intrigat de-a dreptul: Stați puțin, nu înțeleg ce faceți dar, vă spun, e împotriva procedurii. Oricum, eu v-am invitat la o discuție pentru o lămurire, să colaborăm, așa că n-avem de ce să ne aprindem. Vreți să vă înregistrați vorbele, O.K.!

O să vă mirați de iritarea asta a lui Tudorin în fața polițistului dar avea, sigur că avea, o scuză prin pățania care l-a făcut să-și dubleze o pagubă numai pentru că a apelat, cu ceva timp în urmă, la binevoitoarele servicii ale poliției. Dar s-o spună el: Mi s-a furat diplomatul din stația de autobuz cât îl lăsasem pe bancă să-mi aprind țigara când, din fugă, un puști rapid de picior mi-a înșfăcat geanta și a trecut strada, peste liniile de tramvai, pe partea cealaltă. Nu m-am luat după el, dacă hoțul a scăpat, eu cu siguranță aș fi fost călcat de o mașină. Las baltă treburile și mă duc la poliție să anunț furtul, în geantă având actele, ceva bani, ochelarii de citit, o agendă cu o mulțime de date și telefonul mobil luat nu de mult și de care eram foarte mândru.

Cum am relațiile mele, am fost primit repede de un ofițer de la furturi. Îi spun, zâmbește la mine ca și cum m-aș fi plâns că mi s-a desfăcut șiretul: *Știm, avem* în oraș o gașcă de puștani care se distrează așa; îl prindem rapid! Dovadă că poliția nu-i luată prin surprindere, scoate din sertar un vraf de fotografii cu aerul că-mi arată poze de familie. Recunoașteți pe careva? Mă uit, fotografii impecabile, în culori, *cărți poștale* cu puștani simpatici aleși ca dintr-o clasă de elită, cu zâmbete inteligente pe chip, figuri de olimpici, deloc speriați deși în spate se vedeau gratii ori plasă de sârmă, câte o frântură de uniformă. Îl recunosc: blond deschis, ten albinos, ochi albaștri, tip clasic de caucazian: Ăsta-i! Așa, îl știm pe băiat, operează în autobuze și prin stații, că-i sprinten. Întorc fotografia, îi văd numele, are adresă și, firește, număr de mobil. Recitesc adresa, da, casa hoțului e la câteva străzi de sediul poliției, nu departe nici de blocul meu. Va să zică, suntem în aceeași *nișă ecologică,* lanțul trofic fiind complet: hoțul, victima și polițistul. Suntem vecini, ei – câștigători, eu – păgubaș. Fiți fără grijă, într-o zi, două, îl găsim, mă asigură polițistul și, cum asta îmi doream, m-am lăsat convins! Ne strângem mâinile, îi mulțumesc că m-a scos din necaz, ne zâmbim și îl invit la o cafea: Cu plăcere, cum să nu, fericit să-mi fie de folos pentru că e posibil și el să aibă nevoie de amabilitatea mea!

M-am liniștit și nici nu m-am interesat să-mi refac actele. Trece săptămâna și mă duc din nou la prietenul meu de la poliție: Ei, nici așa, *am repartizat hârtia,* se ocupă de caz un subofițer. Îl sună pe un număr de interior și-mi zâmbește: V-am spus, într-o zi, două, sigur îl prindem! Peste o săptămână: Ca să vezi, puștanul a plecat de-acasă, nici ai lui nu știu pe unde-i; sunt îngrijorați, și ei îl caută, dăm noi de el, nu scapă. Replica asta mi s-a repetat până când, la vreo două luni distanță de la furt, prietenul meu mă ia la el în birou: Dom' Spinache, *avem* o rugăminte la dumneavoastră, totdeauna noi am colaborat frumos cu presa, n-o să vă supărați! Cum așa, cu plăcere! Și cu vorbele astea, fără să știu ce vrea cu adevărat, fusesem de acord să-mi retrag plângerea și îmi explică în termeni omenești: Dom'le, furtul ăsta ne încarcă la AN-uri, infracțiuni cu *autor necunoscut,* suntem beșteliți de șefi, suntem tăiați de la prime, primim calificative mici, și noi, și unitatea, doar *satisfăcător,* și de calificativul ăsta ține promovarea în grad, în funcții, plecarea în alt oraș, dacă mă înțelegeți și, apoi, familia… Și l-am întrebat, cât să-mi mai câștig o antipatie durabilă: dacă tot nu prindeți hoții, nici pe ăștia mici, de ce să vă dea *satisfăcător* și nu, de-a dreptul, *insuficient* și să vă dea afară?!

Așa-i, de calificativul primit depinde promovarea lui, are și el un orgoliu în meserie iar eu, catâr, mă opun carierei și fericirii lui casnice. Înțeleg, cum să nu înțeleg, *oameni suntem.* Și ce trebuie să fac? A, vă retrageți plângerea, vă dictez eu câteva cuvinte, acolo. Cât despre hoț, nu vă faceți probleme, sigur îl găsim și o să aveți înapoi, repede, tot ce vi s-a furat! Semnez cu sentimentul celui vinovat care, pentru o nimica toată, o geantă de caraghios și câteva hârtii, ar vrea ca instituția asta importantă, poliția română, condusă de un minister cu un ministru în vârf și un regiment de generali, ar vrea ca oameni de valoarea lor să-i poarte lui de grijă. Până și un gazetar ca mine se rușinează de-o așa meschinărie. Sub dictare, scriu cu mâna mea prea amabilă cum, până la urmă, am găsit geanta, și renunț la plângere. Mi-am făcut alte acte, m-aș fi împăcat și cu ratarea amiciției din partea simpaticului ofițer dar, peste două săptămâni, primesc acasă un plic cu ștampilele ministerului de interne: Aha, mi-am zis, l-au prins pe puștan! Și, în plic – somația să achit o amendă destul de serioasă pentru că am pus poliția pe drumuri reclamând o infracțiune fictivă!

37.

Nu fusese nevoie ca Tudorin să-și dezvolte exhibiția sa histrionică, ofițerul Berceanu, cu puțină intuiție, preveni posibila neînțelegere dintre ei pentru că, la urma urmei, știa prea bine, nimic nu-i garanta discreția gazetarul, asta nu-i meseria în care să ai încredere cum e cea de polițist. La zâmbetul gazdei, musafirul zâmbi și el: Văd că ne-am înțeles; fiecare își face treaba cum știe mai bine, după regulile sale. Au urmat întrebările de rutină, venind și întrebarea care, sigur, îl depășea pe polițistul din fața mea și se vedea că nu el o gândise: Știați în vreun fel că urma să dispară, să plece, să i se întâmple ceva? V-a dat de înțeles ce avea să facă? Nu, absolut – nu! Ca în toate romanele polițiste, primii bănuiți de crimă sunt cei din familie, prietenii, apropiații lui, vecinii, după principiul cel sănătos: *că tot e cu noi*

de atâția ani, cum să-i lași străinului bucuria de a-l hăcui, îi facem noi capătul! Nu, n-avea de ce să mă mire întrebarea. Și nu vi se pare nefiresc că nu v-a spus ce avea de gând? Nefiresc? De ce? Dimpotrivă, abia când mi-ar fi spus ce plănuia, fie că vrea să plece Dumnezeu știe unde, ori să se sinucidă, abia așa m-ar fi pus în dilemă cum, iată, se și întâmplă. Ce alternativă aș fi avut eu acum? Fie să mint poliția, adică să comit o infracțiune, fie să spun adevărul, adică să-l trădez. Dispariția lui Dorel este ca o crimă fără cadavru și fără autor, fără o cauză știută iar poliția voia să-l găsească, viu sau mort, să rezolve cazul, pentru că au și așa destule genți furate. Iar de data asta nu mai dispăruse o geantă și polițiștii nu-i puteau cere Doricăi să-și retragă plângerea, că Dorel s-a întors după ce se rătăcise pe o stradă mai din margine. Și revenind la obsesia discuției: Dumneavoastră, domnule inspector, ce-ați fi făcut în locul lui Dorel? Ați fi pus un anunț la avizier, pe casa scării? Reiau cu lejeritate: Sincer, și eu, ca prieten al lui Dorel, mă simt frustrat cumva că a plecat fără să-mi dea niciun semn.

Dincolo de infatuarea mea, într-adevăr, poliția se află în dreptul ei să se întrebe, să-l caute, să știe ce s-a întâmplat cu un om, oricare ar fi acela! Dar, în lipsa unor indicii de crimă, fără un cadavru, ce cauți? Prietenul meu a vrut să plece și a plecat, îmi ziceam! O clipă. Mai întâi noi cercetăm, să ne asigurăm că domnul Dorel Vasilescu nu-i victima unei violențe. Asta e, a plecat pentru că a vrut el să plece și poate că a trecut strada într-un bloc vecin, la o femeie cu care se înțelege mai bine, stă cât stă și revine! E vreo obligație să anunți poliția că te duci la o femeie? Întreb, poate că nu știu eu: plecând de acasă, a încălcat vreo lege, e asta o infracțiune? E vreo infracțiune dacă revine? Eu știu? Fapta s-ar încadra ca abandon de familie, de la șase luni, la trei ani… Asta-i bună, Dorel să fie acuzat de abandon? După câte știu, în comparație cu veniturile soției, pensia lui de profesor e de-a dreptul ridicolă. Cred că el, totuși, se simțea ca un întreținut, ca un pește… Poate că vreți să întrebați de ce n-a plecat de-acasă până acum, pentru că, oficial, e divorțat și, cum divorțul le-a împrospătat iubirea, trăiau mai departe în concubinaj ca doi inși liberi de orice obligație. Cum să te simți lângă o femeie cândva căsătorită, apoi divorțată de tatăl celor trei copii, ca să ajungă, acum, concubină – și toate peripețiile să le trăiască pasional, ce fidelitate, cu același bărbat.

Polițistul nu prizează comedia gen tangou și simplific: Dacă vreți să-l acuzați că a plecat de sub tutela familiei care-l îngrijea ca pe un minor, ca pe un senil, asta-i posibil. Altfel și-a uitat, și-a lăsat acasă actele, telefonul, cardurile. A lăsat până și ochelarii de care nu se despărțea decât în somn; iată, a dispărut în somn și ochelarii n-au mai încăput în barca aia strâmtă cu care a plecat! Însă Dorel e o persoană matură, în toate facultățile mintale, așa mi s-a părut și ultima dată, cu dreptul de a se deplasa fără bilet de voie din partea cuiva. Așa-i, dar, moral vorbind, era de bun-simț să-și anunțe familia că vrea să plece, să-și ia la revedere de la colegii din consiliu, unde fusese și el membru, să anunțe direcția școlii, doar mai suplinea un profesor, mai preda câte un trimestru, mă rog, să facă un gest să-i prevină pe ceilalți, așa, din bun-simț. Și poliția ce face, se ocupă și de lipsa de bun-simț? O să aveți treabă, nu glumă, și-i bine s-o luați mai de sus, de la centru! Poate a avut un gând spontan, o idee trăsnită să plece și a plecat. Eu, gândi cu glas tare Tudorin, mă mir că n-a luat un geamantan cu cărți, cu caiete. Rețin observația dumneavoastră, dar avem și o întrebare standard care, indiferent de caz, sună la fel: ați văzut ceva deosebit în comportarea lui în ultimele zile? Un indiciu cât de mic, ceva ce v-a părut ciudat? V-a surprins ceva în cele discutate cu el în ultimele întâlniri?

Întrebarea fusese șoptită ca o ultimă speranță și camera de filmat și reportofonul meu înregistrând tăcerea dintre noi. Drept să zic mă pune în încurcătură întrebarea. Să vă spun că discutasem o idee, așa, o bazaconie, ține mai degrabă de antropologie, dacă nu sună prea pretențios aici, o să credeți că râd de poliție, dar e vorba despre individ și evoluția sa în relație cu cercul căruia, fatalmente, îi aparține. Nu vom râde deloc, auzim și ciudățenii, auzim povești de tot felul. Poate că știați, Dorel fusese, în două mandate, consilier municipal și i se părea de neadmis, pentru judecata sa câștigată prin studiu și profesie, nu și prin experiența de viață, destul de ușurică, i se părea de neadmis ca în teritoriul precis de administrat, cum e Moldoșani, forțele binelui, să le spunem așa, nu pot stârpi răul, hoția, dezordinea – o utopie fără îndoială. Dorel se simțea vinovat și de o poveste trecută prin mâna sa, poveste ce ar putea să vă privească direct. Dacă mai avem timp, o spun și pe asta, dar, vă previn, sună a fantezie. Polițistul pare interesat: Ceva timp mai avem, hai să auzim și *fantezia* asta, dacă-i legată de cazul nostru!

Îl privesc în ochi, ca înainte de a mă arunca în gol: riscul e să mă creadă nebun sau, ca om din Sistem, să-i repet ceva ce, el, știe mai bine decât mine. Nu-i nimic, mai risc o antipatie. Da, o spun pe *repede-înainte,* scurtez ca pentru cineva care știe despre ce vorbesc, spun și povestea asta pentru că-i vorba de Dorel, altfel, s-o trec sub tăcere, mă veți acuza de tăinuire de probe. Primăria a cheltuit enorm, prin licitație, să achiziționeze și să instaleze un sistem complet de supraveghere video, în oraș, în piață, încât, urmărind din cameră în cameră, vezi cine unde se duce, cine-i schimbă valută ori, fiind pensionar, cui își vinde cupoanele de călătorie, când cumpără țigări de contrabandă, dacă a luat de la borfașul clandestin sau de la cel agreat, va ști cine ia pe sub mână un miel neverificat de veterinarul pieții. Când vreunui papă-lapte i se fură portofelul, polițistul, dirijat de dispecer, apare rapid și, amabil, îl ascultă, îl îndrumă la birou să-și scrie plângerea, îi dă un pliant cum să se ferească de hoți – totul fiind sub control, niciun furt nu scapă poliției, toate infracțiunile reținându-se pentru marele raport de final de an. Orice infracțiune e înregistrată: ora, minutul, secunda.

În piață, ca spațiu public aflat sub control total, vei fi furat, înșelat, agresat ori păcălit numai cu voia poliției, a oamenilor de ordine – conștiincioși și mereu la post; să vrei și n-ai cum să cumperi marfă dubioasă, stricată, infectată, fără ca inspectorii specializați, permanent în teren, *la piață,* să nu-și fi dat acordul. Altfel, de ce-ai cheltui bani cu supravegherea, cu oamenii de ordine, cu inspectorii și administratorii, dacă-ți scapă de sub control și tu, ca mahăr peste ei, n-ai niciun folos?

Raportul anual al poliției, printat color, cu grafice animate în 3D, cu aplicații în *PowerPoint* și CD-uri cu video-clipuri, are stil și arată profesionist ca o lucrare de doctorat cu pagini la rând de statistici interactive întocmite cu o acuratețe de fișă medicală. Lucrarea îți scoate ochii, insistent, cu aportul inestimabil, eroic de-a dreptul, plin de sacrificii al poliției, cum e și de așteptat în prima linie a frontului sub focul inamicului. Însumate în sute și mii de fapte, afli că numărul actelor de contrabandă, al altor fapte ilegale, al infractorilor, se vede din raport, numărul lor n-a scăzut, dimpotrivă, dar s-a răspuns la sesizări în scris, pe site-uri, prin

e-mail sau face-book, s-a răspuns la atâtea apeluri telefonice, s-au făcut audieri, *vizite la domiciliu* şi s-au încheiat procese-verbale, s-au dat avertismente, amenzi, oamenii legii suportând un număr sporit de ultraje, o parte fiind şi pedepsite în justiţie! Insul naiv şi de bun-simţ, s-ar fi aşteptat cum aştepta şi Dorel ca, fireşte, cu atâtea forţe de partea binelui, după sumele imense cheltuite, după atâta hârtie consumată, răul şi răii să dispară ca omul de zăpadă sub soarele din martie ori să fie în descreştere, aşa, asimptotic, îmi spunea Dorel. Şi prietenul meu avea aici o idee paranoică, splendidă ca utopie, e adevărat, o teorie proprie care să-i explice realitatea percepută de el.

Dorel vedea în *sporul natural* al infractorilor un indicator benefic pentru poliţie, aşa cum sunt abonaţii, clienţii, mereu în creştere, pentru o firmă de telefonie căci, anume pe seama infractorilor, poliţia se extinde, îşi gonfleazâ prestanţa între instituţiile statului, sub o primejdie în creştere activitatea ei devenind *obiectiv prioritar şi major pentru întregul Guvern,* ascultaţi-l pe ministru, îşi justifică solicitarea insistentă, imperativă, de investiţii, de fonduri. Firma de telefonie e înjurată şi criticată constant, dar abonatul plăteşte la fel de constant şi firma iese în profit, cum şi poliţia, pe ansamblu, măcar în plan simbolic, are de câştigat de pe urma fiecărui hoţ, violator, criminal, *colaboratori* ce-i dau de lucru, îi asigură materia primă a existenţei sale şi, dacă este materie primă, dacă sunt infractori, dacă *numărul abonaţilor* la serviciile poliţiei, fie ca infractori, fie ca victime, e în creştere, am ajuns în cea mai bună lume posibilă. *Poliţia, infractor, victimă* – toţi intră în Sistem, şi doar păgubaşul, deşi ca parte pasivă are cel mai mic aport dintre toţi, se plânge cel mai tare, e mereu nemulţumit şi cârcotaş.

Ce nu înţelege poliţia e că, pentru omul de rând, orice infracţiune scăpată de pedeapsă trece ca asumată, acceptată pe deplin de poliţie, executată de ea în complicitate cu infractorul, cu criminalul, îmi spunea Dorel şi eu, acum, mă întreb: o părere ca asta să fie atât de gravă încât el să aleagă *evaporarea?* Subcomisarul, evident insultat, se ridică în picioare şi, uitând să se controleze, se uită spre camera de filmat: E o afirmaţie hazardată, de-a dreptul! De acord, dar e bine s-o ştiţi şi pe asta; este singura consolare a victimei, să acuze de complicitate anume pe cel care e obligat s-o protejeze. Noroc că mi-aţi spus de paranoie la început, altfel nu mă prindeam, punctă subcomisarul. Atunci s-o continuăm în doi: Dorel nu fusese convins că scopul real al supravegherii prin sistemul video, instalat şi cu ajutorul său, el a fost preşedintele comisiei de licitare pentru achiziţie, ar fi stârpirea infractorilor şi vedea că numărul lor n-a scăzut nici cu *1 (unu),* fapt ce arată, după raportul prezentat de Inspectorat că forţele poliţiei trebuie mărite ca efectiv, se cer investiţii în echipament de ultimă oră, autoturisme, spaţii de antrenament, o mai bună motivare a poliţiştilor prin sporuri băneşti şi tot aşa.

Sistemul de supraveghere e maşina de cules, practic, gunoiul din stradă, să aspire infractorii în etuve de decontaminare ca pe păduchi, să-i stârpească, poliţia nu-i institut de statistică să-i numere, să facă studii, să adune informaţii, să redacteze rapoarte perfecte, splendide prin absurdul lor sau, să vedem şi *perversul medaliei,* de a-i face pe infractori să cotizeze mai consistent, să-şi dea mâna cu *organele* care-i şantajează folosindu-i ca informatori şi colaboratori pentru domesticirea, pentru îmblânzirea turmei, s-o mulgă, s-o tundă. Apoi, *fenomenul* fiind în creştere, poliţia va solicita şi creşterea fondurilor destinate ei, orice infracţiune devenind un argument în plus pentru pretenţiile sistemului. Să mai vorbim de protecţia cumpărătorului, a contribuabilului care a plătit aparatura de supraveghere? Furturile, înşelătoriile de tot felul n-au dispărut, cum n-au dispărut nici mărfurile falsificate, ori cele de contrabandă, fără acte. Cel mult, poliţia te va sfătui cum să te fereşti de hoţi, ea nu-ţi va garanta niciodată că nu vei fi furat, înşelat, otrăvit, escrocat – fără nicio şansă să te aperi, toate riscurile fiind ale tale. Didactic, Dorel îmi demonstra o schemă care, adaptată, se aplică peste tot: Uite, Tudorine, se cheltuie enorm cu poliţia din vamă, cu aparatură sofisticată, cu patrularea pe graniţă zi şi noapte, se fac capturi spectaculoase, şefii sunt arestaţi şi filmaţi în cătuşe *(e adevărat, fuseseră preveniţi ca, în ziua arestării, să lase în seif muniţia, să evite accidentele)* şi, ce ciudat, la orice oră vrei, ca într-un program non-stop, găseşti în piaţă, nu în altă parte, sub ochii poliţiei, găseşti ţigări de contrabandă! Şi niciun efect, întreb eu? Ba da, scumpirea ţigărilor plătite de pătimaş.

Ce să înţeleg decât că, îmi explica Dorel, autorităţile *strâng şurubul,* prind infractori răzleţi, *indisciplinaţi,* ca sursa asta fabuloasă de bani să producă şi mai mult, pentru că lăcomia e şi mai mare. Cum aşa, mă miram şi-mi explică: presa de ulei produce mai mult când *strângi şurubul!* Mă tem că dumneavoastră, cu rea-voinţă, meteahnă de gazetar, nu v-aţi pus întrebarea care ar fi gradul de infracţionalitate astăzi, fără aportul poliţiei, fără acest sistem de supraveghere care nu-i doar la Moldoşani. Am ascultat cu răbdare şi, probabil, ăsta-i tot un editorial, că, altfel nu văd ce legătură are dispariţia lui Dorel Vasilescu, despre asta vorbim, cu piaţa? A, niciuna! Dorel e doar un ins conştiincios şi naiv şi, pentru că a fost preşedintele comisiei la achiziţionarea sistemului de supraveghere, a vrut să vadă care-i protecţia reală a contribuabililor, că ei l-au ales, ei au plătit dotările pieţei şi – a văzut! Tot ce mi-aţi spus e fabulaţie sau, cum îi spuneţi, literatură, nu-i gazetărie, ştiu şi eu ca poliţist, gazetăria se face cu fapte, cu informaţii exacte! Într-o piaţă, ca loc public, nu-i doar ochiul ăla de sticlă, sunt şi oamenii noştri, poliţiştii. Aveţi dreptate, domnule subcomisar; eu am prezentat *un motiv literar* şi modelul arată perfect, rotund, şi nici nu interesează câtă realitate, cât adevăr cuprinde; asta şi este literatura – *o poveste,* o puteţi lua şi ca *o anticipaţie!* Ce să înţeleg, din cauza *poveştii* a plecat de acasă profesorul Vasilescu? Merită să-l întrebaţi când îl veţi găsi!

Ieşisem de la poliţie şi, glonţ, mă dusesem să beau de unul singur o cafea la *Aristobar*, locul în care la acea oră nu se auzea muzică şi se fuma puţin. La cafeaua lungă luasem şi o votcă mare, aşa continuând să mă întreb încă dacă-i firesc din partea unui matur socotit responsabil, cu răspunderi, să i se pară că omul de rând e victima unei conjuraţii diabolice şi, neputincios, să-şi ia lumea în cap, cum spune expresia asta teribilă. O, ce descoperire! *Dorel şi-a luat lumea în cap*, omul de rând care demisionează din funcţiile sale, îşi refuză obligaţiile, ca *o grevă a anonimului,* lasă totul baltă şi pleacă, un act de mare curaj şi trecut neobservat. Odată ce vorba asta există, nu Dorel a inaugurat-o, *să-ţi iei lumea-n cap* are tradiţie la noi. Dincolo de toate întrebările poliţiei, dacă mi-aş pune şi eu întrebarea cât de cât serios, ce-aş răspunde? Ce motiv ar fi avut Dorel, ins cu mintea întreagă, să plece dintre noi, nu să moară, să plece cum plecase şi fratele său, Baştin, doar că doctorul s-a mutat cu tot cu familie, la o adresă sigură. Fuga?! Să fie asta ieşirea celor din familia Vasilescu când dau de probleme, abandonul, abandonul total? Aşi, toate-s

infantilisme, aşa le-ar spune Fănel Morţun, amicul meu. Iată, şi eu aş pleca, dar n-am alternativă sau n-am curajul, n-am *eroismul* să mă ascund într-un anonimat şi mai mizerabil decât cel în care exist deja, la care s-ar adăuga, probabil, şi violenţa fizică. Citind ce scriu eu aici, orice amator de informaţii ciupite de pe site-uri, ar zice că nu fac decât să-mi externalizez conflictele şi, decât să mi le rezolv, să mă împac cu ele, le atribui altora, din afara mea: poliţia, statul, teroriştii, mafioţii, străinul, *ţapul ispăşitor* gata să-mi preia păcatul şi să plece cu el în deşert.

Să fie scârba de semenii tăi un motiv suficient să dispari instantaneu din lumea asta de rahat când alţii ar face orice să-şi prelungească şederea între noi fie şi cu o clipă, inşi gata să-şi dea viaţa pentru a fi nemuritori, cum glumea Dorel. Da, da, da, avusesem într-adevăr o discuţie cu Dorel pe tema asta, sigur că am discutat şi despre nemurire, el asigurându-mă cu iritare cumva, de parcă nemurirea i-ar fi fost la îndemână oricând: Sunt prea bătrân ca să mi-o doresc; am trăit prea mult printre oameni, îi cunosc prea bine cât sunt de canalii în majoritatea lor copleşitoare ca să vreau să trăiesc printre ei o veşnicie cum, pe de ală parte, fără contemporanii *aceştia,* veşnicia mea n-ar avea sens. Oricând aş putea crede că plecarea lui Dorel este un act voluntar, iar experienţa sa în calitate de preşedinte al unei comisii de licitaţie, una din mii şi mii de licitaţii care se fac, experienţa asta a fost decisivă, doborâtoare pentru buna sa credinţă, decizia sa fiind luată la ani de zile după ce a văzut până la capăt consecinţele actului trecut şi prin mâna sa. Şi totuşi, mă gândeam eu, înveselit de al doilea pahar de votcă, povestea asta cu poliţia, pe cât e de urâtă, pe-atât e de falsă, aş ajunge şi eu paranoic s-o cred. Uf, scârboasă meserie mai am, nici votca nu-mi spală senzaţia asta unsuroasă de pe faringe.

Va să zică Dorel a plecat: a ieşit pe uşă şi s-a dus! Bun, şi…? A luat-o aşa la plimbare de unul singur, din intersecţie în intersecţie, până a ieşit din oraş şi a ajuns în câmp? Nu, n-are nicio logică. *Ori parlamentar, ori boschetar,* glumea Dorel. Bun, parlamentar, sigur nu e! Iar ca boschetar, cât ar putea să reziste el, un ins cu tabieturi, măcar în privinţa igienei, tabieturi bine înfipte în reflexele sale, cât ar putea să reziste fără schimburi, fără un pat curat seara, fără duş, fără periuţă de dinţi, fără săpunul lui de migdale pe care îl avea până şi la chiuveta din chilie? Şi fără cărţile de citit noaptea? Poate că exerciţiile sale de austeritate, încercările de a trăi ca un ascet, renunţarea puţin, câte puţin la confort, nu erau decât un lung antrenament de a supravieţui ca un schimnic. Asta să fie? Nu cred! Atunci? Să fi fost pur şi simplu răpit fără urmă de răpitori profesionişti?

Au fost şi poveşti de acest fel, dar se răpeau, de regulă, copii; se răpeau şi bătrâni care, între altele, mutilaţi cât să nu mai fie recunoscuţi, erau puşi să muncească, să cerşească cine ştie pe unde, pentru cine. Orice, dar nu cerşetor; prefer să cred că Dorel şi-a pregătit din vreme plecarea împreună cu complici de bună credinţă care acum îl adăpostesc într-o vilă cu grădină şi cu tot confortul, fără să-i lipsească nici biblioteca şi unde, ca într-un club de elită, îşi debitează speculaţiile sale cu care, pe aici, i-a exasperat pe consilieri, pe colegii de cancelarie, vecinii, copiii şi, în primul rând, şi-a exasperat soţia. O, dar ăsta ar fi raiul pentru Dorel. Cine nu s-ar grăbi să-l ajungă?! De ce-or fi oamenii atât de banali, se întreba Dorel iar noi, de acord cu enunţul, încercam să ne răspundem: poate că doar aşa se înţeleg între ei indivizii comuni, spunându-şi cu aceeaşi voce, cu acelaşi ton şi cu acelaşi accent, aceleaşi fraze banale, tocite, repetate de mii de ori, în aceleaşi veşnice ocazii trase ca la xerox. Plecarea între confraţi de elită ar explica de ce n-a luat cu el acte, cărţi, o foaie de hârtie măcar, n-a luat bani ori carduri care, ştia prea bine, la prima utilizare l-ar fi dat de gol. O viaţă nouă, ascunsă, la anii lui? Stranie aventură!

Tocmai pentru că a plecat cu mâinile în buzunare produce nedumerire iar Dorica e într-adevăr disperată, premoniţiile ei de femeie credincioasă prevenind-o pentru tot ce-i mai rău. Zâmbindu-i pe ascuns, acolo unde o fi ajuns, speram pentru Dorel o aventură dintre cele mai plăcute pentru că, altfel, mă pătrundea şi pe mine un fior de frig polar ce vine dinspre personajul meu, spaima că oricând s-ar putea să mă evapor, picătură de apă, fără să-mi afle nimeni urma, dacă tot suntem mai mult apă ca materie. Iar eu, eu, ce fac? Sunt mereu îndemnat să gândesc pozitiv, să fiu convins că toţi îmi vor binele, mai ales instituţiile, *Autoritatea,* gândesc pozitiv şi voi fi fericit, mi se vor elibera energii gigantice iar eu voi scăpa de coşmaruri noaptea şi ziua de spaime. E un mod frumos, benign, de a vedea lumea şi relaţia cu ceilalţi pentru a-ţi anihila, se crede, o parte din stres. Dacă îţi iese din cap că tu eşti o pradă pentru altul, fiinţă, instituţie sau vreo firmă, ce-ar sta mereu la pândă să găsească momentul prielnic să-ţi sară în beregată, să-ţi ciupească bănuţul, nu vei mai fi stresat şi-ţi vei vedea în linişte de zilele tale.

E uşor să-ţi explici ratările pe seama împrejurărilor nefaste şi nu din pricina maşinaţiunilor altora, mai ales că tu, gândind pozitiv, ştii sigur că din lume a dispărut invidia, meschinăria, orgoliul, ura, avariţia. Relele sunt în închipuirea ta iar lumea îţi confirmă răul din tine. Gata, am hotărât, lumea-i bună, şi rămâne numai în sarcina poliţiei să-ţi bănuiască vecinii de toate şicanele, să gândească poliţia urât despre ei, să-i bănuiască, de asta plăteşti impozite, să fii protejat de tot ce e rău, inclusiv de răul din tine, de gândul urât despre altul, de ispitele cărora nu le poţi rezista! Vei hotărî toate astea dar nu vei putea nega că lumea rămâne la fel de rea, de săracă, de bătută de nevoi, de boli şi lăcomie. Căzut fără să vrei într-un moment de luciditate, te vei întreba de ce, de ce se-ntâmplă aşa când tu şi alţii fac tot ce pot pentru a gândi binele pentru ceilalţi? Cum, de ce? Pentru că, iată, mai sunt indivizi ca mine, ca ăsta care scrie acum, inşi care nu cred că binele chiar este o forţă şi, aliată cu iubirea de aproapele, va învinge orice pornire stricăcioasă din om. Cum să nu te înfurii? Şi pe ce să te înfurii decât pe ceea ce nu poţi schimba, adică pe natura oamenilor, om fiind şi tu. Pe cât de mărunţi arătăm, pe atât de meschine ne sunt furiile şi din nimic ivite – acestea şi risipindu-se în acte mărunte asupra celor apropiaţi, prieteni sau inşi fără apărare. Cum mă înfurii eu? Da, am furii de împărat roman cu fapte de pitic: aici o ironie, dincolo o răutate, mai rar o înjurătură şi, cel mai adesea, batjocura asupra nemerniciei proprii, insultă lăsată fără pedeapsă de un ins iertător ca mine. Cu două, trei mii de ani în urmă, să fi zis zeii atunci *să fiu,* ce aveam eu să fac decât să-mi fi înghiţit furiile, să mă fi supus destinului. Şi astăzi, în răzvrătirea mea, un supus oarecare din imperiul veşnic al spaimei, nu asta fac? Mă supun şi-mi înghit furiile!

** Capitolele 36-37 din romanul*
Oaspetele din condominiu,
în pregătire pentru tipar

Dumitru NECȘANU

vremuri bizantine

1.

Cu scobitoarea în colțul gurii, mitu, zis *bizantinu* se juca de-a ludicu.

Își plimba agale scobitoarea în celălalt colț al gurii, pipăindu-și lobul urechii. Dac ori latin, ce mă-sa-s. Neamuri moldovene îi trec prin față, nimic, nici nimic de neamuri binecuvântate de boarea latină. Apăsă pe neuroni și nimic.

Mai lăsă memoria la rece și își pipăi iar lobul urechii. De fapt își cauta esența poreclei. Tu-i bizanțu mă-sii.

Era pe vremea lui Leon Iasaurianul. Vreme tulbure, când Maslama începuse a-și căuta de lucru la porțile cetății.

Marginal neconvins, mitu cutreiera ulicioarele Constantinopolului cu ascunsa credință că va ajunge, vai nevoie, neguțător, om cu casă, familie și cu o droaie de slugi doritoare să-i intre în voie, mitu zic, își plimba sandalele șleampăte pe ulicioare cu gândul la vreo afacere prosperă cu un capital lesnicios, cum ar fi propria făptură. Să zicem, intrarea într-un sekreton. Dar care.

Ei, acum e acum, alegere grea. Genikonul cerea așezare prielnică pe finanțe, stratioticonul cerea osârdie pe calea armelor , credem că firea sa umblăreață l-a îndemnat catre dromos. Ei, da, dromosul poștașilor ar fi o alegere pe cinste. Dar cum să intri pe sub pielea logothetului căci numai el, cheie și lacăt era la aceste aspirații. Poate nu chiar la logothet, ăsta-i sculă mare, el la împărat are treabă, da măcar la vreun diatrechontes. Curierii ăștia unblau lela prin imperiu, nu aveau dureri de cap că pe unde să doarmă, unde mănâncă, te treceau în chartuolarioi și viața începea să curgă, duceai actu – luai mălaiu și o luai de la capăt.

Tot așa, cu gândurile vraiște se opri la un pâlc de sălcii de pe malul Likosului**.** Obosit de atâta umblet cu gândul și fapta se așeză pe un zăplaz de crengi pus să adoarmă dorința de prăbușire a malului și-și lăsă tălpile slobode în curgerea răcoroasă a undei. Încet, încet se lăsă pe spate și cerul, în marea lui binefacere, îl încărcă cu atât albastru încât adormi. Și se făcea că o domniță de neam plimbându-și pudelul veni, iar pudelul ca orice javră n-avu altă treaba decât să-i pișe urechea. Ridicase bestia cracu peste fruntea visătorului și se depuse. Dar sacul de oase nici nu se sinchisi. Doar cu mâna se apără ca de-o gâză. Domnița, fire melancholică, isbucni în râs chemându-și odorul, dar băgă seamă la chipul rasat al străinului. Veni, îi șterse cu delicatețe urechea ultragiată cu o batistuța, chiar îl mângîie. Apoi, ca in transă, scoase din gentuța de aba un stilus cu care se nomină pe o bucățică de carton, ba, o să râdeți, își lăsă și numărul de telefon. Apoi plecă.

Târziu, târziu, o bură pasageră îi sminti somnul și un cer plin de stele cutremură ochiul mitului. Și se făcea că fusese însemnat de o ia – de la iele – simți un miros suav și dete cu nasul în batistuța reparatoare.

Nu mică îi fu mirarea când găsi cartonul cu name and tel. Cu nesăbuința caracteristică lipsei de vârstă luă totul în serios.

Estimp, orașul se impurpură de focurile străjilor, se învioră de iuțeala de mână a furilor și de năpădeala fetelor fără perdea, de mersul legănat al chefliilor, ce mai, oraș **in night** dom'le.

2.

Intrând în prima bodegă, mitu dornic să-și împărtășescă visul își plimbă ochiul ager prin fuioarele de fum. Netemător, cu target fix,printre kir ianuli, kir vasili și mulți de iasu palikari se apropie de tejgheaua birtașului. După o dușcă, cineva îl bătu pe umăr. Era sile tero-

ristu. Tot moldovean, tot haihui, iute la mânie şi la şărlătănii , vizita oraşul cu ochii la pungile chefliilor.

-Hai mitule, să nu te cred, tu şi Constantinopolul! Te ştiam împuţinat de munca la fetele de malul Hierasusului (sirete,mai nou) Ai evadat, hai!

-Sile, haimana, drag sufletului meu! Ia de-aici una mare şi hai să depănăm.

Aşezaţi domneşte pe banca de lemn, sterseră cu măneca slimul de pe masă şi se apucară de treabă. Mai o brânza cu ceapă, mai o siliotcă (barbarism pe atunci) ajunseră şi la sujet (alt barbarism).

N-o să abuzăm de buna dumneavoastră creştere şi ca să ocolim nişte injurii binemeritate, ajungem la despartirea celor doi, după ce mitu i-a împărtăşit pătărania. Ba, i-a arătat si petecul de carton. Rămăsese ca cei doi să se revadă undeva, cândva.

Estimp, Malasma se lasă de prostii şi despresoară Constantinopolul, nu că ne-ar interesa pe noi ci pentru că nu mai avea cu ce să-l împresoare. Şi ca atare, toţi şi-au luat lumea-n cap, au umplut Bizanţul, că se plângeau târgăii deacasă că nici pungaşi ca lumea nu mai au.

Zile şi zile tălândăind prin urbe, mitu frământa în mână batistuţa. Cartonaşul era la loc sigur , iar numărul memorat.

Dramatică întâmplare. Să ai o batistuţă parfumată (?), un număr de tel şi să nu ştii ce să faci. Dacă-i provocare? Agiile (barbarism) umblau caleavalea după căuzaşi. Şi-apoi nu visase el să intre în sekreton. Drept e, numai al dromosului poştăresc, dar cine ştie, ăştia citesc şi gândul omului. D-apoi umblatul cu pusul bine pe lângă vreun diatrechontes?

Umbă şi umblă, mai o slujbă pe la hipodrom, mai la scosul matinal al beţivilor din vreun triclinios, mitu admitea că viaţa are sens, dar nu momentan..

Şi uite-aşa se nimereşte că într-o piaţă, într-o dupăamiază, o cohortă cu cel Mare trece. Şi una dintre carâte pierde o roată şi mitu-i aproape şi sare ca un samaritean şi roata la loc potriveşte. Răsplata-l pândeşte, din geamul scoborât al carâtei un glas îi grăieşte. Şi un cartonaş cu name and tel el primeşte.

Teroare, domle, teroare! Să vezi potrivire! Acelaşi tel se iveşte!

Ăla zic, cu pudelul!

3. (file de jurnal)

Până la Bosfor era cale lungă, carâtele mergeau greu, drumul era înfundat de colb, dragostea era mare şi caii mergeau ca în gol. Nu eram beteag. Umblam haihui după EA. Cum, tu, neverosimil acceptat să ai toate cele şi să-i pierzi urma Punct

Îndărătul unui blues cu mahalia jacson ascuns, trag ca prostul la carâtele pline ochi de pulpane ochioase de balabuste ce îşi plimbă curii în străinătăţuri. Unele mai cad. Noi, cei neiubiti, ne îmbuibăm cu dragostea lor, dar noaptea o visez pe Lina, cea mai frumoasă dintre fetele pe care nu le-am putut iubi, Lina vine spre mine, îşi plimbă uşurel tocul condurului (15 cm) prin sternul meu şi sunt fericit.

Împinsul la carâte nu era chiar o meserie iubită, dar la popasuri aveam timp pentru mine. Adică nu ne biciuiau pentru pierderea orarului, creta pe.. era ştearsă. Călugării gyrovagi preluau transportul de fete şi treaba lor ce făceau.

Totuşi, socialmente vorbind, pentru un keration pe zi era greu să câştigi mai mult decât cincisprezece nomismata/ per anno, aşa ca rămâneai sărac rezonabil.. Munificenţă, deci ...

Acum aştept ...

4.

Acum nu ştiu dacă vinul a fost tare sau eu atât de zăbăuc, dar m-am trezit la proskinesis, adică lăţit ca un buhai de baltă (recte batracian, broască vreau să zic) la picioarele presupuse Împarăteşti. Era multa lume, clănţăi, securişti foşti şi actuali, plus societate civilă căcălău. Ei, n-am ajuns noi chiar la chrysotriclinios, aşteptam însă să pup condurul Înalt (genunchiul era un vis) ca visul meu de a ajunge la dromosul poştaşilor să se împlinească.

N-a mai venit, şi pupatul a fost iluzoriu.

Au venit un fel de nohai, sau cum să le spun, ciudaţi, care ne-au măturat cu toroipanele afară şi părea că visul meu s-a dus pe copcă.

La urma urmei incerc şi name and tel!

-Domnu curcă, întreb... aici domnul găină (raspunde cineva cu voce de stentor).

-Cat pe domnişoara Lina zic...caţi pe dracu bă... şi închide telefonul.

Era protoatesecretisul, doamne am zis, am pus-o!

Cine nu ştia că era şef peste asekretai, adica seful personalului ăluia de suuuus... vae mihi...

Zile întregii n-am mai avut linişte. Mă înglodam în datorii beam şi visam.

Si, o carpe diem, eram aproape de Myrelaion, într-un birt supărat foarte şi trântit în braţele unei ... când un silentiarios a venit şi mi-a spus PLEACA! Si-am plecat ...

Unde puşca mea să plec, evident la Pora unde barbarul sile îşi făcea veacul.

Naiba mi-l scoase pe dimitrios panglicarul de imagini în faţă. care văzându-mă plângând, mă întrebă care-i baiul... ooo tristeţea mea ooo viaţa mea pe Lina n-oi mai vedea... ce mă fac vai, vai, vai, ce mai, dramă nu glumă.

Si sufletul lui de artist îmi făcu pe o bucată de piele ce avui. chipul frumoasei mele Lina. Că nu semăna, dar era frumoasă a dracu.,

Problema mare e că m-au prins iconoclaştii, m-au anchetat, name and tel n-a folosit şi iar m-au anchetat iar si iar si iar.

Când au venit iconoduluii, în sfârşit, Lina era babă, nu semăna cu obiectul infracţiunii , iar eu am făcut pedeapsa pe muchie.

Pizda mamii ei de viaţă!

Stelorian MOROŞANU

ZIUA ÎNTÂI

LA MICUL DEJUN, PAGINI-NATUR CU GARNITURĂ DE IDEI TOCATE, ASEZONATE CU TRUFE STILISTICE

Într-o fulgerare,apăru, binecuvântând zgura care mă împlătoşa, domnul Mihail Eminescu; eu, idiotul, eram fericit că sunt român şi, scrâşnind din dinţi, slăbeam strânsoarea degetelor din jurul gâtului stimatului Optimism,să mai răsufle, grijania mamii lui!…

Dacă Eminescu este începutul şi sfârşitul, un Eminescu total există pentru foarte puţini oameni şi cred că mileniul trei începe tot sub semnul lui, semn benefic pentru cultura română.

Eu vreau să spun însă altceva, faptul că există un Eminescu pentru fiecare, cel mai frumos cadou pe care putea să ni-l facă Fiinţa Absolută, de la 1870 încoace; şi, dacă nu ar fi aşa, rosturile noastre pământeşti ar fi vagi şi fără aureolă. Domnul Mihail Eminescu, cel care nu a clamat la fiece adunare de impotenţi spirituali tot felul de adevăruri etern-nedemonstrabile, ne-a lăsat un adevăr relativ, relativ căci ţine de ceea ce este mai efemer în etern-fiinţa noastră; un adevăr care este spiritul, ca entitate fundamentală a devenirii noastre.

Aş mai încerca o afirmaţie: domnul Mihail Eminescu nu se va supăra dacă nu vom mai numi toate cele în care trăim cu numele lui.. El va înţelege că, la un moment, am avut nevoie ca acestea să poarte un nume şi li s-a spus, simplu, Eminescu. Dar se va supăra dacă nu vom trăi în spiritul căruia el, suprem şaman, i-a dat prin formule alchimice bolovanul de la intrare deoparte. (Îmi veţi spune că acest termen, „spirit", este cel mai comod de folosit atunci când e vorba de vreo sărbătoare şi de Eminescu: dar se ştie că rima şi Pegasul, noroiul şi stelele, mohairul şi oţelul… trebuiau şi ele să poarte un nume…)

Pedepsit de o karmă ingrată, care nu m-a desemnat şef de protocol la Combinatul de Lapte de Sturz-Zeflemitor, am nenorocul de a mă gândi la fel de fel de întâmplări care, dacă nu au avut loc, pot fi date ca sigure – pe garanţia mea.

…Citeam, într-una din frumoasele mele nopţi primite pe cartelă, jurnalele lui Tolstoi şi Renard; şi chiar atunci mi s-a accidentat gândul şi am ajuns la Eminescu…Am ajuns la această zi de 15 ianuarie 1889, zi când Eminescu ar fi trebuit să-şi sărbătorească ultima zi de naştere…Ce făcea atunci Tolstoi? Nu vă dau citatul, nu l-am extras, pentru că mi s-a părut obişnuit: se gândea la Dumnezeu şi creaţie, ceea ce poate intra în starea naturală a scriitorului. Dar m-a frapat o altă dată, apropiată, cea de 1 ianuarie 1889. Ce scrie seriosul Tolstoi, cel care lupta cu sine precum Sisif cu bolovanul păcătos, în jurnalul său, printre altele? „(…)Dejunul, apăsător ca întotdeauna. Am vrut să scriu despre biberon,dar n-am reuşit." Să nu te apuce un râs homeric, citind la ce s-a putut gândi uriaşul Tolstoi?… Să-ţi vină să crezi că genialul Tolstoi nu a putut scrie despre…biberon?

Ei, bine, legea compensaţiei funcţionează nemilos.Dacă ţi-e dat să scrii o epopee precum „Război şi pace", atunci fii sigur că vei fi neputincios când te vei apuca de dramoleta eroi-tragi-comică „Iubirea ţânţarului anofel pentru o broască râioasă"…

De ce mi-o fi venit această paralelă Tolstoi-Eminescu, la ianuarie 1889?…Cine ştie?, poate pentru faptul că acum, la sfârşit-început de mileniu, sunt fericit că domnul Mihail Eminescu n-a scris epigrame şi – în ultimile sale zile, cele de la sanatoriul Caritas – lucra la o teorie de construire a echilibrului şi armoniei lumii. Sunt sigur că pentru acea sinteză, a acelui Eminescu, aş da mai multe kilograme de „opere complete".

Dar să vedeţi ce scrie în jurnalul său Jules Renard, în 15 ianuarie 1889: „Întotdeauna m-a uluit admiraţia universală a literaţilor de elită pentru Heinrich Heine. Mărturisesc că nu pricep nimic din acest german care a făcut marea greşeală de-a poza pentru francezi.(…) Savantul generalizează, artistul individualizează".

Iar Eminescu individualizase…o poezie, un popor, un Mircea, un june, „o inimă rece, suflet deşart", o Madonă, un Andrei Mureşanu atins de filoxera care-l mistuia şi pe el, un Decebal care – fiind barbar- putea să şi gândească…

Dar cine ştia că în balcanicul Bucureşti se stingea unul dintre cei mai mari poeţi ai lumii?… Şi, cum Renard sesizează acut un fapt care a făcut şi va mai face ravagii (intelectuale) – supralicitarea unor nume, evaluate după modă -, să vă mai spun ce telegramă îi trimitea B.P. Haşdeu, în 17 ianuarie 1889, lui Ion Ghica:„La banchetul revistei s-au ţinut un toast călduros pentru iubitul nostru coleg Ion Ghica".Şi ce dacă, pentru domnul Mihail Eminescu nu s-a ţinut vreun toast, niciunde??…Să fim serioşi, domnilor: de ce să ne intereseze jocurile prea-inocenţilor guvernanţi ai sanatoriului naţional „Caritas", când o Europă întreagă afla că geniul existase în România şi s-a fost numit Iulia Haşdeu?…Ştiau de asta şi Gobjizyei, şi Dimand, şi…o mulţime de alţi alţii, căci e un mare noroc să-l ai tată pe B.P.Haşdeu.

Truditul, prolificul şi nenorocosul căminar Gheorghe Eminovici murise, fără a avea o idee mai mult decât vagă despre feciorul său, Mihail; domnul Mihail Eminescu, trudit de a căuta echilibrul acestei lumi, imprevizibilă ca un mujic rus turmentat de vodcă, murea…fără mamă, fără tată… privegheat doar de geniul său, câine lingând mâna stăpânului…

Ei, dar îl atingeau acestea pe Eminescu?…Nu, şi credem că nu din ipocrizie, mama noastră, ci dintr-o înfiorătoare luciditate care a făcut din el telescopul societăţii româneşti; o luciditate cu care, dacă te naşti, devii un blestemat. Poate că pentru domnul Mihail a spus Camil Petrescu, peste ani:„Câtă luciditate, atâta dramă."…Dar cine are grijă de dramele altora? Nu spunea Cioran – scuipându-ne în amăgire – că nu putea asculta mai mult de un sfert de oră necazurile altora?…

Eminescu îşi aniversa, pentru ultima oară, ziua de naştere; dacă n-o fi uitat, stând zgribulit pe lângă sobele hanurilor bucureştene…Dac-o fi avut bani, căci el n-a avut norocul lui Beaudelaire, cel care a cerut – până la moarte – bani de la mama sa; nici nu se putea compara cu Paul Cezanne, cel care la 39 de ani primea de la tatăl său câte 100 de franci pe lună, iar când nu-i ajungeau se împrumuta de la Emile Zola („Dragă Emile, te rog să-i trimiţi 60

de franci Hortensiei pe următoarea adresă(…). În ciuda caracterului sacrosanct al tratatelor, nu am putut obține de la tata decât 100 de franci, deşi crezusem că nu-mi va da nimic(…)“).

Eu, pedepsit de karmă, construiesc în mintea-mi întâmplări din acele zile…

14 iunie 1889 era o zi călduroasă…Iar pe Eminescu îl durea şi capul – îngrozitor – din cauza pietrei cu care fusese lovit de Petrache Poenaru. A încercat să mănânce în acea zi, dar nu a reuşit… Era obişnuit: avea deja cinci zile de când nu mai putea mânca…

Lev Tolstoi era la Iasnaia Poliana. Ştim şi ce făcea în acea zi de 14 iunie 1889:“(…)M-am sculat târziu, am umblat puțin. La micul dejun am stat de vorbă, mi-am notat multe. Doresc să scriu.Acum e trecut de ora 1 (…)“.

Eminescu nu mai dorea să scrie. De vreo câțiva ani. La ce bun?… Dorea să-şi închipuie viitoarea karmă şi se gândea mereu la Siddartha şi la Parcul Gazelelor din Benares. Unii vor spune că i-ar fi plăcut mai mult să fie sărmanul Dionis, la curtea lui Alexandru cel Bun: treaba lor. De ce să fii sărman la curtea lui Alexandru când şi aici, la curtea lui Carol I, tot sărman ai fost?…

„(…)N-am scris nimic. Am discutat cu Strahov. Am jucat lapta -mi-e rușine(…)“, notează Tolstoi, în continuare, la ziua de 14 iunie 1889. Avea 61 de ani şi putea să nu mai scrie până la sfârşitul vieții; dar el voia să scrie. Şi se mai bucura – ca un copil – că poate juca lapta. („Rușinea“ era doar pentru posteritate; jocul, pentru bucuria clipei.)

Cine mai ştie când a jucat, ultima dată, Eminescu, țurca?… Sau lapte-gros?…Sau bâza?…Să fi fost la Ipotești?… Să fi fost în spatele bojdeucii lui Creangă?… Sigur e că la ospiciu n-a jucat nimic, doar o transpunere personală a regelui Lear; iar Petrache Poenaru a aruncat cu piatra pentru că Eminescu nu voia să stea munte, pentru ca acesta să poată face o excursie…

„(…)M-am culcat târziu şi am dormit prost“ este ultima notație a lui Tolstoi, în 14 iunie 1889. Să fi simțit el că la câteva sute de kilometri se stingea unul din cei mai mari poeți ai lumii?…Greu de crezut, dar uşor de presupus. Căci există – după cum spun cabaliştii – cea de-a patra dimensiune a sufletului, umbra lui, care poate plana… Cine ne poate spune cât de departe poate plana?… Cum să ştim noi dacă în noaptea de 14 spre 15 iunie 1889 sufletul lui Eminescu nu-şi luase, deja, rămas bun de la amărâtul trup care-l purtase, înainte de expirarea acestuia?… (Totuşi, o noapte primită pe cartelă m-a iluminat: karma i-a spus că poate expia clipele de uitare a locurilor unde s-a născut şi, de aceea, sufletul lui s-a oprit la Botoşani. Iar trupul care trebuia să-l poarte mai departe se numea Artur Enăşescu.)

Tolstoi a dormit prost; Eminescu a adormit definitiv, surâzând:„cui, ce-i pasă?…“

Unul dintre marii filozofi români – mari, în măsura în care ne-a permis al nostru spirit latin -,C.Rădulescu-Motru,îşi lua licența în filozofie la data de 18 iunie 1889. Fusese, în ultimii doi ani, deseori în casa lui Titu Maiorescu, pe care îl aprecia şi de care era apreciat. Dar C.Rădulescu-Motru nu ne spune nimic despre o eventuală discuție asupra „Junimii“, asupra literaturii, asupra lui Eminescu…

Pe Titu Maiorescu, în olimpianismul său, cu greu ni-l putem închipui perorând cu căldură despre un bolnav rătăcit într-un colț de Moldovă; deşi îl prețuia, nu era omul efuziunilor şi nu ținea să-şi epateze învățăceii. Însă C.Rădulescu-Motru ar fi putut insista, în măsura în care poetul- nu geniul,nu gazetarul – Mihail Eminescu pătrunsese în colțuri de țară mai obscure decât Universitatea din Bucureşti… Şi, dacă ne gândim că în vara lui 1888 C.Rădulescu-Motru îşi luase şi licența în drept, şi dacă ne gândim că urmase Facultatea de Filozofie şi Litere, ceva ne înfioară…

În iulie, august şi septembrie 1889, Titu şi Ana Maiorescu îşi fac anuala vacanță în străinătate. Chiar dacă Mihail Eminescu murise, Titu Maiorescu ştia că poate sta cu fruntea sus în fața posterității; numai faptul că a simțit geniul eminescian, i-ar fi fost suficient. Dar la această excursie a participat şi C.Rădulescu-Motru, cel care îşi ia licența în 18 iunie 1889, fără a pomeni în „Mărturisiri“-le sale, măcar o singură dată,că această țară îşi petrecuse la tei Poetul…

Titu Maiorescu şi C.Rădulescu-Motru, două din modurile universale de a percepe Creatorul, atunci când flacăra lui cată a-ți pârli neuronii.

Edmond de Goncourt notează, la 18 mai 1889,în jurnal:„Cu Manet, ale cărui procedee sunt împtrumutate de la Goya, cu Manet şi cu pictorii care-i urmează, a murit pictura în ulei, adică pictura cu acea frumoasă transparență de ambră şi cristal, al cărei model e „Femeia cu pălărie de paie“ a lui Rubens.Acum pictura e opacă, o pictură mată, o pictură ca de tencuială, o pictură ce are toate însuşirile zugrăvelii pe bază de clei. Şi toți pictează azi aşa, de la cei mari şi până la cel din urmă ucenic într-ale impresionismului“.

De ce cităm aceste rânduri? Pentru că şi la mama noastră Francia, viziunile artistice pot fi bulversante, dar nu tragice. Impresioniştii, chiar dacă Edmond de Goncourt nu are alura de critic de artă a lui Beaudelaire, vor mai aştepta înțelegerea lumii. Eminescu va aştepta şi el contemporanii a se dezmetici nițel, pe aceşti occidentalo-orientali prea ocupați cu structurarea unei societăți căreia el, umil exponent, i-a creat „numai“ limba literară.

Când moare un poet, răul universal care cată să umple toate golurile lăsate de Bine şi Armonie, se revarsă peste nefericiții care nu-şi iau din timp măsuri de contracarare. Mihail Eminescu murea… Adolf Hitler se năştea, dar a trecut peste jumătate de secol până ce omenirea să-şi dea seama că, pe atunci, stătea cu degetul în gură.(Au dreptate cei care mi-ar spune că debitez tâmpenii: omenirea nu-şi poate ucide pruncii, prezumtiv şi preventiv, numai pentru ipoteticul fapt că unul dintre ei ar putea da foc lumii. Dar – spun eu – o epocă nu poate fi rezervată pentru plata păcatelor noastre?…Nu ştim noi când se adună norii furtunii?…Nu ştim noi că nenorocitul de orgoliu de-abia aşteaptă să ne aducă pe buza prăpastiei şi, acolo, să ne şantajeze?)

Ar fi multe de spus despre aceste întâmplări cu Eminescu, dar trebuie să recunosc că este numai Eminescu al meu. Şi dacă îmi va spune cineva că nu are rost să discutăm despre Eminescu al fiecăruia, cu umilință îl voi contrazice: doar atunci când fiecare ne vom putea povesti Eminescu, doar atunci vom fi învățat să transformăm timpul în durată şi recipientul cel mai fragil – omul – în veşnicie.

(Fragment din volumul-manuscris „RĂTĂCIND PRINTRE RĂSFLOCITORII DE CUVINTE“)

Cristina COSTOV

Păcatul

Era o dimineață rece de iarnă.Celularul Doinei vibra din nou, supărător. Ea privi trist în ecranul telefonului. Pentru o clipă s-a îndoit dacă vrea să-i răspundă mamei, care o suna întruna. Știa ce o așteaptă, știa prea bine că din nou va auzi cum mama se plânge pe viață și din nou îi va umple capul cu informații atât de dureroase și inutile, iar cercul vicios niciodată nu se mai oprește.

– Alo… răspunse totuși Doina.

– Iarăși dormeai? Se auzi vocea indignată a mamei. Of, am atâtea să-ți povestesc, tocmai îmi arde sufletul!Continuă rapid mama.

Doina respiră din greu și îndepărtă un pic celularul de ureche.

– Viața aceasta e un rahat și toți bărbații sunt idioți…, continuă Salvia, mama Doinei. Din nou nimic nu am vândut, nici nu mai știu ce să mai fac, ce mai vor cumpărătorii aceștia, mereu nu le place ceva… Nu am noroc în viață!

Doina asculta vocea mamei, auzind doar fragmente, deoarece în fiece zi se repeta una și aceeași, mama se plângea, apoi îi reproșa ceva, iar atunci când fiica încerca să-i povestească ceva din viața ei personală, dialogul înceta prompt. Fie că venea un cumpărător sau mama găsea orice pretext sau altă scuză să închidă și fata rămânea cu vorba pe limbă. De aceea, se resemnă Doina, viața ei personală nu interesa pe nimeni.

Era o femeie trecută de 30, cu ochi întunecoși, ca noaptea de iarnă, dar care străluceau în universul lor propriu, în care se prăjeau mii de sentimente neremunerate, ascunse, ucise, anihilate subit, oarbe și mute. De multe ori ofta din greu și își făcea o vizuină în pat, printre perne, de parcă se ascundea de ochii lumii, acolo, în lumea creată de sine, ea putea să viseze în pace. Doar atunci când rămânea în singurătate, putea să-și analizeze din plin viața, care până atunci fusese un calvar întreg.

Foarte des visa, vise grele pentru a fi tălmăcite, ea încerca să-și explice orice simbol văzut în somn, nu mereu îi reușea, căci imaginile onirice apărute în visele ei erau mult prea complexe și uneori demențial de stranii. Dacă încerca să povestească cuiva, chiar și rudelor, toți se mirau și chiar o rugau să nu mai aducă aminte de rupturile din angoasele nocturne. Mama îi reproșa:

– Este un lucru necurat ceea ce visezi tu, mai roagă-te la Dumnezeu!!!

Doina din nou ofta, inhibându-se și mai mult, simțea inferioritate și chiar frustrare, căci nu era așa ca toți, nu era așa cum își doreau să o vadă părinții. Însă, visele ei nu erau atât de stranii, necesitau tălmăcite cu mare prudență, nu avea cine s-o ajute, de aceea, ore în șir citea semnificații, tălmăciri și diverse interpretări. Era o natură fină, foarte sensibilă, fascinată de tot ce este mistic, neregulat, fără standarde.

Mama o dojenea din nou:

– Te ocupi cu prostii, ai să arzi în iad, mai bine du-te și ajut-o pe soră-ta sau mai treci pe la biserică!

Femeia s-a smerit și nu mai povestea nimănui trăirile sale interne, adevărurile pe care le descoperea în vise și faptul că citea diverse cărți cu conținut esoteric, religios și mistic. Atunci când venea noaptea, aprindea o lumânare și se apuca de citit, de mică făcea așa, înainte să înghită o carte, se debarasa de orice gând, transformându-se într-un vas în care se vărsa fiecare frază din carte, formând un Univers întreg în creierul ei.

Într-o noapte visă:

„O femeie tânără, era însărcinată, plânge*a ar*ătând cu degetul spre ea, iar lâ*ngă Doina stăteau în rând toate femeile neamului său, tinere și bătrâne, pe unele nu le recunoștea, se pare că deja nu mai erau în viață, un lucru straniu observă, toate femeile* între ele erau legate *de mâini,cu lanțuri de fier.*"

Acest vis a zguduit-o, fiindcă deseori se gândea la tot ce se petrecea în viața sa, la cauzele care au adus-o anume în acest moment al vieții sale. Dându-i un imbold să caute și să analizeze mai profund, viața femeilor din neamul său, rudelor pe linia mamei.

„Ce interesant! se gândea ea. Toate femeile nasc femei, practic nimeni nu are băieți, eu însămi am născut 3 fete…“

Viața femeilor din neamul mamei era anevoioasă, grea și chiar dramatică, toate erau divorțate sau recăsătorite, soții lor erau ori bețivi, ori curvăreau, iar dacă cineva năștea băieți, nu era mare folos din ei, careva din ei deceda subit sau erau atrași de cele mai mari vicii pământești și apoi, nu puteau duce o viață decentă, fiind slabi de fire. Iar femeile nu se puteau realiza în viață, drumul lor fiind mult prea greu. Ele erau nevoite să-și jertfească viața, fie soților, fie copiilor și, apoi, îmbătrâneau cu acea tristețe în ochi, pe care nu o poți trece cu vederea, căci se răsfrângea prin ridurile mimice de fețele lor obosite. Plângeau din cauza năpastelor cu care le era chinuit destinul, căutând să se smerească. Degeaba se mai duceau pe la babe, să li se citească în stele și în cărți, vrăjitoarele nu o mai scoteau la capăt zicându-le:

„Așa-i soarta!“

Doina se privi în oglindă, era o femeie interesantă, însă nu observa acest fapt, își vedea doar neajunsurile, atunci când cineva o complimenta, ea îl privea fulgerător, de parcă simțea o umilire. Nu găsea nimic bun în sine, nici trup, nici suflet și mai ales nu se putea bucura de viață, dând vina pe destin și pe cei din jur, toți sunt vinovați de nefericirea ei! Așa credea ea.

Văzându-și reflecția în oglindă se întrebă:

– Ce faci tu? Ce ai făcut tu? De ce nu ești fericită? Care este sensul vieții tale? Care îți sunt scopurile? Ce proastă ești! Se înrăi ea și scuipă în oglindă.

Avea o viață monotonă, lipsită de dinamică, fusese dramatică pe alocuri, dar ea se smerise și privea la oameni calm, fără ură, pizmă sau invidie. Le vedea interiorul, dar nici aceasta nu putea să le destăinuie, căci reacțiile lor erau diverse și de multe ori foarte negative.

Nu putea demonstra nimănui cum este ea de fapt – umbră nevăzută pentru toți, așa îi părea ei în acel moment. Preoții o blamau pentru visele pe care le are. Mama n-o înțelegea sub nici o formă, numind-o stranie, iar prieteni nu avea, putea fi prieten oricui, însă nimeni nu o accepta așa cum este, reală! Soțul o privea cu drag, dar acest fapt n-o mai bucura.

Dar într-o zi de parcă s-a schimbat ceva, trezindu-se dimineața, a decis că nu mai vrea să trăiască în neștire, de azi înainte vrea să fie fericită și pentru aceasta urma să descopere, de ce sorții femeilor din neamul său sunt schingiuite, de ce sunt femeile nefericite și a început să caute prin memorie firele de care să tragă, ca să poată descâlci istoria neamului său și doar în așa mod putea afla care este menirea sa pe pământ. Nu mai dorea să fie dusă de val, de aceea s-a pus pe gânduri să găsească soluția potrivită de unde să înceapă „căutarea“.

Și-a adus aminte multe lucruri pe care i le zicea răposata bunică, ea îi povestea despre străbunică, despre tot ce se petrecuse cu viața ei. Apoi făcuse câteva apeluri către mătușă aflând câteva amănunte din viețile celor răposați, mai târziu o contactă și pe nana Alina, care era un arsenal întreg de informație. Încetul cu încetul și-a creat o oarecare imagine despre tot ce se petrecuse în trecut cu sângele ei. Unele lucruri erau nespuse, altele uitate, însă Doina nu se lăsa, dorea să înțeleagă de ce soarta îi bate neamul!? În așa mod își făcuse o schiță, apoi puțin câte puțin umplea golurile cu amănuntele căpătate fir cu fir de la rude.

Cel mai trist, din toată această istorie, era faptul că femeile din neamul ei, fiind nefericite, nu se puteau înțelege între ele, se urau și nu vorbeau cu anii, mereu se iscau certuri de orice gen și atmosfera aceasta deprimantă persista mulți ani la rând, de parcă era o găinărie, un haos de emoții negative și dacă se împăcau pentru ceva timp, toți stăteau încordați așteptând următoarea „zguduitură“.

Nici pe ea soarta n-a ferit-o de acest viciu, nu se înțelegea nici cu sora, nici cu mama, iar atunci când Doina și-a pierdut, din cauza unei greșeli medicale, una din fetele sale, mama i-a reproșat:

– Se vede că prea mari păcate ai, dragul mamei!

Doina plângea în sinea ei și nu înțelegea că adevărul e la fundul mării, adevărul păcatului ei și păcatului neamului ei, de aceea, ea a început să scrie pe o foaie de hartie o istorie, din analize și presupuneri, din ceea ce percepuse de la rude, ceea ce văzuse și auzise pe parcursul vieții, despre străbunii și bunei și atunci când înșira pe foaie fiecare gând, i se făcea tot mai ușor să scrie:

– Mamăăăă, eu m-am întors! strigă o fetișcană suplă, deschizând portița.

Mama zâmbi rezervat, o cuprinse și îi zise cu voce nemulțumită:

– Haide Agafia, ajunge atâta învățătură, avem multe pământuri, care necesită lucrate. Unde s-a văzut o fată să învețe atâta? Mai ales departe de casă, tocmai la Iași?!Aici arde munca, da noi facem filosofii!

Agafiade parcă nu auzea critica mamei, era îmbrăcată într-o rochiță de vară, zâmbea copilărește, avea doar 17 ani, își săruta frații și surorile, care o priveau chiorâș, de parcă o judecau pentru faptul că fugise de la lucru, la învățătură.

Era o fată deșteaptă, plină de o forță fizică și energie nemaivăzută. Zglobie, frumoasă și prea ageră pentru o femeie. Avea multe vise și dorințe, nu putea uita străzile din Iași și acel băietan, care o petrecea adesea către căminul în care locuia. Își dorea să devină ziaristă, să învețe, să capete o profesie, să fie recunoscută, cunoștea la perfecție toate versurile lui Eminescu, putea citi și scrie în limba română, era o raritate în acele timpuri întunecoase. Iar vocea ei suna atât de frumos atunci când îngâna vreun cântec auzit pe cealaltă parte a Prutului, învățase balade și diverse cântece din străbuni, deoarece avea o memorie fenomenală. Visul ei era să vadă familia regală pe viu.

Bucuriile și aspirațiile ei, niciodată nu erau înțelese de mama sa. O privea crunt și îi spunea:

– Iarăși vrei la șezătoare? Ți-au intrat în cap băieții?! Trebuie să te măriți cu cineva mai înstărit, căci suntem lipiți pământului!

– Mamăăă, eu vreau să cânt, știu atâtea balade, le-am reținut încă de la o bunică din Iași. Vreau să mă veselesc și eu un pic. Muncim ca argații, mamă!

– Să nu uiți să iei cu tine lână, să o torci toată, că avem de țesut țoale, cine o să-ți facă zestre, dragul mamei? îi spunea aceea căutând fusul.

– Bine mamă! strigă vesel Agafia, strângând prin casă lucrurile de care avea nevoie.

Când ieși afară și se îndreptă spre poartă, unde deja o așteptau prietenele nerăbdătoare, gata să meargă la șezătoare, în acel moment mama o strigă:

– Ian să vii încoace, dragul mamei!!!

Fata intră veselă în casă, dar în momentul în cares-a închis ușa din urma ei, primi trei lovituri cu palma peste față și cu o privire fulgerătoare mama o amenință:

Să fii cuminte, să nu-ți pierzi capul!!!

Agafia îşi închise gura cu mâna să nu plângă şi ieşi afară, cu ochii împăienjeniţi de lacrimi. Faţa roşie pulsa din cauza loviturilor primite fără de nici o vină, însă sufletelul ei era atât de curat, încât în câteva clipe uitase de acest incident „educaţional".

Era vremea secerişului. Agafia cu mama şi fraţii petreceau toată ziua în câmp, se speteau de dimineaţă şi până seara, nu se mai uita nimeni de e femeie sau bărbat, munceau toţi cu aceeaşi intensitate.

Brusc, mama o chemă cu voce gravă:

– Agafia, vino-ncoace! te aşteaptă cineva, vino şi salută!

Agafia interesată se grăbi către mama, transpirată şi cu părul zburlit, fusta îi era priponită de brâu să nu o încurce, iar picioarele firave îi erau murdare de colbul câmpului.

Ieşise pe cărarea de la drum, unde o aştepta mama. Lângă ea stătea un tânăr, îmbrăcat la patru ace şi încălţat cu nişte ştiblete albe (rar cine avea pantofi albi pe cea vreme), era fiul unui negustor polonez.

Agafia îşi ajustă fusta şi-şi îndreptă cosiţa.

– Dragul mamei, acesta este Fiodor, mirele tău, curând vom face o masă şi vei pleca să trăieşti la el, va fi soţul tău, ai înţeles fată?O anunţă mama, de parcă citi un verdict.

Fata nedumerită se uita la el cu nişte ochi mari.

Tânărul îi întinse mâna sa albă, fata îi întinse şi ea mâna şi el îi sărută palma murdară şi bătătorită. Tânăra trase mâna repede înapoi, ştergând-o de poala cămăşii.

– Dacă vei fi a mea, zise el cu o voce arogantă, nu va mai fi nevoie să munceşti în câmp, vei fi foarte fericită alături de mine! zise el cu un zâmbet viclean.

Flăcăul era un tânăr interesant, cu ochi suri, înalt şi bine făcut, Agafia plecă capul ruşinată.

Ce ai fată? o întrebă mama. Mergi la lucru!

Agafia ruşinatăse grăbi să plece.

– Dna Maria, se adresă el. Să ştiţi că veţi fi scutită de toate taxele! zise cavalerul. Tatăl meu v-a transmis salutări şi a rugat să pregătiţi zestrea fetei, căci v-am trimis tot ceea ce aţi cerut, noi am decis că meritaţi mai mult, de aceea, acasă vă aşteaptă un bou şi 2 vaci din cele alese, de prăsilă, din rasă rusească şi câteva surprize plăcute! Zise el cu o superioritate în voce.

Maria zâmbi mulţumită, nu mai atrăgea atenţia la aroganţa oamenilor. Îşi luase rămas bun, întorcându-se îngândurată la muncă.

Mariajul Agafiei mergea bine, îl iubea pe Fiodor, aveau o casă imensă şi de toate în ea, chiar şi o slugă, care avea grijă de toate celea. Născuse o fetiţă, care era alintată şi dacă încerca să o dojenească, soţul nu-i permitea nici măcar s-o privească chiorâş.

Agafia nu ştia cu ce se ocupă soţul, avea un nume de familie polonez, ştia mai multe limbi şi deseori lipsea de acasă, dus prin deplasări, la revenire aducea bani, cadouri şi dulciuri. Într-o zi, s-a anunţat că prin gara satului în care locuia, va trece trenul în care va fi familia regală, care călătorea spre nord şi visul femeii urma să se împlinească. Ea îşi imagina cât de frumoasă va fi această întâlnire, ce onoare să treacă regele prin satul ei! Toţi sătenii s-au adunat pe peron, îmbrăcaţi în cele mai bune straie, aşteptau cu sufletul la gură trenul, care ţiuia din depărtare. Ea şi soţul şi-au ales un loc, cel mai bun, unul din cele mai apropiate de calea ferată. Fericirea Agafiei era foarte mare, vroia să fie observată de alteţea sa, îşi îmbrăcase cea mai frumoasă rochie. Dar mare i-a fost mirarea atunci când trenul îşi încetini viteza trecând prin gară, iar soţul ei fusese apucat de jandarmi şi târât într-o parte; din cauza emoţiilor nu reuşi să se bucure de acest moment istoric, nu-l văzu pe rege, doar barba lui roşcată şi apoi povestea copiilor şi nepoţilor despre acest incident, pe care în acel moment nu-l înţelesese.

Însă ceva o puse în gardă, Fiodor dispărea spontan, apoi îl vizitau oameni în uniformă, au început schimbările, au venit anii 40…

Multe hârtii, scrisori erau pe biroul lui Fiodor, el nu permitea nimănui să se apropie de masa lui. Oameni necunoscuţi intrau deseori în casa lor, la mijloc de noapte, trezind-o.

Însă, într-o noapte, Agafia chinuită de coşmaruri, nu putea adormi, luă o lumânare şi se îndreptă spre biroul soţului. Se aşeză pe scaunul lui şi începu să răsfoiască documentele înşirate pe masă. Deschise câteva scrisori, citise câte ceva şi se îngrozi.

„Palamarciuc: o familie din 8 oameni, înstăriţi, au agonisit multe, sursele venitului din negustorie, agricultură…."

Iar mai jos, erau enumerate toate bunurile pe care le deţinea familia, până şi icoanele erau numărate. Sub fiecare descriere era semnătura şi ştampila soţului.

Agafia ştia prea bine această familie, erau prietenii părinţilor ei şi deseori ea şi soţul îi vizitau. Apoi, găsi şi alte documente în care erau înregistrate familiile pe care le cunoştea, din satul lor, oameni pe care îi ştia şi îi şi iubea. Iar soţul ei, era atât de amabil cu toţi…Apoi mai găsi câteva telegrame cu mulţumiri pe numele soţului, erau scrise în limba rusă şi semnate de mai marii de care asculta el.

Femeia înţelese ce se întâmplă şi imediat, încercă să ceară socoteală soţului. El o bătuse măr şi o închise în pivniţă. Îi deschise uşa doar atunci când ea se linişti, peste 3 zile.

Agafia, nu ştia ce să facă, înţelegea că urmează să se întâmple ceva straşnic, că se pregătea un complot nemaivăzut, dorea să preîntâmpine lumea, dar era prea complicat, nu i se permitea să părăsească casa. Iar oamenii îl stimau pe Fiodor, el căpătase încrederea lor demult, cât de bine îşi juca rolul nemernicul, chiar fusese ales consilier în primărie, om vajnic.

„Un turnător, cu cine m-am măritat???" se gândea femeia. Nu-i venea a crede că soţul ei este un lup rusesc.

Agafia era nevoită să tacă, deoarece din acea zi era des bătută şi aruncată în pivniţă, ameninţată că i se va stârpi familia. Îi era frică pentru viaţa fetiţei sale şi de aceea, fu nevoită să închidă gura, dar gândurile o chinuiau amarnic şi mai ales conştiinţa, nu ştia cum să privească lumea în ochi.

A scris câteva scrisori, pe care le-a ascuns în pardesiul unui palton, dar fiind găsite de soţ, din nou era închisă în subsol.

Într-o seară Fiodor i-a zis:

– Agafă, să-ţi pregăteşti hainele şi copilul, căci vom merge în Rusia, acolo vom trăi, nu de alta, dar vom fi omorâţi aici pe loc, trebuie să înţelegi, că tatăl meu a fost şantajat şi eu la rândul meu am nimerit în mreaja ruşilor şi trebuie să fac ceea ce mi se dictează. Trebuie să fiu un turnător, altfel vom muri toţi!

Femeia îl privea absent.

– Tu auzi ce-ţi zic, muiere? Să-ţi strângi hainele! urlă el.

La radio s-a anunţat că armata rusească a intrat în ţară, Basarabia a fost ruptă de mama România, oamenii sunt subjugaţi, omorâţi şi deportaţi.

Agafia speriată, îşi strângea hainele tremurând, a ales un moment pe când soţul era plecat şi a fugit luându-şi copilul, se întoarse în satul de baştină, la mama. Satul era

sur, case arse şi cu ferestrele sfărâmate, gospodării prădate şi lepădate. Multe familii fură ridicate şi deportate în veşnicul frig siberian. Pe mama o găsise vie şi sănătoasă, însă casa părintească fu distrusă de soldaţii ruşi, care nu găsiseră nimic bun de luat.

Când îşi văzu fiica, se bucură, dar se şi scârbi.

– Mai bine plecai cu soţul, dragul mamei, decât să îndurăm foamete cruntă!

– Eu nu mă dau în mâinile trădătorilor, nu vreau să-mi iau păcate în spinare, nu vreau să-mi oropsesc sufletul de nedreptăţile lui, m-ai dat în mâna unui turnător şi tâlhar, se indignă Agafia. Cine mă va înţelege acum?! Dacă o fi să mor, mai bine aici, decât în locuri străine.

– Of, of! ofta sărmana mamă.

Noroc că femeile erau deprinse cu lucrul, munceau în câmp şi cutreierau pădurile, ştiau tot felul de ierburi comestibile, napii sălbatici le erau scăparea, rădăcini, fierturi şi au reuşit să ascundă nişte saci cu grâu, care nu au fost găsiţi de soldaţi.

Şi-au ridicat din chirpici o cămară, ca să le fie mai uşor să depăşească iernile şi acolo locuiau, dar vrând să construiască casa la loc, cărau lut de pe deal, pentru a face chirpici. Multe a învăţat în câteva luni sărmana Agafia, mâinile odinioară îngrijite şi fine, din nou au devenit bătătorite şi această viaţă îi era mai dragă, căci se simţea cu sufletul curat.

Dar de o seamă de vreme simţi că se întâmplă ceva cu organismul ei, s-a rotunjit burta, se liniştea cu gândul că poate e din cauza foametei pe care o îndura, se umflase, se umflau mulţi, poate şi ea păţise la fel.

Când începu să se mişte un boţ în burtă, ea se îngrozi, asta îi mai lipsea.

– Agafia, nu cumva ai rămas groasă? O să mai ai o gură de hrănit, ai înnebunit fată! Striga mama ţinându-se de cap.

Femeia plângea, dar ce putea face ea?

Stând îngândurată nu simţi cum cineva se apropie de ea, foşnind zgomotos, iar paşii grei şi încrezuţi s-au oprit în dreptul său.

– Aici îmi erai femeie?! Sună grav vocea lui Fiodor, care fu sesizat unde să o caute.

– Trebuie să-mi spui mulţumesc! Mama ta nu fu deportată, iar fraţii şi surorile tale au fost trimişi la muncă prin alte sate, să nu nimerească sub mâna bolşevicilor. De ce nu eşti recunoscătoare femeie? Urlă el privindu-şi soţia din cap până-n picioare, iar ea neîndemânatic îşi astupa cu poalele paltonului burta.

– Ce ai acolo, muiere? se apropie el rapid de ea, trăgându-i brutal cămaşa.

Agafia plângea, ţinându-se de burtica rotundă, nu era mare, dar vizibilă, căci slăbise mult.

– Nebună ce eşti, e copilul meu!!! De ce te chinui aşa? Hai cu mine, vom trăi o perioadă în Rusia, voi fi mai mare pe un lagăr de concentrare, vom avea o viaţă decentă, iar copiii vor avea ce mânca. El vru să o cuprindă de mijloc, dar ea se feri brusc.

– Să nu îndrăzneşti nemernic ce eşti, trădătoru-le! Te-ai băgat în casa oamenilor şi în sufletele lor, ca să le iei viaţa şi speranţa, să le violezi încrederea şi să le sfărâmi destinele!!! Striga ea cu o ură imensă în voce. Eu niciodată nu voi merge cu tine! Continuă ea. Îmi este silă de tine şi de ceea ce faci, nu ai un Dumnezeu, nu ai nimic! Uită de mine şi de fată, nu eşti destoinic să-mi fii soţ!!!

Dialogul lor fu întrerupt de o gălăgie, soldaţii conduceau o grupă de oameni la gara de trenuri, se auzeau bocete şi plânsete de copii. Văzându-l pe Fiodor, soldaţii s-au oprit, i-au dat onorul, au schimbat câteva vorbe şi atunci când erau gata să plece, o femeie a ieşit din rândurile oamenilor, care urmau să fie deportaţi şi a început să strige:

– Fiodor, fii blestemat, tu şi familia ta, tu şi cu Agafia ta, neam din neamul vostru, sânge din sângele vostru, copilul din pântecele ei să fie blestemat şi toţi nepoţii şi strănepoţii tăi. Ai intrat în casa mea, te-am primit, te-am hrănit, trădător de neam, trădător de patrie, trădător de sânge!!! Să nu-ţi găseşti loc pe acest pământ, să te chinuie iadul! urla ea ca o dementă luând o piatră de jos şi îndreptându-se spre Agafia, care înmărmuri, văzând astfel de imagini, se înălbi la faţă, dar nu mişcă.

Eterul fu spulberat de un sunet strident şi femeia căzu la pământ privind în ochii Agafiei. Fu împuşcată de unul dintre soldaţi.

– Blestemat să-ţi fie neamul femeie, blestemat! Acestea au fost ultimele cuvinte ale femeii, după care şi-a dat duhul.

Agafia nu mişca. O durere puternică îi tăie burta şi ea căzu în leşin.

Se trezi brusc, căci o pălmuia mama.

– Scoală fată, căci e timpul, de zece ore tot dormi! Zise ea sec. Soţul tău a plecat, dar a zis că se va întoarce să te ia.

– Slavă Domnului că a plecat! Mamă, trebuie să facem ceva cu copilul, oricum suntem blestemaţi deja, vreau să scap de sarcină, el nu are dreptul la viaţă, oricum îi este sortit să piară de blesteme. Trebuie să fac ceva! Bolmojea Agafia sub nas, având o privire speriată.

S-a gândit Maria ceva timp şi apoi i-a zis fiicei:

Spre noapte, să iei un sac cu pietre şi să-l târâi în spinare atâta timp cât o să simţi că nu mai poţi! Să o faci noaptea ca să nu te vadă cei din sat, căci vor crede că ai ceva de mâncare şi se vor lua de tine. Să duci sacul până la pădure şi înapoi, poate se va rezolva de la sine…

Zis şi făcut, sărmana femeie a târât sacul kilometri întregi, până la marginea satului,acolo unde era pădurea. Trei nopţi la rând se chinuise. De fiecare dată, atunci când se apropia de pădure, în faţa ei apărea o turturică, ce se aşeza nu departe de popasul Agafiei. Turturica o privea lung şi venea foarte aproape, de parcă dorea să-i spună ceva, privind cu ochişorii să-i rotunzi şi plini de interes.

– Nu am cu ce să te servesc, micuţo! spuse femeia obosit.

Ea se frământa, îşi lovea burta cu pumnii şi striga:

– Te rog cedează, nu te mai ţine de viaţă atât de mult, te rog întoarce-te la îngeri, piei din viaţa mea, copil de trădător!!! Ea îndruga aceste cuvinte, dar nu ştia ce o aşteptă mult mai târziu. Cuvintele ei urmau să se îndeplinească, dar nu atât de repede…

Această scenă părea demenţială, dar adevărul era foarte dureros. Organismul ei nu ceda şi ea se întoarse acasă, lăsând sacul în pădure, aduse cu sine un copăcel uscat pentru lemne. Şi din acel moment mergea în pădure la tăiat copaci, nimeni nu se uita că e femeie, era nevoie de forţă de muncă şi chiar dacă era însărcinată, trebuia să îndeplinească norma pentru o coajă de pâine.

O dată ajunsă acasă Agafia adormise şi visă icoana fecioarei Maria, fecioara întinse braţele spre ea, iar din mânecile imaculate ale hainei sale a zburat o turturică, care s-a aşezat pe burta femeii şi apoi a dispărut. Sufletul tinerei se umpluse de evlavie şi în momentul în care s-a trezit, a decis să lase totul aşa cum este.

„Fie ce-o fi, se gândi ea. Nu mai am putere să lupt cu propriul meu copil. Dumnezeu e mare, nu aude toate blestemele! se liniști ea. O fi însemnând acest vis ceva!“ se gândea cu nădejde la un viitor mai bun.

Ochii îndureraţi ai femeii ce murise cu blestemul pe limbă o urmăreau peste tot, nu putea adormi nopţile de frica răsplătirii pentru păcatele soţului ei. Fiind o femeie credincioasă, deseori mergea la biserică, unde se ruga pentru sufletele celor trădaţi de el; biserica era departe, peste deal, trebuia să înconjori râpa ca să ajungi la ea.

Şi iată că într-o zi o chemă preotul la spovedanie, în mijlocul postului cel mare. Amurgea. Agafia luă cu sine nişte lumânări şi merse încet pe drumul abrupt. Biserica era încuiată, însă casa preotului era prin apropiere şi ea se porni într-acolo. Văzând lumină în fereastră se opri pentru o clipă să vadă dacă este cineva şi ceea ce văzu o marcă pentru totdeauna.

Pe masa preotului se aburea o găină fiartă, imensă, aşa i se păru ei în acel moment, poate din cauza foamei, sau poate că din cauza postului cel mare în care se aflau. Preotul înfuleca carnea şi grăsimea i se scurgea pe barbă şi pe degete. La masă mai erau 2 soldaţi, care vorbeau destul de tare, deoarece vocea le putea fi desluşită fără greutate. Vorbeau în limba rusă:

– Acestea sunt toate listele dle Nistor? întrebă un soldat.

– Mai trebuia să vină soţia lui Fiodor, o femeie credulă, eu uneori mai aflu câte ceva din spovedania ei, o chemasem să vină astăzi! Zâmbi el ironic.

– Trebuie să mai aflaţi cine ascunde bunurile şi produsele alimentare, noi avem un plan şi până la sfârşitul lunii trebuie să-l îndeplinim! Zise unul din soldaţi.

– Vă mulţumesc domnilor tovarăşi, vă rugăm să cinaţi cu noi! îi invită preotul.

– Nu, noi mai avem să investigăm câteva cazuri prin sat, câteva familii pentru nesupunere! La revedere dle Nistor, mizăm pe conlucrare, zâmbi un soldat, rupând din mers o bucată de carne din găina fierbinte.

Agafia o luă la fugă, nu dorea să fie prinsă sub ferestre, ascultând astfel de secrete.

Alerga foarte repede, cât o ţineau picioarele, ajunse acasă destul de repede. Intrând pe uşă fu întâmpinată de mama sa, care o privea cu ochii miraţi, văzându-şi fiica în aşa hal.

Picioarele îi sângerau, părul era dezordonat de vânt, iar faţa îi era palidă, formând un contrast straniu cu buzele ce s-au înălbăstrit, fiind muşcate de gerul primăvăratic.

Atunci când se linişti şi îşi restabili respiraţia, Agafia zise ferm:

– Eu nu am soţ, căci e trădător, iar din această zi, eu nu mai cred în preoţi şi biserici pământeşti. De azi încolo, eu o să-mi construiesc un lăcaş sfânt în suflet, unde voi merge oricând voi dori eu. Şi el va fi mereu cu mine şi eu voi fi în el!“ Mai apoi, Agafia toată viaţa ei n-a mers la biserică, doar uneori, atunci când o duceau nepoţii cu maşina, dar avea icoane vechi în casă şi se ruga în fiece zi făcându-şi semnul crucii.

Doina se oprii din scris, ochii îi lăcrimau de oboseală, dar şi din cauza emoţiilor ce i-au inundat abundent sufletul, inima i se bătea rapid, căci îşi aduse aminte de străbunica, care deseori îi spunea poveşti şi niciodată n-a pomenit de viaţa sa amară.

A citit de câteva ori cele scrise şi nu-i venea să creadă cât de bine se răsfrângea blestemul asupra familiei ei; acum vedea clar toate legăturile, toate lanţurile, care ferecau femeile din familia ei.

Copilul Agafiei se născu şi era băiat. Peste câţiva ani, după război Fiodor s-a întors la ea, vrând să se împace şi să-şi educe copiii, însă femeia l-a alungat din casă, urmărindu-l cu toporul! Mai apoi Fiodor şi-a întemeiat o familie şi era putred de bogat, iar pe patul de moarte i-a cerut fiului său să vină să-l vadă. Însă feciorul nu a venit, nu avea nevoie de nimic din cele agonisite pe nedrept de tatăl său, fiind crescut doar de mama, care avuse grijă ca fiul ei să fie un om învăţat.

Copiii Agafiei la rândul lor au avut câte 2 fete. Feciorul ei a decedat ajungând doar la vârsta de 45 de ani, s-a stins din cauza unui accident vascular spontan, vrând să scape de blestem, pur intuitiv, turna în sine alcool.

Sărmana Agafia nu se mai recăsătorise, căci ştia, dacă va mai naşte copii, toţi vor primi porţia blestemului. De aceea, de la 25 de ani, nu a mai permis nici unui bărbat să intre în viaţa sa. Iar atunci când plângea deasupra sicriul fiului ei, a înţeles, că nu făcuse bine, atunci când era însărcinată, căci îi dorise moarte copilului nenăscut, însă moartea a venit, nu atunci când a vrut-o ea. În faţa ochilor sărmanei femei a zburat toată viaţa. Femeia a trăit 96 de ani, murind tot cu fotografia fiului ei în mână. Ea ştia de ce femeile din familia ei nu au noroc, însă nu dorea să dezvăluie acest secret, ţinându-l în suflet mulţi ani, ultimii zece ani de viaţă suferea de altzheimer şi atunci când avea acutizări, îndruga ceva despre blestem, dar nimeni nu înţelegea ce vrea să spună, luând drept un joc al psihicului degradat, de bătrâneţe.

Doina plângea, lacrimile grele i-au inundat hârtia.

Cum se poate scăpa de acest blestem? Fiind strănepoata Agafiei, la rândul ei avea 2 fete, încă copile, dar nu dorea ca şi ele să fie prinse de blestem. Visa să aibă şi un băieţel, dar se resemnă, căci ştia ce putea păţi.

Ea se frământa cu gândul, căci ştie despre păcatul străbunicului ei, dar nu ştie cum să dezlege acel blestem nenorocit.

Cu aceste gânduri a adormit şi o visă pe tânăra Agafia, care i-a deschis o fereastră, prin care urmărea ceva straniu:

„Afară era noapte, un rug imens ardea, flăcările se ridicau foarte sus, iar lemnele trosneau ameninţător aruncând peste tot scântei. În jurul rugului văzu şi recunoscu toate femeile din neamul ei, de pe linia mamei, care au format un cerc; erau încă înlănţuite, ele se ţineau de mâini şi le ridicau către cer rugându-se, iar în mijlocul cercului era un bebeluş. Doina se apropie să vadă a cui este copilul şi se miră atunci când îşi recunoscu fetiţa, care decedase câţiva ani în urmă, care o privi şi îi zâmbi dulce, fiind ridicată de o rază aurie spre cer. La un moment dat se porni o ploaie cristalină, care topi lanţurile ce încătuşau mâinile femeilor, iar ele slăveau numele lui Dumnezeu la unison.“

Doina se trezi brusc şi zâmbi, ştia ce are de făcut. Jertfa copilului ei deja exista, acum urmau adunate toate femeile neamului, adunate şi impuse să se împace, adunate şi impuse să se roage pentru iertare, adunate şi să fie impuse să-şi iubească propriile persoane, să se ierte, ca să poată depăşi împreună acest blestem, să pună punct tuturor nenorocirilor, de dragul următoarelor generaţii.

Formase numărul mamei. Îi era frică: oare mama va ridica receptorul? Oare o va înţelege de această dată? Şi ce vor spune celelalte femei? Cum vor reacţiona ele?

– Alo, mămică! Eu vreau să mă asculţi foarte atent, măcar acum, te rog, în numele fetiţei mele…

Elena CARDAŞ

Florin

Viața asta e atât de scurtă încât nu e timp de nici un regret. O poveste ireală a fost totul. Frecventam împreună același cerc ezoteric. Vineri la 6 seara. Venea mereu cu ceva interesant și niciodată nu contrazicea fără argumente. Am aflat că este profesor de filosofie și istorie. Uneori își aducea chitara. Chitară rece, chitară clasică, chitară pură. Mă uitam la el cum se transpune de fiecare dată în sunete perfecte. El însuși era perfect. Cu tâmple puțin grizonate, cu ochii verzi și un chip de înger trist. Atât de trist încât îmi venea să merg la el, acolo, pe loc, fără să îmi pese de ceilalți, să îl strâng la piept, să îl mângâi, să nu îi mai dau drumul niciodată din îmbrățișare. Când nu venea la întruniri simțeam un gol de moarte, de parcă rostul meu pe pământ înceta. De la o vreme trăiam doar între două vineri, respiram doar ca să supraviețuiesc până să îl mai văd, să îl mai aud următoarea dată.

„Te doresc așa cum un soldat ce pleacă pe front își dorește în clipa despărțirii iubita“ am scris pe un petec de hârtie, fără să semnez. Am privit propriul meu mesaj de parcă altcineva scrisese acolo. Am împăturit biletul cu mâinile altcuiva și am scris pe el Florin. Apoi l-am dat din mână în mână, ca la școală. L-a primit mirat, l-a citit, a rămas cu ochii pe hârtie minute în șir. Era vădit surprins și stânjenit. Mie îmi venea să îmi dau palme, voiam să mor acolo pentru că singură nu mă puteam vindeca de boala ce purta numele lui. Îl iubeam atât de intens încât mi se părea imposibil să nu fie reciproc. Și totuși nu era. Voiam să dau timpul înapoi, să nu fi scris niciodată acel mesaj, să nu îl fi împăturit, să nu fi fost atins de nimeni din grup. Apoi s-a uitat cu un soi de disperare către toți din sală, încercând să ghicească expeditorul. S-a oprit în ochii mei cu o întrebare nespusă: e de la tine? I-am susținut privirea ca o confirmare: da, e de la mine, te iubesc ca o nebună și am vrut să știi. Nimeni nu percepuse că în acea încăpere începuseră să se tragă focuri de armă. Să se moară. Ajunsesem mult prea devreme pe linia întâi.

Afară ningea cu disperare, de parcă iarna își avea sălaș în chiar inima mea. Am luat-o anume singură pe strada aproape pustie la ora aceea. Mă rugam prin toți porii să vină după mine, să mă urmărească, să stăm de vorbă ori să mergem la mine acasă și să ne iubim fără nici o explicație și fără nici un cuvânt și să trăim fericiți până la adânci bătrâneți. Era la câțiva metri în spatele meu, cu o parte din grup. Discutau despre nimic. Vorbea ca de obicei, îi auzeam glasul deslușit, nimic nu lăsa să se întrevadă nici cea mai mică emoție. Am sperat până în clipa când am intrat în casa scărilor că va veni după mine să mă salveze. Am sperat dureros și după ce am intrat în casă că va suna la ușă. Nimic. Mă împușcaseră direct în inimă. Aruncaseră cu grenade. Curgea sânge peste tot. Dâre invizibile de sânge se prelingeau împrejuru-mi prin casă. Călcam pe sânge, dormeam în așternuturi pline de sânge, orice atingeam era o durere. După sărbători am încetat să mai frecventez grupul. Devenise o tortură. Nu mai puteam continua așa. Normalitatea lui de a fi acolo, faptul că vorbea, că mergea, că privea lumea și că viața lui continua fără ca eu să fiu în ea, totul era prea mult. De câte ori privirile ni se intersectau mă simțeam penibil și cu orgoliul ferfeniță. Mă descompuneam încet în tranșee murdare. Era cel mai bine să salvez ce se mai putea salva din viața mea dezertând. Mă rugam în sine să nu-mi mai iasă nicicând în cale, să mă uite, să îl uit, să îmi cicatrizez încet epiderma, așa încât nimic să nu mai amintească de urma gloanțelor, de război. Aș fi vrut ca niciodată să nu-i fi scris acel bilet ridicol. Aș fi vrut ca dragostea mea să moară mai repede, odată cu mine.

În august sunt invitată la o lansare de carte. Poeți, poezii, actori. Florin era și el, cu chitara, invitat de onoare, să țină un recital pentru prietenul lui, poetul. Dacă aș fi știut poate că nu m-aș fi dus. Casa cărții

plină la refuz. Îmbrăcasem o bluză de voal roz iar peste umeri îmi atârnasem o eşarfă roşie. Îngerul trist cânta la chitară iar eu nu îmi doream decât să se sfârşească agonia mea mai repede. Şi-a rezemat la final chitara de scaun în aplauzele celor din jur. Se dădeau autografe. Unii începuseră să plece. Alții se aşezaseră la rând, cu volumele în brațe. El, Florin, s-a aşezat la masa mea.

– Nu te-am mai văzut vinerea.

– Nu.

– Tu ce mai faci?

Am dat din umeri. Mă amăgisem luni în şir că totul a fost un vis, că Florin nici nu există în realitate. Şi uite-l că exista, că stătea chiar lângă mine, că îmi vorbea.

– Nu ai vrea să ne întâlnim la o cafea? Mâine, tot la masa asta? La aceeaşi oră?

L-am privit năucă, mută. S-a ridicat şi s-a topit în cercul lui de prieteni.

A doua zi fix la 7 am ieşit din casă. Schimbasem lenjeria din dormitor şi lăsasem perdelele trase, peste tot lumânări parfumate, gata să fie aprinse. O sticlă de şampanie în frigider iar în casetofon un CD cu muzică din filme. Şi încă simțeam că mai lipsesc mii de lucruri. Că nimic nu e perfect. Genunchii îmi tremurau. Voiam să mă întorc din drum. Soldatul din mine îşi pierduse curajul. Aş fi vrut să îl las acolo, în cafenea, să mă aştepte ore în şir. Să se roage ca să apar. Să nu apar niciodată. Să îi plătesc pentru sfâşierea din iarnă şi pentru frigul ce m-a învăluit prin absența lui voită. Aveam o sută de motive să nu mă duc şi un singur motiv ca să o fac: încă îl iubeam.

Era acolo, cuminte, s-a ridicat în picioare şi mi-a aşezat scaunul.

– Eşti bine? ce bem?

– Nu prea beau. Nu ştiu, un Martini?

– Ți-e foame? Mâncăm ceva?

– Ce au aici?

– Nu mare lucru, dar ni se poate aduce pizza.

– Bine, atunci să fie pizza.

Îmi vorbea despre volumul de poezie recent lansat, despre tabăra de vară în care fusese cu elevii, despre noul primar ales, despre orice în afară de noi doi. Şi Doamne, oare ce ar fi fost de vorbit? Sintagma noi doi nici nu exista. Simțeam că totul se năruie. Totul fiind de fapt nimic. Ne-am ridicat într-un târziu de la masă.

– Mergem la mine?

La el acasă adică? Am dat din cap că da. De pe trotuarele încinse se ridicau valuri de căldură. Înaintam tăcuți, ca în tranşee, ca înaintea unei bătălii decisive. Oare ce gândea? Am intrat printre blocuri, pe alei înguste,cu maşini parcate strâmb, pe lângă garduri din plasă de sârmă, pe lângă grădini improvizate de legume. Roşii, ardei, ceapă, pătrunjel. Rufe întinse la uscat. Copii întârziați la culcare încă zbenguindu-se în locuri de joacă. La un moment dat s-a oprit.

– Vezi scara aia? Stau la etajul doi, apartamentul 6. Eu o iau înainte. Tu mai aştepți câteva minute apoi vii şi tu. Nu suni, intri direct.

L-am lăsat să meargă singur. Eu am rămas, ca o târfuliță ieftină printre roşii, ceapă, pătrunjel şi rufe întinse la uscat. Câteva vecine se şi zgâiau deja curioase la ferestre. Încă mai puteam da înapoi. Aş fi putut să fug de acolo, fără nici o explicație. Aveam o sută de motive să plec şi un singur motiv ca să nu o fac: încă îl iubeam. Îmi era cumplit de jenă de toată lumea care trecea pe lângă mine, privindu-mă parcă întrebător ce aştept.

– Aştept să mi-o trag, vă e clar?

Am urcat la etajul doi. Apartamentul 6. Nu era nimeni pe hol. Înțelesesem exact mesajul. Şi totuşi mai speram la o frumoasă poveste de dragoste. Am apăsat încet pe clanță, nu cumva să fac zgomot. Dincolo de prag era el, îngerul meu trist pentru care venisem parcă de la marginile pământului, atât de lung mi s-a părut drumul. Mi-a luat capul între mâini şi m-a sărutat.

– Vrei să ne dezbrăcăm sau preferi să stăm aşa?

I-am pipăit cureaua şi am început să o desfac. El a început să îmi descheie nasturii de la bluză.

– Doar fusta e suficient, am zis.

Ne-am prăbuşit acolo, la doi paşi, pe covorul din living.

– Vino deasupra. O să îmi mențin erecția mai mult.

Da, ne-am iubit acolo, cu ochii închişi, cu apele curgând pe noi, fără trecut, fără viitor, fără ruşine. Am rămas o vreme îmbrățişați, uzi leoarcă. Nu am vorbit deloc. Mi-am recunoscut înfrângerea. Nu era îndrăgostit de mine şi poate nici ca femeie nu îl atrăgeam. Dar s-a străduit să îmi ofere ceea ce credea că îmi doresc: o partidă bună de sex. Am plecat în miez de noapte aşa cum venisem. Să nu mă vadă nimeni. Era om respectabil, cu soție, copii, elevi, părinți. Eu eram o idioată. O târfă cumpărată cu un martini şi o pizza. Nu asta îmi dorisem. Deşi asta cerusem.

Despre el mai aflam din când în când, fără să vreau şi fără să întreb, cum se întâmplă în micile oraşe de provincie. Cică soția l-ar fi părăsit pentru altul. Cică s-ar fi apucat de băut. Cică şi-ar fi găsit pe una. Cică s-ar fi băgat în politică. L-am revăzut la un vernisaj. Îmbătrânise mult, avea alură de bunic, adus de spate şi mult slăbit.

– Ce a pățit domnu profesor?

– A, nu ştii? are două stenturi.

Nu îmi venea să cred. Nu trecuseră decât 5 sau 6 ani. Viața şi boala trecuseră cu tăvălugul peste el. Apoi la scurt timp am primit un telefon de la cineva din grupul nostru vechi.

– Ştii, a murit Florin, profesorul. A făcut al treilea infarct. Strângem pentru o coroană de flori.

– Da, sigur.

Aş fi vrut să nu aflu vestea. Şi mă hotărâsem să nici nu merg la înmormântare. Nici nu voiam să ştiu când este. Doar că aşa a fost să fie. Mergând spre serviciu am întâlnit cortegiul. O mare de lume venise să îl conducă. Nici nu se pensionase încă. Colegi, elevi, rude, prieteni, gură cască. Ningea întâia dată în acel an, ningea liniştit, sărac, peste frunzele încă verzi. Am rămas pe marginea trotuarului, privind ce nu aş fi dorit să privesc. Pe jumătate eram supărată pe el. Pe cealaltă jumătate, dacă ar fi azi să dau timpul înapoi, ştiind viitorul, nu aş ezita să îi scriu din nou: „te doresc aşa cum un soldat ce pleacă pe front îşi doreşte în clipa despărțirii iubita “. Fără nici un regret. Viața asta e atât de scurtă.

TEATRU

Traian Chelariu

(21 IULIE 1906 – 4 NOIEMBRIE 1966)

La 50 de ani de la trecerea în neființă a lui Traian Chelariu, lada sa cu manuscrise oferă încă surprize. Nu-i vorbă, în anii '70 ai secolului trecut, tot de acolo au fost scoase și s-au publicat volumele de sonete, jurnalul interbelic, un volum de teatru, altul de proză, ba chiar, în 1989, unul de eseuri filosofice.

Surprizele n-au întîrziat să apară nici după 1989. *Strada Lebedei, nr. 8*, publicat la Editura Paideia în 2002, jurnalul din anii '50, anii ciumei (Traian Chelariu lucra la deratizare), a provocat citiri, re-citiri favorabile. Au scris despre această carte Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, Gheorghe Grigurcu, Eugen Simion, Dan C. Mihăilescu. Răzvan Voncu și Sorin Lavric, dacă nu mă înșel, au scris despre *Zilele și umbra mea*, jurnalul interbelic reeditat în două volume într-o ediție completă. Cert este că, în anii aceia, Traian Chelariu scria. Scrisul gira contactul lui cu libertatea și cu iluzia că deșertăciunile nu pot ucide chiar totul. Atunci a scris toate piesele sale de teatru, cîteva antologate de Adrian Anghelescu în volumul de la Minerva din 1976. Spune Adrian Anghelescu: „Traian Chelariu cultivă o varietatre de specii și formule dramatice, de la teatrul de inspirație istorică la basmul dramatizat, de la comedia satirică de moravuri la scenariu și fantezia dramatică. Umorul, ironia, verva și vioiciunea burlescă, simțul observației, al amănuntului psihologic, naturalețea dialogurilor în tratarea unor subiecte – iată cîteva din calitățile și resursele artei sale".

Alături de *Înainte de căderea Ierihonului*, o piesă de asemenea inedită aflată acum la Biblioteca Județeană „I.G.Sbiera" din Suceava și publicată în numărul din noiembrie al revistei „Convorbiri Literare", *În ceasul acela...* poate fi o surpriză totală. Dimensiunea de dramaturg, de om de litere a lui Traian Chelariu iese din această întîlnire cu o piesă care nu putea fi publicată înainte de 1989 cu totul îmbogățită. *În ceasul acela...* și *Înainte de căderea Ierihonului* sînt piese care completează figura unui scriitor semnificativ pentru istoria care i-a marcat destinul.

(Prezentare Mircea A. Diaconu)

Traian CHELARIU

ÎN CEASUL ACELA....

(UN ACT)

Persoanele:
Dulgherul, om fără vârstă.
Ofițerul, 25 de ani.
Medicul, 30 de ani.
Judecătorul, 50 de ani.
Un om responsabil, 25-30 ani.
Oșteni: tineri.
Deținuți și deținute: bărbați, femei, copii.
Grup de deținuți voluntari: bărbați tineri.
Grup de ingineri.
Doi planificatori.

Timpul și locul: *Cândva și undeva în Europa – dară și indiferent când și unde.*

Decorul: *La ridicarea cortinei se văd, în primul plan al scenei, dispuse concentric capetele a trei barăci vopsite în galben deschis și acoperite cu olane de culoare cerului. Aceste trei barăci fac parte dintr-un grup de șase construcții de același fel, dară celelalte trei –, sau, eventual numai una dintre ele, lipsesc pentru a permite vederea în spațiul circular dintre barăci, spațiul propriu-zis al scenei. De peretele cel mai vizibil al fiecărei barăci e prins un afișier în formă de cutie spațioasă vopsită în roșu strident pe dinăuntru. Prin rețeaua de sârmă cu care e închis fiecare afișier se văd, în mărimi impozante, portrete de ale Comandantului împodobite cu ramuri de laur decupate din carton auriu și, în chenare desenate artistic, diferite articole caligrafiate. Grupurile de barăci configurează un fel de floare. Aceasta se vede foarte bine în planul ultim, care reprezintă un peisagiu de pante acoperite, din loc în loc, cu acest fel de construcții. Pe fiecare baracă fâlfâie uriașe steaguri. Între ele barăcile sunt legate cu ghirlande de brad și pancarte de lozinci. În centrul spațiului dintre barăci se găsește un stâlp impozant, prismatic hexagonal, vopsit în negru și prezentând, pe fiecare dintre fețele sale un fel de scară metrică de culoare albă. Sus, aceste suprafețe sunt împodobite cu un cap de mort, zugrăvit în așa fel ca să impresioneze. Spațiul circular dintre barăci e așternut cu un fel de zgură ruginie. Grupurile de barăci sunt izolate cu rețele de sârmă ghimpată montată pe izolatoare de porțelan, semn că sârma e încărcată cu curent electric de tensiune înaltă. Între baracamente se ridică, ici colo, aducând aminte a copaci uriași cu coroană umbeliformă, zvelte schelării de fier cu impunătoare posturi de observație și cuiburi de arme automate. Printre barăci patrulează oșteni gravi, cu uniforme întunecate; coifuri masive cu efigia „cap de mort"; mănuși albe, arme automate atârnând greu și de tot impresionant de-a latul pieptului, cismele oștenilor sunt grele, strivitoare.*

Decorul însă mai poate fi oricum și-l imaginează cetitorii acestui monoact.

Scena I

Un oștean apare dintre barăcile situate în dreapta, traversează încet scena, oprindu-se de două-trei ori și uitându-se în diferite direcții, ca pentru a desluși mai bine ceva ce, de fapt, nu se aude. După un timp alt oștean apare, în același fel, dintre barăcile situate în stânga, traversează spațiul până în dreptul stâlpului din mijloc, se oprește lângă el, îl înconjură cu gravitate, ca pentru a citi diagramele desenate cu creta pe respectiva scară metrică și iese, apoi printre barăcile situate în dreapta… la scurt interval după aceasta se aude un schimb de voci răstite și neînțelese, iar dintre barăcile din partea stângă apare Dulgherul, îmbrăcat într-un fel de robă de culoarea cerului, descoperit la cap și desculț. Pletele lui cu cărare la mijloc, fruntea senină, ochii albaștri, mari, blânzi și barba castanie bifurcată îl fac foarte asemănător cu chipul lui Iisus.

Dulgherul: (*traversând scena ca o vedenie și vorbind ca pentru sine însuși*): Și a zis Domnul: Să facem om… Să-l facem după chipul și asemănarea noastră… Și locuința omului a fost grădină cu râuri răcoroase… cu pomi roditori… cu viețuitoare bune… Și dat-a omul nume fiecărei viețuitoare… fiecăreia datu-i-a numele ei… Numai fiarei nu i l-a putut da… Și de atunci umblă ascunsă… fără de nume… pretutindeni.

Un oștean: (*apărând din dreapta, răstit*): Circulă! Circulă!… Hait' cară-te!… Ce tot bodogănești într-una?!… Să nu te mai prind în sector că te ia mama dracului! ,țeles?!

Dulgherul: *(netulburat, pentru sine)*:…. Nu i l-a putut da…. (*Își continuă drumul*)… S-a temut să i-l dea?… N-a cunoscut oare numele fiarei?… (*iese prin dreapta*)

Oșteanul: (*traversând, ca și ceilalți scena și oprindu-se în dreapta stâlpului pentru a citit diagramele*). De ieri până azi cincisute!… Iarăși o ,ntrecere!.. Ofensiva merge de minune (Dispare între barăcile din stânga).

Scena a II-a

Câțiva membri din colectivul de informație și îndrumare.

O membră: Colectivul vecin a fost evidențiat!… Numai noi am rămas în urmă…

Un membru: Sarcinile noastre nu se compară cu ale lor! … Lasă-i să se evidențieze!

Altă membră: Acesta nu e rationament! Comandantul ne vede pe fiecare! Comandantul ne va trage la răspundere!

Alt membru: Cred că nu suntem sinceri.

Prima membră: Putem fi sinceri?!… Trebuie să fim sinceri…?

Cealaltă membră: Fără de sinceritate nu putem construi nimic! Nu construim nimic!… Fără de sinceritate nu există progres!

Celălalt membru: Dumneata ții neapărat să ne convingi că sentimentele de gratitudine ale deținuților afișate pe pereți sunt sincere?

Primul membru: Nu mă interesează!… Am, în fond, nevoie de atâtea sau atâtea moțiuni zilnice pe linia cutare sau cutare… ce simte, … ce gândește cel care scrie sau semnează nu-i treaba mea!… Nici comandantul nu vrea mai mult… El vrea cifre!… Și cifrele nu au culoare…

Prima membră: Cu alte cuvinte stăm excelent!

A doua membră: Și Dulgherul se poate plimba în voie prin sectoare!

Primul membru: Dulgherul este slăbiciunea Comandantului… Treaba lui ce are de gând cu acest zânatec.

Scena a III-a

Un grup de deținuți voluntari intră din dreapta discutând.

Primul voluntar: Noi voluntarii în frunte!… Iar am spart norma!

Al doilea: Va fi mulțumit comandantul!

Al treilea: Trei mii de metri pe oră schimb de zi și de noapte, nu-i glumă!… Cu fiecare centimetru lagărul crește!

Al patrulea: Mai multă îngrădire! Mai multe sectoare! Mai multe barăci!… Se pierde în ele Dulgherul!

Al cincilea: Când vom atinge oceanul, bătălia va fi ca și-a noastră!

Primul: Ce poate Dulgherul?! E un bezmetic!… Măreț va fi ceasul acela!

Al patrulea: Cât mai mult spațiul!… Cât mai lungi sectoarele!… Spațiul grăbește peirea minților morții!

Al treilea: Spațiul deschide orizonturi celor care cresc… se dezvoltă…!

Al treilea: Comandantul ne va distinge!

Al cincilea: Când vom atinge oceanul, vom fi primii pe lagăr!

Voluntarul al șaselea: (*care tăcuse*): Nu-mi place țarcul!

Primul voluntar: (*batjocoritor*): Ce-ți place ție?!

Al treilea: De ce ai mai venit dacă șovăi?!

Al cincilea: De ce ai mai venit?!

Voluntarul al șaselea: Eu v-am crezut pe cuvânt!… Voi mi-ați vorbit de atâtea!

Voluntarul Al cincilea: Și nu le vezi?!…. N-ai habar de doctrină!

Al treilea: Din cauza lui putem pierde încrederea!

Primul: E zăpăcit de Dulgher!… Lăsați-l în pace!… Mâine-poimâine revine!

Al cincilea: Așa e! Când vom atinge oceanul, ne va crede!

Al treilea: Totuși să fim vigilenți!… Slăbiciunea-i și ea vinovată.

Al patrulea: Are dreptate! Otrava, oricât de slabă, e-otravă…. Ar trebuie să se curme și cu strigoiul acela!

Voluntarul Al doilea: De unde știm ce vrea Comandantul?!… Dulgherul poate fi cursă!… Nu putem cere nimic fără de voia Comandantului!

Toți ceilalți afară de voluntarul al VI-lea: Așa e! Așa e!

Scena a IV-a

Ofițerul de serviciu însoțit de Judecător și Medic.

Medicul: (*admirativ*): Formidabil!… Din toate punctele de vedere ne-mai imaginat!…. Sunteți, într-adevăr, avantgarda lumii!

Ofițerul: (*foarte bine dispus*): Și nu a-ți văzut decât o parte din instalațiile noastre!

Judecătorul: *(serios):* Ce suprafață are lagărul?

Ofițerul: Aș zice: aproape continentală!… La noi e totul lagăr! Dar trebuie s-ajungem de la ocean…. Cel puțin așa am prevăzut planificatorii… Ori pân' acuma, planurile noastre nu au dat greș!

Medicul: Ceea ce mi se impune… aici… în acest loc și în acest moment… drept adevăr nezdruncinat… e faptul că ființa umană e extraordinar de rezistentă!

Ofițerul: *(competent)*: Experimentele noastre au dat dovezi obiective în această privință!… Răbdarea omului e infinită!… Trece de orice limită!… n-aveți idee cât poate răbda un om!

Medicul: Așa-i! Așa e!

Judecătorul: Doctrina voastră, dacă nu mă-nșel, pretinde a fi singura salvatoare și unica întemeiată pe știință…

Ofițerul: Fără doar și poate!… Comandantul e garant infailibil și al capelor științifice ale doctrinei Noastre!… Noi nu visăm! Noi știm! Noi practicăm știința!

Judecătorul: Și cum stați cu doctrina…?

Ofițerul: *(entuziast)*: Excelent!… Gândește-te…. nu mai departe decât cu două generații în urmă lumea credea în fel de fel de basme!

Medicul: În fel de fel de superstiții!

Judecătorul: Și-acum?

Ofițerul: Am reușit să dovedim ceea ce nimeni n-ar fi crezut că este cu putință!… am sterilizat toate miturile!… Am deparazitat colectivele de toate creerele dubioase! Drum deschis rasei superioare!

Scena a V-a

Cei precedenți. O coloană de copii și tineri, cu steaguri, portrete ale Comandantului și pancarte cu lozinci, apare din dreapta și traversează spațiul strigând lozincile de pe pancarte iar apoi intonând un imn.

Un grup de copii: Slavă lui! Slavă lui! Slavă Comandantului!

Alt grup de copii: Slavă Ziditorului vieții, viitorului! Slavă lui! Slavă lui! Toată slava geniului!

Al treilea grup de copii: Slavă știutorului și cârmuitorului! Marelui, savantului, slavă comandantului!

Întreaga coloană: *(dispărând în stânga și intonând primele măsuri ale unui imn care se pierde între barăci și nu mai poate fi înțeles:)* Zi-diim cu toți-o viață nooo-uă…

Scena a VI-a

Judecătorul. Medicul. Ofițerul.

Judecătorul: Unde se duc copiii?…. (pentru sine) Ce lipsă de gust!

Medicul: *(sub impresia lozincilor strigate și a imnului):* Ce cântă copiii….?

Ofițerul: (foarte mulțumit): Copiii?!… E coloana educativă!… Zilnicul lor meeting!… Singurii noștri reeducabili!

Scena a VII-a

Cei precedenți. Un responsabil.

Responsabilul: *(apărând dintre barăcile din fund, se îndreaptă, fără a-i băga în seamă pe cei prezenți, spre stâlp și verifică unele diagrame)*: Hm-hm!

Ofițerul: *(adresându-se responsabilului)*: Plus? Minus?

Responsabilul: *(nonchalant)*: Plus şi minus. *(ieşind)*: Minus la decese!

Scena a VIII-a

Medicul. Judecătorul. Ofițerul.

Medicul: Aveți multe decese?

Ofițerul: Dacă ar fi să ne întemeiem şi aici în mod mia sistematic, populația lagărului s-ar înmulți rapid…. Imaginați-vă! Nici unul dintre deținuți nu vrea să moară! Sunt de o încăpățânare fantastică!… Noroc că serviciile de împrospătare sunt foarte vigilente… Ieşirile şi intrările se fac cu precizie matematică…

Judecătorul: Cum? Cum?!

Ofițerul: Din cei zece mii de pensionari actualmente contabilizați în sectorul nostru, la orele douăzeci şi patru, o sută zece vor fi materie primă.

Judecătorul: Poftim?!

Ofițerul: Odată intrat în circuit numărul (cetind de pe o listă scoasă din buzunarul vestonului) trei-igrec-doi-zero-zero-şapte înregistrat astăzi la orele zero virgulă unu, iese, cel târziu peste nouă luni din controalele sectorului.

Medicul: Care e atunci, rațiunea economică de a-i ține atâta timp în viață? Rentează?… Dacă am înțeles bine, toți adulții rămân incorigibili….

Ofițerul: *(cu umor)*: Nu prea rentează… Dar efectul psihologic se răsfrânge cu eficacitate extraordinară asupra celor din afară… Performanțele cresc văzând cu ochii… Normele se dau peste cap ca iepurii la vânătoare!…. Deci, indirect, rentează!

Judecătorul: Va să zică scontați, aci, numai efectul asupra celorlalți?

Ofițerul: Gândiți-vă!… Noi dirijăm!… Noi trebuie să dirijăm lucrurile! Când va fi să vie ziua hotărâtă… ziua aşteptată… situațiile se vor prezenta altfel. Desigur! Cu desăvârşire altfel!… Pân' atuncea însă…. vezi, noi nu mai credem în atâtea basme!… Nici în crizele şi nici în talmeş-balmeşul de doctrine economice fanteziste care au tulburat cele aproape trei milenii ale erei precedente… Noi dirijăm…. Şi-avem şi previziune…

Judecătorul: Previziune…?

Ofițerul: Da! Previziune şi nu vrăjitorie! Inginerii noştri sunt cei mai buni din lume! Economiştii de asemenea… Nu mai vorbesc de restul tehnicienilor!

Medicul: În parte totul e posibil!… omul fiind o cantitate bio-electrică destul de calculabilă, conflictele pot fi uşor eliminate. Eu mă gândesc la întreg senzoriul, la emoții, la procesele voinței, la intelect…

Ofițerul: Să mă iertați! Nu în parte!… Cu desăvârşire!… Dacă dispui, bineînțeles, ca noi, de energie politică suficientă şi de-o doctrină întemeiată pe ştiință… Sentiment … resentiment … fleacuri …! NU contează! Nu trebuie să conteze.

Judecătorul: Am auzit că faceți istorie experimentală…

Ofițerul: Da! Desigur!… Cum? Nu ştiți?!

Judecătorul: Nu prea-nțeleg….

Ofițerul: La noi şi timpul este reversibil!… Adică îl putem considera timp reversibil… căci nu ne-mpiedicăm de indivizi… Noi trecem tot aşa de uşor de la bătrânețe la tinerețe, pe cât de uşor ne e să trecem de la tinerețe la bătrânețe!… Vorbesc la figurat… Noi punem fiecare generație în mediul ei… Îi dăm mediul care îi trebuie! Dară, experimentăm şi în medii cu totul contradictorii.

Judecătorul: Tot nu-nțeleg….

Ofițerul: Dispunem de laboratoare speciale… Laboratoare de istorie, experimentală… Sub directa supraveghere a Comandantului! Aceasta ne-a permis să progresăm ultrarapid!… Aşa se explică faptul că suntem cu un secol-două înaintea celorlalți.

Medicul: *(cu oarecare regret)*: Voi dispuneți,… ceea ce la noi nu e posibil,… de colective speciale pentru aceste laboratoare!

Ofițerul: Cei rămaşi în urmă le numesc abatoare… Voi le numiți abatoare. N-aveți dreptate!… Vă împiedicați, în mod inutil, în mod aş spune gratuit, de prejudecățile mileniilor mistice … idealiste!… Voi nu ştiți ce-i ştiința.

Judecătorul: Noi n-avem dreptul să dispunem de viața unui om…

Ofițerul: E regretabil! Ce contează viața unuia,…. sau viața a zece mii… când construieşti societatea cea mai bună!

Judecătorul: Şi-n lumea asta… lumea voastră nesentimentală. Cum stați cu conştiința…?

Ofițerul: Conştiința…?… Eh!…. Nu m-am gândit la conştiință… La noi numai demenții… la început… vorbeam de ea…

Medicul: Şi-acum?

Judecătorul: N-aveți… demenți…?

Ofițerul: Nu!… Curios!… Într-adevăr curios!… Nici unul!!… Sau ca şi nici unul… căci Dulgherul nu contează… Medicul şef spunea dăunezi, că în minutul nostru psihozele n-au timp, să se declare… Munca e leac… Şi încă munca noastră dirijată!

Judecătorul: Cine-i acest dulgher…? *(se aude o discuție aprinsă)*

Scena a IX-a

(cei precedenți. Un grup de instructori)

Ofițerul: Ah!… Iată-l!

Judecătorul: Dulgherul…?

Ofițerul: Nu!

Grupul de instructori: *(grupul de instructori apare din stânga şi străbate scena discutând cu aprindere)*

Un instructor: Nu!… Eşti greşit!… Principial nu ai dreptate!

Alt instructor: Dar ceea ce afirmi tu, e o absurditate! Tu spui… *(către ceilalți)*: Ascultați şi voi ce spune colegul: „Cei sortiți eliminării din circuit pot să moară şi în credința lor"!

Primul instructor: Exact!… Şi?! Nu e bine?!

Celălalt instructor: Asta se cheamă bine?!… Îți dai tu seama câtă deviere e-n vorba ta?!!

Primul instructor: *(vehement)*: Tu deviezi!… Ia seamă la cuvinte!

Al treilea instructor: *(împăciuitor)*: Hai, gata!… Amândoi n-aveți dreptate!

Al doilea instructor: *(continuând)*: În comandamentul nostru în mărețele lui „Teze", paragraful saizecişişase – titlul şase, – spune: „Exproprierea credinței este necesară!"… Şi adaugă în „Marginalii",: „Remitenților această conştiință să li se smulgă. Metoda nu contează."

Primul instructor: Şi cunoşti metoda?!

Al doilea instructor: Dar experimentul?!… Nu venim de-acolo?! Experimentul nostru…! Proba „Danaidelor"!

Al patrulea instructor: *(competent)*: E-o probă numai exhaustivă… Cum încetează munca năravul vechiu revine!

Al doilea instructor: Munca nu trebuie să înceteze niciodată!… Şi voi… toţi trei…. veţi face vestea culpa!… Paza!! Paza!! *(Din toate părţile apar oşteni înarmaţi şi înconjoară grupul. Instructorul care chemase paza rămâne un moment surprins de rapiditatea cu care s-au prezentat oştenii.)*

Al treilea instructor: *(profitând de situaţie, poruncitor)*: Luaţi-i pe aceştia! (*oşteni execută ordinul şi ies prin fundul scenei. Instructorul se uită un timp după cei escortaţi, aruncă Ofiţerului, Medicului şi Judecătorului câte o privire semnificativă şi pronunţând, ca pentru sine cuvintele: „Nuanţele sunt, toate, decadente!", dispare prin dreapta.)*

Scena a X-a

Ofiţerul. Medicul. Judecătorul.

Ofiţerul: I-a demascat!

Medicul: *(pe gânduri)*: Proba Danaidelor…?

Judecătorul: Cine-i dulgherul?

Ofiţerul: Dulgherul?… Nu-i nici un dulgher!… e numele, sau, mai degrabă, un fel de nume al deţinutului: Azet opt sute optzeci şi opt.

Medicul: De ce Azet…?

Ofiţerul: Fiindcă a supraviețuit tuturor seriilor… Fiindcă este martorului tuturor seriilor… Fiindcă este afla şi omega aici în lagăr… Comandantul îl păstrează ca pe un fel de mascotă… Sunt curios cum o sa-i ticnească proba de mâine.

Judecătorul: Ce fel de probă?

Ofiţerul: Splanch… Na! Cum îi spune… Splanchnologică…

Medicul: Cum?! Ce-ai zis?

Ofiţerul: *(simplu)*: Înlocuirea viscerelor… sau ceva semănător!… Nu mă pricep în ale voastre… În orice caz e un tratament mai radical! Dulgherul e cobai fără pereche!

Medicul: Şi până acum ce fel de tratamente i-aţi aplicat?!

Ofiţerul: *(vesel)*: Oh!… Mai toate imaginabile!.. Dela smulgerea unghiilor şi până la scaunul electric!… Acum trei luni… fiindcă se impunea… i s-a provocat surditatea prin extirparea urechii medii, raclarea corneților olfactiv, glomectomia, encleatio occulorum, jupuirea progresivă a integumenului… plus celelalte… Eu unul crăpam dela ,nceput!

Judecătorul: Te cred!

Medicul: Şi-a rezistat?!

Ofiţerul: Avem chirurgii cei mai avansaţi din lume!… Dar nici cobaiul nu-i ca orişicare! A rezistat! Rezistă!… De altfel cine ştie unde i-ar fi azi cenuşa!… Crematoriile noastre nu şomează!

Judecătorul: Şi crezi că mâine proba nu-i va fi fatală?

Ofiţerul: În cazul Dulgherului te poţi aştepta la orice! E un om ciudat… Aproape că nu e om!

Medicul: Dar ceilalţi…?… Cum rezistă ceilalţi?!

Ofiţerul: Parcă-i lăsăm să reziste?!… Nuanţele sunt, toate, decadente!… Vezi stâlpul cu cap de mort?

Medicul: Da! Văd… Nu-i tocmai invizibil…

Ofiţerul: Dar diagramele?

Medicul: Le văd.

Ofiţerul: Toţi cei cu liniile descendente au vrut să mai reziste… Ar fi putut să mai reziste! *(aducându-şi parcă aminte de ceva)* Veniţi cu mine! *(toţi ies prin dreapta)*

Scena a XI-a

Mai mulţi deţinuţi şi deţinute venind din părţi diferite şi purtând diverse poveri în spate.

Apoi un oştean.

Primul deţinut: Dulgherul a spus să avem răbdare!

O deţinută: Până mâine… a spus Dulgherul….. Numai până mâine!

Alt deţinut: Spuneţi tuturora să vegheze!

Altă deţinută: Să creadă… spuneţi tuturora!…. Să creadă… Să nădăjduiască!

Prima deţinută: Până mâine!… Numai până mâine!… Mâine e ziua!

Oşteanul: *(Ivindu-se de după bărăcile din dreapta şi smulgându-şi arma de la piept; peste măsură de răstit)*: Hei! Tăcere!… Nimeni nu vorbeşte!… Toţi circulă! (*lovind în dreapta şi în stânga)*: Circulaţi! Căraţi-vă la drum!… Repede! Repede!

Prima deţinută: *(netrăgându-se)*: Credeţi în spusele Dulgherului! Vegheaţi! Nădăjduiţi!

Deţinuţii şi deţinutele: *(dispărând care încotro)*: Iubiţi-vă unii pe alţii…

Scena a XII-a

Oşteanul. Ofiţerul. Medicul. Judecătorul.

(Oşteanul, rămas singur în scenă, îşi potriveşte arma, ia apoi o atitudine de totală absenţă… Vorbeşte cu sine însuşi….gesticulează… nici nu observă pe cei trei care intră dialogând).

Ofiţerul: *(cu convingere)*: Progresul trebuie realizat cu orice preţ!

Medicul: Sunt din ce în ce mai plin de admiraţii pentru înfăptuirile noastre!… Aţi atins culmi!… Culmi de procedare şi rafinament!… Cantitativ şi calitativ!… Da! Numai progresul… Porunca progresului se poate justifica!

Ofiţerul: Categoric!

Judecătorul: Sunteţi convinşi că numai în acest fel se poate realiza edenul pe pământ…?

Ofiţerul: Vă îndoiţi…?!

Judecătorul: Vedeţi… Eu unul sunt mai sceptic!

Ofiţerul: *(mecanic)*: Scepticismul este condamnabil…!

Judecătorul: Să admitem… Dar eu… Vedeţi… Elementul om…Numărul A zero-zero zero-zero unu de pildă… sau… Zet unu-zero zero-zero de exemplu… mai poartă o epidermă… şi sub ea muşchi, nervi, sânge… viaţa caldă, personală!… Carnea e carne! Sângele-i sânge… Carnea nu poate suferi prea multe şi prea dese injurii…

Ofiţerul: Cantitatea suferinţei nu contează… Şi nici nu doare cantitatea!… De altfel suferinţa-i necesară! E va fi să vie ziua hotărâtă… Ceasul acela…!… Oamenii planetei vor fi absolut invizibili!… Imaginaţi-vă această, lume nouă, un imens cimitir de oameni producători de bunuri!… Un creier uriaş… cosmic aş zice… inundând pământul!…. Şi-n scoarţa acestui unic creier oglindită lumea!

Medicul: Formidabil! Substanţa cenuşie reflectând tot universul!

Judecătorul: Dar până atunci?!… Dar până-n ziua… până-n ceasul cela?!… Observ prea multă suferinţă… Prea multă nelinişte în lagăr! Ziua hotărâtă nu pare-a fi chiar aşa de-apropiată!

Ofiţerul: Conform planurilor noastre… Conform voinţei Comandantului nostru…ziua aşteptată va fi a generaţiei a treia… Dar dacă metodele acum experimentate

vor fi bune, timpu-i scurt la jumătatea aşteptări… Sau chiar la treia parte!

Medicul: Într-adevăr! Voi bateţi toate recordurile!… La urma urmei, fiinţa om mai e şi educabilă… Durerea ne educă!… Durerea calitativ superioară mai cu seamă!… Lumile noi sunt naşteri… Totul ce naşte doare!

Judecătorul: Vasăzică raiul se apropie cu paşii-i mari şi repezi…?!

Ofiţerul: Da! Mari şi repezi!… Îl vom realiza chiar dacă toţi vor trebuie să piară!

Judecătorul: De astă-dată nu se va mai repeta povestea celui pierdut!

Ofiţerul: Nu! Hotărât nu!… Mai curând va putea fi vorba de omul pierdut… De vechea omenire bineînţeles! *(Ofiţerul râde zgomotos. Toţi trei ies.)*

Oşteanul: *(care stătuse până acum, în poziţie de poză, dând semne de agitaţie)*: Nu!… Nu pot!…. Nu mai rezist!… Înnebunim cu toţii!… Îi jupuim de vii şi ei trăiesc!… Le scoatem ochii şi ei văd! Le tăiem limbile şi ei vorbesc!… Şi până-n ceasul cela e departe!… E o nelegiuire. (fixează efigia „cap de mort" de pe stâlp): Pretutindeni moarte!… *(din ce în ce mai în panică)*: Moarte!… Moarte!… Numai moarte!… Dulgherul!! *(strigă)*: Paza! Paza!!

Scena a XIII-a

Oşteanul. Alţi oşteni. Comandantul.

Un oştean: *(sosind repede din stânga)*: L-a ajuns!… L-a apucat şi pe dânsul!

Oşteanul: *(agitat)*: Paza!

Alt oştean: *(sosind ca şi celălalt, dară din dreapta)*:… De când tot spun că o să ne ia pe toţi dracul!… M-am săturat de hârci! *(Către oşteanul agitat)*: Vino-ţi în fire, camarade! Hai! Hai!

Primul oştean: *(încercând să-i ia arma)*: Lasă arma!

Oşteanul agitat: Feriţi că trag!

Celălalt oştean: *(enervat)*: Ţine-ţi gura!… (către celălalt): Suntem ciumaţi!… Infect! *(smulge arma celui agitat)*: Miroase urât!… Infect… Aici i se înfundă şi celui mai vârtos dintre capete!

Oşteanul agitat: *(în timp ce e legat fedeleş de către ceilalţi doi)*: Drumul!… Daţi-mi drumul!… Daţi-i drumul!

Primul oştean: Taci odată!… Cui să-i dăm drumul?!

Oşteanul agitat: Lăsaţi-mă! E o crimă!… Daţi-mi drumul! Daţi drumul Dulgherului! Să plece de aici Dulgherul!

Celălalt oştean: Vino-ţi în fire! Omule!… Taci odată!

Comandantul: *(Apărând brusc din dreapta, aspru)*: Ce-i debandada asta?!!… Ce-i cu dânsul?!! *(Oştenii, toţi iau poziţia de drepţi.)*

Oşteanul agitat: *(explicând)*: Mi-a fost rău…

Comandantul: *(neînduplecat, tăios)*: Căraţi-l de aici!… La postul de triaj!… N-avem nevoie de slăbănogi!… Aici suntem de-oţel!!

Soldatul agitat: *(rugător)*: Mi-a trecut… Rămân la post!

Comandantul: *(cu privire şi voce glacială)*: Căraţi-l! *(Cei doi oşteni îl duc pe cel agitat în fundul scenei.)*

Scena a XIV-a

Comandantul. Tigva. Glasul.

Comandantul *(rămas singur, cu voce sonoră, sacadată)*: Scandalos!… Să mai te încrezi şi-n imbecili aceştia! *(Stă un timp pe gânduri, se uită la stâlpul indicator… „Capul de mort" zugrăvit deasupra diagramelor coboară, ca pe un scripet, până jos, se ridică iar şi pare a-şi agita maxilarul inferior. În orice se aude ceva ca un clănţănit de dinţi care muşcă-n gol… Comandantul rămâne câteva momente aiurit, apoi scoate batista şi-şi ştergea fruntea de-o sudoare neexplicabilă, fixează însă cu priviri tăioase tigva care acum e la locul ei, neclintită… Comandantul nu e deplin stăpân pe nervii săi. În acest moment se aude un glas ca al Dulgherului.)*

Glasul: Fericiţi cei ce cred… Fericiţi nădăjduitorii… Vegheaţi să nu vă învingă durerea… Răbdare…Multă răbdare…

Comandantul: *(îşi duce mâna la frunte. Îşi pipăie pulsul. Stă câtva timp înmărmurit, apoi izbucneşte ca ieşit din minţi)*: Ofiţer de serviciu!

Scena a XV-a

Comandantul, apoi pe rând Ofiţerul, Medicul şi Judecătorul. La sfârşit un oştean.

Ofiţerul: *(din poziţia de drepţi)*: La ordin, domnule Comandant!

Comandantul: *(răspicat)*: Până termin cu inspecţia, să dispară toate indicatoarele!

Ofiţerul: *(nedumerit)*: Toate… indicatoarele?!

Comandantul: *(aspru)*: Nu vorbesc destul de răspicat?!

Ofiţerul: *(subordonat)*: Am înţeles, domnule Comandant!

Comandantul: Ce-ai înţeles?!

Ofiţerul: Am spus: am înţeles, domnule comandant!… Indicatoarele vor dispărea!

Medicul: *(apărând din stânga)*: Admirabil! Non plus ultra!… Perfect! Ioc instalaţii! (*Văzându-l pe Comandant)*: Domnule Comandant, vă pot felicita!… Nu oricine are imaginaţie! *(Aducându-şi aminte)*: V-aş cere o favoare… O ultimă favoare…. Pot să asist la proba de mâine?!

Comandantul: *(rece)*: Ce probă…?

Ofiţerul: A- zet opt-opt-opt… Extirparea viscerelor…

Comandantul: *(izbucnind)*: Dulgherul?!… Nu!!… Nicidecum!! Nu mai amân nimic!… Minciuna trebuie stârpită!… Azi! Acuma!! Chiar acum!… *(Către ofiţer)*: Îl duci chiar acum în laborator!

Medicul: Aşadară pot s-asist…

Comandantul: *(uşurat)*: Despre mine! *(Către ofiţer)* Voi transmite imediat ordinul meu! *(Iese prin dreapta.)*

Medicul: Ce om!… Ce rasă de om!… Adevărat oţel!

Ofiţerul: Mi s-a părut cam palid Comandantul!… Şi prea nervos… Hm-hm!… *(Către Judecător care tocmai se iveşte de după o baracă)* Păcat că nu ai fost şi dumneata aici.

Judecătorul: Tare mă tem că exageraţi. Coarda nu rezistă… Vă poate fi fatală!

Medicul: Eu mă duc să transmit ordinul.

Ofiţerul: Să mergem amândoi… *(Către Judecător)* Asişti şi dumneata?… Rămâi aici…?

Judecătorul: Nu…! Vă-nsoţesc! *(Toţi ies prin dreapta)*

Un oştean: *(Patrulând, trece prin faţa barăcilor; se uită la ceas; spune semnificativ: „Mai e puţin" apoi iese.)*

Scena a XVI-a

Un grup de ingineri, venind din dreapta, traversează scena şi discută.

Inginerul culorilor: Ziua nu-i posibil!… În orice caz, ziua spaţiile nu mai suportă provocări suplimentare!… Nici afişaj!… În schimb noaptea putem pune în miş-

care excelente jocuri de lumină… Totul trebuie construit în așa fel ca atmosfera să impresioneze cât mai profund,… cât mai durabil,… cât mai festiv… Asupra copiilor culorile s-ar răsfrânge hotărâtor!… Adulții vor rămâne și ei cu gurile căscate!

Inginerul sunetelor: Pentru marea perioadă am programat difuzarea de arii ușoare,… săltărețe,… vesele,… mobilizante!… Ritmuri!… Sunete clare!… Adevărată lumină auzului!

Inginerul cuvintelor: Eu m-am gândit la o seamă… să zic… de pot-pourri-uri lirice,… un fel de cântate… Suflu eroic! Suflu marș înainte!

Inginerul ansamblurilor: Da! Toate acestea sunt bune!… Mă încurcă numai Dulgherul… Nu înțeleg de ce-l tolerează Comandantul!… Ce are de gând Comandantul cu această momâie! *(semnificativ)*: Dulgherul a făcut prozeliți în timpul din urmă…!

Inginerul culorilor: Și eu m-am lovit de acest Dulgher!… Șocat că dacă-am produce cât mai multă culoare caldă, veselă, biruitoare…. figura tristă a acestui halucinant s-ar pierde în ridicol… Pentru efect l-aș băga într-un talar negru… cu stele, cu lună și soare. L-aș încăleca pe un asin… Să se plimbe ca necromanții!

Inginerul cuvintelor: Eu aș mai pune în circulație strofe ilariante pe socoteala acestei paiațe!

Inginerul sunetelor: *(continuându-l pe cel al cuvintelor)*:… pe care să le recite, alternativ, sunând din surle și bătând în tamburine vreo doi-trei saltimbanci!

Inginerul ansamblurilor: Toate ca toate… dar nu știm ce vrea Comandantul… *(adresându-se colegilor)*: I-ați propune toate acestea?

Cei întrebați: *(pe rând)*: Eu nu! Eu nu! Eu nu?!… Niciodată!

Scena a XVII-a

Doi planificatori, venind din stânga și oprindu-se un timp lângă stâlpul indicator.

Primul planificator: Comandantul a hotărât îndepărtarea indicatoarelor.

Al doilea: Nu mai pricep nimic!… De la o vreme toate planurile noastre suferă numai corecturi… Prea mari corecturi!

Primul: Nici eu nu-s pentru aplicarea rigidă a unui plan… Dacă schimbările dese pot fi fatale!

Al doilea: Mai ales când e vorba de factorii psihici!

Primul: Noi i le-am propus… El le-a văzut importanța… Și iată, că-a fost doar capriciu… Ce punem în loc?

Al doilea: Ai auzit de Dulgher?

Primul: Da… Serviciul secret mă anunță că s-a sfârșit și cu acest visător!

Al doilea: Numai atât…?

Primul: Atât!.. Tu știi ceva în plus…?

Al doilea: Eu?!… Nu știu nimic…. Deci Comandantul încheie și cu această etapă…

Primul: Pe treapta întâia a fost chiar nevoie de-un astfel de pseudo-prooroc…

Al doilea: Și-acuma…?

Primul: Începem o epocă nouă…

Al doilea: Numai atâta?

Primul: Va să zică tot știi ceva… (*zâmbește cu înțeles*)…. Prin urmare…?

Al doilea: Pregătim alte planuri!

Scena a XVIII-a

Dulgherul, apoi câțiva deținuți.

Dulgherul: *(apărând din stânga, cu tristețe și pentru sine însuși)*: Totdeauna ajungem la locul căpățânei… peste tot e locul căpățânei… Nu are fiul omului ungher liniștit să-și razime capul de-o piatră… Nu are nime… Nici chip… Numai număr… Unul… din cele multe… Și durerea care e a fiecăruia în parte… Toată durerea tuturor celor ce-am fost… Toată durerea celor ce vor fi până la săvârșirea veacului… *(Se apropie de stâlp și se razimă cu amândouă mâinile de el ca sleit de orice putere)*… Tu frate… lemn uscat… frate al trupului… adevăr-adevăr îți zic…. mai repede vor trece soarele și luna și stelele cerului decât lumina iubirii…

Primul deținut: *(apărând din dreapta și uitându-se cu teamă în toate părțile, după ce-l vede pe Dulgher)*:… Dulgherul…!

Al doilea deținut: *(ivindu-se din stânga dimpreună cu alți tovarăși de suferință)*: Dulgherul!… Vorbește!… Vorbește Dulgherul!

Al treilea deținut: *(venind din fundul scenei)*: Aude și vede!… Ajută-ne, Dulgherule! Dă-ne-o nădejde…!

Al patrulea deținut: *(din grupul celor veniți din stânga)*: O fărâmă de nădejde… un bob de credință în ziua de mâine, un pic de credință pentru ceasul acela, Dulgherule…

Dulgherul: *(cu blândețe)*: Iubiți-vă unii pe alții… Vegheați… Să nu vă învingă durerea… Se apropie ceasul.. Credeți în el… Răbdați… Multă răbdare… Plină-i măsura. Răbdare… Multă răbdare!

Primul deținut: Nu mai putem…!

Al doilea deținut: Pierim cu toții…!

Al treilea: Nimeni de-ai noștri nu iese viu de aici!!

Dulgherul: Privegheați! Privegheați!… Aveți răbdare! Multă răbdare!! Iubiți-vă… Credeți… În ceasul acela veți avea nevoie mai multă ca oricând de fiul omului… Mai mult ca oricând de potrivnicul fiarei…

Scena a XIX-a

Cei precedenți, apoi ofițerul însoțit de Medic, Judecător și câțiva oșteni.

Ofițerul: *(răstit)*: Ce e cu voi aici?!… Completați?! Împrăștiați-i! *(Oștenii îi împrăștie pe deținuții care îl înconjoară pe Dulgher)*

Un oștean: *(aspru și agitând arma)*: La muncă!

Alt oștean: *(bruscând pe deținuți)*: Înapoi!

Al treilea oștean: *(vehement, împingând grupul deținuților către ieșirea din dreapta)*: Înapoi! Înapoi!

Ofițerul: *(văzându-l pe Dulgher)*: Pe tine te caut!… Unde ne umbli?!… Haimana!!… Crezi că dacă ai fost caz tolerat aveai dreptul să te-ncurci în toate căile lagărului?!… Ți s-a-nfundat! *(Dând poruncă oștenilor.)*: Escortați-l la serviciul chirurgical!… *(către Medic și Judecător, în timp ce oștenii îl duc pe Dulgher)*: Ăsta-i Dulgherul!…

Judecătorul: *(ca pentru sine, pe gânduri)*:… Dulgherul…

Medicul: *(profesional)*: Interesant!

Ofițerul: *(mulțumit)*: Da! Nu-i așa?!… Un maniac!

Medicul: *(competent)*: Caz tipic!

Judecătorul: *(sceptic)*: Totuși, totuși!… din câte-am aflat… e caz mai aparte…

Medicul: *(către ofițer și Judecător):* Veniți cu mine…?

Judecătorul: Unde?

Medicul: La probă!… Operația începe imediat… Mă interesează în cel mai înalt grad!… După demonstrarea congelării în masă, acesta mi se pare a fi experimentul cel mai uluitor! *(Ofițerului):* Dispuneți, într-adevăr, de chirurgi nemaipomeniți!

Judecătorul: *(adresându-se Ofițerului)*: Mie dă-mi voie să intru în vorbă cu deținuții…

Medicul: Ai doară toată libertatea! *(către Ofițer)* Haidem! *(văzându-l că acesta nu se decide)* Haidem odată!

Ofițerul: Nu!… Eu mai am treabă.

Medicul: Noi doi ne ducem *(Medicul și judecătorul ies prin dreapta,)*

Scena a XX-a

Ofițerul apoi două grupuri de deținuți tineri și un oștean.

Ofițerul: *(monologând)*: Enervarea și graba Comandantului nu mi-au plăcut… E ceva… Știe… Așteaptă… Așteptăm poate cu toții…. Ce anume?… Cine știe?!…. Nici pe mine nu mă încântă climatul acesta!… Aștept ziua… Ceasul acela… Dar dacă lucrurile nu merg până la urmă?!… Avem planuri!… Hm! Planuri…Ăștia de aici ne sfâșie ca niște fiare… Dulgherul vede doar fiare! Ne sfâșie într-o clipită!

Primul grup de deținuți: *Apare din dreapta și din stânga, fără a fi văzuți de Ofițerul care, căzut pe gânduri, întoarce spatele barăcilor, deținuții își fac diferite semne de adunare și semne că știu ce trebuie să facă și dispar apoi printre barăcile din mijloc.*

Ofițerul: *(ca și înainte)*:… Ca niște fiare… Și-ar avea dreptate!… Nici eu nu aș putea fi altfel. Comandantul a făcut o greșeală cu Dulgherul…

Al doilea grup de deținuți: *Apare din stânga, în formație strânsă, ca și ostășească, și călcând în vârful degetelor, iese din scenă prin același loc prin care ieșise grupul precedent.*

Ofițerul: *(probă a temerilor)*: Ah, așteptarea aceasta!… Așteptarea aceasta! Nu se termină odată… Ceasul! Blestematul acela de ceas!

Oșteanul: (venind grăbit din dreapta): Vă caut peste tot!

Ofițerul: *(tresărind speriat)*: Cine ești?!… Ce vrei?!

Oșteanul: Camaradul dus la triaj delirează!

Ofițerul: *(neînțelegând)*: Și ce mă privește!!

Oșteanul: *(consternat)*: Se crede Comandant și poruncește să-i dăm drumul Dulgherului!

Ofițerul: *(cu tulburare din ce în ce mai răstită)*: Și ce-mi raportezi tocmai mie toate astea?!:.. Toți delirați!!… Tuturor vă e groază!… Ceasul acela!… Toți îl așteaptă!… Și el și tu și toți, toți așteptăm!… De ce mai tăceți?!… Ce-i mascarada aceasta?!… Vorbește! Vorbește odată!… Vorbește?!… Ce-așteți?! Vorbește!

Oșteanul: *(nedumerit și oficial)*: Mi-am făcut datoria! V-am raportat…

Ofițerul: Ordonați! *(Ia poziția de drepți ci ochii la ofițer.)*

Ofițerul: *(măsurându-l de sus până jos, vrea să spuie altceva, dar răzgândindu-se, îi ordonă)*: Până mă-ntorc, indicatorul să nu mai stea aici! S-a-nțeles?!

Oșteanul: *(disciplinat)* Înțeles! *(Ofițerul iese prin fundul scenei. Oșteanul dislocă stâlpul, îl duce lângă baraca din stânga și-l aruncă nepăsător.)*

Scena a XXI-a

Oșteanul. Apoi câțiva deținuți ducând în spate alți stâlpi dislocați în altă parte)

Primul deținut: *(venind din dreapta)*: Unde-i arma?

Al doilea deținut: *(ivindu-se din fund)*: Uite-acolo!… Lângă celălalt de-acolo…

Oșteanul: *(contrariat)*: De ce tocmai aici?!… Cine-a dat ordin?!

Al treilea deținut: *(care apăruse între timp, din dreapta)*: Comandantul! Ordin pe lagăr!

Primul deținut: *(aruncând stâlpul pe locul indicat)*: Uufff!… Bine că a început și sfârșitul!

Al doilea deținut: *(aruncându-și și el povara)*: S-apropie ziua…!

Oșteanul: Cum?!… Ce ai zis?!!

Al treilea deținut: *(după ce și-a aruncat stâlpul)*: Ceasul nu ziua!… Ceasul acela… Ceasul care vine odată și-odată!

Alți deținuți: *(sărind din toate părțile)*: Ceasul dreptății… Al răzbunării…. Ceasul cel din urmă!

Oșteanul: *(speriat de râsete nefirești)*: Ceasul cel din urmă?! Al răzbunării?!… Așteptatați ceasul acela? *(râde și mai tare)* Ceasul acela!… Se vede că sunteți proaspeți în circuit! *(deținuții îl înconjoară. Oșteanul, pe măsură ce se vede înconjurat, râde tot mai forțat, până ce hohotele lui devin grimasă afonă a unei guri care pare a căuta aer)*

Un deținut din cei nou veniți: Și tu-l aștepți, camarade!

Oșteanul: *(apărându-se ca de un pericol de moarte)*: Eu?! Eu?!!

Alt deținut: Da! Tu!… Și tu, camarade!…

Al treilea deținut: Toți îl așteaptă!… Îl așteptăm cu toții!

Al patrulea deținut: Și ceasu-i aproape!

Oșteanul: *(stăpân pe nervi, răstit)*: Cărați-vă de aici! Haide că trag!! (*Pune țeava armei în pieptul deținutului din fața sa.)* Înapoi!!!

Deținutul: *(calm)*: Trage camarade!… Trage odată!

Oșteanul: *(dezarmat, moralmente)*: Cărați-vă! Nu mă scoateți din sărite!… Suntem doară oameni, nu fiare!

Un deținut din mulțime: Ce-avem cu el?… E-o slugă inconștientă… Nu el ni-i dușmanul!… Să plecăm!

Alt deținut din mulțime: Să plecăm!… S-apropie ceasul!… Mare e ceasul! *(Deținuții se retrag care încotro)*

Oșteanul: *(rămas singur)*: Minți!… Mințiți cu toți!… Sau ne mințim cu toții… Ceasul acela…marele… ultimul… *(pentru sine)* Și de ce nu l-ai putea aștepta…?… Ți-ai făcut doar datoria… Așa fusese porunca… *(aducându-și aminte de cuvintele ofițerului)* Tuturora li-i groază!… Toți tac!… Toți îl așteaptă… poate și comandantul…

Scena a XXII-a

Oșteanul. Comandantul.

Comandantul: *(venind nervos din stânga, cu asprime)*: Ce mormăi acolo?! *(Oșteanul încremenește cu fața la superior.)* Ce ai de spus?!.. Spune-mi și mie!

Oșteanul: Nu am ce spune!

Comandantul: Nu ai ce spune?! Îndrăznești să mai negi?!! Te-am auzit cu urechile mele!!

Oștean: Nu neg!.. Făceam socoteli… Făceam socoteli cu glas tare…

Comandantul: *(potolit)*: Făcea socoteli!… Făcea socoteli cu glas tare!… Imbecilul! *(Iese prin dreapta, pe gânduri)* Poate că este mai bine…

Scena a XXIII-a

Oşteanul. Medicul.

Medicul: *(venind din fund)*: Nu l-ai găsit pe ofiţer?!

Oşteanul: Nu! Nu l-am văzut…

Medicul: *(dându-şi aere de superior)*: Atunci ce dracu mai păzeşti pe aici?!

Oşteanul: *(contrariat)*: Păzesc cele ce trebuie păzite!

Medicul: *(căzând în extrema tonului afabil, glumeţ)*: Ei! Haide!… Cele ce trebuie păzite… Dar, ce, mă rog, mai trebuie păzit pe aici?!

Oşteanul: *(acru)*: Uite! Buştenii aceştia!… Să n-o ia razna!… Astfel nu ieşi la capăt cu hârca!

Medicul: Cum… la capăt cu hârca?!… Eşti cel cu delirul?!

Oşteanul: Nu!.. Dar Comandantul nu vrea să mai vază stâlp din cei de care s-a răzimat Dulgherul…

Medicul: Dulgherul?! Îl cunoşti pe Dulgher?!

Oşteanul: E cineva care nu-l cunoaşte?!

Medicul: Ei, află că s-a terminat! Viu de acolo!… Dulgherul e mort… I-am ţinut pulsul! S-a terminat…!

Oşteanul: *(cu neîncredere)*: Cu Dulgherul nu se termină…

Scena a XXIV-a

Medicul. Ofiţerul. Oşteanul.

Medicul: *(văzându-l pe ofiţer care tocmai apare de după baracă)*: A murit! A murit!… Nu mai este!… Nici nu s-ar fi putut astfel!… Câine să fii şi tot nu reziști până la urmă!

Ofiţerul: *(neştiind despre ce e vorba)*: Cine-a murit?!… De cine vorbeşti?!

Medicul: Azet opt-opt-opt!… I-am ţinut pulsul.. S-a terminat! Gata!… Nu mai există!… Prea l-ai lăudat!… Totuşi… ştii… experimentele precedente n-au fost nici ele un fleac!

Ofiţerul: Vorbeşti de Dulgher?

Medicul: Da! De Dulgher!… De cine, crezi, altul?!… Gata!… S-a dus! Nu mai este!… S-a dus şi coşmarul vostru!… Ceva ne-mai-pomenit!… Caz unic… *(Admirativ)*. Phiii! ce chirurgi!

Ofiţerul: Spus-ai Dulgherul?! *(după câteva clipe de uluire)* Imposibil!… Dulgherul nu moare!… Nu poate muri… Nu trebuie să moară Dulgherul!… Îţi baţi joc de mine!… Dulgherul nu trebuie să moară… Nu te cred! Nu cred! *(Iese grăbit în direcţia din care venise Medicul).*

Medicul: Nu trebuie să moară?!… Nu poate muri?… *(către oştean)* Precum văd, aici toţi o iau razna! Dumneata ce zici: A murit…?

Oşteanul: *(sigur pe cele ce spune)*: Dulgherul nu moare!

Medicul: *(se uită lung după oşteanul care, ieşind de pe scenă vorbeşte cu sine însuşi: „Dulgherul…?.Dulgherul nu moare!")* Într-adevăr, aici toţi o iau razna… M-ar fi mirat să nu o ia razna… Aici se cer capete clare şi nervi de oţel!… Capete clare!

Scena a XXV-a

Medicul. Dulgherul. Mai mulţi deţinuţi care aduc noi stâlpi indicatori, aruncându-i peste ceilalţi

Dulgherul: *(apărând din dreapta şi înaintând încet,ca un grav suferind)*: Nu are loc fiul omului…să-şi razeme capul de-o piatră… Toate persoanele îl prigoneau… îl prigonesc toate durerile… Răbdare… Multă răbdare… *(Înaintând înspre Medic)*: Am ieşit din casa chinului, Samarinene. Mi-ai ţinut mâna… *(Cu blândeţe)* Îţi mulţumesc… (*Observând lipsa stâlpului)* Unde mi-i stâlpul…? *(Văzând grămada de hârci alcătuită din stâlpii indicatori scoşi)*: Locul căpăţânei… Locul spaimei… Ah, pretutindeni… Acelaşi e semenul…

Medicul: *(ca fascinat de o vedenie)*: Tu eşti Dulgherul…? *(Îşi duce mâinile la frunte, la ochi, se pipăie, mecanic, pe cap)* Halucinez! Doamne Dumnezeule!

O deţinută: *(venind din fundul scenei şi aruncând stâlpul)*: Se duc semnele morţii!… Lemnul uscat se aruncă!… Îl arde focul gheenei…! (*Deţinuta iese cum a venit, fără să se poată şti dacă l-a văzut sau nu pe Dulgher.)*

Dulgherul: *(trist, pentru sine)*: Răbdare… Multă răbdare…

Medicul: *(din ce în ce mai agitat, adresându-se vedeniei)*: Răspunde!… Răspunde odată!… Tu eşti?!… Dulgherul?!

Un deţinut: *(venind din stânga şi aruncându-şi povara peste celelalte)*: Tigvă peste tigvă!… Va creşte morman până-n ceruri!

Altă deţinută dintr-un grup: *(care vine cu stâlpi din dreapta)*: Azi l-am ucis pe Dulgher… Mort e Dulgherul…!

Alt deţinut din grup: Dulgherul nu moare!… Nimeni nu-l poate ucide!… Dulgherul trăieşte!

Medicul: *(în panică arătând spre vedenie)*: Nu-l vedeţi?! E lângă voi!… Dulgherul trăieşte!

Deţinutele şi deţinuţii: *(cu tâlc)*: Da! Lângă noi. Lângă noi şi cu noi!… Degeaba-l ucideţi!

Medicul: *(desperat)*: Dar pipăiţi-l! Iată-l! Este aicea! (*Dulgherul, nevăzut celorlalţi, se retrage precum a venit)*… Opriţi-l! Se duce!… Opriţi-l! Opriţi-l! *(Înaintând spre Dulgher)*: Stai!… Să te pipăi!

Dulgherul: (*se opreşte, se întoarce cu faţa către medic)*: Iată-mă…. Vino, Samarinene…Aproape… Mult mai aproape… Măruntaiele mele, Samarinene… Pipăie, pipăie…Văzul înşeală… Toate simţurile pot să înşele… Numai durerea nu minte…

Medicul: *(pipăind, ca ieşit din minţi)*: Întreg!… E întreg!… Nimeni nu-l poate ucide!

Dulgherul: *(cu blândeţe)*: Crezi, oare…? Crezi, Samarinene…? *(Se retrage. Medicul rămas singur în mijlocul deţinuţilor care l-au înconjurat compătimitori dar tăcuţi, stă mut, cu gura întredeschisă, cu privirile pline de spaime… Deţinuţii şi deţinutele se retrag încet)*

O deţinută: E clipa marei întoarceri…

Altă deţinută: Şi-a încremenirii…

Scena a XXVI-a

Medicul. Judecătorul. Ofiţerul. Doi oşteni.

Medicul: *(revenindu-şi)*: Toate simţurile pot să înşele… Numai durerea nu minte…

Judecătorul: *(neputându-şi da seama de situaţia în care se găseşte medicul)*: Peste putinţă!

Medicul: *(absent)*: Da!… Peste putinţă! *(Se uită ciudat la judecător.)*

Judecătorul: *(continuând)*: Am vizitat pavilioanele vecine… Inimaginabil! Toate unelte chinului au fost puse-n funcţiune!… Toate crematoriile duduie încinse… Miroase a trup omenesc pus pe grătare!… Comandantul dă ordine care te înghiaţă! E dement! E dement!… Câinii lui ling sângele decapitaţilor!… Abatoare! Peste tot abatoare de oameni!… Mă-năbuşe fumul!…Să plecăm de aici!… Imediat! Chiar acuma!

Medicul: Da! Să plecăm!… Chiar acuma!

Ofiţerul: *(venind, foarte neliniştit din fundul scenei, cu glas ostil)*:… Să plecaţi?! Chiar acuma?!… Nimeni nu pleacă

de aici!… În lagăr e-n toiu represiunea!… Toate sectoarele au fost izolate! Toate ieşirile închise!… De-aici nu mai pleacă nici musca!… Ah, în sfârşit!… Credeam că nu va mai fi niciodată!

Judecătorul: *(recules)*: Am fost sigur că o să vie!

Medicul: *(bezmeticit, dară şi terifiat)*: Iată-vă planul… Revolta!

Ofiţerul: *(autoritar)*: Revoltă?!… Revolta a fost înăbuşită!… La noi cuvântul acesta se pedepseşte cu moartea!…Revoltă?!! *(Strigând)* Pazele!… Paza!!

Judecătorul: *(indignat)*: Protestez!… Suntem cetăţeni liberi!… Trimişii celor ce sunt liberi!

Ofiţerul: *(sec)*: Tocmai asupra dumitale cade suspiciunea că eşti spion! *(Către oşteni care s-au prezentat.)* Escortaţi-l! *(Oştenii îl încadrează pe Judecător şi ies.)*

Medicul: *(intimidat)*: Eu nu-s decât medic!

Ofiţerul: *(liniştindu-l)*: Dumneata stai lângă mine!

Scena a XXVII-a

Cei precedenţi. Comandantul. Doi oşteni

Comandantul: *(mânios, observând grămada de stâlpi indicatori)*: Ce-i cu devastarea aceasta?!

Ofiţerul: A fost ordinul Domniei – Voastre, domnule Comandant!

Comandantul: *(aducându-şi aminte)*: Bine-bine! *(Se aude larmă îndepărtată de vociferări şi paşi omeneşti.)* Ce e cu larma?! (*Ofiţerul vrea să vadă la faţa locului despre ce este vorba şi se loveşte aproape piept în piept cu un oştean care vine grăbit din dreapta.)*

Oşteanul: *(înspăimântat)*: A înviat!… A înviat Dulgherul! *(Văzându-l pe Comandant)* Îl aduc pe Dulgher răsculaţii!

Comandantul: *(ieşindu-şi din fire)*: Ajunge!… La cremator cu Dulgherul! Daţi-i foc!… Foc! *(Din sectorul vecin răsună câteva rafale de arme automate.)*

Oşteanul: *(îngrozit)*: Vin răsculaţii!…Vin cu Dulgherul!

Comandantul: *(o voce de ne-om)*: Cine a ordonat să se tragă?!…. Cine trage?!!… Încetaţi focul!!!

Alt oştean: *(venind goană din stânga şi abia putând vorbi)*: Vin! Dau peste noi!… Sectoarele!… Sectoarele vecine… Vin peste noi!

Comandantul: *(autoritar)*: Ce te buigui?! Imbecilule!

Medicul: Să fugim!

Comandantul: *(calm, sec)*: Nu am nevoie de consilierile dumitale!… Ştiu şi singur ce trebuie să fac!

Scena a XXVIII-a

Cei precedenţi. Deţinuţi şi deţinute care năvălesc din toate părţile

Un deţinut: *(arătându-l pe Comandant)*: Iată-l în mâinile noastre!

Voci din mulţime: A venit ceasul socotelii!… Ce-ai făcut cu Dulgherul?! Unde-i Dulgherul?!… Să ni-l dai pe Dulgher!… Vrem pe Dulgher!

Ofiţerul: Staţi!… Dulgherul trăieşte!

Medicul: Dulgherul e întreg!… L-am văzut cu ochii mei!… L-am pipăit cu mâinile mele!

Voci din mulţime: Vrem pe Dulgher!… Aici să-l aduceţi!

Comandantul: *(către unul din oştenii amestecaţi cu mulţimea)*: Unde ţi-i arma, păcătosule?!

Oşteanul: Am aruncat armele morţii!… Noi iubim viaţa!… Iubim ce-i al vieţii…

Alt oştean: Fraţi cu aceştia!… Noi suntem fraţi cu aceştia!

Ofiţerul: Nemernice!… Aşa se răspunde Comandantului?! *(Vrea să-l lovească.)*

Un grup de deţinuţi: *(apărându-l pe oştean)*: Îndărăt! Nesăbuitule!… Noi suntem liberi! *(Ofiţerul se dă îndărăt.)*

Comandantul: *(de tot calm)*: Bine! Vi-l dau pe Dulgher!… Să vie Dulgherul!

Scena a XXIX-a

Cei precedenţi. Dulgherul.

Dulgherul: *(apărând din dreapta)*:… Şi-n ceasul acela avea-veţi mai multă nevoie de fiul omului! Iată-l!… E ceasul! *(Mulţimea îi face loc. Dulgherul se apropie de Comandant, Ofiţer şi Medic.)* Pace Vouă!

Comandantul: *(sec)*: M-ai biruit, Dulgherule!

Dulgherul: *(cu blândeţe)*: Nu eu… Eu nu… Nu m-ai cunoscut niciodată! Nici nu m-ai putut cunoaşte…

Ofiţerul: Cum să te cunoască…?!

Medicul: Cum te-ar fi putut cunoaşte?!… Tu eşti din altă lume… Din lumea iubirii…

Comandantul: Nu e adevărat!… Te-am cunoscut prea bine!… Dară mulţimile au nevoie de biciu şi de sabie! Nu de iubire!

Dulgherul: Datu-le-ai tu vreodată iubirea?!… Iubitu-le-ai tu vreodată dacă au nevoie de ea?!

Comandantul: Eu sunt biciul şi sabia!… Tu eşti blândeţea… În lume însă nu-i loc pentru blândeţe!… Fără de mine cad temeliile lumii!

Dulgherul: Adevărat ai vorbit!… Cad temeliile lumii… Alte lumii menite căderii…

O voce din mulţime: Şi se ridică lumea iubirii!

Comandantul: Temeliile sunt cum au fost!… Şi-or rămâne!… Eu am slujit şi slujesc lumii care m-a născut!

O voce din mulţime: El este fiara!…. Doborâţi-o acuma!… Judecaţi-l! La judecată!!

O voce femeiască: Să-l judecăm! Să-l judecăm!… Ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte!…. Să-i judecăm pe toţi deodată!

Medicul: Eu n-am nici o vină…. Nevinovat sunt!

Ofiţerul: Eu mi-am făcut datoria… doar datoria!…Sunt vinovaţi cei ce-şi fac datoria?!

O voce din mulţime: Ce mare e ceasul răzbunării! Ce dulce e ceasul!… Sânge pentru sânge!!

Altă voce: Cap pentru cap!… Durere pentru durere!

Voci puternice: La judecată! La judecată!

Dulgherul: *(cu braţele ridicate)*: Nimeni nu scapă de judecată!… Aşteptaţi!… Judecata trebuie făcută!… Şi judecata trebuie să fie dreaptă!

Voci femeieşti: Ne-au schingiuit! Ne-au îngropat de vii!… Ne-au ars în cuptoare!… Chiar pentru chin!… Moarte pentru moarte!

Alte Voci femeieşti: Şi-au bătut joc de fiicele noastre!… Ne-au ucis pruncii!

Voci bărbăteşti: Ne-au spintecat! Ne-au tras în ţeapă! Ne-au chinuit cu sicrie de gheaţă!

Voci tinere bărbăteşti: Ne-au secerat cu gloanţe şi schije!

Un oştean: Ne-au pus să tragem în fraţi şi surori!

Dulgherul: *(cu acelaşi gest)*: Nimeni nu scapă nejudecat!… Pace vouă!

Mulţimea: *(în delir)*: Să-i judecăm! Să-i judecăm!… La judecată!

Voci femeieşti: Toate durerile trebuie măsurate cu aceeaşi măsură!

Dulgherul: Dreaptă va fi judecata!
Mulțimea: Să-nceapă dreapta judecată!… Sânge pentru sânge! Chin pentru chin! Moarte pentru moarte!
Comandantul: *(sfidând)*: Toate judecățile sunt și rămân nedrepte!
Medicul: *(mecanic)*: Da! Toate judecățile nedreptățesc!
Ofițerul: Cel ce judecă va fi judecat!… Cel ce judecă, se judecă pe el însuși!!…
Dulgherul: *(către comandant)*: Tu vei fi judecătorul!
Comandantul: *(hotărât)*: Nu pot fi judecător și acuzat!
Dulgherul: Aici zace taina… Ție-ți vorbesc!… Aici zace taina cea mare!…
Ofițerul: Drept a vorbit Comandantul!… Nu poți fi și trunchi și secure!… Nu judecă cel vinovat!
Dulgherul: Și totuși, aceasta e calea!… Numai aceasta e calea!
Medicul: Dar dacă nu vrea?!
Dulgherul: Dacă nu vrea?… Liberă trebuie să fie vrerea!
Un grup de deținuți: Îl judecăm noi! Noi îl judecăm!… După vină!… Nu ne mai scapă!
Dulgherul: Spusu-v-am: Tocmai în ceasul acesta veți avea mai multă nevoie de fiul omului.
Voci din mulțime: Pedepsește-i! Pedepsește-i! Cei vinovați să-și ia dreapta pedeapsă! Crunta pedeapsă!
Dulgherul: *(comandantului)*: Scris este: Lumină cerească fi va cuvântul!… Cuvântul blândeții și-al omului…
O voce dură: Scris este: Scrâșnirea de dinți și geamăt de durere fi va partea vinovatului!
Un grup: Pedepsește-i! Pedepsește-i!
Comandantul: *(cu hotărâre)*: Dulgherul nu știe ce-i suferința!… Nu știe ce-i chinul!
Ofițerul: Da! Nu știe Dulgherul!
Comandantul: Voi ați urlat de groază! Voi ați gemut de durere!… Dulgherul nu știe ce-i suferința!
Ofițerul: Voi ați fost chinuiți cu toate uneltele chinului!
Medicul: Arși de vii! Tăiați în ciozvârte!… Înăbușiți în morminte!
Ofițerul: Spintecați! Jupuiți! Trași în țeapă!
Medicul: Puși în sicrie de gheață!… Înfometați fără milă!… Dulgherul nu știe ce-i suferința!
Comandantul: Nu știe ce e pedeapsa!… Nu cunoaște dulceața răzbunării!… El iartă!… Dulgherul vrea să mă ierte!
O voce din mulțime: Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, Dulgherule!
Altă voce femeiască: Sânge pentru sânge!… Sfârticați-l!… Ucideți-l… La moarte, la moarte!
Dulgherul: *(ca pentru sine)*: Ascunsă e fiara… Fără de nume… Pretutindeni… Ah, pretutindeni e locul fiarei…
Un deținut: Pedepsește-i Dulgherule!
Un grup de deținuți: Chinurile noastre strigă, la cer, Dulgherule!… Pedepsește-i, Dulgherule!
Dulgherul: Ascultați!… Înțelegeți…! Spusu-v-am: Tocmai în ceasul acesta avea-veți mai multă nevoie de fiul omului… Auziți! Judecata nu-i pătimașă!
Comandantul: *(ca ars)*: L-ați înțeles?!… Judecata nu-i pătimașă!… Auziți?! Nu-i pătimașă!!
Un oștean: Pedepsește, Dulgherule!
Câteva voci: Pedeapsă!… Pedeapsă!
Dulgherul: Scris este: Călăii nu vor scoate răul din lume!… Nu are mâini ucigașe fiul omului!… Din inima voastră vorbește vicleanul! *(Comandantului.)* Pace ție chinuitorule!… Umblă în pace!
Alt deținut: Pedepsește-l, Dulgherule!… Sânge pentru sânge, Dulgherule!… Moarte pentru moarte, Dulgherule!
Comandantul: Degeaba!… N-a suferit asemenea vouă!… Carnea lui N-a cunoscut groaza!… Dulgherul n-a suferit de ajuns!
Medicul: N-a suferit de-ajuns?!… Să sufere! Să se-nțeleagă!
Ofițerul: *(oștenilor)*: Luați-l!… Duceți-l!
O voce histerică: Lapidați-l! Întindeți-i trupul pe flăcări și cuie!
Medicul: Să sufere!… Să ne-nțeleagă!
Altă voce: Să sufere! Să pedepsească!
Ofițerul: *(provocător)*: Vi-i frică de el! Vouă vi-i frică!
Un grup de femei furioase: *(năpustindu-se asupra Dulgherului)*: Pedepsește-i, Dulgherule! Chin pentru chin, Dulgherule!… Durere pentru durere, Dulgherule!!
Comandantul: Degeaba i-o cereți!… Dulgherul mă iartă!
Ofițerul: Ce așteptați?!… Dulgherul nu știe ce-i chinul!
Aproape toată Mulțimea: Luați-l!… Duceți-l!… La chinuri! La chinuri!
Grupul de femei furioase: *(năpustindu-se asupra Dulgherului și târându-l)*: Acum cât e vreme!… La chinuri! La chinuri! *(Grupul de femei furioase, și încetul cu încetul, întreaga mulțime părăsește, prin dreapta, scena. Comandantul, Ofițerul și Medicul, rămân un timp tăcuți și nemișcați. Scena se întunecă. Barăcile abia de mai sunt vizibile. Capetele hârci ale stâlpilor indicatori se luminează fosforescent… par un morman de tigve omenești.)*

Scena a XXX-a (ultima)

Judecătorul, apoi Dulgherul.

Scena se luminează încetul cu încetul…. Decorul este cel cunoscut. Comandantul, Ofițerul și Medicul au dispărut.

Judecătorul: *(nedumerit)*: A fost zi… și-a fost noapte… Am auzit voci omenești… Unde s-au dus….?… Unde este Dulgherul…?
Dulgherul: *(venind din dreapta… Pare îmbrăcat în strai de lumină. Poartă un stâlp indicator uriaș pe umeri și cunună de sârmă ghimpată în cap… Pe piept îi luceşte o imensă inimă. Dulgherul vorbeşte tărăgănat)*: Adevăr – adevăr vă spun vouă… În ceasul acela veți avea mai multă nevoie ca oricând de fiul omului… *(Dulgherul nu-l bagă în seamă pe Judecător, Judecătorul nu-l vede pe Dulgher).*
Judecătorul: Am aflat că pe-aici… pe aproape… se ține o judecată…
(Dulgherul traversează scena și dispare printre barăcile tot mai luminate din stânga. Judecătorul rămâne singur, pare că vrea să desluşească o larmă depărtată, apoi iese din scenă, dispărând printre barăcile din dreapta.)

Notă: Acest monoact a fost scris în zilele de 10, 11 și 12 noiembrie 1948 și citit în cercul literar condus de Mihail Chirnoagă, imediat după redactare.
Transcris în București în zilele de 19-25 noiembrie 1949.

JURNAL

Constantin DRACSIN

Jurnal (II)

Însemnări din anul 1992

71.

M-au tăiat, felii cu felii, – fetele științei și-au bătut joc de mine. În plină nuntă se dezbrăcau, se îmbrăcau, uscîndu-mă la soare mic, felie cu felie. Le-am spus, în timpul cît mai vorbeam, că am și eu soră, mamă; le-am întărîtat mai rău, de le spuneam de frați, poate nu-mi legau degetele cu păr de cal, unul cîte unul, pînă la uscare… nu le-a păsat de nimic, nu le pasă de nimic, nu le vor păsa de nimic – eu sînt venit să trec printre ele, cu fruntea plecată; de eram creator, le făceam fără inimi, făr' de organe – nu mai făceau rău la nimeni, eu rămîneam „neuscat"– de fapt, așa mă voi păstra mai bine.

72.

Ca-ntr-o morgă sentimentală îmi pierd rațiunea – eu, născut pentru a fi dat hrană plînsului – eu, știință așteptată, eu, iar te aștept, să nu fiu întrebat ce anume aștept, fiindcă se răstoarnă cerul de rușine cînd vede cît am eu lipsă din trup, și el nu are ce-mi face, și mai ales, cît de goală este lumea în intimitatea ei de la moarte pîn' la naștere; vine noaptea, două pămînturi se bat pentru mine, știu ele ce știu, – cea mai bună băutură este sîngele meu; care-l va înghiți mai repede, acela n-are să cunoască moarte.

73.

Vin înspre mine de cinzeci de ani, după fiecare pas, tai din trup un fragment, cît de mic, un fir de păr, un vîrf de unghie sau, de e cazul, las un strop de sînge acolo unde moartea vrea să biruie; s-o înec, să nu mai facă nimănui atîta bine…

Încă nu m-am ajuns – șansele sînt destul de slabe; în continuare, de la jumătatea drumului fug mai tare și nu am ce-mi face. Cînd să pun mîna pe haina din spate cad, cad și tot eu fug de eu singur nu mă prind; înainte se lasă întunericul, noroc de patru ochi – mă pot urmări prin ei ca pînă la urma urmelor tot să vin înspre mine, – înspre mine?

74.

Peste anul anului – adică peste mai mulți ani – vom merge cu trei-patru, sau chiar cu șase-șapte sori în mîini, înainte și înapoi, peste cîmpurile mele. O să mă plimb de lumina cu adevărat nu va mai dispare vreodată; scriu acum unei doamne, pe care am visat-o astă noapte în postură de moarte. – era îmbrăcată în alb dar gura-i trăda adevărata identitate; nu am încotro, trăind în șanțul meu adînc, trebuie să mușc, să gust orice pînă am să ajung unde m-am pornit. Nu mă obligați cum și ce fel de mîncăruri să mănînc…; știu cel mai bine cum să-mi nasc sorii – am deja cinci ajunși în anumite faze, primul a trecut de genunchi, pe următorii doi îi învăț cu deschiderea ochilor, penultimul de-abia își mișcă degetele mîinii stîngi, pe cel mic ieri l-am încolțit.

Anul anului vine, vine, – eu îmi cresc sori și merg, merg, merg; impactul va exista; dă doamne ca sufletul meu să rămînă deasupra furnicarului în mîinile lui visate.

75.

Sufăr mult atunci cînd nu scriu, – viața este o Golgotă! – din anumite împrejurări. Cînd se face întuneric arunc bilele în găuri albe, îmi ies de toate, – adică și din minus în minus sustragi un plus, fie el cît de mic, mi-l așez pe masă și reiau munca de-mi vopsesc singur hainele în fața ochilor voștri. Nu mă refer aici asupra urîtului și a frumosului, din care este compusă întocmai ce numim noi viață, ci asupra înțelesului ei. Cînd soarele stă în loc, atunci cînd poarta nu mi se mai deschide sau prietenii își pun haine de tablă cînd eu apar în marginea orașului – îmi bat singur cuie în tălpi, să am de ce

cînta, să am de ce plînge; mie îmi sîngerează urmele – să crească piatra!

76.
Destinul meu seamănă cu mai multe chei franceze, vine la toate mofturile. – din femeie-i născut, caută să se mai nască. Deşi, legat de un picior nu poate trece „gîrla" de pe un mal pe altul cînd ar trebui, şi mai ales cît mai este încă tînăr. Imaginați-vă, îl privesc ca pe o bîjbîială a ochiului, care-şi agonisește căldură pentru un focar precis; i-l mai dau – din cînd în cînd – cugetului, să se joace în cărți şi să-i vindece rănile de la subțiori.

77.
Astăzi nu se zice „şarpe", – se aprinde paie în cap aşteptînd să vină; poate una, cu poala plină de ouă, tot acum şi pun şi cloştile – fie ale cerului sau ale pămîntului, nu-ți rămîne decît să le aştepți pînă cînd încep să-ți transpire mîinile; semn al morții tale şi venirea altora… astăzi sărbătoresc un anumit sfînt – n-aş mai fi vrut să înghețe pămîntul – cu ceremonia focului, cu lacăt la gură să nu zic şarpe, fiindcă toată vara îl aud bătînd toaca în peretele casei; Dumnezeu şi omul lui poate l-au uitat – sigur – din începuturi, de-i atît de fioros, urît şi rece… numai şarpe să nu zic, m-ar da afară din casă, stăpînul pe care nu-l am din cauza pielii mele reci? – astăzi nu se zice şarpe, aşa că nu trebuie să-mi căznesc gîndul, nici la una, nici la alta ci doar să-l leg în jurul unui stîlp.

78.
Sorin Dumitrescu a visat un Drac, nu o satană, nu o caracatiță, nu un diavol sau necuratul, nu. Pur şi simplu a visat ce îl preocupă; eu am visat că s-a ieftinit mobila, credeți-mă, – nu-l înjur pe Cioran că face parazitism şi la tot pasul îl supără pe Dumnezeu; cînd va da peste el naşterea inversă o să aibă mult de socotit – nu am nici un drept să mă uit în greaua-i privire? A mea cu adevărat mă doboară la pămînt.

Pictorul de mai sus – după orele şase, mi-a visat mie, ce-l doare, nu drăcuşori, nu drăcoaice, (mă înfioară orice nume, de ducă-se pe pustii cu oala-n cap) nu draci, ci drac! Ştiți de ce? Fiindcă în fața a celor două spirite sîntem singulari.

79.
Ieri cineva mi-a luat adresa – cu tot cu stilou şi cu ce mai aveam în paharul nebăut pînă la fund şi am rămas – cum se spune – cu jumătatea pe gheață, – ia-o Costache de la început dacă te mai țin sforile şi dacă te mai vizitează cineva să nu rămîi prea mult timp putrezit; hoțul, mai întîi mi-a făcut baie în adevăr, pe urmă a început să-mi are ogorul (grijuliu) ca pînă la urma urmei el să reprezinte mai mult chiar decît am fost eu – în zadar vor trage clopotele bisericilor…

80.
Mi-am făurit două drumuri, – Dumnezeu nu bate cu bățul – i-am spus cîndva unui nepopă popă, în „nigîiala" mea. Mă folosesc de dînsele, mai mult cînd îmi intră sufletul în noapte şi, nu mai ştie încotro s-o ia; le curăț şi le repar din ceas în ceas, să nu miroase nici ele, nici eu a mort.

81.
Prețuiesc mult pe un om pe care lumea îl crede învins, învins în felul lui fiindcă tot îl văd pe stradă cînd nu se aşteaptă nimeni – chiar mai mult, îi face, fără voie, să-i adune în locuri unde se sparg ochii şi scapără mințile de atîtea focuri ieşite simplu din tocmai simplitatea harului ce i l-a pus Dumnezeu pe talerul negru, în mijloc de vară; aproape că îl iubesc pe acest om cu miros de opaiț şi din cauză că este cel mai prost vorbitor din ultimii 100 de ani; se deplasează pe rotile, şi-a rupt gulerul la haină să facă din el bandaj unui deget rupt, a unei doamne aproape moartă, moartă de coasa ei.

82.
Cînd o să aflu ceva voi fi mort de mult – cînd vezi în fața ta negru spune: „asta e" şi trece-l! – răutatea, ca şi boala, nu le merită nimeni, orice pas este o fundătură; pînă aici tot am spus – de-abia mi-am cîştigat pîinea din şapte în şapte zile, să creadă cine vrea, eu sînt un cuvînt născut dimineața, cu dureri nedureri, adică ştiute numai de pămînt; o fecioară mi-a ținut lumînarea departe de apă şi numai cîntul ei mă aduce pe scările voastre – cum de nu înțelegeți cîte boabe mi se cuvin şi de cîte grăunțe aveți voi nevoie, aici e diferența; eu mănînc locul peştelui iar voi chiar peştele după trei zile.

83.
Nu vreau să fiu profetul care vă lipseşte – nu vreau să forțez mîna divinității ungîndu-mă singur cu „apărare" de a nu mă distruge; le posed pe toate în limite, nu mi-e poftă de altceva, îndepărtat de mine – acest subiect ține de infern, omul frunții pot să mi-l tai mărunt mărunt şi să vi-l împart întru hrănire; fac pe socoteala mea trezitul în voi.

84.
Astăzi m-am trezit în plînsul soarelui; coborît în fața mea îşi frîngea mîinile, – cu un fel de patimă ce nu avea cum să provoace, – rugîndu-mă, de ce nu-i ascult povața, să mă las de întuneric, să mănînc stafide coapte de dînsul, dă, doamne, iartă-mă, să mă usuc în viață de copac băgat în apă…

… Nu am ajuns cu oasele fluiere, îi explic? – cuvînt nepotrivit între mine şi el – încă nu mi s-au dus ochii în fundul capului sau rudele în fîntîna morții ca să-l înțeleg perfect; păcătosul de mine, m-am ascuns după o hîrtie albă, măcar pentru cinci-şase zile.

85.
Mie numărul 13 îmi poartă noroc. Astă noapte m-a împuns un berbec, avea treisprezece coarne – treisprezece femei îmi cîntau locul de vecernie şi, un cal, tot astă noapte, vorbea deasupra, unde se presupunea că eram eu; în fiecare din noi doarme un fel de înțelept – prost care ne ține hățurile înțelepciunii, şi de care se foloseşte din cînd în cînd pentru a ne trezi… cînd vorbesc foarte mulți, pînă-n amiază, se aud cei care tac, după amiază – întocmai arborelui cu treisprezece ramuri.

86.

Nu ştiu cine sînt, ce vreau şi de ce îmi este foame; probabil soarta s-a jucat cu mine făcîndu-mă un fel de poveste fantastică, povestită de alții, poveştilor lumii întoarse în stomacul creierului meu, pentru a mă tortura seara, ca dimineața, să dau bucurie în toate laturile posibile, unde viețuiesc începuturile vieților, – mai departe, aproape că nu tiu cine sînt, de ce mi-e foame şi de ce nările voastre îmi adulmecă urmele.

87.

Dacă reuşesc să descînt soarele să nu mai apună astăzi, mă urc pe un bloc cu zece etaje şi zbor de acolo drept pe dugheana unei fîntîni, care încă nu-i născută.

Pulbere să mi se facă gîndurile dacă n-oi fi ascultată – de copac să mă dau cu capul dacă neputința mă va juca pe degete întoarse către un alt dumnezeu; merg într-o „rîlă", să nu fac senzații asupra unei singure case, – pun punct şi o iau de la capăt, rugîndu-mă de soare, la soare, cu lumină în mîini pentru mortul de ieri, – vai, prea aproape şaizeci de ani şi el stă de „opt" în pămînt – unde-i adevărul?… mi-e ruşine da tot îl mai rog încă să nu apună…

88.

Cînd se cuvine să plîngă un om? – doar atunci, spun scriptele vieții, cînd fac (cu sau fără ştiință) un rău altui om. Dar dacă, pe ambele laturi, stă răul rău şi mai are în mîini rîuri întregi de rîuri, atunci, care din rău trebuie omorît? – urît cuvînt; OMORÎT. Omul care-i om găseşte singur căile nefacerii unui rău cuiva.

89.

Gura mea aparține de obiecte, curate şi mai puțin curate. În oricare parte a pămîntului s-ar declanşa un conflict, ea ajunge acolo înaintea profiturilor, ca să-şi umple şocul, de se frige sau îi îngheață măselele, nu se opreşte în favoarea hoitului care o poartă; am să mor de gură, simt asta, la fiecare masă sîngerează – orice e mult, strică! – gura mea, ea a ridicat sticle, lemne, haine, saci plini de şi cu…, a deschis uşi, a făcut – snop după snop – femeile nopților, şi-a dus cîinele de lanț, dar asta numai în momente cînd lumea ajungea oarbă, a tras de şi pe sfoară gîngăniile celor din jur, ce n-a făcut, numai Dumnezeu mai ştie; am să mor de gură, v-o spune tot ea – tu îți trimiți mîna s-o ajute, da? Eu o trimit pe Ea.

90.

Nici în cer nu este linişte – mi se înspăimîntă vîrsta cînd interioru-mi simte aşa ceva. Un moş a pronunțat astăzi acest cuvînt. Tocmai eram la fîntînă, şi priveam cerul din fundul apei gîndindu-mă, ce linişte e acolo jos-sus, cînd apare omul acela bătrîn,. Cu două pripoane în mîini, îşi primise pămîntul înapoi aproape cu scîrbă; ce să fac, zice, am să-l dau la copii dar nu e bine, vine războiul şi nici în cer nu e linişte; îi cred apocalipsa, seamănă cu a Sfîntului Ioan.

91.

Dimineață m-au vizitat doi cai; ploua atît de tare încît li s-au înecat gleznele în apa întunecată din drum. M-au găsit citind propriile-mi urme – în pod mi le trăsesem să nu fiu descoperit, îmi tremură capul, numai de cai să nu fii judecat, toate formele se fac o singură formă în situația aceasta…, ce cai deştepți, i-am pus la masă – le-a plăcut la nebuni ceapă cu şuncă, vin într-ales, ba s-au uitat şi peste gard la o vecină să vadă cum aceasta îşi mulgea Capra. Cum Dumnezeu uită de păcătoşi, m-a lăsat cu ei fără să le mai atragă atenția de posibilitățile mele în ale trăitului; cu două degete mai în urmă au plecat – mă bate frica încă două lumi de acum încolo. Am să mor singur.

92.

Nu te mai întoarce înapoi, la începutul zilei ştiai cum plînge viața pe lîngă om; să nu-i curme norocul, fiindcă el îi este şi casap şi popă. Să nu-ți pară rău de ce ai făcut ci, înainte de a-l face, să posteşti în gînduri ca să intri curat în miezul trebuinței tale, aşa, regretele vor veni foarte rar de urmele din capăt or să fie luminoase; citire din scrisoarea unui bătrîn.

93.

Aseară am citit pe creasta unei găini ceva foarte interesant „ieri m-am ouat un ou pe dos". Nu am înțeles nimic, nu-mi ține de sat această întoarcere la începuturi. Mi-e foame, mă duc să pun pe foc ciucălăi să încălzesc ceva resturi, mănînc de toate, iarbă uscată, fiare vechi, „fiare" vii, dealuri, ape, copaci, vînturi, case, morcovi, haine femeieşti, hîrtii, – mai ales hîrtii; cu înțelegerea mea încerc să bătătoresc drumul ca să vă fie uşor venitul încoace.

94.

Trupul mi-e ostenit şi încă nu am citit toate cărțile, mai mult, oamenii care mi-au dus sufletul de mîini, prin ororile drumului de pînă aici; le-au crescut aripi şi au zburat înspre cuşca lui Dumnezeu – cu discreția cuvenită ca să ştiu dintr-odată cum arată moartea, partea ei subțire, în zile ploioase, bune numai pentru aşa ceva… ceea ce spun este să înțeleg nu să judec după rătăcirea visului de început…

Cînd închid ochii, văd galben din cauza apei lor nesărate prea mult mi-a diluat-o trecerea vieții, nesimțitoare, pe lîngă ea…

… s-au dus cruciații mîinilor sufletului meu…; mă zbat şi cînd acolo, doar moartea şi-a făcut datoria; în momentele de acum mă numesc nimeni şi nu mi-e frică de nimic – prietenii mei sînt inexistenți; mă doare viteza lor de zbor, prin gîndurile mele invizibile, – fiecare in ei este teribil ca bunii îngeri slujind lui Dumnezeu. – greşesc? Spiritele ne fură această lume, şi sfîrşitul ei, şi gloria căreia i-a fost destinată; cu toții credem că misiunile noastre ne protejează, nu de o sută de ori, nu e bine ca omul să fie singur, „Atît".

95.

Realitatea are coarnele imaginarului – dragostea este un paşaport pentru o altă etapă, un fel de orgoliu smintit față de viața-n unul singur; n-am să mă închin lumii care trosneşte din toate încheieturile, replica mea nu iartă, cît de periculoasă i s-ar arăta mîna ruşinii, – pe care, o am întrebuințată în gardul făcut de mult, în jurul

frunții; imaginar vă pare dar dezbrăcați-vă și o să vedeți cum mama voastră începe a plînge…

96.
Am cruce pe spate – numai păianjenul o ține în formă de rău – și nu-mi lasă „voie" să mă dezvelesc pe întuneric; ieri noapte venise acasă mama, îmbrăcată în negru și mi-a dat să mănînc în farfuria verde, dar nu i-am văzut fața – de ce, mi-a zis, nu rămîi tînăr precum ți-e semnul? – prin mine l-ai primit ca atare, ascultă-mă și nu mai bea rouă că de prea mult bine omul face prostii. Ține cont, a mai zis, ai cruce pe spate dar nu ți-o vede oricine, pune-o pe tavă și trimite-o în lume.

97.
Astăzi este a treisprezecea săptămînă de cînd aștept, trebuia să-mi scrie un prieten, trebuia să se rupă o avalanșă în două, trebuia să-mi cumpăr o căsuță muzicală și nu am găsit, trebuia să fac un șanț adînc-adînc, în jurul unei limbi de foc, trebuia să scap de barbă și de plete ca să pot intra în biserică, trebuia – trebuia, ce mai trebuia? Trebuia.

98.
Aștept de trei ore – cu plasa în ochi – să prind două litere și nu pot. Probabil nu pot fiindcă îngheață în april, fiindcă am doi pești și nu are cine să mi-i curețe, o găină bolnavă – am topor dar nu am trunchi. Scriu prost, urzicile au crescut prea mari; o să mă bage în pămînt dorul de-un borș, vitamine sînt pe sub toate gardurile – Costache, oprește-te aici, că ai început să vorbești numai prostii.

99.
Azi dimineață m-am văzut ieșind din casă așezat într-un sicriu. Păcat, pomii sînt înfloriți, țuica pe masă – făcută de cel mai nemulțumit frate al pămîntului – cucul cîntă de te face să plîngi, de bucurie, chiar și în sicriu; înainte de capătul drumului am să îl rog, pe cine o să ajungă primul în ogradă, să-mi facă un ceai, din mentă – trebuie să ajung la Botoșani mai întîi și mă dor mațele; probabil, moartea știe ce are de făcut – o să-mi dea pace să ajung înainte de ora zero, dinaintea orei trei!

100.
De iluzie să minți frumos – ce plăcut este că pot uita cînd trec prăpastia îngustă; în aici stă inima lui, dincolo de mine, ca să mă întorc veșnic înapoi, să nu mai învăț nimic în afară de cum stau cu fața înspre mine – dublu să ajung în fața răutăților.

101.
Gata cu nopțile de spaimă, am reușit să mă fac pasăre, o pasăre oarecare, cu cioc și gît – bune pentru zbor. Da, cu multe zile în urmă zburam în haine de vultur – adevărat vultur, dar, trebuie să se știe, am pornit-o de la Cuc. Am trecut prin toate soiurile de păsări, mai alaltăieri eram Buhai de baltă, – scurtă viață am avut în el. Astăzi să nu mă căutați, sînt în pasărea fără picioare și stau sus, sus de tot; poate mîine sînt pregătit de zburătoarea cu trei aripi – fatalitatea se apropie…

102.
Am impresia că vînturile nu mai stau în sacul lui Dumnezeu. Astăzi este a treia zi de cînd fug, despedicate, prin ogrăzile sufletului meu. Din oră în oră le crește greutatea – asemenea unor copaci gravizi – de mă sufocă încet, încet; unul își face de cap mai tare, unul albastru, care a fost ținut în una din lădițele cerului pînă cînd am venit eu pe lume; se îndoaie în juru-mi cu melancolia unei pisici pe jumătate sălbatică – mă aflu ca Adam înainte de păcat?; ne-adevăr grăiește gura ne-păcătosului în preajma singurătății; se înșeală singur înghițind vînt, vînt și, cele trebuincioase unei ne-vieți.

103.
Rămîn gol atunci cînd mă vizitează străinii – fac poze cu ei în timp ce gîndu-mi rătăcește printre aștri, legat între-amîndouă capete, să gîndească momentul mai puțin; lipsit de prezență o fac pe gazda îmbrăcată în zdrențe pe dedesubt, realitate ascunsă-soră cu spuma născută de o stea încă ne-botezată; facă-se voia tuturora, am să-mi împart clipele în stînga și în dreapta pînă-n iarnă!

104.
Am nevoie de liniște, de multă liniște. Eventual numai „liniștea" bătrînului Roni poate m-ar înflămînzi aici pe înălțimea pe care stau; trece vîntul prin mine, semințele încolțesc înainte de sărutare – eu le-am pierdut pe amîndouă, nu azi, nu ieri – ci dintotdeauna… Fac rînd în coada secetei, cu cît deznădejdea este mai mare cu atît mă simt mai bine. Nu-mi luați vorbele în derivă, oricum bine-rău, naște un rău-bine; cine ia aminte de cruce îi putrezesc oasele mult mai încet.

105.
În fiecare dimineață recitesc – ce-mi trece prin cap noaptea. Fac o mie de selectări pînă ajung cuvinte pentru o pagină. Unii merg pe ape, alții scriu ușor iar alții se nasc unii pe alții – eu trăiesc din vise – adică mănînc vise, iubesc vise, dorm în așternuturile viselor; din orice-mi place, fac visul visului meu, alb, negru, tandru – chiar și o Biserică în care mă rog singur pentru un altfel de vis; visurile voastre sînt bolnave de curățenia visului meu.

106.
Spiritul este una și sufletul este alta, spune Noica. Mie, în viața trecută, un Ursuleț îmi ținea telefonul pe spate cînd vorbeam cu tine; imaginar mi-a expus tablourile o femeie frumoasă, cu ochelarii întorși pe dos. Crapă – de secetă – pămîntul și eu aștept, aștept picușul divin și scara aceea să se rupă numai pentru mine. Amin – amin, orice copac știe să cînte dar urechile sînt atît de rare încît rădăcinile se „foarfecă" între ele.

107.
M-ați făcut mare fiindcă am prostie albă în partea stîngă? Sau numai oarba de mătură știe, atunci cînd m-a dat afară din pubertate; o să mai scriu două rînduri pînă filozoful o să-și rupă și celălalt picior – îi car în spate lemne ca să-mi eternizeze puțin căldura…

108.
Vino și stai lîngă mine și să taci – ideea mea despre tine nu mai este „în“ ci „întru“; nemiloasele „upanișade“ se dau greu la brazdă aici, nu-mi gîndesc gîndul ci încerc să mi-l trăiesc, încerc să cuprind cuprinderea ce mă cuprinde; vino lîngă mine și taci.

109.
Tata citește – a cîta oară? – Noul Testament, eu recitesc Jurnalul de la Păltiniș, probabil îi semăn în repetări și, din cînd în cînd, mă uit cu nostalgie pe geam. O Ciocănitoare își face scorbură în mărul meu preferat; în clipe de răgaz își iubește partenerul cu bătăi de aripi… sacrilegiul naturii.

110.
O parte din mine este moarte, a ros licurici – făcuți din îngeri căzuți noaptea în genunchi – crezi în nemoarte. Cînd trece pe lîngă partea vie îi bea, cu neruşinare, din sînge și se dă în spectacol, ca la priveghi; îmi spun: nu mă interesează unde-i bulboana și cît de rece este, fiindcă peste un milion de ani oamenii nu vor mai arăta precum sînt astăzi; mai mult vor fi pene și roți.

111.
Domnul galben m-a prins în cleștele de împrumutat – ce-l doare pe dînsul dacă nu-i știe puterea? –, te duce în sus, în jos, acolo unde și cînd curge sînge…; de mă înghite negura eu tot mă bat cu zeii, nu cu valeții, cînd merg pe sîrmă nu caut să gîtui neînțelegerea de la sol, ci roirea împlinirii să o îmblînzesc măcar pe o zi înainte, și iar înainte, și iar înainte.

112.
Cînd o să mă nasc – cu a doua ocazie – probabil am să-mi știu viața din capătul de la urmă, fericire în fericire proprie o să mă găsiți. Din umeri, am să pot arăta doi copaci aproape carnivori; am mai spus cîndva, că am doi îngeri păzitori, care stau în umbra umerilor, nu e nimic ne-omenesc în ce auziți. Orînduielile cerești te iartă dacă-ți frigi degetele din lăcomie; mai am puțin pînă împlinesc nouăzeci și nouă de veacuri, atunci n-o să mai încap în balanța dintre răsărit și apus – cu glasul tăiat o să-mi fac semnul crucii și sub genunchi – unde voi fi dat huța, pe brațele celor patru îngeri.

113.
Cîntă cocoșul în prag de seară. Aștept măcar două ploi. Am răsădit roșii, am însămînțat pe hîrtii cuvinte, – puse mai întîi la încolțit, am cîntărit din instrumentul zilei, un fel de Oboi cu mai multe sexe ne-îmblînzite – mă sperii singur de atîta vid – facă-se voia ploii și a pămîntului, doar atît.

114.
Vrei să zici că sînt vinovat de răsturnările din univers, dimineața, cînd se pornesc ploile în noapte, udîndu-ți urmele. Îmi cerți măduva oaselor numai atunci cînd dorm într-un picior, în desele veacuri ce le parcurg; m-am îmbolnăvit de căldura lamei cuțitului care mă fragmentează – înainte și după tine – în gurile lăzilor de piatră; simt mașini, multe mașini – sîntem în anul zero, degeaba încerci să crezi ce crezi, mai mult nici nu știe umbra-ți.

115.
M-a probozit, la poartă, un moș cu tălpile minții întoarse; cine nu are un bătrîn să și-l cumpere, zice proverbul, eu acum am doi, plus bătrînul bătrînilor, care sînt în carne și oase. M-a făcut să-mi fie rușine de rușinea mea adormită pe un băț rupt în ușa școlii, mi-a adus aminte cum se „înrînduiesc“ ceasurile trăirii în neștiință și sfîrșitul lor nefast. Mi-am înfrînat pornirile, acum pot să cred din nou: Universul și nimicul rup oamenii în bucăți dar ei – prin-trînșii – tot frumoși rămîn.

116.
Calul meu este un porc – de la distanță – s-a zămislit în el un mînz – scroafă. Cu rîtul și cu unghia face morminte și drumuri pentru toată lumea. Eu stau de pază și scriu pe cruci vorbe hazlii, ca atunci cînd scapă moartea de la închisoare, să fiu cu masa pregătită; mi-e frică de foame și de pantaloni nelegați în frig; facă-se și voia mea că a celui mare s-a făcut destul.

117.
Îmi semnez singur conturile. Am foarte multe. În cer am unul albastru, cînd am nevoie de aer, de vin roșu, de puțină dragoste? – trimit îngerul păzitor cu frînghia pregătită să ridice, pe hîrtia mea, ce are nevoie ziua, ceasul, clipa – șiragul indian din fața-mi veselă. Repet, semnez și mi se îndeplinesc dorințele din trei în trei luni, sau din trei în trei clipe, sau din treizeci în treizeci de ani, sau din trei sute în trei sute de ani; oriunde și oricînd aștept neîmplinirile altora să le fructifice îngîndurat.

118.
Domnilor, pot să vă scriu în felul următor: nu am nevoie să mă audă vorbind femeile. Nu am nevoie să mănînc de trei ori pe zi și nici ce să mai educ din mie. De cînd cu franțuzoaicele acelea îmi rup singur via cu un băț, încoronat într-un capăt, cu o sîrmă încîrligată; stau cu fața ridicată și trag de suflet pînă amețesc, – cad corzile cu tot cu struguri, toamna este aproape.

119.
Mă grăbesc în pasul unui veteran de război cînd își întîmpină pensia. Mulți oameni, foarte mulți, au cerebelul legat cu „șnur“ făcut din cînepă; să nu se mire nimeni, da, sîntem chiar la moartea secolului XX – numai pe timpul lui Papură Vodă se mai legau junghiurile cu ață împletită din cîlți; am ajuns de rîsul lumii din cauza minților legate…

120.
Trebuie să-l provoc pe tata ca să facă el ceva de-ale gurii. Mai întîi îi spun povești cu mîncăruri provocatoare, pe urmă zic: nu ți-i poftă de cutare sau cutare? – nu-mi răspunde, mai tîrziu, zice nu. O iau de la capăt și-l întreb: îți mai amintește ce gust avea mămăliga coaptă pe cărbuni în pădure? – da, parcă mi se face foame de „anii aceia“; încet, încet, el se lasă bătut și încearcă să aleagă fasole… Costache, vei zbura în secolul următor!

121.
Osul frunții mele a fost înstrîmbat de mîna văzutului și nevăzutului de om-Tată. Chingile trupului m-au ținut legat într-o margine de pădure – nici aproape nici departe de rosturile vieții; am rămas cu un tic vulnerabil și roșu, foarte vizibil, pretutindeni, dar neîmplinit. Făină de sticlă mănînc în locul clipelor supreme, văd zămislirile din jur fără a le deranja; nu știu cine are noroc de o asemenea viață: ei, ele, eu sau nimeni?

122.
Cît de curînd s-ar putea să vină un Vultur să mă cumpere, prin geamul mamei; de boala bucuriei să nu scap în zilele înșirate la gîtu-mi strîmb făr' de număr. – Apostol pe scara casei mele sînt pînă, – totuși, – o să-mi crească aripi de piatră, de greutate, ducerea mea de aici dincolo, să n-o mai poată face noaptea, nimeni, nimeni cu lacrimi în ochi pe care nu le-am crezut niciodată…

123.
Din două celule, m-au tradus doi părinți într-un fel de dobitoc îngîmfat, pe deasupra și cu mustăți, pe deasupra și deștept, pe deasupra și cuminte, pe deasupra și cu dinți bătrîni în perioada de lapte, pe deasupra și fără strat de însămînțat gazele minții, și mai pe deasupra cerului cu loc pentru coarne, cu Vîsc pentru clocit ouăle, – asta numai imaginar – cu țipătul cocoșului să mă pot lepăda de prisosințele mersului… în opt picioare, în patru picioare, în două picioare…

124.
Individa de sosie mi-a spus – prin vis – să bat, cu călcîiul, bolovanii din grădină, de pe rîndurile de cartofi, să poată, acestea, să iasă afară. M-am sculat plîngînd, am uitat să beau o țuică, – acum spun un secret; am văzut în fața casei Crucea Sfîntului Andrei, pregătită pentru moartea mea, adică nu să mor eu, ci moartea mea să fie acolo pusă, pe moarte, – am ieșit tiptil prin fundul grădinii, are și aceasta atîtea găuri!, de atunci stau aici, noroc de venirea voastră; dar cum se vede treaba, sînteți deja din alt secol fiindcă nu-mi vedeți călcîiul rupt de atîția bolovani.

125.
Să cred ce-mi trece prin cap? – vai de capul meu dacă m-aș lua după el. Mă învață verzi și uscate, bunăoară cum aș putea îndruma o naștere a unui Munte conceput numai din fire de păr, sau o stradă lată-lată pînă-n Rai să fac. Am două orori pe care i le contest, prima: m-a lăsat de capul meu și ajung flămînd și bătrîn, a doua: m-am lăsat încorsetat de puncte, linii și litere; știu, toate la un loc mă vor duce la pierzanie lungă…

126.
În loc de mîini am două ramuri – cu trei anotimpuri pe ele, în vîrfuri, amîndouă au instalate cîte o toamnă, la rădăcini, iarnă, iar la mijloc, și lumina, și la alta, încă mai stăruie un fel de umbră de vară; prin uși de sticlă, ele nu pot ajunge la mine, nici eu la ele.

127.
Îmi plac parfumurile, copiii și femeile, spune Mahomed în rugăciunile lui – mie la ora aceasta îmi cîntă ceva pe dinlăuntru, din cauza foamei, de cărți, de prieteni, de material biologic, de… mă duc la masă ca să beau o țuică!

128.
De sărbători nu se pun vietăți pe foc; ne-ar arde pămîntul de sub picioare, cu noi cu tot – recursul sfinților nu ar mai avea rost în fața nimănui.

129.
Am stat șapte ore cu fața în sus, am dormit pe scaun, am privit pe fereastră (și am numărat) cîte femei au trecut la cîmp, am auzit clopotele bătînd, între timp, a murit cel mai bătrîn om din sat – eu nu m-am schimbat cu nimic, cu nimic.

130.
Pasărea Soarelui își trimite dragostea, peste umăr, în ograda mea, să nu-mi rup singur sufletul în două, căutînd împăcarea sîngelui în vîrste diferite. Am mai spus-o, da, Munții nasc Munți dar și șoareci, – avalanșele au viață scurtă, da; – noi am schimbat doar niște haine, simbol pe jumătate, fiindcă partea mea a rămas intactă, dacă aș trece prin cuvînt, aș muri; neruşinare în partea opusă.

131.
Steagul de gheață domnește fără nici un fel de rușine pe creștetul meu, încrucișat în negura vremii încearcă să-mi devoreze sufletul… nu mă las, fac „operă" din puncte și linii înainte de-a ajunge la duhovnic, ajungerea nu-i prea importantă, se aud cîinii lătrînd tocmai din anul '39 – de-acum nici în avion nu mă pot ascunde; gheață deasupra, gheață dedesubt, norocul este al meu, n-am să mă stric niciodată.

132.
Imaginile pe care le primesc se suprapun într-un ritm adormit. Lucrurile din jurul meu încep să se inerveze de incapacitatea mea de a ucide răul din față, – ca individ nu dorm în picioare din cauza muncilor la care mă supun. Unii spun că am mintea lunguiață – chiar jură în biserică pe bună ziua ce o las pe unde trec, profitînd de hotarul dintre Rai și Iad; unde sînt opririle adevărate?

133.
Am impresia că vreau să-mi schimb viața – chiar am chef să fac acest lucru; am la origini multitudini și mă hrănesc, de cînd mă știu, numai cu un „fel" de filozofie. Nu e o întîmplare că am drumurile acoperite cu ouă, precum lumea ar fi fost „altfel" împărțită dacă nasul Cleopatrei ar fi fost mai scurt, nu, la nume în gînd există omul viitorului, și acela este Poetul; acum, încă mai trec prin una din nopțile negre ale sufletului, dar care prevestește marea lumină, în care, pînă acum am fost un fel de bancher opunîndu-mă banilor – aproape știu că o să urmeze un fel de dobîndă înzecită să-mi acopere mormîntul.

Va urma

CRONICA LITERARĂ

Vasile SPIRIDON

G. Călinescu în casa cu molii

În privința implicării lui G. Călinescu în viața politică de după 1944, George Neagoe aduce în discuție, în aplicatul studiu **Mizantropul optimist: G. Călinescu și (de)stalinizarea României** (Ed. Cartea românească, 2015), pe lângă articole de o discutabilă atitudine civică, căutate în publicațiile „Tribuna poporului", „Lumea" și „Națiunea", o serie de informații importante – consultate la Arhivele Naționale Istorice Centrale și la C.N.S.A.S. – despre legăturile cu Uniunea Patrioților și referitoare la activitatea din Partidul Național Popular. Au mai fost cercetate documente olografe, acte dactilografiate, role de microfilm și însemnări de lectură.

Din toate aceste surse documentare ce denotă din partea lui George Neagoe o foarte bună stăpânire a instrumentelor de cercetare din domenii diferite, se conturează profilul unui G. Călinescu febril, ce încearcă să intre în dialog coerent cu aparatul administrativ, cu membrii structurilor politice pe care le reprezenta, dar vorbind totodată și despre sine. Autorul mărturisește că, aidoma marelui critic, ce nu se lămurise asupra sensului istoriei pe care o traversa, deși se afiliase unui partid, nici el nu a rămas până la urmă edificat asupra cuantumului de oportunism manifestat: „Mi-aș fi dorit să-i întrezăresc măcar strategiile de a crea false impresii. M-a convins însă că personalitatea lui stătea țeapănă pe sol, acceptând să-l ia valul, căutând totuși să rămână deasupra acestuia. N-a izbutit, nici nu s-a înecat" (p. 6).

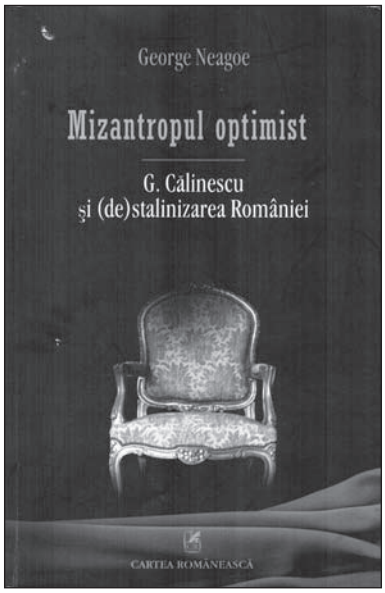

Cert rămâne faptul că **G. Călinescu** a făcut parte din categoria „tovarășilor de drum", situație ce i-a creat un statut ambiguu, deoarece i se dădea iluzia libertății de exprimare, dar trebuind să preamărească învățătura marxist-leninistă nu prin simplă acțiune de vulgarizare, ci prin popularizare, adică prin îndoctrinare. „Dacă politicul îl privea ca pe un instrument de apărare a maselor – ca pe o mascotă ori ca pe un talisman – cel atras definitiv în cursă făcea din prizonierat un motiv de fală, considerându-se oaspetele principal, căruia Partidul, cu mâinile sale delicate, îi oferea scaun la ospăț, deși scriitorul, probabil, ar fi dorit să facă puțină conversație sau să ia cuvântul" (p. 54). Duc mai departe aceste considerații spunând că marea problemă în privința „divinului critic" a fost aceea că el, în nicio împrejurare istorică, nu ar fi putut să tacă, nu ar fi putut să nu scrie, nu ar fi putut trăi fără să joace un rol pe scena publică.

Într-o vreme a extremismului stalinist când nimeni și nimic nu scăpa de controlul exercitat de Stat, când apolitismul era inoperant și blamabil în fața unei doctrine ce refuza atât neutralitatea ideologică, cât și pluralismul specific democrației reale (nu a celei „populare"), pactizarea cu Puterea nu putea fi făcută în chip relativ din partea cuiva care suferea o criză de vizibilitate. După cum plastic se spune, „Odată început, jocul nu se termina decât dacă vătaful dădea semnalul sau dacă fanfara făcea o scurtă pauză, pentru a schimba melodia" (p. 102). Propaganda prelua ceea ce îi convenea din scrierile publicistice călinesciene, interpretând în folos propriu până și textele ori atitudinile care nu se încadrau în disciplina de partid. Nu mai puțin **G. Călinescu** se poziționa, cu abilitate, lăsând cale deschisă pentru răstălmăciri sau pentru chestiuni controversate, cărora li s-ar fi putut aplica două măsuri la fel de justificate. Cum altfel să privești direcționarea urii dinspre Răsăritul roșu către Apusul fascist, odată cu manifestarea afecțiunii, trezite dintr-o dată pentru popoarele sovietice (descoperite printr-o călătorie ghidată la ele acasă) și pentru evrei, dacă nu din interes? „Pe șira spinării sistemului comunizant, gazetarul făcea implanturi de coaste flotante, care nici nu expli-

cau mai închegat politica stalinistă, nici nu contribuiau la propria consacrare în rândul personalităților indispensabile pentru autorități. Scriitorul se plasa, de atunci, într-o zonă patetică, în care slăbiciunea trecea drept maiestuozitate, adusă la ultimele consecințe spre senectute" (p. 101). Răspunsul, pertinent, este de găsit din partea lui George Neagoe în suita de frustrări profesionale și răfuieli personale ce l-au determinat pe autorul *Scrinului negru* să cauționeze politica impusă de Moscova după o perioadă antonesciană de trei ani în care nu a avut practic drept de semnătură.

În hărmălaia ideologică și publicistică imediat postbelică, gazetăria lui **G. Călinescu** a declanșat, în timpul inevitabilului proces intentat liderilor partidelor „istorice" și lui Ion Antonescu, o avalanșă de ironii, degenerate în pamflete necruțătoare, motivate de criticul însuși prin caracterul literar, ceea ce însemna și desprinderea de datele obiectivității. „Atunci, a fi cu Puterea însemna justețe, echitate, demnitate, prestigiu și, nu în ultimul rând, păstrarea în fotografia de grup" (p. 182), însă pentru actualitatea noastră atitudinea celui ce scrisese *Enigma Otiliei* i se pare cercetătorului a fi o dezamăgire inclasabilă. În textele amprentate de inconfundabilul său stil, nici urmă de nu mai puțin recunoscutul său spirit critic. Or, lui George Neagoe îi este clar că „Spiritul critic nu funcționează după aceleași coordonate în fiecare domeniu. În civilizație (*y compris* literatură, artă, tehnologie, obiecte gospodărești, gadget-uri, bunuri mobile) se numește gust. În relațiile sociale i se spune bună cuviință. În morală echivalează cu discernământul. Iar în politică își află corespondentul în decență" (p. 207). Nu omul de cultură sau de litere s-a manifestat în favoarea întăririi legăturilor de prietenie cu proletariatul (și cu U.R.S.S.), ci directorul unui cotidian, propagandistul, membrul unui partid-satelit acceptat de partidul ce se prefigurase a fi hegemonic. Și aceasta, în ciuda faptului că autorul *Bietului Ioanide* nu-i prea plăceau funcțiile publice și nu vedea o compatibilitate între actul creației și actele administrative.

Intrat în vizorul noii Puteri, deoarece discursul unui critic de o asemenea anvergură putea imprima celor scrise o mai pronunțată coloratură civică, articolele de atitudine politică și discursurile vor trăda nu doar oportunismul, ci și ușurința cu care **G. Călinescu** va deveni îndrumător ideologic. „De fapt, scriitorul se comporta ca și cum ar fi băut apă dintr-o cană ciobită, prefăcându-se că nu s-a tăiat. Or, asemenea obiecte ies din uz, pentru a intra, în cel mai bun caz, în muzeu, și nu totdeauna pentru a fi admirate" (p. 206) – explică autorul, iar motivația o află în trecutul imediat, când i se interzisese, prin ordin verbal emis de Ion Antonescu, difuzarea *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent*, mareșalul dând și dispoziții ca autorul ei să nu aibă putința de a se exprima public în intenția de a răspunde atacurilor concertate asupra cărții. Criticului i se întâmplă să fie anatemizat și considerat potențial sabotor al ordinii sociale și al intereselor interne și externe ale României, fiind acuzat de complot împotriva integrității noastre teritoriale. Deși mesajul de fond al monumentalei cărți era favorabil românismului și ar fi putut da apă la moară naționaliștilor (a se vedea capitolul final, despre specificul național), propaganda antonesciană îl condamna prin intermediul presei și al învățământului pentru presupuse elogii aduse scriitorilor evrei. Autorul ei ajunge să fie considerat chiar un apatrid, asemenea scriitorilor alogeni pe care i-ar fi promovat și apărat.

Dar la orizont se contura și spectrul șomajului, pentru că numirea marelui profesor într-un post universitar la Iași a fost zădărnicită din mai multe părți. Toate aceste amenințări morale, profesionale și financiare, ce au dus la condamnarea în efigie pentru acuzele de „erezie" și „sacrilegiu", îl vor fi convins pe **G. Călinescu** să se ralieze (pe bună dreptate?) forțelor procomuniste. Cu toate acestea, judecata lui George Neagoe este nemiloasă, așa cum ne-a obișnuit și din cartea debutului editorial, *Asul de pică: Ștefan Augustin Doinaș*: „Pare îndoielnic să-l considerăm pe G. Călinescu o victimă a istoriei, de vreme ce, în jurul lui, se emiteau anumite sentințe, pe care, cu siguranță, le știa și chiar le împărtășea și le sublinia. Prezența într-un anturaj dubios denota aceeași înclinație spre arivism și spre păstrarea unui fotoliu comod, stil Biedermeier" (p. 268).

Pe lângă emiterea unor judecăți tranșante, place în scrisul lui George Neagoe fraza contaminată parcă de aceea călinesciană. Celor citate mai sus le adaug un exemplu luat din contextul în care G. Călinescu hărțuiește membrii P.N.Ț. și P.N.L. prin fiziologii, portrete și reacții politice elocvente pentru maniera în care încerca să demonstreze caracterul vetust al acestora: „În duelurile gazetărești, G. Călinescu făcea doi pași, lovea o dată și, la asaltul următor, tăia aerul sau provoca o mică julitură a arcadei, pentru a se retrage și a încerca să pară binevoitor cu oamenii îmbătrâniți și depășiți. Comportamentul lui față de «istorici» semăna cu serviciile unui brancardier la azil. Îi căra iute în targă pe pacienți, scuzându-se că-i zgâlțâie, dar că procedează astfel, ca să-i cruțe de suplicii. Tot mutându-i dintr-un salon într-altul, criticul îi va urmări până când «democrația populară» le-a stabilit sorocul să-și dea obștescul sfârșit. Mila – sinceră ori simulată – a atâtor articole era, la G. Călinescu, un defect mic-burghez, neglijabil" (p. 146). Și încă un exemplu, din alt context: „Retorica lui populistă ar fi dat roade, poate, în amvon, unde lumea mai bine crede decât cercetează și ascultă ce spune popa. Interogațiile lui nu se rătăceau în deșert, dar provocau, asupra auditoriului, efectul lamentației celui care, nefiind atent, îl trăgea de mânecă pe profesor să rezolve iar exercițiul" (p. 173).

Prin raportarea la dictatura antonesciană, la monarhia constituțională, la pluralismul partinic interbelic, la viața parlamentară, la justiția de obediență sovietică (aplicată în timpul proceselor intentate loturilor Ion Antonescu și respectiv Iuliu Maniu, la care **G. Călinescu** a asistat), la statutul scriitorilor, autorul cărții își plasează subiectul într-un sistem al dezbaterii între tabere, al polemicii tolerate sau al campaniei brutal dirijate. Cercetător ce posedă reale calități de istoric și analist politic, pe George Neagoe îl interesează, în recapitularea contextului istoric tulbure din timpul celui de-al Doilea Război Mondial și imediat după acesta, analizarea complexului literatului rătăcit cu sau fără voie printre politicieni, motivabil și lesnicios de supralicitat atât din partea zelatorilor, cât și a contestatarilor acestui fel de implicare/complicare. În cazul de față, ce privește viața publică, socială și politică și mai puțin concepția estetică sau arta literară a marelui nostru critic, George Neagoe lansează în studiul **Mizantropul optimist: G. Călinescu și (de)stalinizarea României** ipoteze, aduce net în discuție aspecte delicate și problematizează nuanțe importante pe care nici simpatizanții, nici contestatarii lui **G. Călinescu** nu le-au sesizat sau nu le-au tratat decât în mod superficial.

Mircea A. DIACONU

GHEORGHE GRIGURCU. LOCUIREA ÎN CHIP PO(I)ETIC

Anul 1968, cînd Gheorghe Grigurcu debuta în volum, părea să fie unul de răscruce în lumea românească. Lumea politică, vreau să spun, care determină, cenzurează, constrînge experiențele poetice, fie ele individuale sau colective. Iluziilor de-atunci Gheorghe Grigurcu nu le-a căzut pradă – și nu știu dacă datorită unui instinct politic, cît mai degrabă unuia poetic, sau, mai exact, unuia exersat poetic. Deși tind să cred că, aflate îndeobște în opoziție, poeticul și politicul sînt hrănite în acest caz de același sînge care transferă dintr-o parte în alta, abia perceptibile, anume exigențe și opțiuni. Cînd spunea, atunci, în 1968, „Un trandafir se-adună și se scade / doar cu sine însuși / necunoscîndu-ne", Grigurcu își asuma condiția celui pentru care existența e un exercițiu de uimire în fața lumii și, astfel, de aneantizare. E în versurile acestea o recuperare a demnității lumii și sinelui, o purificare a existenței înseși, tocmai prin retragerea din scenă a celui care contemplă și prin obiectivarea, un fel de întoarcere în sine însăși, a materiei. Contemplația e, însă, întemeietoare, căci, așa necunoscut, absent, străin chiar, un subiect e acela care face distincția între „trandafirul care învață matematica" și „codrul care își explică umbrele"; doar că el rămîne în afară. Tabloul nu-l cuprinde, dar, oricîtă obiectivitate l-ar întemeia, i se datorează. Dincolo de faptul că e aici miezul unei poetici, care se va relua într-un fel sau altul cu fiecare volum, *retragerea din lume* și *obsesia construiri ei* fac parte și din ecuația atitudinii politice a lui Gheorghe Grigurcu.

În fapt, lovinescian în structura sa de adîncime, Grigurcu se află simultan în miezul și *la periferia* cetății. În miezul ei, căci, idealist fiind, slujește principii venite parcă din alte vremuri și luptă să introducă în orizontul lor o lume tulbure, vie, concretă. Intransigența lui e pură, căci e in-umană (ori trans-umană), reperul lui e ideal. Așadar, în miezul ei, pentru că ne obligă să vedem în oglinda pe care ne-o pune în față nu înfățișarea noastră, ci idealul. În același timp, Grigurcu se situează la periferie, și nu doar pentru că nu are în spate autoritatea vreunei instituții (fie ea chiar și o Universitate), ci pentru că își asumă singurătatea, izolarea, turnul. Poate tocmai pentru că e la periferie, și nu în miezul faptelor, Grigurcu își permite, își poate permite, să fie utopic, justițiar, radical adesea, un don Quijote pe ruinele unei lumi despre care nu știi dacă e în agonie sau într-o explozie de vitalitate. Nu-l numea el însuși pe Lovinescu un „moralist «provincial»"? Nu este el însuși unul?! Pentru că nu-i e dat finalmente să schimbe lumea sau să participe în felul cel mai direct la facerea ei, nu-i rămîne unui astfel de anti-erou decît să-i pună în față modelul și să analizeze, să acuze diferența. A analiza, a acuza, a condamna chiar e altceva decît a acționa. Ce truism mai bun pentru a

pune în balanță ceva din principiul originar al creativității unui po(i)et pentru care verbul a face ar trebui tăiat totdeauna cu o linie orizontală, pentru a-i marca recesivitatea? ~~A face~~, acesta e faptul esențial pentru Gheorghe Grigurcu. Căci dacă a analiza cu acribie e altceva decît a acționa, totuși, analiza dă seama despre o ființă profund implicată, care trăiește o metamorfoză și se construiește astfel pe sine.

Or, dacă din această situare în lume se naște critica („rea") a lui Gheorghe Grigurcu, tot de aici izvorăște și poezia lui. La rădăcina ambelor, o etică. Și nu e vorba în enunțarea acestei ecuații despre *biografism* (deși, fapt la îndemîna oricui, tot ce înseamnă biografie duce în cazul lui către o astfel de raportare la lume, pe care o și determină), ci de o identificare: ființa concretă se identifică în actul scrierii și *cu* actul scrierii. În fond, Grigurcu e alungat din lume, dacă nu cumva fuge singur din ea, e exilat și în același timp se autoexilează, trăiește în periferie și publică în centru, pare a-social, rupt de lume, dar publică enorm și îi arată lumii utopiile în care el crede și pe care lumea ar trebui să și le asume – și tocmai de aceea nu se lamentează, nu-și exploatează poetic singurătatea, exilul, excluderea, dimpotrivă, are orgoliul singularității, chiar dacă orgoliu stins, care pune în prim-plan limbajul, nu acțiunea. De parcă lui Grigurcu i-e teamă că, de ar viza acțiunea, limbajul însuși s-ar altera. Așadar, a discuta despre prioritatea poetului ori a criticului – fapt care a excitat cînd și cînd critica literară – e cel puțin dovada unei neînțelegeri și inadecvări. Cert este că poetul și criticul, cît ar părea ei de diferiți, se nutresc din aceleași sînge existențial, purificat de entuziasm, de vitalitate, de energie. Entuziasmul, vitalitatea, energia locuiesc în cazul lui în creier. În critică, ele sînt puse în slujba unor idei; în poezie, în slujba metamorfozării, decantării realului și deopotrivă subiectului.

În tot cazul, poetul și criticul nu stau spate în spate, nu sînt, cum am crezut eu însumi la un moment dat, Dr. Jekyll și Mr. Hyde, căci e la mijloc o etică în care retractilitatea (pe care politicul, istoria, biografia n-au făcut decît să o releve) și angajarea, ba chiar radicalismul angajării sînt una. Lucrul acesta se vede bine nu doar în critica, ci și în poezia lui Gheorghe Grigurcu. Eroicul, exemplarul, extaticul, așa cum apăruseră ele în poezia lui Blaga, mai tîrziu a lui Nichita Stănescu, sînt substituite de notația de tip impresionist. Omului originar, ființei plasate în orizont cosmic, obsesiei transcendentului le ia locul experiența individuală – repetabilă, în fond –, imediată, devenită contemplare și consemnare, chiar dacă nu neapărat a anodinului și insignifiantului. Îmi amintesc de unul dintre primele eseuri ale lui Blaga care disocia tocmai între expresionism și impresionism. Or, Grigurcu își trădează magistrul (pe al lui și pe al cerchiștilor, cu care are ceva afinități, unele venind și în descendență lovinesciană) și optează pentru ceea ce este ocazional, senzație. Nu întîmplător poeziile lui sînt instantanee, fotografii, peisaje, copii după natură, tablouri. Doar că ocazionalul, tranzitoriul, fugitivul capătă, prin intermediul subiectului care contemplă și notează, demnitatea unei încrustări în etern. Se produce aici o mutație. Imaginea, deși fundamentată mai ales de concretul perceput vizual, se eliberează tocmai de materie. Și aici nu este vorba doar de faptul că *realia* devine *poetică* (nu întîmplător poezia lui Grigurcu a fost asociată stampei japoneze, parnasianismului, altor experiențe poetice de tip manierist), ci și de o justificare în planul existenței. O justificare în negativ. Ființa aceasta pe care o fundamentează poezia lui Gheorghe Grigurcu nu are și nu se hrănește cu mari viziuni, fie ele și fictive, nu-și propune mari pariuri, nu participă la facerea lumii, contemplă doar, dar o face cu aceeași consecvență naturală cu care omul concret respiră. Nu temele mari, nu viziunile esențiale, nu salvarea ființei, ci experiența cotidiană a identificării unui sens în chiar actul percepe-rii realului și „poetizării" lui. În fond, în afara oricărui eroism, ființa exersează această experiență de purificare a lumii prin proiectarea ei în oglindă, prin proiectarea sinelui în oglindă, și în felul acesta ființa însăși își definește identitate. Nu una în criză, ci solară. O solaritate hrănită de participarea spiritului.

Așadar, în locul eroicului, notația anodinului și insignifiantului, pe care, pe urmele lui Bacovia, o cultivaseră la noi un A.E.Baconsky (el însuși descins din Basarabia, dar asta e deja o altă poveste) și discipoli, invocați de Grigurcu în poezia lui, precum Aurel Gurghianu sau Victor Felea. În centru, un eu concret, un subiect care percepe realitatea, pe care o proiectează în imagine. Joc secund, ca la Ion Barbu? Nu-i vorbă, cu jumătate de gură, aluziv măcar, critica literară a aproximat în această direcție. Doar că decantarea relevă aici, chiar ca absență, subiectul. Poezia se naște la Grigurcu din această corelare între subiect și „peisaj". Așa încît poetica lui e mai degrabă de sorginte pillatiană, fără ca Grigurcu să aibă, însă, candoarea lui Ion Pillat și fără să facă apel la un transfer de sensibilitate dinspre trecut ori dinspre peisaj spre subiect.

Ce-i drept, finalmente se produce o purificare a concretului, dar prioritar în ordinea poeziei rămîne contactul cu el – și exercițiul transfigurării. Oricum, de aici, din această raportare la real aparența de ocazional din poezia lui Gheorghe Grigurcu. În poezie se consemnează un mic eveniment, o stare de fapt, un tablou, cel mai adesea, dar vederea, imaginea din afară sînt doar un declanșator; și chiar dacă poți avea senzația că este vorba doar despre stil, un stil în acțiune, important e saltul către o eliberare de tot ceea ce este materie. Că au sau nu o cauzalitate imediată, însemnările, consemnările, transcrierile (din real) oglindesc nu realia, ci golul ființei, absența ei. E vreun mister la mijloc? În nici un caz. Și dacă ar fi, misterul ca atare nu contează, căci nu generează interogații, neliniști, problematizări. Transcrierile funcționează ca un fel de rugăciune în fața materiei înseși: „De la o vreme trudnic scrib rural / în slujba piersicului din fața prispei / vezi doar ceea ce se făurește de la sine / lentoarea boabelor de rouă de pe frunze picurând / din ce-a fost în ce-ar putea să fie / din ce-ar putea să fie în ce-a fost" (*De la o vreme*). Ceea ce contează, așadar, este spiritul care lucrează, șlefuiește, condensează și care astfel oferă mărturia propriei existențe. O însemnare misterioasă precum aceasta „o adiere de vânt / uitată într-o

monedă de argint“ dă seamă nu despre vreo semnificație ascunsă, pe care am putea încerca să o descifrăm, ci despre ființa care se manifestă și-și asigură prezența prin exercițiul prelucrării, rafinării, cizelării – în vreme ce lumea există în sine, autonomă. În fapt, aveam de-a face cu o salvare – a spiritului, nu a ființei (eventual angoasate etc.) – în doi pași. Primul este al contemplației ca dat natural de a exista în sincronicitate cu lumea („O nouă dimineață se revarsă / în mușchii brațelor tale / răcoroase cum un izvor // sus de tot / înveșmîntat în odăjdii de nori montani / Dumnezeu se închină la Sine // jos cântă o privighetoare // neputînd ajunge la Dumnezeu / tu te-nchini privighetorii“ – *Dimineața poetului*). Al doilea este al prelucrării, rafinării, pînă cînd oglinda generează o lume autonomă. Dar prelucrarea e atributul unui subiect care – de ce n-am scrie chiar așa? – ~~face~~ lume.

Altfel spus, realia devine poetică. Totul pornește de la o percepere senzorială pentru a se muta în mărturie, chiar dacă mărturie neutră, a existenței. Dacă am merge mai departe, ar trebui să observăm că, totuși, nu purificarea materiei, a lumii, se află în spatele scrisului lui Grigurcu. Nu e o mistică aici, în poetica aceasta, nici vreo alchimie nu-i la mijloc, nici, atît de convenționalizată, în fond, convingerea că poezia va salva lumea. Poezia nu salvează lumea – pe poet, nici atît, pare să spună Grigurcu. Tocmai de aceea avem nevoie de o etică. Explorînd realul, inventariindu-l, înregistrîndu-l, poetul se îndepărtează tot mai mult de el și dacă urmează, firesc, o salvare, ea este nu consecința vreunei revelații, ci a muncii, a efortului de rafinare, a participării deliberate a spiritului la facerea unui sens, spirit care își exprimă astfel demnitatea de a nu fi captiv stărilor subiective. Citim la un moment dat: „Obosit de inteligență / de-această prea / intensă privire care șlefuiește primejdia // și n-o mai pierde din ochi / n-o mai întreabă nimic // o lasă-n starea de obiectiv inofensiv / odihnit / prin care ea însăși / (inteligența) / pe furiș / se odihnește“. Ce-i drept, în spatele tabloului se află, totuși, propria ființă, invocată însă la persoana a doua. Eu a devenit tu, semn tocmai al unei înstrăinări, petrecute fără tragism, fără disperare. Așa încît, poezia aceasta dă vidului ceea ce este al lui. În materia din jur, decupată fotografic, impresionist sau pur și simplu proiectată în oglindă, nu se ascunde vreun sens. Nici nu e căutat vreun sens, căci dacă la mijloc ar fi fost căutarea – ratată sau, indiferent de motiv, eșuată –, atunci Gheorghe Grigurcu s-ar fi plasat în plină poezie tare. Ca și în cazul în care procesul notării ar fi avut drept consecință întemeierea ființei. Dar subiectul fie e la persoana a doua, fie lipsește cu totul. Cînd spune eu, Grigurcu se referă la golul care îl locuiește. Transcendența lipsește, însă, și din peisaj. Și dacă scrie continuu, Grigurcu nu o face cu speranța ascunsă, mascată, disimulată eventual că ar putea să găsească sensul, marele sens, în sine sau în afară. Justificarea existenței, a scrisului chiar, nu se găsește decît în locuirea prin scris în lume. Exclusiv prin scris. Tocmai de aceea scrisul lui devine biografie.

Un „rafinat estet“, implozii lirice, fulguraţii, iată ce a observat de la început critica literară în legătură cu poezia lui Gheorghe Grigurcu. Iar ceea ce urmează este să se vorbească despre absența oricărei spectaculozități, a oricărei exultanțe. Abstractă și rece, spune un Marin Mincu, poezia aceasta ar ascunde totuși „un sentimentalism crepuscular“ care filigranează obiectele prețioase la care poetul lucrează ca un „orfevru solitar“. După părerea mea, mai e ceva ce ar trebui reținut. Contemplația ajunge să sesizeze ruina din lucruri, dar, cum am spus-o deja, cel mai adesea eul nu e implicat decît ca spirit constructiv. E o seninătate pe care poetului i-o asigură chiar constanța creativității sale. Și dacă Gheorghe Grigurcu publică cu asiduitate, faptul acesta are în spate o etică: nevoia organică de a nu fi pradă căderii din jur. Lipsa de vitalitate, de participare, consemnarea devin un exercițiu constat de manifestare a prezenței. Abia în felul acesta, ca la Mircea Ivănescu, vidul (acel vid al anonimului care locuiește un timp și un loc fără istorie) capătă sens.

Pe tema aceasta glosează, în fond, toată poezia lui Gheorghe Grigurcu, variațiuni pe o singură temă, a relației dintre vid și materie pe care o intermediază oglinda. Unul din poemele din ultimii ani, *Frigul perpendicular*, nu diferă substanțial din acest punct de vedere de poemele de început. Cităm: „Frigul perpendicular pe propria sa încremenire / aerul frecat de zgomot se-aprinde cum un chibrit / un mic vid muritor aidoma unor ființe / începură să facă drumul înapoi / toate intersectîndu-se bulucindu-se / într-o oglindă ce se teme de lucruri / cum un copil se teme de-ntuneric“. Oglinda se teme de lucruri? În aceeași măsură în care oglinda e un spațiu alienant: „cînd ești limpede-limpede cum un poem compromis / scris adică și poate transcris // cu buzele cu ochii cu sprîncenele / trase la indigo / cum amprentele digitale cu brațele-ntregi / vîrîte-n text cum într-un aluat // cu totul și cu totul aiurit rătăcit / în oglindă ca-ntr-o limbă străină // și totuși mai limpede nici că se poate“ (*Cînd* ești). În tot cazul, Gheorghe Grigurcu dezavuează retorica: „A trecut un mort călare / palid-palid parcă acoperit de brună // a trecut pe străzile noastre a privit / în vitrinele noastre cochete / ne-a măsurat femeile // a trecut un mort călare / prin jocul semafoarelor prin vacarmul / din afara și dinăuntrul nostru // a trecut pe sub bolta de liliac înflorit / a făcut un mic semn prietenesc / copiilor prinși în joacă // a trecut un mort călare / dar nu ne-a adus nici o metaforă“ (*A trecut*). Retorica lui e o antiretorică. Și, în relația dintre natură și cultură, Grigurcu, care pare un livresc, își face loc o hermeneuticii; lăsînd senzația că reproduce, reflectă, sintetizează, poezia funcționează și ca o metodă de înțelegere. Dar mai presus de înțelegere e pur și simplu existența. Citim: „Construiesc un poem unul singur / pentru ziua de azi cu un creion și cu un / echer cu o peniță și cu o aripă / pe care mi-am înjghebat-o singur / puțin mai înainte / înainte de ce?/ când n-aș fi fost singur cumva? / de fapt cînd eram singur în afara mea / dorind nespus să intru-n mine însumi“. Nu singurătate traumatizantă, nu alienare prin preeminența decorului, nici eroism, ci experiența raportării la concret și cotidian devenită scris. Scrisul e singura mărturie și legitimare a existenței, scrisul ca biografie și etică – acesta e mesajul poeziei lui Gheorghe Grigurcu.

Ioan HOLBAN

Poezia lui Cezar Baltag

Debutul lui Cezar Baltag cu volumul **Cununa de aur** s-a produs în același an, 1960, cu intrarea în literatură a lui Nichita Stănescu care își deschidea atunci orizontul liricii prin **Sensul iubirii**; pe cei doi îi unesc dar îi și despart multe lucruri în ordinea structurii interioare a paradigmei poetice și de sensibilitate, poezia lor marcând, însă, decisiv configurația de ansamblu a liricii noastre contemporane: în fond, universurile poetice ale celor doi fixează coordonate tematice și constelații simbolice unde se vor regăsi mulți dintre poeții de azi. Astfel, printre diferențele cele mai vizibile se numără modalitatea de abordare a categoriei *departelui*, în „cheie" eminesciană la Nichita Stănescu, apoi, la Ana Blandiana, Constanța Buzea, Mihai Ursachi, Virgil Mazilescu, Adi Cusin, Cezar Ivănescu și, mai departe, la poeții generației '80, în vreme ce, în lirica lui Cezar Baltag, începând chiar cu volumul de debut, continuând cu **Vis planetar** (1964) **Răsfrângeri** (1965), **Monada** (1968), **Odihnă în țipăt** (1969; 2010), **Șah orb** (1971), **Madona din dud** (1973), **Unicorn în oglindă** (1975), **Poeme** (1981), **Dialog la mal** (1985), **Euridice și umbra** (1988), **Chemarea numelui** (1995; 1999), **Ochii tăcerii** (1996), **Liniștea versului** (1997), departele e sursa tuturor spaimelor pentru că, iată, toată poezia sa stă sub semnul *căutării aproapelui*, în ambele sensuri ale cuvântului: aproapele, opusul departelui și aproapele-Celălalt marchează *teama de singurătate*, e o continuă căutare a aproapelui din departe, câtă vreme, în alte paradigme lirice, regăsim teroarea prezenței Celuilalt, a veșnicului călău; nimic nu mai este întreg, lumea și ființa sunt secționate la îndepărtarea aproapelui care capătă diverse nume: inelul de argint, fereastra de demult, inocența și vinovăția, torța gânditoare, întrebarea: „Unde ești, inelul meu de argint,/ a venit primăvara și tu tot nu apari/ noaptea asta senină e bolnavă de prezența ta/ uite, răsare la orizont otrăvitorul/ Antares,/ dacă mă uit mai multă vreme la el/ prietenii mei vor muri/ și eu nu mai pot îndura/ atâta tristețe/ Unde ești, fereastra mea de demult,/ crește iarba și tu nu mai vrei să fii,/ nu mai știu de când rătăcesc pe străzi/ fără tine/ dacă mă opresc o clipă au să cadă/ zilele/ ora proscrisului și a femeii tinere/ a trecut/ și eu nu pot privi de unul singur/ atâtea stele/ Unde ești, inocența și vinovăția mea,/ unde ești torța mea gânditoare,/ am visat că priveam marea și tu veneai/ pe brizanți dinspre larg/ rosteai ceva nedesluşit, te ridicai în picioare/ pe creasta valului/ și aproape de țărmii mei înlăcrimați/ dispăreai iarăși/ Unde ești, inocența și vinovăția mea,/ unde ești, întrebare…?" (**Noapte senină**).

Departele, *illo tempore* nu reprezintă, în lirica lui Cezar Baltag, vârsta de aur și nici sursa unor misterioase tristeți, ci țipătul, teroarea *absenței* Celuilalt, uitarea, „viperă blândă", care stinge orizontul, iubirea care se duce „în margini de margini", memoria care pleacă tăcând-semnalând neîntoarcerea, deplina suferință a lipsei celui de alături, surparea spațiului vital: „A fost un om/ care era eu însumi./ Eu merg în locul lui./ Și cel ce merge-n mine este golul", scrie Cezar Baltag în poemul **Uitarea**, delimitând cei doi *oameni*, al aproapelui și cel al departelui, pentru ca, într-un alt text de referință, *Astarteea*, aproapele și departele să aibă nu doar oamenii lor care „se devastează reciproc", ci și *timpul* lor specific: „Toate au timpul lor,/ și pentru tot lucrul sub cer este timp:/ timp pentru departe și timp pentru aproape,/ timp de sunet și timp de lipsă a sunetului,/ timp pentru niciodată și timp pentru oricare timp./ Cine se grăbește? Timpul trebuie măcinat./ Zeul pașilor recheamă trecutul./ Știu bine cine ești și cine nu ești,/ spuse ea, sfâșiindu-mă". Dar poate că modul cel mai explicit de manifestare a acestei diferențe mai mult decât de nuanță îl constituie felul perceperii *imperfectului*; timp al evocării vârstei de aur („Mărturisesc că o anume utilizare a imperfectului indicativului – a acestui timp crud care ne prezintă viața ca pe ceva efemer, trecător, care, în momentul în care trasează acțiunile noastre, le și lovește cu iluzia, le cufundă în trecut fără a ne lăsa, ca perfectul, consolarea pe care o oferă activitatea împlinită – a rămas pentru mine o sursă inepuizabilă de misterioase tristeți", nota Marcel Proust în **Journées de lecture**), imperfectul, durata departelui este, în poezia lui Cezar Baltag, un *timp al infernului*, cum îi spune în poemul **O clipă de neatenție**, al devorării, în **Drum**; viziunea lirică desparte *un înăuntru* și *un înafară*, chipul depărtat și chipul de aproape, iar între ele, mosorul pustiului, ca în acest poem antologic, una

din capodoperele lui Cezar Baltag: „A căzut steaua/ Mi-am strâns cenușa sub cap și am chemat/ somnul/ Și am visat că se făcea o vreme fluidă/ Și am visat o balanță/ care cântărea zile și nopți/ și o femeie care torcea norii/ Era un râs pestriț în păsări și pești./ Și bătrâna secerătoare/ îmi legăna viața/ într-un leagăn de gresie./ Pământul/ era/ ca pământul/ bun de născut și murit./ Unde și unde o vamă, unde și unde/ un deal/ Aici apă, dincolo noapte, mai încolo/ mosorul pustiului/ Râsul dezleagă snopii, plânsul îl treieră/ lumina își caută ziua/ cenușa întârzie./ Vreau o floare de uitat lumea/ o iarbă de visat cuvintele din lacrima/ orbului/ Seară albastră pentru zodii/ foc înfrunzit/ urcând o clorofilă roșie/ în setea cuvântului“ (**Iarbă de uitare**).

Cum se vede, dinamica raportului aproape/departe se ascunde mereu într-o poveste, în structurile unui basm, ale unei ghicitori („de tine-o ghicitoare mă desparte“, scrie poetul în **Nu-i pot răspunde Sfinxului**), ale unei întrebări, ale unei hieroglife dintr-o limbă necunoscută care scrie viața poetului, ale unei povești care poartă vorbele Eclesiastului (ca în **Remember**: „Știu un zvon pe de rost,/ clipa trece în zi:/ ce va fi a mai fost,/ ce a fost va mai fi“): poetul e un *narator pentru sine însuși*: „Narator pentru sine însuși/ al propriei povești,/ lasă loc de trecere pentru alții/ prin viața lui;/ sală de așteptare/ a spiritului,/ naos al păcatelor altora,/ interioritate/ ce nu-i mai aparține,/ gară de joncțiune/ a celor ce vin/ a celor ce pleacă/ a celor ce nu s-au născut încă“ (**Poetul**). Aproape fiecare poem al lui Cezar Baltag, începând, mai ales, cu volumul din 1988, **Euridice și umbra**, spune aceeași poveste a căutării aproapelui din departe, descoperindu-i miezul fie în istoriile cuplurilor Tristan și Isolda, Orfeu și Euridice, Elena și Paris, protagonistul din vers și „pierdutele“ Elena și Ioana, fie în ghicitoarea Sfinxului, unde vorbele capătă chip și numele, formă sau în „basmul“ pipăirii *înzadarului*, un cuvânt devenit motiv liric o dată cu poezia autorului **Odihnei în țipăt**, care se scrie, iată, „acolo unde înzadarul înșală/ și deșertăciunea minte cu imagini“: poemul este definit în chip explicit drept un *pattern de basm*.

Dacă aproapele din departe spune povestea ființei, poezia lui Cezar Baltag crește din ceea ce aș numi un *scenariu mitologic*, deschizând astfel calea unor poeți precum Ileana Mălăncioiu, Ioanid Romanescu, Nichita Danilov, George Vulturescu. Patru sunt nivelele acestui substrat al liricii lui Cezar Baltag. Primul – nu în ordinea importanței, ci pentru că e chiar la prima vedere – se află în mitologia greacă, intrând în poezie pe calea codului cultural; otrăvitorul Antares, Parcele, Afrodita Urania și Afrodita Pandemos, palida Hecate, „onestele, dragele mele erinii/ care mă urmează pretutindeni/ cu aerul lor visător și absent“, Apollo, câinii lui Acteon, Astartes, Artemis sunt protagoniștii a căror simbolistică din mitologie fixează structura de suprafață a poemelor: iată unul dintre modele: „Artemis plină, Artemis în descreștere, Artemis nouă,/ Artemis în primul pătrar./ Și la amin de vară Vânătorul adulmecând zeița./ Și în jurul lor lumea ca un somn ori o cășunătură. În auz/ vorba cu viscol solomonar./ Muritor, în umbră de boz, aprins ca un muget. Fântânile îi/ strigă buzele într-o sete inversă./ Aerul îi cheamă plămânii în caere de oftat./ Unde este țipătul în care trebuie să-l îngropi, Zână, unde îi/ este numele care-l ascunzi?/ Reazămă-Ți, arcul, descinge-Te, scoate-Ți tunica./ Despletește-Ți părul să-l pieptene știucile râului./ Ia apă în pumni./ Dă înotului brațele Tale, Diană, în apa limpede și furioasă/ ca un lătrat de câini la marginea toamnei./ Cine te mai poate feri, zeiță, de privirea unui muritor?/ Și în jurul lui lumea e ca un somn ori cășunătură. În auz îi/ foșnește viscol solomonar./ Acteon, acum e rândul Ei să te Vadă. E rândul Tău,/ luminoaso, naște-l cerb și blesteamă-l./ E rândul Tău, Doamnă, înrăiește câinii și pierde-l./ Viscolul îi smulge hainele, dar inima lui aleargă, zodiile îi/ sângeră umerii, dar numele lui nu se poate opri./ Râs cu trei capete și țipăt împietrit și muget și în urmă/ tăcere./ Cel lătrat de proprii ochi a fost devorat de vedere./ Somnul l-a înghițit ca un labirint carnivor./ Dar vederea lui se întoarce iarăși la Tine“ (**Vederea**).

Acest poem care, pentru a-i desluși înțelesurile, pare a trimite la dicționarul de mitologie greacă, introduce subtil cel de-al doilea palier al substratului mitologic: „viscolul solomonar“ face parte dintr-o altă constelație simbolică, cu rădăcini solide în mitologia noastră; solomonarului cu atribute șamanice, i se adaugă, în poezia lui Cezar Baltag, marea Mumă, o figură lirică amintind de unul dintre simbolurile centrale ale poeziei lui Lucian Blaga, apoi, Țintaura („Când oi asfinți, tu te-i ofili, când oi scăpăta, tu te-i întrista./ Așa cum cicoarea este blestem de Soare, tot astfel/ Țintaura, sora grâului, este sora suavă a cailor, surâsul lor/ vegetal./ Două năpârci negre, din guri încleștate, din cozi înnodate,/ strâng lângă flăcările coamei zăbala Țintaurei“) și Rarița: „Greul, cățelul-pământului se simte pe el însuși ca o apăsare/ și răzbit de propria sa greutate, începe să latre în hohotul/ unei inimi. Aici era zborul, aici fusese căderea, nemișcarea/ doarme la mijloc ca o fântână în cumpănă. Un fluture/ lenevos pâlpâie în odaia auzului meu, o șoaptă mare îmi/ coboară bărbia în piept, un vânt încet îmi închide/ pleoapele./ Aud un cal galopând rar, ca un orologiu din veac în veac,/ aud respirația unui nor de demult, aud foșnetul coasei unui/ demon în iarba stelelor./ Departe, la margini de margini, unde nu mai este nimic,/ unde inima mea nu mai poate trimite sângele, *acolo doarme/ un șarpe, acolo se rotește o pajură*, acolo răsare Rarița peste/ frunza unui alun și un stol de vrăbii încete piaptănă părul/ fecioarelor. Acolo plânge floarea care naște un om, acolo/ se deschide umbra de miere a fulgerului“ (**Greul-pământului**).

Acest palier produce, în fapt, structura de profunzime a liricii lui Cezar Baltag, constituind și cel de-al treilea nivel al substratului mitologic; marea Mumă, Țintaura și Rarița – plante folosite în practici magice, în descântece, vrăji, deochi, în comunitățile arhaice – aduc forme lirice care trimit la credința în deochi, în aceeași logică a raportului aproape/departe („Ziua a trecut și s-a așternut seara/ și a venit o deochetoare/ și pe urmă alta și alta/ cu nouă deochiuri/ la rând/ Una cu deochi din ochi albi/ Alta cu deochi din ochi negri/ Una din cărare și alta/ din vânt/ Una din gene/ alta de sub gene/ Una cu deochi de mireasă/ Alta cu deochi de văduvă cu ochii/ verzi./ Și la urmă de tot o deochetoare din nimic./ Ea vine și nu vine/ ajunge/ și întârzie/ Și din când în când se uită cu furie înapoi/ *De departe calu-și bate/ De aproape ochii-și scoate*/ Și de drag mă pierde din ochi“ – **Ochii**) și în descântec: „Ieși omul negru/ din negru bordei,/ luă secure neagră/ cu negru temei/ Merse la pădure/ tăie negru lemn,/ neagra lui secure/ are-un negru semn/ Făcu un plug negru/ cu negru brăzdar,/ din copacul negru/ negre păsări sar/ Luă jugul negru/ îl puse pe boi,/ boii înnegriră/ de tot amândoi/ Trase brazdă neagră/ în pământul negru,/ lumea era neagră/ și-nnegrea mereu/ Brazda el o-ntoarse/ și negrul se sparse/ O femeie albă/ atunci se sculă/ și pletele albe/ și le pieptănă/ Luă o vadră albă/ și la puț porni/ mâna era albă/ apa înnălbi/ Și din apa albă/ luă și bău,/ fața ei cea albă/ și mai albă fu/ Pe poteca albă/ cum venea-înapoi/ cântau vrăbii albe/ într-o albă Joi/ Joia înflori/ și albul vorbi/ Vineri la Sumedru/ la-înnoptatul slab,/ albul trece negru, negrul trecea alb“ (**Descântec**). Deochiul, solomonarii și descântecul, dar și bocetul sau cântecul din jocul copiilor (**De-a Baba-oarba**, **De-a râsul**, **An, den,**

dez etc.) structurează poezia lui Cezar Baltag în jurul unor simboluri cu o mare forță de sugestie, membrane foarte fine ale unui filtru unic de percepere a lumii și sinelui, a aproapelui și departelui: toate aceste simboluri sunt ale Nordului, punctul „din care-ncepe/ numai sud și sud și sud și sud și sud", pustia unde, pentru o nouă geneză, elementele primare se mișcă, se adună, fac și desfac viața însăși. Mai întâi, ființa se „reinclude" în cremene, într-o lume de piatră: „Nici un miracol de-atâta timp. Nici-o/ mirare. Deschid și închid/ la loc/ ochii mei de piatră cu lacrimi/ de piatră/ și văd/ printre genele mele de piatră/ o pasăre/ de piatră cu aripi de piatră/ zburând de-asupra inimii mele/ care nu vrea și nu vrea și nu vrea/ să împietrească/ odată/ pentru totdeauna/ în lumea asta/ de piatră/ În lumea asta cu totul/ și cu totul/ de piatră" (**De atâta timp**),/ În mitologie, piatra e, între altele, simbolul pământului și al germenului roditor, iar pietrificarea – ochi de piatră, lacrimi de piatră, gene de piatră, pasăre de piatră, lumea cu totul și cu totul de piatră – reprezintă fixarea definitivă într-o stare situată între viață și moarte; în poezia lui Cezar Baltag, piatra sufocă, adapă nimicul,/ („Înapoi/ la izvoarele fugii,/ unde curge fântâna nimicului,/ acolo pasc leii nimicului/ și spațiul se face de piatră,/ acolo pasc leii nimicului/ și piatra adapă nimicul,/ acolo pasc leii nimicului/ și nimicul în nimic se dizolvă/ și nimicul macină umbra/ nimicului/ și nimicul spală urma nimicului", scrie poetul în **Somn**), se asociază infernului: *ora piatră* este ora poeziei, cum se spune în poemul **Poarta paradoxală**. Lângă piatră, *șarpele* domină acest al treilea nivel al substratului mitologic din poemele lui Cezar Baltag; șarpele încolăcit și vipera care „încaieră zgomotele", șarpele care doarme la margini de margini, *departe*, în lătratul lugubru al cățelului-pământului și în umbra pe care o lasă rotirea păsării, înlăuntrul ființei („De treizeci de mii de ani/ se luptă în mine/ Șarpele și Pasărea/ într-un neîntrerupt strigăt de furie/ pietre și solzi/ Pasărea devoră Șarpele/ care zboară/ Șarpele sugrumă Pasărea/ târâtoare/ două roți de foc/ care se izbesc una de alta/ și zilele sar de-a lungul întunericului/ ca niște scântei", se spune în **Mit**), șarpele din fântână și șarpele cu stea în frunte este mereu asociat cu lumea de dincolo, cu departele care a devorat aproapele, trimițând poetul, un alt Orfeu, în infernul imperfectului, al trecutului neîncheiat, durativ și al pietrei de unde doar descântecul sau ivirea, în tunelul marii Mume, a lui Euridice îl mai pot elibera. Dacă modelul primului nivel al substratului mitologic se regăsea în poemul **Vederea**, celelalte două paliere se adună într-un text precum **Isis**: „Pământul/ într-un bob de grâu/ grâul/ în gușa unei vrăbii/ vrabia/ în inima unui șarpe/ șarpele/ într-o nesperată lumină/ și lumina/ închisă într-o femeie/ Ea împietrea sau mă striga/ sau tăcea poate/ iar eu muream și mă năștеam/ dar fața nu i-o puteam privi…".

În sfârșit, al patrulea nivel mito-poetic este cel creștin; Cezar Baltag este un poet profund religios, fapt relevat nu doar de folosirea unor sintagme consacrate în cântările bisericești și de Sfânta Liturghie – „lumină din lumină" și „ușile, ușile, cu înțelepciune" din poeme precum **A plecat memoria noastră tăcând** și **Ușile** – și de evocarea Cinei celei de Taină în **The last supper**, cu frângerea pâinii, vânzarea, dar și cu speranța „intrării tuturor în lumină", ci, mai ales, în ritualul special din această rugăciune „Rănit de-o sete care nu poate s-o mai stingă/ nici flacără, nici apă, nici timp neuniform/ îmi prăbușesc cascada sângelui meu ce strigă/ pierdut în amfiteatrul unui auz enorm/ Decapitată zâna, poetul încă doarme/ un vis din care nu se va mai trezi ușor./ De nu c-un fir de soare în lumea asta, Doamne/ măcar c-o înviere tot le erai dator/ Mă-ntreb de-a ta lumină sângele meu străin e?/ Străină e tristețea cu care azi te strig/ Eu nu te rog, tăcere, nimica pentru mine:/ Dacă *ne* pierzi în noapte, în *cer* se face frig./ Voința mea nu-ți cere să-ntorci în stalactite/ vocalele durute pe care ți le-aștern,/ dar de jertfești iubirea atunci măcar trimite/ Femeia în lumină, Poetul în Infern/ De astăzi inocență, vai, gândul nu mai are/ și semnul zânei bune n-am timp să-l mai aștept,/ Îngerii mei, pavați-mi cu stele căzătoare/ Sahara arzătoare spre care mă îndrept" (**Ad inferos**). Acestui substrat mitologic, structurat, cum s-a văzut, pe patru niveluri i se asociază *orfismul*; ca și în cazul desfășurării substratului mitologic, structura de suprafață e a poveștii de demult, venită pe calea codului cultural: e coborârea în infern a altui Orfeu în căutarea altei Euridice, ca spre o viață anterioară, spre „lumina de unde am venit", departe, într-o Vale: „Din nou, Euridice, lava/ erorii mele o aștern/ și-i rog pe zeii fără patimi/ să mă întoarcă în infern/ La tronul palidei Hecate/ rog câinii lumii de noroi/ să-mi smulgă văzul din orbite/ să nu mai pot privi înapoi/ Jos în tunelul marii Mume/ când, albă, te voi fi aflat/ mâna să ardă ca un țipăt,/ ochiul să tacă sugrumat/ Din noaptea mea să-ți dau viața/ să te hrănesc cu viața mea,/ tu ca prin vis să-mi mângâi fața/ și eu să nu te pot vedea/ Și când tăcuți ne vom desprinde/ din nesfârșite guri de hău/ sângele meu să lumineze/ spre suprafață drumul tău/ Cu-o sfâșiere fără nume/ din gura Văii să te sorb/ să te aduc din nou în lume/ Orfeu triumfător și orb/ Focul nu stinge al retinei/ înalt de văz de tine dor,/ pentru privirea mea din Hades/ o lungă noapte sunt dator/ De astăzi, văduv de privire,/ să-mi ceri zadarnic ochii verzi;/ nu te mai pot zări, iubire,/ tu nu mai poți ca să te pierzi" (**Euridice**).

Tema e la fel de vizibilă și în poeme precum **Ultimul Orfeu** sau **Răsfrângere cu spini**, constituind *pattern*-ul de basm pentru celelalte „povești", ale lui Tristan și Isolda, Paris și Elena, eul liric și Elena, Ioana. Structura de profunzime este, însă, aceea a transcrierii cântecului originar astfel încât orfismul e mai puțin un motiv literar, în poezia lui Cezar Baltag, cât o reincludere a poemului în cântecul ciocârliei și privighetorii, care „iese prin orbita goală", arde noaptea, suie la cer și „cade în soare": cântecul lor, (pe)trecut în în-cântarea poemului, provoacă întoarcerea aproapelui din departe și deschiderea „hotarelor destinului". Cu totul originală este circumscrierea *argintului* în tema orfică; poetul descoperă, pe strada Cuțitului de Argint, inelul de argint al poeziei, *cântecul-inel*, cum îi spune în **Un zeu pe jumătate sunet**, care desfășoară spre departe „filtrate straturi de argint fecund": în fond, între *substratul mitologic* și *cântecul* ultimului Orfeu e o relație de geneză reciprocă, cântul și spațiul mito-poetic născându-se unul din celălalt, deodată, simbolul, figura mitologică și „zgura de argint din auz", în lumină, în poezie adevărată: lumină din lumină, durere din durere, adică: „Cine se răstignește pe sine/ în nașterea sa?/ Ochii bat lumile,/ ochii treieră lumile,/ lăcuste de ploaie uscată/ forfotesc în hazard./ Mă dau spre lumină/ lumilor/ și voi avea umbră/ și ochiul va arde văzând/ și vederea va fi vinovată de sunete./ Iată, trec pragul ființei/ și ca lupii ce tabără prada/ sar asupra mea simțurile./ Iată, îmbrac incendiul/ cărnii mele/ și respirația mă țese/ cu o suveică de zgomot, nimicitoare/ între a fi și a nu fi./ Lumina depune cenușă/ și zgură de argint/ în auz,/ ochiul arde văzând,/ urechea e vinovată de sunete/ Durere din durere. Nicăieri adevărat/ din nicăieri adevărat./ Născut iar nu făcut. Și ca un orb de mână/ în lume petrecut./ Totul e moară a totului,/ totul e capcană a totului,/ ca șarpele încolăcit pe coasă/ astfel/ vin eu din tânărul/ meu mormânt" (**Durere din durere**).

Ionel SAVITESCU

Istoria comunismului românesc

Se dedică acest expozeu grupului de elevi de la Liceul „D. Sturdza“ din Tecuci, foşti deţinuţi politici între 1949/1953 şi 1959/1964

„Comunismul a pierdut partida. Comuniştii însă au câştigat-o. E ca şi cum întreaga poveste a comunismului n-ar fi avut alt rost decât acela de a înlocui o clasă dominantă prin alta“ (Lucian Boia)

Secolul al XX-lea a fost zguduit de câteva fenomene ideologice – fascismul italian, nazismul german, legionarismul românesc, toate de dreapta, în fine, comunismul sovietic, ideologie predominantă de stânga, aparent în favoarea prosperităţii poporului, în realitate, s-a dovedit mai monstruoasă decât ţarismul, rezultate, în parte, din consecinţele nefaste ale Marelui Război, primele trei fiind o replică dată comunismului sovietic ce tindea să acapareze întreaga lume. Teoretizat de Karl Marx şi Frederich Engels, comunismul a fost impus în Rusia de trei persoane, aşa-numita **treime a răului**: Lenin, Troţki, Stalin, care au dezlănţuit o prigoană fără egal în istorie contra propriului popor, decimând în închisori şi lagăre de muncă (gulag), tot ce era mai valoros în partid, armată, intelectualitate şi ţărănime. exportul de revoluţie, revoluţia permanentă şi cucerirea puterii în noi state erau prioritare în concepţia conducerii sovietice. Pentru realizarea acestor obiective s-a creat Internaţionala a III-a comunistă (Comintern), cu sediul la Moscova pentru a controla activitatea partidelor comuniste. A activat între 1919 şi 1943. Evident, fără o tradiţie, plină de contradicţii teoretice şi practice, utopia comunistă s-a frânt în ţara de origine, apoi, treptat, în ţările unde fusese impusă de puterea sovietică, România fiind astfel ultima ţară europeană în care comunismul s-a încheiat printr-o revoltă reprimată sângeros şi execuţia cuplului Ceauşescu în decembrie 1989. Dacă sistemul comunist s-ar fi prăbuşit la începutul anilor 70, cum iniţial se prevăzuse, probabil, că şi situaţia României ar fi fost alta. Aşadar, comunismul a existat în România între 1947, când Regele Mihai I a fost silit să abdice şi 1989, perioadă când ţara a fost condusă de persoane malefice: Gheorghe Gheoghiu-Dej şi Nicolae Ceauşescu care şi-a asociat treptat soţia, apoi, fiul, Nicu, dând naştere unui comunism dinastic ca în Coreea de Nord. Volumul este secţionat în douăzeci de capitole, de-a lungul cărora Lucian Boia îşi propune să examineze implantarea comunismului într-o ţară cu puţini aderenţi, de la respingerea violentă a sistemului, lumea strigând furibund în 1989 *„fără comunişti!“*, până la ultimele sale consecinţe şi lentoarea despărţirii de comunism. Şi ca să o spunem pe şleau: chiar dacă comunismul a fost abjurat, fiind socotit un regim *„ilegitim şi criminal“*, el a supravieţuit prin perpetuarea la conducere a unor comunişti notorii, iar atât de doritul proces al comunismului nu s-a făcut şi probabil nu va avea loc. Dacă până în 1989 aveam un comunism în care moneda naţională era leul, acum avem un comunism mascat în care leul supravieţuieşte, deocamdată, dar monedele de schimb sunt dolarul şi euro. Prin urmare, dacă facem o radiografie rapidă a PCR (înfiinţat în 1921, scos în afara legii în 1924), constatăm că până în 1944/1945, Partidul avea în componenţa sa aproximativ 1000 de membri (iar în 1989 numărul lor ajunsese la aproape 4 milioane), dintre care mai puţin de 400 erau români, restul de alte naţionalităţi, iar după primul secretar Gheorghe Cristescu (Plăpumarul), la conducerea partidului s-au succedat doi maghiari (Elek Köblös şi Ştefan Foriş), ucrainianul Vitali Holostenko, polonezul Alexander Ştefanski şi bulgarul

Boris Ştefanov. Evident, adeziunea masivă era justificată şi prin ascensiunea socială: un post de conducere, o locuinţă, o butelie etc. Profitând astfel de prezenţa Armatei Roşii în România, comuniştii preiau puterea la adăpostul tancurilor sovietice, regele Mihai I este obligat să abdice la 30 decembrie 1947, iar ţara este proclamată Republica Populară Română. Dacă în Ungaria, Cehoslovacia şi Polonia au existat revolte anticomuniste, nu e mai puţin adevărat că şi în România grupuri răzleţe s-au împotrivit comunismului, iar represiunea a fost pe măsură: 1949/1953 o primă etapă, care a coincis cu Canalul Dunărea-Marea Neagră şi cu celebrele închisori de la Sighet, Aiud, Gherla, Piteşti, Râmnicu Sărat şi a doua etapă 1958/1964, în ambele s-a căutat, în parte, realizată distrugerea a tot ce era mai valoros în structura poporului român. Nu trebuie omisă deportarea în Bărăgan, echivalentul românesc al Siberiei şi al Kazahstanului, oamenii fiind dislocaţi din gospodăriile lor şi siliţi să trăiască în condiţii inumane. Evident, după venirea lui Ceauşescu la conducere a existat o palidă liberalizare, iar după 1971 sau 1974, regimul şi-a arătat adevăratele intenţii, comunismul fiind socotit de cei mai mulţi români ca o stare normală. Astfel, se explică victoria în alegerile din 1990 a lui Ion Iliescu: *„În ciuda dezastrului final şi a sângelui vărsat la Revoluţie, românii au optat atunci, în mare majoritate, pentru o desprindere lentă şi incompletă de comunism. Nici vorbă (decât pentru un mic număr) de vreo revenire la România dinainte“* (p. 42). În aceste condiţii, dacă regimul comunist a fost o greşeală istorică ce a zdrucinat din temelii umanitatea, Lucian Boia nu explică de ce în Occident ideile comuniste şi neonaziste sunt reactualizate. Făcând, astfel o comparaţie între cele două regimuri totalitare, nazismul şi comunismul, ce constatăm: nazismul prin excelenţă a fost antisemit, şi-a propus să-i scoată pe evrei din Europa (în bună parte şi Stalin le crease o republică evreiască în Extremul Orient), iar atunci când s-a constatat imposibilitatea proiectului s-a ales calea exterminării lor, iar comunismul a luptat contra propriilor popoare. Dacă ne limităm numai la România, constatăm că după 1970 numărul oponenţilor, al disidenţilor s-a redus, însă sistemul presa asupra naţiunii prin alte mijloace: sporirea natalităţii, în pofida condiţiilor execrabile de viaţă, continua industrializare, chiar dacă lipseau materiile prime, neglijarea agriculturii, folosirea elevilor şi studenţilor la muncile agricole, demolarea (sistematizarea) oraşelor şi chiar a capitalei (*„Dacă demolăm tot Bucureştiul, va fi frumos“* se exprimase Nicolae Ceauşescu într-o şedinţă, fără ca cineva să obiecteze, să protesteze), în special, după 1977, apoi a satelor, manipularea prin istorie, susţinerea protocronismului, în fine, pactizarea tacită a bisericii cu sistemul. Greva minierilor din Valea Jiului în 1977 şi revolta muncitorească de la Braşov în 1987, când Liviu Babeş şi-a dat foc pe pârtia de schi, au fost avertismente serioase anihilate şi ignorate de partid. Evident, după 1985 viaţa devenise în România aproape de nesuportat: magazine alimentare în permanenţă goale, program de televiziune limitat, restricţii de curent electric şi de căldură, exaltarea cultului personalităţii, încât evenimentele din decembrie 1989 au surprins prin violenţă, iar încercarea dictatorului de a controla mulţimea s-a transformat într-un eşec. Ceea ce a urmat se cunoaşte, dar nici Lucian Boia nu precizează concret ce a fost în decembrie 1989: revoluţie, lovitură de stat sau revoltă populară sau toate acestea la un loc. Personal, speram că dl. Lucian Boia va aduce lumină în multe alte probleme rămase nerezolvate: bunăoară, problema teroriştilor, cine şi de ce s-a mai tras după 22 decembrie 1989 etc. Lucian Boia, deşi nu indică o bibliografie folosită, citează câteva lucrări de referinţă dintre care lipseşte Alex Mihai Stoenescu **Istoria loviturilor de stat în România**, vol. 4, partea I şi partea a II-a **„Revoluţia din decembrie 1989 – O tragedie românească“**, Ed. RAO, 2012. În Addenda, Lucian Boia reproduce două documente din arhiva Comitetului Central al PCR. În concluzie o nouă lucrare din vasta bibliografie consacrată comunismului din România.

LUCIAN BOIA – *Strania istorie a comunismului românesc (şi nefericitele ei consecinţe)*, Ed. HUMANITAS, 2016

În căutare de modele

„Au existat, inclusiv în România, mici cercuri de oameni pentru care cercetarea în comun, finețurile culturii, îndrăzneala intelectuală fac în mod substanțial parte din metabolismul credinței. Asemenea «grupuri de studiu» sunt obiectul cercetării mele“ (Anca Manolescu).

Dintotdeauna, oamenii geniali au fost preocupaţi să ofere semenilor lor o instrucţie şcolară superioară, o educaţie care să-i modeleze şi să-i facă mai buni, mai virtuoşi, evident, mai spirituali. Dacă la vechii greci se consideră că astfel de dascăli de înţelepciune au fost întâi sofiştii Protagoras, Prodicos Gorgias, Hippias (numiţi şi *„negustorii de cunoştinţe“* de către Platon şi Aristotel, ei constituind şi sursa de inspiraţie pentru câteva dialoguri platoniciene), nu este mai puţin adevărat că primele şcoli de filozofie aparţin tot vechilor greci: **Academia** (Platon), **Liceul** (Aristotel), **Grădina** (Epicur), **Porticul** (Zenon din Citium), în fine, scepticismul şi cinismul alte două direcţii filozofice ale antichităţii greceşti fără şcoală. A se vedea în acest scop Pierre Hadot **„Ce este filozofia antică?“**, Ed. Polirom, 1997. Înainte de aceştia au existat cei şapte înţelepţi ai Greciei antice – Bias din Priene, Chilon din Sparta, Cleobul din Lindos, Periandru din Corint, Pittacos din Mitilene, Solon din Atena, Thales din Milet -, cărora le sunt atribuite maxime care au străbătut secolele. Între aceste maxima lui Thales **„Cunoaşte-te pe tine însuţi“** aflată şi pe frontispiciul Templului din Delfi a devenit un principiu de viaţă a lui Socrate şi aceea a lui Bias: **„Port totul cu mine“** sunt printre cele mai cunoscute. În timpul invaziei persane din secolul VI î.Hr., Bias refuză să-şi ia cu sine ceva bunuri, admiţând că experienţa, cunoştinţele, înţelepciunea îi sunt suficiente. În fine, Solon: **„În toate, ai în vedere sfârşitul“**, şi Cleobul: **„Să ai o măsură în toate“**. În epoca ele-

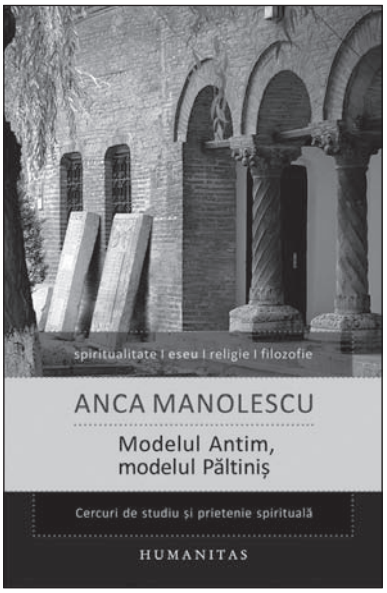

nistică, la Alexandria a existat pe lângă Bibliotecă, un Museon unde-şi desfăşurau activitatea savanţi din diferite domenii de activitate, ce-şi desfăşurau cercetările pe cheltuiala statului. În fine, dacă şcoala din Atena a fost închisă în timpul lui Justinian (529), a urmat o lungă perioadă până în timpul Renaşterii, când cetăţile italiene rivalizau în atragerea de artişti, savanţi, cunoscători ai limbilor vechi, între acestea remarcându-se în mod deosebit Florenţa din epoca lui Cosimo de Medici şi a lui Lorenzo Magnificul. Aici, la Florenţa, au poposit mulţi dintre cărturarii greci care au fugit din Constantinopolul cucerit de Mahomed II în 1453, între ei distingându-se Gemistos Plethon, iniţiator al Academiei platonice, unde se discutau dialogurile lui Platon, iar anual ziua de naştere a lui Platon (7 noiembrie) era serbată printr-un banchet, iar Marsilio Ficino fusese însărcinat de către Cosimo de Medici să-i traducă pe Platon şi Plotin, întrerupând astfel traducerea lui Hermes Trismegistul. În ceea ce-l priveşte pe Pico della Mirandola voia să unească filozofia lui Platon cu creştinismul. Din păcate, toate aceste realizări artistice au sfârşit în **Rugul deşertăciunilor** iniţiat de Savonarola (1498). În sfârşit, în secolul al XVIII au existat saloane literare, în special, ţinute de femei, dar existau şi societăţi alcătuite exclusiv din bărbaţi, reuniţi la enciclopediştii d'Holbach şi Helvetius. A se vedea în acest sens **Omul luminilor**, volum coordonat de Michel Vovelle, Polirom, 2000, pp. 113-114. Spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea astfel de cercuri încep să reapară cu timiditate la Londra (cercul **Blomsboury,** frecventat, bunăoară, de către Virginia Woolf), apoi, **Pontigny** (unde participa şi Alice Voinescu, într-un an fiind invitată în două rânduri), **Ascona** (cercul **Eranos**, susţinut financiar de Olga Fröebe Kapteyn, unde Mircea Eliade era invitat permanent), în descendenţa acestora numărându-se **Rugul Aprins** de la mănăstirea Antim (Sandu Tudor şi Alexandru Mironescu erau principali exponenţi şi moderatori), **Păltiniş** (cerc iniţiat de Constantin Noica). Aceste ultime două cercuri româneşti au penetrat în conştiinţa publică datorită lui Andrei Scrima **Timpul Rugului Aprins** şi Gabriel Liiceanu **Jurnalul de la Păltiniş** şi **Epistolar**, ambele bine primite, provocând adevărate dezbateri intelectuale, iar Andrei Cornea a scris eseul **De la Şcoala din Atena la Şcoala de la Păltiniş**. Se mai poate menţiona după cum aflăm din cartea Ancăi Manolescu gruparea întemeiată în 1974 la Paris de către Henry Corbin **Université Saint-Jean de Jérusalem** (*„centru internaţional de cercetare spirituală comparată"*). Cu aceste gânduri am început cartea Ancăi Manolescu* structurată în şase capitole şi concentrate pe analiza cercurilor de studiu de la mânăstirea Antim şi Păltiniş, deşi Rugul Aprins era axat pe fenomenul religios, aflându-se un timp, sub influenţa călugărului rus Ioan cel Străin (care-i iniţiază în tradiţia isihastă, îndemnându-i totodată: *„Puneţi-mi toate întrebările dorite, folosiţi-vă de prezenţa mea cât mai e cu putinţă; nu peste mult timp voi fi luat şi dus departe"*, p. 163), iar Păltinişul pe filozofie: *„…Antim şi Păltiniş – se înscriu într-un fenomen foarte vechi, prezent în mai toate marile tradiţii. E vorba despre cercul în genere, animat de un maestru, unde cultivarea minţii e solidară cu modelarea sufletului… studiul face parte dintr-o cale de viaţă"* (p. 17). Din amintirile contemporane cunoaştem cum se desfăşurau întâlnirile de la cele două grupuri de studiu: la **Rugul Aprins** participanţii se reuneau săptămânal (duminica după-amiază în biblioteca mânăstirii Antim, unde se ţinea o conferinţă, urmată de discuţii animate, apoi, în locuinţa profesorului Onicescu, iar atunci când Sandu Tudor venea de la Rarău, la profesorul Al. Mironescu: *„Animate de Sandu Tudor, reuniunile de la Antim s-au desfăşurat între 1945 şi 1948 cu lecturi, meditaţii pe teme ortodoxe, retrageri la mănăstiri, colocvii. Erau ceva între cerc cultural şi familie spirituală"* (p. 29). Cu intermitenţe aceste întâlniri de la Antim s-au ţinut până în 1958. Între membrii acestui cerc, Andrei Scrima a fost un tânăr cu un destin intelectual de excepţie, evocat pe larg de către dl. Andrei Pleşu **„Faţă către faţă. Întâlniri şi portrete"**, Humanitas, 2013. Plecat din ţară în 1956 cu o bursă de studii la Benares acordată de statul indian, Andrei Scrima ajunge în India după un ocol prin Geneva, Paris, Athos, Liban, mai apoi este invitat la Chicago de către Mircea Eliade, în sfârşit, după o nouă călătorie în India revine în România, dând la iveală **Timpul Rugului Aprins**, 1996, stingându-se în anul 2000. În ceea ce priveşte întâlnirile de la Păltiniş acestea se desfăşurau instantaneu prin reunirea discipolilor lui Constantin Noica la Păltiniş (în treacăt fie zis, Noica se retrăsese la munte asemenea lui Heidegger): Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, Sorin Vieru, Victor Ieronim Stoichiţă, Petru Creţia. Petreceau câteva zile pe lună în discuţii savante, planuri de lectură filozofico-religioasă, apoi integrala Goethe, verificarea anumitor traduceri, făceau plimbări, peripatetizau, apoi, plecau refăcuţi spiritualicește. Dar, Noica, care între timp devenise legendar era vizitat îndeosebi de tineri, **antrenorul cultural** fiind preocupat de găsirea a 22 de tineri dotaţi pentru cultura de performanţă în speranţa că unul dintre aceştia va aduce Nobelul în Ţară: *„În frigul comunist, părea aproape miraculos ca un mic grup să se apropie cu atâta firesc de logica originară a filozofiei, să se apuce s-o trăiască"* (p. 40). Aşadar, în ambele cercuri prima credinţa şi studiul, căi spre desăvârşirea lăuntrică, fiind invocaţi astfel de-a lungul cărţii o sumedenie de gânditori religioşi şi filozofi. Astfel, Synesios din Cyrene, fost discipol al Hypatiei, mărturisește într-o scrisoare: „«*Toate zilele mele*», *scrie Synesios despre viaţa calmă pe care o va părăsi curând, se «împart între desfătare şi studiu; în ceasurile de studiu, mai ales când mă îndeletnicesc cu cele divine, mă retrag în mine însumi; în ceasurile de desfătare, mă dăruiesc tuturor (…) Cât despre grijile politice, ele mă lasă rece, date fiind atât temperamentul meu, cât şi metoda de viaţă*»" (p. 89). Plotin este un alt filozof care revine deseori în atenţia lui Noica şi a discipolilor săi, deşi Constantin Noica nu-l agrea: *„Acum, aş vrea să vă spun de ce nu m-am putut apropia niciodată prea mult de filozofia lui. Două obiecţii am să îi fac. Prima: m-a enervat întotdeauna la el caracterul de predică, de exhortaţie, de constrângere morală, care nu se potriveşte cu autorul liber al speculaţiei filozofice… A doua obiecţie, legată de prima este că închide speculaţia într-o construcţie cu caracter hieratic"* (v. **Jurnalul de la Păltiniş**, 1983, pp. 63/64). Iar Porphirios în **Viaţa lui Plotin** spune despre maestrul său: *„Plotin filozoful trăitor în zilele noastre părea că se ruşinează fiindcă trebuia să viţuiască în trup"*. Invocarea multor filozofi antici, precum şi a celor care au avut incidenţă cu religia, subsolurile de pagini bogate în trimiteri şi explicaţii suplimentare, fac din cartea Ancăi Manolescu o lectură captivantă, în continuă tensiune spirituală. Sperăm, să nu treacă neobservată.

ANCA MANOLESCU – *Modelul Antim, modelul Păltiniş. Cercuri de studiu şi prietenie spirituală*. Ed. HUMANITAS, 2015

Nicolae SAVA

De la Petru citire: Poezie topită în tragismul unui destin

Parcurgînd cele două sute şi ceva de file ale romanului scris de Vasile Iftime, un remarcabil poet (cu vreo şapte-opt volume de versuri la activ), am avut de-a lungul lecturii mai multe reacţii: mai întîi încântare, puţină nedumerire şi semne de întrebare încotro va ajunge cu acest stil, după vreo 50 de pagini, în final o certitudine – un roman admirabil şi memorabil. Bineînţeles, încă de la primele pagini, l-am asemănat pe autorul acestui stil, prin care împrăştie metafore la fiecare frază, cu cine altul decît cu Fănuş Neagu. Numai la acest ilustru prozator am mai întîlnit atît de mult lirism în romanele sale.

Nu ştiu cît din epicul cărţii face parte din biografia autorului, deşi multe trimiteri sînt recognoscibile din biografia acestuia, cîte sînt simple ficţiuni literare, cert este că în totul cartea, deşi nu este scrisă la persoana întîi (cum, de regulă, se scriu autobiografiile) pare a fi romanul unei vieţi. O viaţă irosită de un tînăr (tînăr pe tot parcursul cărţii), Petru (şi atît), puţin ciudat, cu aplecare spre visare şi reverie psihologică, dar pe care îl aruncă viaţa dintr-o tragedie în alta, întîmplări care constituie epicul cărţii.

Astfel tînărul ajuns la 15-16 ani, care „împărţea“ cu tatăl său revistele porno (cumpărate de cel din urmă), cu care ocazie autorul face o foarte plastică descriere a nudurilor din fotografii („cea roşcată avea 18 aluniţe pe piept, pe umeri, constelaţie de semne“; „roşcata, duh întrupat într-o herghelie de cai slobozi“; „şatena avea ochi verzi, par cîrlionţat, buze cărnoase, obraji rumeni, gene lungi, sprîncene arcuite, pleoape proaspete, gît de lebădă, piept de mironosiţă, umeri de martiră, picioare de căprioară…“) rememorează primele sale „experienţe“ sexuale precum contactul cu chiloţii „uitaţi“ de tanti Didina, cea care îl alinta cînd era mic cu îndemnul „Hai, puiule, bobocelul lui tanti, răţoi mic, lasă pe tanti să-ţi pupe puţa, mîine-poimîine calci pe urmele lui ta-tu“, sau primele relaţii cu aceasta în ieselea vacilor, cu Argentina în căpiţa cu fîn, cu mătuşa Varvara în şopron. Timidul Petru, cel care la întrebarea clasică a mamei ce ar vrea să ajungă cînd va fi mare răspunde acesteia „Om singur, mamă!“, nu va avea parte de acest destin. El este abuzat nu numai de vecinele sale ci, ulterior, şi de pedagogul din internatul liceului ieşean „Ibrăileanu“: „Bă, dacă scoţi un sunet, îţi sucesc gîtul ca la hulub“. Prima idilă însă, care îi va lăsa urme pentru toată viaţa, avută cu Genia din Blăgeştii Vasluiului şi care moare într-un accident pe Copou, avea să declanşeze declicul nebuniei sale ulterioare, o stare dramatică a personajului care conferă tragismul volumului.

Petru trăieşte, după această traumă sufletească, în celelalte părţi ale cărţii, alte şi alte drame care, în final duc la o adevărată tragedie, tensiunea cărţii crescînd de la un capitol la altul: viaţa de apevist la Sibiu, internarea şi evadarea de la Socola, incendierea

mănăstirii Fîntînele, închisoarea. Viața de cazarmă cu binecunoscutele experiențe cazone de aici este întreruptă din cauza obsesiei oglinzilor care-l înconjoară în baie: „Luați-l de aici! La balamuc cu el! Crucea mamii lui de nebun! Cine dracu l-a adus pe ăsta în armată“ – se înfurie un comandant. Și ajunge la balamuc. Aici este primit regește doar la internare: „Intră, te rog, te așteptam, ia loc. Ana, două cești de cafea, una pentru domnul și una pentru umbra domnului“, comandă doctorul asistentei sale. Desigur, la sanatoriul de nebuni întîlnim personaje istorice: „Ieri, regele Ludovic al XVI-lea a cerut ceai iar umbra sa, regina Maria, a cerut limonadă. Alaltăieri, bătrînul Newton, ca de obicei, a poftit suc de mere căzute singure din copac, pentru că merele gravitate sînt de o sută de ori mai bune decît merele imponderabile, iar umbra sa, miss Storey, a servit ceai de tei cu aromă de scorțișoară. Dimineață, Gheorghe Gheorghiu-Dej, care se grăbea să ajungă la Moscova, a băut pe fugă o cafea cu nechezol, iar umbra sa, tovarășa Pauker, un ceai din ramuri de fenic“. Cu colegul de balamuc, nenea Matei, un pedofil care și-a violat copiii, el fiind profesor de filozofie, singurul nebun cu mintea limpede de aici, evadează din spitalul de nebuni de la Socola și se oprește la poarta schitului „Piatra Fîntînele“.

La intrarea în schit încep interogatoriile. Părintele Marcu, starețul, fost maior de securitate al direcției de informații, Consiliul județean Buzău, secția anchetă și cercetări penale, îl „repartizează“ pe evadatul Petru celui mai calm și înțelept călugăr din așezămîntul mănăstiresc, părintele arhimandrit Ioan, „mai domol cu cei săraci cu duhul“. Viața de schit este animată, aflăm, de domnișoara Cătălina, un personaj ce intră în voia starețului care, deși poruncise „Cine aduce femeie în bătătura schitului, în spurcăciunea ei să-și dea duhul. Aici fac mănăstire, nu futelniță!“ își încalcă porunca și, pentru a intra schitul în cîteva proiecte turistice inițiate de aceasta (femeie deșteaptă, „fostă director de cultură, culte și patrimonii“), astfel că „pacea mănăstirii s-a dus pe pulă“, pentru că „banu-i ochiul dracului“. Cătălina este descrisă magistral de către autor: „Fostă balerină, instructor de dans, coregraf, manager, fund bombat, picioare reliefate, fustă strîmbă, șliț pînă la portjartier, pantofi decupați, tocuri 20 centimetri, bluză de culoare înflorată, țîțe slobode, sfîrcurile ca prunele coapte, zîmbetul larg, buzele îmbietoare, obrajii rumeni. Domnișoara Cătălina nu inspira, domnișoara săruta aerul ca pe niște sfinte moaște. Degete de pianistă, subțiri, lungi, drepte, 10 îngerași crescuți din palme“. Apropierea Cătălinei de stareț îi trezește acestuia simțurile adormite, astfel că la pictarea bisericii domnișoara Cătălina devine frescă pe doi metri pătrați, în calitate de ctitoră. Tînărul Petru, care, în timp, urcă cîteva trepte ierarhice pe scara călugăriei încît este invidiat de mai vîrstnicii călugări Gherasim și Ilarion (foști subofițeri de miliție) observă depravarea din mănăstire, ajungînd să-și spună: „Doamne, am fugit de lume și tot în lume am ajuns“. De aici pînă a pune foc mănăstirii nu mai durează mult. „Maiorul Marcu s-a prăbușit precum o piatră ruptă de pe un versant înalt. Pecețile călugăriei se ștergeau una cîte una de pe hoitul obez. Gradele maiorului de securitate se exfoliau de pe epoleți“. Ancheta ce trebuia făcută în urma incendiului este mușamalizată, iar pe locul fostului schit s-au plantat copaci. Petru ajunge la închisoare. Cu această nefericită experiență începe și se încheie romanul.

Cartea lui Vasile Iftime este captivantă iar tensiunea acțiunii crește de la un capitol la altul. Cînd personajul principal al cărții ajunge în situații critice, și are destule, o mamă îndurerată îi șoptește duios, ajutînd-l în clipa de cumpănă: „Copăcel, puiule, copăcel!“ Proza acestui prim roman al autorului, îmbibată de mult lirism, ne vorbește despre o lume buimacă, decăzută, care poate schimonosi un destin. Și o face la modul tragic. Autorul, care cunoaște foarte bine mediile prin care ne poartă – armata, balamucul (în calitatea lui de psiholog), viața monahală -, cochetează cu situațiile limită la modul lucid, fără a construi din situația personajelor melodramă. Observ, de asemenea, la finalul acestor notări fugare, că Vasile Iftime are, în scris, o sobrietate ce impune respect, el neavînd apetit, poate nici gust, pentru derizoriu, ironie, comic de situație, parodiere a situațiilor sau personajelor. Romanul „De la Petru citire“ va fi, cred, una din cărțile care vor cîntări greu la masa juriilor care acordă premiile literare ale acestui an.

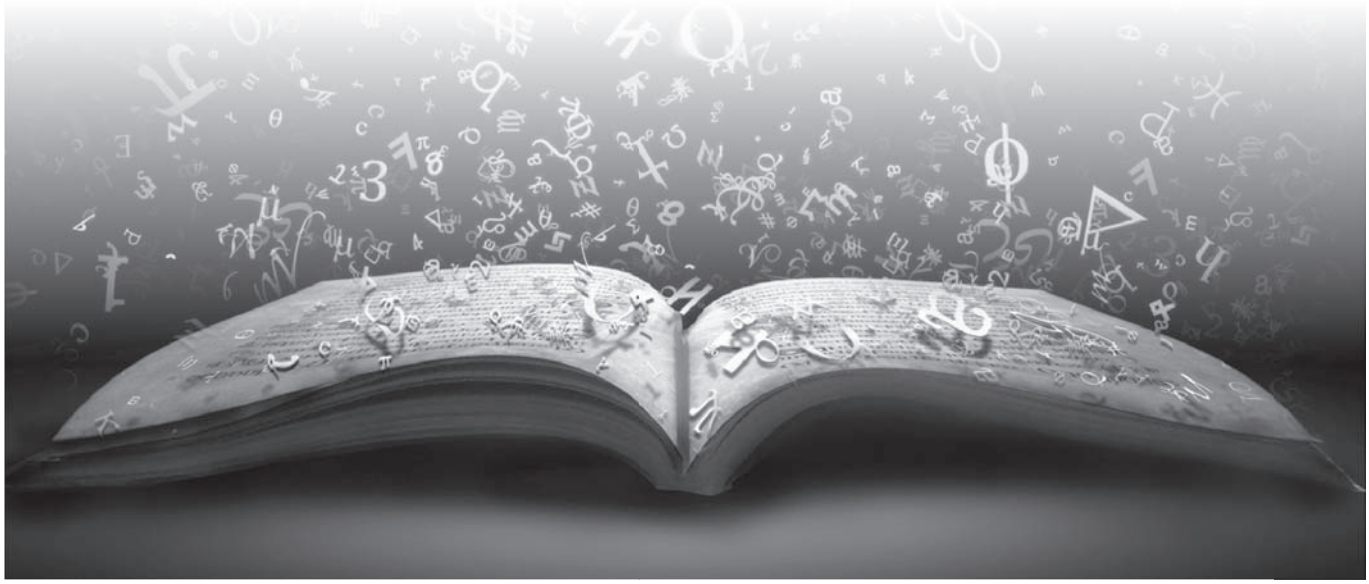

Remus Valeriu GIORGIONI

Iacob Roman, un poet al realului imaginativ*

În spatele măștii nu se află nimic (I.R.)

Printre cele mai noi apariții ale editurii bucureștene Palimpsest (director Ion Cocora, grafician și redactor de carte, Dana Pocea) se numără și consistentul volum de versuri al reșițeanului Iacob Roman. De-a lungul timpului iubitorii de carte au avut posibilitatea să găsească pe standurile ei numeroase aparții de larg interes. Amintim cartea **Elenei Caragiu**, soția marelui actor Toma Caragiu, **O simplă vizită**, un veritabil bestseller; albumul **Pictura Bisericilor Ortodoxe din Transilvania, cu un studiu de Viorel Nimigeanu**; câteva titluri pentru elevi ce urmează să susțină bacalaureatul **(Proza românească în perioada interbelică,** antologie comentată, vol. 1, 2, de Vasile Voia, **Limba Română. Repere teoretice. Exerciții** de Lizica Mihuț și Dumitru Mihăilescu**, Limba română și Noul Dom. Norme și Grile** de Lizica Mihuț și Bianca Miuța); o carte care acoperă jumătate de veac din istoria timbrelor fiscale în România și a folosirii lor în serviciul poștal: **Timbrele fiscale folosite în serviciul poștal român 1872 – 1915** de Călin Marinescu și Ștefan Vârtaci, **Jurnalul inedit al lui Valentin Silvestru (4 volume):** incitant, bogat în informații, se citește ca un roman, oferind cea mai completă imagine a teatrului românesc din a doua jumătate a secolului XX și a slujitorilor lui. Și multe, multe altele (autorii reșițeni au avut aproape toți – sau vor avea – câte o poziție rezervată în planul editorial).

*

Îți trebuie oare(ș)care imaginație să scrii un poem, dar și pentru a-l decripta. De aceea este la mare căutare azi poetul-critic (gen Octavian Soviany, care mai este și un excelent teoretician și, în egală măsură prozator; scriitorul realizează prefața cărții, decelându-i coordonatele de bază). Te poți apropia de o poezie densă și stratificată cultural precum cea a lui Iacob Roman numai în cercuri concentrice – mai exact, pe un traseu spiralat. Îi dai mai întâi târcoale (adulmeci, amușini) până să găsești „breșa", punctul de pătrundere în lumile ei. Există pe lume poeme fără cap și coadă, se poartă – e chiar la modă – punctuația zero, cu consecințe grave uneori (*corola de minuni* strivită, *tainele* ucise), însă poetul Iacob Roman dezvoltă un schelet tematic bine articulate, poezia lui rotunjește un sens, creează un univers.

… Mai rar așa concordanță, sincronizare – potrivire de fază între om și poem ca în cazul lui Iacob Roman. Cine-l cunoaște personal și se apleacă asupra poeziei sale nu are decât de câștigat, iar cine nu, este văduvit de mari șanse – astfel încât îmi vine să cred că e și greu să pretinzi că ai înțeles poezia fără să cunoști și să înțelegi în prealabil persoana. Poezia marca Iacob Roman dă impresia unui cal troian nărăvaș, foarte greu de strunit între chingile verbului/versului: „Cuvintele astea sunt însuflețite/ se cuvin venerate, nu poți să le lași/ să alerge singure prin câmpul poemului/ ca niște cai nărăvași." (*Peștera*). Decelăm aici un mare respect al poetului pentru cuvântul scris, dar și pentru cititorul său. Moara poemului nu merge niciodată în vânt – chiar dacă este una donquijotescă, moară de vânt. – Chiar dacă poetul obișnuiește să-și lase bidiviii imaginației să zburde neîmpiedicați!

Mistrețul și județul. Imaginația nărăvașă

Dacă rostirea (în sine) este bine ținută în frâu – iar „cusătura" poemului abia dacă se, uneori, ghicește – imaginația, în schimb tinde mereu s-o ia razna: „Ce mai faci Făt Frumos?/ mă întreabă porcul mistreț/ ce mai e nou prin județ… "(*Basm*); „Memoria-mi colindă, iar și iar/ cum arde focu-n lemn de stejar/…/ La revedere, domnule gâde!/ Va veni un timp când vom râde!" (*Arta rememorării*); „În râul uită-

rii intrând m-am scăldat/ voiam să-nvăț umilința,/ acum mă înec în propriul poem."(*Styxul*); „Vânat de insomnie îmi țin ochii deschiși/ ferestre sparte/ prin care se scurge peste întreaga cetate/ fluxul imaginilor, multicolor" (*Pariu*). Lumea apare astfel ca o hemoragie de imagini multicolore scurgându-se, nu în neant, ci în cea de Dincolo.

Jocurile lingvistice – dar nu numai cele de vocabular, ci și de idee – conferă poemului acea volubilitate caracteristică, un soi de imponderabilitate care-i dăruie înariparea: „N-am bani să plătesc,/ să se recupereze toată istoria/ așa că fac poze cu telefonul mobil,/ mă cam lasă memoria" (*Experimentul*). Iar textul pare că s-ar desprinde efectiv de pe suportul său de hârtie, luându-și zborul… În ce direcție – nimeni nu știe! (o fi existând pe undeva un porumbar unde se consumă, în loc de grăunțe de mei, poezie…): „Dar și atâta-i de ajuns, poemul zboară/ ascuns într-un stol uriaș de cuvinte/. Pe toate nu le poți tu ține minte!" (*Stolul de cuvinte*); „Dar tu de unde știi? Iată că știu/ lasă-mă-n pace gândace/ că nu-mi dictezi tu ce să scriu!" (*Pasăre străină*); „Ca un stol de porumbei rotați, de ciori croncănitoare/ s-au ridicat duhurile și-au zburat peste grădină/ Mi-a rămasn trupul pustiit, dar curat/ sunt mai ușor, mai înalt,/ dă, Doamne, să țină!"(*Anul Domnului*); „Am scris „porumbel" pe-o hârtie/ El zboară la cer și de mine nu știe" (*Experimentul*).

Un prea-plin sufletesc colcăind de viață pare a fi conținutul fiecărui poem, cazan care fierbe bolborosind, athanor alchimic – uneori doar un mic și jucăuș alambic. Se aseamănă cu acele tablouri sau ilustrații care ies din pagină/ cadru printr-un element oarecare: creștetul capului, o mână sau măcar un deget. Repetițiile, rimele interioare, enumerările de cuvinte rare, căutate, amplasate în „montura" poemului ca un safir într-un inel cu enigmă, fac deliciul poeziei lui I.R., care nu este altceva decât un joc filologic intelectiv. Un ludus=funis ambulare de rang înalt, peste care se cerne constant roua unei ciudate atemporalități. E o poezie paradoxală: și de strictă actualitate, dar parcă și scoasă din timp… (Dac-ar fi trăit în Evul de Mijloc, I.Roman ar fi scris, probabil, la fel, cu minime diferențe de mijloace scripturale. Dar limba i-ar fi fost tot la fel colorată – vocabularul limbut-rafinat. El scrie de parcă ar călca pe o veche redută de verbe, asediind-o; întâlnind aceiași inamici, combatanți. Actanți.)

Făuritorul de rime

Poetul este meșter-faur – un poet bun trebuie să se priceapă, să meșterească la rime… Al nostru (cel în discuție) cultivă o adevărată melopee a rimei, de la aliterație la rime rare, interioare – unele, probabil involuntare: sub imperiul inspirației un poet se lasă purtat de val, își urmează instinctul. Dar aproape totdeauna rima rară este asociată cu sugestia culturală: „Ulise se pregătește-n culise"; „Lor nimic nu li se/ interpune între realitate și vise"; „… Fă exerciții/ cutează să crezi. Savanți olandezi…"; „Mamă, mamă, ce s-a ales dintr-atâta dare de seamă"; „Urmează grundul și prundul, profundul". Dar, purtat de vârtejul, spirala creației, poetului nostru îi place teribil să îmbine noul cu vechiul, fizica cu metafizica, rătăcirea prin hiperspațiu: „Vârtejul poemului a născut pe hârtie/ un câmp unificat de energie/ verbele sunt unde oscilante…"; „ție îți vin în ajutor străinii și toate se petrec/ cu viteza luminii"; „te-așteaptă să vini cu muzici/ cu glasuri înalte, cu joc de lumini"; „cu mine în hiperspațiu revino, iubite,/ încă mai ai înclinații, resurse, ambiție".

Acum, desigur, mai cade-ntâmplător din cer și câte-o rimă comună, de genul: „idolatru-latru" (soră bună cu vers-univers… Dar mie, personal, mi-ar fi plăcut, în contextual fabulosului narativ care este poemul să folosească, bunăoară, o rimă ca (v)este-POVESTE…). Avem din belșug aici, „rătăcite" printre rimele rare, aluzii culturale și repetiții savante, care fac deliciul și farmecul unei asemenea poezii, în care se simte filologul la lucru: „Chiar acum când e frig și burează…"; „se sperie gândul"; „clipociri, clopote, surâsuri, ciripuri"; „Unde-s lucrurile clare? Toate ne-au ieșit pe dos/ ah,organele-s sfărmate și maestrul e nervos…/…/ Nu mai am har, sunt precar,/ sunt precar, stau la ferestre,/ răzuiesc palimpseste" (*Pariu*).

„Sfătoșenia" înalt-savantă a poetului se îndreaptă mereu către un prezumat interlocutor (fiu, nepot, eu dublu sau cititor – când nu avem de-a face cu vreun duh…); numit adesea cu popularul apelativ „Costele"… (Dar cine să fie enigmaticul domn Costel, dacă nu chiar autorul…, chiar el!? Un poem este adresat chiar *Nepotului meu, cititorul*!) Acestuia i se cere să se salveze în regim de urgență de pe coverta acestei corăbii păscute de vagi, relative naufragii – Istoria): „Tu nu crede nimic, fii martor/ nu te mai pune singur la colț./ Lasă acolo cuvintele, sari și/ înoată spre noi cât mai poți" (*O voce străină*). Sau să trăiască cu anticipație, ca pruncii nenăscuți ai lui Nichita Stănescu – evenimentele însele să fie anticipate poetic: „ Umbra evenimentelor se apropie repede/ le rezolvăm înainte de propria lor apariție!"(*Antigravitația*).

Istoria modernă și contemporană este re-povestită, re-interpretată prin *basme* și *balade* moderne – două poeme se chiar intitulează *Basm* și *Baladă -*, iar lumile se amestecă în poem ca, uneori, în Arghezi: „Pisica lipăie, câinele latră./ Însoțit de-o aură albastră/ a trecut un înger pe fereastră". „Dragul cititor", cititorul „mut, derutat" de confuzia lumilor este lăsat liber, să evadeze din poem: „Nu mai pot aștepta. Îți cer voie să-nchei: drag cititor/ trezește-te din nebunia ta./ La ce bun să te tângui ca o muiere,/ pământul e numai un punct de vedere!" (*Călătoria*); „Liniștește-ți sufletul, dragul meu cititor,/ controlează-te, nu e nevoie să mori,/ și nu mai țipa!" (în poemul botezat inspirat *Boxul cu umbra* personajul liric numit „cititor" devine isteric!).

Dacă mai înainte poetul se lamentase patetic: „Multă mâhnire îmi prilejuiește concretul", curând el este nevoit să constate că universul vizibil nici nu există, el doar „vrea să pară real". În micropoemul filosofic *Mărturisirea*, ironia spumoasă este împinsă până la ultimele consecințe, cele ale aserțiunii eminesciene (culeasă din Schopenhauer), că lumea e vis: „Hipnotizat de durere/ drumul se leagănă sub tălpile mele/…/ M-am rugat să se facă lumină o vreme; dar sentimentul de bine se confiscă…" Convins el însuși, printr-o viață împlinită, de 70 de ani pământești că trecutul nu există: „Eu sunt de 70 de ani pe pământ/ mă aflu încă singur aici și tânjind", personajul-autor – după ce ne prezentase inconsistența realului, ne mai și invită, sadic: „Fiți bineveniți în real!"

… Dar, ca într-o farsă bine jucată, toată povestea se termină cu… dispariția cititorului!: „Cititorul e mut, derutat,/ iritat, speriat de moarte/ Slăbește cu mâna pe carte. Coboară și suie,/ nervii lui s-au tocit, aproape că nu e…" Sătul de tracasările autorului, de eforturile mentale cerute pentru înțelegerea poemelor sale, cititorul „Are probleme cu respira-

ția,/ accese de tuse". Se autoacuză: „crede că el e de vină". Ca în final să dispară pur și simplu: „Unde se duse?"… „În loc să sară-n sus de bucurie/ că a ajuns la sfârșitul călătoriei mai repede,/ se zgârie pe ochi încercând/ să descâlcească silabele cu puterile lui, slabele!"(*Haosul*).

Iată, însă, că autorul își regizează chiar sfârșitul, despărțirea de cititorii săi, sfârșit personal care coincide cu *Sfârșitul* (lumii): „Sfârșitul lumii a trecut. L-am ratat,/ o să o iau de la 0, de la 0 barat!/ Poporul tot migrase într-un loc îngeresc/…/ Am supraviețuit, am rămas/ dar sunt mai singur ca un Budha gras./ De scris, nu mai pot scrie nimic/ poezie și circ:/…/ acum, că n-o să mai mor/ nu mai resimt aura vreunei emoții,/ sunt un schelet zâmbitor!" (*Sfârșitul*); „Se întunecă. Dragi cititori, să fiți sănătoși!/ Avionul alunecă pe niște nori zgrunțuroși"(*Scenariul).* Superb este și poemul final al „romanului", în care autorul catadicsește, conform unui clișeu asumat, să se spele pe mâini și să dea (toată) vina (cărții) pe personaje – ba încă le chiar denunță: „Pentru tot ce am avut rău de spus/ să se aresteze personajele pentru că/ ele sabotează, conspiră, se uită/ prin gaura cheilor și întotdeauna se miră." Personajele sunt spionii și păcătuiesc *prin mirare*, astfel că domnia-sa, Autorul, cere o anchetă: „Să se trimită cineva de sus/… sunt curios ce-o să iasă/după ce va rămâne cortul poemului gol/ După ce vor pleca ei, fiii și fiicele lor/ numai cu hainele de pe ei, de pe ele…" (*Să se aresteze personajele*).

… Și cartea sfârșește ca un… adevărat „fals roman în versuri", pus să dea socoteală de „anii de criză" (această sublimă, donquijotescă și țiganiadică bulibășeală a tranziției noastre interminabile); se termină cu o enumerare în stil Petre Stoica: „vom inventaria tot ce rămâne: dulcețurile, mierea de albine,/ ceasuri, icoane, tăvițe, cercei,/ butoaie, petromaxuri, damigene, oglinzi/… donițe, clopote, sfeșnice/ farfurii și perdele." (*Să se aresteze personajele*). Ce mai rămâne atunci, după dispariția cititorului ipocrit/lenevit – dar și dedulcit la „relele" cărții… După arestarea personajelor – sfârșitul autorului, coincident cu sfârșitul lumii??

*

La Iacob Roman, sentimentul alienării provine (se deduce) din plăcerea fabulației/invenției, care dă impresia unui discurs paralel. Specialitatea sa este artefactul poetic aristocratic-savant – care pe de o parte renegă timpul, istoria, aruncând-o în atemporalitate – iar pe de alta scoate lumea din neant. Autorul este un istoricist zeflemist, care încearcă să temporizeze, să amâne moartea prin cuvânt. (Expresia populară „vorbești ca să nu adormi" s-ar traduce în cazul său: vorbești să întinerești: „vorbesc tot ce-mi vine la gură/ nimeni nu-mi poartă de grijă" – *Rugăciunea*.) În aceste adevărate scenarii poetico-cinematice zace și o mare doză de teatralitate, de punere în scenă: autorul îl fentează, îi „face figura" îi dă cu tifla cititorului, lui și istoriei. El se joacă, „se face" că ar vorbi serios, dar în fapt se copilărește, deși glumele sale sunt serioase, fără a fi și grave (asta îl scapă de ridicol – un poet ironic nu are cum să fie patetic!). Un rol principal în poeme sale îl ocupă *autoritatea* – un reprezentant burlesc al acesteia, care poate fi „inspectorul-șef" sau „administratorul" – rude bune cu arpentorul lui Kafka, cu care Autorul chiar are ceva în comun.

Histrionismul benign

Atmosfera poemelor analizate aici ne aduce aminte de un volum al lui Matei Vișniec, de pe la începuturile sale literare: *Orașul cu un singur locuitor*. Volum de versuri care delimita un teritoriu liric foarte distinct – bine prizat în epocă. Deși dă impresia că se autoparodiază (persiflează) vioi, în spatele măștii histrionice se află mai totdeauna un elementul serios, dureros. Cum farmecul unor poeți, pe la începutul modernității era alternanța de arhaisme și neologisme, farmecul – uneori discret, alteori vădit afișat – al acestei poezii este discursul monoton, voit arhaizant, discurs liric „spart" mai apoi de elemente concret-contemporane sau postmoderne: „monumentele forului public", „agresiune vizuală", „fluxul întâmplărilor".

Eroul liric, „personajul ", este prizonier în poveste, captiv în legendă. – Povestea lumii, vieții sau poate doar a acelor lumi create și imaginate de poet, populate cu duhuri, fantome – „voci" sau actanți lirici. Duhul, fantoma (apariția sau vedenia) sunt de altfel interlocutori predilecți ai eului poetic – ca într-o nouă, adaptată și updatată *Satiră. Duhului meu*: „Fantomă dacă ești, nu uita/ secvențele încă pot fi schimbate – oprite/ depinde cât poți tu rezista./ Respiră o dată adânc… E ca și când te-ai scufunda!" (*Eu și trupul meu*).

Unele poeme par a fi (dau impresia că sunt) pur decorative, iar tilurile alese simple pretexte scripturale: „… restul sunt forme ale nimicului/ ale marelui, micului. Vom stoarce din ele/ în teascuri, tăcerea…" (*Din țara hiperboreilor*). Dar întotdeauna sub pojghița văruită cu lumină a poemei, sub „zidul" ei aburos se ascunde un schepsis, un tâlc – un subînțeles: „Eu însumi cuprins de trufie/ am îndesat licuricii în sticla de lapte/ să aibă turiștii vedere de noapte" (*Spovedania*). În stil postmodern, poetul dă cu tifla cititorului său agresiv, lenevit, *buhăit*: „… voi adormi mulțumit către seară./ Tu, buhăit cititor, asculți de afară,/ știu că nu vrei nimic, nimic nou despre noi/ și vei repeta toată noaptea ca un ecou/ sintagma cu sensul…" (*Pustnicul*). Octavian Soviany îl prinde cel mai bine pe poetul nostru într-o frază: „Destinația ultimă a exercițiului poetic pare a fi ieșirea de sub teroarea istoriei, trecerea de la timpul concret, măsurabil în secole și în ani, la atemporalitatea mereu egală cu sine, a artefactului scriptural".

Iar dacă este să căutăm printre rânduri o așa-numită (pe vremuri) „profesiune de credință", ne putem opri liniștiți la poemul *Acum*: „Acum gândul meu, cu viteza luminii/ cutreieră livezile și grădinile/…/ Slavă Ție, Doamne, slavă Ție/că am ieșit cu bine la liman din istorie./ „Dii,mortăciune", îi spun eu poemului/ ghemuit în fotoliu, cum tata-i zicea/ altădată calului Willy, cel mai puturos.// Acum sunt prea gras să mai urc pe vreo scenă/ încolo, mulțumesc de-ntrebare:/ sunt sănătos." Avem aici un poem antologic, unul din nu puținele ale volumului de față.

… Când cam toți poeții „evoluează", se transformă uneori chiar de la volum la volum, mai e câte unul care *stagnează*. Iacob Roman e unul dintre ei: consecvent cu sine însuși și cu poezia sa, fiecare nouă carte circumscrie apăsat același areal mitic-atemporal, cu intarsii/inserții de contemporaneitate. Prizând din Real cu organe fantastice.

* Iacob Roman, *Persona non grata (fals roman în versuri din anii de criză*), Palimpsest, 2015

Adrian LESENCIUC

Drumul spre orizont

O poezie cuminte, așezată, domoală, amintind de poezia luminii și a marilor întrebări a lui Lucian Blaga, se așterne în mersul lecturii în *Viața e un drum pe jos*[1]. Autorul ei, Cătălin Stanciu, aflat la doilea volum după apariția în 2007 a *Certei cu îngeri* la Editura Pastel din Brașov, psiholog clinician și consilier de cuplu, este un ardelean (aparent) așezat precum poezia din volumul de față, dar deschis spre inovare. De aceea, poate, aceste poeme molcome (deschizând dimensiuni interioare, însă) disonează față de ceea ce coagulează proiectele imediate ale lui Cătălin Stanciu – un volum de versuri aflat sub semnul *Delirului*. Capacitatea de a performa în registre diferite este un plus consistent, pentru că în cazul lui Cătălin nu avem decalcuri stilistice sau imagistice după clasicii literaturii române, ci doar exprimarea de sine căutându-și, în forme și registre diferite, curgerea. Să revenim la *Viața e un drum pe jos* (titlu sentențial, fără putința negocierii asupra implicării auctoriale): în afluxul de emisie lirică „digitală" în decadismul românesc actual, începând cu generația '80 – în înțelesul „digitalului" pe care îl dă Școala de la Palo Alto, privitor la comunicarea reductibilă la logica binară sau, depășind limitele acestei proiecții, în limitele unei logici formale bivalente, slăbite din interior de ironie și pastișă – Cătălin Stanciu revine la polivalența și adâncimea unei emisii rezonante cu spațiul cultural care l-a produs. Ar fi o angajare aparent paseistă, care nu ar da șanse în raport cu criterii diferite ale judecării poeziei în raport cu canonul literar actual, adică în raport cu normele estetice românești *en vogue*, ale unei actualități care nu reclamă excederea timpului prezent. Dar poezia lui Cătălin Stanciu este adâncă – nu poate fi vorba despre nimic altceva decât de o angajare „analogică", plurivalentă, urmând liniile unui orizont blagian (un orizont al ființei, așadar), fără imitarea stilului. Dicțiunea lui Cătălin Stanciu e naturală, vine de dincolo de angajarea auctorială individuală și imediată și, de aceea probabil, rezonează profund acolo unde acordarea receptării se face la spațiul cultural, la un anumit tip de existență (*Volkgeist*) și nu la imperativele timpului (*Zeitgeist*). Să înțelegem, deopotrivă cu Blaga, că din stilul culturii nu se poate evada și că acest stil nu este doar emanație a esteticului, ci o intrare din afara acestuia, din cultură, din sistemul de valori ale locului și locuirii. Cătălin Stanciu nu încearcă, prin urmare, să se dezbrace de stilul culturii în care a fost legănat și propune excederea canonului actual (al unei estetici în sine și pentru sine) prin intrarea dinspre cultură, ca emanație extraestetică, dar estetizantă. Iată câteva exemple (rămânând, tematic, în trăirea iubirii, crez poetic al lui Cătălin):

> Drumul satelor noastre/ miroase a mirodenii/ a voaluri de mătase albă/ sub care desluşim mistere/ a ceai cu rom/ a țărâna dintre dealuri// Femeie smarald (*Femeie smarald*, p.15); Am trecut dealul și fânețele/ spre casa părintească/ să facem dragoste/ în așternuturile uscate/ de sub rădăcini (*Rădăcini*, p.41); Drumul spre clopotniță/ e știut doar de genunchii/ țărăncilor bătrâne/ pe când dragostea/ se vinde în târg/ ca o desfrânată (*Genunchi*, p.70)

Până și elementele de „agnosticism neînțelegător", cum numea Vasile Băncilă modalitatea etnică de a defini misterul la Lucian Blaga, se întrezărește într-un etnic tipic, de decor al parcursului ca ființă, un etnic mereu chemător și căutător de sine: „Mă prind de coama dealului/ ca de singurătate/ cu disperare și crudă plăcere/ caut/ în fiecare dimineață/ noaptea pusă pe fugă" (*Allegro,* p.83).

Viața e un drum pe jos e o călătorie spre orizonturi: pe de o parte spre orizontul spațial, inconștient (ca o chemare prin inconștientul colectiv), pe de alta spre orizontul temporal, inconștient și el, în care timpul fizic sau psihologic, conștient receptate (grație unei sensibilități conștiente a receptării) nu e cel ordonator și nici cel ordonat. Aici un timp înzestrat cu accente, cum ar spune Blaga, este cel care domină, un timp inegal, uneori amorf și aparent fără tensiuni în întinderea spațială domoală, complexă și tulbure în adâncimea sa. Și dacă timpul stătut, băltit, se întinde între cotele de nivel ale unei geografii locale frământate doar în interior, acest timp va fi fost doar în ipostaza de amintire, de depărtare spre orizont, după smulgerea de trup timpului: „Vlăstar/ din pântec de sânge/ ce smulge timpului/ trup" (*Smulgere,* p.51), amintind de clamarea blagiană *Dați-mi un trup, voi munților*, după „pe-trecere". În rest, timpul are o dinamică incertă, de „animal hăituit"; „copitele timpului" lasă doar amintiri regulate (în urmele pașilor), nu și ritm ușor de îmblânzit. Timp și curgere devine doar ființa:

> Descântec cu ierburi amare/ pecete/ între cuvânt și tăcere// Te dezleg de iubire/ lasă-mă să curg/ în josul râului (*Descântec,* p.23); Trupul tău/ miroase a înserare/ a răscruce de viață/ ca strugurii din vie/ pe care fecioarele/ îi strivesc (*Răscruce,* p.46).

Aici e măiestria poetului-psihoterapeut, care nu caută „povestea terapeutică" pentru angajarea față de cititorii săi, ci caută să dozeze emisia în raport cu un orizont temporal deschis, amintind doar rareori și vag de valențele timpului-havuz. În *Viața e un drum pe jos* Cătălin Stanciu a lăsat poezia nevrotică pentru următorul volum, esențialmente diferit, a dezbrăcat de dizarmonie orice emisie lirică și a uzat de armonicele secundare ale acesteia pentru a produce efecte în adâncime, răscolitoare, dar bine înfrânate în plan auctorial. Statornicia aparentă împachetează teama de transcendent: „Către Tine/ ridic sufletul meu/ ca un porumbel/ între jgheburile morții" (*Rugă*, p.77), dar Marea Trecere își anunță ritmul: „Am început să ne uităm/ răsturnați/ spre marginea singurătății// Apoi/ viața e un drum pe jos" (*Ritual,* p.17). Parcurgerea drumului, în întoarcerea la spațiul rural care i-a dat identitate, la Zăvoiul hunedoarean al copilăriei, spre un orizont pe care nu-l controlează însă, îi permite să viseze la un capăt al drumului, unde:

> Cel mai de preț îmi pare a fi liniștea. Nu o tăcere surdă, ci liniștea realizării de sine, de împăcare cu sine, cu cei din jur cu cu Cel de Sus. Împăcare cu Dumnezeu în sensul dogmatic și religios, prin care și poezia coboară în odaia ta ca o rugăciune rostită în taină (pp.90-91).

Tot ca o rugăciune, poezia luminează trecerea, pasul pe jos al vieții cu strigătele ei profunde îngropate adânc.

[1] Cătălin Stanciu. (2014). *Viața e un drum pe jos*. Prefață de Adrian Munteanu. În loc de postfață: un interviu acordat de autor lui Laurențiu-Ciprian Tudor (publicat în *Urmuz,* nr. 6/2014). Brașov: Arania. Colecția *Poeți în Arania*, nr.4. 94p.

Angela FURTUNĂ

În umbra marilor imperii ucigașe*

Dumnezeu iartă, dar istoria nu iartă niciodată!, aceste cuvinte călăuzesc conștiința de cercetător și de istoric pasionat a autorului Mugur Andronic, așa cum funcționează ele prin metabolismul creației volumului *„În umbra marilor imperii – romanul soldatului austriac bucovinean în vâltorile primului război mondial și în prizonierat în Italia și Siberia“*, editat de Societatea Culturală „Ștefan cel Mare“ – Bucovina, 2005. Istoric și arheolog, cu cercetări și studii publicate, președinte executiv al Societății cultural –patriotice „Ștefan cel Mare“ (fondată cu nobilul scop al susținerii culturale a românilor din Basarabia și norul Bucovinei istorice), Mugur Andronic își asumă prin această carte un destin de *iluminat bucovinean*, retrăind în contemporaneitate (și suprapuse rigorii omului de știință) melosul afectiv al unui anume iluminism și al elanurilor sale naționale, drept moșteniri din epocile când școala ardeleană iradiase în provincii un spirit ctitoritor de țară și de cultură românească. Mugur Andronic a observat încă de acum câteva decenii că *„din păcate, în producțiile literare și istorice de la noi, s-au prezentat mult prea puține pagini de patrimoniu de suferință românească, indiferent cărei epoci i-a aparținut ea“*. De aici și năzuința sa de a construi o operă ca pe *un imn nepieritor adresat tuturor celor care, de cele mai multe ori, fără nume consemnat istoric, au făcut supremul sacrificiu pentru a aduce la sânul Patriei, Bucovina, Basarabia și Transilvania*. Autorul se revendică de la un fel de misiune, asumându-și rolul de a deveni o portavoce pentru românii de pretutindeni, în primul rând pentru *sufletul românilor din nordul Bucovinei și din Basarabia, dincolo de hotarele impuse barbar de imperiul satanic roșu în 1940.* De remarcat este că, după copilăria și adolescența bucureșteană, scriitorul revine la rădăcina bucovineană a părinților săi, hălăduiește ceva timp prin documentele și istoriile Nordului Moldovei, aici descoperindu-și proiectul de credință: cronica eroismului soldaților Bucovinei, ca testament patriotic pentru generațiile ce vin, și dedicate celor fără de amintire, fără de cruce sau însemn identitar la căpătâi, risipiți prin teritoriile eurasiatice, pe unde i-au purtat angajamentele militare ale țării. Povestea vieții autorului, dedusă din fragmentare confesiuni făcute în *Adresarea de suflet către viitor,* e strâns legată de aceea a personajelor sale. Am putea spune că, după un stagiu de formare și de inventare ca personalitate culturală dedicată spiritului românesc, lui Mugur Andronic i-a fost hărăzit să calce pe urma strămoșilor săi, pentru a le împlini și acelora, cum și sieși, ultima dorință: supraviețuirea prin jertfă a poporului român. *„Lăsând la o parte capitala primilor 24 de ani de viață, după 1983 am început să colind satele bucovinene și chiar unele năsăudene din zona de munte. Adesea, se mai puteau găsi unul-doi supraviețuitori, combatanți ai primei mari conflagrații mondiale, mai toți născuți înainte de anul 1900, pe vremea lui Franz Josef...Mulți păstrau datorită unei memorii a suferinței umane povestea peripețiilor pe care le petrecuseră între anii 1914-1918, în total am cunoscut 93 de astfel de supraviețuitori“*. Întâlnirile cu acești oameni providențiali s-au dovedit a fi în cele din urmă întâlniri cu umbre ale isto-

riei, dătătoare de mesaje din epocă și de cioburi mnezice bune de reconstituit după memorii traumatice istoria la timpul trecut, din *materiale evocatoare* pe care arheologul avea să le potrivească minuțios în puzzle și astfel ele aveau să se împletească cu biografiile strămoșilor direcți ai lui Mugur Andronic: Adrian Andronic, Niculai Andronic și Ciprian Andronic (eroii principali ai cărții), cei trei feciori ai lui Onofrei Andronic și ai Paulinei Andronic, dar și Alexandra Andronic, Floarea Andronic, toți cinci fiind vlăstare din familia țăranului mijlocaș din Cacica.

Având o misiune și un atât de bogat material documentar și uman, la care se adaugă propriile strategii imaginar evocatoare, Mugur Andronic a construit finalmente o carte document, folosind metodologiile cercetării istoriei – științific acribioase, dar pigmentate și cu izvoare bogate de istorie orală -, la care se adaugă cele ale jurnalismului istoric – faptice și analitice -, dar și cele ale romanului – procedee ale creației epice în proză -, toate fiind îmbinate cu un liant transdisciplinar invizibil și invaziv, în nota astăzi atât de modernă, de abordare hibridă.

Este o carte de sertar, îndelung șlefuită, până la a căpăta o formă (ce tinde spre roman, circumscriindu-se prin multe elemente de proiectare în această specie), o personalitate (subordonată genului istoric), o marcă stilistică (dominată de eclectism), un suflu (stăpânit de elan afectiv și de un entuziasm al povestirii puțin cam netemperat, sancționat de aceea de Eugen Uricaru, în Prefața numită încurajator *Un semn bun*). Ea a ieșit la lumină după Revoluția română, autorul fiind convins, după cum mărturisește undeva, că cenzura ceaușistă nu ar fi văzut cu ochi buni *pasajele despre Cernăuți și despre teritoriul bucovinean ocupat de Stalin în 1940, ori descrierile prea acide ale aspectelor legate de revoluția bolșevică din Rusia.*

Cartea are o evoluție simfonică, fiind scrisă nu numai cu cerneala datelor și a faptelor istorice, ci și cu aceea a emoției și a poeziei. Între descrierea documentară a satului Cacica și istoria riguroasă a ocupării militare a Bucovinei de către Habsburgi, se naște un pod alunecos pe care se grefează fie episoade ale unui epic discontinuu și capricios, declanșat cu un anume *trăgaci* încă din maniera de a denumi capitolele și tablourile („Kaiserlich und Königlich 41 Infanterie – Regiment, Czernowitz", „Toamna prin Carpații Bucovinei", „Patrula Morții", „La cules de morți pe muntele Cerneahora", „Fiertura revoluționară de mei cu slănină și dorul de acasă", „Ceasul Învierii de apoi" etc.), fie poezia tumultuoasă precum cea a unui liric whitmanian („*Onofrei presimțise, mai demult, venirea războiului, ca un animal de pradă, cu chip de coșmar, care și-a ros neîncetat lanțul spre a se asmuți asupra omenirii; de aceea, el se rugase, seară de seară, cu evlavie și speranță, îngenuncheat în fața sfinților Mihail și Gavril, implorând înlăturarea umbrei chipului aceluia hidos de pe cerul lumii*"). Plecarea la oaste aduce în atenție un veritabil ritual creștin de sacrificare și de încredințare lui Dumnezeu și Patriei ce cheamă pe creștin să-și dea viața ca erou: „În timp ce pregătirile de plecare erau în toi, flăcăul cel mare al lui Onofrei se duce să se spele în apele încălzite de soarele după-amiezii ale pârâului ce curgea prin spatele gospodăriei lor. Dorea să-i mai simtă mângâierea răcoroasă, ca de atâtea ori în copilărie, sperând că acest ultim botez în apa curată izvorâtă din pădurile apropiate să-i dea curajul necesar și norocul, în ceea ce avea să urmeze în viața lui". Iar în viața tânărului bucovinean avea să urmeze războiul, destinul fiindu-i călăuzit, ca oricărui alt moldovean creștin, de modelul de eroism și de crucea credinței în Sfântul Ștefan cel Mare și Sfânt. Aerul naiv al unor peripeții ce vor urma pe fronturile de luptă, alteori povestirile pline de savoare, deși inegal dezvoltate, planurile narative încâlcite, intrările și ieșirile apocaliptice (« Privi în jur și înțelese că vulcanul acela omenesc de peste zece mii de suflete se pregătea să erupă"), personajele construite artizanal, scenele teatrale, condimentate cu ilustrate de epocă sau cu desene și fotografii, tot acest vast câmp de date, fapte și ființe, toate puse laolaltă într-o montură de arbore de familie cu pedigree de românitate țărănească nobilă, sporesc cumva misterul acestei cărți, precum și atracția către aerul ei modern, utilizând tehnici dada de colaj ce ia pe alocuri aspectul unui almanah în serii în foileton, unde textul e susținut de vizual și de o întrebare meșteșugit adresată ce stăruie pentru a menține atenția neistovită și curiozitatea vie. Primul volum se termină cu promisiunea unui al doilea, care va evoca întoarcerea la matcă a fiilor risipiți de istorie, de oaste, de Dumnezeu. Documentul atașat finalului arată, însă, că numai puțini bucovineni luați la oaste au supraviețuit primului război mondial, fiind intervievați de autor între 1973-1988, ca ostași ai fostelor regimente 41 din Cernăuți și 22 din Lemberg, ei luptând pe frontul rusesc și ulterior pe cel italian, mulți devenind prizonieri în Rusia țaristă (unii fiind deportați în îndepărtatele lagăre asiatice), sau în Italia.

În anul Centenarului Dada, ne bucură re-lectura unei opere ce sfidează toate canoanele osificate ale mai multor discipline (istorie, documentaristică, jurnalism cultural, arhitectură, cercetare, proză, poezie, arte vizuale, tehnicile istoriei orale, pedagogia memoriei, cultul eroilor, etica neuitării de tip monicalovinescian, dialogul inter-cultural, psihologia, antropologia, istoria militară, filosofia politică, educație și pedagogie) pentru a da naștere unei paradigme neașteptate. Cei care se vor fi temut că un roman istoric clasic i-ar putea plictisi, pot să remarce suflul benefic al hibridării mesajelor și corpusurilor implicate la reușita cărții. Acesta poate să dea din nou consistență memoriei și identității românești, având și șanse sporite de a programa în cititorul curios, mai ales atunci când e tânăr, o conștiință de apărare a ego-ului său cultural și etnic–național în fața noilor provocări ale istoriei.

Gustul după lectură al cărții lui Mugur Andronic, *În umbra marilor imperii ucigașe*, e asemănător cu acela de după lectura cărții Aniței Nandriș Cudla, *20 de ani în Siberia*, sau acela de după Radu Mareș, cu al său *Când ne vom întoarce :* Bucovina Mare și bucovinenii risipiți prin cele patru zări ale lumii dau semnalul de întoarcere acasă. Țara are nevoie de ei la oastea reîntregirii neamului românesc. Parafrazând-o pe Monica Lovinescu, spun : după astfel de cărți, orice sentiment de inferioritate al nostru ca popor ar trebui să dispară.

Mugur Andronic, *În umbra marilor imperii ucigașe*, Societatea Culturală „Ștefan cel Mare" Bucovina

Ciprian MĂCEȘARU

Un triptic european

Un roman foarte bun ne-a dat anul acesta Adrian Alui Gheorghe. E vorba despre *Luna Zadar*. În paginile cărții, destine diverse ajung să interacționeze, purtate de valurile istoriei, spațiile parcă se topesc unele în altele, chiar și în timpul Cortinei de Fier, din cotloanele României comuniste fire neașteptate duc înspre alte țări (dar și invers, mai ales invers), se iubește și se urăște ca oricând, dar, în același timp, și altfel, se trăiește, se supraviețuiește, epoci istorice diferite se contopesc, se amestecă…

Un tânăr (Albert) își caută tatăl (mama îi murise în Austria, într-un accident de autocar). Mai întâi, îndemnat de iubita sa (Aiana), cercetează dosarul de la Securitate al mamei. Aiana e un personaj care bate câmpii într-un mod seducător, propunând scenarii care mai de care mai fanteziste despre Dumnezeu, Univers, om, viață, moarte etc. Chiar dacă în a doua parte a cărții (romanul are trei părți) aflăm cum a cunoscut-o Albert pe Aiana, autorul lasă senzația că Aiana e mai mult o ființă imaterială, o proiecție, o nălucă, *un fel* de „soră geamănă“, cum și spune Albert la un moment dat, aparent în glumă.

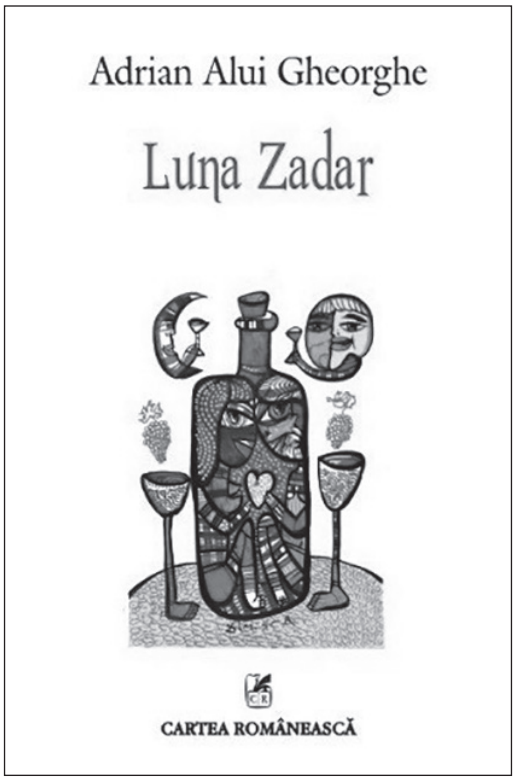

La CNSAS, Albert o întâlnește pe voluptuoasa doamnă Titieni („șoldurile zvâcnesc sub halatul prea strâmt“), cu care ajunge să aibă o aventură. Doamna Titieni, devenită Titi, îl ajută să obțină informațiile dorite. Tatăl său e un nordic, un norvegian pe nume Olaf Svensson. Surprizele se țin lanț. Albert află că mama sa a colaborat cu Securitatea și intră în posesia unor scrisori pe care aceasta a încercat să i le trimită lui Olaf (scrisori interceptate de Securitate, evident).

Dacă prima parte a romanului se desfășoară în România, a doua se petrece în Serbia anului 1998, pentru ca ultima să-i revină Suediei. Bucata centrală a romanului mi se pare cea mai reușită. Ar fi putut însemna o carte de sine stătătoare (prin asta nu vreau să spun că romanul *Luna Zadar* nu a fost bine realizat în această formă de triptic, ci doar că, exact cum am zis, partea centrală ar fi putut exista și fără sprijinul celorlalte două). Secțiunea „sârbească“ (din care cu greu mă abțin să povestesc câteva întâmplări) mustește de personaje memorabile (hoțul Chappi – „unuia a reușit să-i fure proteza din gură, în timp ce vorbea“; pictorița Zoica, bătrânul Tanko, frații Barici – doi asasini cu prenume deloc întâmplătoare: Adolf și Vissarionovici; lăutarul Zobar…). Într-o Serbie tensionată, aflată sub amenințarea bombardamentelor NATO, Albert și Șobi încearcă să adune bani pentru a-și continua călătoria spre Italia. Locuiesc într-un adăpost numit Casa Viselor și merg în fiecare dimineață în piața de unde sârbii aleg muncitori din rândul emigranților. Sunt multe scene viguroase, pitorești, ludice, dramatice, scrise într-un realism care lunecă adesea într-un soi de realism magic, ca într-un amestec de cinema semnat de Emir Kusturica (mă gândesc în special la filmul *Underground*) și proză de Miodrag Bulatović (despre care se și vorbește în carte).

În fine, periplul suedez, în care Albert speră să dea de urma tatălui, aduce alte câteva personaje atașante și o nouă relație amoroasă – consumată pe covorul unei încăperi dintr-un apartament în care cândva locuise Henrik Ibsen. Dacă până la urmă este sau nu găsit tatăl, rămâne să descoperiți singuri. Tot ce vă pot spune este că ultimele pagini (pp. 248-254) ale cărții sunt impresionante.

Sunt puține lucruri pe care i le-aș putea reproșa acestui roman. Câte o replică prea pretențioasă și anumite momente excesiv de lirice – mai ales la începutul părții a treia („Mi se scot măștile, una câte una“; „Îmi pun centuri una după alta, îmi leg cu ele și aripile“…). Insistența de a prezenta „jocul tâmpit“ al Aianei, un joc care consta în a face „asocieri trăsnite“, ceva care amintește de avangardism: „Geamul îmi dădu cu cotul“; „becul se gândi ce se gândi și apoi se aprinse“ etc. Mici și foarte rare dereglaje stilistice (de exemplu, cuvinte care se repetă – fără să fie vorba despre un efect stilistic voit) – poate că de vină e și viteza cu care autorul a conceput această carte; aflăm în final că romanul a fost scris în perioada noiembrie 2015 – mai 2016. Sau faptul că toți cei pe care-i întâlnește Albert în Suedia, cu o excepție, vorbesc engleza doar „little“, deși, din câte știu, atât de la soția mea, care a stat în Stockholm câteva luni, cât și de la un prieten român care în prezent locuiește acolo, în orașele mari din Suedia engleza e vorbită aproape de toată lumea (și e vorbită bine) – dar acesta e un amănunt mult prea puțin important în economia romanului, reproșul meu fiind mai degrabă o căutare a nodului în papură.

Luna Zadar este un roman consistent, viguros, poetic. Adrian Alui Gheorghe, cunoscut multă vreme în special ca poet, se instalează cu tot mai mare siguranță printre cei mai buni prozatori români de azi.

ADRIAN ALUI GHEORGHE – *Luna Zadar*,
Editura „Cartea Românească“, 2016

Nicolae OPREA

Ioan Moldovan sau viața poetului printre fantasme

Modelându-se în climatul de emulație spirituală al revistei *Echinox*, Ioan Moldovan formează seria redacțională predominant poetică a anului 1976 (anul absolvirii), împreună cu Aurel Pantea, regretatul Augustin Pop, Mircea Petean și Ion Cristofor, poeți care nu încap în tiparele unei singure formule, fiind deopotrivă fantezişti și avizi de real, livreşti și concretişti, ermetici și discursivi, visători și sceptici, melancolici și sarcastici – într-un cuvânt, talentați. Promoția lor, atașată generației optzeciste, este comparabilă cu a șaptezeciștilor din prima serie echinoxistă: Adrian Popescu, Dinu Flămând, Ion Mircea, Mariana Bojan, Aurele Șorobetea ș.a. Îi separă aproape un deceniu între debutul editorial: primii în 1971, secunzii, în 1980. După debutul întârziat cu *Viața fără nume* (1980), Ioan Moldovan alcătuiește fără grabă alte două volume, *Exerciții de transparență* (în 1983) și *Insomnii lângă munți*, în anul de sfârșit al comunismului, în care integrează și câteva poeme mai vechi (*Lancrăm, Apuseni, Transilvania, Ochi*); titlul va fi ușor modificat în prima antologie de autor din 1997: *Avantajele insomniei*. Aș spune că *Arta răbdării*, grupajul publicat în 1993, după vreo două decenii de la debutul în revistă, încheie prima etapă a creației. După alți șase ani de pauză poetică revine în circuitul editorial cu *Tratat de oboseală* (1999), urmat de alte grupaje unitare (unele, antologii) în mileniul al treilea, care ilustrează încă din titluri omogenitatea tematică și stilistică: *Interioarele nebune, Celălalt pește, Însemnări primitive, Recapitulare, Mainimicul* și *Timpuri crimordiale*.

Volumul de debut reunește trei poeme ample – poemul titular, *Cu tandrețe, din malaxor* și *Lentilă* -, fiecare fiind alcătuit din mai multe secvențe complementare, în maniera colajului. În toată trilogia, cotidianul apare redimensionat printr-un gen de visare non-lirică, refuzând „aceleași metafore dulcege", sub dictatura scepticismului. *Viața fără nume* afirmă astfel un poet al dispozițiilor sufletești aflate în relație antagonică față de real, întrucât lirismul se naște din scrutarea atentă a existenței banale, cu episoade prozaice care nu mai coincid cu aspirația ideală a subiectului liric. Poetul, aș zice, nu acceptă „starea de grație" decât ca stare implicit existențială și din perspectivă morală. El nu mai rezumă realitatea spre a se regăsi pe sine, ci operează secțiuni adânci în realitate pentru a-i surprinde sângele colcăind, a-i atinge venele pulsând de viață. Și privind viața, se privește pe sine la modul impersonal („mai am câteva stații și-mi pregătesc corpul să coboare / cineva mă privește / dar nu mă privește…"; sau: „atât reuși poetul/ (drace, și doar îmi propusesem să nu mai vorbesc despre el)"), întrucât imaginarul devine, în concepția sa, o prelungire a realului, îmbogățit, însă, cu „vedenii" sau imagini de coșmar ilustrând absurdul cotidian. Discursul poetic se edifică prin cumul de senzații fine, detalii și nuanțe expresive ale concretului transferate în perimetrul vieții interioare. După principiul prioritității Vieții, Poezia ocupă locul secund: „poemul acesta mai poate aștepta"; sau: „am întrerupt poemul ca să-i scriu mamei/ viața intimă a poetului/ nu e nici în poem, nici în scrisoare/ este însăși întreruperea aceea/cred". Chiar dacă este aproximată dubitativ identitatea exis-

tență/poem: „viața însăși nu permite elipse/ și întrebarea dacă poemul e altceva decât viața".

Poemele lui Ioan Moldovan născute în umbra infoliilor, păstrează nealterată seva realului recuperat în spațiul scriptural cu o strunită fervoare senzorială. Textele ca atare devin supape prin care pătrund în memoria avidă, ca un burete uscat și poros, faptele de viață, deturnate în viziuni onirice. Poetul privirii iscoditoare, însetată de cunoașterea universului cotidian, înregistrează printr-o lentilă puternică surâsuri și culori, reflectări ale obiectelor și faptelor mărunte, iar celelalte simțuri („simțurile pregătite ca niște puști cu lunetă") îl ajută să perceapă acut miresmele și sunetele vieții organice a acestora. Pare că nu lucrurile în sine, cât *spațiul* dintre ele reverberează în straturile profunde ale conștiinței poetice, în registrul clar-obscurului. Într-o secvență din *Viața fără nume* apare astfel imaginea poetului: „scria perfect senin un poem senin/ despre reflectarea apei în aer/ nota lumina de pe obrazul iubitei, clătinându-se încoace și încolo"; adăugând în alta: „astfel golul se hașurează/ obținem alchimica umbră/ despre care am putea vorbi". Iar în *Colajul* care deschide *Exerciții de transparență* poetul enunță: „Aerul povestește mai bine decât Șeherezada"; sau mai încolo: „eram pe-acolo/ doar pentru a trata aerul/ în vederea visării de mai apoi".

Imaginile poetice se succed la fel ca negativele benzii de celuloid în care mișcarea eroilor, spre a putea fi redată cinematografic, necesită aparenta repetare a gesturilor, cu imperceptibile deosebiri de la un cadru la altul. Însă memoria afectivă a poetului uzează de procedeul filmării accelerate pentru a realiza, în text, o proiecție lentă a mișcărilor. Din asemenea reprezentări care surprind continuitatea într-un clișeu discontinuu, poetul reușește să recompună aievea dinamica realului. Acuitatea percepției senzoriale conduce, astfel, la realizarea poemului ca *sunet continuu* (în enunț liric: „Între cuvinte limba ostenește/ asupra unui sunet continuu"). Rezultă un timbru monocord, de tonalitate bacoviană, care omogenizează discursul rupt din când în când de ezitarea sau incertitudinea meditativului ins dedat contemplării lumii dintr-o deprindere estetică, dar conjugată cu atitudinea etică.

Pentru autorul *Vieții fără nume* emblema poetului modern se deduce dintr-un gen de anti-orfism. Poezia este condusă cu oarecare obstinație către izvoarele simplității și ale firescului, pe fondul explorării cotidianului. *Totul în notații simple în jurul lumii simple* – ar fi dictonul poetic. *Arta răbdării* desemnează rezistența față de ideal și puterea de a accepta prezența lucrurilor (locurilor) comune, care se însuflețesc sub privirea scrutătoare a artistului, revelând „armonia ascunsă". Ne putem închipui „scribul" contemporan rătăcind printre lucruri cu un bloc-notes în mână, nelăsând, cum spune, „zile fără note". Pe această realitate se întemeiază o mitologie poetică particulară, cu cel puțin două *figuri* proeminente ale discursului. Mai întâi, este *docta puella* („corectoarea clasei noastre de repetitori"), proiecție feminină savantă similară Muzei, rațională și autarhică, adepta non-ambiguă a exactității, care domină ambianța și pare să dirijeze acțiunea poetică. Prin intermediul ei capătă transparență a doua figură, *mainimicul*, inexistentul, ceea ce nu poate fi revelat sau, alteori, ordinarul agrest. Putința exprimării poetice ține de arbitrariul stărilor controlate de capricioasa fantasmă: „Nu te mânia, îmi spune docta puella / astăzi bate vântul: nu vei scrie nici un poem / ar fi bine să accepți / Ultima salahorie: astăzi bate vântul // Peste umărul tău se întinde degetul mainimicului / și se hrănește". În jocul înscenării, mai rar, subiectul liric se răzvrătește contra perversei copile docte și o supune supliciului de a trăi senzorial, convieţuind cu „mainimicul", luând viața așa cum este: „Uitând nișele calde ale convieţuirii cu mainimicul / subiectul urcă scara, ajunge, sună / Îi deschide docta puella – mică și vânătă. «S-o îmbrac / să fiu tandru, s-o iau în brațe cu grijă, s-o / dezmierd, dar să nu / mă pătez pe degete» // O pune pe patul desfundat, deschide dulapul / fără s-o piardă din ochi, aduce hăinuțele / Ea plânge și ferestrele transpiră // Nervos, aprinde lampa, tușind ca-n somn / Cineva, jos în lume, se plimbă, îi pune în minte o melodie ușoară / o chinuie, o refuză" (*Scurtă proză*). În fond, atare alegorie a actului poetic – pe care Moldovan mizează – traduce tentativa de păstrare a dreptei măsuri între convenție și autentic, sub presiunea bipolară a spiritului modern.

Împresurat de livresc („mările mă privesc/ pe mine cel care ca Ulise cu un ha-ha îmi iau avânt și cad/ în eleșteu/ un hulub pestriț lovit de cărțile/ rătăcite prin aer"), sătul de înțelepciunea acumulată din cărți („Cărțile! Cărțile! Pe toate le-am copiat"), poetul întreține nostalgia concretului, a vieții ca atare, a anonimatului și derizoriului. O face discret, însă, și răbdător, fără explozie sau gestică grandilocventă. Toate simțurile stau la pândă, combinate în sinestezii expresive sau în formula oximoronului, dar supapele sunt închise în așteptarea clipei de grație. A semnului care înlătură interdicția rostirii și stimulează gestul eliberator. Care semn nu poate fi dat decât de *îngeriță* – alt nume al proiecției imaginare. Numai ea poate incita simțurile, provocând trăirile tumultoase, oferindu-i scribului posibilitatea de a palpa materia vie, de sânge și carne. Acesta ar fi sensul poeziei, sugerat într-o *ars poetica* disimulată: „Până în clipa aceea nimic nu se ține minte / ochii pâlpâie în zmeuri zmeurii / urechile sunt orfane, carnea fâlfâie / ca un steag de victorii / Și-n clipa aceea vine în pragul odăii îngerița / cu șoldurile inutile, cu sânii autarhici, cu / mormăitul unei mohorâte repulsii / Aruncă trufașă cenușa, deschide sertare, deșartă / mainimicul / notează-n condicuță starea de fapt // Din clipa aceea ferestrele se dau de perete / doctrinele se despielițează / temnicerii uită regulamentele / și singuri se întemnițează // Din clipa aceea scribul șterge stilul de sânge / mestecă iarba întunecată crescută în gură / bolborosește, plânge" (*Scurtă proză*).

Celebrând viața în anonimat – motivul ordonator de la începuturi – autorul *Artei răbdării* o înțelege bacovian, dar sub umbră blagiană, ca tranziție spre moarte. Mai mult de-atât, laboratorul poetic pare un sediu al morții, Olimpul premoniției expiatorii prin actul profan al creației: „Nimeni să nu intre: mor tot timpul / Puțină discreție, ce dumnezeu! / Ce să se vadă, ce-i de văzut în olimpul / acesta de minereu? / Stați afară, așteptați, și-așa-s destule / aici: singurătatea-i o înghesuială – / între prima verba și ultima thule / cineva a întins ritualic o obială. / Nimeni să nu intre: mor tot timpul / după această perdea, ce dracu'! / Ce-i de văzut, ce, în olimpul / acesta nici profan și nici sacru?" (*Să ne rugăm*). Forând substraturile existenței și ale conștiinței, poetul va fi cuprins curând de oboseală. „Am obosit să tot mor, să tot fiu / Mirosul poetic de crini și țigări se ia direct din creier" – sună *O parafrază* care comunică încordarea tensională produsă prin acuitatea observației simili-realiste și printr-un control cerebral al acesteia. Detensionarea, restabilirea echilibrului se încearcă în seria de poeme cu titlu voit prozaic, reflectând prozaismul vieții cotidiene, *Simplă proză* (ceea ce constituiau *Simplele povestiri* din *Insomnii lângă munți*), cu rol contrapunctic în majoritatea grupajelor. Lirismul se coagulează în punctul de ruptură, conturând un topos poetic unde nu se mai resimte „frigul din bibliotecă", dar nici căldura peisajului. În acel cadru, limbajul se aspreşte, îmbracă accente ironice, în pofida tutelei asigurate de „doamna Mélancholy".

În grupajele poetice publicate în anii 2000, poetica lui Ioan Moldovan câștigă în acuratețe și dramatism nu doar prin radicalismul expresiei, ci, mai cu seamă, prin raportarea tensionată la durata efemeră. Începând cu *Tratat de oboseală* din '99, unde sentimentul tragic al „stingerii" inevitabile, dublat de presentimentul ratării, devine mai pregnant: „Puține se schimbă într-adevăr: cele/ mai multe dispar încet/ Nu înainte de a-și arăta chipul îmbătrânit// Încheieri: lumini gelatinoase și locuri/ pe unde n-o să mai fii -/ un bocet urcând cu cerneluri/ pentru a strica filigranul/ clipa când scrisa devine ilizibilă// Și nu sfârșitul de mătase al despicării/ ci ruperea meschină și atroce/ a substanței vii" (*Încheieri*). *Transcrierea* poetică a fantasmelor este lăsată în urmă spre a face loc *coborârii în lume*: „După călătoria la tămăduitor, după rătăcirea de/ rigoare/ am coborât în această lume/ plină de muște și mușterii". *Sătul de eternitate și de melancolie* – cum se confesează încă de la începutul grupajului *Celălalt pește*, poetul trăindu-și „vara…spre bătrânețe" vrea să se desprindă din corsetul vieții imaginare, regăsindu-și identitatea sau omenescul ființei poetice în cehoviana *livadă cu vișini* din perimetrul autohton: „Fumigații – azi în livada cu vișini a lui Ionel/ unde fiul meu zice că a ajuns să mă cunoască/ și ca om nu numai ca tată// într-o lume mișunând de poeți/ și poeții produc mereu irealitate/ cu privirile lor privind în gol/ spre industriile ingurgitării". Spiritul poetic se conectează aievea la cronometrul vârstei, ieșind din vis spre a re-trăi bucuriile existenței cotidiene. Autobiografismul, cultivat pe filieră postmodernistă, devine mai apăsat în poemele cu referințe reale la părinți și copii, la profesori și prieteni literari, precum: *Unde tata și unde mama*, *Acum patru ani*, *Sermo, Lume bună, literară*, *Trei femei, niciuna în roz*, *Spre Pancevo, Poem fiscal* sau *Scurta proză* a ieșirii din vis („…m-am luat după ea, disperat, înfricoșat, gata să ies din vis. Și ieșind.")

Pentru Ioan Moldovan poezia înseamnă o călătorie inițiatică aparent bifurcată: printre banalitățile existenței cotidiene (uneori îngroșate în tușe grotesc-absurde) și printre fantasmele care-i nutresc aspirația spre împlinirea destinului. În fapt, originalitatea liricii sale derivă din suprapunerea simbolică a vieții imaginare („transparențe" visate, „vederile colorate", „febre imaginatorii", „scrisori către toți fantasmaticii" – în expresie metaforică) peste faptele de zi-cu-zi. Pe fondul întrepătrunderii dintre real, vis și scris, el pendulează între o atitudine duios-melancolică și alta ironic-sarcastică, conciliindu-le îndeobște în registrul ludic. Simbolistica poetic-conceptuală îl ajută să găsească o cale expresivă de mijloc între afirmarea stilului propriu și presentimentul obsesiv al eșecului în competiție cu precursorii („Realii, Eternii, Zeii și Nimicitorii mei") și congenerii. Ioan Moldovan – un poet de prim-plan care și-a configurat cu discreție profilul distinct în literatura română postbelică.

Valentin COȘEREANU

Biblioteca pumneană și „învățăcelul“ Mihai Eminescu

Motto:
„Geniul nu se lasă încătușat de programele școlare“
Teodor V. Ștefanelli

Purtând avantajele și dezavantajele unei provincii răpite, „în Cernăuți ești la pragul serioasei lumi germane“ (Galaction, 1987, p.45) – spune Gala Galaction – nu înainte de a face o descriere succintă a orașului, care este de „o pitorească așezare [...], văile cari îl înconjoară, albia Prutului, înălțimile păduroase dinspre apus, dumbrava de la Horecea erau tot atât de poetice ca și azi [...]. Avea [...] viață pacinică, laborioasă și ordonată“ (Galaction, 1987, p.42).

În anii când Eminescu frecventa școlile capitalei bucovinene, în Cernăuții celor aproximativ douăzeci de mii de locuitori, două evenimente au marcat nu numai orașul ca atare, cuprinzând întreaga Bucovină, ci toate Principatele Române: pe de o parte, moartea profesorului Aron Pumnul, iar pe de alta, căderea lui Ioan Cuza-domnitorul – oameni recunoscuți întru apărarea drepturilor românilor, care au luptat pentru propășirea românismului și a culturii naționale. „Nu întâmplător debutul [...] poetic [al lui Eminescu n.n.] are loc în aceste triste împrejurări pentru amintirea glorioaselor zile și fapte de la ’48 și ’59“ (Dumitrescu-Bușulenga, 1963, p.35).

Ce se întâmpla în Bucovina timpului cu starea culturală și atitudinea națională a românilor bucovineni?: „la anul 1858 când a venit Eminescu la Cernăuți, simțul național era încă foarte puțin deșteptat la românii din Bucovina. Nu exista nici o societate culturală, nici o mișcare națională. Străduințele naționale ale lui Pumnul și ale fraților George, Alecu și Eudoxiu Hurmuzaki, începute înainte de 9 – 10 ani, nu prinsese încă rădăcină. Limba oficială era cea nemțească. În școli, afară de cea primară greco-orientală, toate obiectele erau predate numai în limba germană și în liceu numai o oră pe săptămână era rezervată pentru limba și literatura românească“ (Ștefanelli, 1983, p.52).

De ce, totuși, dorința unor părinții – chiar și de dincoace de „Cordun“ – de a-și da copiii la învățătură în capitala Bucovinei? Pe de o parte „legile școlare erau foarte severe [...].

Cum intra în liceu, elevul nu mai avea voie să cerceteze cafenele, restaurante și alte localuri publice. Nu avea voie să fumeze [...]. Trebuia să fie cuviincios, modest și cu respect față de cei mai în vârstă. În toate duminicele și sărbătorile, trebuia să umble regulat la biserică, iar înainte de biserică trebuia să asculte în clasă o predică (exhortă) a cetehetului [...]. Pentru purtatrea elevului afară de școală era responsabilă și gazda, care adese trebuia să raporteze directorului sau [...] principalului profesor din clasă" (Ștefanelli, 1983, p.53). Era în spiritul timpului și-al opticii de atunci a părinților. Pe de altă parte, însă, „profesorii țineau să formeze caractere și în scopul acesta veneau cu sfaturi și exemple frumoase din istorie" (Ștefanelli, 1983, p.53).

La toate acestea se adăuga faptul că „în mișcările din anul 1848 erau implicați și profesori foarte însemnați de prin Viena și din provinciile germane. După potolirea acestor mișcări, – așa cum se întâmplă îndeobște – acești profesori au fost spulberați în toate părțile, și Bucovina, cea mai depărtată provincie a Austriei, era considerată ca un loc de exil" (Ștefanelli, 1983, p.53-54). Numai în felul acesta, Cernăuții au beneficiat de astfel de capacități profesorale; altfel, așa cum s-a întâmplat cu majoritatea școlilor din zonele rurale, n-ar fi păsat nimănui de calitatea dascălilor și cu atât mai puțin de situația analfabetismului copiilor din aceste medii.

S-au scris multe despre relația dintre Aron Pumnul și Mihai Eminescu. Ceea ce este esențial în legătură cu această relație a spus-o, însă, Gala Galaction: „Aron Pumnul a fost profesorul iubit al lui Eminescu și Eminescu elevul favorit" (Galaction, 1987, p.45). Nu este întâmplător faptul că poetul a fost găzduit de profesor. Pumnul i-a simțit sâmburul talentului său nativ, poate chiar pe cel al genialității elevului; l-a simțit și înțeles cu înțelegerea de dincolo de programa școlară, pe care Eminescu o respingea, preferând să citească numai ce-i place.

Pumnul a mai înțeles, cu înțelegerea lui de tată adoptiv că „acest băiat nu se putea încătușa având o pornire instinctivă spre neatârnare, pentru o mișcare liberă, neforțată de împrejurări" (Ștefanelli, 1983, p.54). Din acest punct de vedere a fost aproape neglijată observația eminescologului Augustin Z. N. Pop; aceea că profesorului îi murise singurul său fiu, Ioan, tocmai în 1856, și că în conscripția parohiei aparținătoare lui Pumnul, s-a înregistrat în dreptul numelui profesorului: „copil de suflet/ Mihail '858" (Pop, 1978, p.55). Ceea ce a înțeles o lume-ntreagă mai târziu, Pumnul va fi înțeles de la început, întrucât îl va înfia pe Mihai, ocrotind în felul acesta un copil despre care știa că „disciplina școlară și îndatoririle exacte sub cari trebuie să se înconvoie un elev conștiincios vor fi totdeauna oneroase pentru naturile excepționale" (Galaction, 1987, p.45).

Prin urmare, după casa copilăriei, casa lui Aron Pumnul – cea în care sălășluia biblioteca gimnaziștilor –, era pentru Eminescu cel mai îndrăgit loc de refugiu după școală, dar mai ales în perioada când a organizat-o, fiind totodată și culcușul lecturilor sale nesățioase. Căsuța „tăcută, mititică" din valea Ipoteștilor natali era amintirea vie a libertății și jocurilor nevinovate de copii. Cea din Cernăuți era casa bibliotecii prin excelență și poate să fi constituit refugiul său adoptiv, din moment ce Pumnul îl infiase. Tovărășia cărților și învățăturile noului său părinte spiritual, discuțiile purtate cu profesorul era tot ceea ce-l despărțea de ursuzenia căminarului, prins de grijile zilei și înclinat spre cele ale „chiverniselii" – cum se va exprima poetul însuși într-o scrisoare din Viena, mai târziu.

„Pumnul locuia în casele proprii, aproape de periferia orașului [...]. El avea două case în aceeași curte. Dacă intrai pe o portiță de lemn în această curte, te aflai între amândouă casele. Cea din dreapta mai mare și mai înaltă, cu cerdac dinainte, era casa unde locuia Pumnul, iar cea din stânga, mai mică și mai joasă, era menită pentru studenții ce-i găzduia Pumnul" (Ștefanelli, 1983, p.72).

Casele erau una în dreptul alteia; cea din dreapta, mai mare și cu cerdac, era a profesorului, cealaltă, cu șindrilă și mai joasă, era în stânga. În aceasta, care se afla „de-a stânga portiței de intrare" (Dumitrescu-Bușulenga, 1963, p.33) – așa cum afirmă Zoe Dumitrescu-Bușulenga – „se intra pe [o] ușă strâmtă într-un ungher bătrânesc cu plită. La stânga – ușă, la dreapta – ușă, ușă ce da chiar în cămara locuită de școlarul Eminovici și în 1858 și în 1864 și din octombrie 1865 până după ianuarie 1866, când Pumnul se stingea" (Pop, 1978, p.55) – cum afirmă fără să greșească Augustin Z. N. Pop.

Două lucruri, însă, îi aminteau copilului mai cu seamă de atmosfera ipoteșteană: unul ar fi acela că în ambele case erau dulapuri cu cărți – spre marea bucurie a poetului; celălalt ar fi acela al abundentei vegetații din incintă.

În clădirea aceasta ființa biblioteca gimnaziștilor români din Cernăuți. Povestea acesteia este și ea una aparte. „În această căsuță – spune Ștefanelli – se afla și o mică bibliotecă a studenților români, ferită de ochii profesorilor străini, căci, după legile școlare, studenții nu aveau voie să întrețină biblioteci și ar fi fost confiscată [...], dacă în ochii lumii nu ar fi trecut de proprietate a lui Pumnul [...]. Aceasta era unica bibliotecă unde studenții sub înlesniri puteau ceti și împrumuta cărți românești" (Ștefanelli, 1983, p.72). Ștefanelli susține că „bibliotecar era întotdeauna un student găzduit de Pumnul, care locuia în camera în care se afla și biblioteca" (Ștefanelli, 1983, p.72).

Această bibliotecă își găsea funcționalitatea nu numai în dragostea profesorului pentru cărți, ci din necesitatea că „în liceu toate obiectele se predau în limba germană, iar [...] programa școlară nu permitea să se predea studenților români istoria neamului lor" (Ștefanelli, 1983, p.72). Aspectul va fi întărit de G. Sion: „educațiunea publică prin școli reușește a strivi elementul românesc. Numai poporul de jos, muncitorii de câmp, țăranii și-au păstrat intacte limba și datinile străbune [...]. Cea mai mică idee despre istoria, limba sau literatura română nu aveau. Spirite cu totul materializate, nu puteau concepe cea mai elementară idee de patriotism sau naționalitate" (Glasul Bucovinei, 2006, p.135).

Prin urmare, Aron Pumnul, imediat după sosirea lui în Cernăuți, și-a organizat munca pe două planuri; pe de o parte, la catedră, s-a dedicat lucrului efectiv cu elevii, având drept țintă exact ceea ce lipsea copiilor – cultivarea limbii, literaturii, moralei și naționalității. Pe de altă parte, munca sa s-a concretizat în efortul de a scoate manuale școlare, renunțând la obiceiul încetățenit de a dicta lecția. Evident că pentru aceasta avea nevoie de o bibliotecă. Amândouă erau atât de necesare, încât profesorul și-a dedicat tot restul vieții sale plină de griji și de necazuri acestor idealuri – ceea ce l-a dus, în final, la o și mai grabnică suferință și la o moarte prematură.

Odată angajat, profesorul era atât de credincios cauzei sale, încât a fost în stare să renunțe la propunerea de a fi angajat la o catedră similară, în proaspăt înființata universitate ieșeană. Iată ce-i scrie fiului său, în Transilvania: „nu am primit, nici nu primesc, deși am leafă mică, fiindcă trebuința cere să rămân cu tinerimea bucovineană, s-o deștept din amorțeala și din letargia în cari se află cufundată" (Glasul Bucovinei, 2006, p.136).

Ce l-a făcut pe Aron Pumnul să rămână la Cernăuți ? Poate chiar faptul că a fost primit ca un frate, cu apropiere și cu entuziasm. El „și-a aflat aici rostul cărturăresc deplin; – în Bucovina se simțea, dacă nu ca între proprii săi ardeleni, oricum mult mai aproape – aveau aceeași soartă, aceleași nevoi, și același ideal – față de românii din Moldova și Muntenia […]. Într-un cuvânt, idealul luminării și al unității poporului român l-a ținut pe Aron Pumnul în Cernăuți" (Filipciuc, 2001, p.32), nicidecum o leafă mai mare, așa cum i se oferea la universitatea ieșeană.

După ce „a deschis și la gimnaziu un curs gratuit de limba românească (Sbiera, 1889, p.61), profesorul – așa cum îi va scrie lui Timotei Cipariu – a înființat o bibliotecă provincială den dăruiri private, care are ca scop să adune toate cărțile literaturei rumâne, germane, polone, rutene, frâncești etc." (Glasul Bucovinei, 2006, p.137), evident, în folosul copiilor. Prin urmare, se adunau în primul rând cărți în și despre limba, istoria și literatura română. Multe dintre ele vor fi donate chiar de profesor, căci le avea procurate (unele doar copiate) pentru „Lepturariu"-ul său. Toate acestea pentru că „mulți gimnaziști români – își aduce aminte Sbiera – cu plăcere ar fi citit una sau alta și în românește; dar nu aveau la dispoziție nici o carte românească în biblioteca gimnaziului, iar de la Biblioteca Țării, înființată în 1851, nu puteau împrumuta cărți, fiindcă trebuiau să dispună de o cauțiune de 10 florini, pe care însă [elevii n.n.] nu o aveau" (Sbiera, 1899, p.170-171). Profesorul lucra pe un teren nedefrișat. Trebuia să înceapă din mai multe părți și n-a pregetat s-o facă. Mai târziu, prin 1861, această bibliotecă, care nu mai era atât de expusă, a fost donată gimnaziului, mutându-se în clădirea acestuia.

În 1871, profesorul Sbiera, care deja avea în grija sa biblioteca din 1863, a transferat-o „Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina", cu gândul ca și alte persoane, în afara elevilor, să beneficieze de aceasta. Noua bibliotecă cumulată cu cea a Țării a funcționat până târziu, în 1880. Aron Pumnul avusese grijă de ea până în 15 noiembrie 1863. După Sbiera a urmat profesorul Miron Călinescu, în intervalul 1871–1880.

Curios destinul de bibliotecar al lui Eminescu. A avut mai întâi grijă de biblioteca gimnaziștilor cu o grijă care îi va fi priit lui Aron Pumnul, căci „aici trebuie să se fi simțit el în largul său, căci rânduise biblioteca și știa bine unde se află orice carte" (Ștefanelli, 1983, p.76). O orânduise atât de bine, încât „Eminescu se ducea drept la dânsa [la carete n.n] și o scotea dintre toate celelalte cărți, dându-ți-o cu un fel de satisfacție și dovedind astfel că cunoaște fiecare tom din această colecțiune" (Ștefanelli, 1983, p.76).

Mai apoi, student la Viena, a fost ales bibliotecar de întâiul comitet al nou reunitei „Românii June", având grijă de biblioteca aceasta, care nu era deloc de neglijat. Dimitrie Vatamaniuc susține că „societatea avea în 1873 un cabinet de lectură cu șase camere, și că primea un mare număr de reviste și ziare în limbile română, germană, engleză, franceză, sârbă" (Vatamaniuc, 1985, p.12). Mai târziu, din întâi septembrie 1874 și până în iulie 1875, a fost directorul Bibliotecii Centrale din Iași, unde a avut ghinionul unui proces nedrept și defăimător.

Întorcându-ne la biblioteca gimnaziștilor, vom vedea că Aron Pumnul a dăruit volumul cel mai mare de cărți și reviste. El și-a educat elevii să copieze reviste întregi și mai ales pe cele care nu le avea la îndemână, așa încât, în intervalul dintre anii 1858 și 1865, profesorul a donat un număr total de 225 de publicații, care cuprindeau un domeniu destul de vast; de la cărți și reviste de istorie, limbă și literatură română până la publicații periodice din Moldova. Multe dintre acestea erau în legătură cu domeniul legislației monarhiei habsburgice.

Dar nu numai profesorii donau cărți pentru întregirea acestei biblioteci. Munca de colectare nu o făceau numai elevii care locuiau și răspundeau de bibliotecă, ci un număr mult mai mare. Era un entuziasm și o datorie în a face acest serviciu întregii colectivități de elevi români, care împrumutau frecvent cărți și publicații de la bibliotecă. Își șlefuiau astfel limba strămoșească, aveau posibilitatea de a-și cunoaște istoria țării, așa încât, biblioteca „a jucat un rol foarte important în procesul de redeșteptare națională a românilor bucovineni, contribuind la formarea unei generații noi de intelectuali români, care aveau să realizeze unirea Bucovinei cu România în […] 1918" (Ungureanu, 2008, p.64).

Pe linia aceasta mergeau și „învățăceii", căci iată ce scria Gavril Buliga în „Cunsemnăciunariul venitului, cheltuielilor și al avutului Bibliotecei învățăceilor români gimnasiali cernăuțeni, 1858", într-o „proclamație" din anul 1863, îndemnând pe tinerii școleri spre a cerceta biblioteca în cauză: toate se făceau „spre a deștepta gustul de cetire literaturei Române în fiii cei fragezi ai năciunei, și prin aceasta a le înainta cultivăciunea în aceasta și tot ce este religios, moral, sciințial și năciunal" (Vasiliu, 1943b, p.239).

Mai departe, Gavril Buliga, după ce face afirmația că în bibliotecă se găsește o varietate de cărți din diferite domenii (religios, moral, filosofic, istoric, poetic), el atrage atenția că programul bibliotecii este doar în zilele de miercuri și sâmbătă între orele două și patru. Tot el îndeamnă la înzestrarea bibliotecii. Importantă, de asemenea, este remarca aceluiași elev, care afirmă că la un număr de 200 de elevi români au donat 121 de tomi, recomandând pe mai departe să se facă adunări „în sâmbăta Duminicii Mari în locuința bibliotecei, unde se vor ceti din catalog numele și darul dăruitorilor" (Vasiliu, 1943b, p.241).

Conștinciozitatea notărilor și a unei evidențe stricte este efectuată mai târziu și de Mihai Eminescu, în perioadele când a avut grijă de bibliotecă. Nimic nu era lăsat la voia întâmplării; aflăm din notațiile făcute de diferiți elevi răspunzători că era nevoie de dulapuri pentru cărți, de legatul și cumpăratul altora, iar câteodată și de cumpărat hârtie pentru a fi copiată „Foaia pentru minte, inimă și literatură" a lui George Bariț. Din însemnările făcute de Eminescu, se desprinde ideea că „pe lângă exactitatea și osteneala pe care și-o dă ca să strângă cât mai mulți bani pentru bibliotecă, mai scoatem și unele date asupra prezenței poetului la Cernăuți, dela 16 noemvrie 1866 încontinuu până la 28 dec. 1866; dela 10 ian.1867 până la 24 ian. și poate până la

27 mart; în luna mai 1867, deasemenea va fi aproape mereu la Cernăuți" (Vasiliu, 1943b, p.248).

Conform centralizatoarelor și socotelilor scrise de mâna poetului, se remarcă faptul că înregistrarea veniturilor a încetat odată cu anul 1868. Capitolul cheltuielilor, însă, se va termina abia în 1870, de unde se poate deduce că după predarea bibliotecii gimnaziștilor „Societății pentru cultură" din Cernăuți, în 1871, independența acesteia se va păstra, deoarece încă se mai înregistrează donații în vestitul „Cunsemnăciunariu" până prin 1880, fapt certificat de aplicarea aceleiași ștampile albastre a bibliotecii.

Așadar, când Eminescu spunea că „nu noi suntem stăpânii adevărului, ci adevărul este stăpânul nostru", el își va fi urmat destinul și din acest punct de vedere, iar biblioteca i-a fost starostele înțelepciunii sale de mai târziu.

„Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului «Valorificarea identităților culturale în procesele globale», cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758// This paper is supported by the Sectorial Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number SOP HRD/89/1.5/S/59758".

BIBLIOGRAFIE

Adăscăliței, V., 2004. *Legendele lui Vodă Ștefan*, în vol. *Românitatea de Sus. Repere etnologice,* Prefață de Vasile Schipor, Postfață de Victor Iosif, Editura Septentrion, Rădăuți.

Adăscăliței, V., Ciubotaru, I.H., 1969. *Folclor din ținutul Rădăuților*, Suceava.

Andrievici, S.M., 2004. (Arhiepiscop al Cernăuților, Mitropolit al Bucovinei și Dalmației). *Proprietățile fundaționale ale Bisericii Gr.– Or. în Bucovina după istorie, așezămintele canonice și legile de stat*, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava.

Angelescu, S., 1983. *Poetica legendei*, în vol. *Legende populare românești*, ediție îngrijită de Octav Păun și Silviu Angelescu, Studiu introductiv de Octav Păun, Postfață de Silviu Angelescu, Editura Albatros, București.

Bariţiu, G., 1866. *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani în urmă*, vol. III.Tipografia W. Kraft, Sibiu.

Balan, T., 1932. *Serbarea de la Putna 1871*, Cernăuți.

Balan, T., 1944. *Eudoxiu Hurmuzachi și memoriul românilor ardeleni din luna lui februarie 1849*, în Anuarul Muzeului Bucovinei, Seria II, Anul I–II, 1943–1944, publicat de Nicolai Grămadă, Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți.

Balan, T., 1994. *Eudoxiu Hurmuzachi și colecția lui de documente*, Sibiu.

Berindei, D., 1997. *Revoluția Română din 1848–1849. Considerații și reflecții*, Fundația Culturală Română, Cluj–Napoca.

Blaga, L., 1937. *Elogiul satului românesc*, Discurs rostit la 5 iunie 1937 în Ședință solemnă, L. Blaga cu răspunsul D-lui I. Petrovici, București.

Brânză, I., 2009. *Credințe si practici magice în Bucovina* (I), în Analele Bucovinei, Anul XVI, 1/2009, Editura Academiei Române.

Brote, E., 1895. *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria*, Tipografia Voința națională, București.

Cantemir, D., 1973. *Descriptio Moldaviae*, Traducere după originalul latin de Gh. Guțu, Introducere de Maria Holban, Comentariu istoric de N. Stoicescu, Studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, Indice de Ioana Constantinescu, cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi, București, Editura Academiei Române.

Călinescu, G., 1932. *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Cultura Națională, București.

Călinescu, G., 1969. *Opera lui Eminescu*, Editura Pentru Literatură, București.

Căpreanu, I., 1995. *Bucovina: istorie și cultură românească (1775–1918)*, Prefață de Gh. Buzatu, Editura Moldova.

Ceaușu, M.Ș., 1998. *Bucovina habsburgică de la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiesefinism (1774–1815)*, Fundația academică A. D. Xenopol, Iași.

Costea, E., 1944. Amintiri, Cernăuți.

Covalciuc, D., 1995. *Legende populare din Bucovina*, Hliboca.

Cristuș, E., 2000. *Imagini ale dorului în lirica populară din Bucovina* (II). În Analele Bucovinei, Anul VII, 2/2000, Editura Academiei Române.

Dan, D., 1925. *Rolul preoțimei bucovinene în menținerea românismului…*, Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți.

Dumitrescu–Bușulenga, Z., 1963. *Mihai Eminescu*, Colecția Oameni de seamă, Editura Tineretului, București.

Dumitrescu-Bușulenga, Z., 1992. *Cuvânt înainte*, în Lucian Blaga, *Despre gândirea magică*, Editura Gramond.

Eliade, M., 1994. *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. III, Editura Universitas, Chișinău.

Eliade, M., 1985. In *Revista de istorie și teorie literară*, nr. 3. Anul XXXIII, iulie-septembrie.

Eminescu, M., 1939. *Opere I, Poezii tipărite în timpul vieții, Introducere, Note și variante, Anexe.* Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Editura pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București.

Eminescu, M., 1963. *Opere VI, Literatura populară*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Cu 63 de reproduceri după manuscrise, Editura academiei Române, București.

Eminescu, M., 1977. *Opere VII, Proza literară, Sărmanul Dionis, La aniversară, Cezara, geniu pustiu, Celelalte proze postume, Texte indite*, Studiu introductiv de Perpessicius, cu 77 de reproduceri după manuscrise, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.

Eminescu, M., 1980. *Opere IX Publicistică 1870–1877, Albina, Familia, Federațiunea, Convorbiri, literare, Curierul de Iași*, Studiu introductiv de Al. Oprea, cu 68 de reproduceri după manuscrise și publicații, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Republicii Socialiste România, București.

Eminescu, M., 1989a. *Opere X, Publicistică 1 noiembrie 1877 – 14 februarie 1880, Timpul*, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, cu 16 reproduceri după publicații și manuscrise, Editura Republicii Socialiste România, București.

Eminescu, M., 1989b. *Opere XVI, Corespondență. Documentar*, cu reproduceri după manuscrise și documente, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.

Eminescu, M., 1984. *Opere XI, Publicistică 17 februarie – 31 decembrie 1880, Timpul*, cu 27 de reproduceri după publicații și manuscrise, Ademia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.

Eminescu, M., 1985a. *Opere XII, Publicistică 1 ianuarie – 31 decmbrie 1881, Timpul*, cu 28 de reproduceri după publicații și manuscrise, Academia Republicii Socialiste România, Muzeul Literaturii Române, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.

Eminescu, M., 1985b. *Opere XIII Publicistică 1882–1883, 1888–1889 Timpul, România liberă, Fântâna Blanduziei*, Cu 64 de reproduceri, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.

Eminescu, M., 1993. *Opere XV, Fragmentarium. Addenda ediției*, cu reproduceri după manuscrie, documente și presă, Editura Academiei Române, București.

Eminescu, M., 1999. *Opera politică*, vol. I, Ediție îngrijită de Bucur Popescu și Petru Demetru Popescu, București, Publistar.

Eminescu, M., 1939. *Poezii tipărite în timpul vieții I*, Introducere, Note și variante, Anexe, Ediție îngrijită de Perpessicius, cu 50 de reproduceri după manuscrise, Editura Pentru Literatură și Artă Regele Carlol II, București.

Filipciuc, I., 2001. Lăcrămioarele învățăceilor… și Eminescu – întregite cu facsimila broșurii din 1866 –, Biblioteca Miorița, Câmpulung Bucovina.

Friedwagner, M., 1940. *Rumäniche Volksliederaus der Bukovina. Liebenslieder,* Band I, Würsburg.

Galaction, G., 1987. *M. Eminescu*, Ediție, cuvânt înainte, note și indice de Gheorghe Cunescu, Colecția Eminesciana – 43, Editura Junimea, Iași.

Gherman, I., 1993. *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța*, Editura ALL, București.

Grămadă, N., 1926. *Bucovina de altă dată. Schițe istorice*, Editura Casei Școalelor, București.

Grămadă, I., 2002. *Cartea sângelui*, Crai nou, Editura Bucovina viitoare, Editura Mușatinii, Suceava.

Grigorovici, R., 2002. *Modelul Bucovinei*, în Analele Bucovinei, anul IX, nr.2, Editura Academiei Române, București.

Guénon, R., 2008. *Simboluri ale științei sacre*, Editura Humanitas, București.

Hurmuzachi, G., 1865. În *Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina.* anul I.

Hurmuzachi, G., 1866a. În *Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina*, Anul II, nr. 3/ 1 martie 1886.

Hurmuzachi, G., 1866b. *Învățămintele istoriei*, în *Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina,* Anul II, nr. 12/ 1 septembrie 1866.

Hurmuzachi, A., 1866. *Carele e caracterul și tendința învățământului public la noi?*, în *Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina*, Anul IV, nr. 3, din 1 martie.

Hurmuzachi, G., 1867. În *Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina*, An III, nr. 7și 8/1867.

Iacobescu, M., 1973. *Revoluția de la 1848 în Bucovina*, în Suceava, Anuarul Muzeului Bucovinei, V.

Iacobescu, M., 1983. *Problema agrară în revoluția română de la 1848 în Bucovina*, în Revista de istorie, nr. 5/1983, București.

Iacobescu, M., 2005. Prefață la volumul lui Alis Niculică, *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Suceava.

Iorga, N., 1914. *Legăturile culturale între Bucovina și Principatele românești*, Editura Casei Școalilor, București.

Iorga, N., 1938. *Românismul în trecutul Bucovinei*, București.

Johnston, W.M., 2000. *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848–1938*, Traducere de Magda Teodorescu, editura Polirom, Iași.

Kogălniceanu, M., 1976. *Opere II, Scrieri istorice,* Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Alexandru Zub, Editura Academiei Române, București.

Loghin, C., 1926. *Istoria literaturii române din Bucovina 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică, Cu 38 de clișee*, Tipografia Mitropolit Silvestru, Cernăuți.

Loghin, C., 1943. *Aron Pumnul – Mihai Eminescu. I Reabilitarea lui Aron Pumnul*, în vol. *Eminescu și Bucovina*, Editura Mitropolit Silvestru, Cernăuți.

Luceac, I., 2000. *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare. (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Cuvâmt înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, Editura Alexandru cel Bun – Editura Augusta, Timișoara.

Lupaș, I., 1993. *Istoria unirii românilor*, Editura Scripta, București.

Moldovanu, G., 2006. *Aron Pumnul – profesor la Cernăuți*, Rev. Glasul Bucovinei, Nr. 3/2006, anul XIII (nr. 51),

Morariu, C., 1998. *Cursul vieții mele. Memorii*, Editura Hurmuzachi, Suceava.

Murărașu, D., 1932. *Naționalismul lui Eminescu*, Editura Bucovina I. E. Torouțiu, București.

Mureșianu, A.A., 1935. *Eminescu, Aurel Mureșianu și serbarea de la Putna*, Cernăuți.

Nandriș, I., 2001. *Satul nostru mahala din Bucovina,* Ediție îngrijită și prefațată de Gh. Nandriș, Casa de Presă și Editura Tribuna, Sibiu.

Neagoe, S., 1992. *Bătălia pentru Bucovina,* Editura Helicon, Timișoara.

Niculică, A., 2005. *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Biblioteca Bucovinei I. G. Sbiera, Suceava.

Niculică, A., 2009. *Din istoria vieții culturale a Bucovinei: Teatrul și Muzica (1775–1940)*. Casa editorială Floare Albastră, București.

Nistor, I., 1916, *Istoria bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, Editura Casa Școalelor, București.

Nistor, I., 1991. *Istoria Bucovinei*, Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București.

Onciul, D., 1915. *Din trecutul Bucovinei*, Institutul de arte grafice Speranța, București.

Oprea, A., 1983. În căutarea lui Eminescu gazetarul, Editura Minerva, București.

Oprea, I.N.. 2004. *Bucovina în presa vremii, Cernăuți 1811–2004*, Editura Edict, Iași.

Pahomi, M., 2001. «*Jurământul Bucovinei» față de Austria în anul 1777*, „Analele Bucovinei", anul VII, nr. 2, Editura Academiei Române, București.

Papuc, L., 1997. *Frânturi de cultură bucovineană*, Editura Safir, Iași.

Petrino, D., 1869. *Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina*, Tiparul Bucoviecki și Comp., Cernăuți.

Pop, A.Z.N., 1962. *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București.

Pop, A.Z.N., 1978. *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, Editura Sport-Turism, București.

Pop, A.Z.N., 1987. *Caleidoscop eminescian*, Editura Eminescu, București.

Pumnul, A., 1865. *Privire repede preste doaue sute* șasezeci *și* șepte *de'n proprietățile, așa numite moșiiile* mănăstirești din carele s-a format mărețul Fond *religionariu al Bisericii dreptcredincioase a Bucovinei*, Cernăuți.

Purici, Ș., 2004. *Considerații privind administrația austriacă în Bucovina în perioada prepașoptistă*, în Analele Bucovinei, anul XI, nr. 2, București, Editura Academiei Române.

Purici, Ș., 2006. *De la supuși la cetățeni. Românii din Bucovina (1775-1914)*, în Analele Bucovinei, anul XIII, nr. 1, Editura Academiei Române, București.

Roșu, I., 1989. *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu, Originile*, Editura Cartea Românească, București.

Russîndilar, P., 1995. *Hurmuzăcheștii în viața culturală și politică a Bucovinei*, Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Editura Glasul Bucovinei, Iași.

Sava, A., 1929. *Documente putnene*, I, Focșani.

Sbiera, I.G., 1889. *Aron Pumnul, Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documente relative la înființarea catedrei de limba și literatura română la gimnasiul superior din Cernăuți, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Editura Societății –Tipografia Arhiepiscopală, Cernăuți.

Sbiera, I. G., 1890. *Familia Sbiera*. Cernăuți.

Sbiera, I.G., 1899. *Familia Sbiera după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului*, Tipografia Universitară R. Eckhardt, Cernăuți.

Schipor, V.I., 2007. *Bucovina istorică, Studii și documente*, Cuvânt înainte de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Editura Academiei Române, București.

Schipor, V.I., 2004. Ștefan cel mare în legendele poporului român, în *Analele Bucovinei*, 2004. Anul XI, 1/2004, Editura Academiei Române..

Simion, F.M., 1981. *Legende istorice din Bucovina*, Ediție îngrijită cu note și studiu introductiv de Paul Leu, Editura Junimea, Iași.

Sion, G., 1888. *Suvenire contimpurane*, Tipografia Academiei Române, București.

Slavici, I., 1978. *Opere IX. Memorialistica. Varia*, Ediție îngrijită de C. Mohanu și D. Vatamaniuc, Editura Minerva, București.

Ștefanelli, T.V., ș.a., 1943. Vol. *Eminescu și Bucovina cu contribuții de: Tudor V.* Ștefanelli, *Vasile Gherasim, Constantin Loghin, Eugen Păunel, Augustin Z. N. Pop, Aurel Vasiliu, George Voevidca*, Editura Mitropolit Silvestru, Proprietatea Societății pt. Cultură, Cernăuți.

Ștefanelli, T.V., 1983. *Amintiri despre Eminescu*, Ediție îngrijită, prefață, bibliografie și indice de Constantin Mohanu, Colecția Eminesciana – 31, Editura Junimea, Iași.

Torouțiu, I.E., 2003. *Frunză verde, Cântece și basme poporale din Bucovina*, Ediție îngrijită de Ion Filipciuc, Biblioteca *Miorița*, Câmpulung Bucovina.

Țugui, P., 2000. *Bucovina – istorie și cultură*, Editura Albatros, București.

Ungureanu, C., 2003. *Bucovina în perioada stăpânirii austriece 1774 – 1918, aspecte etnodemografice și confesionale*, Institutul de Istorie al AȘM a republicii Moldova, Editura Civitas.

Ungureanu, C., 2005. *Delimitarea frontierei Bucovinei în anii 1775-1776*, în Analele Bucovinei, anul XII, nr. 2, Editura Academiei Române, București.

Ungureanu, C., 2007. Învățământul primar din Bucovina 1774–1918, Institutul de Istorie, Stat și Drept al academiei de Științe a Moldovei, Editura *Civitas*.

Ungureanu, C., 2008. *Gimnaziul român din Cernăuți*, în *Glasul Bucovinei*, nr. 3/2008, anul XV, nr. 59.

Vasiliu, A., 1943. *Bucovina în viața și opera lui Mihai Eminescu*, în vol. *Eminescu și Bucovina*, Editura Mitropolit Silvestru, Cernăuți, 1943

Vatamaniuc, D., 1968. *Serbarea de la Putna*, în vol. *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.

Vatamaniuc, D., 1985. *Publicistica lui Eminescu 1870–1877*, Colecția Eminesciana, Editura Junimea, Iași.

Vatamaniuc, D., 1986. *I. G. Sbiera și Eminescu*, în *Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte*, Seria IV, Tomul VIII, Editura Academiei Române, București.

Vatamaniuc, D., 1988. *Eminescu, Manuscrisele jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific. Laborator de creație. Instrument de lucru*, Editura Minerva, București.

Vatamaniuc, D., 1996. Antologie, prefață și note la volumul *Mihai Eminescu – Răpirea Bucovinei*, Editura Saeculum I. O., București.

Vatamaniuc, D., 1997. Antologie, prefață, note și comentarii la volumul *Mihai Eminescu – Sfântul pământ al Transilvaniei. Transilvania sub dualismul austro-ungar*, Editura Saeculum I. O., București.

Vatamaniuc, D., 1998. *Caietele Eminescu. Mitologie și document*, Editura Fundației România de Mâine, București.

Vatamaniuc, D., 2006. *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Prefață de acad. Ștefan Ștefănescu, Academia Română Filiala Iași, Centrul de Studii Bucovina, Rădăuți, Editura Academiei Române, București.

Vatamaniuc, D., 2008. *Iraclie Porumbescu în revoluția din 1848 și după aceea*, În *Analele Bucovinei*, Anul XV, nr.2/2008, Editura Academiei Române.

Zöllner, E., 1997a. *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, Ediția a VIII-a, vol. I, Traducere de Adolf Armbruster, Editura Enciclopedică, București.

Zöllner, E., 1997b. *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, Ediția a VIII-a, Vol. II, Traducere de Adolf Armbruster, Editura Enciclopedică, București.

*** *Averile bisericești din Bucovina*, 1939. Editura Mitropoliei Bucovina, Cernăuți.

*** Calendar pentru rămâni pe anul 1857. Anul XIV, Iași.

*** *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei. Din viața parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, 2007. Ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefață, note și comentarii de Ilie Luceac, Traducerea textului german de Catrinel Pleșu, Institutul Cultural Român, București.

*** *Petițiunea Bucovinenilor către împăratul, din iunie 1848, formulând dorințele țării pentru o autonomie provințială și pentru conservarea caracterului național românesc al ei*, în vol.: *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documintele relative la înființarea catedrei de limba și literatura românească la gimnasiul superior din Cernăuț, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare publicate de D-rul Ion al lui G. Sbiera, profesor î. r. la universitatea din Cernăuș, membru al academiei Române din București, membru onorariu, sau fundătoriu, al mai multor societăți literare, etc. Cu spesele acordate din fundăciunea Pumnuleană de către Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, Cu portretul lui Pumnul*, 1889. Editura Societății, Cernăuți.

*** Rev. *Bukowina*, 1864. din 13 mai 1864.

*** Rev. *Familia*, nr. 17/28 aprilie – 11 mai 1891.

*** Rev. *Federațiunea*, 1868. I, nr.180 din 13/25 decembrie.

*** Rev. *Glasul Bucovinei*, 1918. Anul I, nr.25/13 decembrie.

*** *Revista Fundațiilor Regale*, 1939. Din 1 iulie.

*** Scrisoarea Aglaei Eminovici către Titu Maiorescu, 1889. Cernăuți, 8 iulie, Fond documentar Ipotești, nr. inv. 37.

*** Ziarul *Bucovina*, 1848a. nr.1 din 4 octombrie, Cernăuți.

*** Ziarul *Bucovina*, 1848b. nr. 12 din 24 decembrie, Cernăuți.

*** Ziarul *Curierul de Iași*, 1876. IX, nr. 56 din 21 mai.

*** Ziarul *Românul*, 1870. (XIV) din 26 aprilie.

*** Ziarul *Românul*, 1871. Anul XIV din 21 august.

*** Ziarul *Timpul*, 1878a. III, nr. 44 din 25 octombrie.

*** Ziarul *Timpul*, 1878b. Anul III, nr. 119 din 1 iunie.

Theodor CODREANU

Creştinismul lui Eminescu în viziunea părintelui Theodor Damian

Fenomenul Eminescu, departe de a intra într-un con de umbră, cum visează protagoniștii insistentelor campanii de „demitizare", continuă să fie de o fecunditate extraordinară, probabil unic în cultura actuală: în fiecare an, apar, în medie, câte 4-5 cărți despre scriitor și gânditor. În acest an este vorba de un record: până în clipa de față (sfârșit de septembrie 2016), se înregistrează nu mai puțin vreo 15 cărți de eminescologie (inegale, firește, ca interes și valoare), cea din urmă care-mi cade în mână fiind a lui Theodor Damian, grație poetului și părintelui Marcel Miron, colegul de seminar teologic al autorului: *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu*. Mă opresc asupra ei din pricină că tema este dintre cele mai spinoase și mai controversate din ultimul sfert de veac, scriindu-se multe pagini, unele pertinente, dar și destule ținând de „lăutărismul" cultural, ca să folosesc un termen din titlul unei cărți a lui Constantin Noica[1]. Avantajul, de astă dată, e că intrarea în dispută vine din partea unul teolog, deja afirmat în operă, dublat de un poet familiarizat și cu filosofia.

Theodor Damian are a explica, în primul rând, de ce s-a produs, de-a lungul timpului, o adevărată schizoidie între cei care afirmă creștinismul eminescian și cei care îl neagă din două direcții: pe de o parte, cu satisfacție partizană, dinspre raționaliștii atei care descoperă în Eminescu un aliat al lor (de la ideologii marxiști-leniniști din „obsedantul deceniu" până la jurnaliștii și oamenii de știință contemporani precum Cristian Tudor Popescu și medicul timișorean Virgil Ene); pe de alta, cei care, în numele teologiei și practicii creștine, îi constată neaderența la creștinism, afiliindu-l fie budismului, fie nihilismului de tip schopenhaueriano-nietzschean (Alexandru Grama, care îi nega, în 1891, și talentul poetic, Răzvan Codrescu, care îl prețuiește, în schimb, ca mare poet, dar nu numai). Cum se știe, când e vorba de Eminescu se poate susține orice, fiindcă în textele lui predomină *gândirea în antiteze* (unii le apreciază drept „contradicții uluitoare"), de o extraordinară varietate, încât oricine poate găsi argumente care să-i susțină ideologia, credința, opțiunile politice, filosofice, estetice etc. Către asemenea necurmată denaturare a viziunii eminesciene asupra lumii duce gândirea narcisistă, fragmentară, incapabilă să iasă din *cercul strâmt* (*Luceafărul*) al existenței. Într-un eseu din 1979, *Note la o critică a esteticii secvențiale*, publicat în nr. 2 al revistei „Convorbiri literare", atrăgeam atenția asupra consecințelor criticii fragmentarist-impresioniste și partizane. În acei ani, tocmai scriam cartea mea *Eminescu – dialectica stilului*, care avea să apară la Editura Cartea Românească, în 1984. Propuneam, pentru întâia oară, un Eminescu integral, din perspectiva dialecticii *parte/întreg*, pentru care milita atunci și Adrian Marino.

Constat cu bucurie că părintele Theodor Damian ajunge la concluzia că nu se poate evalua obiectiv gândirea creștină eminesciană fără o abordare contextuală, integrală a textelor poetului: „Trebuie spus din nou, când se fac afirmații fundamentale despre Eminescu: acestea nu se pot baza pe o interpretare fragmentară a operei sale, ci pe citirea în context apropiat și depărtat."[2] Atari precizări revin, nuanțat, în mai multe dintre cele cincisprezece eseuri cuprinse în volum. Theodor Damian „inventariază" foarte multe „argumente" invocate de diverși

[1] Cf. Constantin Noica, *Despre lăutărism*, Editura Humanitas, București, 2007.

[2] Theodor Damian, *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu*, Editura Eikon, București, 2016, cu o prefață semnată de Nicolae Georgescu, p. 39.

comentatori privitoare la fațetele „ateismului" eminescian. Le contracarează, de fiecare dată, cu solide argumente teologice, filosofice, poetice. Iată, de pildă, cea mai vehiculată probă, tranșarea de către ateii marxiști a celebrelor versuri din *Împărat și proletar*: „Religia – o frază de dânșii inventată/ Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug". Până acum s-a contracarat eroarea prin aceea că se face confuzie între vocea personajului și vocea auctorială. Theodor Damian merge mai departe, ținând seamă și de faptul că Eminescu însuși respingea folosirea religiei ca instrument anticreștin, fie de către clericii subordonați politicilor imperiale statale (de unde războaiele religioase, misionarismul reprimator în cucerirea celor trei Americi etc.), fie înstrăinarea Bisericii, ca instituție (predominant administrativă), de viața în comuniunea creștină, ajungându-se până la crearea unei instituții paralele, persecutoare, agresivă și criminală: Inchiziția, ceea ce a dus la subminarea, din interior, a Bisericii prin apariția ereziilor, sectelor, a Reformei și, nu în ultimul rând, provocând ruptura dintre religie și știință, având drept principală consecință apariția ateismului, a fenomenului secularizării etc.. „A fi împotriva lui Dumnezeu, precizează Theodor Damian, și a semnala reaua utilizare de către om a ideii de Dumnezeu, sunt două lucruri esențial diferite. Și Iisus a protestat împotriva înțelegerii greșite a ideii de Dumnezeu de către iudei în timpul Său, asta neînsemnând însă că Iisus a fost ateu."[3]

Aceasta este atitudinea lui Eminescu față de religie, față de Dumnezeu, aceea a unui adevărat creștin îngrijorat, nu a unui fariseu. Doar un exemplu între altele: „Ireligiozitatea, abstracție făcând de dogme, se întinde într-un mod înspăimântător în secolul nostru."[4] Apoi, nu trebuie făcută confuzia între religie (ca instrument cvasipolitic) și creștinism, acesta din urmă nefiind o *religie* (între altele), adevăr/paradox pe care îl afirmă mari teologi și filosofi creștini precum Sf. Iustin Popovici, Dumitru Stăniloae sau Christos Yannaras și René Girard. Aceeași disociere a făcut-o Dostoievski prin legenda Marelui Inchizitor din romanul *Frații Karamazov*. Este drept că înstrăinarea instituției bisericești de rosturile comuniunii euharistice (ca *trup* al lui Iisus) poate duce la ateism, chiar și pe un preot. Cazul celebru este al prelatului Jean Meslier, în secolul al XVII-lea francez. Între anii 1687-1689, Meslier a urcat ierarhia bisericească devenind preot de țară în satul Étrépigny, în Ardeni, unde a oficiat timp de 40 de ani. Estimp, a trăit o dramă teribilă, fiind permanent persecutat de seniorul său, Antoine de Toully. Episcopul, deși preotul continua să-și facă onest, creștinește, datoria în comunitate, ținea partea „sângelui princiar", sporind persecuția, încât Jean Meslier nu mai poate distinge între învățătura lui Hristos și comportamentul anticreștin al superiorilor săi, confundând planurile. Scrie, în taină, o carte răzbunătoare, strident anticreștină, ateistă, care s-a vrut, totuși, un nou „testament", cu titlul *Expunere a gândurilor și simțămintelor lui J.M.*, carte care se va izbucni, postum, ca „o bombă cu explozie întârziată" (Michel Onfray), din schijele căreia se vor nutri, iluminiștii secolului al XVIII-lea, în frunte cu La Mettrie, Helvétius, d'Holbach, Sylvain Maréchal, iar, pe filiera d'Holbach – Marchizul de Sade, cu ecouri până la ediția contrafăcută a lui Voltaire. Ierarhii Bisericii Catolice s-au străduit zadarnic să facă dispărut manuscrisul. Filosoful contemporan Michel Onfray, care relatează toată povestea, consideră că adevăratul părinte al ateismului european este acest Jean Meslier: „Lui Jean Meslier îi revine meritul de a fi vestit filosofic pentru prima oară moartea lui Dumnezeu."[5]

Comparând experiența lui Jean Meslier cu aceea a lui Eminescu, am putea deduce că mai îndrituit ar fi fost poetul român să ajungă la ateism, el venind nu de pe teritoriul teologiei, ci al filosofiei, cum se prezintă în poemul *Preot și filosof*. Eminescu trecuse printr-o experiență existențială dramatică prin moartea iubitei de la Ipotești, din care se ivește poezia *Mortua est!* Poetul se confruntă acolo direct cu *moartea* rânduită de Dumnezeu (iar nu cu ierarhi denaturați, precum i se întâmplă lui Meslier) și pare să ajungă la... ateism, cum le-a grăit textul multor exegeți, adepți ai „ateismului" eminescian:

La ce?... *Oare* totul *nu e nebunie?*
Au moartea ta, înger, de ce fu să fie?
Au e sens în lume? Tu chip zâmbitor,
Trăit-ai anume ca astfeli să mori?

De e sens într-asta, e-ntors și ateu,
Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu.

Am citat după ediția critică a lui D. Murărașu[6], folosită de Theodor Damian. El ne avertizează de ce nu poate fi vorba aici de ateism, în ciuda cuvântului *ateu* și a versului ultim. Demonstrația o face în eseul *Mihai Eminescu:* ***Mortua est*** *ca* ***Non omnis moriar***. Exegetul pleacă și de astă dată de la dialectica *parte/întreg*: „Poemul este un strigăt al neputinței în fața tainei, al părții în fața Totului."[7] Spre deosebire de cartezienii contemporani, Descartes, atrage atenția autorul, știa de imposibilitatea cunoașterii absolute: *totul nu poate fi cunoscut de parte*. La Eminescu, faptul devine dramă existențială, dramă a îndoielii, în conformitate cu *Dubito ergo sum*. Este drama creștină prin excelență, trăită și recunoscută de Sf. Apostol Pavel: „Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc." (*Romani* 7, 19). Același lucru spune Eminescu în *Mortua est!*: „Gândirile-mi rele sugrum cele bune..." Theodor Damian mai invocă și versul „Și-ntreb al meu suflet rănit de-ndoială". E o îndoială care nu sfârșește în convertirea la ateism, ca în cazul prelatului Jean Meslier, cum susține Michel Onfray. „Pesimismul" lui Eminescu, în dramatismul său, nu ajunge la nihilism anticreștin, ci are rezonanțe din Ecclesiast, logica lui nefiind de tip cartezian, cu excluderea terțiului: „Exprimând din nou îndoiala ce-l macină (hamletian, n.n.), aici poetul abordează o logică a misterului, parcă încercând să descifreze indescifrabilul, dar, evident, fără succes. De aceea răspunsul ce-l găsim în final are un pronunțat ca-

[3] *Ibidem*, p. 18.
[4] M. Eminescu, în *Timpul*, 6/18 septembrie 1880, p. 1.
[5] Michel Onfray, *O contraistorie a filosofiei. Extremiștii Luminilor*, vol. 4 (2007), trad. din franceză, Dan Petrescu, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 59.
[6] M. Eminescu, *Poezii*, I, ediție critică, de D. Murărașu, Editura Minerva, București, 1982, p. 106.
[7] Theodor Damian, *op. cit.*, p. 69.

racter ipotetic ce nu poate fi confundat cu mărturisirea unei convingeri: *De e sens într-asta, e-ntors și ateu,/ Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu*."[8] Ateii n-au nicio îndoială, decretând: Eminescu e ateu. Numai că poetul, atunci când vorbește despre *atei*, el este departe de a se identifica sau de a se solidariza cu aceștia, atrage atenția și Theodor Damian, citând din *Cugetările Sărmanului Dionis*:

Ah! Sunt printre voi de-aceia care nu cred tabla legii,
Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte,
Ce destinul motănimei îl desfășură-nainte!
Ah! atei, nu temeți iadul ș-a lui Duhuri – liliecii?

În demonstrația sa, părintele Theodor Damian ar fi putut găsi un argument filologic, și deopotrivă filosofic și teologic, la prefațatorul său, Nicolae Georgescu, în excepționala lui ediție critică a antumelor, în care respectă voința auctorială. Faimosul *ateu* din textul eminescian este, de fapt, *a tĕu,/ a tău/ a teu*, cu *a* privativ, care schimbă substanțial sensul, în *lipsit de dumnezeu*, *fără noimă*, *fără dumnezeu*, nicicum *împotriva lui Dumnezeu*. Paradoxal, primii creștini erau numiți „atei", „cu sensul că nu au nici un zeu (numele zeului lor fiind ascuns, vezi simbolistica știută); vezi în limba română « om fără nici un dumnezeu », unde dumnezeu a luat locul unui zeu (și deci, nu trebuie scris cu majusculă, Dumnezeu)."[9] Necunoscând subtilitățile gândirii eminesciene, raționalistul Titu Maiorescu a intervenit în textul eminescian, lecționând *ateu* în loc de *a tĕu,/ a tău/ a teu*, forma criticului editor fiind preluată de toate edițiile eminesciene.

Dar să revin la întrebarea de ce nu a ajuns Eminescu la ateism, deși putea s-o facă, în spiritul secularismului invaziv provocat de materialismul iluminist din secolul al XVIII-lea și de cel marxist din secolul al XIX-lea. Un posibil răspuns găsim și-n poema *Preot și filosof*, neabordată de Theodor Damian într-un capitol special, dar invocată în mai multe pagini. O interoghez în virtutea exemplului convertirii lui Jean Meslier. Eminescu nu vine la judecata noastră în postura de preot, ci de filosof și, desigur, de poet. Asta și avertizează titlul *Preot și filosof*. Eminescu o spune limpede că vine către *misterul divin* nu ca *preot*, ci ca *filosof*. E o abordare *inter-* și *transdisciplinară* la poetul nostru. *Teologia* este profesiunea preotului, *filosofia* poate fi și a poetului, care este ferit de rătăcirile administrative și politice ale religiei. *Între* teologie și filosofie și *dincolo* de ele rămâne intangibil *misterul divin*, acea Biserică nerătăcită (*Calea, Adevărul și Viața*) care e trupul lui Hristos, al comuniunii euharistice, nu al prefăcătoriei, al războaielor, al regilor corupți, despotici. Critica denaturării creștinismului este necruțătoare ca și la Jean Meslier sau Emil Cioran, cinicul descins din teribila *Rugăciunea unui dac*, căreia părintele Theodor Damian în rezervă un capitol aparte: ***Rugăciunea unui dac**: Poemul ca binecuvântare și blestem*. Iată ce reproșează filosoful-poet Eminescu fariseilor, ereticilor care se dau dreptcredincioși:

Știm a fi strănepoții acelui vechi păcat
Ce seminția Cain în lume a creat.
De n-o-mbrăcăm în pilde e semn c-am înțeles,
Că-n noi este credință, ce-n alții e eres.
Căci eretic tiranul, ce Crucii se închină,
Când oardele-i barbare duc moarte și ruină;
În van cu mâini uscate se roagă, țiind strana,
Deasupra lui cu aripi întinse stă satana;
Degeaba lângă patu-i alături stă sicriul,
Când gloatele-i pe lume au tot întins pustiul.
Ce Dumnezeu e-acela care-ar putea să-l ierte
Că țări întregi schimbat-au în întinsori deșerte?
Și eretic e-acela ce rasa v-o sărută,
Când ura-n a lui suflet, de veche, e stătută?
În van cercați a-i drege, căci răi rămân de-a valma
Și trebuie ca soarta să-i spulbere cu palma,
Din visul să-i trezească, cu care-i înconjoară
Demonul lumii-acestei, comèdia-i bizară.

Poetul cere îngăduință și iertare de la preoți, căci nu e împotriva lui Dumnezeu, ci a *răului* profesat în numele lui Dumnezeu, argumentând că ei, filosofii, sunt *de aceeași tagmă cu preoții* („de-a voastră tagmă suntem și noi cu toți...“):

Nu ne mustrați! Noi suntem de cei cu-auzul fin
Și pricepurăm șoapta misterului divin;
Urmați în calea voastră mulțimii de absurzi
Și compuneți simfònii și imnuri pentru surzi,
Ascuteți adevărul în idoli, pietre, lemn,
Căci doar astfel pricepe tot neamul cel nedemn
Al oamenilor zilei sublimul adevăr –
Ce voi spuneți în pilde, iar noi l-avem din cer.

Cu alte cuvinte, Eminescu afirmă că este un „privilegiat" chiar comparativ cu ucenicii lui Iisus, cei de pe vremea când încă erau nevrednici de a *înțelege*, de a sta *față-către-față* cu Dumnezeu, de unde și nevoia Mântuitorului de a le spune adevărul în *parabole*, ca unor nematurizați (hrăniți cu „lapte"), contactul cu Tatăl ceresc nefiind posibil decât *prin oglindă, ca-n ghicitură*, iar nu *față-către-față*. Asta grăiește versul *Ce voi spuneți în pilde, iar noi l-avem din cer*. Și asta zice poetul și-n enigmatica însemnare de pe fila 8 a mss. 2275 bis: „Eu sunt budist. Nefiind creștin simplu, ci creștin ridicat la puterea a 10-a", însemnare invocată și de părintele Theodor Damian și care l-a intrigat pe Răzvan Codrescu, acesta conchizând că poetul nostru e mai degrabă budist decât creștin ortodox. Codrescu ignoră însă logica *antinomiilor transfigurate* (izomorfe complexei gândiri dogmatice, cum a demonstrat Lucian Blaga, în *Eonul dogmatic*, 1931). Se știe că budismul este, mai degrabă, o filosofie decât o religie, probabil cea mai apropiată de *isihia* ortodoxă. Or, s-a văzut că Eminescu se declară „filosof", adică venind spre starea creștină dinspre o filosofie care e apropiată de budism, semn că este *creștin ridicat la puterea a 10-a*, ajuns, altfel spus, la vrednicia de a sta *față-către-față* cu Adevărul, cu Dumnezeu, ajuns la ceea ce marii teologi ortodocși numesc *îndumnezeire*, fără gând faustic care te aruncă din cer pe pământ, cum i se-ntâmplă lui Dan-Dionis (*Sărmanul Dionis*) în clipa ispitei luciferice de a se substitui lui Dumnezeu. Că Eminescu nu s-a socotit „budist" decât la nivel filosofic, iar nu la nivel de credință, o spune în postuma *Eu nu cred nici în Iehova*:

Eu nu cred nici în Iehova,

[8] *Ibidem*, p. 73.

[9] Cf. *Poesii* de Mihail Eminescu, ediție critică, studiu introductiv, comentarii filologice și scenariul probabil al *ediției princeps*, de N. Georgescu, pp. 79-83, 275-286.

Nici în Buddha-Sakya-Muni,
Nici în viață, nici în moarte,
Nici în stingere ca unii.

Ninismul (nu *nihilismul*) este modul de filosofare eminescian (apropiat de budism, detașat de logica aristotelică, predominantă în filosofia europeană), cum a arătat Anton Dumitriu[10], într-un text apărut postum (vezi *ninismul Scrisorii I*). Poetul mărturisește aici că, urmând modul de filosofare budistă, în același timp *nu crede în Buddha*, după cum nu crede nici în Iehova/Iahve, care e numele Dumnezeului Vechiului Testament, Dumnezeul *unic*, egoist, de care e străin, cum spune în variantele poemului dramatic despre Andrei Mureșanu. Dumnezeu în care crede este cel Treimic, al Noului Testament, Dumnezeul *înomenit* care este Iisus Hristos: „Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrate și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului Lao-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atâta influență, n-au ridicat atâta pe om ca Evanghelia, această simplă și populară biografie a blândului nazarinean a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice, și nu pentru el, pentru binele și mântuirea altuia. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrate a băut paharul cu venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a antichității. Nu nepăsare, nu dispreț: suferința și amărăciunea întreagă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pământească cerând de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acest sâmbure de adevăr care dizolvă adânca dizarmonie și asprimea luptei pentru existență ce bântuie natura întreagă."[11]

Părintele Theodor Damian invocă de două ori această profesiune de credință eminesciană (preluată după studiul meu mai vechi, *Creștinismul eminescian*, replică la un text al lui Răzvan Codrescu), mărturie lipsită de orice dubiu. Nici atunci când pare căzut în contradicții fără ieșire, de aparentă formulă nihilistă, nu trebuie să-l atașăm nihilismului ateu (Theodor Damian, citează, între altele, versul: „Eu nu mai cred nimic și n-am tărie"), ci formulei teologice de profundă forță dogmatică: „Cred, Doamne, ajută necredinței mele!" (Marcu 9, 24).

Nihilismul de orice soi sfârșește în *pesimism*. Iată un câmp vast pe care s-a speculat când este vorba de Eminescu. Poetul nostru a fost decretat pesimistul absolut din cultura română, sub influența „draconică" a lui Schopenhauer. Cert e că pesimismul lui Schopenhauer duce către ateism. Nu se putea ca Eminescu să nu fie, și din acest punct de vedere... ateist. Părintele Theodor Damian se ocupă și de atare etichetă de îndelungat succes, nu doar în eseul *Pesimism și credință în opera lui Eminescu*. Și de astă dată îl ajută metoda antinomiilor transfigurate, coroborarea părții cu întregul. Prima probă pe care o pune în fața judecătorilor lui Eminescu este „contradicția" dintre unele texte poetice (care ar dovedi „pesimism") și militantismul publicisticii. Asemenea antiteză (poet/publicist) se cuvine rezolvată tot la nivelul întregului: „Și atunci cum decidem totuși ce a fost el? În acest caz ne ajută contextul general al creației sale, cum am spus mai înainte, de pildă publicistica, unde nu pesimistul, ci bătăiosul, optimistul Eminescu iese la iveală, și încă mai mult decât atât, structurile interioare ale operei sale, sursele de inspirație, valorile supreme care i-au crescut și modelat ființa, și deci și opera, iar acestea, cum însuși mărturisește într-unul din articolele sale, sunt cele provenite din tradiția creștină a neamului său"[12].

Întotdeauna, la Eminescu, antitezele tind spre *împăcare*. Împăcarea înseamnă *iubire*: „De ce Christos e așa de mare. Pentru că prin *iubire* el a făcut cearta între voințe imposibilă."[13] Tot ce nu se rezolvă prin transfigurare eșuează în „antiteze monstruoase", zice poetul. „Pesimismul" eminescian este al celei mai puternice credințe. Oare Iisus, strigând pe cruce: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?" nu pare deznădejdea în absolut? Există un pesimism creștin, opus celui ateist-nihilist, spune părintele Theodor Damian: „Pesimismul lui Eminescu a constituit o problemă care a condus pe mulți în mod greșit la catalogarea marelui poet ca ateu. Pesimismul religios nu este însă deloc un indiciu al necredinței, ci dimpotrivă, al credinței. Da, el poate să exprime o relație deteriorată între om și Dumnezeu, dar nu necredință."[14] Nu ca la amintitul „preot ateu" Jean Meslier la care oprimarea suferită din partea clericilor și stăpânilor a dus la confuzia dintre corupția acestora și Biserica lui Hristos. Eminescu nu va ataca niciodată Biserica Ortodoxă Română, ci doar pe clericii corupți: „De fapt, protestul sau ironia sa față de unii membri corupți ai clerului demonstrează atașamentul său față de cler și de Biserică; protestul sau ironia nu sunt decât expresii ale suferinței sale pentru orice fel de incompetență sau greșeală a membrilor clerului, care afectează Biserica la care ținea așa de mult."[15] „Maica neamului românesc", cum o numea, este cea care a salvat și desăvârșit unitatea spirituală și lingvistică a românilor.

Problematica legăturii organice a geniului eminescian cu creștinismul strămoșesc este atât de complexă, încât trebuie lecturată integral cartea părintelui Theodor Damian, adevărat eveniment editorial în materie. Mai subliniez noutatea abordării ethosului creștin al *Glossei*, în contrast cu interpretarea tradițională prin filosofia stoică. Este absolut convingătoare compararea cu gândirea Ecclesiastului. În fine, un model de polemică urbană este eseul final, care demontează punct cu punct aserțiunile lui Răzvan Codrescu despre o pretinsă incompatibilitate între gândirea eminesciană și creștinism.

O carte trebuitoare între atâtea care *mistifică* sub pretenția că „demitizează".

[10] Cf. Anton Dumitriu – *Jurnal de idei* (XV), *Eminescu și gândirea indiană*, în „Tribuna", Cluj-Napoca, serie nouă, an. XII, nr. 270 din 1-15 decembrie 2013.

[11] *Timpul,* VI, nr. 81, 12 aprilie 1881, p. 1.

[12] Theodor Damian, *op. cit.*, p. 28.

[13] M. Eminescu, *Fragmentarium*, ediție de Magdalena D. Vatamaniuc, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 218.

[14] Theodor Damian, *op. cit.*, pp. 20-21.

[15] *Ibidem*, p. 29.

Petruş ANDREI

De la muzica poeziei la poezia muzicii

Scriitoarea Lucia Olaru Nenati este una dintre cele mai proeminente personalități ale culturii române contemporane și europene.

După studii strălucite la Facultatea de Filologie a Universității „Al. Ioan Cuza" din Iași, devine, prin repartiție guvernamentală, în 1972, muzeograf unic și coordonator al Muzeului Mihai Eminescu din Ipotești și Botoșani. Obține, la aceeași Universitate, doctoratul în Filologie(2002).

Este membră a USR –Filiala Iași.

Opera sa, de până acum, este deja impresionantă, cuprinzând:

– Volume de poezii: „ Cea mai tânără Ecaterină"(1975); „Drumuri"(1977); „Nesfârșitele vămi"(1979); „Cochilii cântătoare" (1982); „Umbra Casandrei" (1983); „Ucenicia de aur și purpură" (1985); „ Când adoarme o buburuză" (1986); „Serpentine" (proză eseistică apărută cenzurată în 1989); Băieții clopoței și fetițe luminițe (1991); „Singur, sinele meu"(1996); „Coridorul dintre ceasuri" (proză, 2000); „Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii" și caseta muzicală „Cântecele lui Enescu", în interpretarea autoarei sub conducerea muzicală a profesorului Ioan Cobâlă), 2000; „ Vitrina ascunsă"(2001)

Cartea „Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii" este un eveniment cultural, asemănător celui prilejuit de publicarea scrisorilor inedite publicate de Editura „Polirom" din Iași în același an.

O parte din aceste scrisori au fost versificate de poetul Petruș Andrei în volumul „ Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit", Editura Sfera, Bârlad, 2002) și în volumul „Mihai Eminescu – Eterna fascinație" (Editura „ Sfera", Bârlad, 2013).

În prefața „Cuvânt despre un demers inedit", academicianul D. Vatamaniuc face, cu autoritate, următoarea afirmație: „ O asemenea lucrare nu avem în cultura română."

Profesorul universitar dr. Viorel Cosma aprecia, la rândul său, „seriozitatea demersului literar și documentar", „concizia ideilor și virtuozitatea mânuirii surselor" concluzionând: „ Pornind de la „poezia muzicii" din sufletul lui Eminescu, vom regăsi mai ușor „ muzica poeziei sale", cu lirismul cântecului de dor și dramatismul baladei, cu ritmul jocului popular și culoarea instrumentului tradițional.

Lucia Olaru Nenati a simțit în moștenirea eminesciană farmecul sonor al lumii în care a trăit fascinant genialul poet". (pag.11).

Fascinantă este și cartea poetei și eseistei Lucia Olaru Nenati. Ea cuprinde zece capitole și se citește cu sufletul la gură de orice iubitor al „omului deplin al culturii românești".

Ideea „ut musica poesis", parafrazând celebrul vers horațian din „Ars poetica", este susținută documentat și persuasiv de autoare, aceasta fiind astfel cea mai aproape de explicarea inefabilului poeziei eminesciene.

Se știe că genialul poet își citea sieși versurile în plină noapte, uneori cu asemenea patos încât îl deranja pe prietenul său Ioan Slavici. Se mai știe că Eminescu avea o voce caldă, plăcută și cânta adeseori „ca în transă" cu asemenea trăiri și dăruire până la părăsirea de sine.

Sursele de inspirație pentru asemenea lăudabil demers i-au fost oferite Luciei Olaru Nenati de culegerile de folclor datorate cercetătorilor de profesie: Theodor Burada, Dimitrie Vulpian, G. Dem Teodorescu, Athanasie Marinescu, Simion Florea Marian, Artur Gorovei, Vasile Alecsandri și de Alexandru Mica, (prin „ Cinci veacuri din istoria cântecului popular românesc" (1941-1995) și Alexandru Voevidca prin ediția recenzată de Matthias Friedwagner, în 1940, „Cântece populare din Bucovina".

Reînvierea melodiilor și a versurilor cunoscute și îndrăgite de Mihai Eminescu este nu numai convingătoare ci și

benefică pentru sufletele noastre, atingând și noi starea de sublim pe care o va fi trăit interpretul.

Primul care vorbește „ Despre natura muzicală a versului eminescian" este Titu Maiorescu în studiul său de referință „ Eminescu și poeziile lui"(1889), piatra de temelie a exegezei eminesciene; apoi, Garabet Ibrăileanu în studiul: „Note asupra versului", precizând că în poezia eminesciană se poate vorbi despre un „adevărat acompaniament muzical". Autoarea citează, de asemenea, pe Tudor Vianu, exegetul afirmând la rândul său că în Poezia lui Eminescu" seducția este de ordin muzical".

Printre cei care au acordat o atenție deosebită versului eminescian se numără și „primul nostru critic structuralist" Dimitrie Caracostea în amplul studiu „ Arta cuvântului la Eminescu".

Poetul folosește, ca un adevărat muzician, elemente de tehnică muzicală: refren, tempou, ritm, temă, ton, pauză, uvertură, acord final ș.a. pentru a spori „sugestia muzicală".

„Pentru Eminescu muzica este arta menită să te apropie mai adânc de esența vieții." susține criticul.

Universitarul Mihai Dragomirescu, citat și el printre exegeții eminescieni de către autoare, susține că poezia „ Și dacă…", pe care o consideră drept una dintre capodoperele eminesciene, este de „o muzicalitate rară", datorită sufletului poetului" în poemele sale „ sub forma muzicalității stilului", asemeni marelui Dante Alighieri.

Eminescologul Edgar Papu, în cartea sa „ Poezia lui Eminescu", remarca „dulcele muzical" al marelui poet, „geamătul timbrului" din instrumente muzicale ca buciumul și cornul.

Muzica naturii eminesciene și a iubirii sporește farmecul dar, în același sens în care amestecul nedeslușit de zgomote și sunete intensifică încântarea muzicii."(pag. 21)

„Simfonia eminesciană", susține subtilul analist Edgar Papu este asemănătoare celei beethoveniene (Simfonia a V-a).

Eminenta eseistă Svetlana Paleologu Matta, în cartea sa „Eminescu și abisul ontologic", afirmă că „învelișul exterior al poeziei lui Eminescu oricât de unic și armonios și de bogat ar fi el e transgresat de un centru spiritual, de o muzică a gândirii."

Edgar Papu face afirmația îndreptățită că „Eminescu și abisul ontologic" este „o carte completă, parcă scrisă cu sânge."

Svetlana Paleologu Matta decodează armonia poetică eminesciană în această paradigmă prin care phisis(ființa) se îmbină cu logosul (discursul poetic).

Universitara italiană Rosa del Conte în cartea sa „ Eminescu sau despre Absolut" (Italia, 1962) investighează și ea natura muzicalității eminesciene.

„Secretul poeziei eminesciene, susține Rosa del Conte, rămâne, în esență, de natură melodică": „Compacta undă sonoră, vibrație a unei materii de bronz, la început, cântecul își coboară, încetul cu încetul, registrul, pentru a deveni murmur, șoaptă tot mai estompată: mai mult ecou de sunet decât sunet și – adeseori, tăcere muzicală." (pag. 25)

„Fascinația melosului eminescian" este demonstrată de Rosa del Conte prin vibrația interioară și tainică" „îngăduindu-ne să comunicăm, pe căi nemijlocit emotive, cu esența universului liric al poetului (pag. 27)

Universitara Ioana Em. Petrescu susține și ea că „o constantă a universului eminescian rămâne pitagoreica muzicalitate a lumilor. Poezia însăși e echivalată cu cântecul și nu cu verbul; cuvântul nu are valoare primordială și logos(…) valoarea primordială în ordinea lumii o deține cântul (muzica sferelor ca lege cosmică, sau incantația magică), urmat de număr și de gând."

Femeia, „ființa cea mai iubită a eului eminescian", este și ea o „voce prin care se vestește armonia divină a universului."

Nicolae Iorga îl considera pe Mihai Eminescu „ expresia integrală a sufletului românesc" și avea „revelația fascinației muzicale a verbului său: fiind copleșit de puternicele acorduri de orgă religioasă pentru marile sfâșieri de suflet." (pag. 29)

Un ultim articol al savantului despre geniul poeziei române și universale se intitulează: „Poezie și muzică".

În lucrarea sa de referință („Eminescu – Dialectica stilului". Editura Cartea Românească, București, 1984), reputatul eminescolog Theodor Codreanu are un întreg capitol intitulat „Armonia": „Așadar, concluzionează criticul hușean, Eminescu se găsește undeva la confluența celor două tipuri fundamentale de simetrii: spațiale și temporale, simetrii care fuzionează în una totală. Efectul stilistic a fost miraculoasa armonie eminesciană, comparabilă doar cu Paradisul dantesc" (pag. 161).

Divinul critic George Călinescu vedea în „Luceafărul" un mare poem simfonic: „Unitatea se înfăptuiește muzical. Unele strofe tac, altele cântă în acord cu flautele unei orgi. La sfârșit răsună toate într-un țipăt coral" (apud Theodor Codreanu, op. cit. pag. 163)

Într-una din scrisorile către Veronica Micle, Mihai Eminescu îi mărturisea că: „Muzica întotdeauna mă predispune spre o visare creatoare" și, menționând că „Există însă un raport între inspirație muzicală și inspirația poetică" regreta că nu a învățat muzică."

Eminescu însă „ a păstrat întreaga sa viață o legătură statornică cu arta muzicii", mai întâi ca spectator, ca meloman împătimit încă de pe băncile școlii, fiind nelipsit de la spectacolele trupei Tardini-Vlădicescu la Cernăuți (1864), după cum lasă mărturie Teodor Ștefanelli; mai apoi, ca student la Viena și Berlin, lucru remarcat de Zoe Dumitrescu Bușulenga și Iosif Sava în cartea lor „Eminescu și muzica". Eminescu a fost și cronicar muzical.

Articolul „ Bătrânii și tinerii" („Timpul", 1877) face referiri asupra muzicii lui Palestrina, apoi asupra lui Beethoven.

În nuvela „Sărmanul Dionis" dar și în romanul „Geniu pustiu", George Călinescu „inventariază primul referirile la artă sau meșteșugul muzicii existente în opera eminesciană." (pag. 35)

D. Murărașu apropie capodopera „Odă în metru antic" de muzica lui Wagner.

Muzicologul Viorel Cosma este citat de Lucia Olaru Nenati pentru aprecierile sale privitoare la cultura muzicală a Poetului, dovedind că „muzica a fost unul dintre lucrurile care l-au interesat și l-au fascinat pe Eminescu." („ Fascinația melosului", p. 31-40)

Mihai Eminescu a fost „Prieten, cronicar și sprijinitor al muzicienilor." Având „un simț axiologic infailibil", Mihai Eminescu îl susține pe muzicianul Toma Micheru. Poetul scrie în „Curierul de Iași" despre seratele muzicale susținute de compozitorul Wilhelm Humpel, cumnatul lui Maiorescu.

Printre apropiații săi se numără și tenorul Constantin Bărcănescu și Ciprian Porumbescu.

A scris (în „Timpul") despre Eduard Caudella, Alexandru Flechtenmacher, Franz Schipek, Pablo de Sarasate, violonistul Louis Wiest și Theodor Burada.

„Arheu al spiritualității românești" Mihai Eminescu „avea el însuși un deosebit dar al interpretării muzicale. Un glas dulce care ți se lipea de inimă."

„Eminescu cânta frumos cântece populare și avea un glas dulce de-ți dădeai și cămașa ca să-l asculți. Mai ales îi plăcea să cânte „Frunză verde baraboi", „Duduleană hăi" (Gh. T Kirileanu) iar când începea să cânte doine din Ardeal (…) ardelenii aflați la masă plângeau cu lacrimi" (Dumitru Teleor) și când se hotăra să cânte „Barbu Lăutaru" „era așa de melancolic(…) încât mai că lăcrăma" (T. Ștefanelli).

Un alt cântec interpretat de Poet…. „Frunză verde de piperiu", nelipsit din repertoriul lăutarilor, după cum afirmă Viorel Cozma.

Liedul în stil popular „Cucuruz cu frunza-n sus", Eminescu l-a învățat de la compozitorul Wilhelm Humpel.

Alți martori (Romul Bartos, Gh. Bojeicu, Matei Eminescu, Caragiale, Octavia Lupu Moraru ș.a.) confirmă faptul că „Eminescu cânta cântece de jale cu o voce foarte frumoasă, ascultătorii găsind o adevărată desfătare în ascultarea lui."

Alexandru Vlahuță și tenorul Constantin Bărcănescu își exprimă și ei admirația față de vocea lui Eminescu: „un glas profund muzical, umbrit de o surdină dulce" care făcea „gelos cel mai mare cântăreț."

„Eminescu era adorat nu numai ca cel mai celebru poet, ca un prieten mare și iubitor, dar și ca un cântăreț care putea fermeca și cu vocea pe ascultător."(Constantin Bărcănescu)

Mihai Eminescu a fost și „Un pasionat culegător și cunoscător al folclorului" încă dinainte de a deveni student la Viena.

Acel „miraculos Mihai Eminescu recita poezii populare încă de la Cernăuți: „Câte flori pe deal în sus", „Frunză verde baraboi", „Câte flori îs pe pământ", „Mămuța m-a măritat", „Câte paseri sunt pe lume (Vasile Bumbac).

Ca membru al Societății „Orientul" mai întâi, iar mai apoi al Societății „România Jună", Eminescu adună folclor din Ardeal, Banat, Muntenia, Bucovina, dar mai cu seamă din Moldova.

Pentru Eminescu, poezia populară românească reprezintă „strigătul naturii care iese la lumină".

În perioada berlineză, Eminescu citește cartea lui Richard Kunisch „Bucharest und Stambul Skizzen aus Ungarn Rumanien und der Turkei" (Berlin, 1861) în care va descoperi izvoarele capodoperei literaturii universale „Luceafărul": „Fata din grădina de aur" și „Frumoasa fără corp".

În cei trei ani (1874-1877) petrecuți în capitala Moldovei, Eminescu își sporește informația folclorică și întâlnește un alt geniu pe învățătorul Ion Creangă.

Creația populară, observă Lucia Olaru Nenati „era pentru poet o sursă de alinare psihologică și de energie spirituală."

În recenzia sa din „Timpul" referitoare la manualul lui Creangă „Învățătorul copiilor", Eminescu va formula câteva adevăruri eterne: „Nu în imitarea formelor străine consistă adevărata propășire(…) Dar o adevărată literatură trainică, care să ne placă și nouă și să fie originală pentru alții, nu se poate întemeia decât pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradițiile, obiceiurile și isteria lui, pe geniul lui."

Lucia Olaru Nenati evidențiază și elogiază pe Alexandru Voevidca, învățătorul care a cules „ peste 3000 de piese folclorice muzicale, cu text și muzică", putându-i furniza profesorului de romanistică Matthias Friedwagner de la Universitatea germană din Cernăuți 2250 de melodii populare din zonă, fiind salvate inițial 380 de cântece populare de dragoste editate în 1940 sub titlul: „ Rumanische Volkslieder aus der Bukowina. Liebeslieder"; în varianta românească a apărut sub titulatura „Cântece populare românești din Bucovina. De-ale dragostei".

Au fost impresionați de acest tezaur și au scris despre carte ca despre „un mare eveniment cultural: George Ponetti, Eusebio Mandicenski, Ovidiu Bârlea.

Frumusețea versurilor, puritatea sentimentului erotic alcătuiesc un „autentic roman folcloric de tip coșbucian."

Distinsa autoare a consacrat câteva pagini colecției Voevidca pentru a face câteva „Conexiuni restauratoare"; realizând caseta muzicală anexată cărții. Este o nesperată șansă pentru iubitorii creației eminesciene de a asculta cântecele îndrăgite și interpretate de „omul deplin al culturii românești."

În „Fântâna Blanduziei" din 10 decembrie 1888, Ion Popescu făcea următoarele afirmații: „În toate părțile locuite de neamul nostru nu se mai găsește un al doilea om care să fi cunoscut mai adânc cântarea populară. Cei ce l-au știut de aproape erau minunați de mulțimea poeziilor populare pe care le cunoștea Eminescu, cele mai multe cu melodiile lor. Și se vedea din chipul în care le spunea sau le cânta, că le studiase adânc." (pag. 83)

Prin muzică, Eminescu ajunge să cunoască starea de sublim pe care o descrie poeta Lucia Olaru Nenati în câteva versuri din volumul „Cochilii cântătoare" (Editura „Eminescu", București, 1982): „Ideal ar fi ca toate cele trăite/ Să se întoarcă într-o ființă de muzică,/ O Dumnezeiță a sunetelor/ Mai pură ca un ideal."

Se poate spune despre cartea Luciei Olaru Nenati ceea ce spunea Zaharia Stancu despre romanul său „Desculț", că acesta face înconjurul lumii încălțat în sandale de aur.

La New York sau la Edmonton (Statul Alberta, Canada) în „Cuvântul adevărului", revistă editată de bârlădeanul Constantin Clisu și de preotul George Bazgan, la București, la Botoșani, la Suceava, la Hamilton (Canada), la Iași, la Bacău, la Bălți în Republica Moldova, la Cernăuți și la Bârlad, în reviste de prestigiu sub semnăturile unor personalități cunoscute, la emisiuni de radio din lumea întreagă, cartea și caseta care o însoțește au fost apreciate, elogiate ca un nou monument nepieritor închinat lui Eminescu.

Astăzi, 17 mai 2016, la Centrul „Mihai Eminescu" din Bârlad, susținem la rândul nostru că meritul Luciei Olaru Nenati este incontestabil iar valoarea artistică a cărții și casetei este inestimabilă.

Poeta Lucia Olaru Nenati devine mireasa unei singure iubiri, aceea față de opera eminesciană, sentiment pe care îl împărtășim și noi: „Citindu-i rimele divine,/ oricui vom spune cu iubire:/ Deschide-ți sufletul, creștine/ Ca să primești dumnezeire"(„Asistenta" în vol. „Mihai Eminescu Eterna Fascinație", Editura „Sfera", 2013).

Valentin COȘEREANU

100 de zile cu Petru Creția

Zi friguroasă – ZIUA 49 – Ajung la Ipotești pe la amiază, după ce îmi termin treburile pe la Muzeul din Botoșani și Consiliul Județean. N-am comunicare cu nimeni. Tu le vorbești despre A, ei îți răspund nu la B, ci la Y, Z. Mă întâlnesc din nou cu secretarul Prefecturii, foarte mândru că ne-a dat minunăția aceea a tehnicii moderne sub eticheta „mașină de sris". Se comportă ca și cum ne-ar fi redat toate cele 420 ha de pământ ale Eminoviceștilor. (L-am cunoscut și mai târziu, când a devenit avocat, purtând cu sine complicități nedeslușite). Genul de om care nu face mai nimic, dorind însă să se înțeleagă că face totul. Am plecat scârbit, *pe drumul lung și cunoscut...*

Urc la Petru. Îl găsesc citind și vreau să mă retrag. Nu mă lasă. Mă întreabă ce-am mai făcut și îi povestesc, distrându-mă cu bancurile auzite din gura... satului. *Sunt mici, Valentinuțule, mici de tot și cenușii, dar să nu ne plângem! Ai avut dreptate, trebuie să ne mutăm la minister...* Stând de vorbă, mă calmez și din una-n alta îmi mărturisește că amândoi părinții i-au murit de cancer. Venise vorba de tatăl lui, pe vremea când era în spital și îmi povestește (culmea!) un lucru hazliu. *Era întins în pat, iar eu stăteam lângă el, pe un scaun. Ceva mai încolo, în celălalt colț al salonului, lângă patul altui bolnav stăteau trei medici ceva mai în vârstă, consultându-se în legătură cu pacientul respectiv. Îi văd și acum: importanți, roșcați, pistruiați, buze cărnoase, urechi mari...* Apoi se întoarce spre mine, îmi prinde privirea și îmi arată (complice) gestul pe care i l-a arătat cu semnificație tatăl, întins pe patul spitalului: un cerc imaginar, mic, făcut doar cu arătătorul mâinii drepte... – *Avea umor bătrânul...* Cred că a ținut mult la umorul și inteligența tatălui său. De-atunci n-a mai vorbit niciodată de el. Niciodată.

Bucuria de astăzi este una sinceră, curată: au sosit de la București, prin poștă, trei volume din *Sonete* (Mihai Eminescu), editate de Petru. Ne bucurăm, vorbindu-mi despre carte. Îmi dă un autograf: *lui Valentin dinlăuntrul unui timp indestructibil și-al unui drag fără timp. Petru. 31.I.92.*

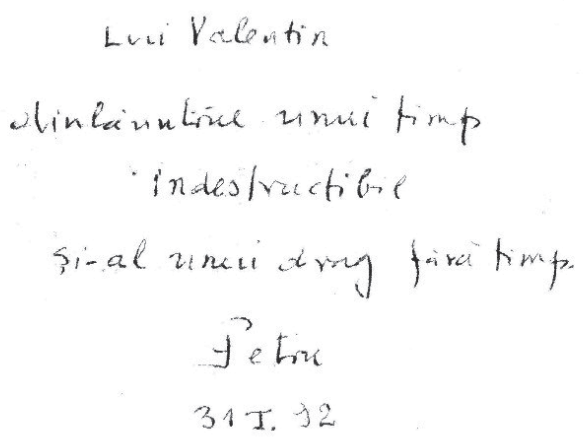
Lui Valentin
dinlăuntrul unui timp
indestructibil
și-al unui drag fără timp.
Petru
31 I. 92

Îi face mare plăcere să citească sonetele satirice, comentând. Trecem toată după amiaza comentându-le și întorcând sensurile pe toate părțile. Ce adâncimi de gândire în mintea acestui om. Altcineva s-ar fi limitat la bucuria apariției; el nu. Când se apuca de o treabă, n-o făcea niciodată formal; ducea ideea până în cel mai ascuns ungher al ei. O adâncea și o întorcea pe toate fețele. La unele nu te-ai fi gândit niciodată.

Discutăm mult despre măsura perfectă a versului, făcând comparație cu versul latin. Îmi spune cu siguranța cunoscătorului că în răstimpul studierii manuscriselor a încercat *să-l prindă* [pe Eminescu] *cu vreo greșală metrică sau de ritm. N-am găsit una! Omul ăsta avea în sânge măsura versului.*

Spre seară, târziu, mă întreabă dacă nu s-ar găsi un mijloc de a-l angaja la Ipotești. *Sunt aici și muncesc pentru cauză...* Apoi râzând: *dacă tot am scris memoriile ălea de care s-a ales praful...* Se uită fix în ochii mei. Acum, după ce-l cunosc mai bine, sunt sigur că dacă ar fi descoperit în privirea

mea o cât de mică ezitare, ar fi găsit imediat un motiv să renunțe. *Cu dragă inimă!* – îi răspund fără să ezit. (Sunt foarte bucuros și un pic stânjenit că nu mă gândisem mai devreme la acest lucru). Cum nu amână niciodată nimic, scoate, după obicei, o coală de hârtie și scrie tacticos, niciodată grăbit, rotunjind fiecare literă: *Domule director,*

Subsemnatul PETRU CREȚIA, pensionar, membru titular al Uniunii Scriitorilor din România, responsabil filologic al ediției naționale Eminescu, actualmente rezident în comuna M. Eminescu, vă rog să aprobați angajarea mea pe un post de muzeograf la Memorialul Eminescu din Ipotești, cu începere de la 1 februarie 1992.

Petru Creția, 31 ianuarie 1992.

Pentru mine, cererea suna hazliu de două ori: o dată pentru conținutul ei și a doua oară *cui* era adresată respectiva cerere. Nu eram obișnuit cu adresabilitatea respectivă și, din punctul meu de vedere el o merita mai mult decât mine. (La vremea aceea nici salariații Memorialului nu mi se adresau cu *domnule director*, ci îmi spuneau simplu *dom' profesor*. Până m-am obișnuit cu *domnule director* au mai trecut ceva ani…). Numai că lui i se adresau cu aceeași formulă, iar când eram împreună (și eram mai tot timpul!), îmi venea peste mână, căci ne punea pe aceeași treaptă și asta mă deranja întrucâtva. Facem haz de toată situația, dar el o privea cu o oarecare normalitate.

Din acest punct de vedere, Petru îți solicita singur să-i spui pe nume, dacă considera că meriți. Dacă însă cineva sărea calul, practicând o *familiaritate lăbărțată*, mai bine nu erai în fața lui. Se înfuria atât de rău, încât nici o coasă proaspăt ascuțită nu era mai tăioasă. Se înfuria și din mai puțin; odată, când cineva a pronunțat *stricto senso* (și nu *sensu*, cum e corect), s-a ridicat cu ostentație în picioare și a plecat furios din adunarea respectivă, deși persoana care conducea întrunirea era una oficială, venită de la minister… Ce-i păsa lui dacă erai incult? Constata și pleca. Spunea adesea că *proștii nu trebuie protejați…*

Revine la ideea anterioară, gândindu-se, probabil, la ceea ce susținea și Eminescu, aducând în discuție *capacitatea individului de a se izola. Și mai mult decît atît, de a se însingura, ca o garanție a invulnerabilității!* (Mi-a atras atenția cât de strict era în folosirea termenilor: *a se izola* nu este echivalentul lui *a se insingura*…). Apoi, după obicei, ține să-mi spună apăsat că tot ceea ce s-a făcut până atunci la Ipotești este în mod incontestabil meritul meu. *Nu trebuie să uiți acest lucru niciodată!* Mai mult, îmi face o scurtă teorie în legătură cu *dreptul meritelor* mele *reale*, pe care trebuie să mi le asum. În esență susținea că dacă meritul unui om este în mod real merit, atunci *lucrurile trebuie luate ca atare și purtate cu aceeași demnitate* ca și *recunoașterea greșelilor. Să lăsăm deoparte zarva înverșunată a vieții, dar și falsele modestii. Ești ceea ce ești și nimic mai mult! Dar ce ești, trebuie să porți cu mândrie, responsabilitate și demnitate!* Adică ne trebuie o dreaptă judecată de sine, căci numai așa îți poți evalua corect și dușmanul, altfel, nu! *Noi trebuie să durăm și să îndurăm, ți-am mai spus… Am îndurat noi comunismul, să nu îndurăm democrația?*

A fost o lecție mai adâncă decât o înțelegeam eu atunci… Eu le știam pe-ale mele și trăgeam pe linie moartă aceste sfaturi, tratându-le ca pe simple mângâieri venite de la un incontestabil cercetător și de la un om care trecuse prin astfel de situații. Nu-mi trebuia mai mult, așa că le luam ca atare. Dar ceea ce mi-a atras atenția în mod deosebit a fost faptul că brusc a trecut de la teoretizări mai mult sau mai puțin… morale la un soi concentrat de radiografie a personalității mele, pe care a tradus-o succint prin a-mi compara demnitatea cu *sufletul meu de copil, ca un moment de cumpănă și de îndoială care-ți face cinste…*

1 februarie 1992. – ZIUA 50 – Mergem împreună în Botoșani să depun cererea făcută de Petru cu o seară înainte. Este înregistrată cu nr. 19/31.01.1992. Contabilitatea și secretariatul le ținea cineva de la Biblioteca *Eminescu* din Botoșani. Doamna respectivă fusese o vreme contabil la Ipotești, apoi a rămas numai cu jumătate de normă la Memorial. Motivul? Aceeași navetă de care fugea toată lumea. Altfel, o femeie de treabă și bine pregătită profesional.

Într-un fel, sunt derutat (și de la o vreme agasat) că destui cunoscuți mă trag de mânecă; *să fiu atent că Petru Creția a venit la Ipotești să-mi ia locul!* Mi se par lucruri de dicutat pe la colțuri pentru cei care nu prea au ce face. Mă distrez, iar ei mă tratează ca pe unul care confundă naivitatea cu prostia. Atitudinea mea o face pe doamna în cauză să se simtă aproape jignită, căci la rându-i luase foarte în serios… atenționarea. Dar lucrurile nu se opresc aici: aud și alte „interpretări", de la alți „binevoitori", în legătură cu mărețele noastre isprăvi ipoteștene. Răd și iar râd, iar lumea se miră, căci *lumea e așa cum este și ca dânsa suntem noi…*

Când ies, ne așezăm pe o bancă în parculețul de lângă Bibliotecă. Îi vorbesc în grabă despre din ce în ce mai multele temeri ale celor îngrijorați de soarta postului meu. Petru își aprinde o țigară, trage două fumuri adânci, apoi spune ca pentru sine: *niște ticăloși…* Apoi, asigurându-mă de cinstea lui, mă provoacă la trecerea în plan lingvistico-filologic a asprei judecăți a *veacului de tină*, cum a numit Poetul epoca fanariotă, pe care o transpune zilelor noastre. În ciuda a ceea ce discutam, Petru era senin. Spune ca pentru sine *că ticăloșii sunt foarte mulți și foarte feluriți în ticăloșia lor, ajungând până la a crea chiar o specie din cea mai abjectă.*

Nu știu dacă o face pentru a-mi distrage atenția sau dimpotrivă, pentru a o adânci, dar mă provoacă la un fel de joc al echivalențelor lingvistice al acestei ticăloșii, numindu-i după cum ne vine în minte: el zice *canalie*, eu zic *mișel*; el zice *netrebnic*, eu zic *lepădătură*; el zice *pramatie*, eu zic *neom*; el zice *pehlivan*, eu zic *câinos*; el zice *nerușinat*, eu zic *grosolan* și o ținem tot așa, amuzându-ne, până când Petru se oprește, confesându-se că odată va publica ceva în legătură cu toate acestea, catalogându-le… (Mai târziu am citit minunatele sale *Eseuri morale*, publicate în 2003 la Editura Muzeului Literaturii Române). În orice caz, concluzia pe care a tras-o atunci a fost că specia etichetată de noi în fel și chip trebuie stârpită nemilos, ca samovarele rusești, înainte de-a ajunge locomotive…

2 februarie 1992. – ZIUA 51 – Ora 14,00. Invitați împreună la profesoara de limba franceză a lui Cristian Bădiliță, cea care mi-l prezentase încă din vremea când eram colegi la liceu, pentru „a-l evalua", căci îl depistase ca pe un elev excepțional. Vorbeam de Bădiliță, căci îl știam cu toții. Petru îi oferă profesoarei un volum de *Sonete*. Este încântată.

Profesoara și prietena mea apropiată este o doamnă cumsecade, una dintre acelea care își face conștiincios datoria. Are umor și e recep-tivă la glume, dacă nu sunt prea deplasate. Se comportă normal și ne aducem aminte de performanțele mele în școală, dar mai ales de faptul că elevii țineau enorm la mine. Povestim și povestim. Petru e foarte atent mai ales la poveștile despre cum mă comportam la liceu, ca profesor. Nu-i scapă nimic, deși pare că nu îl interesează aspectul...

Mâncăm și rămânem în oraș până seara târziu, făcând planuri peste planuri, vorbind, evident, despre descifrarea manuscriselor, pre-cum și despre viitorul spectacol pe care vreau să-l pun în scenă la Ipotești (*Eminescu-acasă*), de care Petru vorbește foarte frumos, după ce la Ipotești îi prezentasem un scenariu. Sunt încântat. Am luat deja legătura cu câțiva prieteni de la Filarmonică, întrucât spectacolul este conceput în mișcare, implicați fiind și instrumentiștii.

Seară frumoasă și plină. Petru ne citește din *Pasărea Phoenix*, cu totul remarcabil și impresionant. Mă roagă să recit poezia lui, *Netrăitul*. Este atent, fără să se uite la mine. Fuma și privea în gol. Apoi, a remarcat nuanțele diferite ale recitării prezente față de cum o făcusem singuri, la Ipotești. *Abia acum înțeleg că ai înțeles* – îmi spune –, iar profesoara rămâne nedumerită. Nu face efortul de a-i explica. Era cumva taina noastră și prefera să nu explice. Așa era omul Petru Creția.

Înainte de plecare îl rog să ne citească *Floare de tei*... (Și-acum îmi sună în urechi intonația ritmată a unui text formidabil reconstituit de Petru din manuscrisele lui Eminescu. Și asta cu atât mai mult cu cât e vorba de spațiul ipoteștean). De la tonurile adânci ale fiecărui început de strofă și până la finalul atât de frumos și nuanțat, Petru citește poezia ca un val care spală nisipul în asfințit; nici agresiv, nici moale, cu tărie interioară, iar și iar, până când nisipul își aduce aminte că a fost piatră... Plecăm târziu, pe la miezul nopții.

Același drum la Ipotești, apoi mă întorc acasă. Lucrez până târziu, selectând noi și noi texte din proza lui Eminescu, localizând atmosfera ipoteșteană. În proza intitulată *La curtea cuconului Vasile Creangă* găsesc elemente sugestive pentru atmosfera incitei gospo-dăriei de la Ipotești, dar și schițe de portret ale fraților și părinților. Mă culc târziu, purtând în gând tonul și nuanțele recitării oferite de Petru, imitându-i în gând și fără să vreau tonalitatea specifică: *Floare de tei,/ Cît de curând te treci/ Ochilor mei lucind/ Te-i arăta pe veci.// Floare de vad,/ Asemeni zorilor,/ Căderii florilor/ Stelele cad.// Flori de cireș,/ Cine te-a pus cîndva/ Plutind în calea mea/ Dulce să ieși?*

3 februarie 1992. – ZIUA 52 – Reluăm ideea propusă de Petru încă din primele zile ale sosirii sale la Ipotești în legătură cu alcătuirea *ediției naționale* de *Poezii*. Mă întreabă direct cum aș vedea eu alcătuirea ei. Îi spun ce cred, fără să am experiență în domeniul editării. Am observat că Petru are acest obicei: te lasă să vorbești, ascultându-te cu atenție până la capăt, apoi face – mai mult pentru sine – un fel de rezumat la ceea ce-ai spus, urmându-și gândul, selectând mai ales ce-i valoros din tot ce-ai susținut. Apoi își expune părerea, ținând să remarce importanța relecturării atente a manuscriselor, făcând asupra acesteia o teorie bine legată. Nu-mi dă dreptate formal ci aduce în plus argumente la care nu mă gândisem.

Se uită lung la mine, apoi vorbește despre cum ar trebui să fie alcătuită ediția: ar trebui să cuprindă totalitatea poeziilor, datate după ultimile cercetări; făcute toate corecturile de lecțiuni greșite de până acum, la care să se adauge ineditele, precum și versurile răzlețe (*unele absolut geniale, ca cel remarcat de Dinu Noica: «Ca o spaimă împietrită/ Ca un vis încremenit»!*). După o scurtă pauză, dându-și seama de cacofonia produsă, îmi face o întreagă teorie asupra caco-foniilor, susținând că nefolosirea lor, cel puțin în anumite cazuri, este o prostie; că le moștenim de la latini și că ei nu se fereau de ele cum se feresc astăzi unii *ca dracul de tămâie. Hiba e în altă parte: dacă n-ai nimic de spus, sigur că o cacofonie e supărătoare. Dacă ai, atunci ea devine legitimă.*

Continuă adăugând că nu trebuie uitate dicționarele de rime. À propos de dicționarul de rime, Petru visa la o ediție computerizată a tuturor textelor eminesciene, așa cum văzuse în Anglia, pentru opera lui Shakespeare. Dar visa mai întâi la o ediție tipărită pe hârtie *velină* și de dimensiuni mult mai mici. *Ediția academică e greoaie; dacă cineva ia un volum să-l citească în pat – spre exemplu – îi rupe mâinile. Cele scoase până acum sunt mult prea mari și prea grele față de cum se editează astăzi în lume.*

E prima oară când adoarme înaintea mea, dar se trezește mult mai devreme. Ca întotdeauna.

4 februarie 1992. – ZIUA 53 – Astăzi bibliotecara ne curmă tot entuziasmul serii precedente. Încercând să lucreze de dimineață, după obicei, Petru începe să-și iasă din albie, în ciuda sfatului pe care mi-l dăduse altădată. Intră la mine, izbucnind: *sunt sătul de incompetenți, fără drag de carte și fără drag de Eminescu! Îmi relatează furios ce i s-a întâmplat și î*mi cere imperativ s-o dau afară pe «*incompetenta*», «*nebuna*», «*mujica*». *Este imposibil să lucrezi cu astfel de oameni! Nu se poate să-mi dea doar o carte pe zi, numai pentru că așa vrea ea! Pleavă mediocră, bătrâne! Și-i vezi cum toți mișeii ăștia fac punte, unindu-se-n izbîndă? Se unesc în mediocritatea lor taman împotriva celor care simt că-i depășesc! Sunt nisipul mișcător al provincialismului de toate felurile!*

Răul era de fapt în altă parte, căci unii sunt făcuți *numai* pentru asta. Se va vedea chiar în zilele următoare. Oricum a reușit să ne strice întreaga zi. Petru se-nvârte prin cameră, în birou și prin curte, nemaigăsindu-și locul de furie, nemaiputând să lucreze nimic toată ziua. Mare păcat.

În astfel de momente era mai bine să-l lași în pace. După o vreme, când se limpezea, te căuta el, ca și cum nu s-a întâmplat nimic.

5 februarie 1992. – ZIUA 54 – După ce întoarcem lucrurile pe toate părțile, ajungem la concluzia că s-a insistat cu tot dinadinsul să ne fie băgată pe gât această donație, numai de dragul unui ins care vroia să-și lege numele de Ipotești. Omul este impertinent de insistent, căci ne pistonează cu telefoanele, dar nu ne nimerește pe nici unul. Se pare că nu i-au fost îndeajuns vorbele lui Petru, în mijlocul colocviului, la bibliotecă. Reușește în schimb să ațâțe pe toată lumea împotriva noastră. Ce-i și mai grav e că îi îndoctrinează și pe bibliotecari... Oricum, complotul e gata,

iar postura în care mă aflam era una ingrată: pe „domnișoara bibliotecară" nu puteam s-o dau afară, căci era angajata Bibliotecii Județene și doar tranferată la Ipotești, așa încât noi eram realmente legați de mâini și de picioare.

Cum scandalul ia amploare, Inspectorul șef de la Cultură ne invită la el să clarificăm situația. (După obiceiul cunoscut, s-au plâns tot cei din... opoziție). Au mai venit la întâlnire: bibliotecara „noastră", directoarea Bibliotecii din Botoșani, precum și o altă doamnă de la Bibliotecă, purtând un nume ciudat. După ce s-au spus tot felul de lucruri, am reușit să ne expunem și punctul nostru de vedere: toată lumea ia apărarea bibliotecarei, ceea ce-l înfurie pe Petru, punând-o la punct într-o manieră tranșantă. Ne întrebăm de ce am mai fost chemați... Șefi alunecoși... La despărțire, Petru ține să-mi facă mărturisirea următoare: ăștia-s ca focul, frate, torni apă pe unul și s-aprinde pe celălalt, punându-te într-o situație imposibilă! Iar după o pauză: – *Cum ai rezistat, bătrâne, cu sicofanții!?*

Să rezumăm așadar, Petru susține pe bună dreptate că noi nu avem nevoie de o *bibliotecă pe care s-o privim*, ci avem nevoie de *o bibliotecă de lucru!* Enervat de dezacordurile făcute de antevorbitori, apăsa cuvintele, accentuându-le, crezând că în felul acesta lucrurile vor fi înțelese și astfel clarificate. Nicidecum. E scârbit în mod real de perfidia cu care se pune problema, căci reprezentantele Bibliotecii pledau, împotriva logicii firești, pentru preluarea donației de către Memorial: *este o donație specializată pe Eminescu, așa că locul ei ar trebui să fie la Ipotești etc. etc.* Dar cum să dai patru milioane de lei pentru catalogul donației, când la Ipotești nu există decât o mașină de scris la care nu se poate lucra? Era oare atât de greu de înțeles un lucru atât de simplu?

Așa cum se întâmplă îndeobște în provincie, lucrurile nu se clarifică. Nu se clarifică nimic. Rămân atârnate toate undeva în ceață. Tot drumul, Petru mă întreabă *cum am rezistat cu asemenea specimene!?*

6 februarie 1992. – ZIUA 55 – Amândoi la Ipotești, făcând planuri în legătură cu trecerea Memorialului la Ministerul Culturii, cu gândul că poate cei de acolo vor înțelege mai bine situația. Suntem îndârjiți, deși Petru este pur și simplu scârbit de optica... locală. Primește telefon de la Ofelia. (O cunoscusem pe Ofelia încă din vara cursului de greacă veche, când venise la Ipotești împreună cu Petru și fetița ei, o copilă extrem de simpatică. Va deveni o actriță foarte serioasă și extrem de talentată, obținând premii internaționale. Astăzi, când o văd la televizor, nu-mi vine să cred că e păpușica aceea mică, de la Ipotești, pe care Petru o îndruma cu atâta competentă răbdare). În legătură cu instruirea copilei, Petru ține să îmi spună că trebuie *să învățăm a ști blândețea dacă n-o avem sădită în noi*. Lucrul mă miră întrucâtva, pentru că el făcea extrem de rar mărturisiri care să țină de intimitatea lui sau a celor apropiați. Iar când o făcea, era *en passant*, ironizându-se. A încheiat discuția citându-mi din Sfântul Pavel: *să nu apună soarele peste mânia noastră...*

7 februarie 1992. – ZIUA 56 – La șase seara, o așteptăm pe Ofelia la aeroportul de la Salcea (40 de kilometri de Ipotești). Mi s-a părut obosită de drum, dar iubitoare și oarecum spășită, ca o măicuță care mimează rugăciunea. Facem întâi ceva cumpărături din Botoșani, după care margem cu toți la Ipotești. Stăm până târziu, povestind și bând câte un păhăruț de vodcă. Spre hazul tuturor, Ofelia ne povestește cum, liceeană fiind, o invita câte un băiat la cofetărie, oferindu-i câte un pepsi, care-ți venea înapoi pe gât; *mai bine-mi dădea o vodcă, așa cum ați făcut voi!* Ne ironiza și se ironiza, iar noi intram în jocul ei, distrându-ne, povestind vrute și nevrute, ca la o întâlnire între prieteni.

Ofelia îmbrățișează repede ideea lui Petru de a se stabili la Ipotești, în slujba lui Eminescu. Îl felicită pentru hotărâre. Petru are atitudinea unui om ușurat de o povară ascunsă. Plec acasă cu gândul să mai lucrez. Pe drum mă gândesc la faptul că a citat din *Corinteni* despre *atotputernicia dragostei*, pusă înaintea credinței și a speranței...

9 februarie 1992. – ZIUA 57 – Vorbim de câteva ori la telefon, căci toată ziua am avut de alergat pe la aceleași prefecturi, consilii, inspectorate, primării etc. Seara mă sună Petru cu vestea că Ofelia are o idee minunată, pe care el *o îmbrățișează total: o masă rotundă la «România literară» în problema Ipoteștilor.* Mă urc în mașină și în opt minute sunt acolo. Facem planuri amănunțite: cine trebuie să vină, cine să vorbească, dar mai ales cum să fie făcută prezentarea. Ne uităm spre Petru și evident că ia asupră-i această sarcină. Se face o listă întreagă cu cei care vor fi invitați; tot nume mari. Se discută angajarea Ofeliei la Memorial. Petru îmi dă comentariile la *Scrisorile* eminesciene. Mă delectez cu ele tot restul nopții, reținând: «Scrisorile» pe care le veți citi își iau numele de la «Epistu»-lele *lui Horațiu. Epistulele sau scrisori pentru că sunt poeme adresate cuiva anume, unui prieten, unui apropiat, unui protector, lui Lollius, lui Tiberius Claudius Nero, lui Mecena. Titlul nu evocă mai mult decît ideea dedicării amicale sau omagiale, fără prea mare legătură între poem și dedicator și, de asemenea, fără nimic din protocolul sau contingențele unei scrisori. Iar Eminescu nu numește nici un adresant, acceptă doar un model ilustru și se simte în stare să fie la înălțimea lui. Ceea ce a și fost, fie spus fără nici o părtinire: nici cele cinci scrisori ale poetului român nu au nimic de invidiat celor treizeci ale înaintașului său roman, și nici româna latinei. Și de altfel ele se cuvin considerate în sine, una cîte una, rămînînd la urmă să vedem ce anume au ele în comun* [...]. *Dar să luăm aminte: în adîncul unei asemenea teoreze lirice se află un suflet însetat de puritate și de beatitudine, năzuind spre ceva de neatins și sfîșiat de o dezamăgire fără leac, căutîndu-și pacea în gîndul neființei.*

Adorm târziu, spre dimineață. Visez (sau în trezvie?) că Petru ne vorbește amândurora despre Marcus Aurelius, citând ceva de genul *sapă înlăuntrul sinelui*, iar eu zâmbeam, pentru că eram lângă apă și săpam... în nisip. Ofelia apărea și ea, dar curios, asculta totul trecând o apă care curgea zgomotos, despărțindu-ne tot mai mult...

11 februarie 1992. – ZIUA 58 – Facem ultimile modificări la planurie schițate în legătură cu proiectata *masă rotundă* de la București. Hălăduim cu toți prin Botoșani. Ne place berea ungurească. Pornind de la bere alunecăm

încet, încet spre politică; Iliescu, ungurii, podurile de flori de peste Prut. Petru ne ține o lecție de democrație, dând exemple despre cum se realiza aceasta în Grecia antică. E o mare și instructivă plăcere să-l asulți, cu atât mai mult cu cât el nu povestește ca să te învețe, ori să-ți dea lecții. El spune ce spune, așa, ca să întărească ceea ce știi... Minunată delicatețe cultural-educativă...

Ne-a vorbit apoi de Atena lui Teofrast în aceeași manieră. Petru este întruchiparea omului *tobă de carte*, iar delicatețea lui din acest punct de vedere nu are margini; îți spune ceea ce știe fără să ai senzația că predă de sus, de la o *catedra universalis* la care cu greu poți ajunge tu, neștiutorul. Puțini cărturari procedează în felul acesta. Toți dau cu tifla, arătându-ți cât de neștiutor ești.

13 februarie 1992. – ZIUA 59 – Petru și Ofelia pleacă la București să discute cu Nicolae Manolescu în legătură cu proiectata noastră activitate. Îi conduc la avion. În aeroport, Petru își dă seama că nu are buletinul la el; îl uitase la Ipotești. Mă fulgeră gândul să mă întorc și să i-l aduc, dar la un calcul sumar ne dăm seama că nu m-aș fi putut încardra în timp. Propun să încercăm fără buletin. Atunci nu era strictețea de acum.

Intru în birourile conducerii aeroportului și explic situația, accentuând despre cine e vorba. Un lucrător de la pază, nu numai că îl cunoaște, dar îi spune că l-a auzit de multe ori la radio, noaptea, citind din Eminescu. Sunt uimit și încântat. Câteodată, moldovenii te surprind plăcut, căci, fără să facă paradă de ceea ce știu, sunt chiar mai bine informați decât „Miticii" capitalei. Petru este vădit încântat și o vreme stă de vorbă cu el, mai ales că era paznicul și nu directorul aeroportului. Grozav îi mai plac oamenii simpli. Oamenii simpli, nu cei deghizați în oameni simpli. I se permite călătoria. Ne luăm rămas bun, nu înainte de a-mi spune: *cu astfel de oameni poți vorbi orice. E o plăcere să-i asculți și nu sar în sus dacă le spui un adevăr drept în față, așa cum se cuvine.* Drum trist și pustiu înapoi. Singur.

14 februarie 1992. – ZIUA 60 – Seară lungă cu profesoara lui Bădiliță. Evident că discutăm despre Petru. Citim din *Norii*, din *Pasărea Phoenix*, precum și din corespondența lui Eminescu, făcând analogii între Petru și ilustrul său model. Îl sunăm, dar o vreme nu răspunde nimeni la telefon. Pe la zece, Petru ridică receptorul, deși nu-i recunosc vocea: – *Cu domnul Petru Creția, vă rog...* Imi răspunde imediat: – *Bătrâne, la numărul acesta nu răspund decât eu la telefon.* Era un pic răgușit. Se bucură să ne audă. Se bucură că îl pomenim. Mă întreabă dacă am mai lucrat la volumul despre Ipotești. Îmi spune ceva despre *deplinătatea vredniciei*, atenționându-mă că *nu trebuie să treacă o zi fără să faci/înveți ceva...*

Nu știu să explic de ce, dar pe moment, nu eram dispus să vorbesc despre ce lucrez, cu atât mai mult cu cât el știe că mă pasionează detectivistica literară la care m-am angajat cu multă credință, așa că nu prea îi dau multe amănunte. După ce s-a încheiat convorbirea, povestim despre apucăturile lui Petru, despre „ciudățeniile" lui, dar și despre nemaipomenitele frumuseți intelectuale ale omului. Profesoara îl prețuiește mult și din inimă, fără nici un soi de mimetism.

15 februarie 1992. – ZIUA 61 – La telefon cu Petru și Ofelia. Mă anunță că în locul celor planificate de noi la Ipotești, se va organiza, pe aceeași temă o conferință de presă la Muzeul Literaturii Române din București. Mă bucur mult și îi felicit. Îi simt și pe ei la fel de bucuroși. Ofelia ține să-mi spună că realizarea mesei rotunde este meritul lui Petru, cunoscut cu toți cei la care au apelat. Zâmbesc fără să mă vadă nimeni. După ce-mi epuizez entuziasmul, mă gâdesc la faptul că plecaseră amândoi să obțină un acord al lui Nicolae Manolescu, nicidecum acordul Muzeului. Probabil Manolescu i-a refuzat. Au apelat atunci la Alexandru Condeescu, întrucât le era cu mult mai la îndemână. De ce nu mi-au spus? (Mai târziu, Petru a confirmat presupunerea mea).

16 februarie 1992. – ZIUA 62 – Călătoresc la București, întâlnindu-l în tren pe senatorul de Botoșani. Profit de ocazie și îi povestesc ce vrem să înfăptuim la Ipotești. Îi relatez toate demersurile pe care le făcusem până atunci, neuitând să-i spun că beneficiem acum și de ajutorul și autoritatea lui Petru Creția. Se bucură și i se pare normal ca Poetul *național* (evident!) să aibă reprezentativitate națională, dar habar n-are cine e Petru Creția... Înțelegând că stăm prost cu banii de cazare, mă invită la hotelul la care este cazat și el. Mă costă ieftin. Renasc obiceiurile de dinainte de '89, când potentații aveau facilități excesive față de noi, muritorii de rând.

Mă culc târziu, căci mai notez câte ceva din ceea ce s-a întâmplat peste zi. Directoarea Sărmăluță este fără voia mea în centrul notițelor. Cum am avut parte numai de astfel de șefi? Pentru a-și acoperi neștiința, minunata noastră conducătoare vorbește întruna vrute și nevrute, *vorbește ca o învățătoare de țară* – cum se exprima șeful ei, mare om al Partidului. Îmi sună în urechi spusele lui Petru despre prostie (îi repugnau proștii cum n-am mai întâlnit un altul ca el): *cum știu ei să conceapă o idee năroadă și cu câtă ușurință, ca apoi să nu se mai poată despărți de ea, plictisindu-te și enervându-te la culme!*

Îmi notez o întreagă teorie făcută de cărturar asupra comportamentului proștilor și cum se bagă ei în seamă, debitându-ți întruna nimicurile lor. Dacă te simt mai slab de înger, devin cu atât mai zeloși. (Aici cărturarul se asemăna cu bunica. Mult cred că le-ar fi plăcut să stea de vorbă amândoi, cu atât mai mult cu cât bunica era transilvăneancă din Brețcu – Brașov. Cu bunica nu te jucai în vorbe, căci era cam dintr-o bucată. Iar vorba ei era vorbă. Așa pretindea și celorlalți). Mai notez din ce discutasem cu o zi înainte: cum îi povestesc, dându-i exemple vii, că eu sunt unul dintre aceia care am lipici la astfel de specimene. Dar am atâta, încât la o nuntă, spre exemplu, vin lângă mine, nu unul, ci doi dobitoci care se întrec în a-mi spune *veninoasele nimicuri* sau cine știe ce poveste de familie, neinteresantă și stupidă până-n margini. Petru se distrează și mai și atunci când îi relatez faptul că dacă te văd că nu ești atent, ipochimenii în cauză te strâng de mână ori chiar de genuchi, vrând să te țină treaz, atitudini care realmente mă scot din sărite. Notez și faptul că, după ce mă ascultă, distrându-se, îmi dă un sfat pe măsură: – Întoarcele spatele pur și simplu. A doua oară nu-ți vor mai strânge mîna.

Arhiva ediţiilor Eminescu

POESII

DE

MIHAIL EMINESCU

Ediţia a opta

*

A opta mie de exemplare

*

Cu o notiţă biografică de T. Maiorescu

BUCUREŞTI

Editura Librăriei Socecŭ & Comp.

1901

PREFAŢA LA EDIŢIA D'INTAI

Colecţia de faţă cuprinde toate poesiile lui Eminescu, publicate in *Convorbiri Literare* de vre-o doisprezece ani incoace, precum şi cele aflate până acum numai in manuscript pe la unele persoane particulare.

Publicarea se face in lipsa poetului din ţară. El a fost totdeauna prea impersonal şi prea nepăsător de soarta lucrărilor sale, pentru a fi putut fi induplecat să se ingrijească insuş de o asemenea culegere, cu toate stăruinţa amicilor săi literari.

Poesiile, aşa cum se presentă in paginele următoare, nu sunt dar revĕzute de Eminescu şi sunt prin urmare lipsite de indreptările ce avea de gând să le facă, cel puţin la cele vechi *(Venere şi Madonă, Mortua est, Egipetul, Noaptea, Ănger de pază, Impĕrat şi proletar, Rugăciunea unui Dac, Ănger şi Demon).*

IV

Dacă totuş am publicat aceste poesii impreună cu celelalte aşa cum se găsesc, am făcut'o dintr'un simţimênt de datorie literară. Trebuiau să devie mai uşor accesibile pentru iubitorii de literatura noastră toate scrierile poetice, chiar şi cele incepătoare, ale unui autor, care a fost inzestrat cu darul de a intrupa adânca sa simţire şi cele mai inalte gândiri intr'o frumuseţă de forme, sub al cărei farmec limba română pare a primi o nouă viaţă.

T. Maiorescu.

Bucureşti, Decemvrie 1883.

POETUL EMINESCU

Tênăra generaţie română se află astăzi sub influenţa operei poetice a lui Eminescu.

Se cuvine dar să ne dăm samă de individualitatea omului, care a personificat in sine cu atâta strălucire ultima fază a poesiei române de astăzi.

Viaţa lui externă e simplă de povestit, şi nu credem, că in tot decursul ei să fi avut vre-o intimplare din afară o inriurire mai insemnată asupra lui. Ce a fost şi ce a devenit Eminescu, este resultatul geniului sĕu innăscut, care era prea puternic in a sa proprie fiinţă, incât să'l fi abătut vre-un contact cu lumea de la drumul sĕu firesc. Ar fi fost crescut Eminescu in România sau in Franţa şi nu in Austria şi in Germania; ar fi moş-

VI

tenit sau ar fi agonisit el mai multă sau mai puţină avere; ar fi fost aşezat in hierarchia Statului la o posiţie mai inaltă; ar fi intîlnit in viaţa lui sentimentală orce alte figuri omeneşti: Eminescu remânea acelaş, soarta lui nu s'ar fi schimbat.

Născut la 15 Ianuarie 1849 in Botoşani, primind prima invĕţătură la gimnasiul din Cerněuţi, părăsind la 1874 scoala pentru a se lua după trupa de teatru a d-nei Fanni Tardini prin România şi prin Transilvania, părăsind şi această trupă pentru a se arunca cu cea mai mare incordare in studii felurite la Viena, susţinut acolo şi la Berlin in parte prin contribuţiile unor amici literari, numit intre 1874 şi 1876 revisor scolar şi bibliotecar la Iaşi, destituit şi dat in judecată de guvernul următor, insărcinat apoi cu redacţia ziarului «Timpul», incălzit din vreme, dar numai sporadic de farmecul unor femei, de la care au rĕmas in poesiile lui câte-va urme de pĕr bălai, de ochi intunecaţi, de mâne reci, de *un nu ştiu ce* şi *nu ştiu cum,* lovit in Iunie 1883 de isbucnirea nebuniei, al

VII

cărei germen era din naştere indreptat intru câtva la inceputul anului 1884, dar degenerat in forma lui etică şi intelectuală, apucat din nou de nemiloasa fatalitate ereditară, Eminescu moare la 15 Iunie 1889 in institutul de alienaţi din Bucureşti.

La o privire superficială, fuga lui Eminescu de la gimnasiu după o trupă de actori, darea lui in judecată, activitatea lui ca redactor de ziar, care adecă nu s'ar putea explica decât prin necesităţi materiale, lipsa de orce distincţii convenţionale, de premiuri academice, de decoraţii ş. c. l., toate aceste, puse in legătură mai ales cu isbucnirea alienaţiei mentale, par a da vieţei sale o coloare romantică, şi unele reviste şi ziare, care l-au ignorat câtă vreme era în toată vigoarea lui, au găsit aici prilegiul de a'şi arăta sentimentalitatea şi de a acusa societatea română, că ar fi lăsat un asemenea om nebăgat in samă şi intr'o miserie, din causa căreia ar fi nebunit.

Noi credem, că aceste apreţieri sunt greşite.

VIII

Ceea ce caracterizează mai întâi de toate personalitatea lui Eminescu, este o așa de covîrșitoare inteligență, ajutată de o memorie, căreia nimic din cele ce'și intipărise vre-odată nu-i mai scăpa (nici chiar în epoca alienației declarate), incât lumea, in care trăia el, după firea lui și fără nici o silă, era aproape exclusiv lumea ideilor generale ce și le insușise și le avea pururea la îndemână. In aceeaș proporție tot ce era cas individual, intîmplare externă, convenție socială, avere sau neavere, rang sau nivelare obștească, și chiar soarta externă a persoanei sale ca persoană, ei erau indiferente. A vorbi de miseria materială a lui Eminescu insemnează a intrebuința o expresie nepotrivită cu individualitatea lui și pe care el cel d'intâi ar fi respins-o. Cât i-a trebuit lui Eminescu pentru ca să trăiască in accepțiunea materială a cuvêntului, a avut el totdeauna. Grijile existenței nu l'au coprins niciodată in vremea puterii lui intelectuale; când nu câștiga singur, il susținea tatăl său și'l ajutau amicii. Ear recunoașterile publice le-a desprețuit totdeauna.

IX

Vre un premiu academic pentru poesiile lui Eminescu, de a cărui lipsă se plânge o revistă germană din București? Dar Eminescu ar fi întîmpinat o asemenea propunere cu un rîs homeric sau, după disposiția momentului, cu acel suris de indulgență miloasă ce'l avea pentru nimicurile lumești. — Regina României, admiratoare a poesiilor lui, a dorit să'l vadă, și Eminescu a avut mai multe convorbiri literare cu Carmen Sylva. L-am văzut și eu la Curte și l-am văzut păstrând și aici simplicitatea incântătoare ce o avea in toate raporturile sale omenești. Dar când a fost vorba să i se confere o distincție onorifică, un *bene-merenti* sau nu știu ce altă decorație, el s'a impotrivit cu energie. Rege el insuș al cugetărei omenești, care alt Rege ar fi putut să'l distingă? Și aceasta nu din vre-o vanitate a lui, de care era cu desăvîrșire lipsit, nu din sumeția unei inteligențe excepționale, de care numai el singur nu era știutor, ci din naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideală, pentru care orce coborîre

X

in lumea convențională era o supărare și o nepotrivire firească.

Cine și dă samă de o asemenea figură, va înțelege indată, că nu'l puteai prinde pe Eminescu cu interesele care ademenesc pe cei mai mulți oameni. Luxul stării materiale, ambiția, iubirea de glorie nu a fost in nici un grad obiectul preocupărilor lui. Să fi avut ca redactor al «Timpului» mai mult decât a avut, să fi avut mai puțin: pentru micele lui trebuințe materiale tot atât era. Numai după isbucnirea nebuniei, in intervalele lucide, in care se arătau insă feluritele forme de degenerare etică obicinuite la asemenea stări, devenise lacom de bani.

Prin urmare legenda, că miseria ar fi adus pe Eminescu la nebunie, trebue să aibă soarta multor alte legende, să dispară inaintea realității.

Și nici munca specială a unui redactor de ziar nu credem că trebue privită la Eminescu ca o sforțare impusă de nevoie unui spirit recalcitrant. Eminescu era omul cel mai silitor, vecinic cetind, meditând, scriind.

XI

Lipsit de orce interes egoist, el se interesa cu atât mai mult la toate manifestările vieței intelectuale, fie scrierile vre unui prieten, fie cetirea a tot ce se publica in literatura română, fie isvoarele istorice, despre care avea cunoștința cea mai amănunțită, fie luptele politice din țară. A se ocupa cu una din aceste chestii, a cugeta și a scrie asupra lor, era lucrul cel mai potrivit cu felul spiritului său. Și energia cu care a redactat «Timpul», inălțimea de vederi, ce apare in toate articolele lui, puterea neuitată, cu care incontra frasei despre *naționalismul* liberal al partidului de la guvern a opus importanța elementului autochton, sunt o dovadă pentru aceasta.

Cu o așa natură, Eminescu găsea un element firesc pentru activitatea sa în toate situațiile, in care a fost pus. La bibliotecă, pentru a'și spori comoara deja imensă a memoriei sale; ca revisor scolar, pentru a stărui cu limpezimea spiritului său asupra nouelor metode de invățămênt; in cercul de amici literari, pentru a se bucura fără invidie sau

a rîde fără rĕutate de scrierile cetite; la redacția «Timpului», pentru a biciui fraseologia neadevĕrată și a formula sintesa unei direcții istorice naționale: in toate aceste ocupări și sfere, Eminescu se afla fără silă în elementul sĕu.

Dacă a nebunit Eminescu, causa este exclusiv internă, este înăscută, este ereditară. Cei ce cunosc datele din familia lui, știu că la doi frați ai sĕi, morți sinucigi, a isbucnit nebunia înainte de a sa și că această nevropatie se poate urmări in linie ascendentă.

De altminteri și in vremea in care spiritul ĕi era in vigoare, felul traiului sĕu făcuse pe amici să se teamă de resultatul final. Viața lui era neregulată; adese se hrănea numai cu narcotice și excitante; abus de tutun și de cafea, nopți petrecute în cetire și scriere, zile intregi petrecute fără mâncare, și apoi de odată la vreme neobicinuită, după miezul nopții, mâncare și băutură fără alegere și fără mĕsură: așa era viața lui Eminescu. Nu această viață i-a causat nebunia, ci germenele de nebunie inăscut a causat

această viață. Ceea ce o dovedește, este, că toate încercările, adese-ori și cu stăruință repetate de unii prieteni ai sĕi, nu au fost in stare să'l aducă la un trai mai regulat.

Și nici de nefericiri, care ar fi influențat sănătatea intelectuală sau fisică a lui Eminescu, nu credem că se poate vorbi. Dacă ne-ar întreba cine-va: a fost fericit Eminescu? am respunde: cine e fericit? Dar dacă ne-ar întreba: a fost nefericit Eminescu? am rĕspunde cu toată convingerea: nu! Ce e drept, el era pĕtruns de ideile lui Schopenhauer, era prin urmare pesimist. Dar acest pesimism nu era redus la plângerea mărginită a unui egoist nemulțumit cu soarta sa particulară, ci era eterizat sub forma mai senină a melancoliei pentru soarta omenirii indeobște; și chiar acolo, unde din poesia lui străbate indignarea in contra epigonilor și a demagogilor înșelători, avem a face cu un simțimênt estetic, iar nu cu o amărăciune personală. Eminescu, din punct de vedere al egoismului cel mai nepăsător om ce și'l poate închipui cine-va, precum nu putea fi atins de

un simțimênt prea intensiv al fericirii, nu putea fi nici expus la o prea mare nefericire. Seninătatea abstractă — eată nota lui caracteristică, in melancolie ca și in veselie. Și lucru interesant de observat: chiar forma nebuniei lui era o veselie exsultantă.

Când venea în mijlocul nostru cu naivitatea sa de copil, care ĕi câștigase de mult inima tuturor, și ne aducea ultima poesie ce o făcuse, o refăcuse, o rafinase, căutând mereu o formă mai perfectă, o cetea par'că ar fi fost o lucrare străină de el. Nici odată nu s'ar fi gândit măcar să o publice: publicarea ĕi era indiferentă, unul sau altul din noi trebuia să'i ia manuscrisul din mână și să'l dea la «Convorbiri».

Și dacă pentru poesiile lui, in care și-a intrupat sub o formă așa de minunată quintesența cugetărilor și simțirilor, se mulțumea cu emoțiunea estetică a unui mic cerc de amici, tără a se gândi la nici o satisfacție de amor-propiu; dacă el se considera oarecum ca organul accidental, prin care insăș poesia se manifesta, așa incât ar fi primit

cu aceeaș mulțumire să se fi manifestat prin altul: ne este permis a conchide, nu numai că era nepăsător pentru intîmplările vieței externe, dar și chiar că in relațiile lui pasionale era de un caracter cu totul neobicinuit. Cuvintele de amor fericit sau nefericit nu se pot aplica lui Eminescu in accepțiunea de toate zilele. Nici o individualitate femeiască nu'l putea captiva și ținea cu desăvîrșire in mărginirea ei. Ca și Leopardi in *Aspasia*, el nu vedea în femeia iubită decât copia imperfectă a unui prototip nerealizabil. Îl iubea intêmplătoarea copie sau îl părăsea, tot copie rĕmânea, și el se refugia cu melancolie impersonală intr'o lume mai potrivită cu el, in lumea cugetării și a poesiei. De aici «Luceafĕrul» cu versurile de la sfârșit:

Ce'ți pasă ție, chip de lut.
Dac'oi fi eu sau altul?
Trăind in cercul vostru strimt,
Norocul vĕ petrece;
Ci eu in lumea mea mĕ simt
Nemuritor și rece.

T. Maiorescu.

București, Octomvrie 1897.

UNIVERSALIS

Mark Talov (1892 – 1969)

S-a născut în familia unui tâmplar. Studii primare precare, pleacă din şcoală după patru ani de învăţătură. Primele versuri le publică în anul 1908, iar în 1912 editează volumul de debut „Pădure-n amurg". Peste un an, îl cunoaşte pe poetul Feodor Sologub, care a influenţat evoluţia sa literară. În acelaşi an, fiind soldat pălmuit de un superior, trece ilegal graniţa. Peste un timp, se stabileşte la Paris, unde devine o figură vizibilă a „Montparnasse-ului rus". În 1915 se călugăreşte în Mănăstirea Franciscană din Touraine, însă curând revine la Paris. Publică în presa emigranţilor ruşi. Împreună cu poetul şi coregraful Valentin Parnah, este cofondatorul cabaretului „Salonul poeţilor". Îi cunoaşte pe Gaillaume Apollinaire şi Pablo Picasso, leagă prietenie cu Max Jacob, Amadeo Modigliani etc., etc. În emigraţie, publică două cărţi: „Dragostea şi foamea" (1920), „Existenţă dublă" (1922). În 1923, via Berlin, se întoarce în Rusia, de unde îi scrie poetului şi pictorului dadaist/ avangardist Serghei Şarşun: „Corpul poeziei noastre a fost despicat în două şi ambele sale părţi trăiesc fără a şti nimic una de cealaltă".

Locuieşte la Moscova, lucrează în presa periodică. A fost prieten apropiat cu Osip Mandelştam, Nikolai Aseev, Arseni Tarkovski. A tradus poezie din câteva limbi (engleză, franceză, spaniolă, italiană, portugheză ş.a.).

În traducerea şi prezentarea lui Leo BUTNARU

Mark TALOV

DIN ADÂNCURI

Pentru Mille Lioni

Eu, menestrelul Rusiei,
Mark-Maria-
Ludovic Talov, acum mă pregătesc
Să le spun oamenilor
despre dragostea mea
Şi despre marea ură faţă de viaţă.

Sper ca necomplicata povestire
Să-şi poată găsi simplul limbaj
Pe înţelesul tuturor.
Voi spune adevărul şi numai
adevărul. Dezvăluind
Toate colţurile tainice ale sufletului,
Astfel eu însumi le voi vedea.

– Intră-mi în suflet, tu,
Trândav judecător al faptelor mele,
Tu, ucigaşul meu!... În
faţa ta îmi voi revărsa
Sentimentele, ca la
suprema spovedanie,
În faţa clipei fatale. Le
vei înţelege tu,
Cititorul meu, chinuitorul
şi călăul meu;
Le vei înţelege, fiindcă
aceste sentimente
Sunt ca oglinda: în ea se
va reflecta adevărat
Întreaga-ţi viaţă, năzuinţele tale.
Geaba te gândeşti să te
fereşti din faţa ei
Sau să-ţi acoperi ochii,
Pentru că gândurile,
imaginile şi simţurile,
Pe care eu le-adun în
aceste cântece,
Sunt ale tale, – de altfel,
Parcă poţi de tine însuţi să fugi?
Oricât ai încerca să fugi de umbră,
Ea se va ţine mereu pe urmele tale
Şi, pentru ca umbra să
nu te mai deranjeze,
Trebuie chiar tu să dispari pe veci!
Iar eu am vrut să fug
cât mai departe
De mine însumi, însă chiar
şi-n câmpul deschis
În faţa cerului curat, asemeni
sufletului de copil,
Ca pe o beznă – întunecata
inimă îmi port.

Acolo ciocârlia cea
dintâi, floarea dintâi
Îmi aruncară-n faţă grea mustrare,
Întrebându-mă ce am
făcut cu viaţa,
Ce am făcut cu luminosul suflet

Pe care Domnul mi le-a
dăruit, – ce greu,
Ce ruşinos şi dureros
mi-era să-ascult
Toate astea!
O, Dumnezeule!… Ce-am
făcut cu mine,
Tu ai văzut de-acolo,
din Tăriile Tale,
Însă eu mă jur chiar
pe Înălțimea Ta,
Pe orbirea şi pe căderea mea:
Nu am vrut să trăiesc astfel. Pe veci
Odată cu voința, sufletul
mi-am osândit.
L-am umplut cu murdăria
obişnuitei vieți,
L-am bătut cu pietre, l-am
aruncat în beznă
Şi-acuma el plutește pe
mările Păcatului,
Vrând să iasă în necuprinsul larg.
Şi fâlfâind din aripile-i boțite,
E numai jeluire şi rugă de-ndurare…
– Doamne Dumnezeule, mă iartă!…

ÎN FIECARE ZI

Lui Pieter Van Der Meer
De Walcheren

Am pierdut totul la ruletă,
Ca cel mai bicisnic diavol,
Şi am băut în sănătatea mea.
Nu-mi amintesc cât
o fi fost să beau.
Țin minte doar că am băut.
Dar, ca din pământ, în fața
mea apăruse cineva.
Cel cineva mi-a spus:
– Eşti un bețiv!…
Iar un altul:
– Eşti un milog!…

De ce-am simțit eu, totuşi,
Adevărul acelor cuvinte?…
De ce mă lovise adevărul
Precum un bici?
Plus că n-am prea priceput de fapt
Ce ar putea avea dânşii cu mine.
De ce s-ar fi băgat, nesuferiții?
Şi am izbucnit în plâns, ca o
femeie slabă şi nevrotică,
Părăsită într-o hudiță murdară.

Viața îmi e nespus de tristă.
Zilele, totul mi-este indiferent.
De-ar fi vreo jinduire,
vreun dor frumos,
Însă nu e dorința, ci doar plictisul.
Nimic nu mai atinge sufletul meu,
Ca şi cum el nici nu ar fi pe lume.
Inima îmi e atât de liniştită,
De parcă ea nici nu ar
fi bătut vreodată.
Tihnă şi amuțire.

Iar când se lasă chinuitoarea seară,
Lampagii aprind felinarele pe străzi.
Şi eu o iau din nou spre
cârciuma sordidă,
Unde fețele-s aceleaşi măşti,
Cu mişcări şi râsete
perfide, mincinoase.
Mă îneacă fumul de tabac
Şi aburii de vin.
Dar stau acolo până
târziu în noapte,
Respirând cu greu
Şi usuc paharele unul după altul.
Măruntaiele de urs
primesc orice le dai.

Şi-atunci vine tristețea,
Împăienjenindu-mi ochii,
Privind sperios prin
părți, asemenea
Unei domnişoare firave,
Ce crescu din neguri cenuşii.
Luându-şi înfățişare de mireasă,
Părăsită de mine cândva, aiurea,
Încât nu-mi mai amintesc
unde anume.
Şi ea îmi roade sufletul,
Nu mă lasă din strânsoarea-i surdă.
Şi astfel tristețea durează nesfârşit.

La oră târzie cârciuma se-nchide.
Dar nu e de mers acasă.
Există locul pentru veselii nocturne.
Şi astfel noapte de
noapte, până-n zori,
Noapte după noapte …
Şi zorii, împovărați de
un nor negriu,
Se lasă peste oraşul
Sleit de Dragoste şi Foame.

Printre gunoaie,
În clarobscurul pre-dimineții,
Mă-mpiedic de trupul
unei biete femei,
Ucisă de amantul ei înfometat.
E cu fața strâmbă de suferință,
Cu mâinile strânse cruciş
Pe pieptu-i alb, cu sânge închegat.
Alături – un cuțit însângerat.
Moartea i-a fost ca o milostenie
Primită pentru dragoste
şi mângâiere.

Se luminează.
Am ajuns departe.
În timpane – scrâşnetul
de tramvaie,
Țiuitul cornurilor de omnibuze
Şi stridentele sirene de automobile
În lung de şosele netede, pariziene.
Lumina zilei bate dureros în ochi
Şi de la ea se-ndurerează trupul,
Dar şi sufletul atât de chinuit.

Beat-criță, până-n măduva ființei,
În buzunar caut febril pistolul…
De ce pălăvrăgeşti atât de dezlânat,
Tu limbă biată şi proastă de poet?
Cuvintele-ți nu-s mai puțin
deşarte decât viața.
Tu ştii doar că nu
există, nu, pistolul,
Dar continui să scotocești
prin buzunar.
Chiar de l-ai găsi, nicicând
tu nu-l vei duce
La tâmplă, unde, în pârăiaşe mici,
Ca un ciocănaş tot bate, bate
Sângele agitat. El bate-aşa:
Nicicând. Nicicând.
Moartea-i groaznică.
– Iar tu eşti un fricos sadea!…

O, Doamne, Milostive
Isuse Hristoase!…
Când oare, când se vor
curma acestea toate?
Când se va-ncheiat
bazarul neobrăzat,
Târguiala ponositoare cu
Suflete guralive şi păcătoase?…
Au va veni vreodată,
Veni-va liniştea
Cu arborii, cu toate câmpiile sale,
Cu cerul întins şi azuriu,
Unde cântă păsări ce
lumea o slăvesc?…

Dar negre-s cearcănele de sub ochi,
Trasate de mâna Patimii
nesățioase –
Oare Tu, Doamne, încă
nu le-ai văzut?…
Însă Tu citeşti în ele destul de bine
Ale nopții capitole de
urâciune şi demență,
Pagini pline de
încrâncenare şi beție…

O, Doamne, Milostive
Isuse Hristoase!…
Când oare, când se vor
curma acestea toate?!…

PROMENADĂ DE PRIMĂVARĂ

Pentru Doamna Janne Bouvier

Ziua, am plutit cu vaporul
Pe Sena murdară. Valurile
cântau încet.
Pe mal, bătrâni și tineri
Cu pantaloni de velur
Aruncau undițele.
Nu departe de ei, o
femeie necunoscută
În rochie albastră, cum e cerul,
Zâmbind, îi striga cuiva:
– O-la-la!… Ques vous êtes beau!…

Însă bătrânii și tinerii,
Fără să-i acorde atenție,
Își aruncau undițele, ca mai-nainte,
Așteptând peștele jinduit.

Eu pluteam pe Sena de-o
vânătă tulbureală.
Valurile cântau ca în surdină,
Învăluindu-mi sufletul
în tihnă azurie.
Și dintr-o dată mi se făcu
foame de fericire,
Râvneam zâmbetul acelei femei,
Rochia căreia fâlfâia în vânt,
Desenând conturul trupului ei
Plin de-atâtea dulci ademeniri.
Mi-aș dori și eu să
izbucnesc în râset naiv.
Aș dori să-i strâng
mâna acelei femei,
Mâna întinsă în aerul
proaspăt, primăvăratic, –
O singură, dar îndelungă
strângere de mână,
De la care ar putea să tresară inima,
Prinzând a bate cu putere
După îndelungata-i
leneșă hibernare.

Dar nu a fost să
se-ntâmple fericirea.
Ea altuia își adresa zâmbetele,
Iar mie nu-mi surâdea deloc.
Nicio simplă strângere de mână.

După frigul de ianuarie,
Soarele-și cheltuia a
demență razele,
Însă mie, ca și până
atunci, îmi era frig.
(Inimă – tu, inimă!… – a
prins să înghețe…)

Vaporul cu catargul scurt
Nicidecum nu putea
să atingă podurile,
Podurile semiarcate, metalice,
Chiar dacă de câteva ori
El a încercat, totuși, să le atingă.

Și eu am trecut
Pe lângă Luvru. Ce să
gândești despre el?
Multe vaze grecești
Cu desene subțiri, reprezentând
Vânătoare de fiare. Acolo e bine
Și liniștit.

Mă apropii de Câmpiile Elizee,
De podul Alexandru al Treilea.
La ambele capete de pod
Doi pegași de bronz
Cabrează și mușcă zăbala.
Iar mai departe – Turnul Eiffel.
Aici am coborât de pe vapor
Și pornii să rătăcesc prin parc,
Visând la ce ar putea să fie cu mine
Peste vreo zece ani și ceva.

– Bineînțeles, eu nu mai sunt Talov.
Sunt un francez. Numele
meu e: Rondel.
Așa că iată, eu, Monsieur Rondel,
Scriu sonete franceze.
(Deja sunt un poet cunoscut
Și chiar am propria școală.)

– Eu, Rondel, sunt invitat la prânz
De Paul Claudel, Francis
Jammes și Paul Fort.
Versurile mele sunt publicate
În „Mercure de France“
Și doamnele, frumoasele doamne,
Asemănătoare rozelor,
Arată de departe spre mine:
– Tiens, regarde-donc!… Le voici
Ce poète Rondel dont j'ai parlé
Hiere encore…

– Când sunt la teatru,
Domni și doamne
privesc spre mine,
Îndreptând binoclurile-n
direcția mea,
Pe când eu, în cilindru, cu mănuși,
Într-un costum impecabil
de ultimă modă
Și cu o garoafă albă la rever
Pășesc, fără a observa pe cineva,
Abia de răspunzând la plecăciuni…

– Eu sunt încă tânăr.
Privesc cu vioiciune.
Celui căruia îi dedic
poeme, e fericit,
Iar domnișoare mlădii
de sânge albastru
Se apropie, zâmbindu-mi
Și întinzându-mi cu
grație albumele lor…

La acest moment
Visarea mea a fost întreruptă.
În anonimat desăvârșit eu pășeam
Pe caldarâmul unei oarecare
străzi nesuferite
Și mai să nimeresc sub
roțile unei trăsuri
Ce transporta cărbuni,
Venindu-mi în firea abia după ce
Căruțașul mă plesni dureros
Cu biciul peste față.
Iar când am vrut să-l înjur,
El era deja departe…
Însă ceea ce m-a uimit nespus
A fost ceea ce n-am
putut să înțeleg –
Cum de am putut eu să ajung
Pe acea uliță murdară?
Mă gândeam că aș mai fi în parc.
Și m-am supărat grozav de tare
Pe mine însumi.

Parcă nu era plăcut să tot visez?
Era foarte plăcut, – dar oare
Se va-ntâmpla cândva așa ceva?…
Chiar după ce mă dezmetecii
din visul de aur,
Încă mi se mai năzărea turnul,
Precum un schelet al unui
monstru de până la potop.
Aș fi urcat pe el,
Dar nu aveam barem un sfanț.
Ultimii ban mărunți i-am cheltuit
Cu promenada de primăvară,
iar pentru prânz
Nu se prevede să am gologani
în timpu-apropiat.
Ce-i de făcut? N-am bani și basta.
Se-ntâmplă și din astea.
Dar nu e obligator să și prânzesc.
Numai de n-ar fi
cotidianul sumbru,
Apăsătoarele lui zile cenușii!…

* * *

Ultimii bani i-am dat
pentru violete,
Lipsindu-mă de prânz.
Cu mâna tremurătoare, i
le-am oferit ei, –
La ce bun?… Florile au
fost aruncate pe vânt…

Geo VASILE

Paul Auster: Proiect şi trop al apocalipsei planetare

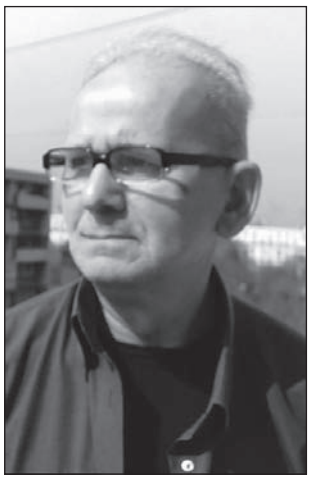

O mireasmă de cultură europeană adie printre paginile new-yorkez-ului de etnie ebraică Paul Auster (n. 1947, Newark), care şi-a cucerit celebritatea revelând chintesența americanității (Poe, Hawthorne etc.) prin plăcerea invenției narative şi a povestirii. A trăit ani în şir în Franța, dar şi în Mexic, unde a lucrat ca *ghost writer* pentru o americancă bogată. A scris scenarii pentru filme mute (reluate în *Cartea iluziilor* şi puse pe seama personajului Hector Mann), a publicat romane polițiste de serie B sub pseudonim, s-a afirmat ca traducător din franceză, ca poet şi eseist. La mijlocul anilor '80 îl regăsim la New York: debutează ca romancier cu *Oraşul de sticlă*, urmat de *Fantome* şi *Camera încuiată*, care compun laolaltă „Trilogia New Yorkului", „o meditație postmodernă asupra elementelor romanului polițist" (Hal Hinson). Enigmaticul, fantasticul, atemporalul New York al lui Paul Auster este un fel de nicăieri capabil să destrame în propriul labirint identitatea celor ce-l locuiesc. Pierdute într-un continuu joc al simulării şi dezvăluirii, personajele trilogiei se implică în excentrice investigații metafizice cu rezultate greu de prevăzut. Nu degeaba se spune despre Paul Auster că este „un fel de Samuel Beckett selenar şi metropolitan, confruntându-se cu o tramă a lui Poe", precum şi un „maestru indiscutabil al policier-ului filosofic". Salman Rushdie susține că numitorul comun al romanelor lui Auster ar fi „o anchetă obsedantă asupra efectelor cazualității". Între anii 1989 şi 1999 îi apar încă cinci cărți, *Palatul lunii, Muzica întâmplării, Leviathan, Mr. Vertigo, Tombuctu*, care-i consolidează reputația de romancier al hazardului, al imprevizibilului şi accidentalului misterios, al glisărilor existențiale şi coincidențelor.

Dispariția fără urmă, în 1919, a actorului şi regizorului de film mut Hector Mann, documentată de presa vremii din Los Angeles, va fi readusă în actualitate prin apariția în 1988 a singurei cărți dedicate scurtei sale cariere, scrisă de David Zimmer, profesor de literatură comparată, traducător, dar şi narator în *Cartea iluziilor* (Polirom, 2015, 371 p.), spre a uita de tragedia morții într-un accident de avion a soției şi celor doi copii. Fapt e că de-a lungul procesului de metabolizare a doliului prin rupere de lume, consum de alcool, crize nervoase şi tentative de sinucidere, primul semn de ieşire din tunel fusese zâmbetul în fața unei secvențe dintr-un film interpretat de Hector Mann, văzută întâmplător pe micul ecran. Resortul se declanşează; după un periplu de documentare în biblioteci şi arhive din mai multe oraşe americane, David se apucă de scris despre filmele, totuşi, minorului cineast, analiza, mai precis exegeza acelora fiind un model absolut de scrutare tipologică, imagologică şi stilistică, făcându-ne să credem că Hector Mann a existat ca om şi artist, în ciuda absenței lui din orice dicționar sau enciclopedie a filmului.

Talentul lui Paul Auster de a acredita viața şi universul filmelor eroului său fictiv ține de-a dreptul de magie, prin puterea de a induce verosimilul hrănit cu nesfârşite detalii proteice, de a cristaliza destine şi episoade pe cât de imaginare, pe-atât de credibile, concatenate într-un mecanism narativ impecabil, al cărui combustibil este mereu hazardul, accidentalul imprevizibil, coincidența aproape telepatică. Într-adevăr, nici prin gând nu i-ar fi trecut autorului cărții despre dispărutul Hector Mann, că într-o zi o să primească o scrisoare de la doamna Mann, alias Frieda Spelling, prin care să fie invitat urgent în statul New Mexico, spre a se întâlni cu cineastul în carne şi oase, aproape nonagenar şi cu un picior în groapă. Simțind că firul epic se subțiază, Paul Auster aduce pe scena cărții, alături de David, un nou personaj, Alma Grund, ce-i va fi acestuia aliat, călăuză şi consultant în descifrarea trecutului lui Hector Mann, a etapelor parcurse în ultimele şase decenii, în stabilirea adevărului tot mai relativizat de versiunile biografice divergente apărute în presă după dispariția din 1929.

Lucrurile însă sunt departe de a evolua calm şi previzibil. David, ascetul din Vermont, deja resemnat la proiectul traducerii (opțiune terapeutică!!!) a „Memoriilor lui Chateaubriand" („un om mort care-şi petrece zilele traducând cartea unui om mort") şi abia dezmeticit dintr-un accident de maşină, primeşte vizita neanunțată şi nocturnă a Almei, nu alta decât mesagera Friedei, venită să-l însoțească până la reşedința lui Hector Mann. Înfruntând furia dezlănțuită a naratorului bulversat de acea in-truziune, Alma reuşeşte să-l convingă în privința bunelor ei intenții, după o lungă dispută din care n-au lipsit scenele extreme, între care şi amenințarea cu pistolul. Războiul între gazdă şi frumoasa vizitatoare, în ciuda unui obraz marcat din naştere, ia sfârşit printr-un armistițiu erotic şi, aşa cum vom vedea, prin naşterea unui cuplu sub semnul fatalității.

Pe tot parcursul călătoriei în avion şi apoi prin deşert spre localitatea Tierra del Sueño, New Mexico, Alma îi povesteşte lui David viața lui Hector, cea de după dispariția de la Hollywood, precum şi ultimul său avatar de scenarist şi regizor al unor filme sortite din start să nu fie niciodată cunoscute de public. Născut cu numele de Chaim Mandelbaum pe un vas olandez în mijlocul Atlanticului, orfan de mamă şi de tată, emigrează la 19 ani din Argentina unor tulburări antisemite, în SUA. Parabola de tânăr cineast include şi cuplarea sa cu ziarista Brigid O'Fallon, dar mai ales îndrăgostirea de actrița Dolores Saint John, în care întrevede femeia vieții. Continuă însă să fie cu Brigid, care, aflând de relația lui cu actrița, îşi taie venele în cadă, dar e salvată; se vindecă inclusiv de sinucidere, aflând că e însărcinată. Drept care se decide să aibă o explicație vindicativă şi furtunoasă cu rivala ei, Dolores, acuzând-o că i-a furat bărbatul cu care are un copil şi făcând-o în toate felurile. Pistolul cu care Dolores vrea doar să o scoată afară din casă, i se declanşează în mână, glonțul nimerind un ochi al lui Brigid. Accident care putea părea şi o crimă, ceea ce îi determină pe Hector şi Dolores să transporte şi să îngroape cadavrul tinerei ziariste în munți. Este momentul dispariției definitive a lui Hector Mann, care-şi ia câteva

măsuri de precauție, spre a nu fi recunoscut: își rade mustața, își schimbă fizionomia și numele de actor din propriile filme. Sub noul pseudonim, Herman Loesser, adică domnul nimeni, își premeditează, ca și naratorul David, o lungă penitență cu nuanțele sacrificiului de sine, într-o captivitate în care lectura și reculegerea se îmbinau cu învățarea umilinței și omeniei.

Într-un suprem puseu masochist, nu ezită să treacă prin localitatea natală a iubitei îngropate, să-i cunoască familia, și chiar să lucreze în magazinul tatălui aceleia sub o falsă identitate, cunoscând-o astfel pe Nora, sora și copia leită a lui Brigid. Romanul lui Hector pare să redebuteze, de vreme ce ingenua Nora îl simpatizează sincer pe necunoscutul eficient, discret și autodidact Herman, care nu ezită să-i predea chiar lecții de pronunție. Inevitabil, obedienta elevă îi va povesti cazul de dispariție a surorii ei mai mari, rămas nerezolvat. Rezistând din răsputeri ispitei de a se apropia ca bărbat de Nora, Herman Hector se mărginește a fi doar confidentul ei, receptorul de informații legate de propria crimă (nu numai morală). Aflând că Nora (lovitură de teatru irezistibilă!!!) e îndrăgostită de el, evreul rătăcitor părăsește pe ascuns localitatea și-și continuă periplul.

După două tentative de sinucidere nereușite, își află antidotul în prostituata de cârciumă Sylvia, cu care va da spectacole publice de coit neîntrerupt pentru uzul unor categorii de amatori și masturbatori, el având grijă să lucreze cu o mască pe față. Herman își premeditează degradarea, exhibiționistul coabitând cu pustnicul, desfrânatul cu sihastrul, în vreme ce mintea îi era scindată de trup. Dar atunci când Sylvia (care face un rol secundar de excepție) îi află secretul (adevăratul nume), Herman migrează în statul Ohio și se oprește, evident întâmplător, într-o mică localitate, Sandusky, perimetrul ultimei sale metamorfoze sau aventuri biografice.

Și pentru că viața e un delir, iar realitatea o lume arbitrară de plăsmuiri și halucinații, o carte a iluziilor, intră într-o bancă și așteaptă la coadă; își dă seama, după privirile insistente, că este recunoscut de o tânără. În aceeași clipă un spărgător dă năvală în bancă și, amenințând clienții cu pistolul, o ia ostatecă tocmai pe domnișoara ce-l fixase. Herman, cu disperarea sinucigașului, se repede la spărgător. Pieptul îi e străpuns de un glonț. Frieda, căci așa se numea tânăra, profită de deruta spărgătorului și se salvează. Glonțul căutat de eroul lui David Zimmer nu fusese letal nici de data asta.

Scăpând cu viață, este gratulat de Frieda Spelling, tânăra pictoriță din Sandusky și singura ființă din localitate care știa cine e acel H. Loesser: actorul Hector Mann, salvatorul ei, dar și viitorul soț.

Așa cum Alma Grund îi oferă intempestiv naratorului David o a doua șansă, tot astfel Frieda, în curând moștenitoarea unei mari averi, aflând de traseul fără ieșire al lui Hector Mann, îi oferă șansa unei a doua vieți, adică încă cinci decenii sub noul nume de Hector Spelling, la ranch-ul și studioul din Tierra del Sueño. Hector face din nou filme, deși cu clauza expresă de a fi distruse a doua zi după moartea sa. Cineastul nu ezită să neglijeze dialogurile în favoarea narațiunii (asemeni romancierului Auster), să filmeze scene șocante, nuditate, sex, fiziologie, oricum transgresive față de tabuurile Hollywood-ului anilor ’40. Actrița protagonistă este Faye Morrison, nu alta decât mama Almei Grund, dublura ei specială, așa cum Nora era imaginea leită a lui Brigid. David, chiar în noaptea sosirii la ranch, apucă să aibă o scurtă convorbire cu Hector, care va muri grabnic (sufocat cu perna de consoartă) spre dimineață. Octogenara Frieda are o singură, suspectă urgență: cea de a incinera, în primul rând filmele și jurnalele, și apoi pe autorul lor, ținându-se cât mai departe de David, brusc devenit indezirabil. Căci ea se teme să nu fie abătută de la funcția de executor testamentar inflexibil. privarea de semnificație a creației ca ispășire deplină a crimei săvârșite illo tempore de artist. Arderea fotogramelor în prelungirea penitenței și autoflagelării antume, iată soluția finală: cenușa, doar cenușa postumă. Creația și distrugerea erau codul inclus în acele lungmetraje menite să moară virgine, ca și cum s-ar supune unui principiu estetic de sine stătător, al vieții clădite pe o iluzie. David, presimțindu-și parcă rolul de catalizator și ingredient al exploziei finale, se lasă convins de Alma să se-ntoarcă singur în Vermont, unde o va aștepta însuflețit de emoțiile și gândurile unui îndrăgostit.

Hazardul însă nu încetează să-și facă de cap. Alma se sinucide (singura care a mers până la capăt) încredințată că ea a omorât-o pe văduva Frieda; o îmbrâncise violent în clipa în care a surprins-o arzându-i manuscrisul cărții despre viața lui Hector Spelling.

Încă o dată, naratorul își vede spulberate iluziile prin dispariția Almei, femeia ce-l iubise, aducându-l înapoi din morți. La unsprezece ani de la evenimente, naratorul, în vârstă de 51 de ani, are două atacuri de cord și sentimentul că zilele îi sunt numărate. Singura ieșire din marasmul iluziilor era scrierea acestei cărți, cartea iluziilor, a similitudinilor subtile între David Zimmer și Paul Auster.

Impecabilă e versiunea românească semnată de Dana Crăciun, perfect compatibilă cu scriitura magicianului stilist, narator și detectiv metafizic care este Paul Auster.

Rescrierea Infernului Dantesc

Cum spuneam mai sus, Paul Auster își datorează notorietatea cvasi mondială romanelor „The New York Trilogy“ (1987), urmate pe parcursul a două decenii de „In the Country of Last Things“, „Moon Palace“, „The Music of Chance“, „Leviathan“, „Mr. Vertigo“, „The Book of Illusions“, „Oracle Night“. Rmanul „ÎnȚara ultimelor lucruri“ (Humanitas, 2015, 192 p., (traducerea excepțională fiind semnată de Alexandra Maria Rusu) pare a fi rescrierea milenaristă a poemului „Waste Land“ de T.S. Eliot, dar și un înspăimântător scenariu s.f. sau o parabolă a Iadului terestru (comparabilă cu cea din „Eseu despre orbire“ de Saramago) ca fază terminală a civilizației nostre supertehnologice. Lucrurile și cuvintele, deja condamnate, ajunse în stadiul de reziduuri, sunt sortite pieirii.

După traversarea unei mări vreme de zece zile, tânăra Anna Blume ajunge într-un oraș-port unde n-o mai aștepta nimeni; strada pe care fratele ei William (trimis special al unui ziar) își avusese biroul, dispăruse. Deocamdată ea se confruntă cu climatul entropic și totodată eflorescent al acelor locuri, cu necroza luminii și a culorilor, spațiul circumvicin fiind fulgerat de explozii a căror sursă rămâne invizibilă. Totul jur împrejur este imprevizibil și impredictibil. Implicată în experiențe extreme, Anna va ține un jurnal al supraviețuirii în bolgiile postmetropolei. Popu-

lată de ființe umane ce sunt în stare de orice (furt, escrocherie, fraudă, jaf) pentru a-și procura hrana zilnică sau un adăpost, țara ultimelor lucruri înseamnă regimul totalei insecurități. Cei slabi sau neinițiați sunt victime sigure ale deposedării de casă și de celelalte bunuri. Gangsteri experți în diseminarea vidului, se ocupă cu exproprierea acelora de lucruri. Locul lucrurilor va fi compensat prin vise și povești, prin iluzii masochiste autoinduse de un confort de butaforie sau de terapii narative. Mistuite de cuvinte, victimele uită de foame și intră în „arena nimbului de subzistență", un fel de limbaj al fantomelor și halucinațiilor.

În *această țară a ultimelor lucruri*, unde a face rost de o pereche de pantofi, de un ceai sau de o supă este o problemă de viață și de moarte, la mare preț au ajuns fecalele și cadavrele ce nu se mai îngroapă, ci sunt livrate obligatoriu pentru reciclare în gaz metan, singurul combustibil-carburant. Pe cale de consecință, foarte căutate sunt slujbele de colector de gunoaie sau de vânător de obiecte. În această ultimă calitate, Anna o cunoaște pe Isabel, salvându-i viața. Drept recunoștință, mai vârstnica tovarășă de breaslă o ia la ea acasă, tratând-o ca pe un emisar al proniei cereşti. Pe cât este Isabel de umană, rațiunea și afectele fiindu-i neatinse, pe-atât de cinic, scabros și violent este Ferdinand, soțul ei, pradă delirului maniacal și animalității sângeroase, un exponent perfect al tipologiei preapocaliptice. Agresată sexual de acesta, Anna este cât pe-aci să-l omoare. Totuşi, în ultima clipă o ultimă urmă de cenzură mai tare decât euforia eliberării din temnița conștiinței, o împiedică să comita crima. O face însă Isabel; trezită de zgomotele încăierării și de horcăielile lui Ferdinand, va duce la bun sfârşit lucrul început de Anna. Narațiunea lui Auster, o tentativă de a-și familiariza cititorul cu atrocitățile și oroarea unei posibile versiuni escatologice, nu evită datele clinice ale morții, fie că e vorba de lucruri, cuvinte sau incinerarea lui Isabel la Centrul de Transformare.

Evacuată din blocul în care locuise și rămasă fără slujbă, Anna constată că în orașul-port (New York?) nu mai vin și nu mai pleacă nave, nu mai există avioane nici măcar în amintirea localnicilor, iar comunicațiile poștale au încetat de ani buni. Înțelege că este condamnată fără apel să fie ostateca acestei ultime plaje. Luând în piept felurite flagele (frigul, incendiile, agresiunile) fugind de gardieni, nimerește în clădirea bibliotecii orașului, un labirint kafkian plin ochi cu grupuri de bărbați misterioși, absorbiți în conversații interminabile. Remarcată în cele din urmă de bătrânul staroste al evreilor, este ajutată să ajungă la Samuel Farr, ziaristul trimis cu ani în urmă ca să-l recupereze pe William, și de care nimeni nu mai știa nimic. În tot acest timp, uitând să se mai întoarcă, Farr se dedicase trup și suflet, până la extenuare, unei cărți de interviuri: trei mii de cazuri care să confirme prin mărturii directe sfârşitul lumii.

Anna și Sam devin un cuplu, disperat și solidar, se iubesc cu ultimele puteri ale speranței de evadare, cu talentul bunătății duse până la sacrificiu. Fapt e că grupurile religioase sunt evacuate, janseniștii și iezuiții îți pierd statutul academic, Rabinul cel bun dispare o dată cu discipolii săi. Viața celor doi este asaltată de evenimente menite, așa cum se va vedea, să-i despartă. Anna, însărcinată și având nevoie de o pereche de pantofi pentru a putea ieși din casă, are parte de un episod horror. Crezându-l pe cuvânt pe vecinul lor din bibliotecă, nimereşte nu la cel ce ar fi trebuit să-i vândă râvnitele încălțări, ci în anticamera unei măcelării umane. Dându-și seama că era prea târziu să fugă, Anna se aruncă în gol pe o fereastră.

Întâmplarea sau șansa face ca Anna să se-ntoarcă din neant, să „reînvie", culeasă fiind din stradă de echipa Casei Woburn. Îngrijită de Victoria, zâna bună a acelui ultim așezământ de binefacere în vremuri de barbarie și canibalism, Anna află că între timp biblioteca fusese incendiată și Sam dispăruse. Întremată și deja prietenă cu Victoria (cu care va avea chiar o relație erotică), Anna se oferă să trieze candidații ce se prezentau zilnic pentru a căpăta un pat, fie și pentru câteva zile.

Devenind o membră a echipei, are ocazia să-l cunoască pe Boris Stepanovich, amator de ficțiuni deconstructive, parodice, fantaste, terapeutice, exemplare culoare de fugă în situații fără ieșire și care dau relief epic romanului. Genunea de pesimism în care acel om-spectacol trăia, îi alimentează rolurile și trucurile (demne de condeierul din romanul lui Mario Vargas Llosa) cu care reuşeşte întotdeauna să-i ademenească și să-i convingă pe Agenții Renașterii să cumpere de la el obiecte rare și antichități. O face pentru bugetul tot mai precar al așezământului, dar în primul rând pentru Anna, pentru a-i reda încrederea în viață, într-un prezent sau sfârșit continuu.

Printr-o lovitură de teatru a romancierului-scenarist și regizor Auster, Sam este readus în actualitate, de data asta în postura de om al străzii aspirant la un pat în acel azil. În halul de mizerie în care se află, Sam n-o recunoaște pe Anna. Abia după câteva săptămâni e în stare să-și conștienzeze și să-și mărturisească șocul pierderii scopului în viață. Spre a scăpa de grava afecțiune psihică, Victoria îl distribuie în rol de doctor, de fapt de duhovnic care să dea celorlalți, aflați ca și el pe buza prăpastiei, un dram de curaj și speranță.Travestiul îl ajută să se sustragă avalanșei propriilor patimi și să-și găsească un echilibru fantomatic.

Fapt e că din anturajul Casei Woburn pleacă denunțul conform căruia aceasta, în loc să predea morții Centrelor de Transformare, îi îngroapă. Poliția descinde, anchetează, o acuză pe Victoria de subminarea energiei naționale. Deși Boris o scoate din ananghie, mituindu-l pe șef, Casa Woburn se închide, și odată cu ea, cronica Annei. Pentru ea, ca și pentru ceilalți, nu mai există nicio posibilitate de salvare sau fugă. Deși dezintegrarea e ireversibilă în anonima țară a ultimelor lucruri, Anna supraviețuiește în numele ultimei urme de conștiință, de omenie, prietenie și chiar de iubire. Sentimente ce-i dau puterea și voința de a povesti și perpetua amintirea a ceea ce a avut loc, spre știința celorlalți. Comunicarea însăși este periclitată, căci eroziunea lucrurilor, a obiectelor se extinde firesc și la eroziunea limbajului. Anna Blume se dedică mărturisirii acestui proces devastator, opunându-se astfel cu riscul vieții transformării narațiunii însăși în gunoi. Dacă reziduurile sunt recuperate și reciclate neîncetat, în privința limbajului nu există decât pana Annei Blume – Paul Auster, acționând în propria Waste Land în contra efectelor preapocalipsei.

Cocteil de literatură fantastică și horror, dar cu aluzii clare la istoria planetară recentă (catastrofa ecologică, de pildă), În țara ultimelor lucruri, unul din romanele cele mai citite ale lui Auster, este un tur de forță a imaginarului cruzimii și provocării: rescrierea infernului dantesc cu personaje de secol XX.

ESEU

Al. CISTELECAN

Ioan Moldovan între lehamite și entuziasm imaginativ

Cu prietenoasă (dar și justificată) invidie remarcă Dinu Flămând, într-unul din primele comentarii[1] pe seama debutului lui Ioan Moldovan (*Viața fără nume,* Editura Dacia, Cluj, 1980), că acesta e „primul echinoxist care îi *smulge* lui Ion Pop o prefață." Faptul putea produce, firește, invidie, dar premierea lui Moldovan cu o prefață era, pentru Ion Pop, și un bun pretext – și prilej – de a se auto-prefața printr-un intermediar. Cel puțin așa-l deconspiră Florin Mugur, de vreme ce, constată el, „toate aprecierile pe care le face cu privire la poetul *Vieții fără nume* i se potrivesc perfect".[2] Diferența creată de Moldovan (față de prefațator, abilitat în primul rînd în „profunzimea melancoliei") ar consta în „ascuțimea și prospețimea senzației",[3] Florin Mugur bănuind la Moldovan un fond dionisiac reprimat, o dispoziție spre sălbăticia crudă a senzațiilor pe care poetul o disciplinează prin ascetism de bibliotecă și reflexe de cărturărie; cu un cuvînt, Ioan Moldovan „nu este un poet domestic, ci unul care se domesticește".[4] Suspiciuni de duplicitate temperamentală (ori măcar comportamentală) debutul lui Moldovan a întreținut destule, duse de Dinu Flămând, bunăoară, pînă la evidențierea efortului „de a-și crea o a doua natură".[5] Ceea ce rezultă din astfel de observații e că Ioan Moldovan era prea intimidat de codul poetic în uz și că, speriat de propria inadecvare temperamentală la exigențele zilei, și-a făcut o operație estetică (reușită doar pe jumătate) de camuflare. De nu s-ar fi speriat, poetul ar fi fost cu totul altul: mai degrabă orgiastic decît contemplativ și mai curînd simțualist decît reflexiv. În orice caz, unul de dezlănțuire imaginativă și de vervă vitală, un entuziast al senzualelor și al convulsiei și erupției de concrete. Ceea ce și este pînă-n clipa în care teroarea informului nu-l determină să se apere cu o (uneori biată, alteori bravă) pavăză referențială, livrescă. Dar impulsul originar pare a veni din vîrtejul notației de reale himerizate, ducîndu-l pe prag expresionist. E ceea ce Eugen Simion va și observa numaidecît, declarînd că Moldovan „este, nu mai încape discuție, un poet de factură expresionistă".[6] Poate că de factură nu, dar de temperament – sigur.

La vremea aceea și eu am fost printre suspicioșii care credeau că Ioan Moldovan s-a speriat de sine și că și-a inventat un teritoriu de refugiu cultural în plină transă fantasmatică, suprimînd-o ori deviind-o în referențialități livrești. Mi se părea că s-a lăsat prins de val și că s-a contaminat de autoreflexivitatea propriei generații, dezbătînd, în plin fuleu imaginativ, despre problemele retoricii și poeticii, despre relația dintre cuvînt și real și despre conversia poetică a celui din urmă. (Era, probabil, o prejudecată trasă din convingerea că și poeții trebuie *primum vivere, deinde philosophari*, de nu cumva doar un trafic spontan de banalități marxiste potrivit cărora existența precede și determină cultura, care, firește, are doar calitate existențială secundă). Colocviul acesta despre condiția poetică, îndoielile – ascunse, unele, în ironii, altele lăsate pe dramatic – de sine și de vocația cuvîntului, malițiile pe seama transfigurării (deodată cu speranțele puse în ea) asigurau, firește, ceea ce Ion Pop numea „statutul profund interogativ al discursului liric"[7], dar, totodată, făceau ca acul pick-up-ului să sară de pe canalul vizionar pe cel reflexiv, de pe consemnarea de stihiale pe piruete livrești. Azi i-aș da însă mai multă dreptate lui Ion Pop atunci cînd constată că

[1] În „Viața studențească", nr. 5/1981.

[2] Florin Mugur, *Schițe despre fericire,* Editura Cartea Romînească, București, 1987, p. 334.

[3] Idem, p. 335.

[4] Id., p. 337.

[5] Dinu Flămând, *op. cit.*

[6] În „România literară", nr. 1/1990.

[7] Ion Pop, *Echinox. Vocile poeziei,* Editura revistei „Tribuna", Cluj, 2008, p. 147.

„poemul devine imaginea complexă a mişcării de translaţie dintre *trăire* şi *rostire* ca realităţi de egală însemnătate ale fiinţei";[8] mai multă, dar nu chiar toată, căci relaţia dintre cele două nu-i chiar de flagrantă echivalenţă. În orice caz, aş întoarce pe dos (şi nu fără motiv) una din observaţiile lui Ion Pop, cea potrivit căreia „experienţa Bibliotecii nu face decît să sporească nostalgia contactului cu elementarul".[9] În realitate pe Ioan Moldovan spaima de real, de „elementarele" informe îl determină să fugă la adăpostul Bibliotecii şi să recurgă la sprijinul aluziei ori citatului. Poemele lui încep totdeauna cu un spectacol de reale, cu un reportaj aglomerat şi contorsionat de imediate, atît de violent consemnate încît devin o forfotă de informe, o forţă distructivă de vitalitatea unui vertij consemnativ; e, de regulă, un tablou expresionist al agoniei realului (cu timpul violenţa acestor peisaje va fi „domesticită" prin chiar restrîngerea la perimetrul „domestic"), al performării lui himerice; notaţia banală e imediat agresată şi subvertită de o imaginaţie acută care demonizează peisajul şi-l încarcă de premoniţii sumbre; peisajul ca atare devine o teroare şi din calea ei poetul fuge la adăpostul – oricît de fragil – al unui citat ca garant al evadării: „Am ieşit din camera încălzită/ prin pereţii ei şoareci decalcifiaţi de iarnă/ omătul pe tufe un cîrd de rechini/ sub dud se auzea geamătul/ unei bătrîne, rapida alterare şi aburire/ a cuvintelor/ Picioarele în sandalele tatălui nostru măcinate de două veri/ anterioare, oasele de sidef scoteau mici chicote, voluptăţi/ pentru care timpul nu are dimensiuni// ninge *cum illo tempore*" etc. Nu există însă spaimă fără fascinaţie nici la Moldovan, aşa încît peisajele sale se exersează chiar în electricitatea terifiantelor – şi încă atît de pervers încît şi cuvîntul intră între terifiante: „toate flamurile le cobor/ punctului acesta de fugă/ fanta plină de vînt, prundiş viscolind în ger/ deasupra o retină de iarnă cu hăuri/ şi ceea ce părea un cuvînt întinde o mînă/ vrînd să te smulgă, cum să nu întorc capul?!" etc. Moldovan porneşte domol, mai totdeauna cu o notaţie neutră, inocentă, dar deja la al doilea pas se trezeşte în mijlocul unei lumi agresive şi în plin entuziasm al informelor demonizate. De asemenea peisaje torţionare nu poate decît fugi – şi fuge, cînd apucă (dar apucă mai mereu) – sub ocrotirea maternă (sau paternă?) a unui citat – existenţializat şi el mai degrabă decît folosit în simple reţele ori reţete intertextuale (deşi, cine ştie?!, lui Alexandru Vakulovski, bunăoară, îi face impresia de poezie „prin excelenţă intertextuală")[10]. Nu-i de mirare că-şi va elabora cu vremea o strategie de „circumspecţie generalizată"[11], chiar şi atunci cînd va umbla printre miraje (căci şi ele primejdioase şi trădătoare). Explorator panicat al realului, un imaginativ de peisaje angoasate şi angoasante, Ioan Moldovan se trage la umbra citatului cînd notaţiile lui, duse în febră himerică de o imaginaţie malignă, ating maxima entropică. Poetica lui are două viteze şi direcţii: cea a elanului vizionar, în care descripţia peisagistă se relevă ca instantaneu infernal, şi cea a sedării tensiunii implozive prin retractarea peisajului în reflecţie. Poetul se aruncă în hăul elementelor demonizate, dar totdeauna avînd la îndemînă colacul salvator al unei aluzii. Referinţa îmblînzeşte viziunea; ea are funcţie protectoare, salvifică, pe cînd spontaneitatea imaginativă duce totdeauna în spaţii ostile.

Climatul acesta de ostilitate, agresivitatea imediată a fiecărui peisaj conturează un fundal dramatic al viziunii, cu atît mai traumatizant cu cît Ioan Moldovan nu e doar un senzual, ci de-a dreptul un gurmand al lumii, al micilor miracole cotidiene şi al oricărei şanse de reverie. Suflet pozitiv, gata să fie sedus şi să glorifice orice adiere de miraj (scriind, într-un fel, cum zicea Ion Pop, „un elogiu al existentului"),[12] Moldovan are şi o dispoziţie imnică – supravegheată cu umor -, beatificînd cu ritual retoric umilele zilei: „în clipa în care ieşeam să cumpăr/ ceva pîine ceva unt ceva sare ceva detergent/ am vrut să opresc radioul/ dar mi-am zis lasă şi lucrurile/ în absenţa noastră au plăceri estetice/ Şi pe drum mi s-a confirmat intuiţia: într-o băltoacă/ stătea fericită/ lăsîndu-se voluptuos contemplată de apa gălbuie/ de pămîntul întunecat/ o brîndușă/ am ridicat-o, am mestecat-o puţin/ şi am pus-o la loc/ cerul surîdea mohorît". Poemele acestea de cotidian destins, cu mici miraje pitulate între notaţii, reprezintă aria de reverie din poezia lui Moldovan şi lasă spaţiu impulsului său natural spre incidentele „fericite" – sau chiar spre substanţa bună a lumii. Numai că de fiecare dată cînd ochiul poetului e mai atent, mai clarvăzător, peisajele devin o pură agresivitate iar materialitatea lumii e cinică şi funestă. Cînd intensitatea acesteia devine maximă, poetul se retrage în bibliotecă, îşi răsuceşte, printr-o piruetă, atitudinea şi schimbă oroarea de real pe rafinamentul aluziei culturale. E o flexibilitate programatică (poate chiar structurală) a atitudinii, dar şi o vocaţie cameleonică a poemului (Gheorghe Perian constată chiar „o anume instabilitate stilistică",[13] dar cum ea traversează toată creaţia lui Moldovan nu rămîne decît că e maniera lui personală de a-şi tensiona şi detensiona atitudinea). Un spirit, în fond, ludic la marginea riscului: un pas în prăpastie, apoi unul înapoi în bibliotecă. Pînă să se aşeze mai confortabil pe un strat dens de melancolie, Moldovan provoacă agresivitatea lumii prin transcrierea concretelor şi fuge apoi în spatele unei coperte salvatoare. Primele lui poeme par, totuşi, în favoarea viziunii „materialiste", al aventurii în demonia materiei şi printre fulminanţe de anxietate. Perian vorbeşte chiar de o „euforie a concretului",[14] dar fireşte nu pentru că acesta ar avea vreo vocaţie euforizantă, ci doar pentru că poezia trăieşte din entuziasmul notaţiilor explozive şi dintr-o senzualitate imaginativă (nu erotică însă) paroxistică; notaţii tensionate totdeauna pînă la limita traumatismului vizionar, pînă-n punctul în care consemnarea însăşi devine o teroare. Între „pereţi de gheaţă", în „malaxor" ajunge imaginaţia materială a lui Moldovan; de bună seamă că are nevoie de o cale de scăpare.

Dansul acesta între teroarea materialităţii şi destinderea livrescă, între efervescenţa funestă a realului şi lumina ocrotitoare a cărţii devine aproape metodic – şi-n orice caz, rafinat – în *Exerciţii*-le *de transparenţă* din 1983 (Editura Cartea Românească, Bucureşti). Tonul vizionar coboară cu o octavă şi postura definitorie a poetului devine mai reflexivă şi mai „temperată", mai deschisă jocului de subtilitate (inclusiv constructivă, cu registre abil mînuite în poemele mai ample). O undă de bonomie ironică şi auto-ironică (rămasă apoi marcă a atitudinii contemplative a lui Ioan Moldovan) străbate toate poemele, centrate acum pe fişa de observaţie cotidiană, pe incidentul ca prag de parabolă

[8] Idem, p. 148.
[9] Idem, p. 149.
[10] În „Apostrof", nr. 6/2000.
[11] Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană,* II, Editura revistei „Convorbiri literare", Iaşi, 2000, p. 142.
[12] Ion Pop, *op. cit.,* p. 149.
[13] Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1996, p. 123.
[14] Idem, ibidem.

și pe o sintaxă oralizată, aparent fără protocol imaginativ. E un pas decisiv spre integrarea în propria generație și Romulus Bucur ar fi putut deja nota că Moldovan repertoriază „toate punctele tari ale generației ‚80", de la „livrescul ironic" la „prozaism" și de la „tonul dezabuzat" la „derizoriul și atrocele existenței", toate „sesizate cu un ochi impasibil".[15] Moldovan e mai artist și mai plin de ticuri poetice decît era în cartea anterioară și trece bună parte din atribuții pe seama poeticianului din el, în paguba imediată a vizionarului. Sintaxa se „banalizează" programatic, notațiile se neutralizează și se dez-afectivizează, devin simple însemnări de grefier, ca și cum sarcina poetului ar fi să noteze „ce se vede" și nu ce e sub ce se vede. Dar toată această desacralizare și desolemnizare discursivă nu e decît pregătirea pentru un punct de climax al banalității, punct de la care aceasta se transformă în transcriere de frisoane. Banalul nu e decît terenul pe care survine incidentul angoasant, mediul în care se epifanizează o misteriozitate amenințătoare: „A coborît în stație lîngă fosta gară a marfarelor/ a trecut pe lîngă magazinul de aparate optice/ a urcat/ a intrat fără să bată/ în hol a avut o clipă de derută/ dar îndată a izbit de perete/ ușa camerei/ s-a îndreptat spre mine/ m-a lovit în piept/ un mic geamăt, un scurt sclipăt/ fără lămuriri/ știu că îmi tremură glasul/ chiar tăcînd sub acest fulger secret/ mireasma de sulf și zăpadă/ o sălbatică senzație de fericire" (*El*). Reducția la „notații simple" („în jurul lumii simple," firește) e doar o amăgire a cititorului, o dezarmare a lui prin muzica banalelor, pentru ca poetul să-l poată prinde total nepregătit pentru momentul în care peisajul de derizorii se răstoarnă în peisaj de funeste: "…/ printre găini, prapuri, țuică, pomana mortului/ totul în notații simple în jurul lumii simple/ și moartea atotprezentă/ scîncind sub scară". E o strategie a banalizării discursive și a insignifierii ce anunță, de fiecare dată, ca la Mircea Ivănescu (de unde e poate deprinsă), saltul peisajului banal în peisaj traumatic (salt la Moldovan, la Ivănescu – alunecare).

Cotidianul acesta fisurat, notat cu scrupul dezinteresat, e folosit în principal în constituirea unei condiții contemplative melancolice și a unui scepticism vizionar manifestat printr-o întreagă gamă de inserții ironico-parodice, menite să saboteze orice ritualitate și prestigiu. Moldovan ba-și „pregătește cu foarte mare grijă genialitatea", ba „uită", din cauză de „sofisticată melancolie", să-și „noteze" „data și locul", ba-l apucă lehamitea înainte de a termina. Trucuri și trucaje, firește, căci dincolo de jocul scenic al nepăsării și delăsării, poemul tot ca realitate stihinică și anxioasă și ca eveniment ontologic ratat e trăit: „Toți (alfa-beta-delta…) alergau după el și/ nu putea fi prins; a venit spre mine, a făcut un salt/ peste mîna mea întinsă și a căzut în prăpastie// Oooo! îmi reproșară toți; mi-am întors privirea și l-am/ văzut cum continuă să alerge pe sub pojghița de apă;/ i-am ieșit înainte (pîine și sare – pîine și vin)// Fac un salt, îl prind: Ooo! se revoltă toți; îl/ strîng în palme disperat că nu rămîne nimic, îmi/ întorc privirea; văd o creangă uscată, aur și mîl// avînd forma unui lung coșmar…". Sub scenariul de joacă avem, în fond, o parabolă a poemului ca himeră, devoțiune, obsesie vitală, sacrificiu și dezamăgire. Nu scapă de religia romantică nici Ioan Moldovan, oricîtă artă a prefăcătoriei ar exersa.

Rafinamentul acestei arte se vede și mai bine în *Insomnii*-le *lîngă munți* (Editura Cartea Românească, București, 1989), unde tratamentul melancolic al realului și tratamentul cu lehamite al poemului se unesc într-o atitudine de contemplare deceptivă, cu elanurile tăiate (dar nu peste tot, firește; sunt și poeme de înfiorare, unele chiar cu gramatică eufemistică și construite din mărgele de hai-ku). Notațiile nu mai au nici o febră, în afară de febra detaliului, astfel încît poemul se exersează în gravura de instantanee cotidiene: „în cabina telefonică: o rochie vișinie, o eșarfă/ o neîmblînzire cu genunchii arși, coborîtori/ tînăra parcă ascultă sunetul crocant al soarelui/ cerul de-afară se precipită, pîlpîie/ în trecere adun tot acest bagaj: o rochie vișinie, o eșarfă/ marmura secretă vibrînd/ asemeni adolescenței rușinate de noaptea sînilor" (*Amănuntul unei zile).* Această neutralizare afectivă a notațiilor, din preajma cărora a fost retrasă orice investiție imaginativă, duce direct la lirismul anostiei inefabile, la muzica pură a insignifianțelor și la „ermetismul" concretului, un concret ce nu mai semnifică, ci doar este. E o strategie de rafinament prin care Ioan Moldovan, cum zice Gheorghe Grigurcu, „reduce poezia la un grad zero",[16] simulînd deplina inconsistență semnificantă a poemelor, dar și a realului. De o artă a simulării e vorba, se-nțelege, căci toată această peripeție anostă a realului devine un tablou de melancolie iar recepția cotidienelor se face întotdeauna cu o ușoară vibrație nostalgică. Dar gama de atitudini și reacții e sedată drastic sau bemolizată sistematic, astfel încît să provoace un fel de indiferență discursivă și de afectivitate redusă la pura contemplativitate pasivă. Cum zice Ștefan Borbely, poemele lui Moldovan par „caligrafiate în zona neutră dintre jubilație și suferință"[17] – doar că – și ăsta e un lucru decisiv – marginile lor ating simultan și jubilația și suferința. Imaginația e ținută apriat într-un climat de letargie nostalgică, dar ea scapă mereu, în fulguranțe, din adormirea indusă. În fapt, poetica lui Moldovan valorifică tocmai aceste fulguranțe încadrate într-un halou nostalgic iar notațiile, pe cît de somnolente pornesc, se lovesc mereu de un prag imaginativ care are intensitate vizionară, dar de unde poetul le trage înapoi într-o melancolie rarefiată și stilată. Sau chiar dă spectacole de lehamite și renunțare, ca și cum poemul imaginativ ar fi o corvoadă de care e bine să scapi cu orice pretext și la primul dintre ele: „Greu, smuls din oraș/ aerul ca o bufniță se-napoiază în munți/ cu gheața trosnindu-i în gușă// Acum mai bine se ceartă mama cu fiica, tatăl cu fiii// Se-aude monologul liliacului: Mă simt cuprins de înduioșare/ Aș vrea să spun ceva…// Iar tu ești liber/ liber să-ți întrerupi poemul pentru a da/ un telefon stației de betoane" (*Stația de betoane*). E însă tot vechea agresivitate a realului, „tradusă" acum, cu umorul existențial cuvenit, într-un fel de binefacere cotidiană. Structura poemului e delabrată cu rafinament, rupturile dintre secvențe sunt făcute în proiectul tensiunii dintre ele iar atitudinea ostentează în nepăsare, într-un fel de deceptivitate scripturală și abandon imaginativ. E un solfegiu de note strident diferențiate, dar din armonizarea lor Moldovan scoate o muzică a deceptivității (existențiale și scripturale deodată). Avînturile de orice fel sunt tăiate scurt și poemele vor să prindă consistența și inefabilul minimalist; numai că griul textual și existențial al lui Moldovan e mereu scuturat de un trasor imaginativ, de un frison vizionar. Dar „metoda" melancoliei sale constă în sedarea imaginativului, ca și cum pe acolo s-ar strecura angoasele (ceea ce se și întîmplă). E, așadar, a doua retragere a lui Moldovan din confruntarea cu ostilitatea realului: după cea în bibli-

[15] Romulus Bucur, *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii 90,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2000, p. 129.

[16] Gheorghe Grigurcu, *op. cit.*, p. 146.

[17] Ştefan Borbely, *Xenograme,* Editura Cogito, Oradea, 1997, p. 104.

otecă, urmează cea în melancolia notației nude, a notației seci, fără „primejdie" de implicare. Dar nu e, de fapt, decît o pendulare între rana provocată de participarea la febra vizionară și arta delăsării minimaliste.

Poemele lui Ioan Moldovan au întotdeauna o problemă de reglaj, de acord fin între registrul notației deceptive, neutralizate, și elanul imaginativ oprimat de această școală a blazării. Pe sub notația cotidiană rafinat anostă se aude tot mereu cum bolboroseşte freatica imaginativă, mereu gata să izbucnească și să sfărîme liniștea dezolațiunii și confortul melancoliei sceptice. E ceea ce se întîmplă, bunăoară, în *Arta răbdării* (Editura Dacia, Cluj, 1993), unde sceptica penitentă a notațiilor e tot mereu învolburată de rafale imaginative cu febră expresionistă. Degeaba și-a ascuns și și-a prigonit Moldovan vocația imaginației brutale, căci aceasta răzbate la suprafața poemului la orice ocazie; degeaba și-a transformat el melancolia și scepticismul într-o artă a contemplației fără reverberații interioare, făcînd din blazare o reverie, căci acestea se pornesc spontan, cu dialectica fulguraţiei. Reveriile insignifianței sunt brodate pe o sintaxă calmă, de lux și voluptate a notației inerte iar melancolia insidioasă și picotitoare pornește cu pas leneș, anume tărăgănat imaginativ, ca și cum poetul ar fi mereu într-o siestă contemplativă. Această ascetică afectivă, promovată într-un discurs somnolent, se electrizează brusc printr-un frison imaginativ care trece limbajul din torpoare în febră și din indolență în entuziasm. Pasajele „inerte", întreținute de un tonus apatic, intră brutal într-un vertij, fadoarea senzualizîndu-se în fulguranțe rebele, iar plictisul consemnativ iluminîndu-se în tensiuni voltaice. Ritmul scriptural, programat pe lentoare, e copleșit și rupt de ritmul imaginativ, manifestat printr-o freatică dezinvoltă, așa încît poemele alternează între referat și explozie, între amorțeală și impetuozitate. Ioan Moldovan își maschează, de fapt, vocația expresionistă sub o dicțiune austeră, mai aproape de lehamite decât de euforie, împărțind partiturile între grefierul stării și reporterul viziunii. Scriitura lui lîncedă, afectînd o dispoziție neutrală, nu e decît mediul de emergență al acestor secvențe inflamate, ce scot realul din ceremonia banalității și-l implică într-o densitate și într-o intensitate spasmatice. Cu *Arta răbdării* începe, de fapt, arta nerăbdării vizionare, al reveleelor de convulsii interioare. Și asta tocmai cînd manifestele abdicării de la lirism și de la viziune sunt mai numeroase, tocmai cînd poetul scrie mai degrabă „scurte proze" decît poeme, cînd e atît de apelpisit și de ambetat încît viața însăși a ajuns doar „un vechi obicei" iar el stă „de gît cu dezolarea" și își exorcizează gustul morții prin fente ludice, prin jocuri de limbaj menite să spargă balonul: „ce gust de iarbă am în gură, nebunule// iar, bă? iar, bă!/ iar." Dar tocmai cînd a reușit să blazeze integral arta contemplației, tocmai cînd bravează mai cu spor în depresia imaginativă, de sub stratul de lîncezeală izbucnesc fulguraţiile expresioniste ale agoniei: „soarele – o lătură chihlimbarie peste ce-a fost,/ ce este ce va fi: ni s-au învinețit deja trupurile de copii/ vătămați" etc. (*Numai noi suntem perfecți*). Sunt izbucnirile unei imaginații cinice, care nu mai cruță lumii – și eului cu atît mai puțin – nimic. Așa cum va observa Gheorghe Grigurcu, în poemele lui Moldovan „metamorfozele /../ au o sclipire rea,"[18] imaginația s-a înrăit ea însăși tot confruntîndu-se cu ostilitatea realului. Poetul a introdus, mai apăsat și mai consecvent, dar cu aerul că-s pure incidente, un cifru maliţios în viziune, legănînd poezia între nostalgiile învăpăiate și lehamitea consistentă și între metafora abrupt senzuală și cea eminent banală. Melancolia însăși se preface într-un peisaj existențial expresionist, alunecînd, cu toate precauțiile caricaturale (necesare) luate de poet, într-o himeră grotesc-funestă; e deja o melancolie infernală, de sub al cărei strat înăbușitor abia dacă se mai aude „scîncetul luminii": „E vorba despre calul de seară oprit în prag/ stupefiat/ despre piciorul imens și vînăt al doamnei Mélancholy/ împingînd șoarecii în mare/ despre fetițele ei știrbe și perverse leșinînd mereu/ în mucegaiul sublunar/ despre scîncetul luminii îndoite/ sub măruntaiele poemului" (*Paragraful despre pericole*). Această maliţiere a imaginației, în textura căreia poetul (va) bate adesea caragialisme de peioraţie a stării, va schimba dramatic ritmul alternanței dintre lehamitea consemnării și șocul jetului vizionar. Cu atît mai dramatic (deși în stilistică blazată) cu cît protagonistul angoaselor lui Moldovan – „mainimicul" – își începe deja de aici peripețiile. Și odată cu intervenția lui începe și cîntarea deșertăciunii depline în poezia lui Moldovan, de vreme ce „noi suntem (doar, n.n.) grătărelul mainimicului"; începe, așadar, lamentația – pe cît de substanțială, pe atît de caricată – a derizoriului existențial (dar și a deriziunii textuale a acestuia). În punctaje mici, se strînge, tot mai consistent, o „angoasă existențială cu substrat bacovian".[19] Va urma o melopee a insignifianței, atît de desăvîrșită încît obiectul ei (lumea și poetul deopotrivă) nu merită nici măcar compasiune; doar o ușoară milă, parodiată și ea.

Lucrul se pornește mai temeinic în *Tratat*-ul *de oboseală* (Editura Clusium, Cluj, 1999), unde Moldovan își persecută metodic impulsurile euforice și tentațiile divagante, obligînd poemul să se țină cu tenacitate programatică de blazarea existențială – scriitură minimă cu maxim de angoase. Moldovan profesează, așa cum zice Octavian Soviany, „anxietăți existențiale tratate în spirit minimalist, cu un perfect simț al parodicului și derizoriului".[20] Tonusul vital pe care el și-l prescrie se apropie de anostia din poemele lui Virgil Mazilescu, Mircea Ivănescu sau Victor Felea, nici tonusul scriptural și unghiul de atac al confesiunii nefiind departe de aceste gramatici decepționate și simulat umile. Și Ioan Moldovan pare să mizeze, în primul rînd, pe o „biografie" rarefiată, în destrămare, în care stările se aglomerează în monotonia exasperantă a redundanței derizorii și în care ironia deconspiră și discreditează, din pornire, orice traseu mitic pe care aceasta ar putea-o lua. Această sintaxă a lehamitei se întinde dinspre scriitură spre existențial și ea „compromite" nu doar temele mari, sacrosancte, ci și realiile ireductibile, anemiindu-le și contaminîndu-le de această anorexie vitală. Imaginarul decrepitudinii trage însăși moartea printre himerele decepționate și vlăguite, adăugînd peniței grotești o undă vag compasională: „/…/ de fapt și moartea-i plictisită un animal cu nervii la pămînt/ se oprește din cînd în cînd șleampătă/ își leagă mai bine sandalele își ține fusta să nu i-o ia vîntul/ harnică mîna ei dreaptă lipește frunza de coapse// trecătoarele trec/ torcătoarele torc" (*Un animal*). În acest mediu decrepit, în care metafora corporală joacă în protagonistă, servind de registru grotesc, chiar și „provocările" sunt gratuite, orice investiție fiind subminată de inflația insignifianței și riscată cu o reținere caustică: „Biata, feri-

[18] Gheorghe Grigurcu, *op. cit.,* p. 146.

[19] Ion Simuț, *Critica de tranziție,* Editura Dacia, Cluj, 1996, p. 184.

[20] Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism. Compendiu de poezie românească actuală. Volumul I, Lirica ultimelor decenii de comunism,* Casa de pariuri literare, București, 2011, p. 234.

cita realitate/ plină de vînătăi/ merge înaintea mea provocatoare şi dezamăgită// mă voi apropia şi-am să-i strecor/ pe după guleraşul ei brodat/ o bilă cenuşie// asta o să fac, nene" (*Fericita realitate*). Metafora şi în general imaginarul lui Ioan Moldovan nu mai sînt acum structuri de confruntare, ci mai degrabă tehnici de afront, strategii de devaluare. Ele transpun pe grotesc toate seturile de atitudini şi impulsuri euforice şi găsesc un unghi compromiţător pentru fiecare temă, dînd stările pe reversul lor detracat. Poetul e atît de deprimat de starea lumii încît n-o mai poate vedea decît caricatural. Dacă ar fi mai ofensiv în afecte, ar redacta pamflete la adresa realului. Chiar şi atunci cînd sentimentul nu e prins în această dialectică a peioraţiei care animă imaginarul şi atitudinea, poetul găseşte o poartă difamantă prin care să-l introducă, plasîndu-l într-un context imaginativ defăimător: „I-am văzut ochii de căţeluşă tristă şi obosită/ Mi s-a făcut milă şi frică/ Aş fi vrut la-ndemînă o creangă albă/ cu care s-arunc după ea/ iar ea să mi-o aducă îndărăt despicînd întunericul/ S-o iau în braţele mele înnegrite şi să-i/ susur: Ce orfan e cîinele Domnului,/ ce secătură, ce bestie! Amăgeşte-mă, fă să nu/ mă-nfricoşeze aceste fulgere pe creier/ ca nişte leziuni/ multe şi sîsîind de bătrîneţe" (*Poem de dragoste de iubire*). Limbajul ofensator e însă doar unul care oprimă limbajul, timid, al delicateţii, fără să-l scoată din cauză. Metafora difamantă abia dacă ascunde şi inhibă, la Ioan Moldovan, invocaţia şi tandreţea. În ciuda acestei chimii disolutive şi a agresiunii groteşti cu care sunt regizate stările, vocaţia lui Moldovan pentru iluzie şi afectivitate, pentru scriitura de tandreţe, supravieţuieşte, deşi întreg climatul e programat pe linie deceptivă şi coruptivă. Denunţul biografiei şi al stării poetice, reportajul detracat şi misiunea ofensatoare a scriiturii, în pofida migalei destructurante, presupun în miezul acestei existenţe delabrate o emisiune de foc, un ilicit jertfelnic pentru o clandestină combustie. De sub aceste texte lehămetisite şi la capătul acestei biografii angajate în metafora decrepitudinii apare, aproape riguros, semnul sau urma unui sacrificiu: „ Nu pot privi soarele decît îngustîndu-mi pupilele/ viaţa mea nu mai e decît un comentariu apos ediţie de cartier/ am lăsat boala să prelucreze materialul gras al vîrstei de-acum/ ascult bătutul covoarelor în ghettoul cu gălbenuş de copii/ s-a împotmolit vehicolul de mers în munţi/ după zece-cincisprezece ani văd vîrstele şi căruntețea lor/ căzând ca draperiile/ fără imaginaţie mi-am trăit viaţa bătută la un singur rînd/ am cîrpit mi-am umplut sacul cu petice duioase/ amețelile duminicale şi amețeala de-acum se împreună/ ninge oriunde ci nu aici unde ar trebui/ degetele mi-au înghețat şi-mi pică mici sloiuri/ pe masa pustie pe cenuşa spulberată". (*Sîmbătă de februarie*). Lehamitea lui Moldovan nu e însă chiar o apocalipsă definitivă a iluziilor (deşi el e un fel de „vizionar al unei apocalipse filmate cu încetinitorul", după cum a constatat Alexandru Matei)[21], ci doar climatul în care acestea, mai mult sau mai puţin ilicit şi conspirativ, subzistă. Între vechile sale *exerciţii de transparenţă* şi actualul *tratat* de agonie, chiar dacă substanţa vitală e declinantă, asociindu-şi în această pantă, ca agent agravant, şi maliţia scripturală, există o linie de perseverenţă care promovează, totuşi, ca nostalgie, idealitatea lumii, în contrast suav cu delabrarea ei. Poemele merg, ce-i drept, într-o fenomenologie a detracării, fac pasteluri groteşti şi comprimă stări de inutilitate şi de gol, dar în cortegiul acestei deceptivităţi îşi mai face loc – marginal, subtextual mai degrabă – şi iluzia, speranţa unei oaze ori şanse de reverie.

Dar nici măcar aceasta nu mai e pozitivă, vitală; reveria mai are spaţiu de epifanizare doar în mirajul morţii, doar ca nostalgie: „Un minut-două am fost pe unde amîndouă umbrele noastre/ atingîndu-se delicat iscau o flamă verde-aurie/ prin care se vedea ca prin fereastră tărîmul celălalt// o dimineaţă mătăsoasă albastră şi numai şi numai/ din cuvinte/ dă-mi, Doamne, o uitare şi şi o privire înapoi/ ca mai înainte!" (*Nirvana*). *Celălalt peşte* (Editura Paralela 45, Piteşti, 2005) e structurat ca un jurnal de rarefiere şi delabrare a realului, pe de o parte, şi ca unul de lentă agonie cotidiană a eului. Poemele îşi iau pretexte imediate, cu multe secvenţe „ocazionale", şi derulează filmul unei vidări de sens şi de substanţă, progresia unei neantizări cotidiene. Asta în pofida alerteţei narative cu care sunt conturate multe episoade ori a micului spectacol suprarealist din piesele cu pretext oniric. Pe fond, viziunea, dicţiunea şi imaginaţia sunt trase la casare şi protagonistă unică rămîne lehamitea, „moţăiala" ca ritm existenţial şi textual: „Venise vremea moţăielii/ peste detaliile/ picante/ iuţi şi portocalii/ verzi şi albastre/ ca prunele necoapte/ venise vremea moţăielii/ şi moţăiam nemorţi nevii" (*Altă vreme*). Tema existenţială e acum „melancolia de a nu lăsa urme", insignifianţa tradusă într-un vid generalizat: "…// Parcă nu mai întîlnesc pe nimeni în oraş printre tarabe prin/ mercurul neînduplecat/ abia de mai sună cîte unul spre seară să mă întrebe/ dacă a murit altul şi eu să-i zic da/ şi el: nu ştiam cînd acum zic şi semnez" (*O apă bine ştiută*). Bine zicea Aurel Pantea cînd zicea că „imaginaţia lui Ioan Moldovan" trăieşte „în cea mai cruntă şi nemiloasă dintre cotidianităţi,"[22] într-o cotidianitate ca pură amorfitate, simplă claie de insignifianţe. La ritmul acestei lumi goale, deplin irelevante, se adaptează şi sintaxa lui Moldovan: abia se tîrîie, gata oricînd să renunţe, copleşită de lipsa ei de sens în consemnarea lipsei de sens a lumii. Atît de căzută e energia poetică încît pînă şi poetul se exasperează de sine şi-şi ia angajamente de revenire la poetica tare, părăsind amorţeala melancolică: "…/ destul cu/ neorealismul/ e timpul să devin groaznic şi grozav/ un afiş un manifest către gură-cască/ flamuri mari, flamuri mari, o neam melancolic!" etc. (*Pe la noi*). Mobilizări prefăcute, fireşte, deja denunţate de ironia caricaturală cu care sunt propuse. Maxima freneziei vitale şi textuale rămîne tot toropeala, coma imaginaţiei şi lehamitea dicţiunii.

Aşa ar fi dacă poemul lui Moldovan n-ar fi, de fapt, tot un jertfelnic, tot o primejdie fatală, tot un supliciu: „Deschid caietul/ îmi vîr capul între fălcile crocodilului/ Dorm, speculez -/ mi-s ochii duşi în lumi de sînge" (*Tumul*). Dacă, aşadar, sub lentoarea agonică şi sub toropeala exasperantă nu s-ar zbate o religie sacrificială a implicării în poem. Oriunde fuge Ioan Moldovan, pînă la urmă tot dă faţă cu romantismul sacrificial şi vizionar pe care şi-l ascunde. Poate că oţiul pe care-l descîntă (dar care nu e precum al lui Titir, ci e doar exorcizarea unei angoase de gol) dă impresia că „idealul" poetului „este unul de esenţă *clasică*" (s. aut.), cum zicea Andrei Bodiu,[23] iar multele referinţe (din care multe latineşti) să justifice constatarea că Moldovan e „un clasic bine temperat, subminînd, din interior, retorica modernismului";[24] dar sub placa de cotidian inventariat cu lehamite şi dincolo de ilustraţia culturală (de regulă utilizată pentru a relativiza o stare ce tinde să atingă con-

[21] În „Ziua literară", 10. 03. 2003.

[22] În „Discobolul", nr. 30-31/2000.

[23] În „Observator cultural", nr. 4/2000.

[24] Adrian Popescu, în „Steaua", nr. 7-8/1994.

sistența sau febra), Moldovan ascunde un romantic refulat (de nu chiar strangulat), unul pentru care poemul e o problemă de risc vital. E şi normal, de vreme ce postmodernismul e doar (nu doar, dar cît de cît…) o reciclare ironică a romantismului.

Melopeea insignifianței şi gramatica leşinată a notațiilor, descompunerea informă a lumii şi plictiseala creativă, sastisirea de tot şi de toate devin atît de consistente încît se transformă într-o monotonie existențială compactă. Poetul însuşi e sătul şi exasperat de sine, nu doar de lume; nu-şi mai găseşte rost într-o lume tot mai decrepită, mai lălîie, în care-l mai chinuie doar amintirea vremilor cînd poezia putea glorifica această lume: „Delabrat prin urbe mă port/ apele rîului nostru şi ele-s mereu altele/ numai umbra mea nepierdută de trupul meu mort/ îşi tolăneşte pe mîluri spatele/ şi plescăiala lor vînătă-putredă/ plină de peşti adormiți/ desparte partea uscată de partea mea umedă/ şi-apoi le presară cu trilobiți/ scîncete-mi scoate cît mai poate gîtlejul/ din care odinioară cîntam" etc. (*Bairam*). Ineditele din Însemnări primitive (Editura Limes, Cluj, 2005) cîntă acum opacizarea totală în fața mirajelor: „Degeaba mă mai uit afară-n gol/ deşi e primăvară, deşi un piersic arde/ c-o flamă roză pîlpîind domol/ nimic nu mai zăresc din ce e scris în carte" etc. (*Somn*). O asemenea mortificare a spiritului nu poate fi înfruntată decît prin umor, prin punerea dramei pe partitură de joacă. Aşa că Ioan Moldovan îşi va pune rafinamentul deprimării în strofe uşuratice, hître, lăsînd inventivitatea să se joace cu decepția şi plictiseala existențială: „Mai dorm mă mai trezesc mai stau în pătrățele/ mai pierd din timp uitînd de ghilimele/ mănînc vreo literă de pe la capăt/ nici nu gîndesc ce-o să mai capăt/ de trăit de-ntors de dat cuiva/ astfel cîntam la vremea mea" (*Tumul*). Această partitură de umor existențial, prin care poetul şi poemele rîd de propria lor neantificare, e a treia retranşare a lui Ioan Moldovan. Poetul se preface că e propria-i paiață şi se tratează ca atare.

Acelaşi spirit de joacă, prin care poetul scapă de presiunea şi tensiunea insignifianței şi amorfului, bate şi prin poemele din *Mainimicul* (Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2010), chiar dacă acestea dau tîrcoale aceleiaşi angoase de gol şi nonsens. Notațiile, tot mai lipsite de vibrație, tot mai uscate, conturează un peisaj existențial de dezolare aplatizantă şi de opacitate vitală, dar Moldovan iese din mrejele entropiei prin transformarea deceptivității în farsă. Versatilitatea sa, cameleonismul poemelor joacă între stări nu neapărat contrare, dar incongruente: în plină posomorîre textuală şi în mijlocul băltirii existențiale, Moldovan întoarce poemele în vervă ludică: "…// Lingurică singurică/ este că şi ție ți-e frică/ de nimic din nimică// iar tu împărăție a spiritului nici că-mi simți lipsa" (*Din office book*). Astfel de distorsiuni hître, astfel de subvertiri ale decepției în verva gratuită ar trebui să scoată din cauză bacovianismul lui Moldovan; dar nici vorbă să-l scoată, ba din contră, comentatorii care-l punctează se înmulțesc de la carte la carte. L-am pomenit deja pe Ion Simuț, dar şi mai convins de afinitatea bacoviană e Mircea A. Diaconu, pentru care Moldovan „este un bacovian" – şi încă „unul din cei cu multă personalitate."[25] Şi Doris Mironescu îl vede ca pe „un surprinzător discipol bacovian" care cultivă „sentimentul vital al neantului".[26] Nu-i foarte departe de a fi de acord nici Viorel Mureşan, care crede că Moldovan împărtăşeşte cu Bacovia „obsesia meteorologică"[27] (dar meteorologia lui Moldovan, spre deosebire de cea bacoviană, nu e apocaliptică; aş crede că dacă a deprins de undeva obiceiul de a transmite starea vremii, atunci de la Mircea Ivănescu a învățat). În fine, bacovian îl crede şi Traian Ştef. Bacovia avea însă un umor sinistru, sumbru, pe cînd cel al lui Moldovan e un umor de vervă, de înseninare şi destindere a stării; un umor cu valențe ludice, nu cu valențe spastice sau alienante. Moldovan va fi umblînd şi el printr-o lume bacovianizată, dar nu cu spiritul lui Bacovia. Altminteri, şi realul său e tot atît de „ofertant", de secătuit de sens şi de „poezie" – şi poetul ricanează, fireşte: „opt sute acolo nouă dincolo/ vreo patru pe maşină pe bucate/ o sută pentru cerşetori/ o alta pentru biluțele îngurgitate per os// şi aşa mai departe şi aşa mai departe/ te inspiră cîntă barde" (*Amintirea grijilor*). Angoasa de moarte se strecoară în poeme (tot mereu, ce-i drept) clandestin, după ce acesta îşi simulează delabrarea, dezarticularea, incongruența notațiilor – iar intrarea ei nu e un eveniment, ci tot ceva derizoriu, tot o frivolitate: „Cum reiese din romanele anglo-saxone şi americane/ de succes/ lumea se duce dracului tot timpul/ cînd într-un mod feeric cînd într-altul sordid// Degeaba, eu tot n-am citit tot drumul la zid// În curînd vom avea un alt ministru de Externe// dar noi ăştia apropiații doamnei Ignota/ ne căutăm deja un refugiu nişte refugii/ o fugă o artă-n exces// în peştera corăra îngerul şi alte notabilități/ ne vor face ei toată treaba" (*Noi, ăştia*). „Fuga de emoția personală" de care vorbeşte Viorel Mureşan[28] – şi care e reală, eficientă chiar – devine o tactică de autoparodiere, de autopeioraţie. Un eu delabrat, într-o lume delabrată, scriind poeme delabrate – cam ăsta e ethosul deceptiv al lui Ioan Moldovan. N-aş zice, cu Gheorghe Mocuța, că din el iese „un elogiu al îmbătrînirii şi al oboselii,"[29] dar nici o lamentație înduioşătoare nu iese. Mai degrabă un circ trist al îmbătrînirii.

Ce e nou în *Timpuri crimordiale* (Editura Eikon, Cluj, 2014) sunt cei cîțiva psalmi ai dezolării şi decrepitudinii: „Ce vrei să faci cu mine, Doamne, nimic nu-mi mai rămîne treaz -/ Timpul ca o mîzgă pe obraz/ Mă bălăcesc în propriu-mi sînge gros/ Decît e porcu-n baltă, sunt mult mai mocirlos// …// Mă uit în sus să văd realul/ Ninge// Cînd mă trezesc, un cîine orb urinează/ Pe retinele mele şi Tu taci// Şi nici chiar această scriere-a lui nu durează" (În sus). Rapoarte de stare trimise sus, cu implicite reproşuri, dar nu invocații, ci mai degrabă reclamații. Doar un lamento existențial. Un lamento al lehamitei: „aş începe iar o litanie dar/ mi-e lene şi am nisip între dinți" (*Poem fiscal*). De era ori nu, la început, poemul lui Moldovan un „act de trăire pură, extatică,"[30] e greu de decis; sigur acum a devenit un act de exorcizare a decrepitudinii şi dezolației, un denunț şi un reportaj al ramolismentului şi destructurării ființei. E om blînd, afabil, Ioan Moldovan; nici scriitura lui nu e agresivă; dar de propus, propune, cu umilitate, cu tandrețe, doar atrocități.

[25] Mircea A. Diaconu, *Feţele poeziei. Fragmente critice,* Editura Junimea, Iaşi, 1999, p. 152.

[26] În „Suplimentul de cultură", 15. 10. 2011.

[27] Viorel Mureşan, *Colecţia de călimări,* Editura Caiete Silvane, Zalău, 2011, p. 90.

[28] Idem, *Colecţia de călimări,* II, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2013, p. 134.

[29] Gheorghe Mocuţa, *Literatura vestului apropiat. Dicţionar biobibliografic al membrilor Uniunii Scriitorilor din România, filiala Arad,* Editura Mirador, Arad, 2014, p. 204.

[30] Radu G. Ţeposu, *Istoria tragică şi grotescă a întunecatului deceniu literar nouă,* Ediţia a III-a, Prefaţă de Al. Cistelecan, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2006, p. 120.

Constantin COROIU

Constantin Călin, mărturii despre Bacovia

Profesorul, criticul şi istoricul literar *Constantin Călin* are la activ şi o îndelungată prestaţie jurnalistică. A fost redactor la două reviste culturale (*Ateneu* şi *Sinteze*) şi la tot atâtea cotidiane băcăuane, dar a colaborat şi la alte câteva publicaţii. Biografului şi exegetului numărul unu al lui Bacovia, care este Constantin Călin, i-au priit, se pare, ieşirile din bibliotecă în aerul tare, în mai multe sensuri, al Cetăţii, al realităţii vii, palpabile, deşi nu o dată lumea „de hârtie" din bibliotecă e mai vie şi mai autentică decât cea reală. Dacă *G.Călinescu* postula: „Omul de cultură adâncă trebuie să fie şi un jurnalist în sensul bun al cuvântului, adică un educator de minţi", *Mircea Zaciu*, de pildă, avea să fie şi mai ferm: „Nu cred în critici de seră, ale căror roade sunt fade şi insipide ca toate fructele coapte la un soare artificial. Locul nostru e în presă, în publicistică". Profesorul şi polivalentul om de litere clujean era în pas cu vremea şi simţea că a stimula interesul pentru literatură prin cele mai accesibile şi eficiente mijloace de comunicare înseamnă deopotrivă o urgenţă şi o datorie, mai ales într-o epocă de criză a lecturii. Studiile docte ale operelor, curentelor, tendinţelor, stilurilor etc. fac parte din structura de rezistenţă a unei culturi. Ele constituie terenul consolidat, după ce s-au efectuat săpături adânci, pe care se construiesc pistele de decolare. Acestea însă riscă să rămână pustii, să nu folosească la nimic, precum motorul omului din Tecuci pe care îl deplângea memorabil Mihai Ursachi, dacă de pe ele nu se zboară, dacă nu există călători, adică cititori, adică cei care legitimează literatura şi care, ei şi nu altcineva, stabilesc sau schimbă canonul literar, cum observa *Matei Călinescu*. Opinia şi convingerea reputatului teoretician al lecturii şi relecturii erau că nici un regim politic, totalitar sau democratic, nici o ideologie, nici o revoluţie, nici un război, nici o cenzură, cu atât mai puţin un critic, fie el şi genial, nu pot schimba canonul. Cei ce o pot face sunt numai cititorii, criticul fiind, şi el, esenţialmente tot un cititor. Nimic mai democratic decât canonul. Or, truismul – potrivit căruia literatura, pentru a nu muri, are nevoie de cititori, iar acolo unde nu sunt cititori nu merită să ai talent şi să fii scriitor – este adeseori uitat. Din păcate, îl uită chiar şi cititorii. Cel care trebuie să le aducă mereu aminte acest adevăr şi să le ţină treaz interesul pentru lectură, este în primul rând criticul în postură de jurnalist, de comentator al cărţilor, al literaturii – la ziar, la radio, la televiziune.

Constantin Călin a publicat – „în regim de restituţie" – la Editura Babel din Bacău un volum de peste 700 de pagini, din cele câteva tomuri, estimează el, rămase „îngropate" în reviste şi ziare. Cartea cuprinde interviurile dintr-o perioadă de peste trei decenii; de fapt, nu numai interviuri în accepţiunea clasică, ci şi dezbateri, anchete pe diverse teme, „extemporale", în număr de 200, privind literatura, arta, cultura, ba chiar şi politica. În fond, este o carte dintre cele ce dau samă de spiritul unei/unor epoci. În Prefaţă, Constantin Călin se întreabă dacă a reuşit să fie „motorul şi *driverul*" dialogurilor. Lectura cărţii atestă că jurnalistul dublat de critic a reuşit. Cu discreţie, cu eleganţă şi, mai ales, cu o foarte bună cunoaştere a fenomenului cultural în general, a operei şi personalităţii interlocutorilor săi (scriitori, istorici, filosofi, lingvişti, matematicieni, pictori, sculptori, actori, regizori, critici de teatru, esteticieni, compozitori, dirijori, naturalişti, medici, arhitecţi, animatori culturari, librari, bibliotecari, politicieni). Majoritatea textelor din volumul „Cărţile din ziar" datează din primii şapte ani de după evenimentele din decembrie '89, o vreme a „tăvălugului negaţionist" şi a „înstrăinării de idealul meritocraţiei, al umanitarismului". Sunt primii şapte ani ai noii epoci care nu s-au dovedit a fi, din păcate, nici pe departe ai unei bune creşteri. Dimpotrivă! Criticul mărturiseşte că prin susţinutul său demers jurnalistic a încercat să înoate contra curentului devastator postdecembrist şi, aş adăuga, să nu doarmă liniştit şi bacovian pe cărţi într-o provincie pustie. Mai bine zis, într-o provincie, nu atât pustie, cât pustiită, numită România.

Departe de mistica numelor sonore pe care mulţi o au, o am şi eu, Constantin Călin abordează o lume diversă cu destule figuri proeminente, dar şi cu altele cu o notorietate, aşa-zicând, mai mult locală, nu mai puţin interesante însă, cu câteva excepţii, prin faptele şi experienţele lor, prin ceea ce afirmă ori evocă. Fireşte, atenţia mi-a fost atrasă îndeosebi de dialogurile cu scriitori sau despre scriitori. Cu totul remarcabile sunt mărturiile despre Bacovia, omul domestic, omul social, vecinul, prietenul, mentorul literar, precum şi cele despre ascendenţii săi. Consemnez câteva dintre ele acum, când tocmai s-au împlinit 105 ani de la naşterea marelui poet. Cinci sunt cei care, chestionaţi de istoricul literar şi, aş spune, reporterul de lux, îl evocă pe Bacovia, poetul şi omul la diferite vârste. În primul rând, *Agatha Grigorescu-Bacovia*, de la moartea căreia tocmai au trecut 35 de ani. Interviul cu ea are un preambul ce seamănă cu un început de roman balzacian: *„Căutând strada G.Bacovia (fostă Frăsinetului), descopăr că străzile paralele au denumiri dendrologice şi horticole: Cornetului, Ulmetului, Sălcetului, Pometului. În urmă cu 50 de ani, când s-a stabilit aci, locul era, se pare, o mare de verdeaţă. Casele-s relativ recente şi fără distincţie, încât se poate afirma că peisajul mediocru, „provincial" l-a însoţit pe Bacovia de-a lungul întregii vieţi"*. Aflată la vârsta de 85 de ani, devotata soţie a poetului, ea însăşi scriitoare, este

de o tonifiantă vioiciune a spiritului. Sigură pe sine, vorbeşte ca o foarte atentă, competentă şi exigentă observatoare, dar şi organizatoare a posterităţii lui Bacovia. „N-am rămas în afara luptei ca această posteritate să aibă strălucirea meritată“ – mărturiseşte ea. Între altele, de interes este această caracterizare: „Bacovia avea un tip aparte de vitalitate: o vitalitate cerebrală, în dauna celei biologice. Cu cât se topea trupul, se consolida raţionalul. A dus viaţa pe care i-a cerut-o structura sa. Ai fi zis că e indiferent la lumea din jur, dar nu era indiferent la nimic. Urmărea, chiar şi în anii dinaintea sfârşitului, politica, presa; îl interesau oamenii“. Aghata Bacovia supune autoritar unei severe judecăţi tot ce se scrisese până la acea dată (septembrie 1980) despre opera şi personalitatea poetului: „Apreciez munca, noul (căci au adus mult nou) comentariilor recente. Am însă, cum e şi firesc, rezerve. Se fac afirmaţii fanteziste, pure invenţii. Eu am cunoscut poetul în autenticitatea stărilor lui şi sunt şocată când îl văd deformat prin prisme care de care mai ciudate. La Petroveanu, Bacovia dispare sub erudiţia pe care criticul o foloseşte. La Caraion, şi mai mult; însă acesta are marele merit de a fi valorificat postumele, de a fi sesizat acel „sfârşit continuu“. Teza lui Grigurcu că poetul era un „antisentimental“ îmi contrazice proprile-mi observaţii. Eu ştiu, dimpotrivă, că Bacovia era un sentimental, un mare pasionat, care însă nu se trăda! Eseul lui Dinu Flămând mi-a provocat nedumeriri şi, pe anumite porţiuni, o vie neadeziune. Impresia mea e că în aproape tot ce se scrie azi despre Bacovia se face paradă de informaţie, de erudiţie. Poetul devine pretext pentru speculaţii extravagante. Se simte nevoia unei reveniri la obiect, la text“. Îl avea în faţă tocmai pe criticul cel mai aplecat, decenii de-a rândul, asupra obiectului.

O surpriză: amintirile despre Bacovia ale unui intelectual rasat, pe numele său *Liberale Netto*, fost profesor la Universitatea din Iaşi, autorul unei Istorii a literaturii italiene, cum ne informează Constantin Călin. Era în clasa a IV-a de liceu când l-a cunoscut pe marele poet. Ba, în timpul liber, el şi colegi ai săi care scriau versuri şi proză au avut prilejul, fireşte de neuitat, să citească din producţiile lor alături de Bacovia şi de un prieten al acestuia în Grădina publică din Bacău. Prietenul era funcţionar la prefectură şi autor de versuri care avea să publice semnând Ion Amaru. O mărturie preţioasă privind biografia lui Bacovia pe care, iată, o datorăm lui Liberale Netto priveşte existenţa unui fiu natural al poetului, rezultatul unei aventuri din tinereţe a acestuia, cu care nu a avut însă relaţiile obişnuite dintre tată şi fiu, ne- recunoscut ca atare. A murit când Bacovia încă trăia.

Tudor Opriş, un poet ce fusese creditat de autorul „Stanţelor burgheze“, evocă atmosfera din cartierul „democratic“, muncitoresc, unde locuia familia Bacovia, modul cum era privită aceasta de vecini, de lumea din cartier: „Toată lumea cunoştea familia Bacovia şi o respecta. Agatha, poetă şi ea, era o profesoară preţuită, o neobosită activistă culturală, răspunzând cu solicitudine rugăminţilor ce i se făceau de cunoscuţi şi necunoscuţi. În jurul poetului însă plana un halou de taină. Ieşind rareori din casă şi doar la braţul Aghatei, văzut uneori în curte unde se rotea ca o umbră printre flori ori se odihnea pe băncuţa de sub măr, Bacovia incita nevoia de mister a spiritelor simple. Se ştia că e un poet <<mare>>, retras, tăcut, respectat de oficialităţi (care după anii de recluziune începuseră să-l viziteze), apărat şi ocrotit cu o grijă cel puţin maternă de soţia lui. E drept că Bacovia era pândit de ochii iscoditori ai cartierului, dar până la moartea sa, poetul nu le-a dat satisfacţia unui spectacol <<senzaţional>>“. Tudor Opriş îi povesteşte apoi lui Constantin Călin că în anii de „exultanţă creatoare“ de după apariţia „Stanţelor burgheze“, Bacovia a trecut şi prin momente de depresie psihică în care voia să-şi distrugă opera. Într-un astfel de moment, când poetul hotărâse să-şi ardă toate manuscrisele, printr-o inspirată stratagemă, el, Tudor Opriş, reuşind să salveze scrierile mentorului său.

O altă sursă, cum se spune în jurnalistică, mai mult decât credibilă, nu putea să-i scape lui Constantin Călin, şi anume nepotul de soră al poetului – *Alexandru-Maximilian Vasiliu* care, iscodit de biograful şi exegetul lui Bacovia, furnizează informaţii importante despre ascendenţii şi rudele apropiate ale acestuia. Am reţinut din rememorările sale două imagini ale lui Bacovia în momente diferite: „Mi-aduc aminte de o conversaţie avută cu el… despre arta lui George Enescu, pentru care avea o mare admiraţie. Îmi spunea: <<Ca violonist, trebuie să ai vigoare în braţul cu care mânuieşti arcuşul, ca şi în degetele de pe strune. Când îmbătrâneşti (se referea la vârsta de atunci a lui Enescu), acest lucru se resimte fatal în modul de interpretare, oricât talent ai avea şi oricât simţ muzical>>. Altă dată, m-am nimerit la el în ziua de Paşti (nu-mi amintesc precis anul, dar cred că era prin 1935-1936). Spre sfârşitul mesei, după câteva pahare de vin <<Ştirbei>>, Bacovia s-a ridicat, s-a dus în camera lui şi a revenit cu un volum de poezii al lui Al.Vlahuţă. Ne-a citit <<Hristos a înviat!>>. M-a şocat acest lucru, cu atât mai mult cu cât îl ştiam ateu! De altfel, nu o dată avea reacţii neaşteptate, opinii care şocau. Credea, de pildă, că războaiele constituie un fel de <<renaştere>> benefică a lumii. În general, avea un fel destul de insolit şi criptic de a face aprecieri asupra unor probleme şi evenimente. Lucru curios însă, faţă de Briel (Gabriel, fiul lui Bacovia – *nota mea*) se silea totdeauna să aibă părerile cele mai conformiste în toate chestiunile, el care fusese prin excelenţă un nonconformist în viaţă şi în artă. Socotea că, din punct de vedere pedagogic, e mai nimerit aşa. Nu vroia, probabil, ca băiatul lui să meargă pe calea pe care a mers el şi care l-a făcut atât de nefericit: izolare, negativism, pesimism“.

S-a întâmplat ca în chiar timpul lecturii acestor mărturii, în „România literară“, numărul 41, 2013, să apară un excelent interviu al lui Ilie Rad cu *Ion Brad*. Scriitorul şi fostul demnitar relatează un fapt deosebit de istorie literară. Cine a consultat marea *Istorie* a lui G.Călinescu, paginile 627-631, consacrate lui Bacovia, s-a întrebat poate de ce nu există nici o fotografie a poetului sau a membrilor familiei sale. O întrebare pe care şi-a pus-o şi Ion Brad, nedumerirea fiindu-i lămurită de *Valeriu Râpeanu*: "… atunci când G.Călinescu începuse să lucreze, strângând şi materialul iconografic pentru marea lui sinteză, Editura Fundaţiilor Regale i-a trimis doamnei Agatha Bacovia, la Bacău, o adresă prin care o ruga să le transmită unele fotografii şi manuscrise ale <<decedatului şi regretatului său soţ>>. Ea, profesoară, până a ajuns de la şcoală acasă, soţul său citise penibila adresă. Furios, a început să distrugă diverse fotografii şi documente de familie!“. De vreme ce, aşa cum observă şi Ion Brad, nu mai departe decât în „Dicţionarul general al literaturii române“, coordonat de Eugen Simion, la paginile 305-315, pot fi admirate fotografii-portret ale poetului, precum şi una tablou alături de Agatha, înseamnă că, din fericire, destule documente au scăpat de furia distrugătoare a poetului. Ceea ce tulbură însă este că gafa, monumentală, a celor de la Editura Fundaţiilor Regale pare a fi fost dictată „de o străină gură“, cea a însuşi destinului lui Bacovia.

Simona-Grazia DIMA

Emil Cioran și instinctul libertății

Emil Cioran a fost comentat de nenumărați intelectuali de cele mai diverse tipuri, de la scriitori, critici și filosofi la ierarhi ai Bisericii ortodoxe. Nu am avut însă niciodată sentimentul că subiectul a fost epuizat – personalitatea îi rămâne enigmatică, și este bine așa. Ultimul său interviu, acordat lui Gabriel Liiceanu și filmat de Sorin Ilieșiu (textul fiind reprodus în volumul: Gabriel Liiceanu, *Itinerariile unei vieți: E.M. Cioran. Apocalipsa după Cioran (ultimul interviu filmat)*, Ed. Humanitas, 2011) oferă date inestimabile, de mare finețe, atât despre biografia eseistului, cât și despre procesul de creație, așa cum îl vedea el, în lumina unui crez foarte personal. Un cuvânt se cere spus neapărat și despre imaginile de mare expresivitate (surprinse de cineastul Sorin Ilieșiu), redând un spațiu revolut și irepetabil, cel din cămăruța sa de la mansardă, unde cărțile și manuscrisele îndosariate domneau, aflate într-o uimitoare (dar și simpatică) dezordine. O mărturie unică, emoționantă (și atât de vie!) de istorie literară. Gesturile tipice ale marelui eseist, precum trecerea mâinii prin părul hirsut, cu atipice meșe de lungime inegală, ori tresăririle pasionale ale mușchilor feței, în clipa unor întrebări provocatoare, merită contemplate în efigie. Se vede și fizic că postura voit retrasă a lui Cioran, străină de defetism sau orgoliu, ascunde o *rezervă activă*, incendiară, întemeiată pe convingeri bine argumentate. În decursul convorbirii apar adesea referiri marțiene – la spiritul de luptător ce-i era propriu. Bunăoară, rememorându-și urcușul pe Coasta Boacii, dealul de deasupra localității natale, Cioran afirmă că *domina satul*: „Peisajul este o chestie capitală. Când ai apucat să trăiești la munte, tot restul pare de o mediocritate fără pereche. Pentru că acolo este poezie primitivă. Coasta Boacii a fost capitală. Mergeam acolo și dominam satul".

Totodată, în fața documentării exhaustive a intervievatorului, eseistul etalează conștiința unui scriitor pur-sânge, de o luciditate extremă, acum, cu patru ani înainte de sfârșitul său lumesc. Nu scrisul cu orice preț, ci intensitatea, utilitatea sa în configurarea unei expresivități maxime este ceea ce justifică destinul scriitoricesc, departe de voința de așezare, de rost lumesc solid, configurat metodic. Calculul nu a intrat în ecuația vieții, din punctul lui de vedere, decât pentru amănunte, cum va mărturisi mai târziu, într-un impresionant moment confesiv. Își dă seama foarte clar de sfârșitul putinței expresive și de semnificația acestui final: isprăvirea oricărei justificări a strădaniei de a adăuga ceva operei sale: „Numai că acum destinul meu este terminat. În urmă cu un an, sau mai mult, am luat hotărârea să nu mai scriu". Gabriel Liiceanu îi atrage atenția că a mai făcut declarații similare de câteva ori. Emil Cioran îl asigură că de data asta „e serios (…) Hotărârea de a nu mai scrie are de data aceasta o bază aproape fiziologică". „Am simțit că ceva s-a schimbat în mine". „Ceva s-a spart, s-a… frânt în mine". Adaugă, cu fronda-i caracteristică: „Și apoi, toți scriitorii, în special în Franța, până la moarte scriu mereu. Or, asta nu ar eniciun sens. Pentru ce să multiplici cărțile? Toți scriitorii, după părerea mea, au scris prea mult" (inclusiv Shakespeare sau scriitorii francezi, ocupați să scrie de dimineața până seara).

Autenticitatea scrisului său se datora imboldului originar, acela de a reprezenta o originală terapeutică scripturală. Își explică obstinația de a fi scris „peste cincisprezece volume" prin „rațiuni medicale, terapeutice", observând că pentru el „asta reprezintă o eliberare". „Scrisul ca terapie", subliniază Gabriel Liiceanu, dornic de accente limpezi. El vrea să știe dacă Cioran se simte vindecat acum, dar interlocutorul său recunoaște, cu o totală sinceritate: „Nu sunt vindecat, nu sunt vindecat – sunt doar obosit". Are, senin, senzația finitudinii, prin epuizarea resursei sale expresive: „Acum, gata! Am încetat să scriu fiindcă ceva s-a schimbat în mine. Este o diminuare; o diminuare în materie de intensitate. Ceea ce contează este intensitatea unei emoții, a unui sentiment. Or, tocmai asta a dispărut". Splendid formulată valoarea literaturii adevărate – în ipostaza ei de expresivitate intensă, pur și simplu! Luciditatea cioraniană nu are egal, atunci când eseistul se autoportretizează drept o simplă intensitate care vine și trece: iată, a venit, și-a trăit traiul și se duce, se îndepărtează de noi, de lume, lăsându-și însă rodul aici!

Intervievatorul ar dori să știe „Cum poate să ajute o operă care pledează pentru inutilitate, pentru nonsens", la care răspunsul eseistului, intuitiv, se arată în acord cu cele mai noi descoperiri în materie de psihologie: „Ajută, pentru că formulează lucruri pe care alții le simt fără să le poată exprima. Ajută fiindcă dintr-o dată ceilalți capătă conștiința a ceea

ce simt. Îi ajută să se regăsească". Nemulțumit, Gabriel Liiceanu are impresia că „a fixa disperarea" ar putea deveni „o formă de a o face să funcționeze mai coerent", conducând la o posibilă intensificare a ei. Dimpotrivă, îl asigură Emil Cioran, „Tot ce e formulat devine mai tolerabil. Expresia!, ăsta e medicamentul (…) Este o eliberare. Adică tot ce este formulat este, ca intensitate, degradat".

Scrisul adoptat pentru virtuțile lui de *catharsis* l-a salvat, o viață întreagă, de ratare, de slăbiciuni. Nu contează că își simte misiunea încheiată, fiindcă a trăit așa cum a dorit: „Aș spune că am avut destinul pe care l-am vrut. Am avut obsesia libertății, a ne-dependenței – și am obținut-o". Ce a înțeles prin libertate? În primul rând, o poziționare detașată în gândire, dar și în (precum și față de) societate: „toată viața am avut sentimentul că oamenii, toți oamenii, trăiesc în iluzie – cu excepția mea. Am avut convingerea asta profundă că nimeni n-a priceput nimic. Însă nu era o formă de dispreț, ci doar o constatare: toată lumea se înșală, toată lumea e naivă. Iar eu îmi acordam șansa (…) de a nu mă înșela. Și, ca urmare, de a nu participa în fond la nimic, jucând doar o comedie pentur alții, fără însă să particip la ea". Prin acest tip de situare, aparent revoltător prin frondă, Cioran își manifestă concepția transliterară față de scris: el nu consituie numai o întreprindere estetică, ci mai ales una existențială și, totodată, un demers (involuntar, dar autentic) ascetic. Știe că viziunea lui coincide cu aceea menționată în budism, „religia cea mai profundă".

Spusele lui Emil Cioran circumscriu profilul prin definiție intangibil al scriitorului generic, nu fiindcă acesta ar brava sau ar fi măcinat de orgoliu, ci fiindcă natura sa creatoare îl silește să eludeze prejudecățile și rațiunile lumești, drept tot atâtea căi bătătorite, la îndemână. Convingerile cioraniene fac dovada că ideile artistului nu pot fi criticate (sau, totuna, că orice critică aplicată lor își dezvăluie, inevitabil, futilitatea). Bune sau rele, din perspectivă umană obișnuită, ele au valabilitate pentru creator – dacă, grație lor, plăsmuiește o operă de valoare. Indignat, în subsidiar, de aparenta superioritate (semnificând însă doar o *constatare*, după cum a precizat eseistul, o ruptură de nivel perceptiv și cognitiv, față de mentalitatea comună, am adăuga) și dezacordul față de lume, afișate, ale lui Cioran, Gabriel Liiceanu speră că eseistul și-a descoperit în final greșeala: „Considerați, acum, într-un târziu, că ați avut dreptate?" Emil Cioran însă persevereazǎ: „Absolut!" Refuzul său este *de plano*, frontal, fără echivoc. O viață întreagă „a calomniat lumea". Acum e obosit, într-adevăr, dar nu-și retrage cuvintele sau opiniile. Să recunoaștem – e dreptul lui.

La opinia lui Gabriel Liiceanu, că, în lipsa formulării excelente (în plan estetic) a obsesiilor lui însumate în cărțile scrise, acestea ar fi, propriu-zis, niște banalități, Cioran răspunde că trăirea banalităților nu e deloc banală: în fond, și „budismul, care e una din religiile cele mai profunde, se reduce la <banalitatea> perceperii neantului vieții". Intervievatorul dorește să-l stimuleze în afirmarea mai hotărâtă a originalității sale specifice și de aceea riscă să-i declare opera banală în privința ideaticii incluse: „vi se poate reproșa că reluați teme vechi de când lumea și că repetați cu un talent extraordinar tot ce s-a spus de la Eclesiast încoace. Care considerați că e noutatea cu care veniți?" Replica lui Cioran este magnifică. El afirmă iarăși că meritul scriitorului constă în subiectivitate, în trăire, în intensitatea unică, atinsă fulgurant (după care, înțelegem, autorul se stinge sau poate să părăsească scena). Dacă Gabriel Liiceanu vede noutatea ca pe ceva obiectual, Cioran răspunde strălucit, în termenii subiectivității creatoare: „Peste tot este vorba numai de intensitatea experienței. Nu există noutate în materie de viziune a vieții (…) Nou e până la urmă timbrul, tonul, nota, ceea ce fiecare aduce pornind de la intensitatea experienței sale".

Aceeași concepție răzbate și, peste câteva pagini, din părerea sa fermă despre demersul eșuat al unui prieten, poetul francez Henri Michaux: „Michaux s-a apucat să scrie cărți aproape științifice despre droguri, de pildă (…). *Des bêtises*. Și i-am spus: Mata ești scriitor, poet, nu trebuie să scrii opere științifice, nu o să le citească nimeni. N-a vrut. A scris cărți întregi de felul ăsta și nu le citește nimeni. A făcut o prostie fără pereche. Era marcat de un soi de prejudecată științifică. I-am spus: Lumea nu așteaptă de la dumneata teorii, ci experiență". Glorios afirmată, din nou, concepția lui Cioran despre scris ca experiență personală inconfundabilă!

Tot o frondă îi pare lui Gabriel Liiceanu refuzul premiilor literare în Franța. Emil Cioran susține că a acceptat doar premiul Rivarol, cel dintâi acordat, pentru *Tratatul de descompunere*, fiindcă „în comitetul de lectură erau cei mai mari scriitori francezi, toți în vârstă, iar eu eram complet necunoscut. Refuzul meu ar fi fost o obrăznicie". Era în 1949. Ulterior, a ajuns la concluzia că premiile sunt compromițătoare. Nu a considerat acest refuz drept o formă de „publicitate inversă", cum au crezut mulți, ci de „dezicere – de un spectacol inconsistent – cel al vieții literare franceze". „Premiile erau o întreprindere și ofereau un spectacol dezgustător". Cei ce și-l închipuiau pe Cioran cabotin fiindcă a refuzat premiile se înșeală. La urma urmei, pierderea sa pecuniară a fost reală, dacă ne gândim la cât de sărac era. Și totuși, a avut forța să pună înainte considerente filosofice, atitudinale. A luat, așadar, „o hotărâre împotriva vieții literare din Franța". Gabriel Liiceanu se împotrivește, insistînd că ar fi trebuit, ca autor, să-și asume și latura exterioară a operei lui: „Orice operă e legată de public și deci presupune publicitate". Emil Cioran este de altă părere: „Da, dar asta s-o facă alții, asta o face editorul, nu eu. Eu nu ies cu marfa mea în stradă, nu?" Din nou, postura intangibilă a artistului. Criticabilă sau nu, în cazul lui Cioran atitudinea a funcționat.

Emil Cioran nu a avut o atitudine servilă, nici măcar față de generoasa-i țară de adopție, Franța; a îndrăznit să critice public, adică în cărțile sale, până și limba franceză. Nu a făcut rabat de la convingeri, de la pasiunea față de română, spaniolă și engleză, pentru virtuțile lor lirice. Îndrăgostit de limba maternă, citea cărți vechi împrumutate de la biserica ortodoxă din Paris, căci nu avea acces la alte publicații românești. Dar, după cum se știe, la sfârșitul războiului, când se afla într-o vacanță la Dieppe, a hotărât programatic, într-o clipă decisivă, s-o rupă cu limba sa, deși o iubea nespus și o socotea poetică, la antipodul francezei, o limbă seacă, de juriști, cum o definea. Cu toate că se afla la antipodul naturii sale, franceza, limbă terapeutică, i-a „temperat delirul", i-a inoculat, ca o „cămașă de forță", o disciplină necesară. Remarcabil este regretul de a nu se fi stabilit în tinerețe în Spania, motivat de cultul pentru frenezia Teresei d'Avila: „excesul mă fascina la ea", „nebunia aceea specială, inconfundabilă, proprie Spaniei", atât de consonantă cu exuberanța trăită de el însuși în și prin scris. Sacrificiul nu poate fi eludat: travaliul de scriitor l-a stors de puteri: atunci când Gabriel Liiceanu îl întreabă dacă nu l-a amețit succesul, Cioran răspunde: „Nu, pentru că am lucrat tot timpul la nenorocitele alea de cărți".

Intervievatorul îl întreabă de ce nu a ales Germania, deși îi cunoștea atât de bine limba. Cioran își motivează alegerea prin fascinația față de noțiunea de străinătate; timpurie; ideea de a locui departe de țară i-a venit „din cauza Sibiului", unde s-a simțit trăind „între două civilizații", cea română și cea germană. Dar, văzând Parisul, Berlinul „a devenit zero" pentru el, nu l-a mai interesat. S-a împrietenit deliberat cu directorul Institutului Francez de la București, în speranța unei burse. Dl Dupront i-a dat într-adevăr una, pentru trei

ani. Şi-a dat apoi, desigur, seama că Cioran îl minţise, că nu intenţiona realmente să elaboreze o teză de doctorat în filosofie la Sorbona, dar a conchis că străbaterea Franţei pe bicicletă, până la a ajunge s-o cunoască perfect, răscumpărase cu vârf şi îndesat neajunsul.

Gabriel Liiceanu vede reuşita în viaţă ca pe edificarea unei cariere, precedată de o calmă şi sistematică pregătire (un fel de carierism inocent, demn): „Când aţi terminat facultatea, aveaţi deja un proiect de viaţă? Ce urma să faceţi?" sau „Lecturile filosofice le-aţi început la 14–15 ani. V-am văzut primele caiete de lectură: Lichtenberg, Schopenhauer, Nietzsche". Perspectiva lui Cioran creează însă un contrast de un comic involuntar: pentru el reuşita în viaţă (de care a avut din plin parte, fără să fi putut-o însă descrie astfel în termeni sociali, ci doar interiori, subtili, nereperabili) nu a constituit o carieră, o aşezare în social, ci o căutare deznădăjduită, o explorare cu totul intimă, efectuată cu procedurile unui aventurier, exclusiv pe cont propriu. „Singura mea religie în viaţă a fost libertatea, non-dependenţa, faptul de a nu depinde în primul rând de o carieră. Reafirmarea credinţei sale în libertate ca mod de viaţă are loc, de o manieră impresionantă, şi spre finalul interviului: „Vedeţi, dacă mă felicit pentru ceva este pentru faptul că nu am ţinut cont de părerea nimănui. Şi ăsta e sfatul pe care l-am dat tuturor scriitorilor: nu ţineţi socoteală de părerea nimănui. Un om care nu crede în el însuşi, care nu are un soi de credinţă mistică în ce are de făcut, în misiunea lui, nu trebuie să întreprindă o operă. Nu trebuie să ai încredere în nimeni, trebuie să crezi numai în tine însuţi. Altminteri, *c'est pas la peine*. Nu trebuie să ceri sfat, nu trebuie să consulţi pe nimeni, – decât pentru detalii. (…) Pentru scriitor, viaţa lui şi opera lui sunt aventuri pe care şi le asumă".

Înţelegând, „din capul locului că viaţa nu are sens decât dacă reuşeşti să faci ceea ce vrei", îşi explică, astfel, excesul de lectură – nu drept o formă de pregătire sistemică, în vederea realizării unui scop fixat dinainte, ci ca pe un fel de dezertare, o fugă, o modalitate laşă de „a scăpa de sine" intrând în viziunea altuia. Pe vremea aceea, rememorează, se îmbăta foarte des (G. Liiceanu se miră, ştiindu-l, de mult timp, foarte cumpătat, constant consumator de legume pe aburi), îi admira enorm pe „beţivii clasici", cei statornici, beţi zilnic. Îl atrăgea mai ales unul, care umbla însoţit de un violonist şi care fluiera şi cânta tot timpul. „Ăsta e singurul tip interesant din tot satul, gândeam eu, singurul tip care a priceput, care şi-a dat seama. Toată lumea e plecată la câmp, toată lumea face ceva, şi el, singurul, se distrează". Ce a priceput oare charismaticul beţiv? Lipsa de relevanţă a acţiunii, în contrast cu superioritatea stării contemplative, am putea conchide. În chip similar, îl admiră pe un grădinar, care, văzându-l citind din Kirkegaard, a comentat cu scepticism: „nu acolo veţi găsi răspunsuri, nu în cărţi trebuie căutat". I s-a părut, şi acesta, un tip care „a înţeles".

Raportarea la divin, fie şi negativă, reprezintă punctul central al preocupărilor sale: atunci când Gabriel Liiceanu îl întreabă cum de a ieşit din el un „contestatar cu accente blasfemiatorii", Cioran mărturiseşte: „Nu eram făcut să cred" (deşi a încercat). Firesc, Gabriel Liiceanu vrea să ştie: „Şi atunci de ce nu aţi părăsit zona aceasta?" Cioran îşi recunoaşte obsesia: „Pentru că am trăit continuu criza acestei neputinţe". Din acest motiv, consideră *Lacrimi şi sfinţi* o carte „profund religioasă". Gabriel Liiceanu se îndoieşte: „Era, într-adevăr, o carte profund religioasă?" Cioran e convins că da, „chiar dacă prin negaţie". A fost o carte cu un destin special, apărută când el era deja la Paris, încât aproape nu a fost difuzată. A primit o scrisoare de la mama, foarte aspră. El i-a răspuns că era singura carte de mistică scrisă în Balcani. „N-am reuşit să conving pe nimeni, pe părinţii mei în niciun caz". Cele mai dure lucruri le-a scris Eliade despre carte, dar pe atunci nu a ştiut, a aflat abia în 1990. Vorbind despre reacţia indignată a lui Eliade, „n-am încetat să cred, şi am şi spus-o, că eu eram, religios vorbind, mult mai departe decât el. Şi asta dintotdeauna. Pentru că pentru el religia era un obiect, şi nu o luptă cu…, să spunem, cu Dumnezeu. După părerea mea, el nu a fost o fiinţă religioasă. Dacă ar fi fost, nu s-ar fi ocupat de toţi Dumnezeii. Cine are sensibilitate religioasă nu stă să numere zei, nu face inventarul lor. (…) Istoria religiei a însemnat întotdeauna pentru mine negaţia religiei". Discutabilă, părerea lui Cioran despre Eliade vădeşte o limită cioraniană: excesul de gândire, acelaşi care i-a interzis ieşirea din cercul luptei cu Dumnezeu, spre veritabila contemplaţie senină. Un eşec, în ordinea vieţii, de vreme ce, după cum afirmă, „mistica, nu religia", l-a interesat, dar fertil în plan scriitoricesc. Un scriitor nu are cum să fie judecat altfel decât prin talent, prin perfecţiunea şi intensitatea emoţional-estetică a scrierilor sale.

În orice caz, Cioran îşi recunoaşte o latură demonică, aşa cum o numeşte: orgoliul l-a împiedicat să creadă în Dumnezeu, încât l-a întors din drum pe fratele său Aurel. Dacă îl lăsa să meargă la mănăstire, nu ar fi făcut şapte ani de închisoare. Îşi dă seama că, în acea noapte de convingere a fratelui său, a fost demonic. Unele mefienţe nu au dispărut în timp, precum aceea privitoare la Sf. Pavel: „Ce detest eu la Pavel este caracterul politic pe care l-a imprimat creştinismului, l-a transformat într-un fenomen de istorie, nu de mistică".

Este posibil ca preeminenţa atitudinii contemplative să-i motiveze atracţia pentru „ratări şi pentru rataţi", problemă de care se arată preocupat Gabriel Liiceanu: „De ce aţi făcut mereu elogiul ratării?" Emil Cioran crede că „Ăsta e un fel de viciu la mine. Însă cred realmente că o fiinţă se dezvăluie abia prin primejdia care survine din confruntarea cu sfârşitul, în momentele acelea în care prin declin ea se revelă ei însăşi şi celorlalţi. Abia în eşec, în grandoarea catastrofei, ajungi să cunoşti pe cineva. O fiinţă nu se dezvăluie în momentele ei de expansiune şi de glorie, ci în amurg, când totul se distruge, când totul dispare treptat. O civilizaţie e interesantă când capătă conştiinţa decadenţei, când îşi trăieşte lichidarea". Gabriel Liiceanu bănuieşte că „sub acest gând aţi scris pesemne *Îndreptar pătimaş*: Parisul ocupat, devenit oraş al crepusculului, termen al unei istorii, emblemă a declinului". Emil Cioran acceptă, repetând: „este adevărat că nu ajungi să vezi ce a fost o civilizaţie decât atunci când ea începe să nu mai fie".

Oricum, la Paris Cioran şi-a găsit mediul ideal, o lume sceptică, decadentă, obosită de războaie şi de aceea complăcută în refuzul de a lupta cu nemţii (refuz prevăzut de eseist, excelent cunoscător al opiniei oamenilor simpli, cunoscută graţie străbaterii Franţei pe bicicletă); memorabilă scena intrării lor în Capitală, la care a asistat. O atmosferă laxă, îngăduitoare domnea în Parisul plin de studenţi străini şi de intelectuali pe jumătate rataţi. „Nu vă puteţi imagina farmecul pe care-l avea Parisul înainte de război". Acolo Cioran şi-a putut pune în aplicare ideile. „Dacă aş fi acceptat vreodată să lucrez într-un birou, să-mi câştig viaţa, ratam totul. La Paris am cunoscut o grămadă de rataţi, tipi foarte bine de altfel, dotaţi, dar pe care îi distrusese biroul. (…) Drept care am evitat cu orice preţ umilinţa unei cariere. Am evitat-o cu preţul altor umilinţe. Am preferat să duc o viaţă de parazit decât să mă distrug lucrând. Asta a fost o dogmă pentru mine. Când am venit în străinătate, mi-am dat seama imediat de lucrul ăsta. Am acceptat o mizerie oarecare ca să-mi păstrez libertatea. Viaţa paradisiacă de parazit, adică de proiecte pe care nu le respecţi, mi s-a părut singura suportabilă".

Pentru opinia comună este de-a dreptul scandaloasă vieţuirea aleasă de Cioran – pauperă, parazitară. „Am acceptat viaţa de student etern. Eram cel mai bătrân peste tot unde mâncam, la cantine. Am visat să trăiesc tot timpul din burse.

Bursa era singurul mod de a evita o carieră". Gândul i-a venit la Braşov, în 1936, „singurul an din viaţa mea când am lucrat ca salariat. Eram profesor de filosofie. Atunci am înţeles că eu nu vreau să lucrez. Directorul liceului s-a îmbătat de bucurie" că a scăpat de el. Îndărătul situaţiei neobişnuite se ascundea însă un radicalism filosofic şi artistic. Parazit poate nu e termenul potrivit, recunoaşte, nuanţarea, necesară, revelează mai degrabă un om mulţumit (pentru scopuri mai înalte) să trăiască „în margine, ca marginal, ca om care nu munceşte în sensul obişnuit al cuvântului". Prin urmare, până la patruzeci de ani a reuşit să mănânce la cantine studenţeşti, după cum se ştie. Locuia la hoteluri ieftine din Cartierul Latin, în „mici cămăruţe". „Am beneficiat cât am putut de statutul de student în străinătate. Şi asta numai şi numai ca să fiu liber. Nu am avut niciodată pretenţii mari, am renunţat la orgolii şi am acceptat, fără să mă simt umilit, regimul de veşnic student". Lectura, meditaţia încordate subzistau în spatele acestei regii sărăcăcioase: „O cheie o lăsam jos, ca să se creadă că nu sunt acasă, cu cealalată mă încuiam, stăteam închis şi citeam". În continuarea aceleiaşi practici legate de subzistenţă, a plătit o chirie înghețată, pentru apartamentul de trei odăi la mansardă, într-o zonă centrală, pus inițial la dispoziție de o doamnă cu veleități într-ale scrisului: „nu aş fi putut plăti o chirie la nivelul cartierului de aici". Ameninţat cu evacuarea atunci când, mai târziu, proprietarii au reclamat apartamentul spre a-l putea închiria mai profitabil, Cioran a spus: „trebuie să mă aresteze ca să plec" şi a fost lăsat în pace, de teama unui scandal în lumea literară, atât de influentă la Paris.

Modul său nonconformist de a raţiona i-a fost indus de mai multe împrejurări, care i-au alimentat propriile înclinaţii: poate, întâi, copilăria, peisajul auster din zona sibiană, frecventarea cimitirului, plăcerea jocului cu cranii şi aceea de a participa la înmormântări. Nu era un sentiment morbid, ci o „anumită familiaritate cu aceste lucruri". „Izgonirea" la Sibiu (pentru urmarea studiilor liceene) i-a dat senzaţia că „totul s-a distrus în viaţa mea, că eram condamnat la moarte! Mai apoi, experienţa bucureşteană i-a oferit lecturile definitorii, la Biblioteca Fundaţiilor Regale. „Acolo am citit enorm, în special texte de filosofie germană". În al treilea rând, observaţia necomplezentă a figurilor culturale din jur, pe fundalul dezabuzării balcanice, tipică metropolei, prilejuind portrete memorabile: Ţuţea, lipsit de simţ practic, căzut pradă, ca gânditor, unui sistem de iluzii, unei megalomanii sistemice. Sau Nae Ionescu, considerat de el un om insuficient cultivat. „Nu avea o formaţie intelectuală perfectă; sau vastă". E martor la insuficienţa unui profesorat: Nae Ionescu nu-şi pregătea cursurile decât pe jumătate, căci nu avea timp, fiind jurnalist. În schimb, improviza. Îi recunoaşte meritul: „Reuşea să creeze o colosală intimitate în gândire". „Era în el o latură de aventurier şi îi plăceau chestiile tulburi. Toate contradicţiile balcanice erau întrupate în el. „Avea în el ceva de grec. Era omul care, în fond, nu crede în nimic, reprezentantul unei civilizaţii în declin, care practica subtilitatea şi şarmul într-o ţară bântuită funciar de primitivitate". Maliţios, consideră că „Eliade, raportându-se *moral* la el, s-a înşelat complet, pentru că Nae nu era un reper, o instanţă, un caracter, ci, aşa cum spuneam, un aventurier. După părerea mea, Eliade nu l-a priceput. Era tot timpul ca un elev pe lângă el: „Dle profesor, dle profesor". Gabriel Liiceanu întreabă: „Nu e oare normal, de vreme ce Eliade era asistentul lui?" Cioran răspunde: „n-avea drept să aibă asistent fiindcă nu avea titlul de profesor. Nu era doctor…" Gabriel Liiceanu conchide: „Să înţeleg că dv., spre deosebire de Eliade, aveaţi o distanţă faţă de el?" Cioran confirmă: „O, enormă. Şi-a dat seama că eu nu sunt un admirator naiv al lui. Articolul pe care l-am scris despre el în <Vremea> era un elogiu perfid. Pe Noica Nae Ionescu nu putea să-l suporte". Crede că Noica nu şi-a dat prea bine seama că profesorul venerat nu-l suporta.

Gabriel Liiceanu atinge un punct esenţial: „Spuneţi-mi, domnule Cioran, tonul acesta de a scrie filosofie – şi dv., şi Noica aţi adus în filosofia românească un mod non-academic de a scrie, direct, visceral – tonul acesta personal, autenticist, nu Nae Ionescu vi l-a trecut? (…) Cum apreciaţi acum, după atâţia ani, acţiunea lui, ca fastă sau nefastă (…)?" Iar răspunsul lui Cioran îi ipostaziază de minune larghețea de spirit: „fastă. Fiindcă a adus un ton nou în universitate. Mi-e imposibil să-mi imaginez universitatea fără el. Fără el mi-ar fi lăsat o imagine tâmpită. În tot cazul, a fost o apariţie unică". Un elogiu deloc ieftin al lui Nae Ionescu, pornit de la, aparent, o negare.

Aceleaşi preferinţe funcţionează la Paris, unde Cioran nu trece peste antipatia nutrită faţă de Sartre şi Camus. Îşi afirmă, în schimb, prietenia cu Samuel Beckett, care „Nu mergea în saloane, se simţea rău în societate, n-avea ce se numeşte <conversaţie>. Îi plăcea să stea de vorbă numai în doi, şi atunci avea un farmec extraordinar".

Problematica spirituală, urmărită, fundamental, de Cioran în eseistica sa, gravitează în jurul morţii, „problemă infinită, care justifică tot". Nemulţumit de substanţialitatea declaraţiilor lui Cioran, Gabriel Liiceanu îl întreabă: „Şi dvs. ce aţi justificat în numele ei?" Cioran reia: „V-am spus: libertatea, să n-am obligaţii, să n-am răspunderi, să fac numai ceea ce vreau, să n-am program, să scriu numai despre lucrurile care mă interesau pe mine. Să nu am alte scopuri în viaţă decât pe acesta". Cu un dispreţ ascuns, Gabriel Liiceanu exclamă: „Asta e singura reuşită pe care v-o acordaţi? Faptul că aţi făcut ce-aţi vrut?" Cioran întăreşte: Păi e suficient!", într-o apoteotică pecetluire a încrederii sale în libertatea spiritului, practicată consecvent. Şi nu putem să-l contrazicem, fiindcă ideile sale, indiferent care au fost ele, au rodit într-un număr de cărţi semnificative, pentru care niciun sacrificiu nu e prea mare: nici al orgoliului, nici al sănătăţii, nici al ideii de a reuşi în plan social.

Acest insolit final de interviu fortifică presupunerea că, în legătură cu mărturisirile unui scriitor, nu se pune problema desfiinţării sau a elogierii lor, ele fiind doar o confesiune, ceva subiectiv şi cu totul personal. Dacă ideile respective i-au servit lui, ca autor, este de-ajuns! O carte de literatură reprezintă doar atât, până la urmă – pură literatură. Fiecare autor nutreşte anumite idei, ele pot fi dezastruoase, conform unui standard comun, dar contează numai ce a extras din ele, ce a fructificat, dacă finalmente a rezultat literatură sau ba. Nu poate fi desfiinţată sau criticată o experienţă personală – ea se poate înregistra şi atât.

De asemenea, nu ar fi rezonabil să credem că un critic trebuie să aibă aşteptări de la o carte, suprapunându-le acesteia. În faţa unei cărţi, dimpotrivă, ar trebui să se dezgolească total-mente – de idei, ca şi de propria identitate, să se deschidă complet, astfel încât s-o poată judeca şi din alte perspective, distincte de a sa. Tot astfel, ideea unei critici fie desfiinţătoare, fie laudative, nu este cea mai fericită, după cum opina T.S. Eliot. Critica deţine o şansă mult mai densă: aceea de a se constitui, întâi şi întâi, într-o hermeneutică. De fapt, ar fi oare posibil sau rezonabil să desfiinţezi ceea ce nu ai înţeles temeinic mai întâi? Părerile proprii i-au servit lui Cioran, l-au făcut să devină scriitor. Tocmai din acest motiv interviul de faţă este viabil şi fermecător. E reconfortant să recunoaştem că, deşi nutrind idei cu totul diferite, Gabriel Liiceanu nu a respins optica, stranie, din punctul său de vedere, a intelocutorului, s-a pliat pe ea şi a redat-o cu onestitate, fără a se sfii totuşi s-o chestioneze curajos şi, de multe ori, simţim, cu un gând dezaprobator. Binevoitor însă şi dornic să înţeleagă, mereu.

Marius CHELARU

Cu pasul, sufletul și cartea prin Dobrogea

La masa tăcerii

Și în „Convorbiri literare“ (cu predilecție în rubrica „Autori moldavi, edituri moldave“[1]), și în „Oglinda literară“, „Poezia“[2] ori în alte reviste, am încercat, de câte ori am avut posibilitatea, să semnalez demersurile pe tărâmul literelor ale unor autori români care au ajuns, din varii motive, să viețuiască peste hotare dar au continuat să scrie (și) în limba română. Diana Dobrița Bîlea este unul dintre românii care au fost nevoiți să plece ani buni la muncă în Italia. De altfel, dacă prima ediție a primul roman, *Iubirea care urcă muntele,* a apărut acasă, în 2004, *De ce iubim?*, cartea la care ne vom referi cu precădere în cele ce urmează, a fost scrisă în Italia, publicată întâi în limba italiană, în 2012, la o editură din Sicilia, cu titlul *Perché amiamo?*. Apoi, autoarea a ținut să publice și versiunea transpusă în limba română, acasă, la Constanța[3].

Despre banii trimiși de românii plecați în străinătate se vorbește în spațiul public legat de diverse statistici, cum, la fel, se amintește despre cei rămași acasă, dintre care copiii au cel mai mult de suferit lipsiți fiind de prezența unuia sau ambilor părinți. Însă rareori auzim câte ceva despre felul în care muncesc și trăiesc acești oameni plecați să-și câștige existența, despre cum este viața lor acolo. Puține mai sunt familiile care nu au un membru mai apropiat sau mai îndepărtat plecat peste hotare, iar multe dintre fetele sau femeile noastre au ajuns îngrijitoare de bătrâni în „Cizmă“ sau, cum se numesc în Italia, badante. (Scriu asta și cu gândul la felul în care sunt astăzi respectați și ocrotiți de societate și de stat bătrânii la noi.) Uneori, într-un loc din Italia, românii plecați la muncă acolo, în special badantele, se întâlnesc într-un loc al lor care poate că așa se chema în sufletele lor dintotdeauna, dar așa l-a numit cu voce tare Cristian Marinescu, unul dintre bărbații români veniți acolo, adică „masa tăcerii“. De altfel, așa începe și așa se și sfârșește cartea, cu o întâlnire, o discuție la „masa tăcerii“.

Acolo, cum spune Laura, nu vorbesc „despre bătrâni, despre italienii care ne plătesc sau despre suferințele noastre cotidiene“, ci frumusețe, iubire, despre viață, despre ce simt ei dar și despre cei de acasă. Sau despre cum se descurcă acolo, de pildă despre scrierile Elenei… Sau… De pildă, una dintre badante, Veronica, când vine vorba despre frumusețea lor, spune „Adevărul e că ne-am pierdut frumusețea. Timpul trece încet departe de ai noștri. Auzim mereu aceeași limbă străină, ne odihnim puțin pentru că majoritatea bătrânilor au nevoie să fie îngrijiți și noaptea, apoi suntem adesea certate de acești bătrânei veșnic nemulțumiți, care nu mai au răbdare și destulă minte să ne-nțeleagă“.

Este o carte la care poate că, dincolo de „poveste“ (sau povești“, pentru că avem a face cu zeci de personaje, fiecare cu situația, cu trăirile, cu viața lui) autoarea a insistat la fel de mult și pe discuțiile de tot felul, despre dragoste, dar și despre felul în care sunt solidari românii plecați peste hotare, cum trăiesc ei acolo, motivele care au dus la această situație – cu accente critice profunde la adresa administrației și clasei politice care au adus țara în situația în care este acum, distrugând o economie care poate că s-ar fi putut adapta altfel, „privatizând“ fără noimă ș.a.. Încâlciți în plasa de păianjen a unei politici prăfuite, a unor jocuri de putere personale și/ sau iluzorii, au uitat de oameni, de problemele lor normale, reale, de faptul că viața lor înseamnă și lucruri „obișnuite“, dar fără de care nu are sens nimic.

Sau despre istoria neamului din care fac parte, cu figuri ca ale unor Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș, până la cuplul Ceaușescu. Aici, o discuție la care participă Laura, Marco și doctorul Salvatore ajunge la explicitarea/ demitizarea aspectelor legate de „decreței“ – în context, Laura vorbește despre o psihologă italiană care a scris că românii născuți „între 1966-1989, când avortul era interzis în România“ „ar avea un comportament agresiv“, fiind nedoriți de mame. Pe de altă parte, Salvatore îi spune Laurei că ar vrea să vadă filmul *Decreței* al lui Florin Iepan, pentru că „voi ați inițiat istoria asta, să nu dăm toată vina psihologului italian“.

Sunt multe de spus despre cum trăiește om un ajuns într-o țară străină/ o societate în care, adesea, mai mult sau mai puțin nuanțat, este „asimilat“ de mulți unui intrus. Societatea italiană, ca și celelalte în care au ajuns românii plecați la muncă este una complexă; și între români poți întâlni diverse tipuri de persoane cu existențe/ percepții diferite, deși provin uneori din același mediu, dar au plecat în momente diferite. De pildă, Cristian (cel care are de ales între iubirea divină și cea telurică) spune către Ana, mirat de seninătatea ei: „Sunt obișnuit să văd pe fețele conaționalilor mei oboseala, dorul de cei dragi, tristețea. Văd mișcările lor rapide, precise, capul plecat“. Când vine vorba despre felul în care sunt percepuți românii în Italia, Marian, care a fost și el badant, spune „n-am venit în țara lor să-i schimbăm, ci să muncim și să fim plătiți pentru munca noastră“; „Suntem tratați rău? Schimbăm locul de muncă“. Pentru unii este vorba și despre o capcană cu iz de miraj, a „libertății“, a căutării unei soluții de viață în vest, fapt care adesea anomizează, duce chiar la pierderea demnității și identității. „Tărâmurile făgăduinței“ sunt, pentru unii, un loc de unde pot câștiga bani pentru a-și ameliora situația materială de acasă, pentru alții percepția este legată și de ceea ce nu pot găsi acasă, dar nu totdeauna, ca să nu spunem că destul de rar, ajung să se bucure de ce își doresc și „afară“.

Una peste alta este o carte despre oameni, viețile lor, cu bune și mai puțin bune, despre felul în care văd lumea românii plecați la muncă, cum trăiesc, cum iubesc și cum suferă, cum reușesc sau nu să păstreze ce au acasă, dar și despre felul în care sunt percepuți și de ce, despre indiferență, poate chiar ură, dar și despre sacrificiu și credință, despre condiția umană a omului (cu accent pe soarta femeii). Și mai ales despre iubire. În ce privește frazarea, putem vorbi și despre căutări spre o cale limpede pe drumul folosirii cuvintelor, a discursului în proză, dar care îndreptățește așteptările de la un eventual viitor volum. Lăsăm cititorului calea deschisă să afle pas cu pas despre toate cele de mai sus și altele citind această carte a unei autoare care are, iată, a găsit calea spre un răspuns al ei la încercările vieții.

Diana Dobrița Bîlea, *Iubirea urcă muntele*, ediția a doua revizuită, 120 p.; *De ce iubim?*, roman, postfață de Ion Roșioru, Editura Ex Ponto, Constanța, 2015, 284 p.

---

[1] În ultimii ani am semnalat în această rubrică mai multe cărți ale unor români plecați peste hotare, fie editate la Iași (amintim romanele *Noaptea greierilor*, a Corneliei Petrescu, *Dezrădăcinare sau un nou început*, de Helene Pflitsch), fie în alt oraș al Moldovei; sau/ și, pe un alt palier, cărțile de versuri ale Florentinei Niță, *Sonete și fum*, *Aripi de gând*, *Poezii dintr-un ierbar*, *Zidiri de cuvânt*. Sau, din Moldova de peste Prut, romanul-confesiune al Claudiei Partole, *Tötentanz sau viața unei nopți (Jurnalul menajerei)* etc.

[2] Între altele, și într-o rubrică intitulată „O hartă a poeziei de limbă română“, dar și prin poemele și cărțile de versuri ale celor care trăiesc acum departe de țară.

[3] Autoarea s-a născut în comuna Gârliciu, județul Constanța.

Nina CORCINSCHI

Romanul *Frunze de dor:* resurecția intimității

Literatura română din Basarabia își are și ea „obsedantul deceniu", dar unul cu mult mai întunecat decât literatura din Țară, cu limitări și metode de coerciție cu mult mai feroce, pornind cu limba artificială impusă de „grămăticii" transnistreni și terminând cu tematica de preferință a luptei norodului moldovenesc împotriva jandarmului român. O maculatură ilizibilă și abundentă și niște autori cu statut de „clasici ai literaturii sovietice moldovenești", dominând peisajul literar, întinzându-se în manuale școlare și programe universitare, au închis toate orizonturile creației literare. Nimic nu prevestea o ieșire din acest impas. Niște mărturisiri și încrâncenări de conștiință ale lui Andrei Lupan (*Mea culpa* a fost publicată în 1956) nu au avut puterea de a rupe zăgazurile dogmatice. Cu atât mai mult, că însuși autorul oscila între aceste sinceități dezgolite și obișnuitele patetisme ale „cântărilor noului socialist". În acest context, apariția romanului *Frunze de dor* în 1957 a fost cu adevărat o revelație literară pentru cititorul autohton, o apariție aproape inexplicabilă dacă luăm în calcul atât realitățile literare, cât și lipsa de experiență artistică a scriitorului.

Romanul recuperează, cu o uimitoare naturalețe, tema interzisă a erosului și cadrul intim al vieții țărănești din Basarabia anului 1945. Aduce o explozie de intimitate și tandrețe într-un spațiu literar decrepit și puternic ideologizat, care substituise viața sufletului cu dragostea pentru partid și fanatismul stalinist, și unde iubirea era înfierată cu asprime, fiind catalogată drept un moft burghez. Deși narațiunea e situată în crâncenul an 1945, războiul e lăsat în subsidiar, fiind reliefate efectele acestuia în conștiința oamenilor. Personajele sunt țărani din satul Rădeni, gospodari vrednici, oameni cu frica lui Dumnezeu, care-și duc zilele cu o înțelepciune a simplității și firescului, moștenite din tată-n fiu. O aură de armonie edenică înconjoară micul sat basarabean, în care oamenii, cu o durere reținută, resemnată aproape, își deplâng fii căzuți în lupte undeva departe, ori așteaptă scrisori de la cei dragi. Nu vom regăsi în *Frunze de dor* eroi eliberatori, „bogatâri" ai faptelor curajoase săvârșite întru slăvirea patriei sovietice. Lumea romanului pare încremenită într-un prezent continuu, unul care ține de cotidian, de imediat, dar puternic ancorat în tradiție, marcat de date arhetipale. Din elementele unui habiat rustic, patriarhal răzbate, cum scria academicianul Mihai Cimpoi, o „ontologie vagă a spiritului" locului, care nu are nimic în comun cu „omul nou" al socialismului.

După romane de genul *Codrii,* al lui I. C. Ciobanu, care ilustrează dogma ferocei dușmănii de clasă și ura ca atitudine menită să desființeze orice manifestare de natural și firesc, *Frunze de dor* marchează revenirea prozei la intimitate, la zonele interioare, profunde ale eului. Nu e deloc puțin pentru o literatură care suprimase omenescul în dimensiunile sale cele mai autentice. O astfel de îndrăzneală narativă nu putea rămâne fără consecințe. Imediat s-a luat atitudine. S-au scris cronici în care autorul a fost invinuit că n-a respectat convențiile realismului socialist, că romanul este inactual, întrucât anulează tematica socială.

Greu de spus câtă înconștiență sau asumare disidentă conține gestul. Conștient sau nu, prozatorul însă a spart gheața. *Frunze de dor* surpa tiparele doctrinare ale literaturii timpului, anula tematica socială și readucea „firescul și credibilul" (Eliza Botezatu) într-un spațiu literar din care fuseseră șterse toate reperele umanului. Romanul reabilita în literatură, printr-o formulă ușor baladescă, dimensiunea erotică, lirismul autentic, sentimentul cosmic al naturii, reflecția filozofică, ironia ușoară și umorul țărănesc. Schimbarea se produce și la nivel de discurs. În *Frunze de dor*, limbajul capătă mlădieri muzicale, sintaxa tinde spre libertățile imaginației, ritmurile spontane ale colocvialului sfidează anchilozările limbajului de lemn. Și o precizare fundamentală e că, prin acest roman Ion Druță repunea în

drepturi genul epic, reinstaura construcția dorică în literatura basarabeană. Intimismul răbufneste ca element subversiv pentru realismul socialist al timpului și constructiv pentru formula romanului doric.

Nu vom găsi însă modele romanești asumate, în romanul lui Druță. Construcția romanului e mai curând rezultatul unor intuiții extraordinare ale autorului, decât o conexiune conștientă cu tradiția literară interbelică a prozei intimității. Druță n-a fost un scriitor școlit și cu lecturi formatoare. A făcut cele câteva clase românești obligatorii și avea lecturi sporadice din Sadoveanu, Rebreanu, cunoștea atunci, poate, ceva din Cehov și Tolstoi. Îi lipsea o conștiinta scriitoricească întemeiată pe lecturi fundamentale. Romanul său e rezultatul unui talent viguros, deopotrivă cu o intuitie artistică deosebită, care în această scriere înseamnă o înclinație lirică pentru poeticitatea erosului, un simț ascuțit al limbii și o empatie profundă pentru structurile de viață arhetipale, primare, organice.

Urmând experienței nuvelisticii, romanul *Frunze de dor* are piloni de construcție siguri, este bine vertebrat. Un narator omniscient și omniprezent narează la persoana a III-a și regizează cu dexteritate nivelele textului. Organizarea romanului este ciclică. Între 2 anotimpuri, primăvara devreme și toamna târziu, o iubire se înfiripă și se rupe, se stinge. Sunt urmărite câteva destine în roman: iubirea dintre Gheorghe și Rusanda, începutul de „ibovnicire" dintre Domnica și Scridon, dramele lui Trofimaș, un personaj de-a dreptul pitoresc în roman și, în fundal, viața țăranilor, grijile lor cotidiene, mentalitatea acestora, felul lor de-a reacționa în fața noilor șocuri ale istoriei. Întreg cadrul narativ este liricizat de o sublimă poezie a naturii, de reflecții emoționante, venind dintr-o adâncă și empatică înțelepciune țărănească. Intimitatea este străbătută în roman de o candoare remarcabilă, indicând un cod moral arhetipal, o constituție umană a personajelor în spiritul bunului simț țărănesc, a valorilor fundamentale ale binelui și frumosului. Autorul surprinde cu finețe gândirea intuitivă a omului de la țară, misticismul său naiv, eresurile și superstițiile lumii patriarhale. Aflând, de exemplu, că și badea Gheorghe a văzut cocoarele, Rusanda, îndrăgostită, reacționează în sine cu emoție. „Și el le-a văzut singur. E un semn. Asta trebuie să însemne ceva!", gândește ea. Apropierea între îndrăgostiți nu are nimic din dezlănțuirile hormonale și dezinhibările proprii romanelor erotice. Gestul timid, atingerea ușoară, vorba „în childuri" crează însă un cod al intimității nu mai puțin autentic, decât, să zicem, în romanul *Adela* de G. Ibrăileanu. Aceeași forță a feminității o are și Rusanda, pe cât de pudică în comportament, pe atât de năvalnică feminitatea în clocotul ei interior, iradiind în gesturi, priviri și cuvinte de o inocență primară.

În acest registru al intimității, dimensiunea senzorială ocupă un loc predominant. Pasiunea își face drum prin senzualitate, prin candoarea percepției. Gheorghe și Rusanda nu-și exprimă deschis sentimentele, pudoarea specifică codului moral al țăranului de atunci sublimează erosul în sugestie. Rusandei îi este „oarecum" că Gheorghe a scos-o la dansuri. Sărutată de Gheorghe, își duce într-un gest de inocență, batista la buze, pentru a șterge speriată urmele primului sărut. Simțurile, în special cele olfactive și tactile, transmit emoții intense și au conotație simbolică. Jocul seducției este sugerat prin transmițători olfactivi: „Flăcăul a pus în gură amândouă brânduşele deodată. Pentru o singură clipă a simțit mirozna și ispita unui sân de fată mare. S-a uitat pe furiș la frumosul sân al fetei, s-a uitat gingaș și crâncen, ca un hoț de codru". O poezie a instinctului și o candoare patriarhală domină atmosfera lirică a narațiunii. Trările sunt exprimate voalat, metafora și simbolul devin vehiculele de transmitere a emoției. Poetica detaliului domină cadrul intim și-i adaugă subtilitate și nuanță. „Gheorghe venea domol, tăcut, o fura din mers cu coada ochiului și ceva dulce îl înfiora de fiecare dată când bluzița subțire fremăta gingaș lângă mâneca aspră și mută a hainei lui. În fond, asta se și chema în Valea Răzeșilor a te duce într-o duminică cu o fată la iarmaroc".

Lirismul narațiunii surpinde farmecul genuin al anotimpurilor umane și naturale, vibrația sunetelor și culorilor proaspete: „Sufla un vântișor și-i frământa bluzița copilei, îi lipea fustișoara de genunchi, îi juca o șuviță pe obraz și, Doamne, cum își mai făcea de cap vântișorul cela".

Trăirile personajelor sunt mereu în rezonanță cu mișcările naturii. Sentimentul panteist al naturii domină și registrul erotic. Un pătrat de mazăre devine în roman un axis mundi pentru îndrăgostiți, iradiind emoții de speranță, așteptare, tristețe, nostalgie. Pentru a-l întâlni pe Gheorghe, plecat la arat, Rusanda își face drum în Hârtoape, la pus mazăre. Întâlnirea se produce, cu tot farmecul idilic al începutului, și pătratul de mazăre devine pentru ambii un spațiu simbolic. Acolo se produc momentele cheie: înfiriparea iubirii (prima întâlnire), verificarea acesteia (după 6 zile, de când Gheorghe o evită, Rusanda, își face de lucru tot la pătratul de mazăre) și ruptura, mai exact conștiința rupturii (acolo Gheorghe are revelația că a pierdut-o. Altcineva, tatăl Rusandei, venise să culeagă mazărea). Reflecția lui Gheorghe parvine din încărcătura simbolică, de cronotop erotic, pe care o acumulează în roman pământul semănat cu mazăre: „Multă vreme a stat Gheorghe în căruță, aplecat peste carâmb, săpând cu vârful biciului un mușuroi de furnici. «De, și-a zis în cele din urmă, pe semne, așa e zodia lor. Culeg ceea ce au sădit altele și se leapădă de cele ce au sădit ele cu mâna lor…».

Dintre toate personajele, Gheorghe e temperamentul cel mai sensibil, cu adâncimi nebănuite. Are aplecare pentru reflecții existențiale, acțiunile sale denotă frământări interioare, chizbuiri îndelungi. E fiul lui Vasile, cel care s-a sinucis din dragoste pentru fata din Rădeni, și a moștenit de la tatăl său predispoziția iubirii fatale, radicalismul în sentimente și atitudini. Plecat, cu Scridon la instrucție, e singurul care rămâne profund impresionat de povestea celor doi iubiți, înmormântați în pădure, după ce au preferat să moară decât să se despartă. Spre deosebire de Gheorghe, Scridon reprezintă tipul donjuanesc, cuceritorul șăgalnic, seducătorul superficial. El face fel de fel de șmecherii pentru a câștiga atenția instructoriței de la raion sau îi promite Domnicăi că-i va scrie 5 scrisori numai să obțină un sărut de la ea. Nici femeile nu sunt prezentate unilateral. Percepția lor erotică ține de structura interioară specifică fiecăreia. Rusanda este țăranca cu substrat aristocratic, gesturile ei denotă o anumită eleganță și distincție, Domnica e prototipul țărancei autentice, harnice și cu bun simț, capabile de iubire statornică, Verunea e tipul femeii proaste și lălâi, care obține ușor atenția masculină și o pierde la fel de ușor.

Întreg romanul e ritualic, așa cum anotimpurile se succed orice-ar fi, așa și oamnii trebuie să urmeze niște tradiții moștenite din tată-n fiu. Conflictul romanului ține tocmai de felul în care atmosfera imuabilă, încremenită parcă într-o elementaritate primară, de basm, este perturbată de imixtiunile noilor prefaceri sociale. Contradicția dintre vechi și nou, autorul reușește s-o ilustreze prin același registru

al intimității. Șansa apărută peste noapte, ca Rusanda să devină învățătoare, îl derutează pe Gheorghe, îi provoacă o ruptură interioară. Era ceva cu totul nou și străin tradiției plugarului de a se însura c-o învățătoare. O deviere gravă de la firea lucrurilor, așa cum a lăsat-o tradiția („Era țăran născut în zodia țăranilor și visa să ia în căsătorie o fiică de țăran, dar învățătoare? Pentru ce-i trebuie lui învățătoare la casă? Și cum poți face căsnicie cu ea – tu cu plugul, ea cu creionul? Și dacă face un borș care nu-ți place, cum îi spui?"). Dacă mama lui primește cu bucurie noutatea că va avea noră învățătoare, Gheorghe simte noutatea ca pe o lunecare a spațiului intim într-un tărâm rece și străin, în care el nu se mai regăsește. Rusanda încearcă să dea impresia de firesc schimbării, însă înstrăinarea este inevitabilă. Toate parcă erau la fel, dar de la haina lui Gheorghe de care se atinge Rusanda, nu se mai transmite căldură și emoție. Glasul pământului învinge glasul iubirii. Ca și în romanul *Ion* de Rebreanu, țăranul obligat să aleagă între glasul pământului și cel al iubirii, își pleacă în cele din urmă urechea la glasul iubirii. Zădarnic, însă. Clivajul nu mai poate fi refăcut. Rusanda primește atențiile altui bărbat, unul din noua ei lume de intelectuali, de elită a satului. Decepția erotică a lui Gheorghe este nimicitoare, îi strivește până și elanul fidelității pentru pământ. Odată pierdută iubirea, nici condiția de plugar nu mai poate avea un sens. Îndurerat, Gheorghe rupe cordonul ombilical cu pământul și pleacă la armată, înstrăinat de toți și de toate: „a pornit cu pași grei spre gară, rugându-se tot drumul la o pereche de epoleți de polcovnic să fie dus cu prima echipă de recruți, cu primul tren, în orice direcție, numai să-l ducă odată până va veni iară vremea frunzelor verzi pe aceste meleaguri". Gestul său este unul de disperare și, în plan narativ, e o depășire a cadrului psihologic arhetipal de manifestare a personajelor. Nu este singura situație de dramatism profund în roman. Reacțiile lui moș Zânel, tatăl care-și pierde fiul în război, sau scena copiilor care așteaptă înveneți de frig scrisori de front oferă pagini de un tragism reținut și patetic, care colcăie în straturile textului și este transmis cititorului printr-o subtilă și multiplă înlănțuire de sugestii.

Tot universul romanului se află parcă sub o zodie fatalistă. Ceea ce se întâmplă, trebuia să se întâmple. Iubirea e și ea supusă condiției destinale, e un eșec, o neîmplinire, în fond. Vasile a mătușii Frăsâna s-a sinucis din dragoste pentru o fată din Rădeni. O fată din Țaula pe care părinții au măritat-o cu un notar, a preferat să moară împreună cu iubitul ei, feciorul pădurarului, decât să se despartă. Nu putem să nu surprindem aici o pledoarie, subversivă în epocă, a lui Druță pentru trările sufletului în fața impedimentelor de ordin social. Romanul *Frunze de dor* e o miză în favoarea nu doar a eticului, ci și a esteticului, și e o primă breșă masivă în edificiul îndoctrinat și betonat al literaturii postbelice din RSSM.

Sensibilitatea erotică din romanul druțian capătă un contur psihologizant în romanul lui Busuioc *Singur în fața dragostei*. Reflecția asupra sentimentului erotic, dilemele adâncite în subteranele conștiinței personajelor, dar și ale subconștientului, autoscopia prin intermediul jurnalului, aduc romanul sub zodia ionicului. „Stihia lirismului" (Andrei Țurcanu) șaizecist se „ordonează" la Busuioc pe făgașul riguros al lucidității. Intelectualizarea prozei de factură erotică anunță, la momentul apariției romanului, în 1966, tendința lui Busuioc de modernizare a scriituri prin reactualizarea modelului românesc interbelic. Filonul tradiționalist se împletește cu cel modernist, într-un text ce oscilează între poncifurile literare ale timpului și strategiile de înnoire a discursului narativ.

Victor TEIȘANU

Mihaela Marilena Chițac și poezia sa

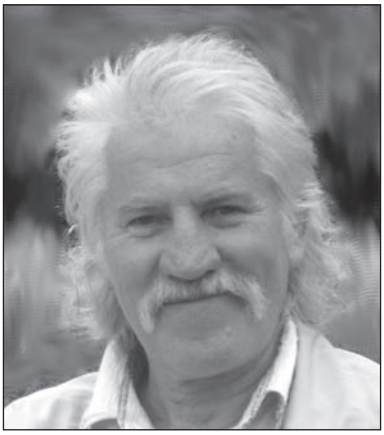

În peisajul atît de diversificat al liricii noastre feminine Mihaela Marilena Chițac este o poetă interesantă, evoluînd într-un registru specific. Afinități cu poetica lui Ion Barbu sînt de ordinul evidenței. Autoarea se menține programatic în spațiul unui ermetism din care nu lipsesc valențele muzicale. O manifestă apetență pentru livresc, nu atît la nivelul numelor proprii, relativ puține, cît mai ales al unui lexic riguros selectat, în care nu au drept de cetate cuvintele tocite de uzul zilnic.Senzația acută de încifrare poate veni și din această abundență neologistică. Din fericire discursul aparent științific nu strică impresia generală de lucru bine făcut.Indiscutabil, poezia Mihaelei Marilena Chițac este rodul unei elaborări minuțioase. Efortul esențializării transformă comunicarea într-o materie plurivalentă, avînd ca trăsătură definitorie ideea de purificare a concretului și de permanentă autosublimare spirituală. Asemeni lui Ion Barbu, și autoarea noastră iubește ethosul grec, acea Eladă așezată sub semnul lui Dionysos, care l-a fascinat și pe un vitalist ca Nietzsche. Pe portativul liric sînt astfel consemnate fiicele mării, nereidele, satyrii și ciclopii, dar și Demetra, Ulise sau Cythera, insula divinei Afrodita.

Realitatea este percepută spațial și coloristic, deoarece, – nu-i așa? – știm de la anticul Horațiu că poezia și pictura, avînd scopuri înrudite, utilizează căi de dialog cu publicul asemănătoare. Putem vorbi la Mihaela Marilena Chițac și de o reprezentare picturală a realității, ea filtrînd culorile (senzațiile) printr-o retină personală extrem de flexibilă.Nu întîmplător volumul de debut se numește **Culoare prin cuvînt** (Ed. Didactică și Pedagogică, București, 2006) și conține texte intitulate sugestiv *Portret, Contur, Pictorul și modelul, Dialog cu pictorul,Clarobscur, O umbră de lumină* etc.De altfel lumina și umbra au un rol important în poezia autoarei. În fapt ea nu rîvnește lumina, ci „esența luminii", trimițînd către sensurile primordiale ale existentului. De aceea au prioritate doar cuvintele care nu fac parte din fondul lexical al vorbitorului comun: „Grație suspendată / În catalepsie / Sunt inaudibil / Închis în vid / Brațe inerte / Pe vecie"

(*Ochiul din mine).* Iar referirile la antichitatea literară şi mitică relevă tocmai această predispoziţie spre cunoaşterea raţională, singura care poate conduce către perfecţiune. Mihaela Marilena Chiţac consideră că se autodefineşte doar provocînd cuvintele la veritabile ritualuri de împerecheri stranii. Experimentul, cu urmări directe într-o cavalcadă a sonorităţilor şi efectelor muzicale, aminteşte iarăşi de tehnica barbiană, continuată de Romulus Vulpescu sau Leonid Dimov, emulii mai tineri ai poetului matematician. În plus, ca şi Romulus Vulpescu, autoarea este profund preocupată de înfăţişarea grafică a propriilor cărţi, cărora le concepe coperţile şi le decorează interioarele cu vignete.

Pentru Mihaela Marilena Chiţac ritmurile, cadenţa şi ecoul acustic sînt la fel de importante ca substratul ideatic. Dar, dincolo de atenţia acordată veşmîntului lexical, descoperim în poezia sa un neistovit efort de evitare a platitudinii. Există aici mult artificiu, adică meşteşug, deci elaborare, dar totdeauna dublate de candori şi evanescenţe din care în final să rezulte un discurs elevat, calofil şi plin de subtilităţi. Volumul **Culoare prin cuvînt** ne introduce deja în atmosfera autoarei, una a esenţelor văzute coloristic, într-o exprimare la limita dintre accesibil şi abscons. Inflexiunile barbiene se lasă uşor detectate: „Gol insidios / în ceasul plin…“ ori „zbor aruncat / în curtea pleoapei“ (*Golul din vis)* Cînd în existenţa terestră intersectezi inefabilul, te afli deja într-o sărbătoare a sufletului căci printre „lacrimi de ceară / rar întîlneşti / o floare rară / în drumul către / Mare Tenebrarum“ (*Floare rară*). Sînt multe imagini de remarcabilă calitate poetică precum „Scarabeul clatină coama / pămîntului / trăgînd cu voluptate / firul / din adînc“ (*Scarabeul*). Fiinţa rămîne iremediabil dilematică şi conflictuală pentru că este zidită din „rouă şi tină“, substanţa spirituală, mai vulnerabilă, fiind veşnic agresată de visceralitate şi efemer. Mihaela Marilena Chiţac nu pare deloc o debutantă, aventurîndu-se în zone tematice complexe. Instrumentarul ei ţine de cerebral, fără să ignore definitiv efuziunile afective.

Capacitatea de obiectivare şi sobrietatea stilistică ne arată o poetă stăpînă pe unelte. Întîlnim şi un gen de retorică onirică, glosînd savant pe subiecte comune: „Tu ceaşcă întrupată / Din porţelanuri fine / Fii gazdă primitoare / Desenului de zaţ // În tihnă limpezeşte-i / Laviurile-n baiţ / Adulmecă proiecţia / Gîndului meu spre tine“ (*Ceaşca de cafea*). La fel şi „prin dune / sticloase / trece / umbra / martor / tăcut / al viselor / incaste // umbra / orbitei / scobite / de valuri / umple / deşarte / pustiuri // selenar / arabesc“ (*Umbra orbitei*). În fiinţă însă mineralul este simbiotic cu eterul: „Cîndva ai fost / miraj originar / idee /…glissando / de sunet / adiere / foşnet şoptit / părere“ (*Părere*). O anumită răceală hibernală învăluie de preferinţă cadrul vital: „Întinderi glaciare / inundate / de vaste alburi / de ivoriu /… se sparg casante / dintr-o dată / De treci prin rame / iluzorii“ (*Peisaje*). Iată şi echivalentul liric al devenirii heraclitiene: „în dangătul / de clopot / vechiul / strigă noul“ (*Configuraţie*). Şi încă o definiţie excepţională: „tăcerea este umbra / ce înfăşoară / trupul ostenit“ (*Somnul*).În alt plan sîntem consecinţa suprapunerii imaginarului peste real: „noi ne cunoaştem / din vis“ (*Noi doi*). Într-un text erotic intitulat *Tu*, cu superbe metafore ale contopirii, rimele îşi răspund din depărtări abil regizate, ca nişte prelungi ecouri: havuz – urmuz, hipogee – femeie – azalee sau, în altă parte, imatur – obscur – contre-jour – contur. Şi chiar dacă aparenta preţiozitate a vocabularului presupune incompatibilităţi cu arealul erotic, poeta reuşeşte aici compoziţii admirabile, precum *La izvor, Sărut, Tresie, Rochia* sau *Amfora,* pe care o şi reproducem: „Cînd eşti prea însetat / şi e pustiu în jur / să-ţi fiu / o preţioasă / plină / amforă / Să-i sorbi / licoarea singur / din braţele-arcuite“. Nu lipsesc ritmurile baladeşti (*Păzea domniţă*) şi nici tonul reflexiv, meditaţia asupra destinului, cunoaşterii sau trecerii în *Salcia, Noi* etc. În *Hibernia* avem o mostră a poeticii autoarei, cu posibilele filiaţii deja enunţate: „Septentrional / Arctic / Tectonic / Ser senzual / Sens consensual / Arc astronomic / Cerc neurotic / Vid preistoric / Vis hibernal / Tonic / Erotic“.

Cu volumul **Prin grădina Evei** (Ed. Lumina Tipo, Bucureşti, 2013) ne aflăm clar într-un univers feminin. Demonstraţia de prestidigitaţie lirică este continuată, îmbogăţindu-se cu nuanţe noi. În poezia care dă titlul cărţii, cele trei litere din numele Eva se repetă în contexte combinatorii de rafinament, uneori cu variaţii fonetice la fel de muzicale: -iva, -ava. Textele perpetuează mai vechiul experiment de limbaj în care cuvintele, scrupulos selectate, ca şi simbolurile, alcătuiesc o arhitectură lirică inseparabilă. Reverberaţii prelungi şi desfăşurări lexicale docte amintesc de modelele deja clasice, R. Vulpescu şi L. Dimov. Uneori jocul este împins pînă la limită, riscînd rezonanţe false (*Prefigurare*). Însă beneficiile sînt întotdeauna mai consistente, mai ales pentru cititor, care va savura inteligenţa şi caracterul insolit al textelor, ca în *Orgie de vară:* „În grădina obscură, / Coclită de vise / Melcii se adună, / Intră-n aventură / Printr-o scobitură. / Locuri nepermise / Devin paradise“. *Maja desnuda*, preluînd celebrul titlu din Goya, este un poem la fel de personal, pe canava muzicală, cu acţiune erotică. *Marele nud* actualizează, pentru lector, corespondenţa intimă dintre poet şi pictor, oferind comentariul liric al unui portret, ulei pe pînză: „Atingere de zibelină, / fir pubian crescut subtil, / Ca un mănunchi de rozmarin, / Manşon pufos şi drăgăstos, / Trasat de vîrful pensulei în jos“. O poezie a energiilor latente şi plăcerilor simple, ocolind tragismul existenţial, agitaţia sterilă şi angoasele autoprovocate. Atmosfera este însă de petrecere selectă, aristocratică, îmbinînd elevaţia formei cu degustări senzoriale fruste. Păcatul este acceptat ca sinonim al cunoaşterii (*Surîsul*), funcţia cognitivă ignorînd poruncile sacre. Un text, *Uroboros,* consfinţeşte resuscitarea jocului secund barbian, amintindu-ne decîntecul din cunoscutul *După melci*: „Catarame de argint / Se destramă troienind / Cu fulgi albi semănătura. / Să-nceteze tevatura! / Burniţa să burniţeze / Ura Bura!“ Totuşi *Romb* şi *În ger* sînt cele mai barbiene dintre poemele noii cărţi. Cităm din ultima: „Fulgi de ger / Se cern în zbor, / Aer congelat inger; / Arcele de cerc încerc, / Ivăr porţilor de fier; / Chei de boltă mă susţin; / Colţ de stea cedînd lejer, / Îngerii, căzuţi din cer, / Geamătul, înfipt hanger, / Gest încercuit stingher; / Germene incert diger…“.

În această a doua carte dovezile de abilitate tehnică sînt numeroase. Dexteritatea autoarei, care-şi codifică neîncetat discursul, poate induce dificultăţi spiritului leneş. Dar elegantele sale desfăşurări acustice şi picturale certifică deja un parcurs ascendent.Iar resursele lirice de necontestat o îndreptăţesc să continue. Cu siguranţă, are încă multe de spus.

Mircea CIOBANU

Despre dulcii asasini și alte viețuitoare ale Bambuneziei

Poezia Silviei Goteanschi este impură stilistic, nu se încadrează în nici un curent, nu urmează rigorilor vreunei estetici și nici nu știu dacă pe autoare a interesat-o vreodată teoriile. Nu e nici pe departe un compliment aici. Un fel de amalgam de tehnologii ciupite din varii curente derutează uneori cititorul, montat pe o undă anume și deraiat, odată cu lectura, pe o alta.

Are în schimb ceva din naturalețea fondului arhaic al poeziei, scrisă de fiecare dată pentru propria delectare. Indiferentă la ce va zice cititorul, detașată de lumea de dincolo poeziei ei, ea scrie când îi vine și cum i se pare mai bine. Dar poeziile sunt de fiecare dată autentice, chiar și atunci când inerția pixului o înșeală și o poartă prin hățișuri discursive. Ea este mereu în postura aedului antic care cântă din necesitate de a spune, fiind admirată și aplaudată de ascultătorul ocazional.

Singurul reper, care, de altfel, o plasează printre poeții moderni, este – pe lângă o sensibilitate poetică absolut naturală, absolut organică – gustul și lecturile bune din poezia zilei. Ca orice învățăcel talentat, ea știe să fure meseria, nu să copieze obiectele confecționate de alții. Ceea ce face ea, rămâne, cu toate acestea, o artă distinctă în invazia de stiluri omnivore.

În clasificarea propusă de Schiller în eseul său celebru *Poezia naivă și sentimentală*, Silvia Goteanschi e din categoria poeților „naivi" (naiv aici rimează cu nativ, adică: poetul de la Dumnezeu, care mănâncă poezia pe pâine). Categoria e în opoziție cu poetul „sentimental", doct, conștient de instrumentarul pe care îl aplică, profesionistul tehnicist al scrisului.

Toate teoriile o lasă rece, toate sistemele sunt – dacă sunt – asimilate din mers și îi circumscriu poezia fără a o suprapune perfect pe o paradigmă sau alta. Nu e numaidecât de bine ceea ce spun eu, pentru că de aici și unele naivități pe care se părea că poezia le-a depășit demult, dar care mai apar în textele ei. Iar uneori texte întregi îmi lasă – cel puțin mie – impresia că ar putea să lipsească din peisajul pe care ea îl construiește nu în manieră germană sau englezească (adică tuns și îngrădit perfect), ci mai curând în manieră norvegiană: tot ce crește e lăsat să crească natural, chiar dacă simetrie și perfecțiune nu mai poți pretinde aici.

Opera Silviei Goteanschi este un product poetic natural. Tocmai din acest motiv e greu să-i sugerezi ceva: există o cursivitate atât de firească în textele ei, încât ai impresia că orice îngrădire artificială sau eliminare a vegetației din flora spontană, sălbatică, pătrunsă aici poate strica toată arhitectura aceasta peisajeră foarte organică (uneori – tocmai prin imperfecțiune).

Fără să urmeze punctual o estetică anume, Silvia Goteanschi găsește cale supraviețuirii într-o lume pârjolită de civilizația postmodernă (postmodernistă în poezie). Or, dificultatea în asta consta: dacă vrei să faci o altfel de poezie, cum procedezi cu biblioteca pe care o ai în spate? Cum o ignori, ca să creezi impresia că nu ai citit nimic până a scrie? Silvia Goteanschi, în pofida „naivității" (în sens schillerian), este o devoratoare de texte bune. Simplu: ea scrie nu parafrazând cărțile citite, nu „uitându-le" și creând cumva impresia că ea ar fi prima poetă pe Pământ. Nu, ea pur și simplu nu ține în minte textele altora.

În schimb, ea face un exercițiu similar într-un fel cu cel practicat de postmoderniști: ea reconstruiește / reciclează lumea din preajmă (Silvia nu este filolog și lumea din preajma ei nu sunt cărțile de literatură). Din obiectele la îndemână (case, grădini, străzi, orașe, pasi-

uni, vise, disperări, exaltări etc.) ea construiește decoruri pentru spectacolele sale poetice. Poezia sa este un teatru în care se topesc vise, ca să renască în formă de realități supreme, pure și expresive.

Aceste lumi noi, create de ea sunt – privite dintr-un anume unghi – suprarealiste, universuri visate, iar privite din altul sunt universuri onirice, adică vise construite…

Firescul, nemijlocitul, gândul poetic dezgolit imprimă o cursivitate dezarmantă și o atragere hipnotizantă a cititorului în lumea ei, care nu este o însumare de figuri retorice și poetice, ci o lume reală: iubita este aievea înflorită (nu pur și simplu seamănă cu o floare etc.), și tot atât de aievea îl poate trage pe ursit cu genele (sic!) într-un pat. Așa cum un teatru autentic nu este o reflecție a lumii, ci expresia ei pură. Când ai ochi și urechi pentru această lume, o accepți și ea te îmbrățișează cald în ambianța ei învăluitoare… ca în capcana unui asasin abil: „Îți stă bine înflorită așa, / până la Iisus, / spune el, / apoi o sărută. // Șerpii țâșnesc / din centrii ei nervoși, / fiindcă nu s-a așteptat la muzica asta, / nici la macii îngenuncheați / pe marginea drumului, / ca niște femei bogate în fața instanței divine, / pentru cât aur au purtat, / sau pentru câți bărbați fermecători / au avut. // Ești o obsesie, / spune ea, / și îl trage cu genele într-un pat / cu dezastre, / apoi îl sărută…“ etc. (poemul *stupefiante*).

O istorie de dragoste cap-coadă (iar volumul *Dulcele meu asasin** este o carte de dragoste) poate să încapă într-un singur poem, într-un singur butoi (cu pulbere, îmi vine să zic), care este și scenă, și recuzită, și personaj central: „Strâng zăpada în butoi pentru tine / fiindcă n-ai avut iarnă, / te caut prin pod cu lumânarea / poate s-o aprinde burta ta cu paie / și-om fi, / niște semnale de foc / pentru cei ce nu știu să ardă, dar// nu te găsesc, nu te găsesc să-ți / împletesc părul în cosițe, / să te scutur de praf / și să ne jucăm de-a chibritul, cine / se stinge mai repede, cine / doare mai tare, cine moare mai des, nu te găsesc / să-ți spun / ești ca oricare altul / și nu mai vreau nimic de la tine, // iar de mă cauți tu, / sunt într-o încăpere întunecoasă / ca o inimă arsă, / cu un licurici în farfuria cu fursecuri / și un câine gudurat la picioare, / așteptând / să deschizi butoiul din care să ningă.“ (*cheburashka*).

Sau iată o altă scenă (o altă ipostază a butoiului, cum ar veni), tot atât de autentică, tot atât de ambientală, tot atât de domestică (butoiul, carapacea unei broaște țestoase sunt ipostaze ale căminului sau ale uterului matern protector): „Dorm într-o carapace de țestoasă / pe malul unui lac / și întind cu mâinile lumina, / încolo și-ncoace, / împletesc imitații / și trestiile mă ating cu încântare, / ne încâlcim în umbre, / exact ca atunci când ne îmbrățișam / ideile fixe până la juisare…“

Autenticitatea celor trăite pe această scenă au ca suport explicațiile necesare atunci când apare în context o sintagmă-figură mai puțin explicită, precum „culoarea spaimei“. Aici intervine tot atât de firesc, cursiv și convingător, lămurirea: „Știi cum e culoarea spaimei?/ O picătură de sânge mare / într-o picătură de sânge mică.“ Iar acutizarea simțurilor se face de o manieră bacoviană, a nervilor dezgoliți, care te face să simți realmente, pe propria piele, senzația necesară în contextul jocului: „Îmi treci cu degetul pe linia / spinării, încolo și-ncoace, / stângaci, ca acul de gramofon / pe o placă zgâriată / și totuși, / ce mătăsoasă mă simt / în gândurile tale ucigașe, / sub acest clar de lună nesăbuit.“ (*dulcele meu asasin*). Poezia Silviei Goteanschi demonstrează că autoarea e din spița hiperrealiștilor naturaliști și e de o senzorialitate acută.

Ca orice scriitor autentic, Silvia Goteanschi își construiește lumea ei, își creează universul său, cu cerul, pământul și lighioanele ei. Într-un joc (în unul din multele, altă dată va fi altfel), aceasta se va numi Bambunezia. Dar nu este atât de simplu. Pentru că, la o lectură atentă, se va putea întâmpla că Bambunezia suntem noi, cei din viața „reală“, cu o Silvia Goteanschi în carne și oase, iar dincolo (sau dincoace, că e greu să sesizezi exact perspectiva în veșnică schimbare) e lumea jocului ei. Invariabil de adevărată e doar tristețea-durerea tânguioasă, care trăiește, în diferite forme, și aici, și acolo, sau e propriu-zis linia de demarcație între aceste lumi, lama de care se rănește și o lume, și cealaltă. Or, când totul e autentic, atunci e și tragic, chiar dacă ia forma unui spectacol:

„Nu l-am născocit, / îi țin inima lângă inima mea / – un mulaj în ipsos, / departe de lumea reală, / avem o căsuță de bambus / în care îi cresc copii // și fiind captiva / propriilor mele tâmple, / ochii mei în dezordine / îl vor găsi dincolo de gratii, / cu adevărat fericit, // într-o zi, / voi scăpa din mâini / chipul acesta sculptat / și durerea se va sparge / în mii de bucăți, // va simți / o înțepătură de ciob / în partea stângă a pieptului/ și va veni să-mi aducă, / în celulă, o pasăre.“ (Bambunezia). O poveste (tristă) desăvârșită, cu aluzii limpezi la regina fulgilor de nea și la inima de gheață, cu reflecții (în cioburile durerii, vorba vine) a unor trăiri reale și acute.

Limbajul poetei este unul performativ prin definiție: ea rostește nume și acestea întruchipează ființe, ea numește lucruri și ele apar în față. E suficient să le enumeri și ai universul construit, așa cum se întâmplă într-un poem pur nominativ (*despre cele negrăitoare*). Există și o explicație de ce eziți, la lectura poemelor Silviei Goteanschi între a le taxa drept suprarealiste (născute de vise, cum ar veni, adică freudiste) și onirice (ale viselor construite). Ele sunt adesea și-și. Sau, cum se întâmplă într-un poem (*cântecul gărilor*), pe imaginile suprarealiste ale unui vis natural-spontan-suprarealist se suprapun imagini ale viselor construite și personajele din primul primesc replica unui personaj din visul „conștient“. „Într-o iarnă, m-am trezit într-o gară, / apoi într-alta, / până s-au unit toate și au devenit / una. […] femeile împleteau și purtau bonete, / iar eu, la o muzicuță, cântam: // Sunt o albină și m-am îndrăgostit / de un urs, / ta-ra-ram, ta-ra-ram, / pentru el aș gusta iarba morții, / m-aș arunca de la geam, […] / ta-ra-ram, ta-ra-ram, // pentru el mi-aș vopsi părul în galben, / să-mi spună – ești frumoasa mea Miriam, / ta-ra-ram, ta-ra-ram, / un ziar să publice postume, / cu refren, / despre un capăt de lume, / din caramelă, / ta-ra-ram, ta-ra-ram, / pentru el m-aș face/ tren, accelerat, / ta-ra-ram, ta-ra-ram …// […] // până când l-am văzut pe Remi* / adormit pe șine, / cred că era controlor de bilete, / căci tare dubios mi s-a adresat: / – Încă n-ai aflat, demoazelă, / încă n-ai aflat? / La noi iernile n-au albine și nici gările urși.“ Imagi-

nile suprarealiste sunt asistate perfect de automatismele unui cântec-refren dadaist. Iar invocarea personajului lui Hector Malot din *Singur pe lume* induce elementul… nu de trezie, ci de transfer în universul oniric, asumat.

Odată creată lumea, ea trebuie populată. Un fel de rege nedeclarat al Bambuneziei este Alioșa. Personajul necesar, ghidul și eroul, conlocutorul eului liric. Ca Mopete pentru Mircea Ivănescu, detectivul Arthur pentru Emil Brumaru sau… doctorul Watson pentru Sherlok Holmes. Din aceeași necesitate a „dialogismului" bahtinian, care, în poezie înseamnă, în primul rând, posibilitatea de a schimba intermitent perspectivele. Uneori poezia chiar de aici începe: de la simpla modificare a unghiului de vedere a unor lucruri obișnuite: „Tu ești un băiat bun, Alioșa, cel mai bun. / Ai inima tare, ai o mie de ochi, / ai tot ce mi-aș fi dorit eu să n-ai și să am. / Pentru că eu n-am și dacă aveam, / ne băteam. Ba nu, eu te băteam. Alioșa, / ții minte, m-ai rugat într-o zi să / te-nvăț să vorbești rusește. Chiar vrei? // Vrei tu, Alioșa, să-l creștem pe Nabokov / din obsesia și demența noastră? / Alioșa, personajul meu nenorocit și iubit! / În rusă, eu nu mai sunt femeia / fermecată, acoperită cu florile căzute / din gura ta. Flori albastre, florile națiunii. // Alioșa, ascultă-mă. Tu-mi ești începutul / și sfârșitul minunii. Eram fioroasă / în dragostea mea pentru tine, nu-i așa? / Da, da, eram și tu știi. Dar ce fin / am căzut în prăpastie … Ai strigat, / uitați la ea, fandosita! Crede că știe, crede / că are, crede că poate visa. Și visam! / Visam cum din legea mea, din cheia mea, / din viața mea, mă furai, Alioșa. Dar tu/ nu. Tu, altă carte citeai, tu o furai pe Lolita."

Dacă mi-ar cere cineva o clasificare (una adevărată, tipologică, nu una tematică, adică lunecoasă) a poeziilor marca Silvia Goteanschi, prima care mi-ar veni în minte ar fi poeziile-serii, ori serialuri poetice (cele care se constituie în cărți sau cicluri cu o poveste continuă) și cele care povestesc câte o poveste încheiată, un fel de poeme-parabole. Iată una dintre acestea: „Profesoara de română și-a îndreptat ochelarii / și a zis: // Aceasta trebuia să fie o lecție deschisă, / dar cineva a deschis un geam înainte de vreme. // Au intrat niște păsări gigante și au ciugulit / toate cuvintele pe care voiam să le spun. / […] // Au trecut 20 de ani, profesoara de română / și-a îndreptat ochelarii și a zis: // Sunteți prea veseli, prea mulți, prea distrați. / Nu știți de ce au nevoie oamenii care ascultă / păsările și iubesc cuvintele. Una dintre colegele / voastre are un destin trist. S-o întrebăm / în cor cum reușește. // Aceasta trebuia să fie o lecție închisă, / dar cineva a închis un geam înainte de vreme. // Păsări nu vor mai intra aici, vreodată. Atât / trebuia să vă spun:/ Amintirile nu rezistă la frig." (*ora de plans*).

Sau încă și mai explicită, această *baladă* pe care o citez integral: „Era odată un bărbat / care știa doar să cânte și despre care / tata spunea că e prost și sărac.// [niciodată n-am știut / să iubesc pân'la capăt] // În nopțile mele fără casă, / sunt o mireasă care fuge de la nuntă/ cu cel mai prost și sărac.// [otrăvește, mamă, câinii, / care ne-au luat urma]".

* Silvia Goteanschi, *Dulcele meu asasin*, Editura Vinea, 2016.

Nicolae ENCIU

Renașterea culturală a Basarabiei între cele două războaie mondiale

Motto:

„Revenind la Țara mamă, România, „acasă", între ai săi, noi, rătăcitorii de un secol, subjugații de ieri, am purces la lucru, ne-am înrolat la muncă grea, de început, pentru a ne reclădi viața, a o clădi din temelii pe un fundament nou, național românesc. Am făcut ca această viață să se desfășoare din plin în toate direcțiile, în toate domeniile.

Sub un suflu cald-primăvăratec, am reînviat legendele, au înflorit nădejdile și doinele, străbătând codrii seculari, în ecouri puternice, umplând văile de la Nistru la Prut. S-a vestit redeșteptarea tuturor energiilor și statornicirea unei ere noi, a renașterii.

Sub razele unui soare – al libertăților, – limba băștinașă a început să domine peste tot: în școli, în lăcașuri, în dregătorii. Basarabia – cu cele 9 ținuturi ale ei, – intrând în componența Statului Român, a continuat să se bucure de toate drepturile câștigate prin revoluție și consfințite de Sfatul Țării".

Iorgu Tudor, Mișcarea cultural-socială în Basarabia după Unire. 1918-1944 (1976)

După 106 ani de rusificare și deznaționalizare forțată, populația Basarabiei a obținut, în 1918, posibilitatea revenirii la valorile istorice și culturale românești, la conștientizarea apartenenței sale etnice și lingvistice. Nivelul de la care pornea acțiunea de culturalizare a populației Basarabiei era extrem de redus. Datele unicului recensământ oficial rusesc din 28 ianuarie 1897 probau cu toată claritatea fenomenul inculturii pe scară largă în Basarabia. În mediul urban, numărul știutorilor de carte, – având-se în vedere, prin aceasta, numărul celor care știau doar a scrie și a citi, – era în proporție de 96.343 de persoane de ambele sexe sau 32,84 % din populația totală a orașelor, în timp ce la sate, doar 186.831 de persoane știau a scrie și a citi, reprezentând 14,77 % din

populația totală rurală[1]. Așadar, în întreaga Basarabie, numărul total al știutorilor de carte era de 283.174 de persoane de ambe sexe, constituind 15,55 % din totalul general al populației stabile.

În pofida eforturilor depuse de autoritățile țariste, recensământul din 1897 a scos în evidență adevărul că, deși românii moldoveni constituiau 47,6 % din totalul populației Basarabiei și 53,6 % din întreaga populație rurală, sub aspect cultural aceștia erau menținuți într-o vădită stare de inferioritate, astfel încât numărul analfabeților ajungea, în mediul țăranilor români basarabeni, proporția frapantă de 83 % din populația masculină și 96 % din cea feminină, depășind-o cu mult pe cea a ucrainenilor, cu proporții respective de 76 și 93 % de analfabeți, precum și pe cea a bulgarilor (58 și 87 %), a evreilor (35 și 59 %) și a germanilor (17 și 19 %)[2].

Așa cum pe bună dreptate menționa dr. C. Diaconovici, pârghia cea mai puternică pentru rusificarea românilor din Basarabia era școala: la finele secolului al XIX-lea, aici nu exista nici o singură școală românească și, pe când guvernul rus permitea evreilor, grecilor, bulgarilor și germanilor să deschidă școli naționale, românilor le era riguros oprit acest drept[3].

Până la 1917, conducerea oficială a instrucțiunii publice din Basarabia a remarcat în repetate rânduri ineficiența activității școlare în gubernia respectivă, principala cauză constând în necorespunderea școlii rusești obiectivului declarat al acesteia în mediul populației alogene[4]. Directorul școlilor populare din Rusia se lamenta, bunăoară, că „elementele alogene se transformă în ruși cu enorme dificultăți", deoarece, pe parcursul vacanței de vară, elevii „adeseori uită cuvintele și expresiile rusești, astfel încât, la începutul fiecărui an școlar se văd nevoiți a memoriza din nou cuvintele și expresiile însușite anterior"[5].

Este adevărat că, în special în mediul rural basarabean, necesitatea sporirii nivelului de cultură era percepută într-un mod specific acelor timpuri. Țăranii spuneau simplu: „moldovinești băietul învață acasă; de ce să-l trimet la școală să învețe moldovinești? Tot una, cu moldoveneasca n-ar să răzbată nicăieri; se știe de când lumea că, dacă vrei să ieși om învățat, trebuie să știi rusești"[6]. Precum afirma Gherman Pântea, oricât de stranie părea o atare mentalitate, ea era, totuși, riguros exactă, deoarece administrația țaristă reușise „în așa măsură să rusifice poporul moldovenesc, încât acesta credea că poți să fii om învățat, numai dacă știi rusește"[7].

Și totuși, în loc să depună eforturi susținute în vederea ridicării nivelului de cultură al populației băștinașe a guberniei, majoritatea autorilor făceau tot posibilul pentru justificarea și menținerea acelei stări de lucruri. Astfel, în darea de seamă pentru anul 1907, fostul șef al Direcției învățământului public din Basarabia, L. Golovko, explica cauzele rezultatelor mediocre ale acțiunii școlare în Basarabia prin imaginare deosebiri ce ar fi existat între populația rurală locală și cea a Rusiei imperiale. Autorul considera că anumite condiții specifice pedologice, climaterice și economice ar fi contribuit la constituirea în Basarabia a unui tip de locuitor meridional puțin mobil, indiferent față de problemele vieții sociale, cu excepția cazurilor când îi sunt direct periclitate interesele personale în domeniul agricol[8]. Un astfel de caracter, conjugat cu modul de viață patriarhal, ar fi creat în mediul populației basarabene o atitudine indiferentă față de școală. În consecință, copiii frecventau școala doar 100-120 de zile pe parcursul anului școlar, făcând astfel imposibilă însușirea limbii ruse[9].

Desigur, de la recensământul populației din 1897 și până în preajma primului război mondial, starea de lucruri privind nivelul de cultură al populației a evoluat în anumite privințe. Conform datelor anuarului statistic al Rusiei din 1905, la o populație de 2.195.200 de locuitori ai Basarabiei la data de 1 ianuarie 1905, inclusiv de 1.124.000 de bărbați și 1.071.200 de femei, numărul copiilor de vârstă școlară era de 380.735, din care 192.204 băieți și 188.531 fete. Numărul total al școlilor în același an era de 1.363, iar cel al elevilor de 90.581, inclusiv 68.090 băieți și 24.491 fete. În raport cu populația Basarabiei, o școală revenea la 1.611 locuitori, iar în raport cu numărul populației de vârstă școlară, o școală revenea la 66 de elevi[10].

În pofida unor ameliorări parțiale, cert este că opinia larg împărtășită de cercurile conducătoare din gubernia Basarabiei până la 1918, potrivit căreia „obligativitatea învățământului primar nu va aduce fericire poporului și nici nu-i va îmbunătăți situația materială", dat fiind că „țăranul nu are trebuință de învățătură"[11], a lipsit populația acesteia de posibilitatea „de a se ridica, cu forțele proprii, pe o bază națională, rămânând, în consecință, înglodată în cea mai profundă ignoranță"[12].

În privința culturalizării marii majorități a populației Basarabiei se cereau, așadar, măsuri urgente și de amploare, și tocmai reieșind din aceste considerente, învățământul și efortul de ridicare a nivelului de cultură al maselor largi ale populației Basarabiei au făcut obiectul preocupărilor prioritare ale administrației române și

1 Dicționarul statistic al Basarabiei. Ediție oficială, Tipografia societății anonime „Glasul Țării", Chișinău, 1923, p. 12.

2 Emmanuel de Martonne, La Bessarabie, Imprimérie Nationale, Paris, 1919, p. 12; Bessarabia. Edited by professor Vasile Stoica, George H. Doran Company, New York, 1919, p. 25.

3 C. Diaconovich, Enciclopedia Română. Tomul I, Editura și tiparul lui W.Krafft, Sibiu, 1898, p.411-414.

4 Н.К. Могилянский. Материалы для статистики Бессарабии. Кишинев: Б.и., 1917. С. 8.

5 О неотложных мерах по организации внешкольного образования в Бессарабии. Доклад Чрезвычайному Земскому Собранию 1918 года Бессарабской Губернской Земской Управы. Б.м.: Б.и., 1918. С. 9-10.

6 Gherman Pântea, Rolul organizațiilor militare moldovenești în actul Unirii Basarabiei. Cu o prefață de dl prof. Nicolae Iorga, Editura „Dreptatea", Chișinău, 1932, p. 11.

7 Idem, Ibidem.

8 Arhivele Naționale, București, fond Pantelimon Halippa, dosar 346/FD, fila 5 – 5 verso.

9 Idem, Ibidem, fila 5 verso.

10 I. Teodorescu, Basarabia, în „Buletinul statistic al României", seria IV, vol. XIV, nr. 1, 1919, p. 46-47.

11 Cf. Primul ghid al municipiului Bălți. Sub direcția lui I. Broitman. 1937-1938, F.e., Bălți, 1938, p. 15.

12 M. Inorodetz, La Russie et les peuples allogènes, Ferd. Wyss, Berne, 1918, p. 183.

întregului corp profesoral din România din chiar anul 1918[13].

Avându-se în vedere moștenirea dificilă a perioadei antebelice, unul din obiectivele esențiale ale administrației române în Basarabia interbelică l-a constituit răspândirea învățământului de cultură generală și lupta contra analfabetismului. Prin Decretul-lege din 6 iulie 1919 pentru modificarea legii învățământului primar și normal primar, programa studiilor obligatorii urma să cuprindă obiectele: religia și morala, limba română, limba franceză, psihologia și pedagogia, istoria, geografia, matematica, științele fizico-naturale cu noțiuni de agricultură și horticultură, igiena și medicina populară, desenul și caligrafia, noțiuni de drept constituțional și administrativ, economia politică, lucrul manual, muzica vocală și instrumentală, gimnastica și jocuri gimnastice, iar pentru fete – economia casnică[14].

Dovadă a importanței atribuite acestor aspecte constituie instituirea, prin Constituția din 1923 (art. 24), a libertății învățământului „în condițiile stabilite prin legile speciale și întrucât nu va fi contrar bunelor moravuri și ordinii publice", a caracterului obligatoriu și gratuit al învățământului primar în școlile statului[15], precum și angajamentele programatice asumate în acest sens de către principalele partide politice de guvernământ postbelic. Astfel, în programul Partidului Național Liberal din 27 noiembrie 1921 era înscris obiectivul îmbunătățirii învățământului rural și lichidarea analfabetismului în România, prin înființarea în fiecare cătun a unei școli și prin asigurarea unui învățător la 50 de copii[16]. La rândul său, Programul Partidului Național Țărănesc din 10 octombrie 1926 conținea un compartiment special privind instrucțiunea publică și cultele, prin care respectiva formațiune politică își asuma angajamentul de „a organiza prin toate mijloacele lupta contra analfabetismului și de a da o largă dezvoltare învățământului primar, întregit cu învățământul agriculturii și meșteșugurilor, în legătură cu condițiile naturale ale fiecărui ținut"[17]. De asemenea, „în fiecare regiune se vor organiza școli practice agricole și de meserii, iar în centrele mai mari se vor înființa și la țară școli secundare (școli primare superioare, gimnazii și licee) în măsura existenței unui corp profesoral special pregătit"[18]. Reconfirmându-și acest angajament, Partidul Național Țărănesc va menționa, într-un Manifest al său din 27 iunie 1932 că „se va strădui cu toate jertfele să înfăptuiască o școală potrivită cu nevoile de astăzi ale țării", că „învățământul primar va fi întărit și va căpăta un caracter practic, fiind strâns legat de viața locală, așa ca să pregătească pe copii pentru nevoile vieții și mediului în care trăiesc"; în fine, „se va căuta prin toate mijloacele să se reducă numărul neștiutorilor de carte"[19].

În anul 1921, în Basarabia este introdus învățământul primar obligatoriu, iar în anii următori atât în România, cât și în Basarabia în particular se constituie un nou sistem al învățământului de trei grade: învățământul primar, secundar și învățământul universitar[20].

Pornind de la adevărul că consolidarea unui neam se obține, înainte de toate, prin răspândirea culturii în păturile cele mai largi ale populației, printre primele reforme realizate în România interbelică a fost aceea a învățământului primar și normal-primar, înfăptuit conform Legii din 24 iulie 1924 și considerată de legiuitor drept „temelia pe care se înalță întregul edificiu al culturii românești", „stânca de granit, pe care se va sprijini tot ce vom clădi de acum înainte"[21]. Prin adoptarea Legii învățământului primar și celui normal-primar, s-au urmărit trei obiective fundamentale și anume: răspândirea culturii, unificarea învățământului pe teritoriul întregii Românii și modernizarea acestuia, în conformitate cu imperativele epocii și cu exigențele pedagogiei moderne. Legea învățământului primar și normal-primar din 1924 prevedea gratuitatea și obligativitatea învățământului primar, studiile în cadrul acestuia fiind extinse de la patru la șapte ani[22].

Cea de a doua treaptă a sistemului învățământului public din România interbelică o constituia învățământul teoretic secundar, destinat să pregătească absolvenții primelor patru clase primare, „care se destinau funcțiunilor ce reclamau o cultură abstractă, ca și elementele ce urmau să împrospăteze viața științifică și artistică"[23]. Aplicat în licee și gimnazii, școli normale și seminarii, precum și în școli profesionale, acest sistem al învățământului a fost reglementat de Legea privind organizarea învățământului secundar din 15 mai 1928 și de modificările operate în 1929 și 1931/1932[24].

În fine, învățământul superior – cel teoretic, artistic și tehnic – avea menirea de a forma atât cercetători care să păstreze și să transmită valorile culturale ale omenirii, contribuind astfel la procesul continuu de creare a bunurilor culturale noi, cât și profesioniști capabili, prin pregătirea lor și prin personalitatea care le era formată, să ocupe locurile de conducere în viața intelectuală, politică și economică a societății românești[25].

---

13 Detalii la Ioan Scurtu, Învățământul, știința și cultura Basarabiei integrate în statul național unitar român, în „Limba Română", an. XXII, nr. 5-6 (203-204), 2012, p. 96-105.

14 C. Hamangiu, Codul general al României. Legi uzuale. Vol. IX-X, Librăria „Universala" Alcalay & Co., București, F.a., p. 108.

15 Minoritățile naționale din România. 1918-1925. Documente. Coordonată de: Ioan Scurtu, Liviu Boar, Arhivele Statului, București, 1995, p. 574.

16 Dumitru Șandru, Răspândirea științei de carte în satele României între cele două războaie mondiale, în Cercetări Istorice (Serie nouă), XI, Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, 1980, p. 521-522.

17 Istoria Partidului Național Țărănesc. Documente (1926-1947). Volum alcătuit de: Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Alexandru Cebuc, Editura ARC 2000, București, 1994, p. 23.

18 Idem, Ibidem.

19 D. Gusti, Un an de activitate la Ministerul Instrucției, Cultelor și Artelor. 1932-1933, Tipografia „Bucovina" I.E. Torouțiu, București, 1934, p. XVIII.

20 Cartea noastră. Editată de Societatea culturală „Cartea noastră", sub președinția dlui Emanoil Catelli, prefectul jud. Bălți, Bălți, 1936, p. 247.

21 C. Angelescu, Activitatea Ministerului Instrucțiunii. 1922-1926, Editura „Cartea Românească", București, 1926, p. 3, 17.

22 Idem, Ibidem, p. 7.

23 D. Gusti, Un an de activitate la Ministerul Instrucției, Cultelor și Artelor. 1932-1933, Tipografia „Bucovina" I.E. Torouțiu, București, 1934, p. 227-228.

24 Idem, Ibidem.

25 Idem, Ibidem, p. 296.

În România antebelică, învățământul universitar a fost reglementat de Legea asupra instrucțiunii din 1864, care organiza în linii mari activitatea Universităților din București și din Iași, iar în perioada ce a urmat primului război mondial, acest tip de învățământ a fost reglementat de Legea pentru autonomia universitară din 1931 și de cea din 22 aprilie 1932 privind organizarea învățământului universitar. Sistemul învățământului superior din România interbelică a fost constituit din patru universități (București, Iași, Cluj și Cernăuți), două școli politehnice din București și Timișoara, Academia de Drept din Oradea, Academia Comercială din București, de Arhitectură din București și de Agricultură din București și din Cluj, Institutul de Educație Fizică din București și din două școli politehnice din București și Timișoara[26].

În total, teritoriul care înainte de primul război mondial corespundea României interbelice avea 12 instituții de învățământ superior, dintre care patru Universități, o Academie de Drept, două Academii Comerciale, o Școală de Medicină Veterinară, două Școli Superioare de Agricultură, o școală de ingineri și una de arhitecți. Considerând facultatea și școala specială drept unități de învățământ superior, în România interbelică au existat 29 de instituții de învățământ superior, față de 14 câte erau în Vechiul Regat al României și față de 25 câte existau în întreg teritoriul Vechiului Regat, al Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei[27].

Ca urmare a marilor reforme economice, sociale și politice din anii imediat următori primului război mondial, precum și creării cadrului legislativ necesar dezvoltării învățământului public, gradul culturalizării populației Basarabiei în perioada interbelică a sporit considerabil. Așa cum pe bună dreptate afirma Pantelimon Halippa în unul din editorialele sale în revista „Viața Basarabiei", „astăzi (1934.- N.n.), Basarabia, după 15 ani de la Unire, ni se prezintă ca un ogor brăzdat de plugul culturii românești din ce în ce mai adânc și avem bună speranță că acest ogor românesc va produce boabe alese și din belșug"[28].

Rezultatele acțiunii în domeniul culturalizării populației și-au găsit expresia mai ales în creșterea numărului știutorilor de carte. Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930 a înregistrat următoarea proporție a știutorilor de carte în Basarabia comparativ cu cea din 1897.

Tabelul 1. Distribuția procentuală a știutorilor de carte pe județe, conform rezultatelor recensământului din 1930 și ale recensămintelor anterioare[29]:

Județe	Știutori de carte la recensământul din 1930			Știutori de carte la recensământul din 1897 (ambe sexe)	Diferența dintre recensământul din 1930 și cel precedent (1897)
	Total	Masculin	Feminin		
Bălți	31,9	44,0	20,0	12,5	19,4
Cahul	34,1	47,1	21,2	20,5	13,6
Cetatea Albă	55,3	67,5	43,3	32,8	22,5
Hotin	29,7	43,6	16,6	13,7	16,0
Ismail	46,2	61,5	30,8	20,5	25,7
Lăpușna	40,6	52,9	28,6	25,0	15,6
Orhei	32,3	46,8	17,8	15,1	17,2
Soroca	37,6	51,3	24,2	13,9	23,7
Tighina	36,5	50,3	23,0	20,0	16,5
Basarabia	38,2	51,5	25,1	19,4	18,8

Așadar, între recensământul din 1897 și cel din 1930, proporția știutorilor de carte în ambele medii de locuire din Basarabia a sporit de la 19,4 % din total la 38,2 %, constituind o creștere de 18,8 %. Proporția știutorilor de carte sporise în toate provinciile mari ale României, însă în ritmuri diferite. Astfel, în timp ce creșterea decenală a știutorilor de carte din Basarabia era de 5,6 %, în Transilvania aceeași creștere era de 8,1 %, în Vechiul Regat creșterea decenală era de 9,3 %, iar în Bucovina, de 10,2 %. Ca rezultat al acestei creșteri neuniforme, la recensământul din 1930, proporția știutorilor de carte în Basarabia a fost de 38,2 % din total, în timp ce în Vechiul Regat știutorii de carte constituiau 56,1 % din totalul populației, în Transilvania – 67,3 %, iar în Bucovina – 65,7 % din total[30].

O creștere la fel de neuniformă, între cele două recensăminte, a numărului știutorilor de carte a avut loc și în județele din Basarabia. Astfel, în timp ce în perioada dintre cele două recensăminte numărul știutorilor de carte din jud. Cahul a sporit cu 13,6 %, a celor din jud. Lăpușna – cu 15,7 %, a celor din jud. Tighina – cu 16,5 %, în schimb, numărul știutorilor de carte din jud. Cetatea Albă sporise în aceeași perioadă cu 22,2 %, iar în jud. Ismail – cu 25,7 %. Ca rezultat, la recensământul din 1930 știutorii de carte în jud. Ismail constituiau 46,2 % din totalul populației județului, în jud. Cetatea Albă – 55,9 %, iar în plasa Tarutino a aceluiași județ știutorii de carte constituiau circa 80 %. În același timp, în jud. Hotin proporția știutorilor de carte constituia doar 29,7 %, în jud. Bălți – 31,9 %, în jud. Orhei – 32,1 %, în jud. Cahul – 34,1 %, media pe întreaga Basarabie fiind de 38,2 %.

Generalizând datele expuse, constatăm că, în perioada 1897-1930, proporția știutorilor de carte din Basarabia s-a dublat, în timp ce populația acesteia a sporit cu 46,6 %. Datele comparative din 1897 și 1930 sunt următoarele.

Tabelul 2. Știutorii de carte în Basarabia pe sexe și medii la 1897 și 1930[31]:

[26] Idem, Ibidem, p. 308.

[27] Nu intrau în această enumerație cele opt Academii Teologice care erau instituții locale de pregătire a clerului din Transilvania și nici cele șase Academii de Muzică și Arte Frumoase, a căror poziție nu era clarificată (C. Chirițescu, Problema „educației dirijate" în legătură cu suprapopulația universitară și șomajul intelectual, în „Arhiva pentru știință și reforma socială", an. XIV, 1936, p. 851, 852).

[28] Pan Halippa, Un cuvânt înainte, în „Viața Basarabiei", an. III, nr. 1, ianuarie 1934, p. 2.

[29] S. Manuilă, Știința de carte a populației României, în „Arhiva pentru știință și reforma socială", an. XIV, 1936, partea a II-a, p. 941-942.

[30] Recensământul general al populației României, 29 decembrie 1930. Vol. III: Știința de carte, Imprimeria Națională, București, 1938, p. X.

[31] Recensământul general al populației României, 29 decembrie 1930. Vol. III: Știința de carte, Imprimeria Națională, București, 1938, p. XI.

Specificare	Sex	Cifre absolute		Procente	
		1897	1930	1897	1930
Populația trecută de 7 ani	Total	1.540.034	2.259.925		
	Bărbați	792.199	1.117.689		
	Femei	747.835	1.142.236		
Creșterea populației			46,7 %		
Știutori de carte	Total	299.455	856.941	19,4	38,2
	Bărbați	216.631	572.014	27,3	51,5
	Femei	82.824	284.927	11,1	25,1
Știutori de carte în orașe	Total	95.604	198.158	39,4	62,7
	Bărbați	64.179	113.785	51,0	72,3
	Femei	31.425	84.373	26,9	53,1
Știutori de carte la sate	Total	203.851	658.783	15,7	34,2
	Bărbați	152.452	458.229	22,9	48,1
	Femei	51.399	200.554	8,1	20,6

Așadar, între cele două recensăminte, numărul știutorilor de carte din Basarabia a sporit de la 299.455 în 1897 la 855.362 de persoane în 1930, inclusiv al populației masculine știutoare de carte de la 216.631 în 1897 la 570.218 în 1930 și al celei feminine, de la 82.824 la 285.144 în aceeași perioadă. Cu toate că numărul populației feminine știutoare de carte a sporit în perioada respectivă de 2,2 ori față de 1,8 ori înregistrat în rândul populației masculine, proporția femeilor știutoare de carte rămânea categoric inferioară celei atestate de populația masculină (25,1 % față de 51,4 % din totalul populației de peste 7 ani de sex respectiv).

Totodată, numărul știutorilor de carte din mediul urban a sporit, între cele două recensăminte, de la 95.604 la 197.274 de persoane, în timp ce în mediul rural numărul acestora a sporit de la 203.851 la 658.088 de persoane în același interval de timp, astfel încât, la 1930, știutorii de carte din mediul urban constituiau 62,6 % din total, timp în care cei din mediul rural, doar 34,1 % din totalul populației știutoare de carte, deci chiar sub media știutorilor de carte din Basarabia. Discrepanța dintre cele două medii de locuire este evidentă, având în vedere, mai ales, ponderea numerică a mediului rural în totalul populației Basarabiei.

Alături de faptul că populația rurală continua să rămână cu cel mai mic grad de instrucție, 30,9 % din totalul acesteia avea doar studii primare, în timp ce restul populației ocupate în exploatarea solului rămânea analfabetă. În general, recensământul din 29 decembrie 1930 a constatat proporții considerabile de neștiutori de carte, atât în ambele medii de locuire, cât și, într-o măsură diferențiată, în cadrul tuturor grupelor de vârstă de la 7-12 ani și peste.

Cercetările efectuate în a doua jumătate a anilor '30 în vederea identificării gradului de reducere a analfabetismului în Basarabia au demonstrat, că o mai pronunțată scădere, mai ales în rândul populației feminine, s-a produs în perioada 1922-1923. Așa cum explica D. Barbu într-un studiu privind problemele școlare în satele Nișcani, Iurceni și Stolniceni din jud. Lăpușna, „trecând anii de adaptare la școala românească, de prin acești ani s-au pus bazele solide școalei (…) și tot atunci datează și reducerea analfabetismului la proporția sub 30 %. În prezent, generația care se ridică, prezintă numai circa 15 % analfabeți, ceea ce este un procent destul de îmbucurător, față de circa 80 % de acum 60 de ani". În opinia aceluiași autor, „analfabetismul diferă foarte mult de la un sat la altul și o părere generală nu se poate face, decât atunci când se va cunoaște aspectul cultural al majorității satelor"[32].

În aceeași ordine de idei, combătând teza eronată, potrivit căreia Basarabia ar fi fost „patria analfabetismului", Petre Ștefănucă avea să remarce că, „oricât s-ar încerca să se răspândească ideea că țăranul român n-are dragoste de carte, constatările noastre de la Nișcani ne întăresc în convingerea că satul românesc are nevoie de carte și caută cartea". Doar în satul Nișcani autorul numărase 179 de gospodării cu cărți și reviste și 143 de gospodării fără cărți, mazilii deținând numărul cel mai mare de biblioteci din localitate. Judecând după conținutul lor, 58,26 % din totalul cărților aveau un caracter religios, 23,15 % erau cărți literare, 14,43 % erau cărți științifice, 4,12 % erau calendare și almanahuri și 3,04 % ziare și reviste[33].

O dovadă în plus a răspândirii progresive a științei de carte și a faptului că populația Basarabiei interbelice „avea nevoie de carte și căuta cartea", constituie creșterea numărului bibliotecilor în acea perioadă, a numărului volumelor din sălile publice de lectură, a totalului cititorilor, precum și a cheltuielilor anuale pentru întreținerea bibliotecilor de stat, fapt ilustrat de datele următoarelor două tabele.

Tabelul 3. Situația bibliotecilor și sălilor publice de lectură din Basarabia în anii 1923 – 1924[34]:

Județe	Biblioteci de stat									
	Numărul		Totalul volumelor		Totalul cititorilor		Veniturile anuale (lei)		Cheltuielile anuale (lei)	
	1923	1924	1923	1924	1923	1924	1923	1924	1923	1924
Hotin										
Soroca	7	2	2.336	483	385	124	4.500		5.000	627
Bălți	1	1	250	260	153	160	15.000	16.500	12.000	14.000
Orhei	3	3	627	877	260	370	3.000	1.500	3.000	1.500
Chișinău	5	6	26.197	32.543	7.215	12.281			75.000	100.000
Tighina	5	5	1.484	1.484	170	190			400	400
Cetatea Albă	2	3	12.620	14.061	444	662	18.750	37.477	89.770	111.850
Ismail	9	14	2.554	3.292	303	709			15.000	15.000
Cahul	1	1	65	65						
Basarabia	33	35	46.133	53.065	8.930	14.496	41.250	55.477	200.170	243.377

Continuarea tabelului

Județe	Biblioteci particulare									
	Numărul		Totalul volumelor		Totalul cititorilor		Veniturile anuale		Cheltuielile anuale	
	1923	1924	1923	1924	1923	1924	1923	1924	1923	1924
Hotin	5	5	17.288	17.581	681	679	98.383	97.475	83.675	90.341
Soroca	6	7	6.236	7.841	1.156	1.385	21.933	28.873	36.403	47.223
Bălți	3	3	2.390	2.786	390	419	29.123	36.530	24.700	32.530
Orhei	2	2	800	1.230	100	150	10.000	13.000	10.000	13.000

[32] D. Barbu, Probleme școlare în satele Nișcani, Iurceni și Stolniceni din județul Lăpușna, în Buletinul Institutului Social Român din Basarabia. Tomul I, „Tiparul Moldovenesc", Chișinău, 1937, p.273-294.

[33] Petre Ștefănucă, Bibliotecile țărănești din Nișcani (studiu statistic), în Buletinul Institutului Social Român din Basarabia. Tomul I, „Tiparul Moldovenesc", Chișinău, 1937, p. 295-328.

[34] Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), fond 1416, inv.1, dosar 5, fila 58.

Chișinău	4	5	37.304	44.770	89.716	91.391	59.380	70.479	143.382	92.177
Tighina	6	6	2.180	2.230	240	360	6.000	1.500	5.300	5.400
Cetatea Albă	11	11	24.507	24.630	1.492	2.142	36.676	47.575	35.916	47.843
Ismail	6	6	8.890	8.870	779	909	78.135	78.135	93.135	93.135
Cahul	1	1	910	934	60	70	6.000	6.000	600	600
Basarabia	44	46	100.505	110.872	94.614	97.505	345.630	379.567	433.111	422.249

Concomitent cu sporirea numărului ştiutorilor de carte, un rol tot mai important în viața cotidiană a românilor, inclusiv a celor din Basarabia interbelică, au început să-l joace presa și radioul, respectiv cititul ziarelor și ascultarea radioului ca noi elemente ale modernității[35].

Conform unor date parțiale, în anii 1917-1927 în Basarabia apăruseră 58 de gazete, dintre care 24 românești și 34 rusești; dintre cele românești, 10 erau cotidiene, iar dintre cele rusești – 32 de ziare[36]. Potrivit datelor Ministerului de Interne, în anii '20, în mun. Chișinău apăreau cu regularitate 15 ziare și reviste, din care doar 4 erau românești și anume:

Ziare românești: „Steaua" (ziar guvernamental), „Dreptatea" (liberal), „Vespea" (social), „Cuvântul Moldovenesc" (cotidian);

Ziare rusești: „Zvezda" (ziar guvernamental), „Basarabia" (țărănesc), „Cuvântul nostru" (popular), „Cuvântul nou" (cotidian, dep. Alexandri), „Scânteia" („Iscra", social);

Ziare evreiești: „Der Id" (ziar sionist), „Erd und Arbeit" (săptămânal);

Reviste: „Prietenul" (organ baptist, apare în limba rusă și română), „Furnica" (cooperativ), „Satiriconul Nou" (cotidian, în limba rusă), „Şcoala noastră" (cotidian, în limba rusă)[37].

Starea de inferioritate numerică a presei de limbă română, pe de o parte, și tendințele spiritului presei minoritare, pe de altă parte, care ar fi fost „programatic centrifugale și dezagregante", au constituit subiecte predilecte ale dezbaterilor ziaristice din presa Basarabiei interbelice. În opinia lui Pan Halippa, publicațiile și scrisul românesc în Basarabia s-ar fi aflat „într-o primejdie continuă": „Publicațiunile românești n-au aici viață de durată. În timp ce publicațiunile rusești își serbează cu pompă deceniile împlinite, ale noastre trăiesc un an-doi și dispar din cauza lipsei de atenție și sprijin din partea celor ce-și zic slujitori ai culturii românești în Basarabia. Și nu trebuie să ne ascundem această rușine. Ea este dovada nevredniciilor noastre, pentru care putem să fim pedepsiți într-o bună zi cu vârf și îndesat"[38].

În încercarea de remediere a acelei stări de lucruri, oamenii de cultură și de condei din Basarabia, între care Ştefan Ciobanu, Alexandru Boldur, Pantelimon Halippa ș.a., s-au întrunit într-un congres special, în toamna anului 1932, „pentru a pune problema presei românești din Basarabia". Au fost invocate exemple paradoxale, constând în faptul că sub regimul țarist existau în Chișinău 2 ziare rusești și 2 ziare românești, în timp ce sub regimul românesc, la Chișinău existau 7 ziare rusești și nici unul românesc[39].

La fel ca pe teritoriul întregii României, libertatea presei din Basarabia interbelică era, în principiu, respectată, existând și anumite prevederi specifice. Astfel, în Basarabia erau „oprite comunicările cu privire la ştiri despre armată în legătură cu siguranța apărării, precum și articole îndreptate contra Coroanei, contra formei de guvernământ și contra statelor aliate"[40]. În schimb, era lăsată „toată libertatea pentru propaganda electorală": „se va interzice și opri numai întrunirile cu caracter anarhic sau demonstrativ, care ar ataca ordinea socială și siguranța statului. Celelalte întruniri sunt libere. Ele pot avea loc chiar în aer liber, cu obligațiunea de a fi prealabil aduse la cunoștința autorităților militare, care vor lua discrete măsuri preventive și nu vor interveni decât numai atunci când autoritățile civile vor cere concursul armat pentru restabilirea ordinei, sau în cazuri de atac neașteptat din partea agitatorilor. În general, se va evita amestecul veșnic al autorităților militare în tot ceea ce privește administrația teritoriului"[41].

Chiar dacă în data de 10 aprilie 1920, Guvernul României a decis ridicarea cenzurii în Basarabia, aceasta a continuat să funcționeze, practic, pe toată durata perioadei interbelice, funcțiile cenzurării presei fiind transferate către comisiunile județene, sub președinția prefecților și de comun acord cu Ministerul de Interne. Instrucțiunile de care se conduceau comisiunile județene în procesul cenzurării presei din întreaga Basarabie aveau următorul conținut:

„Pentru a împiedica pe acea parte din presă care este primejdioasă ordinei și siguranței publice, de a-și îndeplini rolul său distrugător și anarhic, s-a instituit un organ de control și de temperare, Cenzura.

Directive:

1. Nu se vor admite a fi date publicității chestiunile și discuțiunile cu tendențiuni subversive în jurul Coroanei.

2. Nu se vor admite atacurile aduse contra armatei, Comandamentelor și diferitelor instituțiuni militare.

3. Nu se vor permite publicarea ştirilor relative la dislocări de trupe, ordine de bătaie și operațiuni.

4. Nu se vor admite atacurile contra autorităților publice și administrative și contra conducătorilor acestor autorități.

5. Nu se vor admite discuțiuni și polemici, care să atace biserica.

6. Nu se vor admite articole cu tendințe subversive și polemici care discută chestiunea Basarabiei în mod defavorabil nouă.

[35] Ioan Scurtu, Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică, Editura RAO, București, 2001, p. 222-226.

[36] Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003. Ed. a III-a, rev. și ad. Coord.: Ioan Scurtu, Editura Institutului Cultural Român, București, 2003, p. 273.

[37] Arhivele Naționale, București, fond Ministerul de Interne, dosar 118/ 1921, fila 38 (Doc. „Informație privind numărul de ziare și reviste editate în or. Chișinău).

[38] Pan Halippa, Un cuvânt înainte, în „Viața Basarabiei", an. III, nr. 1, ianuarie 1934, p. 1-2.

[39] Nichifor Crainic, Presa provincială, în „Basarabia românească" (Chișinău, proprietar: Asociația ziariștilor din Basarabia), 22 septembrie 1932.

[40] Arhivele Naționale, București, fond Ministerul de Interne, dosar 116/1920, fila 9 (Doc. „Instrucțiuni cu privire la aplicarea cenzurii și stării de asediu", 10 aprilie 1920, General Răşcanu).

[41] Idem, Ibidem, fila 9-10.

7. Nu se vor permite publicarea articolelor care discută chestiunile socialiste şi bolşeviste în defavoarea noastră.

8. Nu se va permite reproducerea articolelor din gazetele care apar în Vechiul Regat şi sunt oprite de a fi distribuite în Basarabia („Chemarea", „Socialismul" şi „Tineretul Socialist").

9. Nu se va admite articole care preamăresc Rusia şi orice ştire în legătură cu evenimentele din Rusia, ce ar fi în defavoarea noastră.

10. Nu se vor admite inserări de anunţuri, publicaţiuni privitoare la înscrieri de voluntari, ofiţeri şi soldaţi pentru armata rusă sau pentru alte ţări.

11. În general, nu se vor permite chestiunile care, prin felul de a fi tratate, tind la aţâţarea spiritelor şi ameninţă ordinea şi siguranţa publică a statului"[42].

Chiar dacă instituţia cenzurii urmărea, în aparenţă, obiectivul nobil de „a împiedica pe acea parte din presă care este primejdioasă ordinei şi siguranţei publice, de a-şi îndeplini rolul său distrugător şi anarhic", aplicarea practică a instrucţiunilor pentru cenzurarea presei constituia, de cele mai multe ori, o denaturare gravă a intenţiilor declarate, fapt învederat de numeroase cazuri de şantaj şi de mituire, atestate în acea perioadă.

Cea de a doua inovaţie în domeniul mass-media, radioul, a devenit realitate la 1 noiembrie 1928, când a intrat în funcţiune postul naţional de radio, cu emisiuni zilnice[43], iar, către 1940, România avea deja 4 staţiuni de emisie: Radio-Bucureşti, Radio-România, Radio-Chişinău şi Postul de unde scurte[44]. De la punerea în funcţiune a postului Radio-Chişinău şi până la finele perioadei interbelice, numărul abonaţilor la radio în judeţele Basarabiei a sporit continuu, fapt ilustrat de datele tabelului ce urmează.

Tabelul 4. Numărul abonaţilor la radio în anii 1927-1938[45]:

Judeţe	1927		1937		1938	
	Nr. abonaţi	Abonaţi la 1000 loc.	Nr. abonaţi	Abonaţi la 1000 loc.	Nr. abonaţi	Abonaţi la 1000 loc.
Basarabia	4.953	1,6	8.696	2,8	13.102	4,2
Balţi	577	1,4	955	2,2	1.383	3,2
Cahul	229	1,1	426	1,9	678	3,0
Cetatea Albă	639	1,7	1.153	3,1	1.915	5,1
Hotin	452	1,1	745	1,8	1.156	2,7
Ismail	486	2,0	817	3,3	1.290	5,2
Lăpuşna	1.444	3,3	2.516	5,7	3.537	7,9
Orhei	265	0,9	515	1,7	725	2,4
Soroca	424	1,2	782	2,3	1.130	3,2
Tighina	437	1,3	787	2,3	1.288	3,8
România			218.216	11,2		

Precum se poate constata, numărul abonaţilor la radio în Basarabia a sporit de la 4.953 sau 1,6 la mia de locuitori în 1927, la 8.696 sau 2,8 ‰ în 1937 şi 13.102 abonaţi sau 4,2 ‰ în 1938. Creşterea progresivă a numărului abonaţilor se datora construirii şi montării postului de emisiune radio „Basarabia" (Chişinău-Lăpuşna) cu materialul tehnic al Societăţii Române de Radiodifuziune şi cu piese comandate la Compania Marconi (Anglia)[46]. Postul a fost echipat cu un sistem performant de antenă antifading, de tip nou, rezultat al celor mai recente cercetări în domeniu şi datorită cărui fapt postul Radio-Chişinău putea fi recepţionat în Franţa, Maroc, Anglia, Germania, Moscova etc.[47]. Despre conţinutul informaţiilor difuzate putem judeca după programul unei zile obişnuite de emisie a radioului, cu aproximativ o lună până la anexarea Basarabiei de către Uniunea Sovietică.

Programul postului de emisiune Radio „Basarabia" (Chişinău-Lăpuşna) în ziua de 10 mai 1940[48]**:**

14.00: Ora; Concert de prânz - Taraful basarabean Al. Heraru; voce: D-ra Iulia Voloc. Arii naţionale.

14.30: Radio-jurnal.

14.45: Jocuri româneşti (discuri).

15.15: Închiderea emisiunii de prânz.

21.00: Ora; Concert de seară - Corul Căminului Cultural „Unirea din Străşeni, jud. Lăpuşna, condus de Mihail Mândrescu.

21.30: Fanfara Regimentului 6 Graniceri, condusă de locotenent Petre Şerban.

22.00: Radio-jurnal.

22.15: Muzică românească variată (discuri).

23.00: Închiderea emisiunii.

Din nefericire, la retragerea armatei sovietice de pe teritoriul Basarabiei în 1941, aplicându-se tactica stalinistă a „pământului ars", postul Radio „Basarabia" a fost distrus, iar autorităţile române vor construi în locul lui, la Iaşi, postul Radio-Moldova.

Urmare a marilor reforme economice, sociale şi politice din anii imediat următori primului război mondial, precum şi creării cadrului legislativ necesar dezvoltării învăţământului public, gradul culturalizării populaţiei Basarabiei în perioada interbelică a sporit în ritmuri categoric superioare celor din perioada de până la 1918. Astfel, numărul total al elevilor în Basarabia a sporit de la 90.000 la circa 400.000 la finele anilor '30 [49]. Numărul şcolilor, în special al celor primare rurale, a crescut de la 927 în 1915 la 2.235 în 1938, al celor secundare de la 32 (1917) la 50 (1938), al celor profesionale de la 6 la 54 (1932), al celor superioare la 2 [50].

42 ANRM, fond 723, inv. 1, dosar 20, fila 100-101.

43 Ioan Scurtu, Viaţa cotidiană a românilor în perioada interbelică, Editura RAO, Bucureşti, 2001, p. 225.

44 G.D. Mugur, Radiodifuziunea, în Enciclopedia României. Vol. IV: Economia naţională: circulaţie, distribuţie şi consum, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1943, p. 163, 164.

45 Anuarul statistic al României. 1937 şi 1938, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1939, p. 549-550; Anuarul statistic al României. 1939 şi 1940, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1940, p. 569.

46 Anuarul statistic al României. 1939 şi 1940, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1940, p. 569.

47 G.D. Mugur, Radiodifuziunea, în Enciclopedia României. Vol. IV: Economia naţională: circulaţie, distribuţie şi consum, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1943, p. 164.

48 „Basarabia" (Director: L.T.Boga), 11 mai 1940.

49 Arhiva Naţională a Republicii Moldova, fond 706, inv. 1, dos. 555, partea I, fila 35.

50 Arhivele Naţionale, Bucureşti, fond Pantelimon Halippa, 83/1967, fila 13.

Un rol important în progresul cultural și științific al Basarabiei a aparținut școlii superioare – facultăților de Teologie și Agronomie ale Universității din Iași, precum și celor trei conservatoare particulare „Unirea", Național și Municipal, care au constituit veritabile așezăminte de învățământ superior. Solemnitățile prilejuite de inaugurarea la Chișinău a Facultății de Teologie au avut loc la 8 noiembrie 1926, iar deschiderea Facultății de Științe Agricole s-a produs la 9 aprilie 1933, în ziua celei de-a 15-a aniversări a unirii Basarabiei cu România.

Doar în câțiva ani de activitate, Facultatea de Agronomie din Chișinău a reușit să întrunească 21 de profesori și conferențiari, 31 șefi de lucrări și asistenți și era frecventată de 400 studenți și studente. Biblioteca centrală a facultății dispunea de 10.500 volume din toate domeniile științelor agricole, iar câmpurile de experiență, fermele, pepinierele și viile ce aparțineau numitei instituții cuprindeau o suprafață de circa 200 ha teren agricol. În cadrul celor 8 catedre ale facultății a fost desfășurată, de rând cu activitățile practice, o amplă muncă de cercetare științifică, oglindită în cele două volume apărute, în care au fost publicate 65 de lucrări originale. În total, până la finele perioadei interbelice, Facultatea de Agronomie din Chișinău a pregătit 510 ingineri agronomi de înaltă calificare[51].

De rând cu instituțiile menționate, în Basarabia interbelică a funcționat și un alt centru important de cultură – Universitatea populară din Chișinău, înființată la 18 februarie 1918 de un grup de intelectuali în frunte cu Pan Halippa, Ștefan Ciobanu, Ion Pelivan, Pantelimon Erhan, Elena Alistar, Nicolae Alexandri ș.a. Instituția dată a fost considerată, pe bună dreptate, cea de-a cincea universitate a României după cele din București, Iași, Cluj și Cernăuți[52], în cadrul ei organizându-se numeroase cursuri pentru masele largi ale populației, cu participarea unor astfel de personalități marcante, precum V. Harea, S. Cujbă, Șt. Ciobanu, Iustin Frățiman, L. Boga, I. Nistor, Romulus Cioflec, S. Panaitescu etc. De asemenea, cu concursul profesorului de la Universitatea din Cluj Onisifor Ghibu, în Basarabia interbelică a fost întemeiată asociația culturală „Astra", care a urmărit, pe întreg parcursul existenței sale, „cunoașterea amănunțită a Basarabiei, cu toate laturile și nevoile ei de toate categoriile"[53].

În cadrul aceleiași perioade istorice, au luat naștere un mare număr de societăți culturale (Universități populare și muncitorești, societăți culturale feminine, fundații de cultură regale, cămine culturale, societăți muzicale, societăți de intelectuali și scriitori etc.), desfășurând o vie activitate de ridicare a nivelului cultural al maselor populare. Au luat ființă, de asemenea, numeroase formațiuni coral-artistice precum: Societatea „Doina" condusă de preotul Gheorghiu-Sulima, corul CFR dirijat de Mihai Stegaru, corul Liceului Eparhial dirijat de compozitorul Al. Cristea, corul Catedralei condus de preotul Berezovschi etc. În 1921 sculptorul Al. Plămădeală creează Societatea de Arte Frumoase din Basarabia. Ulterior, Al. Plămădeală organizează 11 expoziții ale operelor sale în diferite localități din România, realizează monumentul lui Ștefan cel Mare (1927), bustul lui Alexei Mateevici (1937), precum și diverse denumiri de sculpturi[54]. O tendință tot mai pronunțată a perioadei interbelice a constituit-o integrarea vieții culturale a Basarabiei în principalele curente culturale ale României și chiar ale celor din Europa. Așa cum menționa unul din cronicarii vieții cultural-artistice din acea perioadă, „anul 1932 a accentuat și la noi divorțul dintre cele două tabere beligerante: una, a celor ce continuă să fabrice, pe ruinile vechilor canoane, cópii de pe natură, alambicate, pitorești, lipsite de viață, de bun simț și de personalitate; alta, în care se grupează novatorii, moderniștii de toate categoriile"[55].

Un important eveniment artistic și cultural al Basarabiei interbelice l-a constituit înființarea, la 14 decembrie 1939, a Societății scriitorilor din Basarabia, avându-l în calitate de președinte pe Pan Halippa, de vicepreședinte pe Iorgu Tudor și în cea de secretar general pe Nicolae Costenco. În această societate au fost înscriși 35 de membri oficiali și avea grupuri literare în toate județele Basarabiei, inclusiv la București și la Iași. În opinia secretarului general al Societății scriitorilor din Basarabia, Nicolae Costenco, înființarea organizației în cauză a fost necesară „pentru a da putință spiritului local, basarabean, să triumfe cu toată originalitatea și specificul care îl delimitează în speță, fără a-l rupe din sânul familiei latine, românești"[56].

Grație tuturor eforturilor depuse, la finele perioadei interbelice s-a putut constata în Basarabia o reducere fără precedent, comparativ cu perioada de până la 1918, a ponderii populației analfabete în totalul populației și, respectiv, o creștere a numărului știutorilor de carte în ritmuri categoric superioare celor din perioada antebelică. Studii științifice riguroase au demonstrat că satul basarabean „are nevoie de carte și caută cartea", că cultura a pătruns în acei ani în straturile cele mai largi ale populației, – toate acestea grație conștientizării necesității adoptării și implementării la nivel național a conceptului de „cultură integrală" [57], presupunând o acțiune simultană atât în domeniul cultural, cât și în cel sanitar și social-economic.

[51] Realizările Facultății de Agronomie din Chișinău, în Ministerul Agriculturii și Domeniilor. Realizări agricole. 1930-1940, Editura „Luceafărul", București, 1940, p. 266-269.

[52] Onisifor Ghibu, A cincea Universitate a României: Universitatea din Chișinău. Biblioteca „Astrei" basarabene Nr. 1, Tipografia Eparhială „Cartea Românească", Chișinău, 1927, 66p.

[53] Detalii la Nicolae Enciu, Onisifor Ghibu, promotor al asociaționismului și naționalismului cultural în Basarabia interbelică, în Asociaționism și naționalism cultural în secolele XIX-XX. Coordonatori: Liviu Maior, Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2011, p. 275-284.

[54] Prezențe basarabene în spiritualitatea românească (secolul al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea). Dicționar / Alcăt.: Gheorghe Bobână, Lidia Troianowski, Editura Civitas, Chișinău, 2007, p. 232-233.

[55] Almanahul ziarelor „Adevărul" și „Dimineața", 1932/1933, F.e., F.l., p. 129.

[56] Iorgu Tudor, Mișcarea cultural-socială în Basarabia după Unire (1918-1940), București, 1976, p. 19-21, 23-24 (mss).

[57] Dimitrie Gusti, Starea de azi a satului românesc. Întâiele concluzii ale cercetărilor întreprinse în 1938 de echipele regale studențești, în „Sociologie românească", an. III, nr. 10-12, 1938, p.433.

Ala SAINENCO

„Judecata“ cuvintelor

Rar se întâlnesc oameni care să nu aibă un tic verbal. Deşi are o definiţie accentuat negativă, ticul explicitează atitudini, conştientizate sau nu, despre cele relatate. Departe de a fi doar un tic, cuvintele repetitive, din istoriile narate, „narează“ şi ele. De obicei, persoanele care îşi povestesc viaţa, proiectează, inclusiv prin ticul verbal, mai curând o perspectivă în desfăşurare a evenimentului narat, aşezându-l pe axa timpului personal şi istoric, de cele mai dese ori, prin „de-acuma“. Ticul Anastasiei Şerban (Gheorghiţă) – „ei, bine“ –, pe lângă semnificaţia implicit cronologică, are şi o semnificaţie axiologică fatalistă. Chiar dacă aceasta, temporal, se orientează spre lucruri aşezate deja, modul în care secvenţele narate sunt urmate de „ei, bine“ subliniază acceptarea şi aşezarea acestora în ordinea lumii. Dânsa povesteşte despre viaţa de până la deportare şi, când încheie secvenţa, concluzionează cu „ei, bine“; relatează despre primul an trăit în Siberia şi finalizează tot cu „ei, bine“. Această structură fixează parcă etape ale existenţei într-un tipar concret al acceptabilului, atribuindu-i fiecăreia un loc într-o ordine a destinului ce nu suportă modificări. „Ei, bine“-le, este mai curând o pecetluire a concretului ce rezumă fragmente din trecut. Respectiva exclamaţie, în esenţă, structură verbală pozitivă, din care transpare optimismul Anastasiei Şerban, reliefează caracteristici raţionale: luciditate, logică, coerenţă şi atribute afective: seninătate, afectivitate, blândeţe.

Deşi spune că nu mai ţinte minte totul, detaliul transpare în naraţiunea ei, plasând evenimentul în spaţii concrete şi conferindu-i modalităţi de cele mai dese ori apreciative, pentru că, dânsa, ca fire, încearcă să vadă partea bună a lucrurilor din viaţa ei, aşa cum a fost. Aşezarea întâmplărilor, de care are nevoie şi pe care încearcă să o întrevadă chiar acolo unde este greu să o vezi, transpare din enumerările foarte exacte, descrierile în contiguitate spaţială sau temporală. Oamenii şi lucrurile, evenimentele şi trăirile nu există, în opinia ei, separat, ci într-un tot unitar şi determinat. Anastasia Şerban imprimă spaţiului în care există complexitate, narând din afara acestuia când vrea să redea detaliat decorul fizic sau social şi din interiorul acestuia, din centru, când intenţionează să pună în prim plan relaţiile afective: soţ, copii, socri, prieteni. Viaţa ei este o poveste, tonul optimist cosmetizează suferinţa. Aşa cum narează – aşa a şi trăit, înclini să crezi, ascultând-o, evitând să o întrebi despre fericirea omului singur, intuind sfârşitul poveştii.

Anastasia cu soţul ei, Boris Gheorgiţă

Senină la chip la 93 de ani, pe care îi are, de un optimism debordant, Anastasia Şerban îşi povesteşte viaţa într-o coerenţă a evenimentului care reproduce coerenţa principiilor ei de viaţă, neatinse de Gulag, de suferinţe, de pierderi. Într-o continuitate întreruptă de istorie ostilă, Anastasia Şerban este veriga care întregeşte ruptura şi prin care descendenţa familiilor Gheorghiţă şi Şerban capătă ascendenţă. A lucrat zi, şi a lucrat noapte şi zi,

ca cei trei copiii ai ei să facă şcoli, ca nepoţii şi strănepoţii ei să refacă ceea ce istoria şi voinţa ostilă a desfăcut pentru ea: părinţii ei fuseseră oameni cu carte şi ea a vrut ca şi copiii ei să înveţe.

Sentimentul pe care îl trăieşte în raport cu cele trecute este de jale: „Jelos, tare jelos…“ repetă ea frecvent. Realizările copiilor, cu care se mândreşte mult sau fericirea de a-şi fi trăit viaţa lângă soţul iubit, sau bucuria de a se fi rupt şi de a se fi întors acasă îi oferă împăcarea cu ea însăşi şi cu lumea. Iar lumea şi binele, după familie, au fost lucruri la care s-a raportat mereu: „şi coseam la lume, şi la lume le plăcea“, „noi nu am făcut nimănui rău, numai ne-am străduit să fie bine“, „ne-am dus de acolo – apoi veneau cu motocicletele la noi din sat şi vecinele au gătit masă şi i-au pus pe toţi la masă, pe toţi care au venit să ne petreacă“ etc.

Scriind despre Anastasia Şerban, te încearcă un sentiment de claustrofobie a cuvântului, de nepricepere în a cuprinde în scris măcar câteva frânturi dintre-o istorie de om (aproape un secol). Am ascultat interviul de câteva ori, l-am transcris şi iar l-am ascultat. Mi-l amintesc viu, cules pe o laiţă în tinda casei, apoi deasupra unei sipet (cândva ladă de zestre), plin cu poduri peste vămile văzduhului, apoi printre fotografiile înrămate prinse de perete, ca un iconostas de biserică… Îmi amintesc despre cât de mult îşi venera omul, copii, părinţii… Toţi erau unici şi de neasemuit. Trăia Anastasia Şerban cu imaginea soţului său, precum un sfânt părinte cu chipul lui Dumnezeu în inimă. Despre împlinirea copiilor ei vorbea ca o mamă ce şi-a pus ordine desăvârşită în viaţă şi în moarte, îngrijindu-i. Imaginile şi cuvintele se succed, se îmbracă mereu şi mereu în alte şi alte sensuri, tot mai profunde… Rememorez cum am păşit, resemnată, pragul casei din Drochia, acolo unde omul a învins timpul şi spaţiul şi chiar moartea, în virtutea unei vieţuiri de sfânt.

Chipul Anastasiei Şerban, paradoxal, estompează răutăţile lumii, chiar şi pe cele care au fost direcţionate spre familia ei. Dacă nu i-ai cunoaşte „povestea“, ai putea crede că viaţa ei a curs lin, similar unei ape domoale care nu-şi iese din matcă.

Anastasia Şerban, fiica lui Leon[1] şi a Sofiei Şerban, a fost deportată în Siberia la vârsta de 18 ani, împreună cu fraţii, surorile şi mama sa. Documentele de arhivă consemnează vârsta fraţilor ei: Dumitru – 22 de ani, Iulia – 16, Ion – 10, Tatiana – 14, Mihai – 5, Andrei – 3. Mama avea 48 de ani, iar tatăl – cel mai probabil, 52[2]. Au fost ridicaţi cu toţii în noaptea de 13 iunie 1941, şi doar un frate, Pavel, „s-a strecurat încetişor şi s-a dus acasă“. Au revenit acasă pe rând, Anastasia cu familia ei – în ’69.

Leon Şerban

Undeva în Siberia, în regiunea Ivdeli, a rămas să zacă tatăl ei, Leon Şerban, membru al Partidului Ţărănist, primar în Popeştii-Vechi, ofiţer, pe rând, în armata ţaristă şi, apoi, în Armata Română, arestat pe nedrept, deportat nefiind condamnat. Întrebarea pe care şi-o punea atunci, pe care şi-o pune şi acum Anastasia Şerban este „de ce au fost deportaţi?“ Documentele de arhivă relatează, mai curând, nu despre motivul deportării, ci cum a fost fabricat un dosar de deportare.

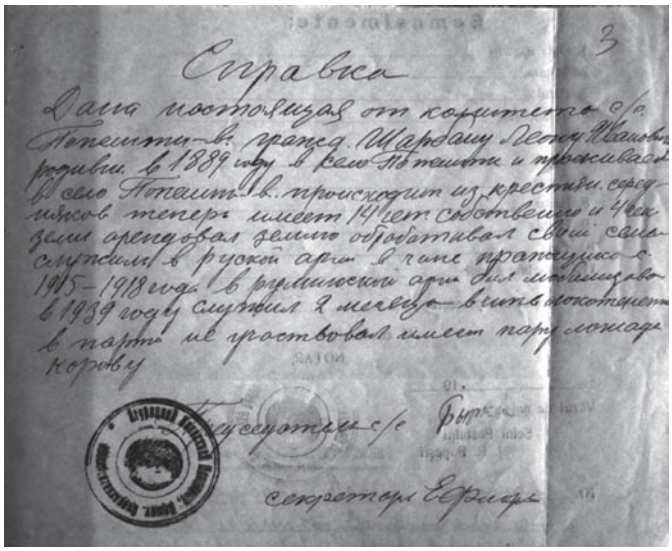

Справка

Дана настоящая от комитета с/с Попешти-в. граждан. Шербану Леону Иванович родився. в 1889 году в селе Попешти и проживал в селе Попешти-в. происходит из крестьян. середняков теперь имеет 14 чел собственно и 4 чел земли арендовал землю обрабатывал свои сам служил в русской арм в чине прапорщика с. 1915–1918 года в румынской арм был мобилизован в 1939 году служил 2 месяца в штабе мототранспорт в партии не состоял имеет пар лошадей коров 4

Председатель с/с

секретарь

Anexa 1

Clişeele de limbaj, formulele stereotipizate ale unui dosar şi cifrele chiar, lipsite, în abstractizarea lor, de conţinuturi afective, în pofida stilului de document, marcat de detaşare (care se pretinde drept obiectivitate), trădează, prin contrapunerea documentelor şi compararea conţinuturilor, în unele cazuri, nedreptăţile intuite şi compasiunea, iar în altele, chiar prin dezumanizarea

[1] *Cartea memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist* conţine următoarele date despre această familie: Şerban Leon I (a. n. 1898) membru al Partidului Naţional-Liberal; „chiabur“, deportat în 1941 în reg. Tomsk, reabilitat în 1991; Şerban Sofia I. – soţia, Şerban Anastasia, Şerban Andrei, Şerban Dumitru, Şerban Ion, Şerban Iulia, Şerban Mihail, Şerban Pavel, Şerban Tatiana – copiii, deportaţi în 1941 (vezi: Cartea memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist, Elena Postică, Maria Praporşcic, Vera Stăvilă (coordonatori), Chişinău: Ed. Ştiinţa, vol. II, 2001, p. 115).

[2] Unele documente de arhivă fixează drept an al naşterii pentru Leon Şerban 1889 (Anexele 6,7,8), iar altele – 1898 (Anexele 12 şi 13). Neglijenţa în notare se poate constat şi în cazul numelui: *Şarban* – Anexele 5, 6, 7, 8, 9, 10, *Şabran* – Anexa 11, *Şaraban*, corectat apoi în *Şarban* în Anexele 12 şi 13.

limbajului (uman, prin definiție), subliniază rigiditatea gândirii semnatarului.

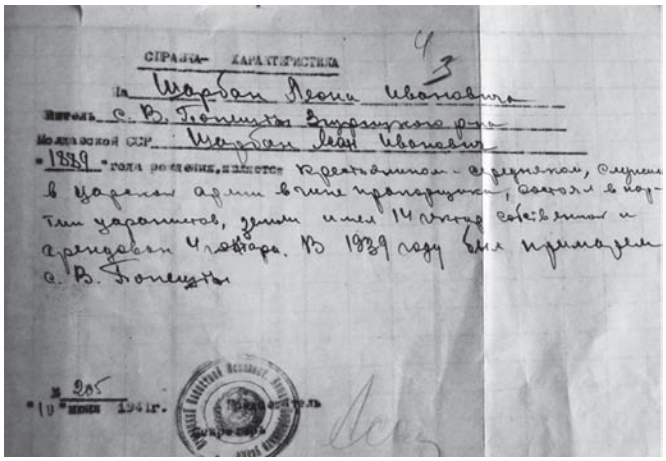

СПРАВКА- ХАРАКТЕРИСТИКА

На Шарбан Леона Ивановича

житель с. В. Попешты Згурицкого р-на

Молдавской ССР. Шарбан Леон Иванович

1889 года рождения, является крестьянином-середняком, служил в царской армии в чине прапорщика, состоял в подтм царского, имел 14 гектар собственной и арендовал 4 гектара. В 1939 году был призван с. В. Попешты

№ 205

"10" июня 1941г.

Председатель

Секретарь

Anexa 2

În *Certificatul* (notă informativă, în fond), scris de mână, eliberat de sovietul sătesc Popeștii-Vechi (Anexa 1), președintele acestuia, Bârcă (din câte se poate descifra), consemnează: Leon Șerban „provine dintr-o familie de țărani mijlocași; are acum 14 hectare de pământ proprietate personală și a arendat 4 hectare, pe care le lucrează cu forțele proprii; a făcut serviciul în armata rusă, având gradul de sublocotenent din 1915 până în 1918; în armata română a fost mobilizat în 1939; a făcut serviciul 2 luni, având gradul de locotenent; nu a fost membru de partid; are o pereche de cai, vacă“[3]. Semnalăm din acest mesaj termeni și sintagme care vor fi omiși sau substituiți în documentele posterioare: *țărani mijlocași* (nu *culaci*); *lucrează cu forțele proprii* (deci nu *impune pe cineva să-i lucreze pământul*); *14 hectare* (în alte documente apar 18); *armata rusă* (nu *țaristă*); *a fost mobilizat* (deci *a fost chemat, convocat*); *nu a fost membru de partid; o pereche de cai, vacă* (neindicându-se cifre exacte).

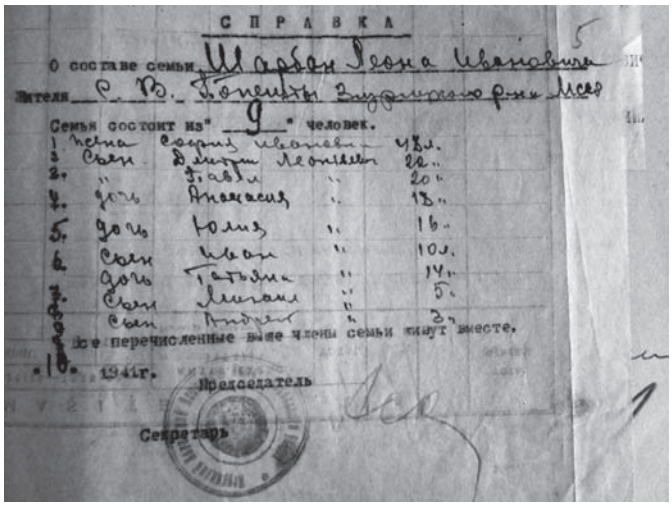

СПРАВКА

О составе семьи Шарбан Леона Ивановича

житель с. В. Попешты Згурицкого р-на Молд

Семья состоит из "9" человек.

1. жена Софья Ивановна 48 л.
2. Сын Дмитрий Леонтьевич 22 "
3. " Павел " 20 "
4. дочь Анастасия " 18 "
5. дочь Юлия " 16 "
6. Сын Иван " 10 л.
7. дочь Татьяна " 14 "
8. Сын Михаил " 5 "
9. Сын Андрей " 3 "

Все перечисленные выше члены семьи живут вместе.

"10" 1941г.

Председатель

Секретарь

Anexa 3

Certificatul-caracterizare, redactat ulterior (datat cu 10 iunie 1941, Anexa 2), semnat de președintele sovietului raional Zgurița (semnătură indescifra-bilă), față de care sovietul sătesc Popeștii-Vechi se afla în subordo-nare ierarhică, preia din primul certificat: „țăran mijlocaș […], pământ avea 14 hectare în proprietate personală, iar 4 arenda“ (a se observa că verbele sunt la trecut: *avea, arenda*). Se elimină sintagma „lucrează cu forțele proprii“, astfel construindu-se un posibil cap de acuzație: „exploatarea muncii“. Se substituie termenul *armata rusă* prin *armata țaristă*, sintagmă care desemnează realitatea ostilă pentru noua putere. Se inserează date noi: „membru al partidului țărănist“, „a fost primar în satul Popeștii-Vechi“, consemnându-se un singur an – 1939.

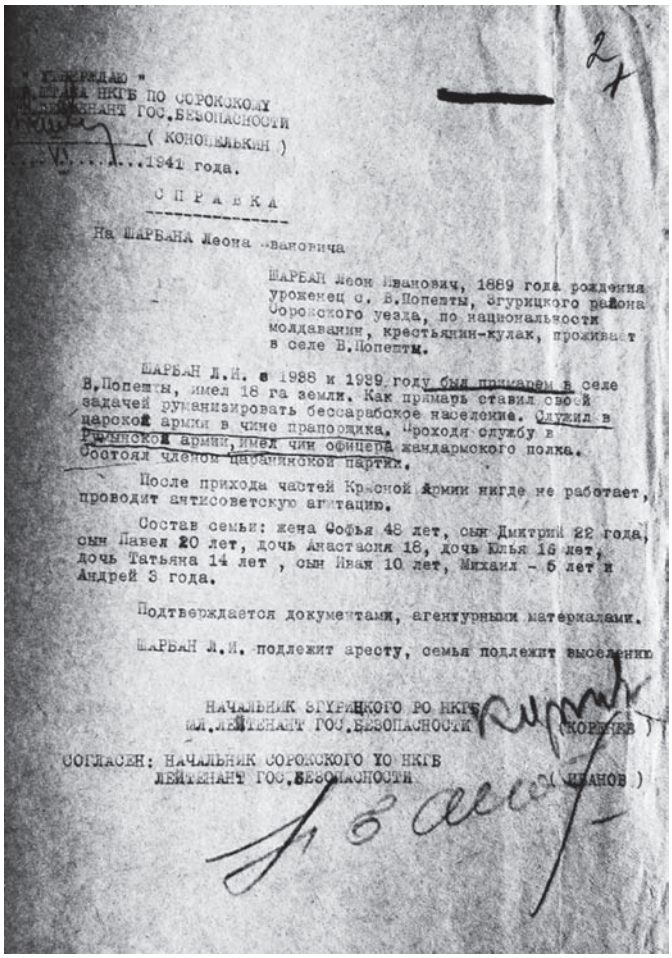

"УТВЕРЖДАЮ"
НАЧАЛЬНИК НКГБ ПО СОРОКСКОМУ
ЛЕЙТЕНАНТ ГОС.БЕЗОПАСНОСТИ
(КОНОПЕЛЬКИН)
"..V..." ...1941 года.

СПРАВКА

На ШАРБАН Леона Ивановича

ШАРБАН Леон Иванович, 1889 года рождения уроженец с. В.Попешты, Згурицкого района Сорокского уезда, по национальности молдаванин, крестьянин-кулак, проживает в селе В.Попешты.

ШАРБАН Л.И. в 1988 и 1989 году был примарем в селе В.Попешты, имел 18 га земли. Как примарь ставил своей задачей руманизировать бессарабское население. Служил в царской армии в чине прапорщика. Проходя службу в Румынской армии, имел чин офицера жандарского полка. Состоял членом царанинской партии.

После прихода частей Красной Армии нигде не работает, проводит антисоветскую агитацию.

Состав семьи: жена Софья 48 лет, сын Дмитрий 22 года, сын Павел 20 лет, дочь Анастасия 18, дочь Илья 16 лет, дочь Татьяна 14 лет , сын Иван 10 лет, Михаил - 5 лет и Андрей 3 года.

Подтверждается документами, агентурными материалами.

ШАРБАН Л.И. подлежит аресту, семья подлежит выселению

НАЧАЛЬНИК ЗГУРИЦКОГО РО НКГБ
МЛ.ЛЕЙТЕНАНТ ГОС.БЕЗОПАСНОСТИ (КОРЕНЕВ)

СОГЛАСЕН: НАЧАЛЬНИК СОРОКСКОГО УО НКГБ
ЛЕЙТЕНАНТ ГОС.БЕЗОПАСНОСТИ (ИВАНОВ)

Anexa 4

Același președinte cu nume indescifrabil semnează un al doilea *Certificat* (cu aceeași dată – 10 iunie 1941, Anexa 3), în care este trecută componența familiei:

Familia constă din 9 persoane.

Soția Sofia Ivanovna – 48 de ani,
fiul Dmitri (Dumitru) – 22 de ani,
fiul Pavel – 20 de ani,
fiica Anastasia – 18 ani,
fiica Iulia – 16 ani,
fiul Ivan (Ion) – 10 ani,
fiica Tatiana – 14 ani,
fiul Mihail – 5 ani,
fiul Andrei – 3 ani, precizându-se că „toți membrii familiei locuiesc împreună“ (prin urmare, trebuie deportați toți).

În baza acestor două certificate este redactat cel de-al patrulea document, datat cu luna a VI-a, anul 1941, eliberat pe numele lui Leon Șerban: naționalitatea – moldo-

[3] Documentele de arhivă ne-au fost puse la dispoziție de dr. Virgil Bârlădeanu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

vean, țăran-**culac** (Anexa 4). Ordinea prezentării informației în acest *Certificat* este alta: „în anii 1938-1939 (deja sunt indicați doi ani! – nota autorului) a fost primar în satul Popeștii-Vechi, a avut 18 (hectarele sunt însumate) de pământ". În legătură cu funcția de primar se insinuează: „Ca primar, și-a pus sarcina de a romaniza populația basarabeană". „A făcut serviciul în armata țaristă (deci nu **rusă**), având gradul de locotenent" (gradul de sublocotenent este substituit prin cel de locotenent). „Făcând serviciul în armata română, a avut gradul de ofițer al regimentului de jandarmi": se concretizează și regimentul, invocându-se noțiunea de *jandarm*, cu o rezonanță nu tocmai pozitivă în mediul basarabean, dar și se substituie **locotenent** cu **ofițer**, termen, de asemenea, mai sonor în acest mediu. Certificatul mai consemnează: „după venirea armatei roșii, nu lucrează nicăieri și se ocupă de agitația antisovietică" (lucru infirmat prin documentele de mai târziu).

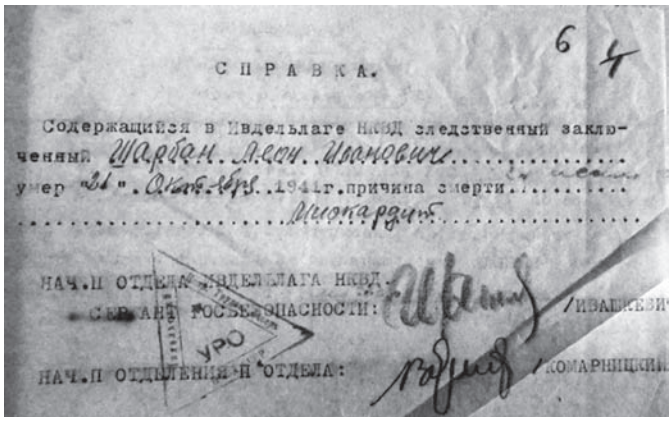
6 4

СПРАВКА.

Содержащийся в Ивдельлаге НКВД следственный заключенный Шарбан Леон Иванович умер "21" Октября 1941г. причина смерти Миокардит

НАЧ.П ОТДЕЛА ИВДЕЛЛАГА НКВД: /ИВАШКЕВИЧ

СЕРЖАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ:

УРО

НАЧ.П ОТДЕЛЕНИЯ Н ОТДЕЛА: /КОМАРНИЦКИЙ

Anexa 5

În *Certificat* este trecută și componența familiei, pe motive lesne de înțeles, dacă se are în vedere sentința: Șerban L.I. trebuie arestat, familia trebuie deportată. Certificatul conține trei semnături: a celui care a redactat documentul, șeful circumscripției raionale a nkvd-ului, sublocotenent inferior al securității de stat Korenev; a superiorului, care își exprimă acordul – șeful circumscripției județene Soroca a nkvd-ului, locotenent al securității de stat Ivanov; precum și a șefului ștabului general al nkvd-ului din județul Soroca, locotenent superior Konopelkin. *Certificatul* nu fixează data exactă a deciziei, aceasta însă poate fi dedusă dintr-un alt document – *Hotărârea* privind anularea deciziei de deportare din 14 mai 1991 (!). Din această Hotărâre reiese că *Certificatul* este semnat la o zi distanță de anteriorul document (atât de repede au fost adunate dovezile!) – 11 iunie 1941. În *Certificat* se mai consemnează că „informația este confirmată prin documente" (deci cele anterioare) și „datele furnizate de agenți".

Familia Șerban a fost ridicată în data de 13 iunie 1941. La scurt timp, după ce trenul a trecut Nistrul, copiii și mama lor au fost despărțiți de tatăl lor. Doamna Anastasia Șerban (Gheorghiță) își amintește: „Vagoanele pline cu nărod. Ne-au dus, ne-au dus și era și tata nostru cu noi. Numai am trecut Nistru, pe bărbați i-au luat deoparte și i-au dat în alt vagon. Că ziceau: ‚Ei se vor duce înainte și vor găsi loc acolo.' Au spus minciuni. Pe dânșii i-au dus cu totul în alt loc. Nu unde noi. I-au dus – am uitat unde i-au dus, că acolo i-au dus numai pe bărbați"[4].

Pe 21 octombrie 1921, Leon Șerban se stinge din viață în Ivdellag. Cauza consemnată în certificat: miocardită. Semnează: șeful direcției nr. 2 al nkvd-ului Ivdellag[5], sergentul securității de stat Ivaşkevici și șeful secției II a direcției nr. 2 Komarnițki (Anexa 5).

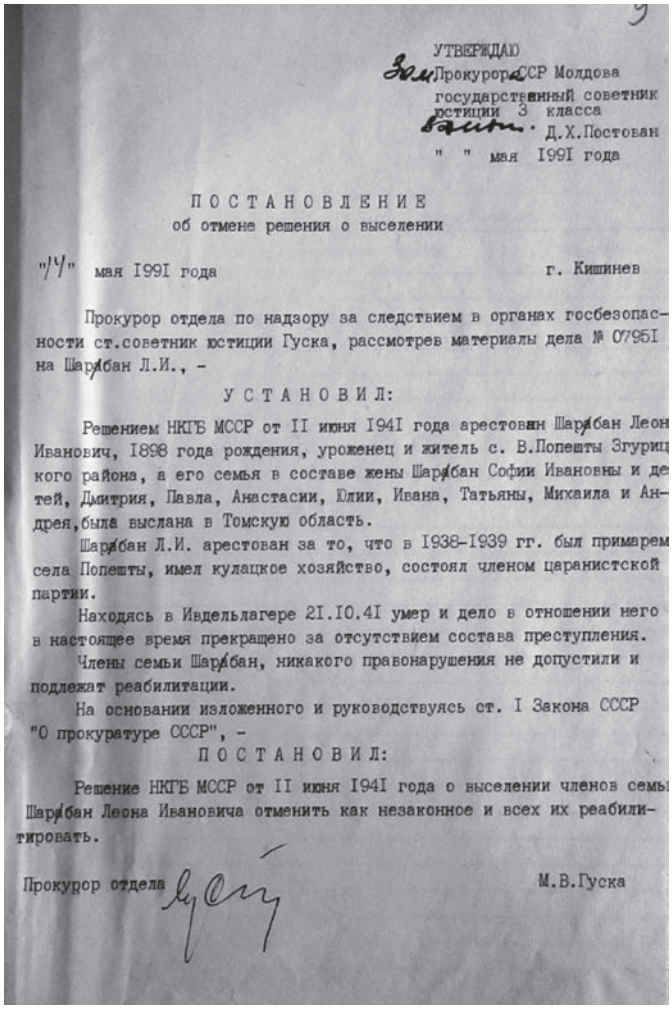
9

УТВЕРЖДАЮ
Прокурор ССР Молдова
государственный советник
юстиции 3 класса
Д.Х.Постован
" " мая 1991 года

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
об отмене решения о выселении

"14" мая 1991 года г. Кишинев

Прокурор отдела по надзору за следствием в органах госбезопасности ст.советник юстиции Гуска, рассмотрев материалы дела № 07951 на Шарабан Л.И., -

УСТАНОВИЛ:

Решением НКГБ МССР от 11 июня 1941 года арестован Шарабан Леон Иванович, 1898 года рождения, уроженец и житель с. В.Попешты Згурицкого района, а его семья в составе жены Шарабан Софии Ивановны и детей, Дмитрия, Павла, Анастасии, Юлии, Ивана, Татьяны, Михаила и Андрея, была выслана в Томскую область.

Шарабан Л.И. арестован за то, что в 1938-1939 гг. был примарем села Попешты, имел кулацкое хозяйство, состоял членом царанистской партии.

Находясь в Ивдельлагере 21.10.41 умер и дело в отношении него в настоящее время прекращено за отсутствием состава преступления.

Члены семьи Шарабан, никакого правонарушения не допустили и подлежат реабилитации.

На основании изложенного и руководствуясь ст. 1 Закона СССР "О прокуратуре СССР", -

ПОСТАНОВИЛ:

Решение НКГБ МССР от 11 июня 1941 года о выселении членов семьи Шарабан Леона Ивановича отменить как незаконное и всех их реабилитировать.

Прокурор отдела М.В.Гуска

Anexa 6

Despre moartea tatălui, familia află printr-o întâmplare: „Și unul din satul meu [din satul de baștină] a venit în satul meu [satul unde erau deportați] și a zis așa: ‚Am ieșit pe brânci de acolo și de-amu la mine nu se uitau, că eu eram slab, și eram de nimic. Și așa am mers pe brânci până la alt sat. Și îmi dădeau toți câte o bucățică [de pâine] și am ajuns. […] Și spunea acela că tare i-o chinuit pe părinți. O zis că în toată sara mureau, în toată noaptea… și în toată dimineața îi încărca în catargă[6], nu în căruță, dar în catargă … erau mulți… și au săpat la deal cu tractorul o iamă[7] tare mare și-i răsturna acolo.

[4] Semnele de punctuație ne aparțin, în document acestea lipsesc.

[5] Pentru a nu diminua autenticitatea acestuia, textul reproduce exact modul în care narează Anastasia Șerban-Gheorghiță. Interviul a fost înregistrat în august 2015, în orașul Drochia, Republica Moldova.

[6] Ivdellag este (a fost) un lagăr lângă orașul Ivdeli, la 600 km de orașul rusesc Sverdlovsk și, aproximativ, la o distanță de 5000 km de Basarabia. Este considerat Auschwitz-ul basarabenilor, aici fiind întemnițați peste 30 000 de mii de români basarabeni și evrei. Cei care au fost arestați pe 13 iunie 1941 au ajuns în Ivdellag spre toamnă.

[7] Targă (rus.)

Da mulți erau și nu morți, încă vii erau, și tot acolo îi răsturna și… al dumneavoastră tot era acolo părinte…“

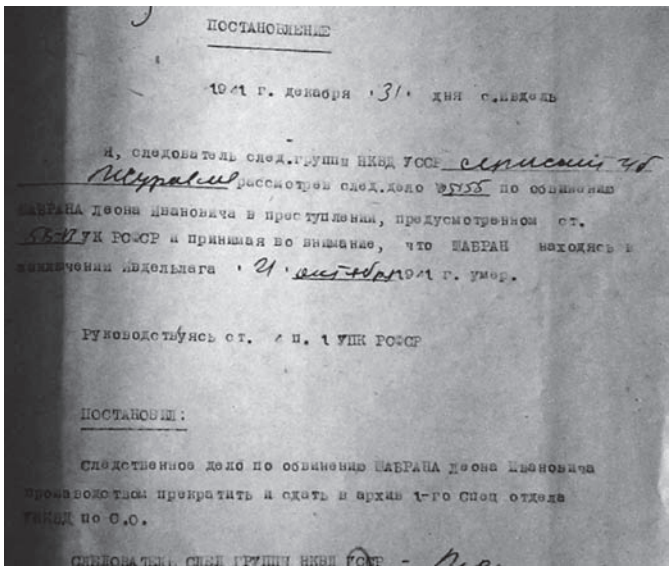
ПОСТАНОВЛЕНИЕ

1941 г. декабря 31 дня г.Киев

Я, следователь след.группы НКВД УССР рассмотрев след.дело 05155 по обвинению ШАБРАНА Леона Ивановича в преступлении, предусмотренном ст. 58-11 УК РСФСР и принимая во внимание, что ШАБРАН находясь в заключении Киевлага 21 октября 1941 г. умер.

Руководствуясь ст. 4 п. 1 УПК РСФСР

ПОСТАНОВИЛ:

Следственное дело по обвинению ШАБРАНА Леона Ивановича производством прекратить и сдать в архив 1-го Спец отдела НКВД по С.О.

СЛЕДОВАТЕЛЬ СЛЕД ГРУППЫ НКВД УССР

Anexa 7

În legătură cu decesul lui Leon Șerban, mai există un document (Anexa 6). Anchetatorul, examinând *Dosarul Nr. 05155 de învinuire a lui Șerban Leon Ivanovici conform art. 58-13 al codului penal al republicii socialiste federative sovietice ruse: „activitate contrarevo-luționară“* și „ținând cont de decesul deținutului“, stabilește, în data de 31 decembrie 1941: „a stopa ancheta penală și a transmite dosarul la arhiva departamentului special nr. 1 al nkvd-ului din republica sovietică socialistă Ucraina“.

Deși ancheta este stopată, familia va fi reabilitată tocmai peste jumătate de secol, pe 14 mai 1991, prin decizia nkgb-ului republicii sovietice socialiste Moldova (Anexa 7). În această decizie este trecută și cauza arestării: „Șerban L.I. a fost arestat pentru faptul că în anii 1938-1939 a fost primar în satul Popești, a avut o gospodărie de culac, a fost membru al Partidului Țărănist“.

O altă decizie, din 16 mai 1991 (Anexa 8), consemnează că *Dosarul de urmărire penală* nu conține nici un fel de date privind activitatea contrarevoluționară a lui Leon Șerban și stabilește, încă o dată în plus, încetarea urmării penale… a unui Om, care nu mai este de 50 de ani.

Peste 103 zile avea să dispară și republica sovietică socialistă Moldova.

Aparent, cuvintele desemnează aceleași lucruri: *armată țaristă – armată rusă; locotenent – ofițer; a făcut serviciul militar – a fost înrolat; țăran-mijlocaș – culac*. Ele au același referent în lumea lucrurilor, în lumea oamenilor însă ele transpun semnificații diferite, accentuând un aspect sau altul și lăsând loc de interpretări. Când devine cuvânt-acțiune, cuvântul se poate manifestă în toată puterea sa, anihilând destine, ca pe cel al lui Leon Șerban, sau aducând împăcarea cu lumea, ca „ei, binele“ Anastasiei Șerban.

Gică MANOLE

I.2. Teoria formelor fără fond în sfera politicii

Teoria formelor fără fond îi este atribuită lui Titu Maiorescu deoarece, în afara oricărei îndoieli, deși „venit în urma criticii moldovene“[1] a lui C. Negruzzi, Al. Russo, V. Alecsandri și M. Kogălniceanu, el a conceptualizat-o cu „deosebită claritate“[2] în binecunoscutul său studiu din 1868, *În contra direcției de astăzi în cultura română*. Ideile din acest studiu vor fi sistematizate peste doi ani, în conferința *Formă și Fond* al cărei conținut nu s-a păstrat decât într-un rezumat făcut de Miron Pompiliu în numărul din mai 1870 (p. 160) al „Convorbirilor Literare“. Până la studiul lui Titu Maiorescu din 1868 teoria formelor fără fond era pe deplin constituită[3], după cum a subliniat Garabet Ibrăileanu în studiul său din 1909, *Spiritul critic în cultura românească*[4], și unde identifică o critică „a imitației“ a formelor occidentale la Gh. Asachi, C. Negruzzi, Al. Russo, V. Alecsandri etc.

Se știe, esența teoriei formelor fără fond în vechea ideologie românească consta în critica preluării formelor civilizației moderne, occidentale de către un fond național insuficient pregătit să-l asimileze, și în care persistau certe mentalități medievale. Teoria, firește, poate fi considerată ca o rezistență ideologică normală față de preluarea mecanică, nefiltrată, a unor instituții, moravuri, culturi și idei din Occident. Această rezistență la „imitație“ este anterioară lui Titu Maiorescu, *Junimii*, în ansamblu, cât și anului 1868. Ea a fost determinată de primele tentative de occidentalizare ale societății românești, ca urmare a celor dintâi importuri masive de „forme“ apusene în spațiul cultural românesc. Deși Garabet Ibrăileanu *poate* să aibă dreptate, nu zăbovim în a sublinia că Titu Maiorescu a preluat, *cu certitudine* (subl. ns., G.M.), teoria formelor fără fond de la tatăl său, Ioan Maiorescu, care, într-o scrisoare către G. Bariițiu (11 februarie 1838), publicată de acesta în *Foaia literară*

1 Garabet Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, postfață și bibliografie de Ioan Holban, Editura Minerva, București, 1984, p. 268.

2 Adrian Marino, *Pentru Europa*, Editura Polirom, Iași, 1995, p. 191.

3 *Ibidem*.

4 Garabet Ibrăileanu, *op. cit.*, pp. 49 – 73. Ibrăileanu, în ceea ce privește întâietatea teoriei formelor fără fond în gândirea social-politică românească, îl creditează pe Al. Russo drept autorul principal al acesteia: „A. Russo a scris mai mult, mai pe larg și cu argumente mai variate decât d. Maiorescu…“ (*Ibidem*, p. 53).

(nr. 16 din 16 aprilie 1838), îşi exprimă poziţia cu privire la starea de lucruri din societatea românească de la sud de Carpaţi. Aşa, Ioan Maiorescu nu identifica în societatea românească a timpului căldura patriotismului, nici un naţionalism autentic (existente la românii ardeleni), ambele fiind sufocate de existenţa unui „materialism gros"[5] de sorginte franceză[6].

Ioan Maiorescu subliniază nepotrivirea formelor împrumutate de societatea românească din Occident cu starea reală a societăţii. Cine se ia după aparenţe, afirma tatăl lui Titu Maiorescu, se poate minuna de progresul de suprafaţă produs. Totul, însă, nu-i decât o iluzie, o minciună, „o mască frumoasă"[7], căci schimbarea, importurile de forme s-au efectuat fără a se ţine seama de nevoile reale ale societăţii româneşti[8], de specificul acesteia. Împrumuturile de-a valma, aduse din Occident, sunt doar adaosuri, grefe nereuşite pe trupul societăţii româneşti, şi care, sub aparenţele „de haine nouă"[9], europene, strivesc originalitatea fondului arhaic românesc. Nu-i suficientă diagnosticarea stării de fapt, rele, cuantificarea slăbiciunilor, nota Ioan Maiorescu, ci extinderea cunoaşterii stării reale din societatea românească la câţi mai mulţi „bărbaţi"[10], cărora să nu le lipsească curajul de a o denunţa. Soluţia, desigur, nu poate veni decât de la şcoli bune şi unde să-şi găsească locul „profesori învăţaţi"[11], a căror conştiinţă să fie străbătută de „fierbinţeală patriotică"[12]. Căci lumina cunoaşterii, la sud de Carpaţi, conchidea Ioan Maiorescu, a fost adusă „de nemuritorul Gh. Lazăr"[13]. Iată o teorie a formelor fără fond *avant la lettre*, pe care Titu Maiorescu nu trebuia să o preia de la alţii din moment ce cu ea a crescut în umbra tatălui.

Constituirea statului naţional român, între anii 1859 – 1866, intrarea acestuia în circuitul vieţii moderne, au necesitat profunde schimbări în toate domeniile: viaţă politică, structură socială, înnoiri spirituale. Fenomenul s-a desfăşurat sub observaţia scriitorilor din generaţia paşoptistă, ea însăşi implicată în susţinerea şi promovarea noului. Nu mai puţin, însă, că ei au scrutat cu luciditate şi exactitate, că generalizarea noului nu este firesc adaptată procesului de evoluţie a stării naţionale, în structurile tânărului stat românesc. În această privinţă elocvente sunt satirele lui Grigore Alexandrescu, comediile şi prozele lui V. Alecsandri, romanele lui D. Bolintineanu, dar, în mod deosebit, opiniile unor spirite teoretice, critice precum M. Kogălniceanu şi Alecu Russo.

Mihail Kogălniceanu, la 1840, în *Dacia literară*, teoretizase necesitatea unei literaturi naţionale originale, pentru ca în *Tainele inimii*, la 1850 (fragment de roman), să reia demonstraţia subliniind nevoia imperioasă pentru societatea românească de a prelua/împrumuta valori occidentale căci, „românii, prin poziţia geografică, politică, morală, etnografică, sunt datori mai mult decât orişicare naţie, de a nu rămâne străini la tot ce face gloria şi puterea secolului. Mici şi slabi, ei nu se pot face mari şi tari decât prin civilizaţie, adecă prin îmbunătăţirea intelectuală şi materială a ţării lor". „Din nenorocire" continuă Kogălniceanu, procesul de adoptare a ideilor şi instituţiilor străine nu a fost înţeles totdeauna „în dreptul simţ", adică la reala lui semnificaţie, ajungându-se la un mimetism periculos dezvoltării societăţii româneşti: „Civilizaţia nu izgoneşte nicidecum ideile şi năravurile naţionale, ci numai le îmbunătăţeşte spre binele naţiei în particular şi a omenirii în general. Noi însă, în pretenţia de a ne civiliza, am lepădat tot ce era bun pământesc şi n-am păstrat decât abuzurile vechi, înmulţindu-le cu abuzurile nouă a unei rău înţelese şi mincinoase civilizaţii. Aşa, predicând ura a tot ce este pământesc, am împrumutat de la străini numai superficialităţi, haina dinafară, iar nu spiritul său, spre a vorbi după stilul vechi, slova, iar nu duhul. Prin aceasta am rupt cu trecutul nostru şi n-avem nimic pregătit pentru viitor, decât corupţia năravurilor."[14]. Împrumutând „haina dinafară, litera iar nu spiritul", cultura şi civilizaţia română rupe legătura firească faţă de tradiţie, atitudine periculoasă pentru că, scria M. Kogălniceanu, „adevărata civilizaţie este aceea care o tragem din sânul nostru, reformând şi îmbunătăţind instituţiile trecutului cu ideile şi propăşirile timpului de faţă"[15].

Problema este analizată şi de Alecu Russo, la 1851, în *Studie moldovană*, unde critică abandonarea unor tradiţii ale trecutului în favoarea „bon ton-ului", cu deosebire în „clasele boiereşti", ceea ce accentuează „prăpastia adâncă" dintre „boierul de astăzi" şi popor. Efectul împrumuturilor de-a valma este dezastruos: „Societatea educată a Moldovei samană a fi o colonie ingleză într-o ţară a căria nici limbă, nici obiceiuri, nici costume nu ar cunoaşte; streinătatea se oploşeşte între noi."[16]. Aceiaşi idee este susţinută de B. P. Haşdeu în *Românul* (11 ianuarie 1868), p. 26, *Caracterul naţionalităţii române ca baza legislaţiunii sale*, şi unde pledează în favoarea adaptării organice a *formei legislative* la *fondul naţional*: „Este timpul însă, acum sau niciodată, de a ne lepăda de hainele altora şi de a înţelege, în fine, care sânt cam multe, fiind efecte cronice ale unui trecut păcătos, nouă ne trebuiesc nişte reţete scrise anume pentru noi…"[17].

În 1859, C. Negruzzi observă în cel mai pur spirit maiorescian: „Un popor simplu, patriarhal, ce se ocupă mai mult cu lucrarea pământului, nu avea nevoie de *acest belşug de legi, apanagiu al naţiunilor civilizate, de acest nămol de forme care adese înghite fondul* (subl. ns., G.M.)."[18] O asemenea retrospectivă ar putea con-

5 Ioan Maiorescu, în *Teoria formelor fără fond*, I, antologie, prefaţă, note de M. Ungheanu, Editura Porto-Franco, Galaţi, 1996, p. 16.

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*.

8 *Ibidem*.

9 *Ibidem*.

10 *Ibidem*.

11 *Ibidem*, p. 117.

12 *Ibidem*.

13 *Ibidem*.

14 M. Kogălniceanu, *Scrieri alese*, Ediţie îngrijită şi prefaţă de Dan Simionescu, B.p.t., ediţia a II-a, Bucureşti, 1956, pp. 148 – 149. Vezi şi Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu. Istoric*, Editura Junimea, Iaşi, 1974, pp. 422 – 431 (*Factorii dezvoltării*).

15 M. Kogălniceanu, *op. cit.*, pp. 148 – 149.

16 Al. Russo, *Scrieri alese*, cu o prefaţă de Emil Boldan, B.p.t., Bucureşti, 1956, p. 68.

17 Paul Cornea, *Titu Maiorescu şi paşoptismul*, în vol. *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Editura pentru Literatură, 1966, p. 339.

18 C. Em. Krupenski, *Patru scrisori ale lui Costache Negruzzi către Ioan Ionescu (de la Brad) din 1859*, în „Convorbiri literare", XXI, 1902,

tinua cu noi şi noi exemple, faptul probând, în primul rând, caracterul de continuitate ca *problematică*, între Titu Maiorescu şi predecesorii săi direcţi, în sensul abordării unor aspecte definitorii ale momentului istoric, cu o reală bază de adevăr în epocă. În al doilea rând, nu se poate refuza identificarea unei *discontinuităţi*, cu clare accente antagonice, dintre ideologia mentorului junimist, soluţiile propuse de acesta şi cele ale lui M. Kogălniceanu şi Al. Russo. Faptul se explică prin diferenţele de parametri ideologici care tutelaseră formaţia şi, apoi, activitatea propriu-zisă a celor două generaţii[19].

Concluzionăm, identificând la predecesorii lui Maiorescu, în problema importurilor de civilizaţie, o identitate de gândire, dar şi de limbaj, izbitoare cu aceea a mentorului *Junimii*. Aşa stând lucrurile, se poate susţine cu temei că Maiorescu a fost exponentul unei stări de spirit anterioare, generalizate, bine consolidate în cercurile de mentalitate conservatoare şi reformistă, sensibilizate prin reformele structurale ale lui Al. I. Cuza şi, îndeosebi, de reforma agrară de la 1864. Dacă teoria formelor fără fond, „sâmburele concepţiei maioresciene asupra evoluţiei societăţii româneşti"[20], i-a fost unanim atribuită, faptul se explică prin strălucirea, formularea precisă, categorică dată de Titu Maiorescu[21], la care s-a adăugat un ton aproape sacerdotal, solemn şi distant, de necontrazis[22]. Oricum, deşi a avut predecesori, cu toţii expresie „a unei critice sistematice şi organizate pe un fond ideologic"[23], Titu Maiorescu reprezintă momentul ei cel mai înalt, atât prin caracterul organizat al observaţiilor, strânse într-o teorie, cât şi prin declararea valabilităţii lor în toate domeniile.

Aşadar, problema fundamentală pe care şi-a centrat atenţia Titu Maiorescu, după revenirea sa în ţară, a fost aceea a metodologiei construcţiei culturii şi civilizaţiei române moderne. În studiul său de la 1868, *În contra direcţiei de astăzi în cultura română*, el face bilanţul drumului parcurs de România pe drumul modernizării, constatând că, aparent, existau toate formele culturii şi civilizaţiei moderne: şcoli, muzee, universităţi, instituţii politice etc. Existenţa formelor noi, moderne, crea impresia, că, odată cu introducerea cadrelor/formelor noi, procesul construcţiei culturii moderne, a civilizaţiei era aproape încheiat. În realitate, postula Maiorescu, totul nu era decât o aparenţă, iar nonvaloarea/neadevărul definea producţia cultural-ştiinţifică românească, cât şi activitatea instituţiilor politice introduse din Occident. Aşa stând lucrurile, critica severă, negaţionistă era obligatorie. Iar cauza se afla în condiţia specială a României de ţară înapoiată, de aici graba construirii civilizaţiei moderne în câteva decenii, civilizaţie care, în Occident s-a dezvoltat în câteva secole: „Românii, anticipând formele unei culturi prea înalte, au pierdut dreptul de a comite greşeli nepedepsite şi, depărtaţi *de starea mai normală a dezvoltării treptate* (subl. ns., G.M.), pentru noi etapa de aur a patriarhalismului literar şi ştiinţific a dispărut."[24].

Neputând urma o cale de dezvoltare normală, aprecia Maiorescu, România era constrânsă să construiască raţional noua civilizaţie. Numai că, continua el, în această construcţie raţiunea n-are putere absolută, după cum credeau liberalii şi care copiau modelul occidental. România, afirma Maiorescu, avea nevoie de o teorie specială privind construcţia modernităţii, teorie care să depăşească atât evoluţionismul accelerat, spontan – mersul de la sine, cât şi raţionalismul abstract. În această direcţie, în gândirea lui Titu Maiorescu poate fi surprinsă o teorie unitară a construcţiei culturale, care se sprijină pe alte teorii explicative, împrumutate din arsenalul filozofic-ştiinţific al epocii, sintetizate original, la care se adaugă unele teorii aplicative ce călăuzesc, conduc acţiunea de construire a culturii. Maiorescu nu urmărea transplantarea culturii occidentale în România, ci crearea unei culturi române moderne originale, capabilă la rândul ei să se ridice la valoarea celorlalte, dar şi să contribuie la progresul culturii mondiale. De aici, nevoia disperată de autentică creaţie, originală, neatinsă de mimetism: „Tot ce e de valoare, trebuie să fie gândit şi săvârşit în mod original în orice ţară, mai ales când e vorba de a aduce într-o ţară mai puţin cultivată cultura superioară a alteia…"[25]. În acest sens, adică pentru a putea construi o societate/cultură modernă temeinică şi originală în România[26], Maiorescu consideră necesară soluţionarea a trei mari probleme, elaborând în acest scop teorii corespunzătoare: teoria fundamentului dinlăuntru, teoria formelor fără fond şi de la conceptul cultural la relaţia conceptuală.

În concepţia lui Titu Maiorescu construcţia unei culturi moderne include obligatoriu un fundament solid interior la care se adaugă creator elementul nou, de origine străină, care trebuie să fie asimilat organic de fundamentul preexistent. Chestiunea fundamentului intern pentru formele din afară e o problemă de principiu, şi care deosebea radical „direcţia nouă", inaugurată de Maiorescu, de „direcţia veche", care copia formele din afară, fără a ţine seama de realitatea social-istorică internă. Astfel, „orice început de cultură trebuie să cuprindă ceva ce nu a fost până atunci în viaţa publică a acelui popor, dar, al doilea, totodată, ceva ce poate servi de fundament pentru o clădire şi urmare mai departe. Numai în aceste două elemente este un început."[27]. Cât priveşte eroarea „bărbaţilor publici" din „direcţia veche" şi care „copiau

pp. 608 – 617.

19 George Ivaşcu, *Titu Maiorescu*, în *Istoria literaturii române*, III, *Epoca marilor clasici*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1973, p. 109.

20 Alexandru Dobrescu, *Introducere în opera lui Titu Maiorescu*, Editura Minerva, Bucureşti, 1988, p. 100.

21 Adrian Marino, *op. cit.*, p. 197. Vezi şi N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane, partea întâi, Crearea Formei (1867 – 1890)*, Editura „Adevărul", Bucureşti, 1934, pp. 71 – 79 şi 83 – 99, unde Iorga analizează doctrina culturală a lui A. D. Xenopol, precum şi critica făcută eseului lui Maiorescu, *În contra direcţiei de astăzi în cultura română*, în urma căreia concluzionează: „Perfecţia e o închipuire, mediocritatea un simplu stadiu" (p. 86).

22 Adrian Marino, *op. cit.*, p. 198.

23 E. Lovinescu, *T. Maiorescu*, p. 201.

24 Titu Maiorescu, *Direcţia nouă*, în *Idem*, *Opere*, vol. I, Ediţie, note, variante, indice de Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon, Studiu introductiv de Eugen Todoran, Editura Minerva, Bucureşti, 1978, p. 213.

25 *Idem*, *Însemnări zilnice*, vol. I, p. 201.

26 Simion Ghiţă, *Titu Maiorescu. Filozof şi teoretician al culturii*, p. 119.

27 Titu Maiorescu, *Opere*, vol. I, (*Observări polemice*), p. 140.

formele din afară"[28], Maiorescu îi opune „direcția nouă și jună" care „caută mai întâi de toate *fundamentul dinlăuntru*, și unde nu-l are și până când încă nu-l are, disprețuiește forma din afară ca neadevărată și nedemnă"[29]. Noile forme de cultură și civilizație introduse din afară nu se pot menține prin ele însele, căci și în țările de origine ele au avut „fundamente istorice mai adânci", care le-au dat naștere și „fără a căror prezență ele n-ar fi putut exista". Noile forme de cultură trebuiesc așezate pe „fundamentul dinlăuntru", de unde-și extrag energia vitală și să le introducă în viața normală a națiunii. Iar acest „fundament dinlăuntru" nu este altceva decât realitatea social-istorică și tradiția spirituală națională.

Titu Maiorescu a disecat drumul pe care a pornit civilizația românească, în raport cu cel pe care s-a înscris Occidentul „pentru a demonstra necesitatea ca românii să renunțe la copierea unui sau altuia de modele de societate modernă și să stăruie într-o dezvoltare conformă cu propriile particularități și tradiții"[30]. Desigur, nu tot ce este tradițional poate constitui fundament intern în măsură să potențeze formele moderne importate/introduse din afară, ci doar ceea ce corespunde nevoilor materiale și aspirațiilor spirituale ale unui popor[31]. Tot ce ține de natura umană pervertită/degradată (cruzimea, lenea, invidia, injustiția), expresie clasică a unui „popor incult", să nu i se permită accesul la lumină. „Moravurile bizantine" pot fi eliminate, îngrădite prin educație, iar cele viabile ale fondului sufletesc tradițional trebuiesc dezvoltate. *Fondul* spiritual autohton, așadar, trebuie purificat de elemente ce vin în contrazicere cu spiritul culturii și civilizației moderne. Iar religia, în viziunea lui Maiorescu, nu se potrivea defel cu spiritul modernității. De aici eforturile sale constante, până la un anumit punct, spre edificarea unui învățământ românesc laic, combătând influența religiei în sistem[32].

Așadar, în concepția lui Titu Maiorescu, cultura românească modernă se poate edifica pe un fundament intern, produs al dezvoltării istorice normale. Modernizarea, pentru a fi autentică, nu are cum prelua global tradiția, care, spre a-și dovedi utilitatea, trebuie curățată de tot ceea ce nu mai corespunde nevoilor și aspirațiilor poporului român.

Trecând de la fondul național la cultura universală modernă, Maiorescu, spre deosebire de practica „direcției vechi", sublinia necesitatea unei selecții a formelor culturii occidentale ce pot fi introduse în societatea românească: „Să alegem și să legăm, încet-încet ceea ce primim cu ceea ce avem."[33]. Se vor selecta numai acele forme care corespund caracterului poporului român și gradului său de cultură, adică numai acelea care pot găsi un fundament intern pentru dezvoltare. În procesul de construire a societății moderne românești, factorul cheie îl constituie adaptarea formelor culturii universale la condițiile interne, modificarea/asimilarea acestora: „În această transformare pentru împământănire stă o parte a puterii oricărui om de stat. În această nouă-gândire, în această renaștere a ideilor, multe se schimbă: unele se mai întăresc, altele se slăbesc, unele se alungă ca utopii, altele se lărgesc prin elementul teluric al patriei; toate se transformă în momentul de a fi adaptate și însuflețite pentru trebuințele reale ale poporului român."[34]. Printr-o asemenea manieră, ca cea teoretizată de Maiorescu, de trecere a României la civilizația și cultura modernă se asigura, printre altele, păstrarea originalității și independenței naționale, cât și o temeinică însușire a culturii universale. Imitând Occidentul devenim lipsiți de substanță, servili, slugarnici. Toate cu măsură și în baza unor principii generale, valabile oricărui popor: „A se uni în principiile de cultură este o soartă *neapărată* a fiecărui popor european", nota Maiorescu în „Direcția nouă", „Întrebarea este numai dacă o *poate face ca un soț asemenea sau ca un rob supus* (subl. ns., G.M.), dacă o poate face scăpându-și și întărindu-și neatârnarea națională sau plecându-se sub puterea străină."[35]. Răspunsul, la această întrebare, deloc retorică, ni-l dă tot mentorul *Junimii*, anume soarta unei culturi, îndeosebi atunci când este vecină cu „o cultură mai înaltă"[36], aceasta „înrâurește cu necesitate"[37], depinde de „energia vieții intelectuale și economice a poporului"[38], precum și de gradul de disponibilitate în a asimila/înțelege cultura introdusă[39], constituind, în disputa de idei românească *„cel mai însemnat produs teoretic al celei de a doua jumătăți a secolului trecut (secolul al XIX-lea – n.n.) la noi"*[40].

---

28 *Ibidem*, p. 186.

29 *Ibidem*.

30 Constantin Schifirneț, *Civilizație modernă și națiune*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996, p. 39.

31 Simion Ghiță, *op. cit.*, p. 121. Vezi și Adrian Marino, *Altă Românie*, în *Idem, Viața unui om singur*, Editura Polirom, Iași, 2010, pp. 412 – 441, unde regretatul hermeneut are o poziție extrem de critică cu privire la modernitatea românească. Așa, Adrian Marino afirmă că, din cauza „condiționărilor inflexibile ale istoriei" (p. 413), defectele societății românești, spre sfârșitul secolului al XX-lea, s-au acutizat. Tot din cauza „condițiilor istorice disperate" (*Ibidem*) „vocația poporului român este de a compromite toate sistemele politico-sociale posibile" (*Ibidem*), iar vinovatul n-ar fi altcineva decât structurile mentale arhaice, țărănești ale neamului nostru: „Suntem, în esență, din nefericire, – în structurile sale profunde – un popor arhaic. Un amestec de tenacitate și viclenie a supraviețuirii, de adaptabilitate și egoism defensiv, de vasalitate, duplicitate și servilitate, de timorare și capacitate extraordinară de simulare și salvare a aparențelor" (pp. 413 – 414). Rețin ideea lui Adrian Marino, conform căreia formele fără fond, „pretins junimiste" (*Ibidem*), ar avea o „origine etnică ancestrală" (p. 414) și că nevoia de supraviețuire a obligat poporul român, în istorie, „la preocupări pur materiale, imediate, lipsite de orice spiritualitate" (*Ibidem*). Negativistă și nedreaptă analiză!

32 Titu Maiorescu, *Învățământul primar amenințat!*, în „Convorbiri literare", nr. 3 din aprilie 1870, p. 37.

33 *Idem*, *Spiritul public la noi*, (conferință), în „România liberă", 25 decembrie/6 ianuarie 1883.

34 *Idem*, *Discursuri parlamentare*, vol. III, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Constantin Schifirneț, Editura Albatros, București, 2003, p. 195.

35 *Idem*, *Opere*, vol. I, p. 212.

36 *Ibidem*, p. 221.

37 *Ibidem*.

38 *Ibidem*, p. 212.

39 *Ibidem*.

40 Ion Bulei, *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator*, Editura Politică, București, 1987, p. 469. Vezi și *Idem, Lumea românească la 1900*, Editura Eminescu, București, 1984, pp. 36 – 48 (*Modernitatea – o necesitate dureroasă*).

În esență, teoria formelor fără fond considera formele noi ca fiind străine de specificul societății românești, de aici izvorând un conflict deschis între „cultura națională și civilizația modernă"[41], conflict în urma căruia prima sfârșește prin a se falsifica pe ea însăși[42].

Această teorie nu poate fi apreciată doar ca un „instrument politic antiliberalism"[43], cât, îndeosebi, prin acreditarea unui model de societate adecvat procesului de civilizație autohton[44]. Există o legătură *teoretică* între *Scrierile de tinerețe* ale lui Maiorescu și cele publicate la scurt timp după întoarcerea sa în țară. Această filiație este detectabilă între poziția sa filozofică din tinerețe (îndeosebi *Relația*, asupra căreia am zăbovit ceva mai sus), și teza sa de maturitate, *teoria formelor fără fond*, între care elementele de continuitate sunt certe.

Programul lui Titu Maiorescu de construcție a culturii române moderne are ca suport, după cum s-a subliniat mai sus, o filosofie a culturii în care au fuzionat elemente raționaliste, evoluționiste și istoricist-organiciste[45]. Nu-i inutil de a sublinia că filosofia culturii maioresciene are ca fundament trei idei centrale[46]: autonomia valorilor, unitatea dintre cultură și societate precum și unitatea dintre fond și formă în cultură, politică și dezvoltare socială.

În concepția social-politică maioresciană după invocatul *fundament dinlăuntru*, urmează al doilea element necesar „începutului de cultură", anume, elementul nou, *creația* în întregul său (artă, instituții, literatură, idei politice, grupări politice etc.). Maiorescu nu pune semnul egalității între *Creația* existentă, la un moment dat, și adevăratele valori literar-științifice. *Formele* de organizare ale activității social-culturale și politice nu sunt acceptate drept realizare culturală autentică. În această direcție el oferea criterii riguroase de apreciere a culturii spre a putea descoperi, sub balastul de *forme goale*, sâmburele viabil, germenele din care să se poată dezvolta apoi cultura română modernă de valoare universală. De aici necesitatea luptei împotriva mediocrităților, a producătorilor de conținut cultural fals, împotriva *formelor goale*, care *excelau* prin lipsă de conținut real. Tocmai pentru că suntem la începutul modernității, postulează Maiorescu, trebuie să evităm căile false și infructuoase și să avem grijă pentru ca începutul oricât de mic, al culturii moderne să fie viabil și să reziste greutăților pe care le va întâmpina: „Începutul cel mic la întindere trebuie să fie mare prin adevărul ce-l cuprinde, prin valoarea energetică ce-i dă putere de a rezista și, biruind greutățile timpului, a produce șirul neîntrerupt de forme nouă de viață"[47]. Așadar, în strânsă legătură cu *teoria fundamentului dinăuntru* se află *teoria formelor fără fond*, și de aici critica formelor lipsite de fond, în baza unității organice dintre fond și formă.

Fondul nu înseamnă altceva decât conținutul oricărei activități reale, creatoare, necesară în societatea modernă, tot ce se referă la producția de valori autentice în toate domeniile: social, politic, cultural. Atunci când vorbește de lipsa unui *fundament* solid pentru formele dinafară, Maiorescu se referă la activitatea reală, creatoare[48], pe care ar trebui să o desfășoare instituțiile/formele introduse din afară. Așa, *fondul* nu trebuie confundat cu *fundamentul dinlăuntru*, care reprezintă temelia ce va susține și va asigura energia vitală noilor tipuri de activitate socială și culturală modernă introduse în România, împreună cu formele de organizare – instituțiile.

Forma reprezintă orice mod de organizare sau cadru de desfășurare a activităților social-politice și culturale (academii, teatre, universități etc.). Formele nu creează prin ele însele valori ci favorizează activitatea creatoare (fondul) – dacă acesta există – sau acoperă, disimulează lipsa de cultură atunci când această activitate lipsește (formele goale). *Forma* nu poate trăi/supraviețui în sine/prin sine fără conținutul care-i dă viață[49]. *Fondul* modern înseamnă activitatea politică, economică, socială și culturală precum și nivelul de cultură și conștiință al întregii comunități naționale, iar *forma* modernă este reprezentată de structurile componente ale statului (sistem legislativ, partide politice, Constituția etc.).

Desigur, în viziunea lui Maiorescu, cele mai multe forme goale erau cele provenite din afară, fără ca faptul să fie imputat formei însăși. Formele vechi din societate, dacă nu corespund unei trebuințe sociale contemporane, și desfășoară activități formale, reprezintă tot forme goale. Iar Maiorescu exemplifică cu situația religiei, apreciind că „împrejurările care au provocat ivirea unei doctrine religioase s-au scurs cu timpul, când clasele nefericite și umilite și-au dobândit libertatea și bunăstarea, religiunea devine o *formă goală*, deșartă"[50]. Unul dintre marile neajunsuri ale spiritului public, în viziunea lui Maiorescu, îl constituia *confuzia dintre fond și formă* (subl. ns., G. M.), dintre activitatea creatoare culturală și instituțiile, formele exterioare ale acestei activități. De unde și convingerea că, posedând instituțiile culturale moderne, România s-ar afla la nivelul culturii mondiale[51].

Maiorescu critică vehement pe cei ce „își cred ușoară sarcina de a așeza gintea română pe bazele civilizațiunii și mulți din ei sânt chiar încredințați că această așezare este aproape de a fi terminată: Avem de toate cu îmbelșugare, își închipuiesc ei; și când îi întrebi de literatură, îți citează cifra coalelor înnegrite pe fiecare an cu litere române și numărul tipografiilor din București; când le vorbești de știință, îți arată societățile mai mult

41 Ion Bulei, *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator*, p. 472.

42 *Ibidem*.

43 Z. Ornea, *Junimea și junimismul*, ediția a II-a, p. 195.

44 Vezi, pentru edificare, Titu Maiorescu, *Opere*, vol. I, Editura Minerva, București, 1978; E. Lovinescu, *T. Maiorescu*, Editura Minerva, București, 1972; Garabet Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, ediția citată; Z. Ornea, *Junimea și junimismul*, ediția a II-a; Daniel Barbu, *Istoricismul maiorescian și interpretarea literară a politicii*, în *Idem, Politica pentru barbari*, Biblioteca de Politică, colecție coordonată de Cristian Preda, Editura Nemira, București, 2005, pp. 85 – 100.

45 Grigore Georgiu, *Istoria culturii române moderne*, București, 2002, p. 134.

46 *Ibidem*.

47 Titu Maiorescu, *Opere*, vol. I, pp. 148 – 149.

48 Simion Ghiță, *op. cit.*, p. 123.

49 *Ibidem*, p. 124.

50 *Ibidem*, p. 69.

51 Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 151.

sau mai puțin academice și programele discursurilor ținute asupra problemelor cele mai grele ale inteligenței omenești; dacă te interesezi de arta frumoasă, te duc în muzee, în pinacoteci, îți arată expoziționea artiștilor în viață și se laudă cu numărul pânzelor spânzurate pe perete; și dacă, în fine, te îndoiești de libertate, îți prezintă hârtia pe care e tipărită Constituțiunea română și îți cetesc discursurile și circulările ultimului ministru care s-a întâmplat să fie la putere."[52].

Prin urmare, fondul, activitatea culturală reală, nu trebuie confundat cu formele exterioare pe care această activitate le îmbracă. Cei chemați să așeze țara pe bazele civilizației și culturii moderne trebuie să împingă acțiunea până la *esență*, spre a se crea valori, să nu accepte aparențele drept forme reale. Or, tocmai acest fond, această activitate reală trecea în subsidiar, accentul fiind pus pe întemeierea de instituții, și care, odată create erau uitate, considerându-se că însuși actul fondării de instituții a fi sinonim cu adevărul culturii: „Și primejdioasă, în astă privință nu e atât lipsa de fundament în sine, cât e lipsa de orice simțire a necesității acestui fundament în public, este suficiența cu care oamenii noștri cred că sunt crezuți că au o faptă atunci când au tradus numai o *formă goală a străinilor*[53] (subl. ns., G.M.)". Orbirea aceasta, adică de a confunda *forma cu fondul*, nu înseamnă decât „rătăcirea totală a judecății"[54], fapt ce trebuie combătut „fără nici o cruțare"[55]. Falsificarea culturii române în sine este regretabilă dar „eroarea"[56] poate fi scuzată de „împrejurările timpului"[57]; catastrofal/dramatic este faptul că falsul, eroarea pe care se edifică modernitatea societății românești, „lauda și suficiența cu care se privesc de inteligențele române cu adevărate fapte de știință valabilă, este orbirea de a nu vedea că zidirea națiunalității române nu se poate așeza pe un fundament în mijlocul căruia zace neadevărul"[58].

Revenind la teoria căreia Titu Maiorescu i-a dat atâta consistență, și care în opinia lui Al. Dobrescu, ar străluci prin „limpezime și neadevăr"[59], vom încerca câteva aprecieri personale, subliniind dintru-început, că, pentru Titu Maiorescu, așa cum reiese din întreaga sa viață și operă, *Destinul* (subl. ns., G.M.), este o chestiune de cunoaștere omenească. Iar cine accede la o reală cunoaștere înțelege mai bine ca oricine prezentul. Viitorul este pregătit de prezent, de înțelegerea acestuia. Cunoscând/înțelegând bine prezentul poți pregăti/prevedea viitorul unei societăți: „Dacă se cunoaște prezentul, se poate desluși viitorul."[60]. De aici, din acest punct, un om de cultură, atent cunoscător al prezentului, intuiește mersul lucrurilor. Mersul lucrurilor în societate poate fi influențat de omul cu vocație transformatoare. Deoarece nu poate fi eludată întrepătrunderea dintre rostul individului superior și relațiile cu ceilalți. Dacă *ceilalți* n-au sentimentul apartenenței la un destin comun, ei trebuiesc deșteptați, în conștiința istorică adormită; acesta-i începutul sigur de ieșire din *neadevărul* invocat de Maiorescu, *studiul*, și iarăși *studiul*, de unde se poate efectua saltul spre cunoaștere și înțelegere istorică. Odată aflat în interiorul unei cunoașteri istorice reale, *formele fără fond* se atenuează și vor funcționa la dimensiunea lor reală[61]. Cu o condiție însă: pentru ca formele să devină compatibile cu fondul, acesta din urmă trebuie creat, adecvat nevoilor unei reale funcționări[62]. Critica negaționistă, distructivă a formelor existente presupunea ca totul să fie luat de la capăt. Iar începutul, firește, obligatoriu revenea fondării unui învățământ românesc de calitate. Iar acesta trebuie să funcționeze în direcția unui progres sigur: „Regenerarea poporului începe de la cultivarea limbii române; cultivarea limbii române presupune studiul său în toate școlile și începe de la cele elementare, se înțelege după un sistem rațional."[63]. În școală, rolul fundamental în educație îl are istoria: „... istoria ocupă, nu gradul suprem, însă un grad înaintat între studiile umaniste"[64].

Dacă istoria este, și pentru Titu Maiorescu, *magistra vitae*, religia, sublinia el, nu are ce căuta în școală, din cauza caracterului său dogmatic; școala este incompatibilă cu religia, căci religia este dogmatică, pe când învățământul trebuie să fie laic, practic, ireligios[65], iar separația dintre școală și biserică este cu totul oportună. După 20 de ani, la 1891, Maiorescu își schimbă opinia (forțat de starea reală de lucruri) și acceptă prezența preoților la catedră, cu condiția ca aceștia să studieze un an de pedagogie (seminariștii – n.n.). Radicalismul maiorescian, cu privire la starea învățământului românesc, de la 1870, când, așteptând un eventual portofoliu ministerial în domeniu[66], și căruia-i pregătea mari restructurări[67], se va atenua, dacă nu chiar dispărând cu totul, pe la 1891: „Neaflând dar alt interes ideal în țăran, cu care să-l putem atrage spre școală, trebuie să ne întemeiem pe ce găsim (adică pe preoți – n.n.), pe simțământul lui religios și cu el împreună să deșteptăm și să întărim interesul pentru învățământ."[68]. Maiorescu, după cum se observă, atribuie școlii un rol de căpetenie în viața unui stat, factorul decisiv în edificarea conștiinței naționale, elementul de unire a tuturor claselor sociale.

Pentru Titu Maiorescu, școala era o instituție fundamentală, iar scopul ei nu poate fi decât ridicarea gradului de cunoaștere, în scop practic, al cetățenilor; școala

52 *Ibidem*, p. 148.
53 *Ibidem*, p. 149.
54 *Ibidem*.
55 *Ibidem*.
56 *Ibidem*, p. 150.
57 *Ibidem*.
58 *Ibidem*.
59 Alexandru Dobrescu, *op. cit.*, p. 111: „Severul Maiorescu nu-și întemeiază concluziile pe analiza metodică a realităților din preajmă. El se așează dinaintea acestora cu un punct de vedere dinainte format.". Vezi și paginile 12 – 16, st. cit.
60 Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. II, pp. 280 – 281.
61 Augustin Eden, *Opțiuni filosofice maioresciene*, Editura Opera Magna, Iași, 2004, p. 114.
62 *Ibidem*.
63 *Anuariul Gimnaziului și Internatului din Iassi pe anul școlariu 1862 – 1863, publicat de directorul Titu Maiorescu,* Iassi, Tipografia Berman, Pitești, 1863, p. 19.
64 E. Lovinescu, *Antologia ideologiei junimiste*, Casa Școalelor, București, 1942, p. 37.
65 *Învățământul primar amenințat*, în „Convorbiri literare", 1 aprilie 1870, Iași.
66 Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. I, pp. 136 – 139.
67 *Ibidem*, p. 137.
68 *Idem*, *Discursuri parlamentare*, vol. IV, Editura Librăriei Socec & Comp., București, 1904, p. 519.

creează valori, selectează valorile, trezește la viață activă cetățenii, îi scoate din indiferență, amorțire; valorile produse de școală îmbunătățesc, împrospătează societatea cu elemente pozitive, desigur, în câmpul culturii. Școala sătească/comunală armonizează organismul statal, îl fortifică, edifică starea unei națiuni prin „susținerea unității naționale și teritoriale"[69]. Desigur, nu Școala singură, ci în interacțiune cu alte instituții (Armata, Biserica, sistemul legislativ, administrația etc.).

Școala însă, în viziunea lui Maiorescu, este prima instituție în stat, cea mai importantă, deoarece prin ea se inoculează națiunii (membrilor săi) un ansamblu de idei fundamentale ce dau înțeles superior culturii unei națiuni[70]. Iar dacă statul român cunoaște disfuncționalități, din cauza unor sincope de organizare și funcționare, faptul e posibil, crede Maiorescu, din motivul că școala sătească/comunală nu funcționează la parametri necesari/maximali. De aici rezultă o stare de fapt negativă, precară, provizorie, nefuncțională în raport cu marile interese ale națiunii. Starea de fapt negativă izvorăște din ruperea legăturilor cu poporul (cu sătenii în primul rând), rezultatul fiind că „instituțiile de civilizare sunt paralizate"[71], nefuncționale, deoarece funcțiile în stat sunt ocupate de oameni a căror valoare este sub orice critică; iar oamenii politici, inevitabil, *guvernează în numele poporului* (subl. ns., G.M.), dar, în fapt, exercită mandatul în numele grupărilor de interese. De aici, indiferența poporului, absența oricărei reacții, oricâte catastrofe s-ar abate peste națiune, atomizarea socială funcționând la modul perfect: „Vine un vecin și le ia o provincie, de exemplu Bucovina, vine alt vecin și le ia altă provincie, de exemplu Basarabia, vine un congres străin și le dă înapoi o parte din provincia luată: poporul de jos rămâne indiferent la aceste schimbări istorice…"[72].

Cu o guvernare proastă însuși statul își pierde din conținut, iar existența sa se datorește unor împrejurări externe[73]. Toate acestea au fost și sunt posibile și din motivul că învățământul primar nu funcționează cum trebuie, iar importanța care i se atribuie de către clasa politică n-ar fi una pe măsura rolului său fundamental în construcția națională. Sensul lumii civilizate conduce la împlinirea destinului (la individ, popoare, națiuni), dar nu dintr-o dată, ci progresiv, lent, evolutiv; prin eforturi depășești starea de fapt negativă; primitivismul, ignoranța, de asemenea, pot și trebuie să fie depășite/lichidate prin cultură.

Cât privește idealul societății, în genere, crede Maiorescu, al oricărei comunități umane, ar fi unui grad real de libertate, justiție și știință, ce singure construiesc, asigură într-o societate „ordinea, pace și prosperitate"[74]. Acestea se pot împlini numai dacă egalitatea există în acea societate. Iar democrația, în concepția mentorului *Junimii*, are rostul de a exprima voința națiunii, doar dacă există curaj și independență de opinie, onestitate și responsabilitate. Democrația are conținut real doar dacă cei ce-și asumă guvernarea sau sunt investiți de națiune să o reprezinte, se folosesc de pârghiile puterii spre binele poporului, asigurându-se că fac ceea ce trebuie în direcția conștientizării de către acesta a drepturilor și îndatoririlor sale[75].

Democrația nu poate fi confiscată, opina Maiorescu, de vreun partid politic sau de vreo grupare politică. Nu o minoritate reprezintă democrația, ci „națiunea întreagă"[76], iar o putere politică se legitimează cu maximă eficiență dacă vine „de jos", căci ceea ce vine de jos „simpatizează mai bine cu poporul"[77].

Apoi, în concepția lui Titu Maiorescu, credința că statul modern are la bază *dreptul* nu este o ficțiune. El este egal atât cu individul, cât și cu societatea. Rațiunea lui de a fi, ființarea sa și sensul acestei existențe se justifică doar prin *justiție*. Statul modern are obligația de a asigura membrilor săi libertatea, demnitatea și proprietatea. El veghează „credința publică"[78]. Nimic pozitiv nu se poate construi pe injustiție. Orice are o cât de mică valoare, în societate, rezultă doar prin practicarea justiției. Aceasta este mai presus de Stat, îl tutelează, îl controlează, în numele cetățenilor. O societate guvernată democratic nu este imuabilă, are alte rațiuni ce-i asigură funcționarea, nu rațiuni dinastice, aristocratice sau clericale[79]. Ea este fluidă, se autoreglează identificând mijloace dacă nu noi cel mai aproape de a simplifica relațiile cetățeni-stat. Dezideratul de sus devine realizabil prin descentralizare. Deciziile puterii trebuiesc transferate dinspre centru spre centrele puterii din teritoriu. Aici se cunoaște mai bine situația, iar soluțiile problemelor sunt mai la îndemână. Descentralizarea odată înfăptuită limitează, dacă nu desființează, guvernarea bazată pe interes de clan politic; ea disipează *puterea*, împarte responsabilitățile, elimină tendințele unei guvernări autoritariste, dacă nu despotice.

Tot în aceeași sursă am identificat un fapt de două ori ciudat, anume ca „averile să tindă spre echilibru"[80], și apoi că revoluțiile moderne au fost benefice deoarece „au răzbit abuzurile și aberațiile seculare unde nu puteau răzbate razele binefăcătoare ale libertății"[81]. Iar libertatea într-o societate trebuie consolidată prin reforme, reforme continui, bine gândite și necesare societății. Același lucru trebuie să-l facă și românii, să experimenteze reforme „neîncetat, însă cu măsură și pătrundere"[82]. Reformatorii au nevoie de a cunoaște principiile, faptele și utopiile chiar. Tot ce poate lumina poporul este util[83]. Doar că (deja banalitate – n.n.) reformele au efect dacă se bazează pe adevăr, iar acesta izvorăște din ideile juste. Din toate acestea rezultă „prosperitatea și moralizarea națiunilor"[84]. Terenul pentru reforme trebuie pregătit prin adevăr. Acesta, întors pe toate fețele, conduce la o mai bună cunoaștere a soluțiilor reforma-

69 E. Lovinescu, *op. cit.*, p. 52.
70 *Ibidem*, p. 53.
71 *Ibidem*.
72 *Ibidem*, pp. 53 – 54.
73 *Ibidem*, p. 54.
74 *Ibidem*, p. 88.
75 *Ibidem*.
76 *Ibidem*.
77 *Ibidem*.
78 *Ibidem*, p. 89.
79 *Ibidem*.
80 *Ibidem*, p. 90.
81 *Ibidem*, p. 91.
82 *Ibidem*, p. 92.
83 *Ibidem*.
84 *Ibidem*.

toare în plan social[85]. Nu despotismul, nu autoritarismul, cu atât mai puțin individualismul pot oferi soluții de redresare dintr-o stare istorică înapoiată, ci „principiul fraternității“[86].

Redau, din gândirea lui Maiorescu, câteva nuanțe oarecum neobișnuite și apărute în „Convorbiri literare“ (1868), după care revoluția, ca idee, este justificată ca purtătoare de progres, abolește vechea ordine nedreaptă! Astfel, revoluția rupe izolarea dintre popor și putere, creează o nouă ordine, un nou drept (!!), un nou tip de societate. Propune un nou tip de stat, înnoit, în care individul devine parte egală cu însuși statul, iar suveranitatea națiunii devine sinonimă cu rațiunea[87]. Identific în cele de mai sus, la Titu Maiorescu, un elan teoretic care nu-i definește gândirea, luând notațiile de mai sus ca pe niște singulare accente iacobine.

În legătură cu reforma învățământului românesc, prin cele două proiecte de legi (1876; 1891), ambele eșuate, ca finalitate, desluşim o „direcție maioresciană“[88] pragmatică, unitară, critică, fecundă, realistă și care urmărea potențarea, crearea fondului, și tot ambele proiecte legislative, după cum o și spune Maiorescu, fiind propuse doar „din punct de vedere al interesului general“[89].

Important, în ceea ce privește gândirea maioresciană, rămâne marele său discurs din ședința Senatului României, de la 12, 13 și 14 februarie 1891, modul cum criticismul său devastator, negaționist s-a estompat, acomodându-se la starea de fapt, pe care el o credea susceptibilă de evoluție doar prin măsuri/reforme bine gândite. „Reforma parțială“[90] propusă de Maiorescu legii învățământului public viza „lățirea învățământului elementar“[91], „deșteptarea progresivă a interesului săteanului pentru școală“[92], „obligativitatea învățământului elementar“[93], descentralizarea învățământului, întărirea disciplinei în școli[94], control riguros, etc. Dacă la 1870, Maiorescu voia o școală laică, în acest proiect de lege, poziția sa este diametral opusă. Postulează o simbioză școală-biserică, o întrepătrundere benefică: „Școala, școala care trebuie din ce în ce lățită, nu trebuie înstrăinată de biserică… trebuie însă în același timp să alipim școala de Biserică, dând posibilitatea ca preotul, pedagogicește pregătit, să fie și învățător.“[95]. Religia, așadar, putea fi mijlocul prin care „lățirea“ învățământului devenea posibilă deoarece „trebuie să iei lumea noastră așa cum o găsești, în starea actuală a evoluției și să fii fericit, dacă mai găsești printre oameni un element ideal, pe care să-l întrebuințezi pentru întemeierea culturii tale în toate direcțiile“[96]. O lege a învățământului într-o țară nu poate fi ruptă de realitățile societății, ci „trebuie să țină seamă de starea spiritelor acelei țări în momentul în care se prezintă…“[97]. Este o utopie să crezi că poți ridica școala românească „la nivelul culturii occidentale“[98] (după cum voia preopinentul lui Maiorescu, la dezbaterea legii, D. A. Sturdza – n.n.), dacă celelalte structuri ale statului sunt cum sunt: „Căci nu poți ridica numai o parte a administrației într-un stat, ea izolată, la un nivel cultural mult mai mare, la care nu a ajuns întreg statul, din care acel resort face parte“[99]. Întreaga structură instituțională a statului are grad de dezvoltare-evoluție sensibil egală. O parte nu se poate sustrage întregului, ca ansamblu. Nivelul fiecăreia este dat de elemente identice, comune prezente întregului. Interdependența dintre toate structurile unui stat condiționează un nivel oarecum apropiat de evoluție. Nu se poate ca o singură structură să depășească media celorlalte. „Nu se poate ridica școala mult mai sus decât e justiția, armata, funcționarii, miniștrii, deputații, senatorii… Toate acestea sunt relative și stau într-o proporție sigură, oarecum fatală, unele cu altele.“[100].

Școala trebuie să deștepte interesul oamenilor spre cunoaștere, iar slujitorii ei (învățătorii sătești) „să aibă o așa purtare, un așa zel… încât să atragă ei, prin a lor iubire dovedită de școală, pe toți locuitorii spre deșteptarea minții lor“[101]. Proiectul de lege a învățământului, elaborat de Maiorescu, la 1891, a fost redactat în funcție de „starea noastră socială de astăzi“[102], în acord cu exigențele ce le „impune cultura modernă și misiunea de stat regenerat“[103], a României. Proiectul legislativ maiorescian nu a fost unul radical, ci în acord cu starea istorică reală. Fără o „imperioasă necesitate“[104], inovațiile radicale sunt periculoase, îndeosebi în învățământ, deoarece pot zdruncina echilibrul în domeniu, produc dezorientare și discontinuități[105]: „…reforma învățământului“, conchide Maiorescu, „se impune astăzi ca o necesitate și proiectul de lege caută să dea satisfacție acestei necesități“[106].

În învățământ și în cultură, Maiorescu a pornit de la limbă, literatură, cultură și școală spre norme, organizare și legi, spre principii și oameni (o „falangă“, cum nota el, în *Însemnări zilnice*), spre politică, ideologie și programe, de la demersul gratuit la util și acțiune[107]. Definirea este extrem de critică și polemică, în prima etapă, adevărată și morală, fără să amestece domeniile,

85 *Ibidem*.
86 *Ibidem*, p. 93.
87 C. Eraclide, *Reflexiuni asupra prelecțiunilor d-lui T. Maiorescu*, în „Convorbiri literare“, II, 1868, p. 27, 36, 55.
88 Ioan Derșidan, *Clasicii junimiști și învățământul*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2000, p. 281.
89 Titu Maiorescu, Discurs în Senat, 17 martie 1898, în *Discursuri parlamentare*, vol. V, Editura Minerva, București, 1915, p. 240.
90 *Idem*, *Discursuri parlamentare*, vol. IV, ediție 1904, p. 474.
91 *Ibidem*, p. 514.
92 *Ibidem*, p. 514.
93 *Ibidem*, p. 516.
94 *Ibidem*, p. 531.
95 *Ibidem*, p. 520.
96 *Ibidem*, p. 531.
97 *Ibidem*.
98 *Ibidem*, p. 542.
99 *Ibidem*.
100 *Ibidem*.
101 *Ibidem*, p. 545.
102 *Ibidem*, p. 550.
103 *Ibidem*, p. 551.
104 *Ibidem*, p. 560.
105 *Ibidem*.
106 *Ibidem*.
107 „Paradă multă, treabă puțină“, notează Maiorescu în proiectata sa *Reformă a învățământului*, în „Jurnalul“ politic din 18 aprilie 1870, unde termenul „desființez“ (școala de arte, facultatea de filosofie etc.) îl folosește de fix 11 ori (*Însemnări zilnice*, vol. I, p. 139.).

constructoare, în a doua etapă. Este esențial faptul că, în spiritul timpului său, Maiorescu nu a amestecat niciodată criteriile, ci armonizează gândul cu fapta, principiile generale cu realitățile vieții, identificând/distribuind, exigent, soluții, cu o urgență unică a arderii etapelor, convins că direcția acțiunii sale „viza viitorul României"[108].

Revenim, acum, asupra studiilor critice ale lui Maiorescu din tinerețe, când se afla departe de poziția echilibrată, realistă, cu privire la societatea românească, expusă în marele său discurs din februarie 1891, și la care am făcut trimiteri ceva mai sus. Revenim, așadar, pentru a sintetiza concepția lui Titu Maiorescu, asupra problemelor ridicate în eseurile sale socio-culturale din anii '70 ai secolului al XIX-lea, subliniindu-i viziunea criticistă integrală, negaționistă la modul absolut, căreia, se opinează, „îi lipsea tocmai realismul"[109], izvorâtă mai degrabă „din nevoia de publicitate decât dintr-o reală îngrijorare pentru soarta lumii românești"[110].

„Neadevărul" criticat de Titu Maiorescu, observat în societatea românească, neadevăr implantat în toate structurile pornea de la imitația formelor occidentale. Generația pașoptistă, opina Maiorescu, formată în Occident, odată revenită în patrie, s-a grăbit a transpune formele culturale apusene într-o societate cu totul nepregătită în a le primi/mistui. Preluând instituții din Occident, acestea nu puteau avea consistență, deoarece reproduc doar aparențele culturii apusene[111], faptul, în sine, fiind cu totul contraproductiv căci nu venea dintr-o imperioasă nevoie internă. Temelia peste care s-a suprapus *forma* nouă nu era pregătită să o primească, *fondul* neputând asimila forma. Răul major nu-l reprezenta că s-a construit noul pe o temelie nepotrivită, cât necunoașterea nevoii de a edifica construcții socio-culturale și politice de către cei obligați să o facă. Viciul acesta, oriunde este identificat, trebuie condamnat cu vehemență, denunțat continuu ca generator de forme false, nepotrivite unei reale evoluții. Căci ele nu sunt decât „pretenții fără fundament, stafii fără trup, iluzii fără adevăr"[112]. Așa fiind realitatea istorică, alternativa, singura, de altfel, nu putea fi decât intransigentă față de nonvaloare și mediocrități, împiedicarea lor în a accede la diriguirea destinelor statului român, precum și desființarea formelor puțin viabile, percepute ca pericol real pentru fondul autohton[113]. Altminteri, prin persistența neadevărului/minciunii în societatea românească accesul acesteia la cultura adevărată va fi pururea interzis, iar eșecul, în plan istoric, va deveni o certitudine[114].

În *Contra școalei Bărnuțiu*, spiritul polemic justificat, dar contaminat de un „entuziasm necontrolat"[115], se accentuează, prilejuindu-i ocazia de a-și expune opiniile cu privire la tradiție și nu numai. Analizând ideile susținute de Simion Bărnuțiu precum că „dreptul romanilor e dreptul românilor"[116], Titu Maiorescu, după un excurs istoric bine documentat, aplicat, le desființează, iar xenofobia manifestă a marelui patriot ardelean, este condamnată în numele unor rațiuni „de umanitate și liberalism"[117]. Nefiind un tradiționalist de dragul trecutului, Maiorescu credea că tradiția istorică în sine nu are cum să aibă valoare doar prin ea însăși. Dacă are valoare, aceasta trebuie continuată, dezvoltată doar prin observarea acesteia în realitatea sa. Nu revenirea la trecut, la „dreptul romanilor", poate fi soluția evoluției în istoria unui popor; regenerarea/renașterea poate fi posibilă în direcția în care merge cultura modernă. Iar în cultura modernă, un popor are drepturi la existență nu prin „naționalitatea brută"[118], ci în măsura contribuției sale, individuală și colectivă, la „cultura omenească"[119]. Tradiția istorică (limbă, legi, istorie comună) este insuficientă în absența conștiinței naționale, căci, în absența acesteia, poporul a rămas „indiferent când s-a spoliat o parte a teritoriului său"[120]. Își va recâștiga „pământul pierdut"[121], națiunea/poporul, după ce, alături de vecinii săi, își va însuși o cultură superioară.

Așadar, adevărul, în viziunea mentorului *Junimii*, înseamnă o situație istorică dată, bine cunoscută și înțeleasă, nu realitatea istorică să se plieze pe teorii, cât experimente istorice bazate pe evoluție treptată, înceată, firească. Istoria, la Maiorescu, și cine i-a citit *Istoria contimporană a României* îmi dă dreptate, înseamnă înainte de toate politică, viață politică. Politica prezentului trebuie să țină seama de trecut, dar nu de întregul trecut. Critica sa are la bază și o bună cunoaștere a istoriei trecute[122], cunoaștere ce i-a permis să sesizeze faptul că, în cursul istoriei, principiile deseori s-au degradat, iar intoleranța politică și religioasă s-au impus ori de câte ori au beneficiat de condiții propice. Absența principiilor sau denaturarea lor, tot în timpul istoric, au condus la pervertirea societății, îngrădind dezvoltarea conștiinței de sine, distrugând ideea de libertate, împuținând spiritul public activ. Forța brută triumfând, tirania guvernează societatea. De aici nevoia unei cunoașteri active prin școli adecvate lumii moderne, fortificarea independenței în atitudini, demnitate, încredere în sine și caracter pozitiv, „ca urmare a progresului civilizației omenești prin toleranță și știință, prin bunăstare materială și morală potrivită…"[123].

108 Ioan Derșidan, *op. cit.*, p. 42.
109 Alexandru Dobrescu, *op. cit.*, p. 111.
110 *Ibidem*, p. 105.
111 Titu Maiorescu, *În contra direcției de astăzi în cultura română*, în *loc. cit.*, p. 77.
112 *Ibidem*, p. 81. Daniel Barbu, în *op. cit.*, p. 97, apreciază că discursul critic maiorescian, despre adevăr, ar fi constituit „singura opțiune politică valabilă pentru o societate în care formele vieții publice sunt un bun de import, iar discursul despre adevăr le poate aduce intelectualilor funcția de gardieni etici ai palatelor puterii". Condiția pe care trebuia să și-o asume intelectualii în acest caz, și care, susține Daniel Barbu, le dă dreptul la controlul invocat, ar fi aceea de a refuza să locuiască în aceste palate. Daniel Barbu apreciază că după ce Titu Maiorescu intră în cercul puterii „acumulează experiență și portofolii guvernamentale", își modifică discursul conceptual, care devine limitat, „efemer", „partizan", pierzându-și „complicitatea cu valorile" (*Ibidem*).
113 Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 81.
114 *Ibidem*, p. 84.
115 Alexandru Dobrescu, *op. cit.*, p. 111.
116 Titu Maiorescu, *Contra școalei Bărnuțiu*, în *Idem, Opere*, vol. I, p. 429.
117 *Ibidem*, p. 474.
118 *Ibidem*, p. 468.
119 *Ibidem*.
120 *Ibidem*.
121 *Ibidem*.
122 *Ibidem*, pp. 429 – 476.
123 *Ibidem*, p. 475.

Constituirea unei societăți în sens modern, susținea Titu Maiorescu, nu poate fi rezultatul vreunor măsuri administrative: „Faceți întâi poporul român mai cult și mai activ, dați-i prin școli bune și prin o bună dezvoltare economică lumina și independența de caracter a adevăratului cetățean, și apoi forma juridică, după care își va întocmi el relațiunile sale publice și private, va veni de la sine și va fi acomodată stării sale de cultură. Dar nu începeți cu regulamentare administrativă și cu constituție; *căci de când e lumea nu s-a regenerat niciun popor prin legi și prin guverne; ci legile și guvernele au fost numai expresia incidentală, rezultatul extern al culturii interioare a unui popor, și a aștepta cultura de la jurisprudență și de la guvern vrea să zică a răsturna ordinea naturală, a introduce spiritul centralizării și patronajul guvernamental, a lua cetățeanului încrederea în sine însuși, care el singur plătește mai mult decât toate codificațiile publice și private și care este unica bază solidă a adevăratei democrații*“[124] (subl. ns., G.M.).

Evoluția istorică, progresul au fost rezultatul unor stări de lucruri preexistente, au descins dintr-o stare istorică bine consolidată. Starea de fapt, istorică, se deteriorează, degradându-se, dacă principiile ordinii/necesității natural-organice sunt încălcate. Puterea politică nu are rostul de a decreta schimbarea într-o societate, mai mult, de a o impune în absența necesității. Iar dacă o face, rezultatul este unul negativ: dirijismul/centralizarea excesivă răpește siguranța opiniei personale, pune omul în defensivă, răpindu-i curajul de a se manifesta conform propriei voințe și conștiințe. Tutela factorului politic peste societate golește de substrat esența acesteia, o privează de încrederea propriilor cetățeni. Căci aici, în încrederea pe care cetățeanul o acordă puterii politice, încredere derivată din independență economică și morală, se asigură caracterul real, indestructibil, al „adevăratei democrații“[125].

Așadar, ca și Hegel[126], Maiorescu înțelege evoluția societății printr-o reală libertate a conștiinței de sine. Evoluția, progresul nu se pot produce doar în virtutea principiului temporal; nu timpul rezolvă problemele lumii, ci omul conștient de sine, de adevărurile în care crede, poate găsi soluții rezonabile societății. Totul, așadar, s-ar reduce la o cunoaștere reală, o cunoaștere direcționată de anumite principii, cum ar fi (se putea altul?) cel evolutiv organic. Progresul, evoluția ar trebui să se producă încet, sigur, în limitele circumscrise fondului de bază, originar. Evoluția dezvoltă starea de fapt latentă; cu o condiție însă: starea de fapt să primească impulsuri conforme cu aptitudinile fondului. Din aceste aptitudini ale fondului, măsurile/reformele bine gândite duc la efecte/rezultate firești, mulțumitoare. Cu o a doua condiție însă: fondul să nu fi fost viciat, tradițiile să nu fi fost destructurate/deturnate, în întregul lor. Altfel, oricât de mult sforțări s-ar face, eșecul actului reformator se profilează ca o certitudine. Se înțelege, starea de fapt, mai ales dacă este negativă, nu trebuie conservată, ci modificată în acord cu necesitățile sale. De aici, necesitatea unor forme noi – sociale, politice, culturale – însă aceste forme să fie reclamate de starea socială, politică, culturală a poporului român, și nu dintr-un spirit imitativ[127].

O stare de lucruri negativă, tot negativă rămâne, nu are cum să-și depășească propria condiție, oricare principiu teoretic ar fi invocat. Iar invocarea unor idei nobile, cum ar fi naționalismul, nu poate eluda starea reală de lucruri, nici nu o pot transforma. Cine o face, folosindu-se demagogic de acest principiu tare al oricărei organizații statale, aprecia Maiorescu, manifestă, în primul rând, iresponsabilitate față de însăși societatea pe care o diriguiește și în numele căreia se crede îndreptățit să vorbească. Nu intoleranța, de orice natură ar fi, poate scoate un popor din înapoiere, nu doar conservarea elementelor identitare vechi, nu doar stăruința ipocrită în a le valoriza dau măsura progresului în societatea românească[128]. Factorii identitari își au rostul lor fundamental în asigurarea coeziunii unui stat, dar nu sunt suficienți și nici nu pot asigura evoluția. Ei își valorifică potențialul latent doar dacă sunt folosiți, direcționați spre un ideal, un ideal colectiv superior la nivel ideatic[129].

Iar idealul, în viziunea lui Maiorescu, poate fi atins doar dacă evoluția societății are drept temelie sigură știința, pusă în slujba rațiunii, tolerantă în acord cu valorile universale: „Dar a susține mijloacele prin un sistem care nimicește scopul este cea mai absurdă din toate rătăcirile politice ce se pot închipui.“[130].

Nu trebuie afișate principii, nu are rost să perorezi demagogic în numele națiunii, dacă intențiile și faptele te contrazic. Dacă o faci, nu are nici un efect pozitiv, căci nu în arenă se iau deciziile bune pentru o comunitate. Sub un principiu atât de nobil se pot ascunde, camufla cei ce n-au nimic de-a face cu națiunea și care urmăresc scopuri necurate. Orice se poate ascunde sub larga desfășurare a conceptului de națiune/național, dacă cel ce o face e posedat de „vițiul radical“[131] (neadevărul): hoția, lenea, cruzimea, necinstea, intoleranța politică și religioasă[132].

Demagogul politic este dușmanul civilizației; prin discursul său, excesiv în toate, tinde să-și atingă scopul prin mijloace necinstite; el golește de substanță marile idei, cum ar fi cele de libertate, toleranță. Adevăratul lider de opinie, politică, culturală sau religioasă, este acela ce construiește armonie în interiorul societății, pune temelie solidă aceleiași societăți prin știință, libertate, compasiune și iubire de semeni[133]. Reversul acestora, cruzimea, răutatea, nedreptatea pot distruge societatea și, ca atare, trebuiesc blocate, îngrădite, eliminate „prin dispoziții salutare“ ca expresie a primitivismului în istorie.

Că în interiorul teoriei formelor fără fond, gândirea lui Maiorescu a cunoscut nuanțări, chiar din perioada sa general-criticistă, este un fapt dovedit.

124 *Ibidem*, p. 473.
125 *Ibidem*.
126 Tudor Vianu, *Influența lui Hegel în cultura română*, în *loc. cit.*, p. 596.
127 Damian Hurezeanu, *Teoria formelor fără fond în viața ideologică din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea*, în „Revista filozofică“, nr. 17, București, 1970, p. 656.
128 Titu Maiorescu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, pp. 473 – 475.
129 *Ibidem*, p. 474.
130 *Idem*, *În contra direcției…*, în *Idem, Critice*, 1966, p. 78.
131 *Ibidem*, p. 77.
132 *Idem*, *Contra școalei Bărnuțiu*, în *loc. cit.*, pp. 470 – 471.
133 *Ibidem*, pp. 474 – 475.

Așa, cu ocazia premierii elevilor merituoși la sfârșitul anului școlar, la 26 iunie 1873, Titu Maiorescu descoperă că formele importate au prins consistență, iar efectul acestora, în spiritul public, este benefic[134]. În cuvântul său, Titu Maiorescu își exprimă satisfacția pentru direcția care o urmează învățământul românesc, iar această evoluție pozitivă o pune pe seama noului spirit al „instrucțiunii publice"[135], în acord, desigur, cu „toată viața intelectuală a poporului nostru"[136].

Cu acel prilej, Maiorescu n-a scăpat prilejul de a condamna, încă odată, vechea stare de lucruri din învățământul românesc, așezat cu totul greșit pe „doi stâlpi"[137], la fel de nepotriviți amândoi: „memorizarea mecanică"[138], în instrucția publică, și „pedepsele trupești"[139], în domeniul educației. Noul spirit al învățământului, își anunța Maiorescu auditoriul, este unul „radical schimbat"[140], datorită faptului că, după 1857, și în acest domeniu, s-a introdus cultura apuseană, după ce, în prealabil, pe aceeași cultură s-au așezat noile fundamente ale statului român[141]. Noul curs, pentru a deveni realitate, continua Maiorescu, presupune implicarea claselor culte, cu inteligență și „liberă judecată"[142]. Scopul învățământului nu este acela de a agresa, sufoca mintea copiilor cu „mult material nemistuit"[143], ci de a le „înzestra memoria decât cu cunoștințe înțelese"[144]. Departe/uitată e critica de la 1868, din *În contra direcției de astăzi din cultura română*, după care Academia Română era considerată o ficțiune. Acum, la 1873, Maiorescu apreciază actul fondării Academiei ca pe unul foarte important și în care elementele „progresului modern"[145] contribuie la „întărirea naționalității"[146].

În încheierea discursului său, Maiorescu aprecia școala ca element determinant în a face accesibilă cultura europeană tinerilor din România, iar profesorii sunt îndemnați să muncească cu „puteri împrospătate"[147] în așa fel încât „lucrarea comună"[148] să meargă pe drumul cel bun, al „Direcției noi", adică.

După cum am mai notat, putem vorbi de o legătură teoretică între scrierile lui Titu Maiorescu din tinerețe și eseurile sale scrise și publicate după întoarcerea în țară. Opiniile sale filozofice din tinerețe nu sunt deloc un accident singular, existând legături certe între acestea și cunoscuta teorie a formelor fără fond.

În *Relația*, Maiorescu a încercat să dea o nouă fundamentare a filosofiei. După el, filozofia nu era o disciplină riguros delimitată, autonomă. Ea poate fi identificabilă în orice știință care analizează lucrurile sub raportul interdependenței lor („În acest sens, fiecare știință este filosofică", susținea el). Filosofia este „intim legată" de orice activitate spirituală[149].

De aici derivă ideea precum că obiectul filozofiei este un bun comun al tuturor activităților științifice și spirituale, caracterizată prin viziunea că lucrurile nu pot fi judecate/analizate decât în interconexiunea lor. Așadar, Maiorescu era preocupat de fluidizarea frontierelor dintre discipline. Chiar dacă știința urmărește să afle adevărul din *fenomene izolate*, gânditorul/omul de știință, când scrutează realitatea, trebuie să o facă ca un întreg: „specialiștii unilaterali sunt rușinea științei"[150]. De subliniat, în gândirea lui Maiorescu, o interdependență disciplinară cu caracter evolutiv, evoluționist ce asigură legătura ascunsă, invizibilă, dintre scrieri atât de diferite precum *Relația* și *Considerații filozofice*, pe de o parte, și eseurile ulterioare, în care introduce terminologia critică specifică lui intrată în cultura română drept *teoria formelor fără fond*. Evoluționismul maiorescian datează din tinerețe, înainte de a-l descoperi pe H. T. Buckle. Această idee de tinerețe, din perioada germană, o va regăsi, în perioada *Junimii* și a „Convorbirilor literare", în principala scriere a istoricului englez. După Buckle, adept al universalității ordinii, metodei și legii, omul „studiază evenimentele naturale cu scopul de a descoperi regularitatea"[151]. De aici descinde și caracterul limitat al științei, care, crede Maiorescu, nu poate face altceva decât „să dea de urma firului necesității"[152]. Din sfera pur filozofică, Maiorescu deplasează conceptul său fundamental – relația – în sfera fenomenelor social-politice, urmărind raporturile cauză-efect.

Adept al unui model evoluționist-structuralist, Maiorescu efectuează un transfer noțional interdisciplinar după care societatea/cultura umană a fost înțeleasă ca un *organism*, organismul social, respectiv cultural. Pe acest teren, gândirea lui Maiorescu a primit certe influențe de la H. Spencer, și căruia îi va acorda un spațiu important în cursul său de *Istoria filosofiei engleze* de la 1886, după cum el însuși o recunoaște în *Discursuri parlamentare*[153].

---

134 *Discursul D-lui Titu Maiorescu, rostit cu ocazia împărțirii premiilor la Institutul Academic la 1873*, în I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare*, vol. I, Tipografia Națională, București, 1931, pp. 36 – 38.

135 *Ibidem*, p. 36.

136 *Ibidem*.

137 *Ibidem*.

138 *Ibidem*.

139 *Ibidem*.

140 *Ibidem*, p. 37.

141 *Ibidem*.

142 *Ibidem*.

143 *Ibidem*.

144 *Ibidem*.

145 *Ibidem*.

146 *Ibidem*.

147 *Ibidem*, p. 38.

148 *Ibidem*.

149 Titu Maiorescu, *Considerații filozofice*, în *Idem, Scrieri din tinerețe*, pp. 175 – 176.

150 *Ibidem*, p. 239.

151 Apud Mona Mamulea, *De la „relația conceptuală" la „relația culturală"*, în volumul *Studii de istoria filosofiei românești*, coord. Viorel Cernica, Ediție îngrijită de Mona Mamulea, București, Editura Academiei Române, 2007, p. 47.

Despre influența teoriilor lui H. T. Buckle, asupra corifeilor *Junimii* și nu numai, vezi Al. Zub, *Impactul bucklean în cultura română*, în *Idem*, *Cunoaștere de sine și integrare*, Editura Junimea, Iași, 1986, pp. 152 – 166. Al. Zub a identificat sursa criticismului maiorescian junimist „în evoluționismul englez, îndeosebi în opera lui Buckle, atât de stăruitor comentată în cercul *Junimii*" (p. 155). De asemenea, prin Buckle, junimismul/Maiorescu au aflat „în campania formelor fără fond un aliat prețios…" (p. 157), îndeosebi „prin locul central pe care l-a deținut în cristalizarea ideologică a *Junimii*" (p. 163).

152 Titu Maiorescu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 240.

153 *Idem*, *Discursuri parlamentare*, vol. I, Editura Socec & Comp., București, 1897, p. 44.

Apreciem că traseul pe care îl parcurge gândirea maioresciană se desfăşoară, de la *relaţia pură*, relaţie între concepte, la *relaţia cultural-organicistă* sau relaţia dintre fond şi formă. Prima este de natură să fundamenteze însăşi filozofia, la nivelul ei cel mai abstract cu putinţă – logica, în vreme ce a doua este prezentată în chip de temelie a oricărei societăţi autentice. Astfel, între ideile expuse în studiile sale din tinereţe, pe de o parte, şi teoria formelor fără fond, pe de altă parte, se identifică o continuitate de concepţie, expresie a unei gândiri unitare, moderne. Iar atunci când, în baza acestei concepţii social-politice, culturale şi filozofice îşi exercită spiritul critic, constatând că realitatea românească, în întregul ei, se sustrage şi celui mai compact şi mai articulat sistem teoretic, face paşi înapoi (nu doi!) acceptând faptul că aceeaşi realitate trebuie luată aşa cum fiinţează *în ea însăşi* (subl. ns., G.M.).

Aşa privind lucrurile, nu cred că i se poate reproşa lui Titu Maiorescu că ar fi fost lipsit de „simţul contingenţelor istorice"[154], şi nici că ar fi fost nedrept în disputa de principii[155], principii în care a crezut cu tărie mereu, şi-n numele cărora „formulează critica formei fără fond în ţara noastră"[156] cu scopul „să remedieze răul… pentru ca instituţiile noastre să răspundă scopului lor"[157].

În ceea ce ne priveşte, credem că E. Lovinescu s-a înşelat judecându-l pe Maiorescu ca exponent al „forţelor reacţionare" româneşti, cu atât mai mult eronată ni se pare aprecierea sa precum că n-ar fi avut simţ istoric.

Revenind în ţară, după încheierea studiilor, Maiorescu a găsit o situaţie de gravă confuzie a valorilor: ştiinţă doar cu pretenţie de a fi ştiinţă, artă contrafăcută, sărăcie, binele şi răul amestecat trezindu-i impresia „deprimantă a omului care nu ştie de ce să se apuce"[158]. Implicarea sa în problemele de organizare a societăţii a fost voluntară, gândită, premeditată chiar, spre a influenţa atmosfera culturală şi social-politică din societatea românească punându-şi la lucru „mintea sa armonică"[159], înţelegând, deci, în baza concepţiei spenceriene însuşite[160], că progresul se poate edifica doar printr-o „ameliorare treptată"[161] a stării de fapt. Implicarea sa social-politică a fost mai mult decât benefică, ţinând cont de faptul că, la acea vreme, „cultura românească şerpuia capricios şi zăpăcit"[162]. Tocmai dintr-un acut simţ istoric, Maiorescu s-a coborât la nivelul cultural al epocii sale pentru ca, din interiorul ei, cu stăruinţă neclintită, să schimbe lucrurile în direcţia bună, altfel izolat, dezbătând marile chestiuni abstracte, şi pentru care societatea nu era gata să le înţeleagă sau asimileze, totul ar fi fost inutil, lucrurile ar fi curs „pe deasupra"[163]. Convins de valoarea proprie, Maiorescu, dacă a intrat în dezbaterea politică, a făcut-o deliberat deoarece avea credinţa că „omul politic trebuie să aibă o cultură mai vastă decât a oricărui specialist"[164].

Detestarea *formelor fără fond*, şi pe care am ilustrat-o mai sus din plin, pleca din adânca sa seriozitate, din resentimentele sale faţă de retorism, inamic al frazeologiei ieftine, goale, deoarece n-a confundat nicicând fondul lucrurilor cu suprafaţa, n-a închis „infinitul inepuizabil al realităţii"[165] în concepte meschine şi vulgare. Maiorescu a crezut stăruitor în ideea după care cultura unei naţiuni nu se poate edifica doar prin eforturile unuia sau altuia, „ci printr-o înălţare a mediei sale generale, în care devine cu putinţă o mişcare culturală susţinută şi continuă"[166].

Şi iarăşi: în baza aceluiaşi infailibil instinct istoric, Maiorescu a avut toată viaţa „pasiunea marilor probleme"[167], precum şi „o încredere nezdruncinată în progres"[168], tocmai din acest motiv devenind „unul dintre factorii cei mai însemnaţi ai progresului nostru cultural-naţional"[169], fapt, de altfel, recunoscut de unii dintre contemporanii săi[170], şi care nu au fost zgârciţi în a aprecia meritele mentorului *Junimii*[171].

154 E. Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne*, Ediţie, studiu introductiv şi note de Z. Ornea, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 296.

155 *Ibidem*.

156 D. Murărăşu, *Naţionalismul lui Eminescu*, Editura „Bucovina" I. E. Torouţiu, Bucureşti, 1932, p. 128.

157 *Ibidem*.

158 Ion Petrovici, *Titu Maiorescu (1840 – 1917)*, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1931, p. 18

159 *Ibidem*, p. 11. Vezi consideraţiile lui Constantin Argetoianu despre rolul avut de Titu Maiorescu în construcţia modernităţii româneşti. Aşa, Argetoianu aprecia că acţiunea lui Maiorescu „a fost înainte de toate îndreptată spre o reformă a metodelor de gândire şi de asimilare a bunurilor altora şi că *fondul nostru naţional* (sublinierea autorului) n-a câştigat mult de pe urma lui. Maiorescu s-a străduit mai ales să prepare organul care trebuia să funcţioneze mai târziu, şi *trebuie să recunoaştem că în această sarcină a reuşit pe deplin* (subl. ns., G. M.)", în Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri. 1888 – 1898. 1913 – 1916*, vol. I, Ediţie îngrijită, introducere şi note de Ion Ardeleanu, Editura Albatros, Bucureşti, 1991, p. 5. Ca şi Maiorescu, şi Constantin Argetoianu împărtăşea credinţa că „legile şi decretele nu pot schimba faţa lucrurilor", şi că evoluţia şi progresul societăţii sunt „strâns legate de evoluţia individuală a spiritelor", fapt ce ar necesita „vreme îndelungată." (p. 4).

160 Ion Petrovici, *op. cit.*, p. 11.

161 *Ibidem*.

162 *Ibidem*, p. 26.

163 *Ibidem*, p. 21.

164 *Ibidem*, p. 11.

165 *Ibidem*, p. 63.

166 *Ibidem*, p. 45. Vezi şi George Ivaşcu, *Titu Maiorescu*, în *Istoria Literaturii Române. Epoca marilor clasici*, III, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1973, pp. 110 – 116.

167 Ion Petrovici, *op. cit.*, p. 64.

168 *Ibidem*, p. 130.

169 *Ibidem*, p. 22.

170 Angel Demetriescu, în Titu Maiorescu, *Patru conferenţe rezumate de Mihai C. Brăneanu (Hermes), Cu un Apendice* de Angel Demetriescu, Bucureşti, 1883, p. 9: „Fireşte, n-am avut şi nu am pretenţiunea – lucrul e aproape imposibil oricărui condei – de a reproduce arta cu care eminentul nostru magistru dezvoltă teoriile cele mai abstracte.".

171 *Ibidem*, pp. 145 – 170. Angel Demetriescu în al său *Apendice* remarcă la Titu Maiorescu, „cunoştinţele sale multiple şi întinse, judecata sa dreaptă…, argumente hotărâtoare pentru stabilirea convingerilor sale" (p. 160), şi că „săgeţile sarcasmului său, înţepăturile spiritului său au făcut şarlatanilor literari răni aşa de adânci, încât ele nici până astăzi nu s-au vindecat…" (*Ibidem*). Interesante sunt şi consideraţiile lui Angel Demetriescu, cu privire la prestaţia politică a lui Titu Maiorescu, care, în opinia sa, întrunea „o mare varietate… de talente şi aptitudini" (p. 145).

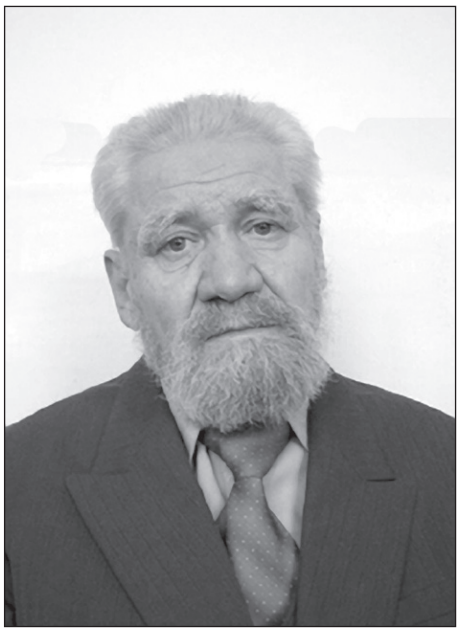

Petru URSACHE

Criminalitatea la ea acasă: în comunism

„Comuniştii urmăreau ca toţi acei care erau cineva în viaţă, care aveau o personalitate distinctă, un punct de vedere, un sprijin pe verticală – în Dumnezeire – să fie reduşi la zero. In felul acesta voiau să dispară o pătură de intelectuali, oameni de mare valoare să fie aduşi la condiţia de îndobitocire, aşa încît să poată face ce vor cu ei şi, implicit, cu societatea românească. Cei care urmăreau acest lucru erau străini de neamul românesc şi întruchipau o forţă ocultă al cărei unic ţel era de a stăpîni o lume adusă la stadiul de turmă".
(Grigore Caraza, *Aiud însîngerat*, p. 149)

Se cunosc aşa-zisele „crime la drumul mare" sau „la răscruce de drumuri", sălbatice şi înfricoşătoare. Unele au devenit subiecte de mit, de legendă; dar şi crimele petrecute la răscruce de istorie. Cele de la noi, din primul deceniu postbelic, la comandă şi cu sistem diabolic, întrec orice închipuire. În comunism, criminali-tatea este la ea acasă şi cunoaşte o gamă largă de puneri în scenă, de la regimul concentraţionar de „zarcă" şi de „fort 13" la morala „liber consimţită" (Ana Pauker, pe urmele lui Macarenko, îi spunea „autocritică", avînd în vedere scopuri „reeducative", adică mutilarea indi-vidului, fără să i se lase vreo şansă de recuperare), în ton de tribună şi de şedinţă de partid. Poruncile veneau la momente sorocite, la voia ocultei, lăsîndu-se cu dislocări de lume, sub paza cerberilor: ostaşii roşii, în uniformă ori în civil, „copiii aceştia naivi şi minunaţi", cum îi idealiza Mihail Sebastian, foarte priceput în a ataca şi el „minunat": „Soldaţii ăştia ruşi, care trec pe străzile Bucureştiului, cu zîmbetul lor de copil şi cu bădărănia lor cordială sunt nişte îngeri. De unde iau puterea să nu pună foc peste tot, să nu ucidă, să nu prade, să nu prefacă în scrum oraşul acesta în care locuiesc mamele, nevestele, surorile, amantele celor care au asasinat, incendiat şi nimicit propria lor ţară?"[1]. La fel: „E drept că ani de zile am aşteptat clipa asta în care să pot în sfîrşit scoate un ţipăt de răzbunare". Orice comentariu devine jenant.

După primul şi cutremurătorul val de arestări, mai întîi din rîndurile autorităţilor militare şi ale demnitarilor statului, a urmat al doilea, în scurtă vreme, cu scopul kremlinian de a pregăti şi instala prin forţă regimul, cu denumire contrariantă, de „democraţie populară", un prim pas fiind mascarada „alegerilor" din 1946. Victimizate pînă la moarte de data asta, cu zecile de mii şi în timp record, au fost partidele politice tradiţionale, în frunte cu Iuliu Maniu şi Ion Mihalache, acestora, îndeosebi, pregătindu-li-se sfîrşit grabnic, în detenţie. Vechile închisori, Văcăreşti, Jilava, Mislea, Gherla şi Aiud, au devenit neîncăpătoare. Ele au fost lărgite şi înmulţite cu noi zone ale morţii împînzite pe tot cuprinsul ţării. O relatare interesantă deţinem de la profesorul clujean Nicolae Mărgineanu privind creşterea închisorilor sub stăpîniri diverse, dar pe seama şi spre paguba românilor: „Faimoasa «zarcă» de la penitenciarul din Aiud – în care şi-au găsit moartea sute de deţinuţi – era vechea clădire a închisorii, care servea drept loc de pedeapsă pentru presupusele acte de indisciplină ale deţinuţilor cazaţi în noua clădire a închisorii, zidită la începutul veacului – cred în 1903 – de prefectul maghiar din acea vreme, contele Teleki, proprietarul moşiei şi castelului de la Uioara, situată la aproximativ 15 km. de Aiud. O închisoare la fel de falnică fusese ridicată şi la Gherla, al doilea penitenciar mare din Transilvania, zidit şi el, ca şi cel din Aiud, pentru bieţii ţărani români, care nu au uitat nici de răscoala lui Horea, Cloşca şi Crişan şi nici de revoluţia lui Avram Iancu. După 1918 ambele închisori s-au dovedit mult prea mari, deoarece deţinuţii erau acum numai cei de drept comun cu pedepse mari. În schimb, sub regi-

1

mul stalinist, cele două închisori s-au dovedit a fi neîncăpătoare şi, de aceea, pline de deţinuţi politici au ajuns să fie şi restul închisorilor judeţene, ataşate pe lîngă tribunale, pentru deţinuţii cu pedeapsă mică sau pentru reţinuţii pentru instrucţie în vederea judecăţii. Ironia soartei a fost ca la Aiud să ajungă şi contele Adam Teleki, fiul fostului prefect, care a ridicat «înfricoşătorul mormînt». Pentru sentimentele sale corecte faţă de români, dovedite cu ocazia ocupaţiei maghiare din 1940- 1945, pe de o parte, şi pentru modul demn cum a suportat închisoarea, pe de altă parte, a cîştigat stima noastră".[2]

Etnocidul a continuat. Au urmat aşa-zisele reforme în industrie, învăţămînt şi cultură, sub pretextul luptei de clasă, al consolidării noii orînduiri. (Revoluţie „în lanţ", în retorica elementară a lui Nicolae Ceauşescu; sau „schimbare" continuă, în limbajul mimetic al „disidenţilor"- fripturişti, al „elitiştilor" şi „recenţilor" de astăzi). Drept urmare, au intrat în ritm alert acţiunile de nimicire a populaţiei, arestările fără contenire, condamnările pe „loturi", al căror număr nici nu se mai ştie, dar purtînd denumiri oarecum identificabile: „lotul marii finanţe", „lotul latifundiarilor", „lotul elevilor şi studenţilor", „lotul Rugului Aprins" etc.; cum şi celor anterioare li s-a spus: „lotul marii trădări naţionale", „lotul criminalilor de război", de unde şi epitetele injurioase şi batjocoritoare la adresa împricinaţilor: *criminali, trădători, duşmani ai poporului, fascişti, burghezi, exploatatori*. Termenilor incriminatorii li se dădea auto-ritate juridică, întrucît porneau din rîndurile procu-rorilor acuzatori, constituiţi în instanţă; intrau în limbajul curent al ziariştilor şi al paznicilor de închi-soare, mînuitori de ocară şi de condei. Presa de partid, îndeosebi" Scînteia" anilor ,45-'46, excela în epitete defăi-mătoare şi fraze – ciomag. Sub titlul *Viperele*, Miron Constantinescu scria în „Scînteia" din 31 mai 1945 că ziariştii aduşi în faţa Tribunalului poporului sunt „gangesterii presei, simbriaşii lui Goebels, vînzători de ţară"; de aceea, „cu scîrbă şi ură priveşte poporul român la ei, cu ură şi scîrbă privim hoiturile lor mînjite de sînge".[3] Doar cu o zi înainte, la 30 mai (1945), începuse procesul ziariştilor „criminali de război" şi „vinovaţi" de dezastrul ţării. Printre ei: Pamfil Şeicaru, Ionel Dumitrescu, Stelian Popescu, Romulus Dianu, Alex. Hodoş, Radu Demetrescu-Gyr, Grigore Manoilescu, Nichifor Crainic. În actul de acuzare: „… s-au pus în slujba propagandei fasciste sau hitleriste şi au contribuit, prin acţiunea lor, la menţinerea unui regim odios şi a unei politici externe nefaste" (*apud* Paul Goma, *Săptămîna roşie,* ediţia a treia, „Anamarol", p. 55).

Memorabilă, printre multe altele, este una dintre întîlnirile lui Goiciu cu Goma. Directorul de la Gherla îl întîmpină astfel pe deţinut: „«Ce–ce-ce-ce pi-pi-pi-pizda mă-ti mă-mă mă st-stu-den-tu–tu-le, a-a-a-aici e-e-erai, mă?» – trebuie să ştii că Goiciu era cumplit de bîlbîit (nu chiar ca Maromet de la Jilava, dar nici cu el nu-ţi era ruşine – adică nu le era lor, celor care- i selecţionaseră, ca directori de închisori, pe cei mai bestiali şi mai bîlbîiţi".

Momentul 1950 a pus pe tapet încă două evenimente, cu urmări dramatice în existenţa noastră imediată: unul intern, celălalt de natură externă. Cauza unuia provine din accentuarea neînţelegerilor dintre cele două supraputeri privind caracterul şi întinderea sferelor de influenţă, USA şi URSS („una cu mai multe stele decît alta pe steag" – Eufimie Goma). Cu alte cuvinte, începea să se contureze în ochii întregii lumi imaginarul apocaliptic al Cortinei de Fier. Replica rusească a venit la modul concret prin apariţia (într-o singură noapte, spune „legenda") „zidului Berlinului", provocator de sindrom psihic de care nemţii nu s-au vindecat nici astăzi. A fost ridicat în stilul maximei agresivităţi, marcă moscovită, exact lîngă Alexander Platz, din centrul oraşului, între celebra Universitate Humboldt şi fostul palat al Führerului, rupînd în două celebra *Unter den Linden,* pe care o străbăteau în fală împăraţii germani cînd se întorceau glorioşi din războaie sau cînd plecau în aventuri cinegetice. Dată fiind gravitatea situaţiei, Vîşinski şi-a făcut iarăşi apariţia la Bucureşti. A bătut din nou cu pumnul în masă, ca să-i pună pe comuniştii bucureşteni la treabă, să se angajeze, asemenea tuturor tovarăşilor din statele vecine şi satelite Moscovei, în campania ostilă şi de scandal împotriva americanilor. Ca la orice comandă de acest gen, s-au şi găsit „vinovaţi" printre români: spioni, colaboraţionişti, trădători, vînduţi, noi pretexte pentru arestări şi teroare. „Se ştie că totul a fost înscenat la comanda lui Vîşinski pentru a se demonstra amestecul SUA şi Angliei în problemele interne ale României pe care sovieticii doreau să o stăpînească în exclusivitate".[4] Vîşinski mai tulburase Bucureştiul cu cîţiva ani înainte, cînd îl pusese pe Groza în fruntea guvernului. În felul acesta a fost înlăturat prin forţă Iuliu Maniu, dorit de toată lumea şi avînd cele mai mari şanse în alegeri. Cazul profesorului şi savantului clujean Nicolae Mărgineanu este de notorietate: n-a contat că omul nu avea nici o preferinţă politică ori de altă natură, care să justifice aducerea lui în instanţă. Din contra, îşi vedea de catedră, de laborator şi era împătimit de meserie. Dar, cum am spus, se urmărea distrugerea intelectualităţii, cu începere de la vîrf.

Celălalt eveniment nefast, care cunoştea şi el o încadrare mai largă, atît internă cît şi externă, provenea din programul de cooperativizare a agriculturii. Centrul de greutate al operaţiunilor de terorizare şi de exterminare a populaţiei, indiferent de etnie de data aceasta, s-a mutat de la oraş la sat. O armată întreagă de activişti era pregătită deja în acest scop. Ca de obicei, şi acum s-au găsit duşmani de moarte: chiaburoi, bandiţi, cozi de topor, unelte ale burghezo-moşierimii fasciste şi legionare; destul de mulţi ca tribunalele „poporului" să aibă intens de lucru. Pentru că efectivele de deţinuţi creşteau mereu s-a recurs la formula „celularului mare". Nu este vorba de celularul mare de la Gherla, existent deja. Nici n-ar fi acoperit toate „nevoile". Problema a fost rezolvată în chip ingenios şi cu pricepere partinică, înfiinţîndu-se colonii de muncă, e drept, după modelul celularelor de închisoare, astfel ca mulţimea de criminali (trădători, fascişti, legionari, slugoi, bandiţi, chiaburoi, colaboraţionişti) să fie drastic supravegheată de către organele de ordine, înarmate cu puşti şi cu pistoale ca, la nevoie, să tragă! Se deschideau perspective de „celular mare", să fie cuprinsă întreaga ţară. Cînd a venit Nicolae Ceauşescu la putere, lucrările avansaseră bine, erau chiar pe terminate. Tribunalele aproape că îşi încheiaseră misiunea în latura politică. Dacă un străin încerca să cunoască situaţia la faţa locului, rămînea cu impresia de oarecare acalmie. Omul din Scorniceşti care răspundea, deocamdată, de sectorul interne din partea Comitetului Central al P.C.R., şi asta încă de pe timpul lui Teohari Georgescu, Nicolschi şi Leonte Răutu, moştenea o situaţie canalizată ferm în direcţia mortificării. Nu-i rămînea decît s-o supravegheze cu străşnicie. Şi, cum s-a văzut, avea destulă experienţă dobîndită, sadism şi perfi-

die s-o facă pe placul și la înălțimea înaintașilor săi. Acesta este înțelesul momentului de „destindere“ introdus, chipurile, de Nicolae Ceaușescu, de care s-a făcut caz cu prea multă inconștiență.

Nu știu dacă se cunosc statistici exacte, cum ar trebui, privind numărul victimelor pe țară, din închisori, în deceniile comuniste. Se află unele cifre în circulație, dar aproximative. Raportate procentual la populația țării, ele sunt cutremurătoare. S-ar cuveni să se pună la punct și statistici cu tematică sectorială, pe profesiuni: ofițeri superiori, conducători de armată, oameni politici, ai Bisericii, funcționari superiori, savanți și profesori; sau pe închisori, îndeosebi cele cu faimă sinistră: Jilava, Sighet, Pitești, Aiud, Rîmnicu-Sărat; ori pe loturi: lotul Marii Finanțe, lotul Rugului Aprins, lotul C. Noica – Dinu Pillat – Păstorel etc. S-ar desprinde trebuitoare învățăminte: cît de nedreaptă și de dramatică a fost soarta celor mai importante personalități ale culturii române: Iuliu Maniu, Gh.I. Brătianu, Ion Petrovici, Mircea Vulcănescu, Nicolae Mărgineanu, Traian Brăileanu, Anton Golopenția, George Manu, Petre Pandrea, Petre Țuțea, Radu Gyr, Nichifor Crainic, C. Noica, Dinu Pillat, Al. Paleologu, Sandu Tudor, Gh. Calciu-Dumitreasa, Al. Marcu, Ilie Cleopa, Nicolae Popovici, Antim Nica, Dumitru Stăniloae, N. Steinhardt, Vasile Voiculescu; și multe alte zeci și sute de nume de valoare de neînlocuit, cultura română fiind păgubită pentru totdeauna. S-ar mai constata cît de odioasă și de neiertat a fost crima comunistă, fie din comandă, fie, mai apoi, din proprie inițiativă. Dar o statistică destinată să-i includă și pe cei din imediata apropiere a victimelor propriu- zise, părinți, frați, fii, rude, prieteni, din toate segmentele de populație, nu va fi niciodată realizabilă din lipsa criteriilor concrete și operative; nu că nu ar fi plauzibilă.

Sub alt aspect, în lotul Marii Finanțe (sau „Auschnit“, „Bujoiu“, „Mărgineanu“) au fost incluse, prin procedura de anchetare 12 persoane, „dușmani înrăiți ai clasei muncitoare“. Două au fost judecate în lipsă: Malaxa și Auschnit; în treacăt fie spus, giganții industriei, uzinele Malaxa din București și complexul metalurgic de la Reșița, au luat calea „naționalizării“, suferind serioase modificări structurale și pagube incalculabile în planul producției. Dintre cele zece persoane rămase la dispoziția instanței, numai șase au supraviețuit detenției; Nicolae Petraşcu și Victor Biriş s-au sinucis imediat după supliciu. Trecem și de data aceasta peste „pagubele colaterale“ suportate, de regulă, din partea victimelor, pentru că așa e dictată „piesa“. Mai precis: cariere distruse, discipline abandonate exact cînd căpătaseră o extraordinară înflorire la noi în țară; de pildă, fizica atomică: George Manu susținuse un strălucit doctorat în Franța, în laboratorul soților Curie și i se propusese acolo o catedră universitară; Nicolae Mărgi-neanu, cu studii în Germania, Anglia și SUA, devenise, prin activitate de catedră-laborator și prin publicații, cea mai reputată personalitate în domeniul științelor psiho-logice și consulting industrial de mare interes și credibilitate.

Dacă, într-adevăr, cum s-a spus, 80% din populația românească a fost afectată în diferite grade de intensitate (fapt dictat de legendarul „pumn al lui Vîșinski“ și de nu mai puțin traumatizantele tribunale ale poporului), adevărul gol-goluț trebuie căutat nu în rapoarte de partid, în dări de seamă, în lozinci despre fabrici și uzine, nici în cursurile universitare postde-cembriste, pe tema „istoriei recente“ ori în lacunarele documente tip Tismăneanu, privind „procesul comu-nismului“. Un citat ca următorul mi se pare grăitor pentru credibilitatea mărturiilor deținuților: „Din sursele deținuților, numărul celor omorîți prin tortură la închisoarea din Pitești este de 125. Acestora li se adaugă 2-3 care au reușit să se sinucidă“.[5] Să reținem: nu este vorba de sentințe, ci de abuzuri ale administrației. Autorul a fost victima închisorilor. Acolo a viețuit ani mulți și grei, prin urmare a avut prilejul să se „informeze“ la fața locului, iar adevărul e respectat, de vreme ce scrie „din sursele deținuților“. Mai notează că 2-3 „au reușit“ să se sinucidă. Se subînțelege (și alte izvoare confirmă) că un asemenea sfîrșit, pe care mulți și-l doreau din disperare, nu era ușor realizabil. Conducerea penitenciarelor practica atunci, cu acordul tacit al superiorilor, uciderea lentă, dirijată a individului aflat în celulă, „asistat“ de bătăușul de serviciu și de medic, aceștia intervenind pe rînd, la moment și cu meșteșug.

Mintea ucigașilor „de sus“, de la conducere (Internele, procuratura, direcția penitenciarelor în general) și pînă jos – bătăușii de serviciu, era foarte lucrativă. Grăitoare este încercarea de asasinat a unui lot întreg la Casmica. Este vorba de o hrubă în interiorul zidului, lîngă „reduit“, numită și „corabia morții“. Au fost alese pentru sacrificiu 15 persoane care nu se lăsau să moară, deși se făcuseră multe experiențe pe seama lor, dintre cele mai dure și mai crude. Printre aceștia, Gheorghe Calciu-Dumitreasa și Marcel Petrișor. Pînă la urmă, adică în cîteva luni, șase dintre ei au decedat acolo, în chinuri grele. Se spune că una dintre victime, Pavel Grimalski, „a fost zidit de viu undeva între pereții de cărămidă dură“. Doi „au reușit“ să se sinucidă, cum am spus, după terminarea timpului de supliciu: Nicolae Petraşcu și Victor Biriş. Dar, să se rețină: nu toți membrii lotului, din care au rămas mai puțin de jumătate, aveau „trecut“ politic „pătat“. De pildă, Marcel Petrișor nu avea nici o legătură cu mișcarea legionară. Era student, iar vina adusă a fost aceea că a simpatizat cu mișcarea budapestană din 1956. „Și acesta a fost un bărbat brav și a avut o comportare demnă în timpul detenției“.6 Altfel spus: bravii la moarte!

O statistică utilă, dar cu titlu de eșantion, pentru că delimitează clar și sigur un anume segment de populație, sub năpasta unui moment istoric bine înscris în cadrele timpului, a elaborat-o istoricul Vasile Calestru, în ampla și documentata monografie *Martiraj în Bărăgan. Lătești.* E vorba despre celălalt eveniment raportabil la anul 1950, pomenit mai sus, anume colectivizarea agriculturii. Cititorul este introdus în montajul unei mari deportări de populație, tragedie de amploare, asemenea multora din acea vreme dejo- staliniană. În concepția organizatorilor-satrapi și a conducătorilor politici, drama trebuia să producă spaimă și să aibă un caracter de exemplaritate: ca lumea rurală din toată țara să nu aibă de ales decît între două rele: ori colectivizarea forțată și înrobitoare, ori deportarea într-o colonie penitenciară. La drept vorbind, nu era mare diferență între una și alta. În orice caz, căpăta contur „celularul mare“.

Respectiva deportare în masă s-a executat în baza art. 45 din Constituția R.P.R. și a Hotărîrii Consiliului de Miniștri nr. 2 din 13 ianuarie 1950. În acest sens se punea în circulație Decretul nr. 6, cu directiva: „Pentru înființarea unităților de muncă“, fixată în două articole operaționale. Art. 1: „Pentru reeducarea elementelor dușmănoase R.P.Române și în vederea pregătirii și încadrării lor în

viața socială în condițiile democrației populare și constituirii socialismului, se înființează unități de muncă"; Art. 2: „Pot fi trimiși în unitățile de muncă acei care prin faptele sau manifestările lor, direct sau indirect, primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democrație populară, îngreuiază sau încearcă să îngreuieze construirea socialismului în R.P.Română, precum și acei care, în același mod, defăimează puterea de stat sau organele sale, dacă aceste fapte au constituire sau nu pot constitui prin analogie infracțiuni".

Ce temei juridic poate să aibă un astfel de „decret ministerial"? Cu formulări ca: „încearcă să", „prin analogie", „direct" sau doar „indirect" nu se poate opera în condiții normale. Și totuși, prin dispoziții de asemenea natură, zeci și sute de mii de oameni au fost dizlocați din așezările lor, asemenea celor din Banat, căci despre ei este vorba în cartea lui Vasile Calestru, duși în necunoscut și în moarte. Experiența stalinistă a siberiilor dădea roade și la noi, mai întâi în Bucovina și Basarabia, apoi în tot celularul, țara întreagă.

Endnotes:

1. Mihail Sebastian, *Jurnal*. 1935 – 1944. Text îngrijit de Gabriela Omăt. Prefață de Leon Volovici. Humanitas, București, 1996, p. 561- 562

2. Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre și închisori* (Mărturii asupra unui veac zbuciumat). Ediție îngrijită și Studiu introductiv de Voicu Lăscuș. Editura „Dacia", Cluj-Napoca, 1991, p.39

3. Paul Goma, *Gherla. Lătești*. Monolog dialogat. Îngrijitoare de „serie" Flori Bălănescu. Editura „Curtea- Veche", București, 2008, p. 55

4. Octavian Voinea, *Masacrarea studențimii române. Pitești, Gherla, Rm. Sărat, Jilava, Aiud.* Editura „Majadahonda", București, 1996, p. 45

5. Octavian Voinea, *Masacrarea,...*, p. 155

6. Apud Vasile Calestru, *Martiraj în Bărăgan. Lătești*. Prefață de Gh. Buzatu. Casa editorială „Demiurg", Iași, 2006, p. 319

Magda URSACHE

Să revenim la argument!

„A compara argumentele și a o face cu tonul liniștit al bunei cuviințe reciproce constituie esența oricărei discuții serioase".
M. Eminescu, în „Timpul", 1881

Îmi propusesem de ceva vreme să formulez un decalog al polemicii, excedată de modul cum ceea ce ar trebui să fie dezbatere se transformă în ceartă atunci când legile polemicii nu funcționează. Or, „cearta nu înseamnă dezbatere publică" și aici îi dau dreptate etnologului Vintilă Mihăilescu. Spus de la bun început, o discuție serioasă presupune argumente pro și contra, nemaipunând la socoteală acel *procontra* al hâtrului Ion Creangă.

Despre „lumea literelor" scrie G. Călinescu, în „Adevărul literar și artistic", din 6 dec. 1931, că „este un parlament în care discuțiunea și libera expresie a sentimentului critic sunt garanții și chiar rațiunea de a fi a scrisului".

Întrebarea lui Adrian Alui Gheorghe, din cadrul unui interviu mai larg pentru revista „Conta", mi-a dat impulsul necesar:

„Mai avem spirit critic? Mai avem polemică?"

I-am răspuns că am avut și avem fibră polemică, dar spiritul critic a devenit *spit* critic, ceea ce a blocat dialogul. Ură am moștenit destulă, din timpul „multiubitului" și „multiubitei", ca s-o exersăm în *democratură*, cum îi zice Pierre Hassener. În vremi neașezate ca ale noastre, *altero pars*, argumentele altora nu se ascultă. Mircea Iorgulescu cerea „cordial dezacord"; eu aș cere argumente relevante. Arăți cu degetul o evidență și primești o palmă peste față. Ca-n teatrul lui T. Mazilu, mai auzi: „Eu i-am dat o palmă și tot el zice că i-am dat o palmă".

Polemici cordiale? Ba declarat necordiale. Stilul dezinhibat ajunge la insultă, injurie, calomnie. Aura Christi promitea să tipărească o antologie de texte calomnioase, proiect excelent, pe care îl poate realiza lesne, că materie primă e destulă.

Fănuș Neagu s-a ales, în presă, cu porecla Negul, V. Râpeanu cu Spermatozoidul, Lăncrănjan cu Lancry-Neanderthal, iar penibilul l-a atins Marius Ianuș cu „Muie la Mușeniță", sintagmă reprodusă de Mușina în *Scrisorile unui fazan*.

Scria tot inegalabilul Călinescu:

„Vino încoace să-ți frâng mijlocul cu un argument, să te dobor în țărână cu o imagine, să te-mpung cu un spirit, să te sângerez cu o analiză și să te vâr până la coapse cu o definiție. Asta e lupta dreaptă a scriitorului. Nu să fugi după mine cu frigarea și să mă vâri în sperieți cu pistolul". Și asta pentru că polemica e „chestiune de stil", iar *stilul*, o știm de câteva veacuri, *e omul*. În alte cuvinte, cum e omul, așa-i și polemistul.

Nu spun că marii noștri polemiști n-au fost duri, dar au fost și onești. Lui Ralea merita să i se spună Imoralea de către Pandrea și că „a fost totdeauna lichea". N-a avut dreptate? Nu Mihai Ralea l-a compromis pe Vintilă Horia pentru „trecut fascist", când romanul *Dieu est né'en exil* urma să primească premiul Goncourt, în 1960?

Tot Pandrea scria, în *Memoriile mandarinului valah*, că Groza e „o prostituată pe bulevardul politic" și că Beniuc suferă de „incontinență metrică și mitrală".

Ar fi multe de re-memorat despre onestitatea polemistului. Mircea Eliade și Camil Petrescu au devenit prieteni după și-n ciuda atacurilor incredibil de agresive ale autorului *Tezelor și antitezelor*. Eliade era, în ochii lui

Camil, „un Cațavencu mistic". Alte acuze? „Ignoranță", „nu știe să scrie și mai ales să citească", „apucături de semidoct", „fraze bâlbâite", „incoerență de caracter". Numai că trebuie să ai oarece caracter ca să poți trece peste așa ceva. Și Mircea Eliade l-a avut. Tot el a regretat ce-a scris *versus* Iorga. Eugen Ionescu a scris pamfletul din 1934, *Nu*, versus restul literaturii române și n-a regretat. Floare rară regretul ăsta. Grigore Vieru a făcut-o în vers (v. inedita publicată de „Renașterea culturală" nr. 60, 2009, din Buzău): „Cu pocăință nesfârșită/ Mă rog iubitului Iisus/ să-mi ierte vorba rătăcită/ Ce despre tine, frate,-am spus".

Și câți scriitori nu intră în adversitate ireconciliabilă, devin dușmani pe toți vecii, după o confruntare de opinii; asentimentul devine brusc resentiment. După deconciliere, reconcilierea (Breban-Goma, Pițu-Antonesei, de pildă) e cu atât mai stimabilă.

Maiorescu i-a arătat lui Gherea drumul spre școală, dar a făcut-o malițios-subtil: junimistul spunea că sarmalele restauratorului din gara Ploiești erau mai presus de orice… critice. Calamburul lui N. Iorga: Eftimiu – Eftiniu nu încalcă o civilitate obligatorie. Dar I. Ludo, după care Iorga ar fi „un vulcan care scuipă borș" se descalifică: nu denotă nici eleganță, nici moderație. Vorba lui Caragiale: *n-ar fi fost rău să ia o curățenie* înainte să atace dezlănțuit. Nici măcar lui Arghezi nu-i stă bine să fie dezlănțuit (un exemplu? „Mya Lake e mojic, vulgar, neglijent"; „miroase, să mă ierți, a pișat"), darămite lui Octav Șuluțiu, care l-a făcut pe Bacovia „decrepit în ultimul hal". Tot în pagini de *Jurnal*, Mihail Sebastian a scris despre Cioran: „Om – cu o dublă doză de cinism și lașitate, amuzant reunite". Se referea, în 21 ianuarie '41, la faptul că Emil Cioran primise ordin de concentrare și că aranjase să fie numit atașat cultural la Paris. Pe front nu s-a dus; problema s-a rezolvat „diplomatic".

Detest excesele verbale, mătalimbajul cu sau fără cratimă. Cuvântul *jeg* ar trebui scos din dicționarul polemistului. A-l folosi înseamnă că nu ești stăpân pe scriitură. Polemica de calitate exclude bârfa (Ion Vinea fusese poreclit Trei testicule pentru că iubea trei femei, una dintre ele fiind Sidonia Drăgușanu; prefer celălalt *surnomme*, care-i vine mănușă: Englezul). Să pocești numele adversarului, deformându-l caricatural, nu-i deloc de bună cuviință, chiar făcut cu talent. Mihai Beniuc era Nițeluș pentru Petru Dumitriu, deoarece se căsătorise cu secretara USR, tovarășa Nițelea.

În ce mă privește, am traversat epoca unei cenzuri smintite ca să nu urăsc gândirea unică și să nu pledez pentru pluralitatea opiniilor și pentru cultivarea gândirii critic-active. Numai că mă conving pe zi ce trece că dialogului civilizat i-a cam apus steaua, când opinia contrară e primită cu sentințe neargumentate; când confruntarea între principii estetice devine confruntare între persoane. Îți spui tranșant opinia, așteaptă-te la ce-i mai rău: un tsunami de violențe verbale. Că te și întrebi cu ce a scris așa-zisul partener de discuție: cu pixul sau cu pliscul. N-are argumente, se ia de genitori Modul cel mai nestimabil e să deturnezi discuția: n-ai dreptate pentru că maică-ta vinde lapte în piață. Cutare e fiu natural, cutărică e băiat de spălătoreasă; adversarul e demascat ca inginer, caloriferist, șofer de tir, fost prezentator de modă; se fac referințe la neveste și iubite, la ținută (câtă zeflemea n-a curs peste papionul lui Rațiu), la defecte fizice, la infirmități… Și-mi amintesc de dialogul dintre Carol II și Iorga: „Nu știu cine m-a atacat, a spus istoricul, dar dacă aflu îi scot și celălalt ochi". Nu-i prea nobilă replica asta, dar conține o doză de moderație față de cea a lui Proust, care l-a făcut pe Saint-Beuve „vită bătrână".

După pattern-ul „măi, animalule!", Goma a fost numit „hienă". Aura Christi a avut noroc când, pe un post TV, într-o dezbatere publică, a fost făcută „pisicuță". *Pisicuța* Aura? Măcar trebuia să se adauge *deloc blândă*, o Bagheera a polemicii, de o inclemență recunoscută, dar conform acelei spuse civilizate: „We agree to desagree".

În polemică nu se vorbește ca pe stradă sau ca pe un canal TV, unde mi-a fost dat să aud: „Pe mine nu mă sugerează (sic) oricine. Te fac idiot, că-mi permit". Asta ca asta, dar ce scriu anonimii blogofagi spurcați la gură e de nereprodus.

În decalogul polemicii, o poruncă ar trebui să fie *să nu urăști*. Însă polemologul de tip nou e umoral, te-ar sugruma, te-ar sfâșia, te-ar otrăvi, te-ar reduce la neant. Diavolul contestării îl face să scoată spume și bale. Vrea să distrugă, dacă nu fizic (cu pumnul și palma, cu bastonul, cu bâta, cu tigaia din dotare), atunci psihic. În războiul LIS, de la „Viața Românească", Liviu Ioan Stoiciu s-a ales cu etichetări ca „săptămânac", „ipochimen", „cu tupeu clinic". Nu-i mai numesc pe cei care l-au probozit, dar îi știu. Injuriile se îndesesc în curtea electronică; pe diabloguri numai dialoguri nu-s. Mai ales când faci ceva bun, se forumizează mojicește. Apar cele mai nedovedite afirmații. După ce a realizat proiectul de a așeza în fața Bibliotecii „G.T. Kirileanu" bustul lui Eminescu, Adrian Alui Gheorghe s-a trezit injuriat de un postac iritat: că bustul ar semăna mai mult cu el decât cu Eminescu și că asta a și vrut Alui: să-și ridice statuie încă din viață. Și-i doar un exemplu din șirul de falsuri, blasfemieri, polemicării, cum le zicea Luca Pițu.

Deși îi apreciez mereu intervențiile miezoase, în acest punct al textului nu-l urmez pe Bogdan Crețu care, în „Ziarul de Iași" din 23 iunie 2015, susținea că „Polemica e un domeniu nesupus nici unei legislații. Nu morala o ghidează, în orice caz. Orice deontologie este formală, decorativă în fond". Nu, nu cred asta. Ce-i drept, pamfletul este un text de frontieră, între jurnalistică și literatură, dar cred că polemica de calitate nu trebuie să încalce norma eticii.

Există, cu siguranță, o etică a polemicii și nu mă refer la dispute penibile, violente (în asemenea cazuri, prefer să pierd partida, prin abandon), ci la cele din care poate rezulta un adevăr. Când se aduc argumente de toate soiurile, nu și cele „în chestie", e rău. X confundă brutalitatea cu fermitatea, Y cârcotește crezând că e om franc; Z spurcă imaginându-se onest. Și mai rău este când se inventează opinii, când ți se trunchiază citatul ca să dea ce vrea acuzatorul de rea credință ce vrea el să dea. Din decalog nu trebuie să lipsească porunca: citatul să fie exact.

În încheiere, ce mai e de spus decât: **Reveniți la argument, dragi parteneri de discuție!**

Dumitru UNGUREANU

Închinare

Nu ştiu cine a hotărât ca, în cadrul Festivalului de literatură de la Cluj, eu să particip la „desantul scriitoricesc" a cărui ţintă era Seminarul Teologic Ortodox. Am primit notificarea ca pe-o decizie a Proniei cereşti, ca un îndemn la reflecţie pe tema – care sunt legăturile mele cu Dumnezeu? N-o să fac un act de pocăinţă în public, nici să comit vreo *Spovedanie*, precum unele personaje ale lui Dostoievski. Sincer vorbind, relaţiile cu Divinitatea ale omului contemporan – reprezentant al civilizaţiei europeane, zisă şi iudeo-creştină – e aproximativ definită de fabula evreului care căuta un loc să-şi parcheze maşina în aglomeratul oraş New York. Şi cum nu găsea vreunul, s-a rugat la Dumnezeu, promiţându-i că – dacă va obţine spaţiul în chestie – va dona săracilor nu ştiu cât la sută din afacerea pe care urma s-o încheie. Mărinimos, Dumnezeu a făcut în aşa fel încât să se libereze un loc înainte ca evreul să-şi termine rugăciunea. Drept care, parcând vehicolul, evreul a încheiat zicând: „Scuză-mă, Doamne, nu mai e nevoie!"

Căutând în trecutul meu legăturile cu Cel de Sus, m-am oprit, de bună seamă, asupra Bisericii, văzută nu ca o instituţie întinsă în toată lumea creştină, cu bune şi rele, ci la prezenţa ei în satul natal. Am crescut – poetizez acum puţin – cu ochii pe fereastra din stânga naosului, prin care priveam răsăritul soarelui, ţinut de mână de bunică-mea, o fiinţă de-o bunătate exemplară, căreia i-am zis totdeauna Maica. Mă plictiseau, ca pe orice copil, oamenii bătrâni şi suferam că nu pot să mă joc pe-afară sau prin pronaos, dar ascultam sfios şi neclintit slujba intonată de incisivul preot Traian Bucurescu şi de copilărosul ţârcovnic nea Gică, zis Colăcel, hărăzit cu o voce cristalină, apropiată de-a mezzosopranelor. Şi cum să nu fi ascultat cu sfinţenie (deşi ochii mi se scurgeau pe fereastră), când cea mai grozavă pedeapsă pe care o puteam primi pentru neascultare era că „îţi taie popa limba"? Vorba aceasta – niciodată pusă în practică, evident – a circulat în timpul şi-n spaţiul copilăriei mele, desfăşurate (precizare pentru increduli) între anii 1956 – 1969, în satul Cacova, al comunei Morteni, judeţul Dâmboviţa. În 1969 bunica a trecut pragul lumii de *dincolo*, „unde nu este nici durere, nici întristare, nici suspin", iar eu am rărit mersul la liturghia duminicală, până când – actualmente – am renunţat de tot, dat fiind că mijloacele electronice permit ascultarea acesteia în linişte, acasă. Nu ştiu dacă *dincolo* o fi „viaţă fără de sfârşit", cum sună versul arhicunoscut, dar nu neg aprioric posibilitatea.

Bunicul meu, al cărui nume îl port şi căruia i-am zis mereu Taica, îmi spunea – în aceeaşi copilărie – că dacă nu pun mâna pe carte să învăţ, o să ajung popă la Ţăvârlău. Avea el o neîmplinire legată de biserică, sau mai degrabă de acel preot Bucurescu. După război, în 1946, bunicul obţinuse o „diplomă de asimilare" pentru cântăreţi bisericeşti, emisă de Nicodim, Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei şi Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Ştiu din familie că treaba asta era un fel de parafă pentru alianţa dintre plugarii satului, care îl socoteau pe Taica un lider natural (având el 1,90 metri înălţime la cca. 150 kg greutate), şi instituţia Bisericii, din partea căreia aşteptau ajutor întru salvarea proprietăţilor personale. Toată lumea trăise invazia Armatei Roşii, purtătoare de colhoz cum e câinele de păduchi, şi ultima speranţă şi-o puneau în Dumnezeu. Însă Dumnezeu, prin lucrarea preotului Bucurescu, a arătat că e, pasămite, supărat pe oamenii din satul meu. *Cetăţeanul* Bucurescu a comis nişte matrapazlâcuri cu pământuri ce nu i se cuveneau, *omul* Traian s-a dedat la fapte nedemne de menirea de preot, iar la colectivizare a predicat – împins probabil de politica înalt-stătătorilor săi – pentru împăciuire, nu pentru opoziţie şi răscoală, cum hotărâseră plugarii în discuţiile dintre ei. Urât de săteni, Bucurescu a părăsit parohia fără să lase în urmă altceva decât aminirile neplăcute. Iar Dumnezeu l-a pedepsit, luându-i fiul în floarea vârstei. Nimeni din sat nu s-a bucurat de nenorocire, dar întâmplarea a fost mai mult decât pilduitoare.

E de înţeles, cred, de unde provenea spaima copiilor că „îţi taie popa limba". Şi sper că nu doar eu pricep de ce-mi proorocea bunicul – pe când superviza, cu bastonul alături, efortul meu preşcolar de-a învăţa azbuchea şi tabla înmulţirii, nu pe a împărţirii – că o să ajung popă la Ţăvârlău, un cătun format din trei case şi-o fostă reşedinţă de vară a medicului – renumit în perioada interbelică – Dimitrie Gerota, transformată de corifeii locali ai comunismului biruitor în sediu al IAS. Pentru Taica, şi alţi bărbaţi de vârsta şi situaţia lui materială, în anii 1960, după colectivizare, biserica şi Dumnezeu deveniseră două noţiuni complicate, cu care nu-şi mai băteau capul. Mergeau la liturghie parcă din obişnuinţă, nu din convingere profundă. Ceva se clătinase în sufletele lor, şi nu ştiau ce, nici de ce. Nu i-am auzit vreodată discutând despre subiectul ăsta, vorbeau mereu de lucruri banale, treburi gospodăreşti, animale, cereale, unelte. Viaţa lor părea că este în altă parte, vorba unui romancier ceh.

Dacă s-ar scula azi din morminte… ***Dacă s-ar putea scula*** azi din morminte…

Accentuez cuvintele „dacă s-ar putea scula", pentru că situaţia din satul meu natal, azi este – simplu spus – jalnică. Un popă căruia, în mod străveziu îi lipseşte legătura sufletească, intimă cu enoriaşii a decis să mute cimitirul câteva zeci de metri mai încolo, ca să ridice o clădire improprie menirii de „azil pentru bătrâni". *Azil pentru bătrâni lângă un cimitir* – nu pot socoti asta decât manifestarea unei idei diabolice! În loc să refacă şi să îngrijească mormintele vechi, popa şi acoliţii săi au înlăturat crucile, zvârlindu-le fără frică de Dumnezeu la gunoi. Clădirea nou ridicată (o învârteală cu fonduri nerambursabile, se spune), aproape mai înaltă decît biserica, umbreşte zidurile altarului şi împiedică razele soarelui care luminau la răsărit naosul. Zidurile ctitorite pe la 1820 de nişte boieri creştini de neam grecesc s-au degradat, pictura s-a şters, tencuiala e mâncată de igrasie. Estimp, popa ridică osanale prea-înalt-stătătorilor săi, avându-i oaspeţi la praznice prelungite, pline de duh sfânt, pesemne.

Nu mai aparţin acelei parohii şi, mărturisesc, sunt mai degrabă împăciuitor, nu luptător pentru cauze drepte. Pot să-l reclam pe acel popă care a stricat mormintele – dar cui? Dumnezeu e Sus, iar până la el, reclamaţia ajunge la biroul de la Patriarhie, destinat acestei trebi. De acolo se întoarce pe cale ierarhică la Protoieria locală, unde se rezolvă printr-o inspecţie prea-cucernică! Mi-amintesc însă de preotul Bucurescu, al cărui ţandarlâc îl făcuse temut de săteni. Ştiu că şi popa actual are un fiu, frumos ridicat în lume. Mai departe nu vreau să mă ducă gândul…

Aşa că prefer să închei invocându-l pe nea Gică, zis Colăcel. Felul său de-a fi, statura firavă şi vocea efeminată l-au ţinut flăcău neînsurat ani de-a rândul, până era să intre în tagma holteilor bătrâni. Lumea din sat îl bănuia chiar de impotenţă, dat fiind că nu i se ştia nicio ibovnică. Dar nea Gică avea credinţa lui, de care nu s-a lepădat prin vreo faptă necuviincioasă. Molatic, pacifist şi retras, mergea aproape nevăzut în urma tuturor preoţilor cărora le-a cărat cădelniţa. S-a căsătorit când nimeni nu mai credea că va putea face asta.

Şi-a zămislit 8 (opt) copii, unul mai sănătos decât altul!…

Rock Poetry

În 2013, când debuta, Vlad A. Gheorghiu adunase texte cu o atmosferă deja conturată și promițătoare. Volumul ***fratele mut. la nord apa e curată,*** destul de consistent, conținea patru cicluri de poeme cu o tematică amestecată (secvențe de cotidian, de viață interioară, incursiuni intimist-erotice, *flash*-uri suprarealiste și boeme), într-un *sound* indecis, încă în căutare. În ***Disco 2000*** (Charmides, Bistrița, 2016) lucrurile par să se mai fi așezat, ceea ce înseamnă că poezia autoruluia început să-și găsească siajul. Nu e ușor, în tabloul deconcertant al liricii autohtone de după 2010, atât de întins, în care e greu, adesea, să separi între stiluri și tematici foarte apropiate.

Ceea ce preia noua plachetă din precedenta îmi pare obsesia muzicală. Aproape tot imaginarul e, acum, compactat în ceea ce am putea numi *poetry rock* („am căzut dintr-o greșeală /fericită / într-un ocean disco / 80s to 90s").Titlurile sunt scurte, succesiunea metrică e rapidă, ca niște sclipiri stroboscopice sau ca niște secvențe disparate de videoclip. Muzica străbate volumul de la un capăt la altul, în variate forme, de la titluri de piese și nume de soliștila citate din textele pieselor și la personaje care ascultă și fredonează. Tematica face un balans între fragilitatea și machismul ființei, ca și cum atitudinea dură și dezinhibată de acum ar trebui să înlocuiască simpla postură de poet al cotidianului, de odinioară. Discursul se face mai aspru, mai tensionat, e unul al răzbunării mature și al nepăsării *beat*, tipice supereroilor ultimei apocalipse („pe toți aceștia îi uram și noi și așteptam ziua în / care o să ne ridicăm din pat și cu putere vom / scuipa chiștocul de țigară pe care l-am mestecat toată / noaptea, ne vom da jos de lângă supermodelele / noastre cu pantalonii încă trași peste genunchi / și nu vom lăsa bacșiș pentru livrarea rapidă"). Pe fundalul agresiv al muzicii rock (titlul volumului e puțin ironic), se dezvoltă un imaginar predominant studențesc (cămine, fete, paznici, universitate, dimineți mahmure, documente școlare, filme, petreceri), iar peisajele par rezultatul unei contemplări deformate de ritmul sonor sau de noaptea boemă ce tocmai a trecut. Amestecul de culori, suprafețe, obiecte, personaje și stări sunt coagulate de mecanismul exploziv al minții, în diminețile de după distracții prelungite. Cotidianul diurn devine o realitate ce trebuie suportată, asemenea mersului pe apă, cu pantofi potriviți, ca să preiau unul din tropii autorului. Metaliterarul e și el abundent, desigur, unul legat de boemia studențească: „gagicile de la litere", Palahniuk, Ion Mureșan, Ginsberg, Dan Sociu, poetese cu poeme ascunse în jartieră și femei cu poeți în lesă, pe stradă. Scrisul e actul fundamental care organizează existența, căci biografismul lui Vlad A. Gheorghiu nu e orientat atât înspre minoratul gesturilor zilnice (deși există o grămadă de instantanee din trecut și prezent), cât spre postura conștientă a Poetuluimodernității târzii, ca arhetip.El re-traduce cutumele vieții și ale literaturii în forme *hard*, specifice eonului post-apocaliptic pe care-l traversează. Relevant e, în acest sens, poemul *Tatăl nostru care ești în Idaho*, cu un motto despre bunicii care-i așteptau pe americani: „Tatăl nostru care ești în Idaho / nu ne uita pe noi / fiii tăi / trimite-ne arme cât poți de multe / să te facem mândri / de ce am / devenit de când ai / plecat / Tatăl nostru care ești în Idaho / nu-ți lăsa fii fără / viață trimite-ne / nouă mahorcă din cea bună / să nu te uităm iarăși / închis pe verandă cu sticlele / goale / Tatăl nostru care ești în Idaho / trimite-ne nouă femei / negromane să ne / bucure pe toți când vin / vremuri grele să te fericim pe / tine când îți vor striga numele / Tatăl nostru care ești în Idaho / Florida, Michigan, Manhattan / dă-ne nouă să știm că mai avem pentru ce / să scriem puțin câte puțin. / Tatăl nostru care ești în Idaho // Tatăl nostru care ești în Idaho".

Ciclul *nuștiucâtezile*, ultimul și singurul intitulat, ca atare, e cel mai unitar și mai esențializat, din volum. Poemele sunt mai scurte, concentrate aproape exclusiv pe erotic (precum ciclul *skinny love*, de la debut), proiectat printre elemente primordiale (zăpada, noaptea, somnul, intimitatea patului). Poetul pare că-și încheie discursul cu câteva viziuni mai*retro*, ca un ultim dans cu iubita, pe muzica știută, înainte de a accelera definitiv ritmurile.

Cu ***Disco 2000***, putem spune că Vlad A. Gheorghiu s-a înscris printre poeții remarcabili de azi. Ceea ce e mai mult decât bine, pentru un autor la nici 25 de ani.

Adrian G. Romilă

Bogdan Munteanu – Ai uitat să râzi

„Ai uitat să râzi" de Bogdan Munteanu, apărută la editura Nemira, în 2016, deși are 17 proze, este, totuși, o carte unitară din punct de vedere calitativ, nu are valuri, nu are ruperi, văi adânci și piscuri, nu are praguri mari, nu are creșteri și descreșteri semnificative. Prozele, unele foarte scurte, au un mesaj condensat. Nu sunt doar descrieri epice, au o poveste și o tâlcuire. Te lasă pe gânduri fiecare și nu-ți permit să treci ușor la următoarea proză până nu te oprești asupra ei, nu te lasă să întorci pagina până când nu o deslușești sau, în unele cazuri, până nu construiești singur sfârșitul. Unele proze nu au un final cert. Autorul îl lasă pe cititor să aibă varianta sa de final. Acest lucru face captivantă lectura și stârnește interesul.

Cartea surprinde o ușoară psihopatologie rurală și urbană modernă. Întâlnim resturi etnografice, avem urmele unor Moromeți moderni sau, dimpotrivă, ale unor șmecheri de cartier pe care, dacă știi *cum să-i iei*, îi poți avea drept protectori sau bodyguarzi printre blocuri. Aceștia au școala vieții, nu sunt proști, știu să-și apropie băieții spontani, cu umor, pe care să-i transforme, pentru început, în adevărați copii de trupă, iar apoi în camarazi și prieteni.

Bogdan Munteanu folosește multe regionalisme care îmblânzesc povestirile și dau un plus de umor și autenticitate. M-am bucurat și am râs la acțiunile unor personaje, la expresii pe care le știu de acasă, din Zăvoi, din Țara Hațegului, de unde am – ca să-l citez pe Mihail Vakulovski – „casa acasa mea". Feri baci e un personaj cheie și comun al Ardealului, îmi este cunoscut tot ca un Casanova al satului. Un orator al aventurilor erotice precoce și cel care, în absența fizică sau emoțională a taților, prin povestirile sale, făcea educația sexuală băieșandrilor. Feri Baci era sexologul satului. *„Tot la Feri baci ne întorceam, că altul mai cu seamă la știința asta nu era. Tații noștri, vai de curul lor! Ori trăgeau ca sclavii prin Spanii și Italii, ori se îmbătau și ne cafteau, ori nu le dădeam de urmă. Tații nostri nu existau."* (p. 5)

Temele prozelor sunt extrem de diverse, dar par să aibă în prim plan bărbatul (fostul copil cu tată inexistent) și diversele etape de dezvoltare prin care trece (copil, puber, adolescent interesat de sexualitate, tânăr cu diverse roluri sociale, adult căsătorit care are nostalgia holteiului și a burlăciei, crizele diverselor vârste etc). În etapele acestea de dezvoltare și curiozități sexuale (de la cele mai ciudate, la cele mai cuminți și romantice) avem trimiteri psihologice izbitoare – scena cu înghițitul pozei Corinei Chiriac este puternic psihanalitică. Nu este doar o ascundere și o evitare a rușinii de a fi descoperit, ci este interiorizarea elementului erotic, de primă îndrăgostire. Prima dragoste virtuală, de neatins și de neîntâlnit, devine, prin înghițirea pozei, parte lăuntrică a ta. Deci, posibilă, tangibilă, dar ai și învins-o, ți-ai exercitat puterea alpha!

În povestirea „O zi cu tata" avem de a face cu o amuzant – amară analiză a dezvoltării preoedipiane (care deține un rol esențial în ceea ce va urma ulterior, în rivalitatea oedipiană). Cu un „tată inexistent", rămâi în preodipian sau într-un oedipian fantasmagonic. Vin cu o teorie personală asupra dezvoltarii personalității, ce se realizează prin disocierea eului, a sinelui, față de matricea parentală, și anume că este foarte probabil ca mama să dea structura emoțională a personalității dar, structura nemodulară a identității generale este dată de tată. Pe tată-l ierți mai greu pentru ce a fost sau nu a fost în relație cu tine și, de aceea, nu de puține ori, devine contramodel. În „O zi cu tata" avem tatăl ca un posibil contramodel. Tatăl absent, egoist, narcisic, preocupat de sine și de amantă mai mult decât de familie și copii. Amanta este o simbolizare histrionică și narcisică a bărbatului căsătorit. Copilul devine doar o extensie a tatălui și este important pentru că are același organ sexual ca și el. *„Tata m-a luat în cârcă, ești fiu-meu, băăă, sânge din sângele meu, puță din puța mea! Eram în culmea fericirii, râdeam (…). Tata mă duce în cârcă și suntem amândoi tare bucuroși (pag. 19). (…) Mâncă, mă, mâncă ce tot te fâțâi aicea, a zis tata și mi-a tras un bobârnac. A râs. Am simțit cum îmi ia foc nasul. Nu mi-i foame, am spus înciudat și m-am silit să nu plâng. Am fugit în curte. Am prins un fluture, i-am smuls aripile și l-am strivit sub talpă. Apoi am trântit poarta și am luat-o la goană. M-am uitat peste umăr de vreo câteva ori. Tata se făcea din ce în ce mai mic. Cât mine, cât jumate din mine, cât un zar, cât un punctuleț. Până când nu l-am mai văzut deloc."* (p. 23).

Iată bărbatul care procreează, dar nu-și asumă responsabilități, nu pentru că nu ar fi în stare, ci pentru că, pur și simplu, devine tată când încă nu s-a maturizat, când nu și-a terminat și trăit adolescența târzie. O feministă nu ar fi putut face un tablou mai elocvent bărbatului care este și tată, decât l-a făcut aici Bogdan Munteanu: bărbatul imatur pentru a fi stâlpul familiei, bărbatul axat pe anturaj. În schimb, în mai multe povestiri, este frumos conturat portretul blând, liniștitor și prietenos al mamei.

În „Marișca", o poveste stranie, găsim intoleranța satului, unde a nu-ți face de râs neamul este mai de preț decât orice. Identitatea îți este subjugată de acest *„m-ai făcut de râs"*, iar rușinea nu poate fi spălată de nimeni și de nimic. Cutumele sunt mai presus de orice individ, fie că-i vorba de un copil, fie că-i vorba de un adult. Tot aici avem ceea ce în Ardeal se numește *nărodul satului* – o femeie care și-a pierdut mințile și tinerețea, dar care se ține după copilandri și flăcăi.

„Anunțul" este o altă povestire amuzantă și bine scrisă care reflectă personaje stereotipale ale cotidianului: administratorul sau președintele de bloc (funcția asta este cea mai importantă realizare a lor). Sunt adevărate personaje de thriller urban care terorizează locatarii prin reguli care mai de care mai absurde. Bruma de comuniști și

de securiști de cartier se găsește în președinții/ administratorii de bloc care, de cele mai multe ori, se suprapun zicerii *Prostul nu e prost destul dacă nu e și fudul*. Personajul povestirii are parte de sindromul Stockholm pentru că are remușcări și sentimente de vinovăție față de acțiunile sale îndreptate împotriva persecutorului, administratorul tanti Mărișelu.

Bogdan Munteanu este atent la cuvinte, nu le folosește de prisos și nici nu le risipește fără rost. Cuvintele și expresiile cotidiene nu sunt folosite gratuit, ci sunt necesare și întregesc definirea personajelor. Nu avem povestiri sfioase, avem o proză dezinhibată ideatic, curajoasă, pe alocuri riscantă.

Proza lui Bogdan Munteanu poate fi oricând transpusă într-un scurt metraj intens și, deopotrivă, molcom, în alb-negru sau în cele mai vii și alerte culori. „Ai uitat să râzi" este o carte care-ți dă o stare de bine. Umorul lui Bogdan Munteanu nu este unul frivol, nu este un umor de bâlci ori de stand-up comedy, ci este unul în care râzi cu ambele emisfere ale creierului. E un umor care te pune pe gânduri.

Cătălin Stanciu

Despre amintiri dezgropate din colbul târgului în stagnare

Scriam cu un an în urmă despre volumul de nuvele *Poștalionul*[1] al scriitoarei Lina Codreanu anunțând o voce și o mână sigure și o deosebită putere de expresie în focalizarea asupra târgului moldav, pe care îl redă, sub apele textuale ușor încrețite ale aproape-nimicului, în frumusețea nepieritoare a încremenirii. Între timp Linei Codreanu i s-a decernat premiul „Fănuș Neagu" pentru proză scurtă la cea de-a opta ediție a Festivalului-concurs de creație literară „Titel Constantinescu", iar lucrarea în manuscris premiată a fost publicată la editura Rafet: *Proprietarii de amintiri*[2]. Lina Codreanu, profesor de limba și literatura română, născută la Mândrești, Galați (sat asupra căruia coboară subiectiv în nuvela *Fântâna din Valea Mândrei*), soția cărturarului Theodor Codreanu, a ales să publice târziu în volum, abia în 2012, deși debutul publicistic se petrecuse în 1974, în *Vremea nouă* din Vaslui, iar cel în volumele colective în 1995, în *Istoria Hușilor*.

Tematic, volumul *Proprietarii de amintiri* nu aduce aparent nimic nou. Aceeași boare a târgului moldav suspendat între vii, în „amfiteatrul viticol", peste care timpul nu adie, ci doar bălțește, aceeași cumințenie a devenirii, împresurată însă de taine ale unor deveniri profunde, ale unor traiectorii destinale care reverberează în „matca spirituală a locului", care dau naștere, în Hușii cu care s-a împletit însăși viața autoarei (Husieni, alintat în *Așteptări în clepsidră*), „nemaiauzitelor". Aici intervine Lina Codreanu: suflă asupra personajelor din legendele locale duh și ele prind viață într-un spațiu livresc, devin personaje lângă care trăim dramele ascunse. Iată, de pildă, o destăinuire a Linei Codreanu, însăilată în operă, despre săpăturile arheologice în miturile micii urbe, răstălmăcite de lucrurile care durează și stau mărturie astfel:

Circulau câteva istorisiri spuse într-ascuns despre oamenii locului, mai mult bizare decât defăimătoare. În genere, ceea ce nu se cunoaște se fabulează, așa încât plăcerea de a rotunji exagerat o întâmplare cu abateri de la molcomia vieții consolida meteahna târgoveților. Unora le plăcea să înflorească o întâmplare, altora să înăbușe povestea secretoasă cu un „Da' tu de unde știi, mă rog?". Unii credeau, alții nu, totuși ceva ca o pâclă deasupra apelor plana tulbure de-a lungul vieții lor…

Rămânea în gândul celorlalți ca o persoană cu aureolă misterioasă, deși întâmplările trăite de Artemisa nu ieșeau din matca spirituală a locului. Cum în orășelul Husieni, o localitate restrânsă și blajină, despre sine nimeni nu voia să vorbească, fiecare afla de la altcineva câte o întâmplare „tainică", o înveșmânta în haine noi și-i dădea drumul „nemaiauzitei" în anecdotă, în povestioară, mai rar intrând în legenda locală. Șiragul întâmplărilor se lungea, se răsfira, creștea și pierea odată cu persoana. Ca dovezi ale întâmplărilor trecătoare rămâneau fântâna, clădirea seculară, nucul ăl bătrân, cărarea prin pădure, casa cu verandă, platoul de pe deal, puntea măcinată de plăgile bătrâneții, cimitirul etc. (p.91)

Locuri nenumite, adică, dar care nu au nevoie de nume pentru autentificare și pentru ca autoarea să dea nume și chip, în livresc, întâmplărilor din măruntaiele târgului. Prin aceste povestiri viața târgului devine reală și nu prin cele pe care le regăsim înghesuite, în colțuri de ziare locale, despre zbaterile unei lumi ascunse sub ceața timpului în stagnare. „Viața nu este cea pe care ai trăit-o, ci aceea pe care ți-o amintești și cum ți-o amintești spre a o povesti", motivează Gabriel García Márquez mărturisirile din *A trăi pentru a-ți povesti viața*. Or, în aceeași linie interpretativă, viața târgului moldav nu poate fi alta decât cea pe care și-o amintește autoarea, a tragediilor domoale de sub pântecele timpului așezat să clocească deasupra viilor. Și aici, izolarea de malaxorul unui timp hăituind destine, ne trimite spre aceeași izolare pe care și García Márquez o relata în raport cu miticul sat Macondo, aparent spațiu pur ficțional, lume făurită doar în livresc, în realitate izolatul sat Aracataca din nordul Columbiei, locul nașterii marelui scriitor, rupt de lume, legat aparent, suspendat prin firele aproape invizibile ale transportului fluvial și apoi feroviar, de la misterioasa localitate de lângă mlaștină, Ciénaga.

Și poate că nu aș fi zăbovit asupra povestirilor despre facere, dragoste, moarte și păcat în consens cu tâlcurile lucrurilor și ale locurilor trimițând spre García Márquez dacă însuși textul nu ar fi curs spre *Cien años de soledad*, spre marca păcatului însemnând vieți: codița de purcel în cazul copilului născut din incestul lui Aureliano cu mătușa sa, Amaranta Ursula, la sud-american, al șaselea deget la Petruș, născut din păcatul iubirii boierului Petrea Pivniceru cu Sulfina lui Somandur în *Proprietarii de amintiri*. Tulburătoare povestea Linei Codreanu, presărând rănile adânci ale dezrădăcinării și păcatului clocotind în fire „cu pistrui de eleganță franțuzească". Peste toate acestea se așază liniștea, pe de o parte una a „semințiilor osândite la un veac de singurătate" cărora „nu le era dată o a doua șansă pe pământ", pe de alta a târgului măcinând destine: „Tainele rămaseră amintiri și amintirile deveniră povești despre care târgoveții din Podgoreni vor fi vorbit multă vreme de atunci încoace…" (p.89).

Rămâne doar să ne aplecăm peste textele Linei Codreanu care curg în lectură molcom, dar apăsat, ca destinele eroilor săi, și să înțelegem rostul facerii târzii din aceste cărți prin ceea ce a irumpt de sub pojghița textului și a ființei creatoare deopotrivă: „făptuirea unei îndatoriri ce nu i-a dat tihnă, venită din afară, ori, poate, dinlăuntrul său…" (p.27).

Adrian Lesenciuc

Corneliu Antoniu – Poetica destrămării

Motto:
„În față e un spațiu absolut
În spate e un spațiu absolut
Iar în mijloc o geamandură
Pe o limbă de nisip –
De la care îmi iau mereu rămas bun!"
(Corneliu Antoniu – *Nimic altceva decât niște nimicuri*)

Dintre cele patru elemente fundamentale, în antologia de versuri semnată de Corneliu Antoniu, *Căutătorul de nisip* (Ed. Grinta, 2015) prioritare sunt apa și pământul/nisipul. Amândouă au fost folosite în clepsidre pentru măsurarea scurgetii timpului. Tema principală a volumului o constituie chiar „Marea trecere": „Unde sunteți, ochii mei de odinioară?/ Inima mea tânără, unde ești?/ Niciun cuvânt pentru cel care pleacă,/ Niciun semn de la anii pierduți într-o doară." (*1975*)

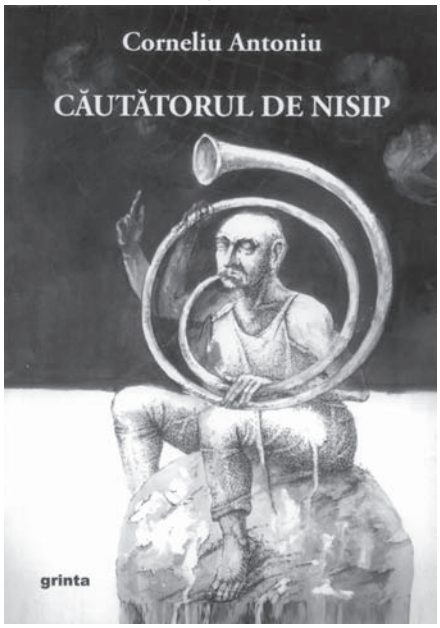

Apa se infiltrează prin fisuri și totul, putrezește, se năruie sau rugineșe. O implozie vegetală amenință natura: „Atârnă umezeala de ramuri ca/ Streșinile în ceață. Ai crede că/ Pădurea se scufundă pe dinăuntru." (*Făuritorii de flame*) Și casele „se scufundă" de asemenea (*Ochii*). După retragerea apelor mării se instaurează o stare de uscăciune: „… Miroase peste tot/ A scoici stătute din care zboară moliile" (*Făuritorii de flame*)

„Plopii" se mai țin în picioare șubreziți deși: „s-au îmbolnăvit și ruginesc" (*1975*), „… iar în muguri/ E iarnă, prietene, și bate a fum." (*Dans*). Chiar apa „putrezește". (*Drumul miriapodului*)

Eroziunea valurilor mării transformă țărmurile în nisip. Pulberea e tot ce rămâne din viața noastră dezagregată de trecerea timpului. Dar nisipul are memorie pentru Corneliu Antoniu și aceasta este însăși poezia pe care o caută în meditațiile lirice. Din motto-ul ales aflăm că pentru poet există în cer o limbă de nisip (poezia) ale cărei aventuri se desfășoară în transcendent. Revenirile la bază marchează materializa-

[1] Lina Codreanu. (2014). *Poștalionul*. Prefață de Constantin Trandafir. Iași: Junimea.

[2] Lina Codreanu. (2015). *Proprietarii de amintiri*. Râmnicu Sărat: Editura Rafet.

rea textelor. De aceea potul vede „… toate lucrurile dimprejur, toate zburând." (*Poetul*)

Alte patru poeme conturează poetica lui Corneliu Antoniu: *Căutătorul de nisip, Fluturele de diamant, Zarul cel alb* și *Să treci prin cuvinte*. Primul dintre acestea definește poetul, iar nisipul are memorie și simbolizează poezia care eternizează trecerea. În concepția lui Corneliu Antoniu lirica este contemplativă, dură și limpede, un „fluture de diamant". Poetul este un tâlhar damnat căruia nu i se poate oferi zarul alb al prescrierii pe care nu o dorește. El umblă „prin cuvinte" ca pe căile nebătute ale pădurii (*Să treci prin cuvinte*).

Alături de acestă poietică a destrămării și persistenței (eternizarea efemerului) coexistă o subtilă poezie de dragoste, sugerată ceremonios și delicat. Elemenul acvatic, predilect feminin (Gulbert Durand – *Structurile antropologice ale imaginarului*) însoțește ființa iubită: „Era o ploaie când treceai" (*Cu ochii verzi*).

Scenele de dragoste invocă misterul nopții; putem distinge o tușă luciferică în lirica lui Corneliu Antoniu: „Pentru venirea ta odată cu noaptea/ Vântul stă ca un trandafir la fereastră." (*Aleatoria*); „…Inima mea/ Vine pe întuneric în inima ta." (*Poveste despre ghețari*)

Poemul cel mai vast dedicat dragostei este *Amintiri din pădurile de Miconia* care instituie și un univers magic hieratizat: „Ani mulți împlinise copacul de fildeș/ Frunzele de piatră scânteiau". În ritm de baladă și într-o atmosferă de basm (ca în *Frumosa din pădurea adormită*), visele și inimile rezonează prin intermediul elementului acvatic: „În visul tău înoată visul meu/ (…)/ Inima ta desfăcea apele." În această poezie a destrămării dragostea se pulverizează într-un parfum floral: „ În jurul tău m-am spulberat/ Pulbere de camfor și liliac."

Alteori iubirea primește conotații virile: „Întinsă toată erai pe o tavă/ Și bătrânul de mine flămând." (*Holofern*)

Poezia lui Corneliu Antoniu este modernă. Câteva caracteristici ale acesteia, stabilite de Hugo Friedrich (Structura liricii *moderne*) se regăsesc aici. Eul actorial structurează specific imaginarul. Într-un oraș „nemaivăzut" se întâlnesc „fierarul de lumânări" și „croitorul de flăcări". (*Croitorul de flăcări*) În alt loc „organistul se ridică la cer." (*Lângă el se vând florile*) Transcendența goală ni se transmite în ritm de *Swing*: „Știam și eu, și tu știai/ Că nu există Adonai."

În *Căutătorul de nisip*, timpul, simbolizat de apă și nisip erodează secțiunile omenești. Zădărnicia vieții este surprinsă prin imaginea cosmică a soarelui răstignit: „Mă uit la soarele țeapăn/ Bătut în cuie și întins/ Pe osia orizontului unsă cu sânge." (*Detaliu dintr-un caiet de sală*)

Sugestivă rămâne imaginea poetului cu capul în mâini, pe malul Dunării (*Apa*). Și parcă meditează: „Și noi trecem și nu e nimic de făcut." (*Pe vreme rea*)

Căutătorul de nisip, o carte originală de poezie.

Lucian Gruia

Liviu Șoptelea – Îngeri urbani

Expoziția lui Liviu Șoptelea de la ELITE-ART GALLERY din București constituie un eveniment de seamă în contextul ARTEI SPIRITUALE românești. După ani de încercări teoretice și experimente artistice, care au propus redefinirea artei și eliminarea FRUMOSULUI, promovarea non-esteticului și celebrul slogan: în artă „everything goes", după

negarea caracterului individual, personal și spiritual al procesului de creație, după comercializarea până la exces a artei și transformarea ei într-o comoditate, o parte din lumea artei saturată de aceste nefericite încercări, se întoarce la arta ca expresie a spiritului uman.

Arta spirituală contemporană folosește noile modalități de expresie, materiale și tehnologice precum și descoperirile științifice ale secolului 21, pentru a exprima ceea ce este propriu Spiritului uman al cărui produs este.

Pentru a exemplifica, voi menționa numai câteva din realizările din domeniul arhitecturii laice și religioase, adevărate bijuterii ale spiritului, ca de pildă Catedrala Brazilia din Brazil, Capela Academiei Forțelor Aeriene din Colorado, Muzeul de Știință Bremen din Germania, și câteva din cele mai importante instituții care promovează arta spirituală. Voi aminti de Expoziția MUZEULUI DE ARTĂ din Los Angeles, din 1985, o expoziție extraordinară sub titlul SPIRITUALUL ÎN ARTĂ, PICTURA ABSTRACTĂ 1890 – 1985, care a adunat lucrările celor mai proeminente personalități ale acelor ani, MUZEULUI DE ARTĂ CREȘTINĂ din St.Louise, unde se pot vedea exprimate în diferite materiale și stiluri specifice artei contemporane, idei și preocupări ale artiștilor creștini din diferite părți ale lumii, CIVA (Creștini în Artele Vizuale) din Boston, și desigur, MUZEUL DE ARTĂ BIBLICĂ din New York, precum și nu mai puțin importantele concursuri anuale internaționale de artă și arhitectură religioasă. Acestea sunt numai câteva exemple ale reînvierii interesului pentru arta SPIRITUALĂ pe plan internațional.

În acest context al abordării moderne a temelor spirituale și religioase, doresc să reamintesc de contribuția marelui nostru Brâncuși, care a creat opere cu caracter religios, ce au revoluționat arta mondială, și de contribuția parintelui Arsenie Boca ce a pictat la Biserica Drăgănescu nu sfinții ortodoxiei ci sfințenia însăși.

Expoziția ÎNGERI URBANI a lui Liviu Șoptelea se integrează acestei tendințe mondiale contemporane de reevaluare a artei spirituale.

Cu toată aparența de joc al unui pictor care a păstrat naivitatea copilărească și sinceritatea expresiei și care visează cu pensula în mână, creind poeme vizuale, arta lui Liviu Șoptelea se bazează pe studiul profund al esteticii artei bizantine.

Pentru a înțelege esența universului artistului, în spatele aparențelor stilistice mă voi referi la scrierile unui mare spirit din epoca medievală, care a formulat simbolismul metafizic creștin: Dionisie Aeropagitul sau PSEUDO-DIONYSIUS.

În scrierele sale Dionisie Aeropagitul exprimă concepția sa estetică asupra Universului. El descrie universul ca o nesfârșită iradiere a frumosului, care este „Cauza armoniei și splendorii în toate lucrurile… și …" care adună toate lucrurile împreună într-o stare de interpenetrare mutuală (The Divine Name).

Pseudo-Dionisius credea că, urmând modelul Biblic, limbajul simbolic al imaginilor vizuale și poetice trebuie folosit ca un mijloc de cunoaștere a lumii spirituale. Pentru că mintea omenească *trebuie să fie înălțată prin astfel de forme la absoluta simplitate care este acolo….. Sf.Scriptură…. Folosește imaginile poetice, când discută aceste inteligențe fără formă dar, face astfel nu de dragul artei, ci ca o concesie făcută naturii minții noastre. Ea folosește pasaje scripturale… să eleveze mintea noastră într-un fel ce se potrivește cu natura noastră.*

Să înalțe mintea noastră pentru a fi capabilă de o contemplație conceptuală, și de a înțelege realitățile spirituale. În mod similar, arta sacră trebuie să folosească reprezentări alegorice, simboluri și metafore vizuale.

Pseudo-Dionisius recomandă că lucrurile Dumnezeiești să fie reprezentate prin lucruri neasemănătoare Lui, cum ar fi lei, urși și pantere, pentru că *lucrurile neadecvate sunt mai potrivite pentru a înălța mințile noastre în domeniul spiritualului decât sunt lucrurile similare. (Pseudo-Dionisius, 148-150).*

Ca urmare, imaginația simbolică a iconografului medieval folosește lumina, culoarea, obiecte și evenimente pentru a transmite simboluri biblice. Fiecare icoană transmite mesajul său prin anumite elemente vizuale care împreună generează un vocabular vizual de formă și culoare. El este păstrat de către *canon* care conferă omogenitate conceptelor dealungul diferitelor subculturi și prin repetiție devine un limbaj vizual universal, ce trece dincolo de granițele geografice, culturale și temporale.

Liviu ȘOPTELEA și-a însușit estetica artei sacre, ca limbaj vizual, în studiile sale formative și a participat la diferite expoziții începând din anul 1995, cu lucrări în care se remarcă interesul său pentru arta religioasă.

În expoziția de față, surprinzătoare prin inditul și prospețimea imaginilor, ne întâlnim cu un artist care privește lumea cu ochii sufletului. Deși, așa după cum declară, artistul se inspiră din viața cotidiană, asemeni pictorului medieval, el filtrează realitățile vieții cotidiene îndreptându-și atenția asupra puterii obiectelor lumii fenomenale de evocare și comunicare simbolică.

Ne întâlnim cu o lume transfigurată care transmite ca într-un fel de extaz, un sentiment, o stare a unei lumi mistice care se revelează și se obiectivează în simboluri și se organizează în forme poetic-vizuale, invitându-ne în universul său.

Cel mai frecvent simbol prezent în aproape toate lucrările sale este focul care apare obsedant, în imaginile aripilor de jăratec ale îngerilor. Focul, simbol bivalent, reprezintă atât distrugerea cât și regenerarea. Ne amintim, desigur, de focul iadului dar și de limbile de foc ale Duhului Sfânt.

Privind îngerii lui Șoptelea, oameni visători cu aripi de foc și atribute îngerești, încerci să descifrezi sensul metaforei și ești îndemnat să te întrebi – sunt ei îngeri coborâți printre noi, trăind o viață pământeană, ori oameni ce poartă în ei potențialul îndumnezeirii prin lucrarea focului Duhului Sfint?

Aripa îngerească ne vorbește de putința lor de a se ridica deasupra pământului, către înălțimile cerești. Îngerii lui desculți sunt parcă detașați și eliberați de lumea materială. Gradul de apropiere de divin este uneori accentuat de aureolă, ca în lucrările SOMNUL MAGILOR, VESTIREA, CALUL CA O MIERE SPRE RAI. În alte tablouri îngerilor li se alătură calul înaripat ca semn al libertății dar și al ascultării și docilității. Calul poate avea diferite culori, în funcție de semnificația dorită. În ÎMBLÂNZIREA, un cal de jăratec ascultă docil cântarea îngerilor care parcă aduc slavă Domnului și vor să ne amintească de darurile primite de la Dumnezeu.

Alte imagini în care apar VINUL și APA, simboluri ale vieții și hranei spirituale ce susțin viața, FEREASTRA, care face să dispară bariera dintre interior și exterior lăsând lumina să pătrundă în sufletul omului, SCARA, amintind de SCARA lui ION SCĂRARUL și dorința de a urca pe calea perfecțiunii către divin, și CĂRTILE, cu dubla semnificație – înțelepciunea și cultura umană dar și cuvântul lui Dumnezeu, apar repetitiv în lucrările sale, ca imaginile sonore într-o amplă compoziție muzicală. Artistul folosește deasemeni simboluri personale în care creativitatea sa se manifestă în toată puterea și libertatea ei. Menționez simbolul TRINITĂȚII din lucrarea DESPRE SEMN SE MAI VORBEȘTE, în care se suprapun trei simboluri într-un simbol personal – inedit și plin de vigoare, care domină și dă sens lucrării, și simbolul liniei care separă pământescul de ceresc, sub forma unei sârme ghimpate semn al delimitării celor două lumi, care de altfel, prin sentimenul pe care îl degajă învăluirea și modularea albastrului, par a coexista.

Cercul, pătratul și triunghiul, simboluri universale, apar deseori în lucrările lui Șoptelea fie ca format al tabloului, fie în compoziții, dându-le semnificația dorită.

Obiectele reprezentate nu sunt picturi ale unor obiecte, caracterizate prin anumite particularități descriptive, ci desene conceptuale asemănătoare desenelor făcute de copii. Ele nu reprezintă un obiect anume, ci ideea, conceptual acelui obiect. Artistul folosește cu predilecție culorile primare într-un mod direct, spontan cu o prospețime ce amintește de pictura pe sticlă și din nou, de lucrările copiilor. Albul care în icoane indică sfințenia și iluminarea, apare deseori semnificând și aici caracterul spiritual al unei scene sau al unui personaj. Îngerii urbani iluminați, spiritualizați, poartă marca luminii divine.

Alături de inovațiile formale și interpretarea lumii contemporane, Liviu Șoptelea extinde creativitatea sa și în concepția expozițională. El își prezintă lucrările ca un tot unitar, într-o instalație care arestează privitorul incluzându-l și invitându-l parcă, la dialog. Privitorul este învăluit de stimuli care vin din toate direcțiile, fapt care crează o experiență estetică multiplă ce te absoarbe în universul tranfigurat al artistului.

Folosirea în mod creativ și personal a principiilor estetice ale artei sacre din care își trage seva, în meditația sa asupra universului interior al omului creștin de azi, Liviu Șoptelea este condus și ne conduce, așa cum am mai spus, într-o lume transfigurată, în care sensurile se schimbă, iar granița între realitate și vis, între sacru și profan, între aici și dincolo pierde rigiditatea, lăsând parcă lumina imaterială să pătrundă prin fereastra sufletului nostru, pe care artistul o deschide către infinit.

Artistul mărturisește prezența luminii divine în om, care, prin aripa de foc a Duhului pe care o poartă îl face asemănător îngerilor, amintindu-ne astfel de posibilitatea și libertatea de a fi ca și îngerii, asemănători lui Dumnezeu în imaginea Căruia am fost creați.

Expoziția Îngeri Urbani aduce dovada unui artist spiritual autentic, ajuns în vârful carierei sale.

Referințe:

Pseudo-Dionysius, The complete Works, PaulistPress, NY, 1987, p. 147-153

București Septembrie, 2016

Viorica Colpacci

Noapte Albă în Galeria „Interferențelor"

Loc vital pentru legătura firească între artist, operă și public, Galeriile de Artă „Ștefan Luchian" Botoșani – trecute printr-un necesar proces de igienizare a spațiului expozițional – au continuat și în toamna lui 2016 seria manifestărilor dedicate artelor plastice, arte care înnobilează prin culoare și formă nu doar ochiul privitorului avizat ori novice, ci mai ales corzile sensibilității și emoției.

Ajuns la cea de-**a V-a ediție, Salonul Internațional de Arte Vizuale „INTERFERENȚE 2016"**, al cărui vernisaj a avut loc la **Galeriile de Artă „Ștefan Luchian" din Botoșani**, **sâmbătă, 11 septembrie 2016, ora 11,30**, a fost cel de-al doilea eveniment expozițional dedicat anul acesta, la Botoșani, artistului Ștefan Luchian, de la a cărui dispariție s-au scurs pe aripa vremii 100 de ani (n. 1868, Ștefănești-Botoșani – d. 1916, București).

Salonul, desfășurat sub sloganul „Nu lăsați artă să moară" l-a avut drept curator pe artistul botoșănean Liviu ȘOPTELEA, cel care a reușit și de această dată să reunească, sub generoasa denumire a evenimentului artistic, un număr mare de artiști, din generații diferite, din țară și străinătate, cu lucrări acoperind aproape toate tehnicile (pictură, grafică, tapiserie, ceramică și diverse instalații) și zonele tematice.

Astfel, în perioada **11 septembrie – 5 octombrie 2016,** amatorii de artă au putut vedea pe simezele Galeriilor de Artă botoșănene lucrări semnate de artiștii Marcel ALEXA, Andrei ALUPOAIE, Diana ALUPOAIE, Vlad ANUȚA, Aurel AZAMFIREI, Claudia BABII, Silviu BABII, George BURLACU, Victor FOCA, Florin GROSU, Talida GRUZAC, Gheorghe HUIVAN, Veronica MOCANU, Florin PRODAN, Liviu ȘOPTELEA și Petronela ȚURCANU – din Botoșani, Sabin DUMITRIU – București, Anca PINTILIE și Clara TUDORAN – din Cluj, Eugenia BOTEANU (Comănești, Bacău), Gabriela ARAMĂ, Ioana CĂLINESCU, Iulia PANĂ și Mihaela ROCA – din Constanța, Ciprian AILOAIE, Doinița ANDRONIC, Aurelian ANTAL, Valeriu GORGAN și Maria URSACHE – din Dorohoi, Maia COCIURĂ și Cosmin Mihai IAȚEȘEN – Iași, Andrei FLORESCU (Piatra-Neamț), Cristina TURICEANU (Săveni), cărora li s-au alăturat Robert COBUZ (Tornbridge, Anglia), Ciprian VOLOC (Italia) și Viorica COLPACCI (New York –SUA) – în calitate de invitat de onoare.

În cadrul evenimentului moderat de muzeograful Ana FLORESCU, în fața unui public numeros și interesat de actul artistic, a avut loc și lansarea albumului de autor „Îngeri urbani – Ingerarium" al artistului plastic Liviu ȘOPTELEA, volum apărut în anul 2016, la Editura PIM din Iași, prezentat de către Cosmin Mihai MUNTEANU.

În intenția declarată de a face cât mai cunoscut și cât mai vizibil spațiul Galeriilor în conștiința botoșănenilor, Muzeul Județean Botoșani, prin Secția de Artă Plastică și Etnografie, a organizat **vineri, 30 septembrie 2016**, **între orele 17,oo – 22,oo, ediția a II-a** a evenimentului cultural **„Noaptea Albă a Galeriilor"**. Proiectul cu această denumire a fost inițial în anul 2007, în București, de către Asociația Ephemair și este un eveniment complex, dedicat artei contemporane.

Deși publicul nu a fost atât de numeros, cei prezenți au fost încântați de oferta culturală a evenimentului, care s-a desfășurat având în program: Recital de muzică folk – Grupul „Generații" – prof. Ludvic SCHIBINSCHI; Lectură publică – poeții Gabriel ALEXE, Petruț PÂRVESCU, ș.a.; Minirecital de poezie – actorul Cezar AMITROAIE; Minirecital de epigramă – Dorel GAFTONEANU, Gh. HREAPCĂ, etc.; Vizionarea Expoziției de arte vizuale „ INTERFERENȚE" – ediția a V-a, și întâlniri cu artiști plastici.

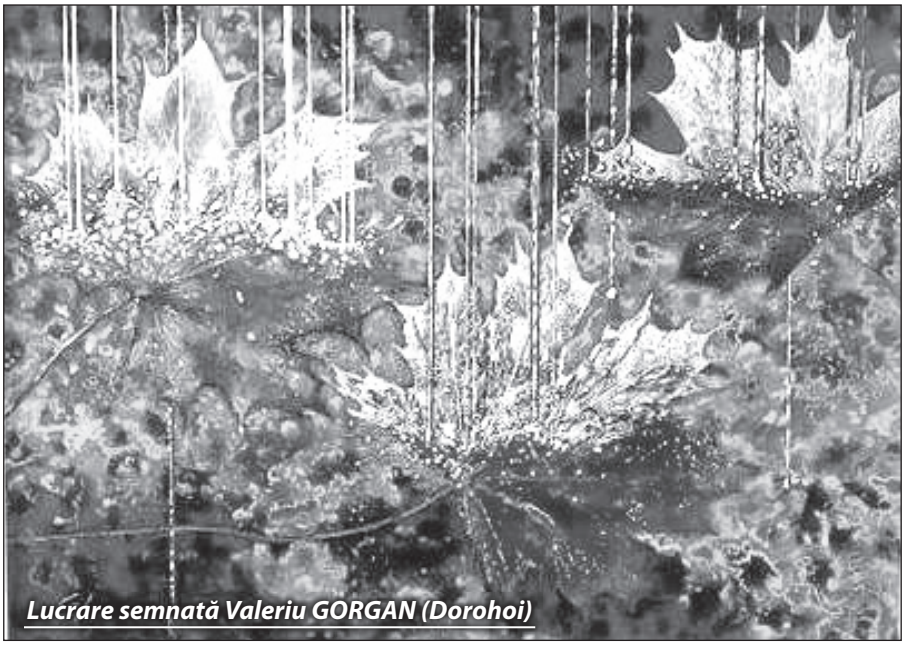

Lucrare semnată Valeriu GORGAN (Dorohoi)

Zile și „nopți albe", artiști și opera lor, valențe în „Interferențe"... un spațiu al artei pentru cuget și suflet: **Galeriile de Artă „Ștefan Luchian" Botoșani** (Str. Piața Revoluției nr. 13, telefon 0231/514197). Foto: Victor FOCA

Ana-Elisabeta Florescu

„Simetrii" policrome în lumea „Cailor de vis"

Aceste rânduri se doresc a fi doar o reamintire a unori vremuri când în județul Botoșani se organizau, cu diverse surse de finanțare, numeroase și elitiste tabere de creație cu participarea artiștilor plastici din întreg arealul național, dar și din afara acestuia.

Din varii motive numărul unor asemenea prestigioase manifestări s-a redus simțitor, încât merită adusă în atenția celor interesați orice inițiativă care are drept scop promovarea artiștilor contemporani și a creației acestora.

Un astfel de gen de tabără a avut loc într-o frumoasă pensiune situată la 25 km de Botosani (în localitatea Vârful Câmpului, cu o suprafață de aproape 40 de hectare), la inițiativa artistului botoșănean Corneliu DUMITRIU.

Onoranta manifestare s-a desfășurat în perioada 5-10 mai 2016, sub denumirea generică „Tabăra Cai de vis", fiind găzduită și sprijinită cu toată generozitatea, financiar și material de către organizatorii propriu-ziși, familia IFTIME și a avut drept tematică eleganța și frumusețea nativă a cabalinelor.

Tabăra a reunit un număr de cinci artiști profesioniști veniți din diverse zone geografice: Corneliu DUMITRIU (Botoșani), Victor ACATRINEI (Timișoara), Vasile BRÂNZAN (Iași), Adriana și Lucian ȘOIT (Cluj-Napoca), dar cu aceleași veleități artistice, oameni din aceeași lume a simțirii și trăirii prin și pentru artă.

Unul dintre acești creatori de frumos, deși apare în acte ca domicilind în Timișoara, își are o parte din povestea vieții strâns legată de zona Botoșaniului. Este vorba de Victor ACATRINEI, născut la 11 februarie 1946 la Vorniceni și strămutat cu ai săi la Vlădeni –Botoșani, unde va locui până spre vârsta de 14 ani, când familia se va îndrepta spre vestul țării, către zona Aradului și ulterior la Timișoara, de la începutul liceului și până astăzi.

Pasionat de desen și pictură încă din copilărie, Victor ACATRINEI este absolvent al Facultății de Arte și Design a Universității din Timișoara, iar în perioada 6-20 iulie 2015 a avut sentimentul întoarcerii „acasă" printr-o expoziție personală de pictură, intitulată „SIMETRII", deschisă în spațiul Galeriilor de Artă „Ștefan Luchian" Botoșani, aducând cu sine un bogat palmares expozițional: expoziții personale deschise, începând din 1981, la: 1986, 1988 – Centrul de Artă și Arhitectură „Bastion – Theresia", Timișoara; 1996 – Galeria „Buzunar, Timișoara; 1998 – Banca Turco-Română, Timișoara; 1999 – Casa „Adam Muller Guttenbrunn", Timișoara; 2000 – Galeria „Orchideea", Timișoara; 2005, 2006 – Galeria „Pro Armia", Timișoara; 2010, 2013 – Galeria „Helios", Timișoara; 2011 – Consiliul Județean Timiș; 2011 – Galeria „ProArte" Lugoj și expoziții de grup: 2007 – „Mraconia-Dubova", Galeria „Helios", Timișoara; 2008 – „Mraconia-Dubova", Muzeul de Artă, Timișoara; 2008, 2009, 2010, 2011, 2012 – Salonul Artelor Vizuale al U.A.P. Timișoara, Muzeul de Artă, Timișoara; 2009 – Expoziția de artă plastică (cu participarea artiștilor din Serbia) – Galeria „Art Club", Timișoara; 2010 – Salonul Artelor Vizuale al U.A.P. – Filiala Lugoj; 1980-2009 – Casa de Cultură a Municipiului Timișoara.

De asemenea, artistul a participat la numeroase tabere de creație: 2000-2007 – Tabăra de creație a vânătorilor de munte; 2006-2007 – Tabăra de la Jupânești, Făget, Timiș; 2007, 2008 – Mraconia- Dubova, Timiș; 2008, 2009 – Tabăra Căprioara – Săvârșin, Arad; 2011 – Tabăra de la Balcic, Bulgaria; 2011 – Tabăra de la Herneacova, Timiș; 2012 – Tabăra de la Băile Calacea, Timiș. 2016 – Tabăra de la Vârful Câmpului, Botoșani.

Într-un interviu acordat jurnalistului timișorean Petru Vasile Tomoioagă, Victor ACATRI-

Simetrii vieneze – autor Victor ACATRINEI

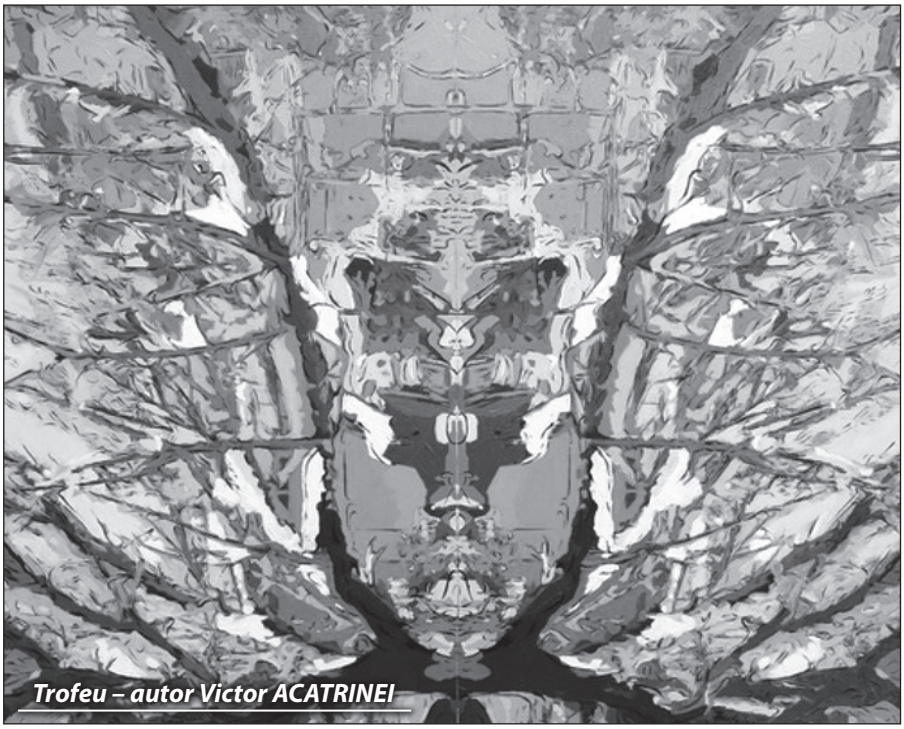

Trofeu – autor Victor ACATRINEI

NEI spunea: „Am pictat mii de tablouri. Acum, lucrările mele sunt răspândite prin toată lumea. Am pictat și după natură, dar am făcut și copii după toți marii clasici. Așa mi-am format mâna, exersând. Eu nu pictez decât ulei pe pânză. (…) Am pornit de la o pasiune, un hobby, care m-a purtat departe… Dintre marii pictori îmi plac impresioniștii, iar de la noi, Grigorescu, Aman, Luchian și Andreescu".

De asemenea, pictorul Victor ACATRINEI spune că se poate trăi din pictură și că „După facultate am încercat să fac și altceva, să pictez într-o altă manieră. Așa am ajuns la tehnica de „simetrii", o tehnică modernă, care m-a captivat, care este cu totul altceva… Sunt frumoase și simetriile, dar eu tot pictura clasică o iubesc, pictura cu care am trăit o viață întreagă. Deși, se pare, nu se mai poate merge pe școala veche în pictură. Ca să ies din vechile mele tipare, a trebuit să trec la o pictură modernă, dar tot în mod estetic, tabloul să aibă frumusețea lucrului bine făcut".

Privitor la cei de la care a învățat pictura și tehnica în culoare, artistul menționează: „Pictura și tehnica în culoare le-am învățat de la Traian Bilțiu Dăncuș, pictor din Satu Mare, profesor la București. (…) L-am cunoscut și pe Piliuță, iar aici am învățat pictura de la Aurel Țară".

Referindu-se la tehnica de simetrii abordată de Victor ACATRINEI, prof. univ. dr. Ioan Iovan menționa: „După o îndelungată exercitare în peisagistica de subiect Victor Acatrinei a adoptat simetria ca pe o normă de realizare a picturii și i-a supus ei toate imaginile peisagistice realizate în cele mai recente cicluri create. Peisajul așezat în simetrie, dublat în simetrie pe o axă verticală, se încarcă imediat cu o energie misterioasă precum o electricitate statică. (…) Verticala acestor simetrii peisagistice este întâlnirea dintre real și virtual, așa cum orizontul este întâlnirea dintre cer și pământ. Poate exista și o linie de orizont verticală? Iată că da, acolo unde ni se pare că se întâlnește vederea cu imaginarul, aspirația cu visul, înălțarea cu mântuirea".

În același context profesorul Alexandru Doroghi sublinia că: „Simetriile vegetale și cele vieneze, acompaniate de exuberanța florală, evită monotonia prin inserarea secvențială a unor peisaje domestice. Simetriile dau impresia stampelor orientale sau a încărcăturii luxoase a barocului. Ele sunt, în fond, expresia unei dualități, a unui eu artistic reflectat într-o oglindă".

Începuturi existențiale botoșănene, regăsiri artistice pe simezele Galeriilor de Artă „Ștefan Luchian" Botoșani și la Pensiunea „Cai de vis", „simetrii" ale unei vieți de creator de artă. De artist. De data aceasta artistul s-a numit Victor ACATRINEI.

Se știe că studiul individual, pasiunea și munca asiduă în atelier au un rol bine definit în cariera fiecărui artist plastic. Iar tabăra, în acest context, are și ea o importanță majoră, ca spațiu al inspirației, al schimbului de idei și opinii în acest univers atât de vast al artei.

„Tabăra" a fost pretextul care a generat …textul, iar textul, alături de altele, care se vor mai fi scris ori se vor scrie despre asemenea manifestări dedicate artei și slujitorilor acesteia, sperăm să fie un imbold pentru cei în măsură de a inița, găzdui și finanța tabere pentru artiști …cât mai multe, și în județul Botoșani, „Simetrii" cromatice între vis(ul) fiecărui artist și „Caii de vis" ai talentului.

Ana-Elisabeta Florescu

Scriitorul anului: Mircea Mihăieș

Un juriu format din nouă critici literari, votat de Consiliul Uniunii Scriitorilor din România, a ales în fiecare lună, din noiembrie 2015 până în octombrie 2016, Scriitorul lunii, în cadrul unui nou proiect literar al U.S.R.

Criteriile pentru desemnarea Scriitorului lunii au fost următoarele: un scriitor care a publicat o carte de valoare (nouă, antologie, reeditare, opere complete etc.); un scriitor care a împlinit o vârstă semnificativă; un scriitor care a creat un eveniment cultural; un scriitor care conduce o instituție culturală cu o activitate remarcabilă; un scriitor care s-a bucurat de recunoaștere în străinătate.

Juriul format din Adriana Babeți, Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache, Ioan Holban, Eugen Negrici, Irina Petraș, Alex. Ștefănescu, Răzvan Voncu, Mihai Zamfir (președinte) i-a desemnat pe următorii scriitori:

Scriitorul lunii noiembrie 2015 – Mircea Cărtărescu, pentru romanul Solenoid (Editura Humanitas);

Scriitorul lunii decembrie 2015 – Ana Blandiana, pentru traducerea volumului său, Patria mea A4 (Editura Humanitas), în cinci limbi străine: engleză, spaniolă, catalană, italiană și poloneză;

Scriitorul lunii ianuarie 2016 – Gheorghe Grigurcu, pentru ansamblul operei sale;

Scriitorul lunii februarie 2016 – Gabriel Dimisianu, pentru opera sa critică și pentru împlinirea frumoasei vârste de 80 de ani;

Scriitorul lunii martie 2016 – Radu Cosașu, pentru volumul Viața ficțiunii după o revoluție (Editura Polirom);

Scriitorul lunii aprilie 2016 – Matei Vișniec, cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani;

Scriitorul lunii mai 2016 – Livius Ciocârlie, pentru volumul Urmare și sfârșit (Editura Tracus Arte);

Scriitorul lunii iunie 2016 – George Bălăiță, pentru volumul Învoiala (Editura Polirom);

Scriitorul lunii iulie 2016 – Ioan Es. Pop, pentru volumul arta fricii, cu 15 desene de Aurel Vlad, Editura Charmides, 2016;

Scriitorul lunii august 2016 – Ovidiu Genaru, pentru volumul Terapia cu îngeri (Editura Junimea);

Scriitorul lunii septembrie 2016 – Andrei Oișteanu, pentru volumul Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură (Editura Polirom).

Scriitorul lunii octombrie 2016 – Mircea Mihăieș, pentru volumul Ulysses, 732. Romanul romanului (Editura Polirom).

La Gala desfășurată la Iași, pe 4 noiembrie 2016, în prezența Președintelui U.S.R., Nicolae Manolescu, și având-l ca moderator pe Constantin Chiriac, a fost anunțat rezultatul jurizării finale.

Scriitorul anului este Mircea Mihăieș, pentru volumul Ulysses, 732. Romanul romanului (Editura Polirom).

Organizatori au fost Uniunea Scriitorilor din România, Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Iași, Primăria Municipiului Iași, Fundația Culturală Poezia Iași, Casa de Cultură „Mihai Ursachi" Iași.

Memorialul Ipoteşti - Centrul Naţional de Studii *Mihai Eminescu*
717253, Localitatea IPOTEŞTI, Comuna Mihai Eminescu, BOTOŞANI, ROMÂNIA
Tel: +04 0371020346; Fax: +04 0372005926; e-mail: m.ipotesti@gmail.com; www.eminescuipotesti.ro

PROGRAM DE VIZITARE
Memorialul Ipoteşti

15 MAI - 15 SEPTEMBRIE: 9-17
(LUNI-DUMINICĂ)

16 SEPTEMBRIE - 14 MAI: 8-16
(LUNI-DUMINICĂ)

TAXĂ DE VIZITARE - CIRCUIT MUZEAL:
COPII, GRUP DE COPII, ELEVI, STUDENŢI, PENSIONARI, PERSOANE CU DIZABILITĂŢI:
3 LEI/PERSOANĂ
ADULŢI, GRUP DE ADULŢI: 6 LEI/PERSOANĂ
TARIF FOTOGRAFIERE: 5 LEI
TARIF FILMARE: 9 LEI

Ultimul ghidaj cu 30 de minute înainte de închiderea programului
Muzeograf de serviciu: 0728129249

live.botosani.ro
stiri.botosani.ro

HYPERION

REDACŢIA
Pietonal Transilvaniei 3, Botoşani
Telefon: 0722-243633, 0746-760418
E-mail: doriangellu@yahoo.com
cipri.b78@gmail.com
nicu_corlat@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul
Consiliului Judeţean Botoşani
Preşedinte: Costică Macaleţi
prin Memorialului Ipoteşti - Centrul Naţional de Studii „Mihai Eminescu"
Director: Miluţă Jijie
Editor: Fundaţia Culturală „Hyperion - Caiete botoşănene" Botoşani
Preşedinte: Gellu Dorian

Revistă membră
ARPE
ASOCIAŢIA REVISTELOR, PUBLICAŢIILOR ŞI EDITURILOR

ISSN: 1453-7354

Responsabilitatea conţinutului articolelor din revista Hyperion aparţine în exclusivitate semnatarilor.

Redactor şef:
Gellu Dorian

Redactor şef adjunct:
Nicolae Corlat

Secretar de redacţie:
Vlad Scutelnicu

Redactori:
Elena Pricopie,
Ala Sainenco

Redactori asociaţi:
Valentin Coşereanu,
Pompiliu Crăciunescu,
Valy Ceia,
Viorica Zaharescu,
Mihaela Aniţului,
Liliana Grecu (grafică)

Colegiul de redacţie:
Anton Adămuţ,
Adrian Alui Gheorghe,
Leo Butnaru,
Mircea
A. Diaconu,
Ciprian Manolache,
Emanoil Marcu,
Mircea Oprea,
Antonio
Patraş, Ana Florescu,
Petruţ Pârvescu,
Luiza Palanciuc,
Doina Ruşti,
Vasile Spiridon,
Dumitru Ţiganiuc,
Matei Vişniec, Andrei
Alecsa, Andra Rotaru,
Angela Baciu

Documentarist:
Dora Corlat

Culegere/distribuţie:
Elena Pricopie

Tehnoredactor:
Ciprian Boariu

În acest număr semnează:

Constantin Abăluță
Adrian Alui Gheorghe
Petruș Andrei
Constantin Arcu
Mihai Babei
Angela Baciu
Ana Blandiana
Leo Butnaru
Radu Cange
Elena Cardaș
Nicolae Căruntu
Marius Chelaru
Traian Chelariu
Mircea Ciobanu
Al. Cistelecan
Theodor Codreanu
Viorica Colpacci
Daniel Corbu
Nina Corcinschi
Constantin Coroiu
Cristina Costov
Valentin Coșereanu
Iulian Dămăcuș
Mircea A. Diaconu
Simona-Grazia Dima
Gellu Dorian
Constantin Dracsin

Cornelis Drăgan
Nicolae Enciu
Ana-Elisabeta Florescu
Radu Florescu
Angela Furtună
Remus Valeriu Giorgioni
Lucian Gruia
Ioan Holban
Constantin Iftime
Dumitru Iftime
Vasile Iftime
Nora Iuga
Emilia Ivancu
Adrian Lesenciuc
Gică Manole
Marcel Miron
Stelorian Moroșanu
Dumitru Necșanu
Mircea Oprea
Nicolae Oprea

Luiza Palanciuc-Șora
Petruț Pârvescu
Simona Popescu
Adrian G. Romilă
Ala Sainenco
Nicolae Sava
Ionel Savitescu
Vasile Spiridon
Cătălin Stanciu
Beatrice Stoiciu
Mark Talov
Victor Teișanu
Magda Ursache
Petru Ursache
Geo Vasile
Vasile Vlad

www.cimec.ro/Biblioteca-Digitala/Biblioteca.html#Varia